Colour Chart #13
Inches
Centimetres
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
DANES-PICTA.COM

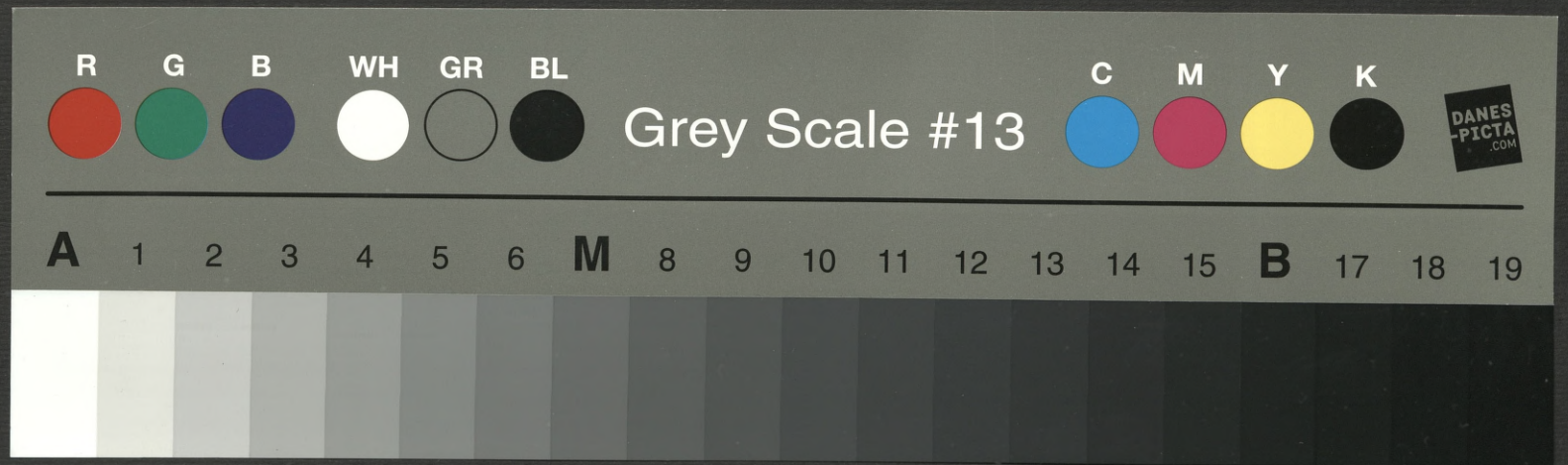
R
G
B
WH
GR
BL
Grey Scale #13
C
M
Y
K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

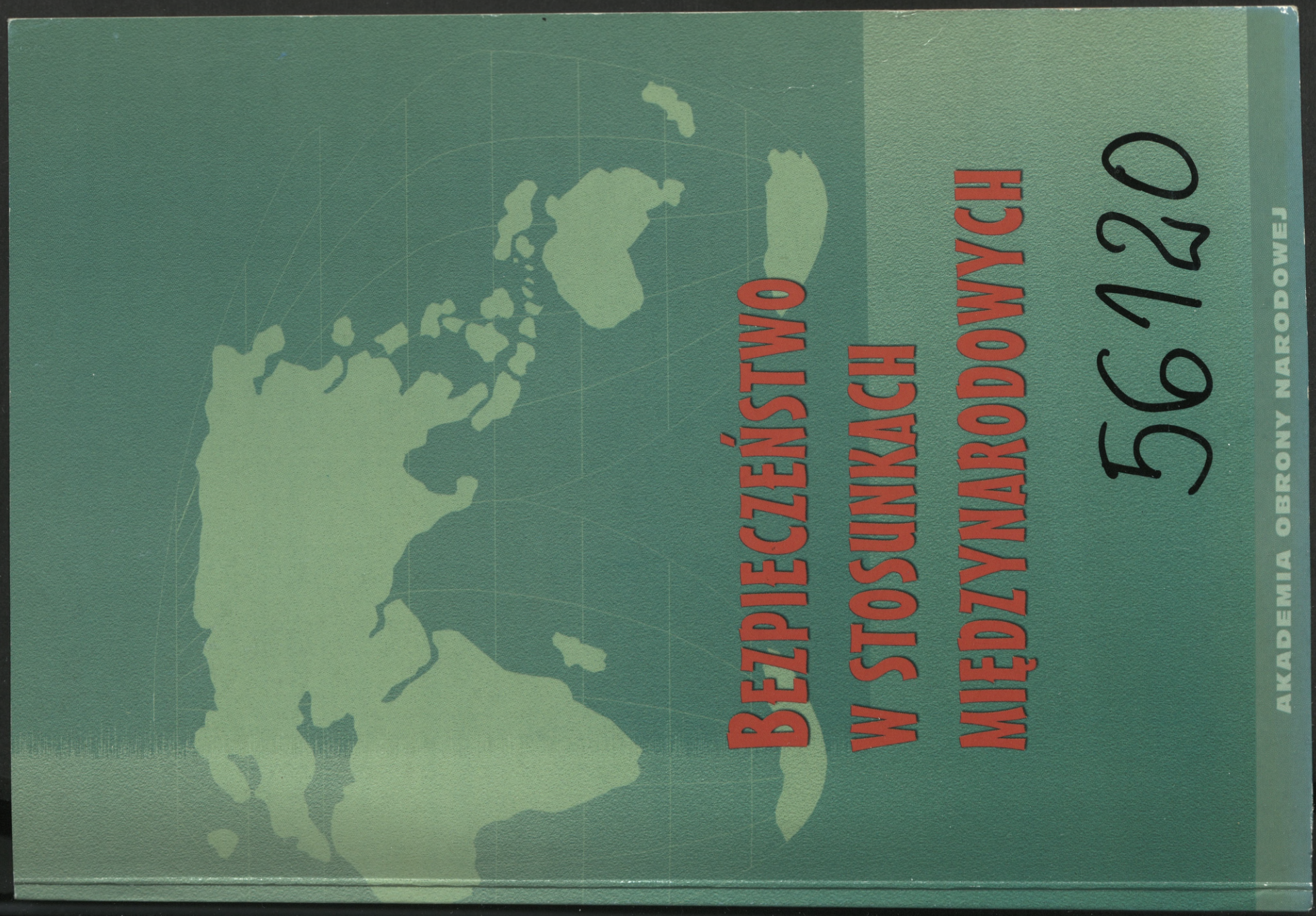
BEZPIECZEŃSTWO
W STOSUNKACH
MIĘDZYNARODOWYCH
561120
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid.
Akademii Obrony Narodowej
56120

BEZPIECZEŃSTWO W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

MATERIAŁY DO STUDIOWANIA

Wyboru dokonali:
Andrzej Ciupiński
Henryk Binkowski
Agnieszka Legucka

Warszawa 2003

Projekt okładki

Dariusz Łysio

Redakcja techniczna

Beata Klarowska

OSNAC

Korekta

Renata Czerwińska

ISBN 83-88062-84-0

Sygn. AON 5534/03

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr.1640/2002

SPIS TREŚCI

Chronologiczny spis dokumentów 7
Wstęp 11

CZĘŚĆ PIERWSZA
BEZPIECZEŃSTWO W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ 13

1. Układ europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z drugiej strony – Bruksela, 16 grudnia 1991 r. 15
2. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Kolonia, 3–4 czerwca 1999 r. 19
3. Integracja Polski z Unią Europejską – wystąpienie premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jerzego Buzka w Sejmie – Warszawa, 8 września 1999 r. 27
4. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Helsinki, 10–11 grudnia 1999 r. 30
5. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Nicea, 7–9 grudnia 2000 r. 41
6. Traktat z Nicei. Polski punkt widzenia – przemówienie ministra spraw zagranicznych Władysława Bartoszewskiego wygłoszone na konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski i Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Warszawa, 22 lutego 2001 r. 49
7. Oświadczenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej w związku z nadzwyczajnym szczytem Rady Europejskiej – Warszawa, 20 września 2001 r. 56
8. Konwent. Polscy delegaci za umocnieniem wspólnej polityki zagranicznej Unii Europejskiej – Bruksela, 12 lipca 2002 r. 57

CZĘŚĆ DRUGA
BEZPIECZEŃSTWO REGIONALNE 59

1. Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych KBWE – Nowy Jork, 2 października 1990 r. 61
2. Paryska Karta Nowej Europy – Paryż, 21 listopada 1990 r. 64
3. Wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka, przewodniczącego Stałej Rady OBWE – Wiedeń, 15 stycznia 1998 r. 74
4. Dokument wiedeński 1999 z rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa – Stambuł, 19 listopada 1999 r. 78
5. Karta Bezpieczeństwa Europejskiego – Stambuł, 19 listopada 1999 r. 104
6. Umowa w sprawie maksymalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oraz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w związku z Traktatem w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie – Wiedeń, 3 listopada 1990 r. 116
7. Dokument końcowy nadzwyczajnej konferencji państw-stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie – Wiedeń, 31 maja 1996 r. 121
8. Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych – Strasburg, 1 lutego 1995 r. 127
9. Orędzie prezydenta Stanów Zjednoczonych Jamesa Monroego w sprawie polityki nieinterwencji (doktryna Monroego) – Waszyngton, 2 grudnia 1823 r. 135
10. Traktat antywojenny o nieagresji i koncyliacji (pakt Saavedry Lamasa) – Rio de Janeiro, 10 października 1933 r. 137

11. Konwencja o prawach i obowiązkach państw przyjęta na VII Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich – Montevideo, 26 grudnia 1933 r. ... 141
12. Deklaracja zasad solidarności i współpracy międzyamerykańskiej przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju – Buenos Aires, 21 grudnia 1936 r. ... 143
13. Konwencja w sprawie utrzymania i umocnienia pokoju przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju – Buenos Aires, 23 grudnia 1936 r. ... 144
14. Deklaracja o wzajemnej pomocy i solidarności amerykańskiej (deklaracja z Chapultepec) przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie wojny i pokoju – Meksyk, 3 marca 1945 r. ... 145
15. Traktat międzyamerykański o pomocy wzajemnej (traktat z Rio) – Rio de Janeiro, 2 września 1947 r. ... 148
16. Karta Organizacji Państw Amerykańskich przyjęta na IX Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich – Bogota, 30 kwietnia 1948 r. ... 153
17. Oświadczenie departamentu stanu USA w sprawie doktryny Monroego – Waszyngton, 14 lipca 1960 r. ... 176
18. Deklaracja w sprawie zasad regulujących stosunki między państwami amerykańskimi przyjęta na Zgromadzeniu Ogólnym OPA – Waszyngton, 15 kwietnia 1973 r. ... 178
19. Deklaracja z Santiago dotycząca demokracji i odnowy systemu międzyamerykańskiego – Santiago de Chile, 4 czerwca 1991 r. ... 180
20. Deklaracja z Managui w sprawie promowania demokracji i rozwoju – Managua, 8 czerwca 1993 r. ... 182

CZĘŚĆ TRZECIA
ORGANIZACJE I INICJATYWY SUBREGIONALNE EUROPY ŚRODKOWEJ ... 185

1. Deklaracja o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej – Wyszehrad, 15 lutego 1991 r. ... 187
2. Deklaracja przyjęta na szczycie państw Morza Bałtyckiego – Visby, 3–4 maja 1996 r. ... 189
3. Dokument końcowy przyjęty przez ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich Inicjatywy Środkowoeuropejskiej – Wiedeń, 1 czerwca 1996 r. ... 192
4. Wspólne oświadczenie przewodniczących komisji spraw zagranicznych i komisji obrony parlamentów Republiki Czeskiej, Polski i Węgier – Budapeszt, 18 lutego 1998 r. ... 196
5. Wspólna deklaracja prezydentów Austrii, Bułgarii, Czech, Niemiec, Polski, Rumunii, Słowenii, Węgier i Ukrainy przyjęta podczas szczytu prezydentów Europy Środkowej – Lwów, 15 maja 1999 r. ... 197
6. Wspólna deklaracja wysokich stron uczestniczących w międzynarodowej konferencji „Współpraca bałtycko-czarnomorska w kierunku zjednoczonej Europy XXI wieku bez linii podziałów" – Jałta, 10 września 1999 r. ... 198
7. Deklaracja prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej – Pszczyna, 19 stycznia 2001 r. ... 200
8. Wspólna deklaracja ministrów spraw zagranicznych Polski, Francji i Niemiec – Warszawa, 12 listopada 1993 r. ... 202
9. Deklaracja warszawskiej konferencji w sprawie zwalczania terroryzmu – 6 listopada 2001 r. ... 205
10. Tekst wystąpienia prof. Adama D. Rotfelda, podsekretarza stanu w MSZ na konferencji poświęconej umacnianiu stabilności w Europie Środkowej, zorganizowanej wspólnie przez George C. Marshall European Centre for Security Studies oraz Biuro Bezpieczeństwa Narodowego Kancelarii Prezydenta RP – Warszawa, 11–13 marca 2002 r. ... 208

CZĘŚĆ CZWARTA
BEZPIECZEŃSTWO W STOSUNKACH DWUSTRONNYCH ... 215

1. Deklaracja o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzecząpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką – Moskwa, 16 października 1990 r. ... 217

2. Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy – Moskwa, 22 maja 1992 r. ... 219
3. Porozumienie w formie wymiany not między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o zakończeniu obowiązywania umów wojskowych zawartych między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską 20 i 22 maja 1992 r. – Warszawa, 5 kwietnia 1996 r. ... 225
4. Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy – Warszawa, 18 maja 1992 r. ... 226
5. Wspólna deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy – Warszawa, 25 czerwca 1996 r. ... 232
6. Wspólne oświadczenie prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy o porozumieniu i pojednaniu – Kijów, 21 maja 1997 r. ... 235
7. Wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka wygłoszony w Kijowskim Instytucie Stosunków Międzynarodowych – Kijów, 16 września 1998 r. ... 237
8. Wspólne oświadczenie w sprawie inicjatywy współpracy polsko-amerykańsko-ukraińskiej – Kijów, 29 października 1998 r. ... 240
9. Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy – Warszawa, 23 czerwca 1992 r. ... 241
10. Konwencja między rządem Rzeczypospolitej Polskiej, rządem Królestwa Danii i rządem Republiki Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego – Szczecin, 5 września 1998 r. ... 248
11. Wystąpienie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego podczas uroczystej inauguracji Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego – Szczecin, 18 września 1999 r. ... 256
12. Deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego i Republiki Czeskiej Vaclawa Havla w sprawie konfliktu w Kosowie – Warszawa, 9 marca 1998 r. ... 257
13. Umowa o Związku Białorusi i Rosji – Moskwa, 2 kwietnia 1997 r. ... 258

CZĘŚĆ PIĄTA
BEZPIECZEŃSTWO ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ... 261

1. Polska a bezpieczeństwo europejskie – przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego do Zgromadzenia Północnoatlantyckiego –Londyn, 29 listopada 1990 r. ... 263
2. Sejmowe exposé premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jana Krzysztofa Bieleckiego – Warszawa, 5 stycznia 1991 r. ... 268
3. Problemy polityki zagranicznej u progu roku 1991 – wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego w Sejmie – Warszawa, 14 listopada 1991 r. ... 270
4. Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Władysława Bartoszewskiego w debacie generalnej na 50. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych – Nowy Jork, 3 października 1995 r. ... 279
5. Polska w wymiarze Euroatlantyckim – wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Dariusza Rosatiego w Audytorium Cadieux – Ottawa, 27 maja 1996 r. ... 287
6. Sejmowe exposé ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka na temat podstawowych kierunków polityki zagranicznej Polski w 1998 r. – Warszawa, 5 marca 1998 r. ... 291
7. Informacja ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Włodzimierza Cimoszewicza o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej – 14 marca 2002 r. ... 300
8. Ustawa o stanie wyjątkowym z 21 czerwca 2002 r. ... 314
9. Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej z 29 sierpnia 2002 r. ... 324

ANEKS

1. Ważniejsze traktaty i porozumienia w dziedzinie kontroli zbrojeń (1963–1997) 339
2. Weryfikacja i realizacja porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń 345

CHRONOLOGICZNY SPIS DOKUMENTÓW

1 Orędzie prezydenta Stanów Zjednoczonych Jamesa Monroego w sprawie polityki nieinterwencji (doktryna Monroego) – Waszyngton, 2 grudnia 1823 r. 135
2. Traktat antywojenny o nieagresji i koncyliacji (pakt Saavedry Lamasa) – Rio de Janeiro, 10 października 1933 r. 137
3. Konwencja o prawach i obowiązkach państw przyjęta na VII Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich – Montevideo, 26 grudnia 1933 r. 141
4. Deklaracja zasad solidarności i współpracy międzyamerykańskiej przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju – Buenos Aires, 21 grudnia 1936 r. 143
5. Konwencja w sprawie utrzymania i umocnienia pokoju przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju – Buenos Aires, 23 grudnia 1936 r. 144
6. Deklaracja o wzajemnej pomocy i solidarności amerykańskiej (deklaracja z Chapultepec) przyjęta na między amerykańskiej konferencji w sprawie wojny i pokoju – Meksyk, 3 marca 1945 r. 145
7. Traktat międzyamerykański o pomocy wzajemnej (traktat z Rio) – Rio de Janeiro, 2 września 1947 r. 148
8. Karta Organizacji Państw Amerykańskich przyjęta na IX Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich – Bogota, 30 kwietnia 1948 r. 153
9. Oświadczenie departamentu stanu USA w sprawie doktryny Monroego – Waszyngton, 14 lipca 1960 r. 176
10. Deklaracja w sprawie zasad regulujących stosunki między państwami amerykańskimi przyjęta na Zgromadzeniu Ogólnym OPA – Waszyngton, 15 kwietnia 1973 r. 178
11. Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych KBWE – Nowy Jork, 2 października 1990 r. 61
12. Deklaracja o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzecząpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką – Moskwa, 16 października 1990 r. 217
13. Umowa w sprawie maksymalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oraz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w związku z Traktatem w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie – Budapeszt, 3 listopada 1990 r. 116
14. Paryska Karta Nowej Europy – Paryż, 21 listopada 1990 r. 64
15. Polska a bezpieczeństwo europejskie – przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego do Zgromadzenia Północnoatlantyckiego – Londyn, 29 listopada 1990 r. 263
16. Sejmowe exposé premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jana Krzysztofa Bieleckiego – Warszawa, 5 stycznia 1991 r. 268
17. Deklaracja o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej – Wyszehrad, 15 lutego 1991 r. 187
18. Deklaracja z Santiago dotycząca demokracji i odnowy systemu międzyamerykańskiego – Santiago de Chile, 4 czerwca 1991 r. 180
19. Problemy polityki zagranicznej u progu roku 1991 – wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego w Sejmie – Warszawa, 14 listopada 1991 r. 270
20. Układ europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z drugiej strony – Bruksela, 16 grudnia 1991 r. 15

21. Traktat między Rzecząpospolitą Polską Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy – Warszawa, 18 maja 1992 r. ... 226
22. Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy – Moskwa, 22 maja 1992 r. ... 219
23. Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy – Warszawa, 23 czerwca 1992 r. ... 241
24. Deklaracja z Managui w sprawie promowania demokracji i rozwoju – Managua, 8 czerwca 1993 r. ... 182
25. Wspólna deklaracja ministrów spraw zagranicznych Polski, Francji i Niemiec – Warszawa, 12 listopada 1993 r. ... 202
26. Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych – Strasburg, 1 lutego 1995 r. ... 127
27. Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Władysława Bartoszewskiego w debacie generalnej na 50. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych – Nowy Jork, 3 października 1995 r. ... 279
28. Porozumienie w formie wymiany not między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o zakończeniu obowiązywania umów wojskowych zawartych między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską 20 i 22 maja 1992 r. – Warszawa, 5 kwietnia 1996 r. ... 225
29. Deklaracja przyjęta na szczycie państw Morza Bałtyckiego – Visby, 3–4 maja 1996 r. ... 189
30. Polska w wymiarze Euroatlantyckim – wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Dariusza Rosatiego w Audytorium Cadieux – Ottawa, 27 maja 1996 r. ... 287
31. Dokument końcowy nadzwyczajnej konferencji państw-stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie – Wiedeń, 31 maja 1996 r. ... 121
32. Dokument końcowy przyjęty przez ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich Inicjatywy Środkowoeuropejskiej – Wiedeń, 1 czerwca 1996 r. ... 192
33. Wspólna deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy – Warszawa, 25 czerwca 1996 r. ... 232
34. Umowa o Związku Białorusi i Rosji – Moskwa, 2 kwietnia 1997 r. ... 258
35. Wspólne oświadczenie prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy o porozumieniu i pojednaniu – Kijów, 21 maja 1997 r. ... 235
36. Wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka, przewodniczącego Stałej Rady OBWE – Wiedeń, 15 stycznia 1998 r. ... 74
37. Wspólne oświadczenie przewodniczących komisji spraw zagranicznych i komisji obrony parlamentów Republiki Czeskiej, Polski i Węgier – Budapeszt, 18 lutego 1998 r. ... 196
38. Sejmowe exposé ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka na temat podstawowych kierunków polityki zagranicznej Polski w 1998 r. – Warszawa, 5 marca 1998 r. ... 291
39. Deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego i Republiki Czeskiej Vaclawa Havla w sprawie konfliktu w Kosowie – Warszawa, 9 marca 1998 r. ... 257
40. Konwencja między rządem Rzeczypospolitej Polskiej, rządem Królestwa Danii i rządem Republiki Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego – Szczecin, 5 września 1998 r. ... 248
41. Wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka wygłoszony w Kijowskim Instytucie Stosunków Międzynarodowych – Kijów, 16 września 1998 r. ... 237
42. Wspólne oświadczenie w sprawie inicjatywy współpracy polsko-amerykańsko-ukraińskiej – Kijów, 29 października 1998 r. ... 240
43. Wspólna deklaracja prezydentów Austrii, Bułgarii, Czech, Niemiec, Polski, Rumunii, Słowenii, Węgier i Ukrainy przyjęta podczas szczytu prezydentów Europy Środkowej – Lwów, 15 maja 1999 r. ... 197
44. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Kolonia, 3–4 czerwca 1999 r. ... 19
45. Integracja Polski z Unią Europejską – wystąpienie premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jerzego Buzka w Sejmie – Warszawa, 8 września 1999 r. ... 27

46. Wspólna deklaracja wysokich stron uczestniczących w międzynarodowej konferencji „Współpraca bałtycko-czarnomorska w kierunku zjednoczonej Europy XXI wieku bez linii podziałów" – Jałta, 10 września 1999 r. ... 198
47. Wystąpienie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego podczas uroczystej inauguracji Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego – Szczecin, 18 września 1999 r. ... 256
48. Dokument wiedeński 1999 z rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa – Stambuł, 19 listopada 1999 r. ... 78
49. Karta Bezpieczeństwa Europejskiego – Stambuł, 19 listopada 1999 r. ... 104
50. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Helsinki, 10–11 grudnia 1999 r. ... 30
51. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej – Nicea, 7–9 grudnia 2000 r. ... 41
52. Deklaracja prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej – Pszczyna, 19 stycznia 2001 r. ... 200
53. Traktat z Nicei. Polski punkt widzenia – przemówienie ministra spraw zagranicznych Władysława Bartoszewskiego wygłoszone na konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski i Ministerstwo Spraw zagranicznych – Warszawa, 22 lutego 2001 r. ... 49
54. Oświadczenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej w związku z nadzwyczajnym szczytem Rady Europejskiej – Warszawa, 20 września 2001 r. ... 56
55. Deklaracja warszawskiej konferencji w sprawie zwalczania terroryzmu – 6 listopada 2001 r. ... 205
56. Tekst wystąpienia prof. Adama D. Rotfelda, podsekretarza stanu w MSZ na konferencji poświęconej umacnianiu stabilności w Europie środkowej, zorganizowanej wspólnie przez George C. Marshall European Centre for Security Studies oraz Biuro Bezpieczeństwa Narodowego Kancelarii Prezydenta RP – Warszawa, 11–13 marca 2002 r. ... 208
57. Informacja ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Włodzimierza Cimoszewicza o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej – 14 marca 2002 r. ... 300
58. Ustawa o stanie wyjątkowym z 21 czerwca 2002 r. ... 314
59. Konwent. Polscy delegaci za umocnieniem wspólnej polityki zagranicznej Unii Europejskiej – Bruksela, 12 lipca 2002 r. ... 57
60. Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej z 29 sierpnia 2002 r. ... 324

WSTĘP

Polityka bezpieczeństwa staje się coraz ważniejszym tematem w obszarze nauk społecznych. Znajduje to wyraz także w działalności popularyzatorskiej i publicystycznej. Nie można narzekać na brak publikacji poświęconych miejscu Polski i państw Europy Środkowej w euroatlantyckiej strefie bezpieczeństwa. Wręcz przeciwnie, na rynku księgarskim znajdziemy całkiem pokaźną liczbę wydawnictw poświęconych polityce bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych. Ponadto, w związku z tym, że żyjemy w czasach pluralizmu politycznego i ideologicznego, spotykamy się z bardzo różnymi interpretacjami tych samych faktów i wydarzeń. Stąd też w przypadku działalność dydaktycznej coraz częściej zachodzi potrzeba... powrotu do źródeł. Wszystkie ośrodki akademickie oprócz podręczników, monografii i esejów rozpowszechniają zbiory materiałów źródłowych, które są profilowane w zależności od potrzeb.

Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych stanowi zasadniczy obszar zainteresowań naukowych środowiska Akademii Obrony Narodowej, jest też przedmiotem działalności dydaktycznej we wszystkich formach kształcenia: studiów magisterskich, dyplomowych, doktoranckich, a także na kursach specjalistycznych. Z kilku względów Uczelnia od podstaw buduje bazę dydaktyczną dotyczącą uwarunkowań współczesnego bezpieczeństwa. Powód pierwszy i zasadniczy to przewartościowania, jakie dokonały się na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia.

Polska już jako w pełni suwerenny podmiot stosunków międzynarodowych mogła akcentować swoje interesy narodowe, zdefiniować rację stanu i określić podstawowe kierunki polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa. Właśnie polityka bezpieczeństwa stała się w ostatniej dekadzie XX wieku siłą napędową naszego „powrotu do Europy".

Prezentowane wydawnictwo powstało głównie z myślą o Zaocznych Podyplomowych Studiach Służby Zagranicznej, ale jest także adresowane do studentów innych kierunków studiów podyplomowych i magisterskich. Stanowi ono kontynuację i uzupełnienie materiałów źródłowych opublikowanych w 2002 r. *Prawo w stosunkach międzynarodowych.* Wydawnictwo to obejmowało przede wszystkim akty prawa międzynarodowego normujące funkcjonowanie państw i organizacji międzynarodowych.

Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych ma nieco odmienny charakter, gdyż oprócz wymienionych aktów prawnych zawiera także źródła dotyczące nurtów i doktryn politycznych, jakie współcześnie występują w relacjach globalnych, regionalnych, a także dwustronnych.

Publikacja jest dość obszerna, przyjęto jednak zasadę maksymalnego ograniczenia ingerencji w załączone dokumenty. To studiujący ma sam mieć możliwość wyciągania wniosków, a czynić to może na podstawie uzyskania pełnego dostępu do tekstów, w których nie dokonano żadnych skrótów. Nawet dokonanie, wydawałoby się niezbędnych ingerencji, (powodowanych np. specyfiką języka prawa międzynarodowego) wzbudzać może bowiem wątpliwości studiującego i prowadzić do wniosku, że dokonano wyboru za niego.

Wydawnictwo składa się z pięciu części. W pierwszej czytelnik otrzymuje do dyspozycji dokumenty do studiowania problematyki bezpieczeństwa w procesie integracji europejskiej. Przpomnijmy, że wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa została nakreślona postanowieniami traktatu z Maastricht z grudnia 1991 r. (z włączeniem „ostatecznego uformowania wspólnej polityki obronnej" – art. J 4 par. 1). Zgodnie z traktatem amsterdamskim, który wszedł w życie 1 maja 1999 r., i Deklaracją o rozszerzeniu wspólnej euro-

pejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, przyjętą w Kolonii 4 czerwca 1999 r., dokonano stopniowego postępu w realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. W Europie trwa dyskusja co do dalszego rozwoju WPZiB, w której efekcie wcale nierzadko podnosi się kwestię utworzenia europejskiego związku obronnego, niezależnego od NATO i również od USA.

W części drugiej, poświęconej bezpieczeństwu regionalnemu, skoncentrowano uwagę na Europie i Ameryce. Ten drugi obszar, szczególnie od strony unormowań w sferze prawa międzynarodowego, może być pomocny dla lepszego zrozumienia głównych problemów bezpieczeństwa współczesnego świata. Jest on przy tym stosunkowo mniej znany w naszym kraju. Wydaje się, że w procesie studiowania właśnie możliwość poczynienia porównań i odniesień do warunków pozaeuropejskich może się okazać przydatniejsza, niż prezentacja dokumentów międzynarodowych ograniczona wyłącznie do obszaru naszego kontynentu.

W części trzeciej zawarto materiały do studiowania związane z organizacjami i instytucjami subregionalnymi Europy Środkowej, obszaru w sensie geopolitycznym, w którym znajduje się Polska, a który być może w najbliższej przyszłości (po sukcesie integracji z NATO i UE) może przestać mieć samodzielne znaczenie. Właśnie dla lepszego uchwycenia zasadniczych kierunków przemian w procesie kształtowania się stosunkówz zakresie dotyczącym bezpieczeństwa międzynarodowego wyodrębniono go do samodzielnego studiowania.

Historycznie rzecz ujmując, w regionie środkowoeuropejskim bezpieczeństwo było rezultatem stosunków i interakcji pomiędzy różnymi kategoriami podmiotów stosunków międzynarodowych. W pierwszej grupie zawsze znajdowały się mocarstwa o charakterze względnie trwałym, takie jak Rosja, Niemcy, oraz w drugiej pozostali aktorzy, czyli państwa średnie i mniejsze, choć przejściowo również np. Polska – odgrywające rolę lokalnego mocarstwa. Dlatego część czwarta odnosi się do kategorii bezpieczeństwa w stosunkach dwustronnych, które wydają się mieć nadal zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego poszczególnych państw, w tym oczywiście Polski. Umieszczone w nim treści dotyczą przede wszystkim relacji Polski z jej najważniejszymi partnerami i sąsiadami.

Tom kończy zestaw materiałów do studiowania bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego Polski. Zawarto w tej części (po raz pierwszy w zwartej publikacji) na przykład teksty ustaw regulujących kwestie dotyczące stanu wyjątkowego i stanu wojennego w RP oraz kompetencji naczelnego dowódcy sił zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom. Regulacje te pochodzą z drugiej połowy 2002 r., a ich upowszechnianie sprzyjać ma podniesieniu skuteczności nauczania najważniejszych problemów polskiego systemu obronnego. W zamierzeniu autorów wcześniejsze opracowania stanowią uzupełnienie i wprowadzenie do lepszego zrozumienia problematyki obronności RP zawartej w tym zestawie.

Oddając czytelnikowi niniejszy tom materiałów, pragniemy ułatwić studiującym rozumienie problemów prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych w kontekście ich odniesienia do bezpieczeństwa międzynarodowego i bezpieczeństwa narodowego Polski. Zakładamy, że publikacja będzie stanowiła potrzebną pomoc dla słuchaczy AON. Jednocześnie pragniemy podkreślić, iż celowo wyłączono ważne zagadnienia konsolidacji euroatlantyckiej strefy bezpieczeństwa i tak dynamicznie przekształcającego się i najdłużej istniejącego w czasach nowożytnych sojuszu NATO. Tym zagadnieniom będzie poświęcone następne opracowanie przygotowane w Katedrze Bezpieczeństwa i Prawa Międzynarodowego w 2003 r.

CZĘŚĆ PIERWSZA

BEZPIECZEŃSTWO W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Układ europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z drugiej strony

Bruksela, 16 grudnia 1991 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 16 grudnia 1991 r. został sporządzony w Brukseli Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi.

Po zaznajomieniu się z powyższym układem, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

– został on uznany za słuszny zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych,

– jest przyjęty, ratyfikowany i zatwierdzony,

– będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 20 października 1992 r.

Rzeczpospolita Polska zwana dalej „Polską" z jednej strony i
Królestwo Belgii,
Królestwo Danii,
Republika Federalna Niemiec,
Republika Grecka,
Królestwo Hiszpanii,
Republika Francuska,
Irlandia,
Republika Włoska,
Wielkie Księstwo Luksemburga,
Królestwo Holandii,
Republika Portugalska,
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej,

Umawiające się Strony Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą, Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali oraz Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, zwane dalej „Państwami Członkowskimi" oraz Europejska Wspólnota Gospodarcza, Europejska Wspólnota Węgla i Stali i Europejska Wspólnota Energii Atomowej zwane dalej „Wspólnotą", z drugiej strony,

Biorąc pod uwagę doniosłość tradycyjnych więzi istniejących między Polską a Wspólnotą i jej Państwami

Członkowskimi oraz wspólne wartości, które podzielają Strony,

Uznając, że Polska i Wspólnota pragną umocnić te więzi i ustanowić ścisłe i trwałe stosunki, oparte na zasadzie wzajemności, które umożliwić Polsce uczestniczenie w procesie integracji europejskiej, umacniając i rozszerzając stosunki ustanowione w przeszłości, zwłaszcza w Umowie w sprawie Handlu oraz Współpracy Handlowej i Gospodarczej podpisanej 19 września 1989 roku;

Biorąc pod uwagę zaangażowanie Polski oraz Wspólnoty i jej Państw Członkowskich w umacnianie swobód politycznych i gospodarczych, które stanowią podstawę Stowarzyszenia;

Uznając znaczące osiągnięcia narodu polskiego w procesie szybkiego przechodzenia do nowego ładu politycznego i gospodarczego opartego na praworządności i prawach człowieka, włączając w to prawne i gospodarcze ramy dla gospodarki rynkowej i systemu wielopartyjnego z wolnymi i demokratycznymi wyborami;

Powołując się na zdecydowane zaangażowanie Polski i Wspólnoty Aktu Końcowego z Helsinek, dokumentów końcowych z kolejnych spotkań w Madrycie i Wiedniu, oraz Karty Paryskiej Nowej Europy;

Świadome znaczenia Układu o Stowarzyszeniu dla ustanowienia w Europie systemu stabilności opartego na współpracy, którego jednym z filarów jest Wspólnota;

Przekonane, że powinien istnieć związek między pełną realizacją Stowarzyszenia z jednej strony, a rzeczywistą realizacją przez Polskę reform politycznych, gospodarczych i prawnych z drugiej strony, jak również wprowadzeniem elementów niezbędnych dla realizacji współpracy i zbliżenia systemów obu Umawiających się Stron, szczególnie w świetle postanowień Konferencji KBWE w Bonn;

Pragnąc ustanowienia i rozwijania regularnego dialogu politycznego w sprawach dwustronnych i międzynarodowych będących we wzajemnym zainteresowaniu Stron;

Biorąc pod uwagę gotowość Wspólnoty do udzielania zdecydowanego poparcia dla realizacji reform i pomocy Polsce w przezwyciężaniu gospodarczych i społecznych skutków restrukturyzacji;

Biorąc także pod uwagę dążenie Wspólnoty do wprowadzenia instrumentów współpracy i pomocy gospodarczej, technicznej i finansowej w globalnym i wieloletnim wymiarze;

Uznając przywiązanie Polski i Wspólnoty do wolnego handlu, a w szczególności do poszanowania praw i zobowiązań wynikających z Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu, świadome różnic gospodarczych i społecznych między Polską a Wspólnotą i uznając, że cele Stowarzyszenia powinny zostać osiągnięte poprzez odpowiednie postanowienia Układu;

Przekonane, że Układ o Stowarzyszeniu stworzy nowy klimat dla ich stosunków gospodarczych, a w szczególności dla rozwoju handlu i inwestycji jako instrumentów niezbędnych dla restrukturyzacji gospodarki i modernizacji technologicznej;

Pragnąc ustanowienia współpracy kulturalnej i rozwoju wymiany informacji;

Mając na uwadze fakt, że końcowym celem Polski jest członkostwo we Wspólnocie, a Stowarzyszenie zdaniem Stron pomoże Polsce osiągnąć ten cel;

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Ustanawia się Stowarzyszenie między Polską z jednej strony a Wspólnotą i jej Państwami Członkowskimi z drugiej strony.

2. Celem niniejszego Układu jest:

– ustanowienie odpowiednich ram dla dialogu politycznego, który umożliwia rozwój bliskich stosunków politycznych między stronami;

– popieranie rozwoju handlu i harmonijnych stosunków gospodarczych między Stronami, w celu sprzyjania dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu i dobrobytowi w Polsce;

– stworzenie podstawy dla pomocy finansowej i technicznej Wspólnoty dla Polski;

– stworzenie właściwych ram dla stopniowej integracji Polski ze Wspólnotą. W tym celu Polska będzie spełniać niezbędne warunki;

– popieranie współpracy w dziedzinie kultury.

3. W ciągu dwunastu miesięcy poprzedzających zakończenie pierwszego etapu, Rada Stowarzyszenia zbierze się w celu podjęcia decyzji o przejęciu do drugiego etapu, jak również o jakichkolwiek możliwych zmianach, jakie należy wprowadzić do postanowień odnoszących się do realizacji drugiego etapu. W tym celu Rada weźmie pod uwagę wyniki ocen wymienionych w punkcie 2.

4. Etapy, o których mowa w punktach 1 i 3 nie mają zastosowania w odniesieniu do części III.

(*opuszczono artykuły 2–78*)

Artykuł 79

Współpraca w dziedzinie atomistyki

1. Współpraca w dziedzinie atomistyki obejmuje głównie następujące zagadnienia:

– doskonalenie polskiego prawa i przepisów w zakresie atomistyki;

– bezpieczeństwo jądrowe; przygotowanie na wypadek awarii jądrowych i kierowanie akcją w takich przypadkach;

– ochronę przed napromieniowaniem, w tym kontrolę poziomu napromieniowania środowiska naturalnego;

– problemy związane z cyklem paliwowym, zabezpieczeniem i fizyczną ochroną materiałów jądrowych;

– zagospodarowanie odpadów radioaktywnych;

– zamykanie i demontaż obiektów i urządzeń nuklearnych;

– dekontaminację.

2. Zgodnie z artykułem 75 współpraca obejmuje wymianę informacji i doświadczeń, a także działania o charakterze rozwojowo-badawczym.

Artykuł 80

Środowisko naturalne

1. Strony będą rozwijać i umacniać współpracę w tak ważnej dziedzinie jaką jest walka z pogarszającym się stanem środowiska naturalnego, a którą Strony uznały za zadanie priorytetowe.

2. Współpraca będzie koncentrować się na:

– skutecznej kontroli poziomów zanieczyszczeń;

– zwalczaniu zanieczyszczeń powietrza i wody o charakterze regionalnym i ponadgranicznym;

– wydajnej produkcji energii elektrycznej i jej wykorzystaniu, bezpiecznym działaniu obiektów przemysłowych;

– klasyfikacji i bezpiecznym obchodzeniu się z substancjami chemicznymi;

– jakości wód, a w szczególności międzynarodowych dróg wodnych;

– zmniejszaniu ilości odpadów, ich utylizacji i bezpiecznym dla środowiska odprowadzaniu; realizacji postanowień Konwencji z Bazylei;

– oddziaływaniu rolnictwa na środowisko naturalne, zagadnieniach erozji gleby, ochronie lasów, flory i fauny;

– planowaniu gospodarki gruntami, w tym na budownictwie i planowaniu przestrzennym;
– stosowaniu instrumentów ekonomicznych i finansowych;
– problemach zmian klimatycznych w skali światowej.

3. Dla realizacji tych celów, Strony zamierzają współdziałać w następujących dziedzinach:
– wymiana informacji i ekspertów, włączając w to informacje i ekspertów zajmujących się przepływem czystych technologii;
– programy szkoleniowe;
– zbliżanie przepisów prawnych (normy Wspólnoty);
– współpraca na szczeblu regionalnym (w tym współpraca w ramach Europejskiej Agencji do Spraw Ochrony Środowiska Naturalnego, z chwilą jej utworzenia przez Wspólnotę) i międzynarodowym;
– rozwój strategii, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnień o wymiarze światowym i związanych z klimatem.

(opuszczono artykuły 81–111)

Artykuł 112

Żadne z postanowień Układu nie będzie stanowiło przeszkody dla Strony w podejmowaniu jakichkolwiek środków, jakie:

a) uzna ona za właściwe w celu zapobiegania ujawnianiu informacji, których ujawnienie naruszyłoby jej podstawowe interesy bezpieczeństwa;

b) odnoszą się do produkcji lub handlu bronią, amunicją lub sprzętem wojennym, albo do badań, rozwoju lub produkcji, niezbędnej dla celów obrony, jeżeli takie środki nie pogorszą warunków konkurencji w odniesieniu do towarów nie przeznaczonych do celów ściśle wojskowych;

c) uzna ona za niezbędne dla swojego bezpieczeństwa w przypadku poważnych niepokojów wewnętrznych, mogących mieć negatywny wpływ na utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego, w czasie wojny lub poważnego napięcia międzynarodowego grożącego wybuchem wojny, albo w celu wywiązywania się z przyjętych zobowiązań dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Źródło: DzU z 1994 r., nr 11, poz. 38 z późniejszymi zmianami.

Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej

Kolonia, 3–4 czerwca 1999 r.

I. Wprowadzenie

1. W dniach 3–4 czerwca 1999 r. odbyło się w Kolonii posiedzenie Rady Europejskiej, którego celem było przedyskutowanie kluczowych kwestii dotyczących przyszłości Unii Europejskiej w świetle wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego.

2. Rada Europejska zaprosiła na obrady desygnowanego na przewodniczącego Komisji Europejskiej Romano Prodiego, aby przedyskutować z nim podstawowe kwestie dotyczące polityki Unii Europejskiej na najbliższe lata. Z zadowoleniem przyjęto jego wystąpienie na temat dalszej pracy Komisji i programu reform. W tym kontekście Rada Europejska ponownie wyraża nadzieję na sprawną kontynuację pracy nad procedurą powołania nowego składu Komisji i na jej jak najszybsze zakończenie po wyborach do Parlamentu Europejskiego.

3. Na początku posiedzenia odbyło się również spotkanie z przewodniczącym Parlamentu Europejskiego Jose Marią Gil-Roblesem, poświęcone najważniejszym zagadnieniom, które miały następnie zostać omówione.

II. Decyzje dotyczące obsady stanowisk

4. Rada Europejska podjęła szereg istotnych decyzji dotyczących obsady stanowisk. Zgodnie z Traktatem Amsterdamskim, Javier Solana Madariaga został mianowany na nowe stanowisko sekretarza generalnego Rady i Wysokiego Przedstawiciela do Spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Na stanowisko zastępcy sekretarza generalnego wybrano Pierre de Boissieu.

III. Wzrost gospodarczy, zatrudnienie, konkurencyjność i zrównoważony rozwój

5. Wraz z wprowadzeniem z dniem 1 stycznia 1999 r. wspólnej waluty euro, Unia Europejska osiągnęła najwyższy w swej dotychczasowej historii stopień integracji gospodarczej. Jednocześnie powstał największy na świecie, poza Stanami Zjednoczonymi, obszar gospodarczy i walutowy. Dzięki wprowadzeniu wspólnej waluty Europa będzie mogła odegrać rolę odpowiadającą jej znaczeniu w gospodarce światowej. Stabilna waluta umocni zdolność Europy do przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego i wywarcia korzystnego wpływu na poziom zatrudnienia.

6. Rada Europejska przyznaje, że wraz z wprowadzeniem euro Europa przyjęła na siebie odpowiedzialność na skalę światową. Rada Europejska ponownie podkreśla potrzebę bezwzględnego przestrzegania postanowień Paktu Stabilności i Wzrostu. Oznacza to wypełnienie realistycznych i wiarygodnych celów budżetowych w każdym roku finansowym, co można osiągnąć jedynie poprzez ambitne działania konsolidacyjne w ramach wydatków publicznych. Polityka ogólnej stabilności i wzrostu gospodarczego wymaga również nakierowanej na wzrost polityki podatkowej, w szczególności zmniejszenia obciążeń związanych z podatkami i bezpieczeństwem socjalnym dotyczących kosztów pracy oraz ukierun-

kowanej na wzrost zatrudnienia polityki płacowej realizowanej przez strony zbiorowych porozumień płacowych.

Europejski Pakt na Rzecz Zatrudnienia

7. Wzrost zatrudnienia pozostaje nadal głównym celem Europy. Rada Europejska podejmuje w związku z tym inicjatywę Europejskiego Paktu na Rzecz Zatrudnienia, który ma doprowadzić do trwałego spadku bezrobocia. Pakt ten zawiera wszechstronne i spójne podejście do problemu, łącząc w sobie wszystkie unijne instrumenty polityki zatrudnienia. Rada Europejska popiera trzy filary Paktu, traktując je jako trzy długofalowe, zazębiające się procesy, a mianowicie:

koordynację polityki gospodarczej i umocnienie wzajemnego oddziaływania pomiędzy systemami wynagrodzenia a politykami: walutową, budżetową i podatkową poprzez prowadzenie makroekonomicznego dialogu ukierunkowanego na bezinflacyjną dynamikę wzrostu (w ramach tzw. procesu z Kolonii);

dalszy rozwój i skuteczniejszą realizację skoordynowanej strategii zatrudnienia mającej na celu podniesienie wydajności rynków pracy dzięki zwiększenia zdolności do zatrudniania nowych pracowników, wzrostowi przedsiębiorczości, wyższej zdolności dostosowawczej przedsiębiorstw i ich pracowników oraz zrównania szans kobiet i mężczyzn na znalezienie godziwego zatrudnienia (proces z Luksemburga);

wszechstronną reformę strukturalną i modernizację w celu poprawy potencjału innowacyjnego i wydajności rynku pracy, a także rynku towarów, usług i kapitału (proces z Cardiff).

(opuszczono artykuły 8–17)

Ogólne wytyczne dla polityki gospodarczej

18. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje ogólne wytyczne dla polityki gospodarczej w państwach członkowskich i we Wspólnocie oraz zaleca ich przyjęcie przez Radę. Za szczególnie ważne uznaje zalecenia odnoszące się do poszczególnych państw członkowskich wzywające do zintensyfikowania działań w zakresie polityki gospodarczej.

19. Rada Europejska uważa, że kluczem do zrównoważonego, bezinflacyjnego wzrostu gospodarczego i wzrostu zatrudnienia jest odpowiednia koordynacja polityk makroekonomicznych ukierunkowanych na wzrost gospodarczy i stabilność połączoną z głębokimi reformami strukturalnymi prowadzonymi na szczeblu Wspólnoty i w poszczególnych państwach członkowskich. Rada Europejska uważa, że sukces unii gospodarczej i walutowej może zostać utrwalony poprzez wzmocnienie i odpowiednią koordynację polityk, jak również poprzez prowadzenie dialogu z pracodawcami, związkami zawodowymi i z Europejskim Bankiem Centralnym. Europejski Pakt na Rzecz Zatrudnienia będzie stanowić istotny wkład w tym zakresie.

20. Intensywniejszy dialog w jedenastu krajach należących do strefy euro będzie również przyczyniał się do prowadzenia bardziej zrównoważonej polityki na obszarze tych państw. Rada Europejska wzywa rządy, pracodawców i związki zawodowe do wspierania polityki walutowej w jej kluczowej roli utrzymywania stabilności. Ważne są również dalsze działania na rzecz osiągnięcia w perspektywie średniookresowej stanu bliskiego równowadze budżetowej lub nadwyżki budżetowej, którym towarzyszyć muszą odpowiednie zmiany w wynagrodzeniach oraz wszechstronne reformy strukturalne.

(opuszczono artykuły 21–26)

Usprawnienie funkcjonowania międzynarodowego systemu finansowego

27. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem raport Rady dotyczący usprawnienia funkcjonowania międzynarodowego systemu finansowego i wzywa państwa członkowskie do ścisłej współpracy przy wdrażaniu zawartych w nim propozycji. Rada Europejska przykłada szczególną wagę do zwiększonej roli sektora prywatnego w zapobieganiu i rozwiązywaniu kryzysów finansowych. W związku z tym wskazuje ona potrzebę zintensyfikowania pracy nad skuteczniejszymi przepisami dotyczącymi udziału sektora prywatnego w kosztach związanych z zakłóceniami na rynkach finansowych. Rada Europejska popiera również wysiłki zmierzające do zwiększenia efektywności regulacji rynków finansowych, zwłaszcza w krajach określanych jako gospodarki wschodzące; powinno to również obejmować najbardziej wpływowe instytucje i zagraniczne centra finansowe. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem utworzenie Forum Stabilności Finansowej, które stanowi zasadniczy krok w tym kierunku. Podkreśla jednocześnie, że wszelkie działania prowadzące do poprawy funkcjonowania międzynarodowego systemu finansowego powinny pozostać w ramach istniejących instytucji z Bretton Woods, zaznaczając zarazem kluczową rolę Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Zadłużenie najbiedniejszych państw

28. Ważne jest znalezienie trwałego rozwiązania problemu zadłużenia najbiedniejszych państw. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem wspólne europejskie stanowisko dotyczące inicjatywy oddłużeniowej względem najbardziej zadłużonych biednych państw i popiera przyspieszenie tempa redukcji ich zadłużenia oraz ambitne cele dotyczące wysokości umorzonych sum. Rada Europejska podkreśla, że oddłużenie powinno być ściśle powiązane ze strategią łagodzenia skutków biedy. Państwa członkowskie są gotowe do poparcia wyższego poziomu umorzenia kredytów komercyjnych, sięgającego dziewięćdziesięciu lub nawet więcej procent w Klubie Paryskim i będą poszukiwać sposobów dalszej redukcji zadłużenia z tytułu oficjalnej pomocy na rozwój. W powyższych ramach, przy odpowiednim rozłożeniu obciążeń, Europa jest gotowa ponieść przypadającą na nią część kosztów związaną z nową inicjatywą oddłużeniową.

Polityka klimatyczna, ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju

29. Rada Europejska podkreśla dążenie Unii Europejskiej do wypełnienia zobowiązań podjętych na konferencji w Kioto w sprawie redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz do wywierania zdecydowanego nacisku na stworzenie warunków potrzebnych do szybkiej ratyfikacji Protokołu z Kioto w ramach planu działania uzgodnionego w Buenos Aires. Potwierdzone zostaje stanowisko negocjacyjne sformułowane we wnioskach Rady z dnia 17 maja 1999 r. Rada Europejska traktuje ratyfikację i wdrożenie Protokołu z Kioto jako krok milowy, podkreślając jednocześnie pilną potrzebę dalszych działań, zwłaszcza w państwach uprzemysłowionych.

30. Rada Europejska kładzie nacisk na znaczenie rozwoju wspólnych skoordynowanych polityk i przedsięwzięć na poziomie wspólnoty, stanowiących uzupełnienie działań państw członkowskich. Wszystkim zaangażowanym sektorom zaleca się wniesienie własnego wkładu do ogólnej strategii ochrony klimatu. Polityka klimatyczna jest najważniejszym przykładem zaangażowania Rady na rzecz włączenia wymogów środowiskowych i zrównoważonego rozwoju dc innych polityk Wspólnoty, co ma podstawę w Traktacie Amsterdamskim.

31. Rada Europejska wzywa Radę w jej różnych wyspecjalizowanych organach do zwrócenia szczególnej uwagi na zagadnienia klimatyczne w czasie przygotowania strategii integracyjnych na posiedzenie Rady Europejskiej w Helsinkach. Rada Europejska zauważa

szczególną potrzebę podjęcia działań na rzecz określenia wstępnych warunków dla stworzenia systemów transportowych o zmniejszonej emisji gazów bardziej przyjaznych dla środowiska oraz w odniesieniu do wzrostu zużycia i dalszego niezakłóconego rozwoju odnawialnych źródeł energii. Rada Europejska uznaje konieczność stworzenia odpowiednich systemów podatkowych dotyczących energii i zachęca Radę (Sprawy Gospodarcze i Finansowe) do podjęcia szybkiej decyzji w trakcie swoich obrad. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości nową inicjatywę Prezydencji mającą na celu wzrost aktywności Wspólnoty w zakresie zagadnień klimatycznych.

32. Rada Europejska bierze pod uwagę raport Komisji: „Wprowadzenie zagadnień ochrony środowiska do odpowiednich obszarów polityki" oraz postęp osiągnięty na forum Rady od czasu spotkania w Wiedniu. Rada Europejska ponownie podkreśla, że zamierza w czasie szczytu w Helsinkach w grudniu 1999 r. ponownie dokonać przeglądu postępów i wzywa do skupienia uwagi na wymaganych raportach. Wzywa Radę (Sprawy Ogólne, Sprawy Fiuansowe i Gospodarcze, Rybołówstwo) do sporządzenia dla niej w 2000 roku raportów na temat wprowadzenia kwestii ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju do każdego z wymienionych obszarów polityki.

Europejskie Biuro Przeciwdziałania Malwersacjom

33. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem decyzje Parlamentu Europejskiego z dnia 6 maja 1999 r. i Rady (Sprawy Gospodarcze i Finansowe) z dnia 25 maja 1999 r. powołujące do życia Europejskie Biuro Przeciwdziałania Malwersacjom. Rada Europejska z zadowoleniem odnotowuje przede wszystkim przykładową, ścisłą i konstruktywną współpracę między Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją Europejską, która umożliwiła szybkie stworzenie podstaw prawnych, dzięki którym Biuro mogło podjąć działania zgodnie z harmonogramem, tj. 1 czerwca 1999 r. Tym samym, we właściwym czasie został wysłany polityczny sygnał, że Unia jest zdolna do szybkiego działania w walce z malwersacjami, korupcją i niegospodarnością.

34. Biuro musi zostać wyposażone w odpowiedni personel i środki finansowe, pozwalające na prowadzenie skutecznej ochrony finansowych interesów Wspólnoty w imieniu europejskich podatników. Tylko w ten sposób można zwalczyć nadużycia w zakresie przydzielania subsydiów oraz nieprawidłowości w państwach członkowskich, w instytucjach i w innych strukturach Unii Europejskiej, odzyskując przy tym zaufanie obywateli do instytucji krajowych i europejskich.

35. Rada Europejska z satysfakcją odnotowuje, że poza wspomnianymi wcześniej instytucjami, większość innych organów, biur i agencji powołanych do życia przez traktaty także zadeklarowała natychmiastową gotowość poddania się wewnętrznej kontroli przez Europejskie Biuro Przeciwdziałania Malwersacjom. Rada Europejska uważa, że jest sprawą szczególnie pożądaną, by wszystkie organy Wspólnoty dołączyły do tej międzyinstytucjonalnej inicjatywy i w związku z tym wzywa ona Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Rewidentów Księgowych, Europejski Bank Centralny i Europejski Bank Inwestycyjny do rozważenia w możliwie jak najkrótszym czasie warunków, w ramach których Biuro mogłoby przeprowadzić wewnętrzne kontrole w tych organach oraz do rozważenia, jaką formę mogłaby przybrać współpraca z Biurem.

(opuszczono artykuły 81–111)

IV. Dalszy rozwój Unii Europejskiej

39. W ciągu ostatnich kilku miesięcy nastąpił znaczny postęp w procesie wprowadzania Unii Europejskiej w XXI wiek. Wraz z osiągnięciem porozumienia w sprawie „Agendy 2000" podjęto decyzje dotyczące niezbędnych reform związanych z poszerzeniem Unii oraz określono ramy finansowe działalności Unii na następne siedem lat.

40. Rada Europejska odnotowuje z zadowoleniem postęp we wdrażaniu „Agendy 2000" od czasu spotkania Rady Europejskiej w Berlinie, w szczególności odnośnie wprowadzenia w życie ważnych aktów prawnych oraz zawarcia międzyinstytucjonalnego porozumienia dotyczącego dyscypliny budżetowej. Rada Europejska wzywa Komisję do możliwie najszybszego przedłożenia propozycji odnośnie nowych własnych źródeł finansowania tak, aby zmiany mogły wejść w życie na początku roku 2002, co byłoby zgodne z wnioskami z posiedzenia w Berlinie.

41. Częścią jedności europejskiej jest również świadomość wspólnego dziedzictwa kulturowego. Z tego względu Unia Europejska popiera współpracę i wymianę kulturalną, która oznacza zachowanie i wspieranie różnorodności i bogactwa kultur europejskich. W związku z powyższym, Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem porozumienie dotyczące głównych przedsięwzięć promocji kultury europejskiej na najbliższe lata tzn. Europejskiej Stolicy Kultury oraz nowego programu ramowego promocji kultury pod nazwą „Kultura 2000". Rada Europejska wspiera promocję projektów kulturalnych poprzez fundusze strukturalne pod warunkiem, że przyczyniają się one do powstania stałych miejsc pracy.

42. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje fakt, że ramowy program kulturalny wspiera w szczególności rozwój wiedzy na temat kultury i historii narodów europejskich i że w tym kontekście istotną rolę pełnią książki stanowiące, zgodnie z rezolucją Rady z 8 lutego 1999 r., dobro kultury.

Obszar wolności, bezpieczeństwa i praworządności

43. Rada Europejska zwraca uwagę na plan działania związany z tworzeniem obszaru wolności, bezpieczeństwa i praworządności, który został zatwierdzony przez nią w Wiedniu i wzywa unijne instytucje do podjęcia szybkich działań w celu jego realizacji. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje fakt, że Parlament Europejski uchwalił rezolucję dotyczącą planu z Wiednia i nadał temu zagadnieniu należną mu rangę podczas konferencji członków parlamentów państw członkowskich w dniach 22–23 marca 1999 r. Rada Europejska uwzględni rezultaty tej konferencji przy opracowywaniu wytycznych dla przyszłej europejskiej polityki wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych na nadzwyczajnym szczycie Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15–16 października 1999 r.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

44. Rada Europejska uważa, że na obecnym etapie rozwoju Unii Europejskiej prawa podstawowe mające zastosowanie na poziomie Unii powinny zostać zebrane w Karcie, co przyczyni się do ich lepszego zrozumienia.

45. W tym celu Rada Europejska przyjęła decyzję stanowiącą załącznik IV. Zwrócono się z prośbą do następnej Prezydencji o stworzenie warunków niezbędnych dla wdrożenia tej decyzji przed nadzwyczajnym posiedzeniem Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15–16 października 1999 r.

Prawa człowieka

46. Rada Europejska zwraca uwagę na tymczasowy raport Prezydencji na temat praw człowieka i sugeruje rozważenie celowości powołania unijnej agencji do spraw praw człowieka i demokracji.

Działalność instytucji

47. Rada Europejska przykłada duże znaczenie do wewnętrznej reformy i modernizacji Komisji Europejskiej i europejskiej służby cywilnej. Wyraża również uznanie dla działań podjętych w tym zakresie przez obecną Komisję. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje zamierzenia desygnowanego przewodniczącego Komisji Europejskiej co do wprowadzenia daleko idących reform, niezbędnych dla sprawnego wykonywania zadań przez Komisję, której struktura powinna opierać się na koordynacji i współpracy.

48. Rada Europejska zamierza w przyszłości ściśle współpracować z przewodniczącym Komisji Europejskiej i wspierać go w tworzeniu Komisji, która charakteryzować się będzie lepszym zarządzaniem zasobami ludzkimi i finansami, najwyższymi standardami uczciwości i przejrzystości działań; szczupłą administracją z precyzyjnym podziałem obszarów działalności i odpowiedzialności. Nowa struktura Komisji Europejskiej i podział obowiązków powinien odzwierciedlać nowe wymagania oraz potrzebę prawdziwej reformy. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła zamiar desygnowanego przewodniczącego Komisji Europejskiej co do przedstawienia konkretnych propozycji dotyczących reformy w tym obszarze na początku roku 2000.

49. Rada Europejska przypomina, że 30 czerwca 2001 r. przestanie funkcjonować dotychczasowa metoda ustalania wysokości wynagrodzeń i emerytur. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła zamiar Komisji dotyczący przedstawienia w odpowiednim czasie stosownych propozycji reform oraz uzasadnienia swojego stanowiska w sprawie reformy polityki zatrudnienia.

50. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje raport na temat funkcjonowania Rady w powiększonej Unii złożony przez sekretarza generalnego Rady. W świetle jego raportu Rada Europejska wzywa Radę (Sprawy Ogólne) do przedstawienia przed posiedzeniem Rady Europejskiej w Helsinkach konkretnych propozycji usprawnienia działalności Rady z uwagi na rozszerzenie Unii Europejskiej.

51. Rada Europejska wzywa nowy Parlament Europejski, aby w trybie pilnym zakończył pracę nad zagadnieniem Statutu Członków Parlamentu Europejskiego.

Konferencja Międzyrządowa na temat zagadnień instytucjonalnych

52. W celu zapewnienia sprawnej pracy instytucji Unii Europejskiej po jej rozszerzeniu, Rada Europejska potwierdza zamiar zwołania konferencji przedstawicieli rządów państw członkowskich na początku 2000 r. Celem tego spotkania będzie rozwiązanie zagadnień instytucjonalnych, które nie zostały ostatecznie zamknięte w Amsterdamie, a które powinny zostać uzgodnione przed rozszerzeniem Unii. Konferencja powinna zakończyć się do końca roku 2000 i do tego czasu powinny również zostać uzgodnione poprawki do traktatów.

53. Zgodnie z Protokołem Amsterdamskim dotyczącym instytucji w świetle rozszerzenia Unii Europejskiej oraz zgodnie ze składanymi deklaracjami dotyczącymi tego Protokołu, Konferencja Międzyrządowa dokona przeglądu następujących zagadnień:

– wielkość i skład Komisji Europejskiej;

– „ważenie" głosów w Radzie (ponowne „ważenie", wprowadzenie zasady podwójnej większości i ustanowienie progu dla podejmowania decyzji większością kwalifikowaną);

– możliwe rozszerzenia głosowania większością kwalifikowaną w Radzie.

Konferencja Międzyrządowa mogłaby również przedyskutować niezbędne poprawki do traktatów w odniesieniu do instytucji europejskich z uwagi na wymienione powyżej kwestie oraz z uwagi na wprowadzenie w życie Traktatu Amsterdamskiego.

54. Rada Europejska zachęca następną Prezydencję do sporządzenia na posiedzenie Rady Europejskiej w Helsinkach na własną odpowiedzialność obszernego raportu wyjaśniającego i przedstawiającego wszystkie warianty rozwiązania problemów, które mają zostać tematem obrad. W ten sposób Prezydencja weźmie pod uwagę propozycje przedstawione przez państwa członkowskie, Komisję Europejską i Parlament Europejski. Prezydencja może również rozważyć sprawę dalszych konsultacji. W wymianie opinii powinny również uczestniczyć w istniejących ramach współpracy państwa kandydujące do członkostwa w Unii.

Wspólna europejska polityka bezpieczeństwa i obrony

55. Rada Europejska kontynuowała dyskusję na temat wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony oraz wydała załączoną deklarację na temat dalszego jej rozwoju. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem działania niemieckiej Prezydencji i uznaje jej raport zamieszczony w załączniku III jako podstawę do dalszych prac w tym zakresie. Rada Europejska zaprasza następną Prezydencję do kontynuowania pracy i przedstawienia kolejnego raportu na posiedzeniu Rady Europejskiej w Helsinkach.

56. Rada Europejska zachęca Radę (Sprawy Ogólne) do podjęcia gruntownej dyskusji nad różnymi aspektami bezpieczeństwa, mając na względzie umocnienie i lepszą koordynację narzędzi, jakimi dysponuje Unia i jej państwa członkowskie do podjęcia niemilitarnej reakcji w sytuacji kryzysowej. Rozważania te mogą obejmować ewentualną możliwość utrzymywania gotowości potencjału cywilnych środków poszczególnych państw, które mogłyby zostać wykorzystane jako uzupełnienie innych inicjatyw w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Proces rozszerzania Unii

57. Rada Europejska z satysfakcją stwierdza, że negocjacje akcesyjne nabrały rozpędu i są na właściwej drodze. Rada Europejska przyjmuje z zadowoleniem pozytywne rezultaty drugiej rundy merytorycznych negocjacji, jakie miały miejsce w pierwszej połowie 1999 r. z Cyprem, Czechami, Estonią, Węgrami, Polską i Słowenią i dotyczyły szeregu ważnych oraz złożonych dziedzin. Rada Europejska podkreśla zdecydowaną wolę utrzymania tempa negocjacji. W tym celu Unia Europejska rozpocznie jak najwcześniej w przyszłym roku negocjacje we wszystkich pozostałych obszarach.

58. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje fakt, że przegląd *acquis* przeprowadzony z Bułgarią, Łotwą, Litwą, Rumunią i Słowacją przeszedł z fazy wielostronnej do kluczowego etapu rozmów dwustronnych, co umożliwia tym krajom przyspieszenie przygotowań do członkostwa. Podczas spotkania w Helsinkach Rada przeanalizuje postęp dokonany przez państwa kandydujące do członkostwa i sporządzi odpowiednie wnioski.

59. Rada Europejska ponownie kładzie nacisk na wnioski z posiedzenia Rady Europejskiej w Luksemburgu, zgodnie z którymi decyzje o rozpoczęciu kolejnych negocjacji mogą zostać podjęte jedynie na podstawie kryteriów określonych na posiedzeniu Rady Europejskiej w Kopenhadze. Jednocześnie Rada Europejska podkreśla znaczenie, jakie niesie ze sobą perspektywa przystąpienia do UE dla państw kandydujących, z którymi negocjacje jeszcze się nie rozpoczęły. Z tego powodu Rada Europejska zachęca Komisję, by w swym kolejnym raporcie na temat postępów negocjacji rozważyła kroki, które mogłyby pomóc w konkretyzacji tych perspektyw dla wszystkich krajów kandydujących. Rada Europejska

z zadowoleniem odnotowuje stały postęp państw kandydujących na drodze do członkostwa w UE i zachęca je do kontynuowania reform i działań dostosowawczych.

60. Rada Europejska kładzie nacisk na znaczenie wysokich standardów bezpieczeństwa jądrowego w Europie Środkowej i Wschodniej. Rada Europejska podkreśla wagę tej kwestii w kontekście rozszerzenia Unii i wzywa Komisję do gruntownego przeanalizowania tego zagadnienia w swoim kolejnym cyklicznym raporcie na temat postępu państw kandydujących, który ma zostać przygotowany jesienią 1999 r.

61. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje fakt, że na podstawie uaktualnionej opinii Komisji dotyczącej wniosku Malty o przystąpienie do UE możliwe jest obecnie rozpoczęcie analitycznego przeglądu unijnego *acguis* z tym państwem. W stosownym czasie przed posiedzeniem Rady Europejskiej w Helsinkach, Komisja przedstawi raport na temat postępów Malty w jej przygotowaniach do członkostwa w UE, co stanie się podstawą, wraz z odpowiednimi raportami na temat innych krajów kandydujących, do podjęcia decyzji na posiedzeniu Rady Europejskiej w Helsinkach (...).

Źródło: „Studia Europejskie" 1999, nr 3.

Integracja Polski z Unią Europejską – wystąpienie premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jerzego Buzka w Sejmie

Warszawa, 8 września 1999 r.

(*Fragmenty*)

Panie Marszałku, Wysoka Izbo,

(...)

Polska odzyskuje swoje miejsce w rodzinie wolnych narodów europejskich. Nie jest to zresztą rzecz nowa. Już Adam Mickiewicz mówił, że „im mocniej Polska czuła i podzielała uczucia rodzinne Europy, tym była szczęśliwszą; im bardziej oddzielała się od Europy, tym widoczniej słabła" (...).

Rzeczpospolita jest już członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Uzyskaliśmy realne gwarancje bezpieczeństwa. Integracja z NATO oznacza ścisłą współpracę militarną, wspólne przestrzeganie zasad bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego. Wchodząc do NATO, staliśmy się silniejsi dzięki temu, że zgodziliśmy się dostosowywać do reguł obowiązujących w dużym, międzynarodowym związku chroniącym swoich członków. Wzajemne obowiązki oznaczają także wzajemne gwarancje.

Zdecydowane poparcie wejścia do NATO przez znaczną większość Polaków i polskich ugrupowań politycznych to przykład zgodnego poszukiwania najlepszej strategii rozwoju naszego kraju. Trwałe zapewnienie mu bezpieczeństwa, niepodległości, rozwoju gospodarczego i społecznego stanowi zadanie wszystkich sił politycznych.

Panie i Panowie,

siły państwa i bezpieczeństwa obywateli nie można dziś budować, opierając się tylko na sojuszu militarnym. Fundamentem pomyślnego rozwoju kraju jest nowoczesna gospodarka, sprawny system zabezpieczeń socjalnych i trwała obecność na wielkim europejskim rynku. Postęp cywilizacyjny sprawia, że niezależnie od decyzji polityków obywatele Polski stają się coraz bardziej obywatelami Europy. Wspólnie z setkami milionów Europejczyków uczestniczymy w rozwoju kontynentu.

Rozpoczynam dziś narodową debatę nad tempem i strategią uczestnictwa Polski w strukturach europejskich. Zwieńczeniem tej debaty będzie referendum, w którym naród podejmie ostateczną decyzję.

Wysoka Izbo,

polskie aspiracje do członkostwa w Unii Europejskiej w naturalny sposób wypływają z naszej historii i tożsamości (...).

Członkostwo w Unii Europejskiej jest zarazem wyzwaniem i szansą: wyzwaniem wymagającym mobilizacji, szansą dającą możliwość realizacji podstawowych interesów państwa i jego obywateli – bezpieczeństwa i dobrobytu – w najkorzystniejszych warunkach systemowych i geopolitycznych. Podjęcie historycznego wyzwania udziału Polski w UE to wielkie narodowe zadanie, ponad podziałami politycznymi, ponad partyjnymi interesami. Rząd pragnie dialogu i współpracy ze wszystkimi siłami społecznymi i politycznymi, których udział w tym procesie jest niezbędny.

Jedną z instytucji dialogu będzie Narodowa Rada Integracji Europejskiej.

Powołam ją jeszcze we wrześniu. Rada skupiać będzie przedstawicieli stowarzyszeń politycznych i obywatelskich, środowisk opiniotwórczych i naukowych. Będzie organem doradczym i opiniotwórczym, mającym za zadanie konsultowanie decyzji związanych z dochodzeniem Polski do członkostwa w Unii i wypracowywanie społecznego porozumie-

nia w sprawie narodowej strategii integracyjnej.W polskiej debacie publicznej na temat członkostwa w organizacjach międzynarodowych szczególnie ważne miejsce zajmuje kwestia suwerenności państwa. Przyczyny tego są oczywiste dla każdego, kto choćby pobieżnie zna nasze dzieje. Chcę jednak podkreślić, że obecność w strukturach europejskich umacnia, a nie osłabia polską suwerenność. Jej gwarantem jest przecież siła państwa i zamożność obywateli, a nie izolacja. We współczesnym świecie – a Europa nie jest tu wyjątkiem – decyzje podejmowane przez jedne państwa wpływają na inne. Jeśli za miarę suwerenności uznać zdolność, w drodze wolnego wyboru, do zapewnienia bezpieczeństwa i dobrobytu narodu, to integracja europejska jawi się jako forma zbiorowego wzmocnienia suwerenności, bo państwa mogą wiele zadań lepiej i skuteczniej podjąć wspólnie niż w odosobnieniu. Unia Europejska powstała z woli tworzących ją państw, i to z ich woli będzie zmieniała swą strukturę. Te suwerenne państwa podejmować będą decyzje o jej przyszłym kształcie.

Musimy być obecni tam, gdzie podejmuje się kluczowe dla Europy decyzje. Znamy może lepiej niż inne narody wysoką cenę osamotnienia. Przez uczestnictwo w decyzjach i instytucjach europejskich staniemy się podmiotem, a nie przedmiotem podejmowanych decyzji. Współczesne współzależności polityczne i gospodarcze sprawiają, że to najlepsza forma realizacji drogiej nam zasady: nic o nas bez nas.

Nasz wielki rodak i gorący patriota Ojciec Święty, który zawsze najcelniej odczytuje nasze aspiracje, w tej sali dobitnie potwierdził poparcie Stolicy Apostolskiej dla dążeń Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. I te słowa stanowią ważny argument w polskiej debacie na temat suwerenności.

Polityka integracji z Unią Europejską stanowi priorytet mojego rządu, rządu koalicji Akcji Wyborczej Solidarności i Unii Wolności. Celem polityki Polski wobec Unii Europejskiej niezmiennie pozostaje osiągnięcie w niej pełnego członkostwa.

Integracja europejska jest priorytetem polityki zagranicznej państwa, a zarazem zobowiązaniem przeprowadzenia niezbędnych wewnętrznych procesów dostosowawczych, a więc przyswojenia zbioru regulacji wspólnotowych, wprowadzenia przemian strukturalnych oraz systemowych. Pomoże to polskiej gospodarce sprostać rosnącej konkurencji międzynarodowej.

Konkurencja procesów dostosowawczych w sferze gospodarczej jest możliwa i pożądana, ale wymaga utrzymania stabilności makroekonomicznej w długim okresie. Realizacja tych działań wymaga współpracy rządu z parlamentem i wypracowania konsensusu społecznego wokół często kosztownych, ale niezbędnych regulacji prawnych i ekonomicznych. Nasze przyszłe, rychłe – mam nadzieję – członkostwo w Unii Europejskiej stawiam w rzędzie wielkich wydarzeń otwierających Polsce nowe perspektywy rozwoju.

Oczekiwania Polski związane z członkostwem w strukturach europejskich koncentrują się na dwóch sferach. Pierwsza dotyczy tempa i zakresu naszych przemian wewnętrznych służących niezbędnemu wzmocnieniu państwa. Wejście do Unii oznacza właśnie kolejny krok na drodze do realizacji podstawowego polskiego celu: dokończenia procesu przemian gospodarczych i społecznych. Wkraczając do Unii, uzyskamy bezpośredni dostęp do materialnej i intelektualnej pomocy bardziej rozwiniętych krajów.

Druga sfera to zwiększenie, poprzez uczestnictwo w unijnej wspólnocie, bezpieczeństwa, stabilności i harmonijności rozwoju całego kontynentu.

Polska wchodzi do Unii według własnego rytmu. Wolą rządu Rzeczypospolitej Polskiej jest przygotowanie Polski do członkostwa w Unii Europejskiej na 31 grudnia 2002 r. Jesteśmy świadomi, że osiągnięcie tego celu wymaga nieprzerwanych prac w kilku wzajemnie współzależnych płaszczyznach: negocjacyjnej, dostosowawczej oraz edukacyjnej i informacyjnej.

W 1998 r. rozpoczęliśmy przegląd prawa oraz właściwe negocjacje z Unią Europejską (...).

Mówiąc o przyszłym członkostwie w Unii, pamiętamy, że istota integracji daleko wykracza poza dziedzinę ekonomiczną. Współpracy gospodarczej towarzyszyło umacnianie demokracji, bezpieczeństwa, ochrona wspólnego europejskiego dziedzictwa, uznanie wagi aspiracji chrześcijańskich. Udział w UE traktujemy więc nie tylko jako gwarancję naszego rozwoju gospodarczego i zabezpieczenia żywotnych interesów Polski, ale także konsolidacji niezależnego, demokratycznego bytu państwowego. Nasze położenie geograficzne zobowiązuje nas do otwartego i roztropnego działania wobec krajów, których aspiracje do członkostwa w Unii nie mogły być dotychczas spełnione. Nie chcemy tworzyć nowych granic podziału Europy ani zadowalać się rolą przedmurza Unii Europejskiej. Otwieramy się szczególnie na najbliższych sąsiadów. Spełnienie ich europejskich aspiracji leży w żywotnym interesie Polski.

Widzimy w Unii najbardziej udaną formę odpowiedzi na stojące przed Europejczykami wyzwania przyszłości. Ostatni kryzys bałkański po raz kolejny udowodnił, że UE musi zostać wyposażona w niezbędne środki realizacji polityki bezpieczeństwa i obrony. Dążymy do Unii ściśle współpracującej z partnerami euroatlantyckimi, nie tracącej z pola widzenia problemów państw, które z różnych przyczyn nie staną się w dającej się przewidzieć przyszłości jej członkami. Nieodległe już poszerzenie Unii wymaga też przeprowadzenia jej wewnętrznej reformy instytucjonalnej.

Polska ma pełne prawo dostrzegać słabości Unii i włączać się w dyskusję nad ulepszeniem sposobu jej funkcjonowania. Doceniamy jednak także skuteczność, z jaką Unia koryguje swoje niedociągnięcia, poprawia swoją przejrzystość i mechanizmy decyzyjne. Reformie wewnętrznych struktur Wspólnoty powinna, naszym zdaniem, przyświecać wizja Unii szanującej różnorodność państw członkowskich i odmienność narodowych tradycji, Unii solidarnej, skutecznej, bliskiej obywatelowi.

Panowie i Panie,

Dotychczasowe zaangażowanie parlamentu w sprawy europejskie, zasługuje na słowa najwyższego uznania; szczególnie ważne są kontakty z Parlamentem Europejskim – instytucją, której znaczenie stale rośnie. Dostrzegamy także rangę i konkretny wymiar współpracy polskiego parlamentu z parlamentami narodowymi państw członkowskich Unii Europejskiej i państw ubiegających się o członkostwo.

Bardzo ważna jest działalność Parlamentarnej Komisji Wspólnej Rzeczypospolitej Polskiej i UE. Zapewnia ona utrzymanie stałego kontaktu polskiego parlamentu z Parlamentem Europejskim i wnosi istotny wkład w proces przygotowania Polski do członkostwa w UE (...).

Panie Marszałku, Wysoka Izbo,

dzisiejsza debata sejmowa da początek narodowej dyskusji o integracji europejskiej, ukazując znaczenie decyzji wejścia Polski do Unii Europejskiej dla realizacji naszych interesów narodowych. Jestem przekonany, że da początek debacie uczciwej, wnikliwej, merytorycznej, godnej polskiego parlamentu i wagi poruszanej kwestii.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1999, nr 3.

Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej

Helsinki, 10–11 grudnia 1999 r.

Wprowadzenie

1. W dniach 10–11 grudnia 1999 r. odbyło się w Helsinkach spotkanie Rady Europejskiej, w czasie którego przyjęto „Deklarację Milenijną" oraz podjęto szereg decyzji stanowiących nowy etap w procesie rozszerzenia Unii. Poczyniono również kroki zapewniające Unii skutecznie działające, zreformowane instytucje, wzmocnioną wspólną politykę bezpieczeństwa i obrony oraz konkurencyjną i zrównoważoną gospodarkę tworzącą nowe miejsca pracy.

2. Na początku spotkania Rada Europejska wymieniła poglądy z przewodniczącą Parlamentu Europejskiego, pani Nicole Fontaine, na temat głównych zagadnień znajdujących się na porządku obrad, a zwłaszcza na temat procesu rozszerzenia, reformy instytucjonalnej oraz zatrudnienia.

I. Przygotowanie do rozszerzenia

3. Rada Europejska potwierdza, że proces rozszerzenia Unii rozpoczęty w grudniu 1997 r. w Luksemburgu ma duże znaczenie dla stabilności całego kontynentu europejskiego. W związku z tym proces ten należy kontynuować w sposób skuteczny i wiarygodny.

4. Rada Europejska ponownie potwierdza, że proces akcesyjny ma charakter całościowy. W chwili obecnej w ramach jednej wspólnej formuły uczestniczy w nim trzynaście państw kandydujących do członkostwa. Państwa kandydujące uczestniczą w procesie akcesyjnym na równych zasadach. Muszą one wyznawać wartości i cele Unii Europejskiej zawarte w traktatach. W tym świetle Rada Europejska podkreśla zasadę pokojowego rozwiązywania sporów zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i zachęca państwa kandydujące do podjęcia wszelkich możliwych działań na rzecz rozwiązania istniejących sporów dotyczących granic i innych kwestii pokrewnych. Jeśli działania te zakończą się fiaskiem, państwa kandydujące powinny w rozsądnym terminie skierować kwestię sporną do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Rada Europejska dokona przeglądu wszystkich nie rozwiązanych sporów, a zwłaszcza ich ewentualnego wpływu na proces akcesyjny, udzielając jednocześnie poparcia rozwiązaniu ich przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości najpóźniej do końca roku 2004. Rada Europejska przypomina ponadto, że warunkiem wstępnym do otwarcia negocjacji akcesyjnych jest spełnienie kryteriów politycznych określonych przez Radę Europejską w Kopenhadze, natomiast podstawowym warunkiem przystąpienia do Unii jest wypełnienie wszystkich kryteriów z Kopenhagi.

5. Unia przyjęła zdecydowane zobowiązanie polityczne do podjęcia wszelkich działań umożliwiających zakończenie Konferencji Międzyrządowej na temat reformy instytucjonalnej do grudnia 2000 r., po której nastąpi ratyfikacja jej wyników. Po zakończeniu procesu ratyfikacji, począwszy od końca 2002 r. Unia powinna być gotowa do zaproszenia nowych państw do członkostwa pod warunkiem, że wykażą one zdolność do wypełnienia zobowiązań związanych z członkostwem i po pomyślnym zakończeniu procesu negocjacyjnego.

6. Komisja dokonała nowej szczegółowej oceny postępu państw kandydujących, która wykazała, że państwa te uczyniły dalszy postęp w wypełnianiu kryteriów akcesyjnych.

Jednocześnie z uwagi na trudności pozostające w pewnych sektorach, państwa kandydujące są zachęcane do kontynuacji i przyspieszenia działań mających na celu spełnienie kryteriów akcesyjnych. Wydaje się, że niektóre państwa nie będą w stanie spełnić wszystkich wymogów z Kopenhagi w perspektywie średnioterminowej. Komisja planuje na początku roku 2000 przedstawić Radzie raport na temat postępu niektórych państw kandydujących w zakresie wypełnienia kryteriów gospodarczych z Kopenhagi. Kolejne raporty cykliczne na temat postępu zostaną przedstawione w odpowiednim terminie Radzie Europejskiej w grudniu 2000 r.

7. Rada Europejska przypomina, że sprawą ogromnej wagi jest utrzymanie wysokich standardów bezpieczeństwa nuklearnego w Europie Środkowej i Wschodniej. Rada Europejska wzywa Radę, by zastanowiła się nad sposobem włączenia zagadnień bezpieczeństwa nuklearnego do procesu rozszerzenia zgodnie z odpowiednimi wnioskami Rady.

8. Rada Europejska odnotowuje z zadowoleniem, że w procesie negocjacji akcesyjnych z Cyprem, Węgrami, Polską, Estonią, Czechami i Słowenią wykonano olbrzymią pracę i widoczny jest wyraźny postęp.

9. a) Rada Europejska wyraża zadowolenie z powodu rozpoczęcia 3 grudnia w Nowym Jorku rozmów mających na celu całościowe rozwiązanie problemu cypryjskiego i wyraża zdecydowane poparcie dla działań sekretarza generalnego Narodów Zjednoczonych mających na celu pomyślne zakończenie tego procesu.

b) Rada Europejska podkreśla, że porozumienie polityczne ułatwi przystąpienie Cypru do Unii Europejskiej. Jeśli do momentu zakończenia negocjacji akcesyjnych porozumienie nie zostanie osiągnięte, to przy podejmowaniu decyzji o zaproszeniu do członkostwa Rada nie będzie traktowała tej sprawy jako warunku wstępnego i weźmie pod uwagę wszystkie istotne czynniki.

10. Rada Europejska gorąco pragnie wnieść pozytywny wkład w tworzenie bezpieczeństwa i stabilności na kontynencie europejskim. W świetle ostatnich wydarzeń oraz raportów Komisji Rada Europejska podjęła decyzję o zorganizowaniu w lutym 2000 r. dwustronnych konferencji międzyrządowych w celu rozpoczęcia negocjacji z Rumunią, Słowacją, Łotwą, Litwą, Bułgarią i Maltą na temat warunków ich przystąpienia do Unii i wynikających z tego koniecznych zmian traktatowych.

11. W czasie negocjacji każde państwo kandydujące będzie oceniane w oparciu o własne osiągnięcia. Zasada ta dotyczy zarówno otwierania różnych rozdziałów negocjacyjnych, jak i prowadzenia samych negocjacji. W celu utrzymania tempa negocjacji należy unikać skomplikowanych procedur. Państwa kandydujące, które dopiero teraz zostały włączone do procesu negocjacyjnego, będą mogły nadrobić zaległości w stosunku do państw, z którymi negocjacje już trwają, o ile ich przygotowania do członkostwa posuną się w zadowalającym tempie do przodu. Postęp w negocjacjach musi dokonywać się jednocześnie z postępem we włączaniu *acquis* do ustawodawstwa krajowego oraz w jego rzeczywistym wdrażaniu i przestrzeganiu.

12. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła niedawne pozytywne przemiany w Turcji, które zostały odnotowane w raporcie o postępie przygotowanym przez Komisję. Z zadowoleniem odnosi się również do zamiaru kontynuowania przez Turcję reform umożliwiających spełnienie kryteriów z Kopenhagi. Turcja jest państwem kandydującym do członkostwa, które przed przyjęciem do Unii musi spełnić te same kryteria, które stawiane są innym państwom kandydującym. W oparciu o obecną strategię europejską Turcja, podobnie jak inne państwa kandydujące do członkostwa, będzie korzystała ze strategii preakcesyjnej wcelu ożywienia i wspierania przeprowadzanych w kraju reform. Obejmować to będzie intensywniejszy dialog polityczny ze szczególnym naciskiem na działania zmierzające do wypełnienia politycznych warunków przystąpienia do UE. zwłaszcza w dziedzinie

ochrony praw człowieka oraz kwestii omówionych w punktach od 4 do 9(a). Turcja będzie mogła również uczestniczyć w programach i agendach wspólnotowych oraz w spotkaniach Unii z państwami kandydującymi związanych z procesem akcesyjnym. Na podstawie wcześniejszych wniosków Rady Europejskiej określone zostanie partnerstwo dla członkostwa. Wśród warunków tego partnerstwa będą się znajdować priorytety, na których muszą się opierać przygotowania do członkostwa w świetle kryteriów politycznych i gospodarczych oraz zobowiązania państwa członkowskiego połączone z narodowym programem wprowadzania w życie *acquis*. Ustanowione zostaną odpowiednie mechanizmy kontrolne. W celu przyspieszenia harmonizacji prawa i praktyki tureckiej z *acquis*, Komisja proszona jest o przygotowanie przeglądu analitycznego *acquis*. Rada Europejska zwraca się z prośbą do Komisji o opracowanie jednego mechanizmu koordynującego wszystkie źródła pomocy finansowej Unii Europejskiej udzielanej w ramach działań preakcesyjnych.

13. W świetle zmieniającej się sytuacji oraz decyzji w sprawie procesu akcesyjnego podjętych w Helsinkach konieczna jest analiza sposobu funkcjonowania Konferencji Europejskiej w przyszłości. Francja, która niebawem przejmie obowiązki Prezydencji, wystąpiła z zamiarem zorganizowania posiedzenia Konferencji w drugiej połowie roku 2000.

Konferencja Międzyrządowa na temat reformy instytucjonalnej

14. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje raport Prezydencji na temat zagadnień odnoszących się do Konferencji Międzyrządowej, zawierający główne kwestie, które znajdą się w porządku obrad Konferencji.

15. Podjęte zostaną niezbędne kroki umożliwiające oficjalne otwarcie Konferencji Międzyrządowej na początku lutego. Do grudnia 2000 r. Konferencja powinna zakończyć pracę i dojść do porozumienia w sprawie koniecznych poprawek do traktatów.

16. W oparciu o wnioski z Kolonii oraz w świetle raportu Prezydencji Konferencja zbada wielkość i skład Komisji, system ważenia głosów w Radzie oraz możliwość rozszerzenia głosowania kwalifikowaną większością w Radzie. W czasie Konferencji zostaną również przeanalizowane inne konieczne poprawki do traktatów dotyczące instytucji europejskich, które odnoszą się do powyższych zagadnień oraz wynikają z wprowadzenia w życie Traktatu Amsterdamskiego. Kolejna Prezydencja przedstawi Radzie Europejskiej Raport na temat postępu poczynionego przez Konferencję i może wystąpić z propozycją włączenia dodatkowych zagadnień do porządku obrad Konfereneji.

17. Ministrowie, którzy są członkami Rady ds. Ogólnych będą ponosili ogólną polityczną odpowiedzialność za Konferencję. Prace przygotowawcze zostaną wykonane przez grupę składającą się z przedstawicieli rządów wszystkich państw członkowskich. Przedstawiciel Komisji będzie uczestniczył w pracach na etapie politycznym i przygotowawczym. Sekretariat Generalny Rady udzieli wsparcia administracyjnego Konferencji.

18. Parlament Europejski będzie blisko powiązany i zaangażowany w pracę Konferencji. W spotkaniach grupy przygotowawczej może uczestniczyć dwóch obserwatorów z Parlamentu Europejskiego. Każda sesja Konferencji na poziomie ministerialnym będzie poprzedzona wymianą poglądów z przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, wspomaganym przez dwóch przedstawicieli Parlamentu. Spotkania poświęcone Konferencji Międzyrządowej na poziomie szefów państw lub rządów będą poprzedzone wymianą poglądów z przewodniczącym Parlamentu Europejskiego.

19. Prezydencja podejmie konieczne kroki dla zapewnienia, by państwa kandydujące otrzymywały w ramach istniejących mechanizmów regularne informacje o postępie w dyskusjach i miały możliwość przedstawienia własnych poglądów na omawiane zagadnienia. Informacje będą również przekazywane wszystkim państwom należącym do Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Skuteczne instytucje

20. Radykalnym zmianom muszą ulec metody pracy Rady. Zmiany te muszą być wprowadzane stopniowo począwszy od chwili obecnej tak, aby w momencie rozszerzenia Rada mogła sprawnie dostosować się do powiększonego składu Unii. Rada Europejska popiera zalecenia operacyjne zawarte w załączniku III. Rada, Prezydencja oraz Sekretarz Generalny/Wysoki Przedstawiciel będą odpowiedzialni za zapewnienie, aby stosowano się do tych zaleceń i wprowadzono je w życie bez kwestionowania uzgodnień lub programów już opracowanych przez kolejną Prezydencję.

21. Rada Europejska przypomina o przyjętym na siebie zobowiązaniu wspierania reformy administracji Komisji, zwłaszcza jej sekcji finansowej i kadrowej, w celu poprawy sprawności, przejrzystości i odpowiedzialności jej funkcjonowania. Dzięki temu wypełnione zostaną najwyższe standardy stawiane administracji publicznej. Na początku roku 2000 Komisja przedstawi całościowy program reform administracyjnych. Rada Europejska wzywa do szybkiego przeprowadzenia tych reform.

Przejrzystość

22. Przejrzystość instytucji europejskich jest ważnym elementem zbliżającym Unię do obywateli i podnoszącym sprawność jej funkcjonowania. W czasie przewodnictwa Finlandii nastąpił postęp przede wszystkim w zakresie dostępu do dokumentów oraz szybkiej komunikacji przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii komputerowych. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła zamiar Komisji wystąpienia w styczniu 2000 r. z propozycją sformułowania ogólnych zasad określających prawo dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego. Rady i Komisji.

Subsydiarność i lepsze stanowienie prawa

23. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje raport Komisji zatytułowany „Lepsze stanowienie prawa", który potwierdza zasady subsydiarności i proporcjonalności oraz zasadę pełnego zastosowania odpowiedniego Protokołu.

Walka z defraudacjami

24. Utworzenie Biura do Walki z Defraudacjami (OLAF) stanowi nowy ważny etap walki z nadużyciami. Do czerwca 2000 r. Komisja przedstawi komunikat omawiający dalszy rozwój ogólnej strategii ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

II. Wspólna europejska polityka bezpieczeństwa i obrony

25. Rada Europejska przyjmuje dwa raporty Prezydencji (por. załącznik IV) o postępie rozwoju zdolności reagowania Unii w sytuacji kryzysu militarnego i pozamilitarnego, która stanowi element wzmocnionej wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony.

26. Unia będzie się przyczyniać do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Unia uznaje, że zasadnicza odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spoczywa na Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych.

27. Rada Europejska podkreśla swoje zdecydowanie co do dalszego rozwijania autonomicznej zdolności podejmowania decyzji w sytuacji, gdy Sojusz Północnoatlantycki jako całość nie jest zaangażowany. Zdolność ta umożliwi przygotowanie i przeprowadzenie operacji wojskowych pod egidą UE w odpowiedzi na międzynarodowe sytuacje kryzysowe. Proces ten sprawi, że uniknie się niepotrzebnego dublowania struktur i nie oznacza tworzenia europejskiej armii.

28. Na podstawie wytycznych Rady Europejskiej z Kolonii oraz raportów Prezydencji Rada Europejska uzgodniła następujące kwestie:

– w zakresie dobrowolnej współpracy w operacjach prowadzonych pod egidą UE, do roku 2003 państwa członkowskie muszą być w stanie wysłać w ciągu 60 dni i utrzymać przez przynajmniej jeden rok siły zbrojne liczące w granicach 50–60 tys., które będą zdolne do wykonywania pełnego zakresu misji petersbergskich;

– w ramach Rady zostaną utworzone nowe organy oraz struktury polityczne i wojskowe, dzięki którym Unia będzie mogła opracować niezbędne wytyczne polityczne oraz określać kierunek strategiczny tego typu operacji, pozostając w ramach jednej struktury instytucjonalnej;

– stworzone zostaną procedury umożliwiające pełną konsultację, współpracę i przejrzystość pomiędzy UE a NATO, które uwzględniać będą potrzeby wszystkich państw członkowskich UE;

– opracowane zostaną odpowiednie mechanizmy pozwalające, przy zachowaniu autonomii decyzyjnej Unii, na udział w wojskowych operacjach kryzysowych UE europejskich członków NATO nie należących do UE oraz innych zainteresowanych państw;

– stworzony zostanie pozamilitarny mechanizm zarządzania kryzysowego w celu koordynacji i poprawy skuteczności wykorzystania przez Unię i państwa członkowskie różnych środków i zasobów cywilnych, równolegle do zasobów wojskowych.

29. Rada Europejska zwraca się z prośbą do kolejnej Prezydencji oraz Sekretarza Generalnego/Wysokiego Przedstawiciela o potraktowanie w sposób priorytetowy dalszych prac na forum Rady ds. Ogólnych na temat wszystkich zagadnień zawartych w raportach, w tym na temat zapobiegania konfliktom oraz organizacji komitetu ds. cywilnego zarządzania kryzysowego. Nową Prezydencję zachęca się do sporządzenia pierwszego raportu o postępie tych prac na posiedzenie Rady Europejskiej w Lizbonie oraz całościowego raportu na posiedzenie Rady Europejskiej w Feirze. W raporcie tym zawarte zostaną odpowiednie zalecenia i propozycje oraz wskazówki odnośnie tego, czy dane poprawki do traktatów należy uznać za konieczne. Zachęca się Radę ds. Ogólnych do rozpoczęcia wdrażania tych decyzji poprzez ustanowienie z początkiem marca 2000 r. tymczasowych organów i mechanizmów w ramach Rady, zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami traktatowymi.

III. Konkurencyjna i zrównoważona gospodarka tworząca nowe miejsca pracy

Koordynacja polityk w celu zapewnienia wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy

30. Proces wychodzenia z recesji gospodarczej w Unii nabrał tempa i objął swoim zasięgiem wiele państw. Opiera się on na solidnych podstawach, a mianowicie na korzystnych warunkach inwestycyjnych, niskiej inflacji oraz poprawie finansów publicznych. Powstają nowe miejsca pracy, a bezrobocie. choć pozostaje na bardzo wysokim poziomie, wykazuje obecnie tendencję spadkową. Tę korzystną prognozę dodatkowo umacnia skuteczne wprowadzenie euro. Pomyślny rozwój sytuacji powinien być nadal wspierany przez działania państw członkowskich ukierunkowane na konsolidację finansów oraz reformę gospodarczą, zwłaszcza liberalizację i reformę podatkową oraz wprowadzenie rozwiązań płacowych zgodnych z zasadą stabilności cen i pozwalających na tworzenie nowych miejsc pracy.

31. W związku z przemianami demograficznymi niezbędne będzie stworzenie polityki w zakresie wspierania aktywności ludzi starszych oraz poprawa skuteczności działania sektora prywatnego i państwowego, co pozwoli podołać ciężarowi ekonomicznemu związanemu z zaistniałymi zmianami. W wyniku trwającego procesu globalizacji wzrasta kon-

kurencja oraz narasta potrzeba wspierania reformy innowacyjnej i strukturalnej. Unia oraz państwa członkowskie muszą aktywnie popierać szersze użycie nowych technologii oraz rozwijać społeczeństwo informacyjne, umacniając w ten sposób konkurencyjność, zatrudnienie i spójność społeczną. Z uwagi na związek istniejący pomiędzy rozwojem gospodarczym a postępem społecznym, duże znaczenie ma zagwarantowanie istnienia odpowiednich systemów zabezpieczeń społecznych.

Środowisko naturalne i zrównoważony rozwój

46. Uzgodniono strategie włączenia wymiaru środowiskowego do sektorów rolnictwa, transportu i energii. Praca nad podobnymi strategiami rozpoczęła się również w Radzie ds. Rynku Wewnętrznego oraz Radzie ds. Rozwoju i Przemysłu, które już przedstawiły wstępne raporty na ten temat, a także w Radzie ds. Ogólnych, Radzie ds. Gospodarczych i Finansowych oraz. w Radzie ds. Rybołówstwa. Rada ma dokończyć pracę w tej dziedzinie i przedstawić Radzie Europejskiej w czerwcu 2001 r. całościowe strategie, włączając ewentualnie harmonogram czasowy zastosowania w przyszłości innych środków oraz zestaw wskaźników dotyczący tych sektorów.

47. Ukończenie pracy nad strategiami sektorowymi powinno prowadzić do ich natychmiastowego wprowadzenia w życie. W celu lepszego dostosowania strategii do rzeczywistych potrzeb oraz ich pogłębienia należy prowadzić regularne oceny, przeglądy oraz kontrole. Komisję i Radę wzywa się do opracowania właściwych narzędzi oraz przygotowania istotnych danych umożliwiających realizację tych celów.

48. Powinna być kontynuowana praca nad odpowiednimi politykami i środkami działania w obszarze prawa krajowego i wspólnotowego. Przygotowania powinny umożliwić określenie warunków wstępnych dla ratyfikacji Protokołu z Kioto zarówno przez Wspólnotę Europejską, jak i państwa członkowskie przed rokiem 2002. Rada Europejska wzywa wszystkie strony Konwencji do zakończenia procesu ratyfikacji do roku 2002, dzięki czemu będzie mogła ona wejść w życie. Włączenie zagadnień ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju do procesu tworzenia i wdrażania polityk stanowi kluczowy element wypełnienia przez Wspólnotę zobowiązań zawartych w Protokole z Kioto. Należy podjąć wszelkie działania umożliwiające Konferencji w Hadze podjęcie spójnych i wiarygodnych decyzji.

49. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości „Ogólną ocenę V programu działania w zakresie ochrony środowiska" oraz „Raport na temat wskaźników środowiskowych i integracyjnych" przedstawiony przez Komisję i zachęca ją do przygotowania do końca roku 2000 propozycji „VI programu działania w zakresie ochrony środowiska".

50. Zachęca się Komisję do przygotowania propozycji długofalowej strategii dopasowanej do polityki zrównoważonego rozwoju pod względem gospodarczym, społecznym i ekologicznym, która zostanie przedstawiona Radzie Europejskiej w czerwcu 2001 r. Strategia ta będzie również stanowić wkład Wspólnoty do dokonanego po dziesięciu latach przeglądu „procesu z Ri", co zaplanowano na rok 2002.

IV. Inne polityki wewnętrzne mające bezpośredni wpływ na obywateli

Zdrowie publiczne i bezpieczeństwo żywności

51. Rada Europejska przypomina o konieczności zapewnienia wysokiego poziomu ochrony ludzkiego zdrowia przy formułowaniu wszystkich polityk wspólnotowych. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapewnienie wszystkim obywatelom zdrowej i dobrej jakościowo żywności poprzez podniesienie standardów jakościowych i usprawnienie systemów kontrolnych obejmujących cały łańcuch żywieniowy: od gospodarstwa rolnego do konsu-

menta. Rada Europejska zwraca się do Rady z prośbą o przeanalizowanie w trybie pilnym przygotowywanej przez Komisję *Białej Księgi* na temat bezpieczeństwa żywności, która stwarza jednocześnie możliwość powstania niezależnej agencji ds. żywności oraz wspiera narodowe środki gwarantujące bezpieczeństwo żywności. Rada powinna również przeanalizować komunikat Komisji na temat zasad stosowania środków ostrożności. Kolejna Prezydencja przedstawi Radzie Europejskiej w Feirze raport na temat postępu osiągniętego dotychczas w tym zakresie.

Walka ze zorganizowaną przestępczością i narkotykami

52. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości raport o zakończeniu realizacji i ocenie „Planu Działania na rzecz walki z przestępczością zorganizowaną" przyjęty na posiedzeniu w Amsterdamie w 1997 r. W świetle wniosków z Tampere Rada Europejska wzywa Radę do kontynuacji tego Planu poprzez opracowanie strategii zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej.

53. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości przyjętą przez UE Strategię Walki z Narkotykami na lata 2000–2004. Rada Europejska zachęca instytucje i organy, których ta strategia dotyczy do szybkiego działania na rzecz wprowadzenia jej w życie oraz przygotowania raportu o wstępnych rezultatach do końca roku 2002.

(*opuszczono załącznik I*)

Załącznik II

Deklaracja w sprawie Czeczenii

1. Rada Europejska potępia intensywne bombardowania miast czeczeńskich, stworzenie zagrożenia dla mieszkańców Groznego, postawienie ultimatum przez rosyjskich dowódców wojskowych oraz sposób traktowania wysiedlonych ludzi i uważa je za całkowicie niedopuszczalne.

2. Rada Europejska nie kwestionuje prawa Rosji do zachowania integralności terytorialnej oraz do walki z terroryzmem. Jednak walka z terroryzmem nie może w żadnych okolicznościach usprawiedliwiać niszczenia albo całkowitego wysiedlenia miast oraz uważania całej ludności za terrorystów.

3. Takie zachowanie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa humanitarnego, zobowiązaniami przyjętymi przez Rosję w ramach OBWE oraz zobowiązaniami Rosji wynikającymi z jej członkostwa w Radzie Europy. Ta wojna poszerza przepaść pomiędzy narodem czeczeńskim a resztą Rosji i stwarza zagrożenie destabilizacji całego regionu. Jedynym sposobem zakończenia tego kryzysu jest rozwiązanie polityczne. Rada Europejska jest głęboko zaniepokojona zagrożeniem, jakie trwający konflikt stwarza dla stabilności całego Kaukazu oraz możliwością rozprzestrzeniania się walk w Czeczenii na teren Gruzji i ewentualnymi tego konsekwencjami dla jej terytorialnej integralności.

4. Rada Europejska wzywa władze rosyjskie do:

– nierealizowania ultimatum postawionego cywilnym mieszkańcom Groznego;

– zakończenia bombardowań oraz nieproporcjonalnego i masowego stosowania siły wobec ludności czeczeńskiej;

– wyrażenia zgody na bezpieczną dostawę pomocy humanitarnej oraz zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowym agencjom niosącym pomoc;

– rozpoczęcia dialogu politycznego z władzami czeczeńskimi ustanowionymi w drodze wyborów.

5. Rada Europejska wzywa władze Czeczenii do poszanowania reguł i zasad prawa humanitarnego, do potępienia terroryzmu oraz do podjęcia próby wznowienia dialogu politycznego.

6. Rada Europejska oczekuje, że Rosja uszanuje i wypełni wszystkie zobowiązania podjęte w Istambule. Rada Europejska zwraca szczególną uwagę na zbliżającą się wizytę w regionie przewodniczącego OBWE i wzywa Rosję do wykorzystania tej wizyty do nawiązania dialogu z ustanowionymi w drodze wyborów przywódcami Północnego Kaukazu, w tym również czeczeńskimi. W najbliższym czasie misja Grupy Pomocowej OBWE w Czeczenii powinna otworzyć biuro terenowe w Nazranie (Inguszetia).

7. W świetle powyższych faktów Rada Europejska podejmuje decyzję o wyciągnięciu następujących konsekwencji:

– jeśli chodzi o realizację wspólnej strategii Unii Europejskiej w sprawie Rosji, powinna ona zostać ponownie przeanalizowana;

– jeśli chodzi o „Umowę o partnerstwie i współpracy", to niektóre przepisy tego porozumienia powinny zostać zawieszone, a przepisy dotyczące handlu powinny być surowo stosowane;

– jeśli chodzi o program pomocowy TACIS, władze bodżetowe są proszone o rozważenie przelewu części jego funduszy na pomoc humanitarną. Przeznaczenie środków finansowych z budżetu na rok 2000 powinno być ograniczone tylko do kluczowych obszarów, w tym ochrony praw człowieka, praworządności, wspierania społeczeństwa obywatelskiego i bezpieczeństwa nuklearnego.

Rada Europejska zachęca Prezydencję oraz sekretarza generalnego/Wysokiego Przedstawiciela do szybkiego przekazania tej decyzji oraz treści niniejszej deklaracji najwyższym władzom Rosji.

Rada Europejska zachęca OBWE oraz Radę Europy do dokonania przeglądu form współpracy z Rosją w ramach posiadanych przez nie kompetencji.

8. Rosja jest ważnym partnerem Unii Europejskiej. Unia wyraża stałą gotowość do udzielenia temu krajowi pomocy w transformacji ku nowoczesnemu i demokratycznemu państwu. Jednak jeśli ma powstać partnerstwo o charakterze strategicznym, Rosja musi spełnić przyjęte na siebie zobowiązania. Unia Europejska nie chce, by Rosja odizolowała się od Europy.

Załącznik III

Skuteczna Rada w rozszerzonej Unii. Wytyczne dotyczące reformy oraz zalecenia operacyjne

Wytyczne dotyczące reformy

Reforma funkcjonowania Rady jest ważnym elementem szerszego procesu reformy instytucjonalnej, którego celem jest przygotowanie Unii do rozszerzenia. Skala zbliżającego się poszerzenia i coraz szerszy zakres działalności Unii mogłyby doprowadzić do spowolnienia pracy Rady, a nawet do jej sparaliżowania. Już w chwili obecnej pojawia się ryzyko zaistnienia takiej sytuacji. Stanowi ono zagrożenie dla sprawnego funkcjonowania Unii, zwłaszcza kiedy weźmie się pod uwagę kluczową rolę Rady w procesie decyzyjnym Unii.

Istnieje zatem potrzeba dokonania całościowego przeglądu metod pracy Rady, zgodnie z raportem przedstawionym przez sekretarza generalnego w marcu 1999 r.

Rada musi posiadać ogólne informacje na temat wszystkich polityk unijnych. W związku z tym osią systemu musi być jeden łańcuch koordynacyjny, który zapewni zgodność działania Unii z wolą jej przywódców politycznych. Ten łańcuch dowodzenia zaczyna się w państwach członkowskich i polega na skutecznej międzyresortowej koordynacji i arbitrażu. Obejmuje on Komitet Stałych Przedstawicieli COREPER. Radę ds. Ogólnych, a kończy się na Radzie Europejskiej. Zdolność Rady do sprostania pojawiającym się przed nią wyzwaniom w dużej mierze zależy od poprawy skuteczności kanału stanowiącego trzon całego systemu. Na wszystkich poziomach należy zatem podjąć działania mające na celu utrzymanie zdolności Rady do zdecydowanego działania.

Rada Europejska musi pozostać skutecznym forum przywództwa politycznego, które zapewni niezbędne tempo rozwoju Unii oraz określi ogólne wytyczne polityczne. Rada Europejska musi też zachować elastyczność, którą posiada w chwili obecnej, ograniczoną formułę spotkań, a wnioski Prezydencji powinny nadal mieć praktyczny charakter.

Rada ds. Ogólnych ponosi zasadniczą odpowiedzialność za ogólne zagadnienia w wymiarze horyzontalnym, w tym za całościową koordynację polityk. Oznacza to, że będzie musiała zajmować się coraz bardziej skomplikowanymi kwestiami zewnętrznymi i wewnętrznymi oraz ważnymi zagadnieniami łączącymi różne dyscypliny i filary. Jeśli Rada ds. Ogólnych ma nadal zapewniać całościową koordynację i zgodność polityk oraz przygotowywać spotkania Rady Europejskiej, musi skutecznie wykonywać wszystkie aspekty swoich obowiązków poprzez lepsze zarządzanie nimi oraz. odpowiedni udział państw członkowskich.

Biorąc pod uwagę różnorodność działań Unii i coraz szerszy wachlarz zagadnień objętych traktatami, ważnym zadaniem jest zapobieganie rozdrobnieniu działań Unii i procesu decyzyjnego przez ograniczenie liczby struktur w Radzie oraz przez zapobieganie działaniom pozornym, podejmowanym w celu zapełnienia porządku obrad. Dzięki temu Unia skoncentruje swoje działania na rzeczach istotnych, a jednocześnie wzrośnie koordynacja i zgodność pomiędzy organami przygotowawczymi Rady.

Należy stosować skuteczne praktyki legislacyjne. Oznacza to wykorzystanie właściwych instrumentów legislacyjnych, tworzenie wysokiej jakości tekstów niepodważalnych pod względem prawnym, sprawne i skuteczne funkcjonowanie procedury kodecyzyjnej z uwagi na coraz częstsze jej zastosowanie, jak również większą przejrzystość i otwartość pracy ustawodawczej Rady dla kontroli publicznej.

Choć koordynacja wewnętrzna w państwach członkowskich jest i musi pozostać wyłącznym polem działania każdego rządu, to jednak skuteczna koordynacja ma bezpośredni wpływ na Funkcjonowanie i spójność Rady. A zatem we wspólnym i realnym interesie państw członkowskich leży troska o zapewnienie, by ich wewnętrzna organizacja pozwoliła na skuteczniejsze funkcjonowanie Rady.

Skuteczny proces decyzyjny w Radzie wymaga, aby działania przygotowawcze były wykonane w sposób jak najbardziej racjonalny i oszczędny, przy zachowaniu zgodności z całą polityką unijną. Oznacza to planowanie wszystkich programów działań, wyraźne określenie roli COREPER-u oraz grup roboczych Rady, a także ulepszenie metod pracy ukierunkowanych na zapewnienie optymalnego wykorzystania infrastruktury i zasobów. Już teraz, a będzie to miało większe znaczenie w rozszerzonej Unii, należy w pełni wykorzystać ograniczony czas dostępny w czasie spotkań. Bez odpowiedniego wcześniejszego przygotowania i większej dyscypliny podczas debat plenarnych na wszystkich szczeblach, może się okazać, że dyskusje te będą zupełnie nieefektywne. Podczas spotkań delegacje powinny rozmawiać i negocjować na temat określonych możliwości, propozycji rozwiązań

znanych problemów lub wyraźnie zdefiniowanych trudności. W tym kontekście szczególne znaczenie ma przygotowanie dokumentów - muszą mieć one jasną i przejrzystą formę. Prezydencja, w ramach swej szczególnej odpowiedzialności za kierowanie i prowadzenie dyskusji, powinna sama określić środki zapewniające odpowiednie metody pracy.

Prezydencja musi zachować ogólną odpowiedzialność polityczną za zarządzanie sprawami Rady. Wraz z upływem czasu odpowiedzialność ta znacznie wzrosła i nadal będzie wzrastać w miarę powiększania się Unii. Należy więc w optymalny sposób wykorzystać różne formy wsparcia ze strony następnej Prezydencji, „Trojki" i Sekretariatu Generalnego, aby odciążać aktualną Prezydencję w jej zadaniach. W związku ze wzrastającą liczbą członków Rady oraz coraz większą odpowiedzialnością Prezydencji, konieczna będzie również większa i bardziej otwarta pomoc Sekretariatu Generalnego dla Rady i Prezydencji.

Na koniec należy podkreślić znaczenie zagadnień praktycznych, takich jak urządzenie pomieszczeń, tłumaczenia pisemne i ustne, sporządzanie dokumentów są one kluczowe dla dobrej pracy Rady. Jeśli Rada ma nadal skutecznie funkcjonować, to potrzebne są na tym polu innowacyjne i praktyczne rozwiązania z poszanowaniem podstawowych zasad.

Zalecenia operacyjne zawarte w następnej części należy wprowadzić w życie możliwie jak najszybciej. W perspektywie średnioterminowej niektóre z nich muszą przed wdrożeniem zostać dopracowane przy uwzględnieniu procesu rozszerzania Unii. Ich celem jest spełnienie postulatu sformułowanego na posiedzeniu Rady Europejskiej w Kolonii odnośnie zgłaszania konkretnych propozycji usprawnienia funkcjonowania Rady w świetle rozszerzenia Unii. Zalecenia te muszą zostać zrealizowane za pomocą skutecznych form wdrażania prawa poprzez regulamin Rady. Ponadto, muszą im towarzyszyć praktyczne środki już stosowane przez Prezydencję oraz sekretarza generalnego, które w najbliższych latach należy utrwalić. Łącznym skutkiem zastosowania tych wszystkich środków powinno być odpowiednie przygotowanie Rady do przyjęcia w niedalekiej przyszłości nowych członków praktycznie bez wstrząsów.

Załącznik IV

Raporty Prezydencji na posiedzenie Rady Europejskiej w Helsinkach: „Wzmocnienie Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony" oraz „Pozamilitarne zarządzanie kryzysowe w Unii Europejskiej"

Prezydencja uznała za szczególnie ważny mandat udzielony jej przez Radę Europejską w Kolonii odnośnie wzmocnienia wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony oraz podjęła prace nad wojskowymi i cywilnymi aspektami zarządzania kryzysowego. Wykonana praca opierała się na przepisach Traktatu o Unii Europejskiej oraz wiodących zasadach uzgodnionych w Kolonii. które zostały potem zatwierdzone przez państwa członkowskie.

W wyniku tych prac powstały dwa odrębne, ale wzajemnie się uzupełniające raporty przygotowane dla Rady Europejskiej. Przedstawiają one propozycje konkretnych przedsięwzięć i zawierają wytyczne dla dalszych działań, dzięki którym niezbędne decyzje będą mogły zapaść do końca 2000 r. W ten sposób uda się zrealizować cele wyznaczone w Kolonii. Podczas Prezydencji portugalskiej podjęte zostaną kroki mające na celu ustalenie, czy niezbędne są zmiany w Traktacie.

W celu przyjęcia na siebie odpowiedzialności za wszystkie zadania związane z zapobieganiem konfliktom oraz zarządzaniem kryzysowym określone w Traktacie UE, tzw. misje petersbergskie, państwa członkowskie podjęły decyzję o rozwoju bardziej sku-

tecznego potencjału militarnego i utworzeniu dla tych celów nowych struktur politycznych i wojskowych. W tym kontekście celem Unii jest posiadanie autonomicznej zdolności podejmowania decyzji i w sytuacji, gdy NATO nie jest zaangażowane jako całość, zdolności organizowania i prowadzenia własnych operacji militarnych w odpowiedzi na kryzysy międzynarodowe.

W celu podjęcia tej odpowiedzialności Unia również usprawni i zwiększy skuteczność użycia cywilnych środków zarządzania kryzysowego. W tej dziedzinie Unia i jej państwa członkowskie posiadają już znaczne doświadczenie. Szczególny nacisk zostanie położony na zdolność do szybkiego reagowania.

Wszystkie te środki będą stosowane jako wsparcie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Będą one umacniać i rozszerzać szeroko, rozumianą zewnętrzną rolę Unii. Wraz z umocnieniem i skoordynowaniem wojskowych oraz cywilnych środków reakcji w sytuacji kryzysowej, Unia będzie w stanie wykorzystywać pełną gamę instrumentów, począwszy od działalności dyplomatycznej, działań humanitarnych i środków ekonomicznych aż do powoływania cywilnych służb porządkowych oraz prowadzenia operacji militarnych.

Źródło: „Studia Europejskie" 2000, nr 1.

5. Wnioski Prezydencji Rady Europejskiej

Nicea, 7–9 grudnia 2000 r.

1. W dniach od 7 do 9 grudnia 2000 r. odbyło się spotkanie Rady Europejskiej w Nicei. Na początku konferencji Rada Europejska wymieniła poglądy na temat spraw poruszanych podczas spotkania z przewodniczącą Parlamentu Europejskiego, panią Nicole Fontaine.

I. Karta Praw Podstawowych

2. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje wspólne ogłoszenie Karty Praw Podstawowych przez Radę UE, Parlament Europejski i Komisję Europejską, zawierającej w jednym tekście prawa obywatelskie, polityczne, ekonomiczne, społeczne i socjalne zapisane wcześniej w wielu różnych dokumentach międzynarodowych, europejskich i narodowych. Rada Europejska wyraża życzenie jak najszerszego rozpowszechnienia Karty wśród obywateli Unii Europejskiej. Zgodnie z wnioskami ze spotkania w Kolonii, moc prawna Karty będzie rozpatrzona w terminie późniejszym.

Funkcjonowanie instytucji

3. Rada Europejska zwraca uwagę na ważność wprowadzenia w życie uzgodnionych w Helsinkach zaleceń dotyczących funkcjonowania Rady UE oraz przyjmuje do wiadomości raport na temat nowej procedury kodecyzji. Rada Europejska podtrzymuje swoje zobowiązanie do wspierania reformy administracyjnej Komisji. Rada z satysfakcją odnotowuje środki przyjęte przez Radę UE i Komisję w celt. zwiększenia efektywności działań zewnętrznych Unii.

II. Rozszerzenie

4. Rada Europejska ponownie podkreśla historyczne i politycznie priorytetowe znaczenie procesu rozszerzenia Unii Europejskiej. Rada z zadowoleniem przyjmuje znaczący postęp dokonany w negocjacjach z krajami kandydującymi, szczególnie w okresie ostatnich miesięcy.

5. Rada Europejska uważa, że obecnie nadszedł czas nadania nowego tempa procesowi rozszerzenia i popiera wnioski Rady ds. Ogólnych z 4 grudnia 2000 r. dotyczące strategii zaproponowanej przez Komisję. Rada z zadowoleniem przyjmuje ponowne podkreślenie zasady różnicowania, polegającej na ocenianiu państw kandydujących na podstawie ich własnych osiągnięć oraz pozostawienie możliwości przyspieszania negocjacji w obszarach, w których istnieją zaległości. „Mapa drogowa" na następne 18 miesięcy ułatwi dalsze negocjacje z tym, że państwa kandydujące przygotowane najlepiej będą w stanie dokonać postępu na drodze negocjacji szybciej niż pozostałe.

6. W opinii Rady Europejskiej wspomniana strategia wraz z Konferencją Międzyrządową dotyczącą reformy instytucjonalnej pozwoli Unii, zgodnie z celem ustanowionym przez Radę Europejską z Helsinek, przyjmować nowe państwa członkowskie poczynając od końca 2002 r. Rada wyraża nadzieję, iż będą one mogły uczestniczyć w następnych wyborach do Parlamentu Europejskiego. W czerwcu 2001 r. Rada Europejska w Goeteborgu oceni postęp we wdrażaniu nowej strategii w celu uzgodnienia niezbędnych wytycznych pozwalających ukończyć z sukcesem proces rozszerzenia.

7. Rada Europejska wysoko ceni wysiłek państw kandydujących włożony w ustanowienie warunków przyjęcia, wdrożenia oraz praktycznego stosowania *acquis*. Państwa te proszone są o kontynuowanie i przyspieszenie niezbędnych reform, w szczególności wzmacniania administracji, co pozwoli im być gotowymi do przystąpienia do Unii najszybciej, jak to możliwe. Rada Europejska wzywa Komisję do przedstawienia programu zwiększającego konkurencyjność gospodarczą regionów granicznych.

8. Rada Europejska odnotowuje raport Rady UE dotyczący strategii ustalania kursów przez kraje kandydujące. Strategie są zgodne z procesem akcesji, późniejszym przystąpieniem do europejskiego mechanizmu walutowego i ostatecznie przyjęciem euro. Rada z zadowoleniem przyjmuje rozpoczęcie dialogu z krajami kandydującymi dotyczącego zagadnień gospodarczych i finansowych.

9. Rada Europejska z zadowoleniem przyjmuje postęp dokonany we wdrażaniu strategii przedakcesyjnej dla Turcji. Rada wyraża zadowolenie z porozumienia osiągniętego podczas spotkania Rady 4 grudnia 2000 r. dotyczącego regulacji ramowej oraz „Partnerstwa dla Członkostwa". Rada podkreśla znaczenie „Partnerstwa" dla dalszego rozwoju stosunków Unii Europejskiej z Turcją w kierunku określonym we wnioskach Rady Europejskiej z Helsinek. Turcja proszona jest o szybkie przedstawienie narodowego programu przyjęcia *acguis* opartego na „Partnerstwie".

10. Konferencja Europejska na szczeblu szefów państw i rządów, która odbyła się 7 grudnia 2000 r., stanowiła okazję do głębokiej dyskusji na temat reformy instytucjonalnej oraz funkcjonowania Unii Europejskiej w długim okresie. Rada Europejska uważa Konferencję Europejską za wartościowe forum dialogu państw członkowskich oraz krajów oczekujących na członkostwo. Rada proponuje, aby w konferencjach uczestniczyły też państwa objęte procesem stabilizacyjnym i stowarzyszeniowym oraz członkowie EFTA.

III. Wspólna Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony

11. Rada Europejska przyjmuje raport Prezydencji, wraz z załącznikami, dotyczący europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony.

12. Rada Europejska zwraca się z prośbą do kolejnej Prezydencji oraz sekretarza generalnego/Wysokiego Przedstawiciela o podjęcie dalszych prac w ramach Rady ds. Ogólnych zgodnie z zadaniami wskazanymi w raporcie Prezydencji. Celem jest szybkie usprawnienie funkcjonowania Unii Europejskiej w tym zakresie. Niezbędne decyzje podjęte będą przez Radę Europejską w jak najszybszym terminie w 2001 r., a nie później niż na jej posiedzeniu w Laeken. Nadchodząca Prezydencja szwedzka proszona jest o złożenie raportu na ten temat Radzie Europejskiej w Goeteborgu.

IV. Nowy impuls dla Europy gospodarczej i społecznej

A. Europa społeczna

Europejska Agenda Społeczna

13. Rada Europejska przyjmuje Europejską Agendę Społeczną (patrz Załącznik I) określającą, zgodnie z wnioskami Rady Europejskiej z Lizbony i komunikatem Komisji, konkretne priorytety działań obejmujących wszystkie zagadnienia polityki społecznej, zgrupowanych w sześć kierunków strategicznych na okres następnych pięciu lat. Agenda stanowi ważny krok ku wzmocnieniu i unowocześnieniu europejskiego modelu społecznego, charakteryzującego się nierozerwalnym związkiem pomiędzy rozwojem gospodarczym a postępem społecznym.

14. Rada Europejska będzie dokonywała oceny wprowadzania Agendy w życie na podstawie raportów Komisji i Rady UE oraz regularnie uzupełnianych danych podczas jej każdego wiosennego posiedzenia, począwszy od marcowego spotkania w Sztokholmie. Rada Europejska zaprasza do brania udziału we wprowadzaniu w życie i monitoringu Agendy szczególnie partnerów społecznych. Coroczne spotkanie dotyczące implementacji odbędzie się przed wiosennym posiedzeniem Rady.

Europejska strategia zatrudnienia

15. Stopa wzrostu gospodarczego w Unii Europejskiej jest najkorzystniejsza na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat i w tym roku powinna osiągnąć 3,5%. Bezrobocie spada nieprzerwanie od 1997 r., w 2000 r. sięgając 8,7%, natomiast w 2001 r. nie powinno przekroczyć 8%. W ciągu tego samego okresu stopa zatrudnienia wzrosła z 60,7% do 62,1%.

16. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości propozycję Komisji dotyczącą wytycznych odnośnie zatrudnienia na rok 2001. Propozycja potwierdza średniookresowe podejście do zagadnienia zainicjowane podczas Rady Europejskiej w Luksemburgu. Wytyczne przywiązują dużą wagę do zwiększenia liczby kwantyfikowalnych wskaźników dostosowanych do cech jakościowych typowych dla różnych państw. Powinny one pozwolić na ocenę jakości zatrudnienia, rozwoju przedsiębiorczości oraz ogólnego celu „kształcenia przez całe życie".

17. Rada Europejska popiera porozumienie osiągnięte w Radzie w sprawie wytycznych, indywidualnych rekomendacji dotyczących poszczególnych państw członkowskich oraz wspólnego raportu. Rada z zadowoleniem przyjmuje konstruktywne uczestnictwo Parlamentu Europejskiego oraz partnerów społecznych w pracach nad projektem, jak też zintegrowane podejście do problemu bezrobocia, uwzględniające zarówno aspekty gospodarcze, jak i edukacyjne.

Europejska strategia zwalczania zjawiska wykluczenia społecznego i wszystkich form dyskryminacji

18. Rada Europejska przyjmuje zatwierdzone przez Radę UE cele walki z biedą i wykluczeniem społecznym. Rada zaprasza państwa członkowskie do złożenia dwuletniego narodowego planu działania opartego na powyższych celach oraz określenia wskaźników i mechanizmów monitoringu działań w ramach planu do czerwca 2001 r.

(opuszczono artykuł 19)

Modernizacja świadczeń socjalnych

20. Rada Europejska odnotowuje raport Grupy Roboczej Wysokiego Szczebla ds. Świadczeń Socjalnych nt. przyszłej ewolucji tych świadczeń, w szczególności emerytur i rent, oraz raport Komitetu Polityki Gospodarczej dotyczący konsekwencji finansowych starzenia się społeczeństw.

21. Rada Europejska popiera stanowisko Rady UE uwzględniające całościową ocenę trwałości i jakości systemów emerytalnych. Rada Europejska zaprasza państwa członkowskie, aby we współpracy z Komisją wymieniały doświadczenia oraz prezentowały swoje strategie narodowe w tym zakresie. Rezultaty wstępnego studium długookresowej wydolności systemów emerytalnych i rent powinny być gotowe przed posiedzeniem Rady Europejskiej w Sztokholmie.

(opuszczono artykuły 22–23)

B. Europa oparta na innowacji i wiedzy

Mobilność studentów i nauczycieli

24. Rada Europejska przyjmuje Rezolucję zatwierdzoną przez Radę UE dotyczącą planu działania na rzecz zwiększenia mobilności. Rezolucja wzywa państwa członkowskie do polepszenia koordynacji wewnętrznej w celu wdrożenia 42 praktycznych zaleceń dotyczących administracyjnych, legislacyjnych, finansowych oraz społecznych aspektów mobilności. Środki te mają służyć zdeterminowaniu, zwiększeniu i demokratyzacji mobilności w Europie oraz promowaniu odpowiednich sposobów ich finansowania. Postęp w implementacji tych celów będzie oceniany co dwa lata.

Plan „e-Europa 2002"

25. Rada Europejska odnotowuje średniookresowe raporty Komisji i Rady UE analizujące postęp w implementacji Planu Działania „e-Europa 2002". Podczas posiedzenia w Sztokholmie Rada rozpatrzy wstępny raport dotyczący wkładu Planu w tworzenie społeczeństwa opartego na wiedzy, jak też priorytety dotyczące jego dalszego wdrażania. W świetle spotkania szefów służby cywilnej, które odbyło się w Strasburgu, oceniony zostanie również wkład Planu w modernizację służby cywilnej w państwach członkowskich.

Badania i innowacja

25. Rada Europejska odnotowuje postęp osiągnięty w tworzeniu „Europejskiego Obszaru Badań i Innowacji". Rada widzi potrzebę kontynuacji działań zwiększających przejrzystość wyników badań oraz podnoszących atrakcyjność kariery naukowej. Rada przyjmuje do wiadomości wnioski Rady UE dotyczące instrumentów finansowych Wspólnoty dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz pierwszych rezultatów inicjatywy Europejskiego Banku Inwestycyjnego „Innowacja 2000".

27. Rada Europejska wzywa Komisję do przedstawienia wstępnego raportu na temat postępu w tworzeniu „Europejskiego Obszaru Badań i Innowacji" na posiedzeniu Rady w Sztokholmie.

28. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości złożony przez Komisję raport w sprawie projektu Galileo. W trakcie procesu uprawomocnienia finansowanie projektu oparte będzie na środkach z budżetu Wspólnoty i Europejskiej Agencji Badań Przestrzeni Kosmicznej. Implementacja i zarządzanie projektami wymagać będzie stosowania partnerstwa publiczno-prywatnego. Rada Europejska potwierdza wnioski ze swego posiedzenia w Kolonii, gdzie podkreślono rolę prywatnych środków w finansowaniu badań. Rada zaleca Radzie UE, aby zatwierdziła organizację projektu Galileo na spotkaniu 20 grudnia 2000 r., gwarantując m.in. efektywne zarządzanie finansami oraz zrównoważony udział wszystkich państw członkowskich.

(opuszczono artykuły 29–34)

V. Europa obywateli

A. Zdrowie i bezpieczeństwo konsumenta

35. Rada Europejska podkreśla potrzebę szybkiej i pełnej implementacji wprowadzonych w Traktacie Amsterdamskim zasad, zapewniających wysoki poziom ochrony zdrowia ludzkiego zarówno w założeniach, jak i w praktyce wszystkich polityk i działań Wspólnoty.

W tym kontekście, Rada przyjmuje do wiadomości Rezolucję Rady UE odnośnie zasady ostrożności.

36. Rada Europejska przyjmuje do wiadomości przedstawioną przez Komisję propozycję nowej regulacji, zawierającej ogólne zasady i podstawowe wymogi dotyczące prawa żywnościowego oraz ustanawiającej Europejską Władzę ds. Żywności (EWŻ). Polityka bezpiecznego żywienia musi dotyczyć całego łańcucha żywieniowego, zarówno w przypadku zwierząt, jak i ludzi. EWŻ musi mieć dostęp do najbardziej zaawansowanych badań naukowych, a także charakteryzować się niezależnością i przejrzystością. W ten sposób nowa instytucja przyczyni się do unikania sytuacji kryzysowych. Rada Europejska zwraca się do Rady UE i Parlamentu o przyspieszenie prac tak, aby EWŻ mogła rozpocząć działania już od początku 2002 r.

B. BSE

37. Rada Europejska przyjęła do wiadomości środki do walki z BSE zaaprobowane przez Radę UE. Należą do nich: wprowadzenie programów testowych, wstrzymanie stosowania mięsa i kości zwierzęcych w żywieniu zwierząt domowych oraz wycofanie innych materiałów uważanych za ryzykowne. W razie potrzeby lista może być rozszerzona. Wymienione środki powinny być wdrożone szybko i konsekwentnie w celu zapewnienia konsumentom trwałej gwarancji, iż wołowina dostępna na rynku jest bezpieczna. Skuteczna prewencja, diagnozowanie oraz leczenie BSE wymaga jeszcze bardziej intensywnych badań w zakresie medycyny ludzkiej i weterynarii.

38. Rada Europejska przyjęła do wiadomości dążenia Komisji do zaproponowania, w ścisłej zgodności z perspektywą finansową, środków poprawiających sytuację na rynku wołowiny, przeprowadzenia badań stad hodowlanych oraz szczegółowego przeanalizowania podaży i popytu na olej pochodzenia roślinnego i rośliny zawierające białka.

(opuszczono artykuły 39–42)

D. Środowisko naturalne

Środowisko naturalne i trwały rozwój

43. Rada Europejska z zainteresowaniem odnotowuje raporty Rady UE dotyczące włączenia zasad ochrony środowiska do polityk gospodarczych. Rada bierze pod uwagę zalecenia aprobujące instrumenty ochrony środowiska oparte na zachętach, w szczególności obejmujące instrumenty podatkowe. Raporty stanowią ważny wkład w przygotowanie europejskiej strategii trwałego rozwoju, którą oceni Rada Europejska w Goeteborgu.

44. Rada Europejska z zainteresowaniem odnotowuje prace prowadzone w sprawie międzynarodowego zarządzania problemami środowiska naturalnego i możliwych rozwiązań obecnej sytuacji w krótkim i długim okresie, włączając możliwość ustanowienia światowej organizacji ochrony środowiska. Rada Europejska zaprasza Radę UE do kontynuowania dyskusji i przedstawienia szczegółowych propozycji w tym zakresie, jak też dotyczących przygotowań do szczytu Rio+10, na spotkaniu w Goeteborgu w czerwcu 2001 r.

(opuszczono artykuł 45)

G. Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości

Walka z „praniem brudnych pieniędzy"

47. Unia Europejska powinna odgrywać w pełni swą rolę w międzynarodowej walce z „praniem brudnych pieniędzy". Osiągnięto porozumienie dotyczące najważniejszych dokumentów, takich jak Dyrektywa i Decyzja Ramowa w sprawie „prania brudnych pieniędzy". Rada wzywa Komisję i Radę UE do wprowadzenia w życie wytycznych sformułowanych przez ministrów finansów, sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych 17 października 2000 r. Rada wzywa szczególnie do przyjęcia przewidzianych od czerwca 2000 r. środków przeciwdziałających temu procederowi w odniesieniu do obszarów nie współpracujących (w definicji GAFI).

Współpraca sądowa i policyjna

48. W celu usprawnienia ogłaszania orzeczeń sądowych w Unii Europejskiej, Rada UE proszona jest o szybkie przyjęcie środków zalecanych w programach dotyczących wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych.

49. Rada Europejska podtrzymuje potrzebę promowania współpracy operacyjnej kompetentnych władz państw członkowskich w zakresie kontroli granic zewnętrznych Unii Europejskiej, w szczególności granic morskich, w celu hamowania nielegalnej imigracji. Rada z zainteresowaniem zapoznała się z listami premierów Hiszpanii i Włoch na ten temat. Rada zwraca się do Rady UE o przyjęcie inicjatyw w tym kierunku, włączając do nich, tam gdzie to wskazane, państwa kandydujące.

Azyl i imigracją

50. Rada Europejska odnotowuje postęp w zakresie wszystkich aspektów polityki uzgodnionych w Tampere: partnerstwa z państwami pochodzenia, integracji obywateli państw trzecich oraz kontroli migracji. Rada zwraca się o przyjęcie dokumentów dotyczących pozostałych problemów, takich jak walka z przemytem ludzi i nielegalna imigracja, zgodnie z wytycznymi sformułowanymi w Feirze. Rada Europejska odnotowuje również dwa komunikaty Komisji w sprawie polityki imigracyjnej i wspólnej procedury azylowej oraz zwraca się do Rady UE o rozpoczęcie dyskusji na te tematy w krótkim okresie (...).

Załącznik I

Europejska Agenda Społeczna
(fragmenty)

3. Wspólne wyzwania

Osiągnięcie pełnego zatrudnienia i wykorzystanie pełnego potencjału w zakresie dostępnych miejsc pracy

Tempo wzrostu gospodarczego Europy, wzmocnione przez reformy strukturalne, powinno umożliwić osiągnięcie celu pełnego zatrudnienia. Ta perspektywa wymaga ambitnych polityk w zakresie zwiększenia stopy zatrudnienia, zmniejszania różnic regionalnych i nierówności oraz zwiększania jakości pracy (...).

Korzystanie z postępu technicznego

Szybkie zmiany technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz postęp naukowy sprawiają, iż każde państwo członkowskie, zgodnie z celem ustanowionym w Lizbonie, traktuje priorytetowo rozwinięcie gospodarki i społeczeństwa opartych na wiedzy i innowacji, będących dziś źródłem wzrostu i rozwoju (...).

Rozwijanie mobilności

Integracja gospodarcza i tworzenie wielonarodowych przedsiębiorstw wskazuje na wzmożoną mobilność mężczyzn i kobiet w Unii Europejskiej. Procesy te, dotyczące przede wszystkim młodych absolwentów wyższych uczelni oraz menedżerów, powinny być rozszerzone i objąć również inne grupy, szczególnie nauczycieli, badaczy i stażystów (...).

Wykorzystanie integracji gospodarczej i walutowej

Ustanowienie Unii Gospodarczej i Walutowej oraz istnienie dużego rynku wewnętrznego przynosi większą przejrzystość, a także możliwość porównywania kosztów i cen. Proces integracji - dowód zwiększonej konkurencyjności wpłynie na restrukturyzację aparatu produkcji i zmiany sektorowe, które muszą być odpowiednio zarządzane oraz wsparte większym wysiłkiem włożonym w szkolenie pracowników i pomoc w uzyskiwaniu nowych umiejętności. Rozwinięcie. pozytywnego podejścia do zmian wymaga włączenia do tych procesów również przedsiębiorstw i pracowników (...).

Sprostanie procesom starzenia się społeczeństwa

Wszystkie państwa członkowskie borykają się z wyzwaniem procesów starzenia się społeczeństwa. Prowadzenie odpowiedniej polityki wspierania rodzin i dzietności powinno być rozwinięte o nowe inicjatywy, obejmujące z jednej strony zwiększanie zatrudnienia wśród kobiet, zachęcanie do pozostania Unii Europejskiej. Rozwinąć wymianę doświadczeń dotyczących narodowych polityk integracji społecznej (...).

h) Rozwinąć działania mające na celu pełniejszą integrację społeczną osób niepełnosprawnych, szczególnie w 2003 r. proklamowanym „Europejskim rokiem obywateli niepełnosprawnych" (...).

IV. Modernizacja świadczeń socjalnych

Systemy świadczeń socjalnych są kluczowym elementem europejskiego modelu społecznego. Decydowanie o ich kształcie pozostaje w gestii poszczególnych państw członkowskich. Państwa stoją jednak przed wspólnymi wyzwaniami i aby im sprostać, konieczna jest wzmocniona współpraca państw członkowskich, szczególnie za pośrednictwem Komitetu ds. Świadczeń Socjalnych (...).

a) Kontynuować współpracę i wymianę pomiędzy państwami członkowskimi w sprawie strategii mających gwarantować bezpieczne i godne emerytur (...).

c) Przed 2003 r. przeprowadzić badania na temat, w jaki sposób zagwarantować wysoki i trwały poziom świadczeń socjalnych, biorąc pod uwagę wymogi solidarności i problem starzenia się społeczeństwa (...).

V. Promowanie równego traktowania płci

Ustanowienie równości płci powinno być obecne w całej Agendzie Polityki Społecznej oraz poparte specyficznymi ustaleniami odnośnie dostępu kobiet do procesów podejmowania decyzji, wzmocnienia praw dotyczących równości i godzenia życia rodzinnego z zawodowym.

a) Włączyć koncepcje równości płci do wszystkich dziedzin, szczególnie obszarów objętych przez Agendę Polityki Społecznej, uwzględniając fazy formułowania, monitorowania i oceny polityki poprzez ustanowienie odpowiednich mechanizmów i narzędzi, takich jak oceny wpływu polityki na kwestie równego traktowania płci, narzędzi monitorowania i kryteriów oceny.

b) Zwiększyć dostęp kobiet do procesu podejmowania decyzji poprzez ustanowienie odpowiednich celów i czasowo określonych konkretnych zadań dla sektora publicznego, jak też dla sektora gospodarczego i społecznego w każdym państwie członkowskim.

c) Wprowadzić w życie komunikat Komisji „Ku wspólnotowej strategii ramowej dotyczącej równości płci (2001–2005)", ocenić zaproponowane poprawki do dyrektywy z 1976 r. w sprawie równego traktowania w kontekście konsekwencji ich przyjęcia oraz wzmocnić prawa dotyczące równości poprzez przyjęcie przed 2003 r. dyrektywy opartej na art. 13 traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską w sprawie promowania równości płci w obszarach innych niż zatrudnienie i życie zawodowe.

d) Podnieść świadomość, wzmocnić wymianę i łączenie doświadczeń w szczególności poprzez utworzenie Europejskiego Instytutu Problemów Równości Płci oraz ustanowienie sieci ekspertów. Studium przygotowawcze w tej sprawie powinno być gotowe w 2001 r.

e) Rozwinąć i wzmocnić inicjatywy i działania mające na celu promowanie równości mężczyzn i kobiet w pracy szczególnie odnośnie wynagrodzeń. Rozwinąć inicjatywę dotyczącą przedsiębiorczości kobiet.

f) Polepszyć godzenie życia rodzinnego z zawodowym, w szczególności poprzez wspieranie opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi pomocy.

VI. Wzmacnianie aspektów polityki społecznej związanych z rozszerzeniem i stosunkami zewnętrznymi Unii Europejskiej

Rozszerzenie i stosunki zewnętrzne są zarówno wyzwaniem, jak i szansą dla wspólnotowych działań w tym zakresie. Niezbędne jest dzielenie doświadczeń i strategii z państwami kandydującymi, w szczególności w celu lepszego sprostania wyzwaniu pełnego zatrudnienia i walki z wyłączeniem społecznym oraz promowaniu zintegrowanej agendy gospodarczej i społecznej, zgodnej z europejskim podejściem prezentowanym w różnych organizacjach międzynarodowych.

a) Przygotować się do rozszerzenia mając na uwadze popieranie postępu gospodarczego i społecznego w rozszerzonej Unii:

zorganizować, z udziałem partnerów społecznych, regularną wymianę opinii na temat wszystkich aspektów polityki społecznej mających związek z rozszerzeniem;

udzielić pomocy państwom kandydującym we wprowadzaniu Europejskiej Strategii Zatrudnienia, realizacji celów walki z ubóstwem i wyłączeniem społecznym oraz wzmocnionej współpracy dotyczącej ochrony socjalnej;

w tym kontekście wesprzeć znaczenie dialogu społecznego;

b) Rozwinąć wspólne podejście do międzynarodowych aspektów polityki społecznej w ramach instytucji międzynarodowych (ONZ, Światowa Organizacja Zdrowia, Rada Europy, Międzynarodowa Organizacja Pracy oraz, kiedy to możliwe, Światowa Organizacja Handlu i OECD):

c) Wzmocnić wymiar społeczny polityki współpracy zewnętrznej, głównie w zakresie walki z ubóstwem, rozwoju zdrowia i edukacji, biorąc pod uwagę aspekty równości płci (w szczególności w kontekście współpracy z państwami regionu Morza Śródziemnego).

Źródło: „Studia Europejskie" 2001, nr 1.

Traktat z Nicei. Polski punkt widzenia – przemówienie ministra spraw zagranicznych Władysława Bartoszewskiego wygłoszone na konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski i Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Warszawa, 22 lutego 2001 roku

Od szczytu w Nicei minęły zaledwie dwa miesiące, a już zdążył on obrosnąć swoistą legendą. Podzieliły się też zdania na temat zawartego na nim Traktatu. Traktat zostanie formalnie podpisany w najbliższy poniedziałek, 26 lutego, w pięknym mieście na francuskiej Riwierze, którego nazwa przez najbliższe lata wywoływać będzie kontrowersje równe tym, jakie na początku lat dziewięćdziesiątych budziło samo słowo Maastricht. Maastricht i Niceę dzieli cała epoka integracji europejskiej, różna jest zarówno skala reform wprowadzonych w obu traktatach, jak i ich znaczenie dla konstrukcji europejskiej. Emocje wywoływane przez lata przez Traktat z Maastricht dowiodły jednak, że każdy traktat wymaga solidnej, publicznej debaty, która pozwoli na przeciwdziałanie mitom i stereotypom, jeszcze bardziej oddalającym prawo europejskie od przeciętnego obywatela.

Rząd polski powitał z zadowoleniem zakończenie Konferencji Międzyrządowej 2000 zgodnie z kalendarzem nakreślonym przez Radę Europejską w Kolonii i Helsinkach. W wydanym z tej okazji komunikacie Ministerstwo Spraw Zagranicznych zapowiedziało „przedstawienie szczegółowej analizy konkluzji szczytu nicejskiego dotyczących kwestii instytucjonalnych". Prezentowany dziś w tym miejscu dokument, który stanowi realizację powyższej zapowiedzi, zawiera analizę najistotniejszych z punktu widzenia interesów Polski postanowień Traktatu z Nicei. Punktem odniesienia zawartych w nim ocen jest stanowisko Polski sprecyzowane w liście mojego poprzednika, Bronisława Geremka, z lutego 2000 roku do ministra spraw zagranicznych Portugalii Jaime'ego Gamy, ówczesnego przewodniczącego Rady Unii Europejskiej, oraz w dokumencie pt. „Konferencja Międzyrządowa 2000 – polski punkt widzenia", przedłożonym w czerwcu ubiegłego roku.

Chciałbym zwrócić uwagę na następujące kwestie, które z polskiego punktu widzenia mają znaczenie zasadnicze:

– niezależnie od trudnych dyskusji podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Nicei, Traktat zawiera solidne rozwiązania, stanowiące zrównoważony, solidarny kompromis interesów „małych", „średnich" i „dużych" państw członkowskich; z tego punktu widzenia Polska – jako przyszły członek Unii Europejskiej – zapewnioną będzie miała od początku pozycję odpowiadającą jej potencjałowi demograficznemu;

– Traktat z Nicei zawiera rozwiązania, które gwarantują efektywność działania Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej oraz umocnienie dynamiki procesów integracyjnych w Europie w konfrontacji z nowymi wyzwaniami XXI wieku; odpowiada to w pełni oczekiwaniom Polski, w której strategicznym interesie leży aktywne członkostwo w efektywnych europejskich i euroatlantyckich strukturach integracyjnych;

– Traktat z Nicei umacnia ideę Unii Europejskiej otwartej i demokratycznej; z punktu widzenia Polski ma to znaczenie szczególne, z chwilą bowiem uzyskania członkostwa w Unii Polska przejmie szczególną odpowiedzialność za rozwój aktywnych stosunków z sąsiadami na Wschodzie oraz za wspieranie reform demokratycznych i ekonomicznych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; historia Polski sprawia, że właśnie tutaj ist-

nieje szczególne zrozumienie bezpośredniego związku między demokracją, dobrobytem i pokojem;

– Deklaracja w sprawie przyszłości Unii, dołączona do Traktatu z Nicei, zapowiada zwołanie w 2004 roku następnej Konferencji Międzyrządowej; ma ona się zająć rozwiązaniem problemów, które decydować będą o kształcie Unii Europejskiej w przyszłości; jest sprawą o zasadniczym znaczeniu, że pierwsza grupa państw kandydujących będzie miała możliwość wzięcia udziału w tej konferencji już jako państwa członkowskie, a tym samym bezpośrednio współdecydować o przyszłym kształcie Europy; Polska deklaruje konstruktywny, solidarny udział w tym procesie. Decyzje podjęte przez Radę Europejską w Nicei w grudniu 2000 roku mają fundamentalne znaczenie dla procesu rozszerzenia Unii Europejskiej.

Rada Europejska zaakceptowała zaproponowaną przez Komisję Europejską nową strategię w sprawie negocjacji akcesyjnych, która w znacznej mierze odpowiada postulatom zgłaszanym przez państwa kandydujące, w tym przez Polskę. Jednocześnie określiła możliwy termin akcesji pierwszej grupy państw kandydujących, wyrażając nadzieję, że państwa te wezmą udział w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2004 roku oraz w następnej Konferencji Międzyrządowej, której rozpoczęcie planowane jest również w roku 2004. Oznacza to uzyskanie członkostwa w Unii Europejskiej przez pierwszą grupę państw kandydujących najpóźniej 1 stycznia 2004 roku. Decyzje z Nicei prowadzą więc – co należy odnotować ze szczególną satysfakcją – do znaczącego zbliżenia stanowiska państw członkowskich Unii i oczekiwań państw kandydujących, w tym Polski, co do tempa procesu rozszerzenia. Zasadnicze jednak znaczenie decyzji podjętych podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Nicei, które znajdują wyraz w Traktacie z Nicei, polega na przygotowaniu instytucjonalnym oraz wypracowaniu mechanizmu decyzyjnego Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej do efektywnego działania w warunkach powiększonej liczby państw członkowskich. Tym samym spełniona została zapowiedź, że Unia Europejska będzie gotowa do przyjęcia nowych państw członkowskich do końca 2002 roku.

Obecnie po stronie samej Unii nie ma żadnych przeszkód natury strukturalnej, które mogłyby wpływać hamująco na tempo procesu rozszerzenia. Jak wspomniałem na wstępie, w czerwcu ubiegłego roku minister spraw zagranicznych Bronisław Geremek przedstawił obszerny dokument pt. Konferencja Międzyrządowa 2000 – polski punkt widzenia, który spotkał się z bardzo dobrym przyjęciem zarówno praktyków – na przykład czołowych członków Parlamentu Europejskiego czy Stałych Przedstawicieli państw członkowskich w Brukseli – jak i teoretyków integracji europejskiej. Został on uznany za świadectwo wychodzącej poza sferę deklaratywną gotowości przedstawienia przez Polskę, jako przyszły kraj członkowski, spójnego stanowiska w sprawach dominujących w politycznej debacie obecnych członków Unii Europejskiej. Dokument ów, odczytany ponownie w dwa miesiące po zakończeniu Konferencji Międzyrządowej 2000, pozwala z satysfakcją stwierdzić, że oczekiwania Polski wobec Traktatu z Nicei zostały spełnione niemal w całości.

Warto się przyjrzeć bliżej literze i duchowi tego traktatu, zwłaszcza że w pierwszych komentarzach i relacjach mediów, w tym także polskich, został on zredukowany do niezasłużenie wywołujących emocje tabelek zestawiających liczbę głosów przyznanych „starym" i „nowym" krajom członkowskim w Radzie UE. Kryzys w Komisji Europejskiej w marcu 1999 roku paradoksalnie unaocznił wszystkim, w tym także kandydatom do członkostwa, jak kluczową rolę odgrywa Komisja Europejska w życiu publicznym Unii. Dla krajów kandydujących Komisja bywa trudnym i wymagającym partnerem, ale jest nim dlatego, iż zawsze kieruje się dobrem ogólnym. Kompetencje i ogrom pracy włożonej przez komisarzy i sztab ich współpracowników w dzieło rozszerzenia zasługują na uznanie i szacunek. Europa nie może pozwolić sobie na kolejny kryzys zaufania do tej instytucji. Komisja, podobnie jak pozostałe instytucje europejskie, potrzebuje nowej demokratycznej

legitymacji. Zmiany wprowadzone w Traktacie z Nicei podporządkowane są temu właśnie wymogowi. Dla krajów kandydujących istotną gwarancją legitymizacji Komisji Europejskiej w oczach ich opinii publicznej jest możliwość desygnowania przez nie jednego członka kolegium. Kompromisowy oraz ramowy charakter przyjętych uzgodnień otwiera duże możliwości elastycznego ich stosowania. Dotyczy to zwłaszcza odłożenia na później decyzji w sprawie docelowego składu Komisji Europejskiej oraz sposobu realizacji zasady tzw. egalitarnej bądź równościowej rotacji. Kwestie te będą z pewnością przedmiotem trudnych negocjacji w przyszłości.

Należy podkreślić, że decyzje w sprawie docelowego składu Komisji i zasad rotacji komisarzy będą musiały zapaść jednomyślnie. Przejściowy wzrost liczby członków Komisji Europejskiej do 27 nie musi spowodować spadku efektywności jej pracy. Nie ulega jednak wątpliwości, iż wraz z akcesją nowych państw zwiększać się będzie wewnętrzne zróżnicowanie stanowisk i interesów, co może komplikować i wydłużać proces podejmowania decyzji. Komisja Europejska jako „strażnik traktatów" uosabia również wspólnotową metodę integracji europejskiej. Metoda ta oznacza wyłączne prawo inicjatywy ustawodawczej Komisji we wszystkich obszarach polityki wspólnotowej (I filarze) oraz – w coraz większym stopniu – prawo współdecyzji Parlamentu Europejskiego. Nie ma powodów, by nowe kraje członkowskie, a zwłaszcza obecni kandydaci, obawiały się metody wspólnotowej. Będzie ona dla nich korzystna, ponieważ traktatowe kompetencje Komisji Europejskiej nakazują jej kierowanie się interesem wszystkich członków Unii Europejskiej. Nowe kraje członkowskie, dopóki nie nabiorą doświadczenia i w pełni nie opanują złożonych procedur współpracy obowiązujących w Unii, będą mogły liczyć przede wszystkim na wsparcie i tzw. pamięć instytucjonalną Komisji Europejskiej, czyli nie tylko znajomość wspomnianych wyżej procedur, ale i pełną świadomość konsekwencji podejmowanych lub zaniechanych decyzji. Decyzje nicejskie w odniesieniu do Komisji Europejskiej są dla Polski, jako przyszłego „dużego" członka UE, generalnie korzystne. Odłożenie na przyszłość ustalenia docelowego składu kolegium oraz rotacji komisarzy daje nam możliwość wpływu na rozstrzygnięcia w tych sprawach. Korzystne jest także zapewnienie nowym członkom Unii fotela w składzie Komisji od momentu akcesji. Już we wstępnej fazie konferencji było jasne, że ambitne zamierzenia Prezydencji francuskiej, Komisji Europejskiej, a zwłaszcza Parlamentu Europejskiego dotyczące rozszerzenia zakresu głosowania większością kwalifikowaną oraz silniejszego powiązania głosowania większościowego z zasadą współdecyzji Parlamentu Europejskiego będą trudne do zrealizowania. Stanowisko krajów obawiających się dalszego rozwoju metody wspólnotowej przesądziło o raczej ilościowym niż jakościowym charakterze zmian.

Z punktu widzenia interesów Polski jako państwa kandydującego, przyjęte w Nicei zmiany zakresu głosowania większością kwalifikowaną wydają się wystarczające. Wziąć bowiem należy pod uwagę następujące czynniki:

– ograniczenie negatywnego efektu poczucia rezygnacji z części państwowej suwerenności, który może wystąpić w polskim społeczeństwie,

– ograniczenie ewentualnych dodatkowych obciążeń ekonomicznych dla Polski, które mogłoby implikować objęcie procedurą głosowania większością kwalifikowaną takich dziedzin, jak ochrona środowiska, polityka podatkowa, socjalna, strukturalna i azylowa,

– uzyskanie możliwości „pełniejszego" wpływu na kształtowanie wspólnych polityk Unii Europejskiej,

– w wypadku szybkiej akcesji możliwość wpływu na ewolucję głosowania większościowego, na przykład na forum Konferencji Międzyrządowej 2004.

Należy pamiętać o potencjalnym wpływie zachowania jednomyślności zwłaszcza w odniesieniu do funduszy strukturalnych i spójności do roku 2007 na interesy nowych

krajów członkowskich. Przy założeniu, że negocjacje nad nowym budżetem na rok 2007 zaczną się w roku 2005, uwzględniać należy, że wszelkie zmiany w zakresie polityki strukturalnej i spójności, w tym szczególnie wysokość i sposób dystrybucji budżetu, będą musiały zapaść jednomyślnie. Oznacza to bardzo trudne negocjacje, w których zetrą się interesy przynajmniej trzech grup państw: obecnych państw kohezyjnych, nowych państw członkowskich i płatników netto do budżetu Unii. Do blokady jakichkolwiek decyzji wystarczy sprzeciw tylko jednego z nich. Przyjęty w Nicei system podziału głosów ważonych jest rezultatem z trudem osiągniętego kompromisu, uwzględniającego:

– konieczność kompensaty politycznej dla państw, które rezygnują z „drugiego" komisarza,

– silniejsze powiązanie liczby głosów z potencjałem demograficznym państw członkowskich,

– utrzymanie, jednakże w obniżonym stopniu, nadmiernej - w stosunku do wielkości populacji - reprezentacji mniejszych państw,

– podwyższenie progu przyjmowania decyzji kwalifikowaną większością głosów z 71% do 73,4% (docelowo),

– wzmocnienie demokratycznej legitymizacji procesu podejmowania decyzji większością kwalifikowaną poprzez wprowadzenie, oprócz minimalnego progu 2/3 liczby państw, minimalnego pułapu 62% populacji UE.

Trudno w chwili obecnej prognozować, jak tworzyć się będą koalicje interesów w procesie decyzyjnym w łonie powiększonej Rady. Dotychczasowe doświadczenie wskazuje, iż rzadko odpowiadają one podziałowi na „dużych i małych". Należy raczej zakładać kontynuację dotychczasowych tendencji, to jest:

– porozumiewanie się państw na zasadzie ad hoc,

– oddziaływanie tradycji i związków kulturowych,

– konfrontację państw o nastawieniu liberalnym ze zwolennikami protekcjonizmu. Postanowienia traktatu są w tej mierze dla Polski korzystne.

Otrzymując taką samą liczbę głosów jak Hiszpania, Polska uzyska możliwość odgrywania istotnej roli w Radzie Unii Europejskiej. Dla dużych państw będziemy naturalnym sojusznikiem w egzekwowaniu ich wiodącej roli w kształtowaniu oblicza Unii, dla mniejszych państw pozostaniemy pożądanym partnerem zarówno w budowaniu koalicji większościowych, jak i w tworzeniu mniejszości blokującej.

Zmiany dotyczące Parlamentu Europejskiego, przewidziane w Traktacie z Nicei, dotyczą okresu po 1 stycznia 2004 roku. W wypadku podpisania i wejścia w życie traktatu akcesyjnego przed tą datą będą stosowane dotychczasowe postanowienia oraz przepisy traktatu akcesyjnego. Państwo kandydujące może nominować deputowanych do czasu wyborów, bądź przeprowadzić specjalne wybory do Parlamentu Europejskiego, tak jak to miało miejsce w wypadku poprzedniego rozszerzenia. Trudno ocenić ewentualny wpływ nowego podziału mandatów na równowagę interesów różnych państw.

Z punktu widzenia Polski i biorąc pod uwagę potrzebę właściwej reprezentacji w instytucjach i procesie decyzyjnym, liczba 50 deputowanych jest satysfakcjonująca. Reformy wspólnotowych organów wymiaru sprawiedliwości, mające głęboki i zasadniczy charakter, w pełni odpowiadają oczekiwaniom Polski jako przyszłego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Ustanowienie jasnej struktury wspólnotowych organów sądowych ułatwi polskim osobom fizycznym, osobom prawnym oraz krajowym organom sądowym współpracę z tymi organami i odwoływanie się do prawa wspólnotowego. Podobne znaczenie ma ustanowienie jasnego podziału jurysdykcji, szczególnie zaś w pierwszym okresie po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej. Niezwykle istotne jest także umożliwienie przedstawicielom nowych państw członkowskich bezpośredniego udziału w pracach wspólnoto-

wych organów sądowniczych. Debata na temat przyszłości integracji europejskiej, wywołana na nowo berlińskim przemówieniem Joschki Fischera z maja 2000 roku, wpłynęła w istotny sposób na przebieg Konferencji Międzyrządowej. Wywarła ona bowiem swoistą konstruktywną presję na negocjatorów, których skłoniła do „ucieczki do przodu" i uzgodnienia ważnych zmian dotyczących procedury wzmocnionej współpracy. Włączenie problematyki wzmocnionej współpracy do agendy Konferencji Międzyrządowej w znaczący sposób zwiększyło pole manewru negocjujących krajów członkowskich. Stanowisko krajów kandydujących wobec wzmocnionej współpracy uległo ewolucji. Zorganizowana przez Prezydencję francuską debata na forum Konferencji Europejskiej (Sochaux, 22 listopada 2000 roku) wykazała, że kandydaci nie obawiają się wzmocnionej współpracy pod warunkiem, że będzie ona miała charakter otwarty i nie będzie prowadziła do trwałej kategoryzacji wśród państw członkowskich. Zapisy Traktatu z Nicei odnoszące się do wzmocnionej współpracy pozwalają na zredukowanie obaw formułowanych przez obecnych i przyszłych członków Unii. Ci pierwsi otrzymali skuteczny instrument elastycznej integracji. Sama możliwość jego stosowania oddala niebezpieczeństwo permanentnej blokady procesów decyzyjnych czy też związanej z tym implozji Unii Europejskiej po rozszerzeniu. Ci drudzy uzyskali gwarancję otwartości formuły wzmocnionej współpracy, która pozwala na udział w niej wszystkim zainteresowanym i przygotowanym do tego państwom członkowskim. Traktat z Nicei oznacza odrzucenie koncepcji zamkniętego, „twardego jądra" krajów decydujących się na wzmocnioną współpracę, która dla pozostałych państw mogłaby oznaczać członkostwo drugiej kategorii. Dołączona do Traktatu z Nicei Deklaracja w sprawie przyszłości UE wymienia następujące problemy, którymi Unia Europejska powinna się zająć w przyszłości:

– podział kompetencji pomiędzy Unię Europejską a państwa członkowskie uwzględniający zasadę subsydiarności,

– przyszły status Karty Praw Podstawowych,

– uproszczenie traktatów,

– rola parlamentów narodowych państw Unii.

Tak zwany proces postnicejski powinien się zacząć już w trakcie Prezydencji Szwedzkiej, która ma przedstawić pierwszy raport na szczycie w Göteborgu w czerwcu 2001 roku. Rada Europejska w Laeken w grudniu 2001 roku przyjmie deklarację w sprawie przyszłości Europy. W dyskusji powinien uczestniczyć jak najszerszy krąg zainteresowanych, w tym także kraje kandydujące. Postanowienia Deklaracji w sprawie przyszłości UE są bardzo ambitne i sprawiają, że kontynuacja reform nie będzie procesem łatwym. Wpływ na to mają bowiem następujące okoliczności:

– wyczerpaniu ulegają proste możliwości pogłębiania integracji europejskiej,

– zanikanie tradycyjnych zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń osłabia wolę kontynuacji wysiłku integracyjnego, zwłaszcza w społeczeństwach państw unijnych,

– perspektywa poszerzenia zwiększa polaryzację stanowisk państw członkowskich w sprawie zakresu i kształtu reform; część z nich chciałaby „uciec do przodu", inne liczą, że akcesja nowych krajów osłabi trendy integracyjne.

Z wyżej wymienionych problemów najtrudniej będzie osiągnąć porozumienie w sprawie podziału kompetencji między Unię Europejską a państwa członkowskie (zasada subsydiarności) oraz statusu Karty Praw Podstawowych (ewentualnie przyszłej konstytucji Unii). Rozstrzygnięcie tych kwestii będzie miało fundamentalne znaczenie dla przyszłego kształtu Unii Europejskiej. Wśród czynników mobilizujących państwa członkowskie do kontynuacji reform niezbędnych do zapewnienia efektywności i spójności UE wymienić należy:

– wzrost zróżnicowania wewnętrznego wraz z postępem procesu poszerzenia,

– konieczność zapewnienia poparcia społecznego poprzez przybliżenie UE do obywatela,

– globalizację procesów politycznych i gospodarczych, która wymuszać będzie nadanie UE wyraźniejszego oblicza zewnętrznego dla zapewnienia jej należytej pozycji na arenie światowej,

– bardziej zdecydowane działania dużych państw Unii, które będą przypuszczalnie prezentować twardsze stanowisko w sprawie reformy.

Stosunkowo powszechna krytyka przebiegu końcowej fazy negocjacji w ramach Konferencji Międzyrządowej 2000, dotycząca głównie braku przejrzystości działania negocjatorów i marginalizacji roli Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego, skłania do refleksji nad sposobem przeprowadzenia kolejnej reformy Unii Europejskiej. Reforma unijnych instytucji odbywa się zazwyczaj w trzech etapach: pierwszy z nich poświęcony jest ustaleniu zakresu reformy i agendy Konferencji Międzyrządowej (tym razem rozpoczął się posiedzeniem Rady Europejskiej w Kolonii, a zakończył na szczycie w Feira), drugi to zasadnicze negocjacje, wreszcie trzeci, najkrótszy, to etap podejmowania decyzji. W świetle wspomnianej wyżej krytyki na pełne poparcie zasługuje propozycja zgłoszona między innymi przez Romano Prodiego, aby kolejną reformę Unii przygotować na forum zbliżonym kształtem i sposobem działania do konwentu, który wypracował Kartę Praw Podstawowych. Pozwoli to na szeroki udział Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, parlamentów narodowych, organizacji pozarządowych, świata akademickiego itd. w pierwszym, a być może także drugim etapie reformy.

Zgodnie z artykułem 48 Traktatu o UE zmiany traktatowe muszą być uzgadniane w ramach konferencji państw członkowskich, ale przyszła konferencja międzyrządowa mogłaby być znacznie krótsza, a jej uczestnicy dysponowaliby mandatem do działania opartym na społecznym przyzwoleniu obywateli państw członkowskich. Tę procedurę można i należy zastosować już w trakcie przygotowań do Konferencji Międzyrządowej 2004. Postanowienia Deklaracji w sprawie przyszłości UE są dla Polski niezmiernie istotne. Uzyskanie członkostwa do 2004 roku dawałoby nam możliwość wzięcia udziału w Konferencji Międzyrządowej 2004 oraz bezpośredni wpływ na podejmowane decyzje. W przypadku opóźnienia akcesji niektórych państw kandydujących mają one zagwarantowany status obserwatora. Unia Europejska powinna niezwłocznie zaproponować sposób włączenia kandydatów do dyskusji w ramach procesu nicejskiego, tak aby mogły one np. wspólnie z obecnymi krajami członkowskimi proklamować deklarację z Laeken.

Chciałbym w tym miejscu zapowiedzieć, że jeszcze przed szczytem w Göteborgu Ministerstwo Spraw Zagranicznych przedstawi pierwsze propozycje stanowiska Polski w głównych kwestiach będących przedmiotem procesu postnicejskiego. Podpisanie traktatu z Nicei czyni aktualnym postulat Polski zawarty w jej stanowisku wobec Konferencji Międzyrządowej 2000, a mianowicie postulat równoległej ratyfikacji tegoż Traktatu i polskiego traktatu akcesyjnego. Pozwoli to na uniknięcie zbędnych opóźnień i powielania procedur parlamentarnych mających zasadniczo ten sam cel – rozszerzenie Unii Europejskiej. Za wcześnie jest jeszcze na dokonanie kompleksowej i w pełni obiektywnej oceny kompromisu nicejskiego oraz wpływu przyjętych rozwiązań na funkcjonowanie przyszłej Unii. Pozytywne opinie prezentują przede wszystkim koła rządowe państw członkowskich, zwracając jednak uwagę na niemożność pójścia dalej z uwagi na istniejące uwarunkowania obiektywne.

Znacznie bardziej krytyczne stanowisko zajmuje Komisja Europejska oraz Parlament Europejski. Zwłaszcza ten ostatni kontestuje pozytywny charakter postanowień nicejskich. Trudno w chwili obecnej przewidzieć, czy może to spowodować potencjalne problemy w procesie ratyfikacji traktatu przez parlamenty narodowe. Wydaje się to mało prawdopodobne, choć nie można wykluczyć burzliwej dyskusji oraz prób wymuszania na rządach państw Unii Europejskiej ewentualnych dodatkowych zobowiązań odnoszących się do

przyszłej Konferencji Międzyrządowej. Równie mało prawdopodobne wydaje się wydłużanie ratyfikacji celem opóźnienia procesu poszerzenia. Traktat z Nicei precyzuje instytucjonalne uwarunkowania przyszłego członkostwa Polski w Unii. Konkluzje Rady Europejskiej mówią, iż Unia Europejska gotowa będzie na przyjęcie nowych członków z końcem 2002 roku w nadziei, iż nowe państwa członkowskie będą mogły wziąć udział w następnych wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2004 roku. Zawęża to czasowy horyzont pierwszego rozszerzenia, które nastąpić powinno w roku 2003 lub najpóźniej 2004. Zapis powyższy przywołuje w pamięci warszawskie wystąpienie premiera Wielkiej Brytanii Tony'ego Blaira oraz wcześniejsze stanowisko samego Parlamentu Europejskiego. Kompromis w sprawach instytucjonalnych, mimo iż skromniejszy niż początkowo zakładano, zgodny jest z polskimi oczekiwaniami zaprezentowanymi w polskim stanowisku wobec Konferencji Międzyrządowej.

Możliwość nominowania jednego członka Komisji Europejskiej w pierwszych latach po akcesji – zgodnie z konkluzjami nicejskimi zasada „1 kraj, 1 komisarz" obowiązywać będzie do chwili osiągnięcia przez Unię liczby 27 państw członkowskich – pozwoli na odpowiednią legitymizację tej instytucji w oczach obywateli. Przyznanie Polsce liczby głosów równej liczbie głosów Hiszpanii – 27 – umieszcza Polskę w gronie największych państw członkowskich mających zasadniczy wpływ na decyzję Rady Unii Europejskiej. Dokonano „przeważenia" w głosowaniu w Radzie Europejskiej na korzyść dużych krajów, biorąc pod uwagę czynnik demograficzny; niestety, jego wadą jest to, że wymaga on skomplikowanej procedury liczenia głosów. Z drugiej strony może to utrwalić tendencję Rady UE do szukania porozumienia zamiast głosowania, którego wynik może być niepewny. Rozszerzenie stosowania głosowania większością kwalifikowaną ma głównie charakter ilościowy, a nie jakościowy. Istotne jest także to, że Traktat z Nicei gwarantuje obecnym i przyszłym krajom członkowskim, że wzmocniona współpraca będzie miała charakter otwarty.

Traktat z Nicei nie spełnił może oczekiwań niektórych państw członkowskich, stwarza jednak podstawę dopełnienia procesu rozszerzenia. Z przebiegu i postanowień szczytu w Nicei wyciągnąć można szereg wniosków.

Po pierwsze – w Unii nie ma stałych sojuszy i trzeba się z tym pogodzić. Sojusze są zawsze doraźne, a sukces odnosi zawsze ten kraj, który potrafi sobie dobrać właściwych sojuszników w konkretnych sprawach. Istotne jest jednak, że dla tych „sojuszy" istnieją nadrzędne, unijne wspólne interesy.

Po drugie – rezultat w sprawach reform instytucjonalnych zgodny jest z oczekiwaniami Polski, sformułowanymi w dokumencie z czerwca ubiegłego roku. Potwierdza to konieczność aktywnego udziału „kandydatów" w wewnętrznych dyskusjach Unii w okresie poprzedzającym akcesję. Po trzecie – przebieg Konferencji Międzyrządowej 2000 oraz proces ustalania postanowień Traktatu Nicejskiego wykazuje, jak istotną sprawą jest uczynienie „spraw integracyjnych" zrozumiałymi i przejrzystymi dla obywateli. Pozwolę sobie wyrazić nadzieję, że przedstawiany dziś dokument przybliży Traktat z Nicei polskiej opinii publicznej.

Źródło: „Studia Europejskie" 2001, nr 2 [w:] www.futurum.gov.pl.

Oświadczenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej w związku z nadzwyczajnym szczytem Rady Europejskiej[1]

Warszawa, 20 września 2001 r.

Rząd polski wyraża pełne przekonanie, że tragedia ostatnich dni wskazuje na konieczność pogłębienia i przyspieszenia procesu integracji Europy, którego ważnym elementem jest rozszerzenie Unii Europejskiej.

Rozumiejąc powagę chwili i ciężar odpowiedzialności Rząd polski, po uzgodnieniu z głównymi ugrupowaniami parlamentarnymi, deklaruje gotowość do przyspieszenia negocjacji – w tym w kluczowych i wrażliwych obszarach i apeluje o taką samą gotowość po stronie Unii Europejskiej tak, aby kompromis negocjacyjny w jak najkrótszym czasie doprowadzić do rozszerzenia Unii Europejskiej. Szczególnie pilne jest ponowne i efektywne, podjęcie współdziałania w następujących obszarach:

– przejrzenie procedur i mechanizmów kontroli granic zewnętrznych: w pełni zdając sobie sprawę z zasadniczej wagi, jaką ma ochrona granic dla bezpieczeństwa UE Polska już w chwili obecnej podejmuje działania i buduje struktury administracyjne służące wzmocnieniu przyszłej granicy zewnętrznej UE i deklaruje udział we wszystkich działaniach służących wzmocnieniu obecnych i przyszłych granie zewnętrznych UE;

– wzmocnienie współpracy z Europolem, zwłaszcza komórek odpowiedzialnych za zapobieganie i zwalczanie terroryzmu;

– modyfikacja metod współpracy między UE a państwami kandydującymi w tych obszarach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, które mogą mieć związek z zapobieganiem i zwalczaniem terroryzmu (kontrola obrotu specjalnego, wprowadzanie w życie odpowiednich konwencji i porozumień międzynarodowych etc.);

– zdynamizowanie praktycznego uruchomienia Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony;

– intensyfikacja i modyfikacja wspólnych ćwiczeń antykryzysowych i ratowniczych;

– ponowna refleksja nad zakresem współpracy w sprawach polityki azylowej i migracyjnej;

– uzgodnienie wymiany ważnych informacji między placówkami dyplomatycznymi UE i państw kandydujących we wrażliwych obszarach akredytacji.

Polska jest gotowa do pogłębienia współdziałania w innych dziedzinach uznanych przez UE za ważne z punktu widzenia wspólnych wyzwań.

Źródło: „Studia Europejskie" 2001, nr 3.

[1] Tekst oświadczenia przyjętego przez Radę Ministrów 19 września 2001 r. w związku z nadzwyczajnym szczytem Rady Europejskiej, przekazanego w imieniu prezesa Rady Ministrów Jerzego Buzka przez Andrzeja Ananicza, wiceministra spraw zagranicznych i Jana Kułakowskiego, pełnomocnika rządu ds. negocjacji o członkostwo RP w UE na ręce przedstawiciela prezydencji belgijskiej Rafaela van Hellemonta, ambasadora Królestwa Belgii w Polsce, 20 września 2001 r.

Konwent. Polscy delegaci za umocnieniem wspólnej polityki zagranicznej Unii Europejskiej

Bruksela, 12 lipca 2002 r.

Polscy delegaci do Konwentu Europejskiego, który debatuje nad przyszłym kształtem Unii Europejskiej, opowiedzieli się w piątek za umocnieniem unijnej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

„Reformując Unię, należy stanowczo wzmocnić wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa" – powiedział reprezentujący Sejm w konwencie poseł Józef Oleksy. Minister ds. europejskich Danuta Hübner wezwała, żeby zacząć od stopniowego rozszerzenia uprawnień wysokiego przedstawiciela ds. wspólnej polityki w tej dziedzinie (dziś funkcję tę pełni Javier Solana) i przyznania mu większych środków. Zastrzegając, że wypowiada się w imieniu własnym, a nie rządu, który nominował ją do konwentu, Hübner opowiedziała się za wykorzystaniem możliwości głosowania „superkwalifikowaną większością głosów" oraz „konstruktywnego wstrzymania się".

Zostały one wprowadzone do traktatów (podstawy prawnej UE), żeby umożliwić działania zewnętrzne Unii nawet wtedy, gdy któreś z państw członkowskich nie ma ochoty w nich uczestniczyć, ale nie zamierza też ich wetować ani blokować.

Jednak „nade wszystko decyzje Unii w zakresie polityki zagranicznej muszą pozostać elastyczne, ponieważ jest to oczywiście bardzo delikatny obszar, który dotyka historii i rozwoju narodów, jak również ich bieżących interesów" – mówiła Hübner. „Szczególne interesy i siła państw członkowskich w pewnych rejonach geograficznych powinny być uszanowane i uważane za korzyści, a nie problemy" – podkreśliła. Nie wyjaśniła, o co jej chodzi, ale Oleksy zwrócił uwagę, że polskie ambicje, żeby umocnić i „precyzować" zewnętrzną rolę Unii, dotyczą przede wszystkim jej „wymiaru wschodniego". „Chcemy stać się pomostem między Unią a jej przyszłymi sąsiadami wschodnimi, z którymi gotowi jesteśmy dzielić się z nimi naszymi doświadczeniami i know-how okresu transformacji, czyniąc politykę wschodnią bardziej otwartą i konstruktywną" – powiedział były premier.

* * *

Delegaci rządów i parlamentów 15 państw Unii Europejskiej i 13 krajów kandydujących oraz instytucji UE zapoczątkowali prace „Konwentu Europejskiego" w sprawie nowej reformy Unii. Przewodniczącym konwentu jest Valery Giscard d'Estaing. 105-osobowy konwent ma zaproponował sposoby „pogłębienia integracji". Konwent ma obradował około roku, spotykając się co miesiąc w Brukseli. Jego propozycje posłużą następnie jako punkt wyjścia do uzgodnienia nowej reformy Unii przedstawicielom rządów państw członkowskich, którzy podejmą ostateczne decyzje w tej sprawie na forum tzw. konferencji międzyrządowej.

Źródło: Euro PAP, 9 lipca 2002 r.

CZĘŚĆ DRUGA

BEZPIECZEŃSTWO REGIONALNE

Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych KBWE

Nowy Jork, 2 października 1990 r.

Panie Przewodniczący, Szanowne Panie i Panowie,

naszym amerykańskim gospodarzom chciałbym przekazać wyrazy uznania rządu polskiego za okazaną gościnność. Fakt, iż spotykamy się w Nowym Jorku świadczy o roli, jaką Stany Zjednoczone odgrywają w sprawach europejskich. Chciałbym w szczególności nawiązać do stabilizującego oddziaływania strategicznej obecności Stanów Zjednoczonych w Europie. Witam w naszym gronie przedstawiciela Albanii, który jest tu obecny w charakterze obserwatora. Z uwagi na zainteresowanie okazywane przez Republiki Bałtyckie, w tym naszego sąsiada Litwę, Polska poprze każde uzgodnienie, które pozwoli tym starym europejskim narodom włączyć się w proces helsiński.

Panie Przewodniczący,

czynimy przygotowania do szczytu paryskiego. Ażeby okazał się udany, nie powinien koncentrować się na rozliczeniach ale musi spojrzeć w przyszłość i określić odpowiednie ramy współpracy na nadchodzące lata. Szczyt musi być poprzedzony zawarciem traktatu w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych, tak aby zastąpienie. Europy przeciwstawnych bloków przez Europę współpracujących państw – co stało się już faktem dokonanym znalazło wyraz w redukcji zbrojeń. Prawdą jest, że projekt traktatu w swej obecnej postaci zawiera pewne postanowienia, które są anachroniczne, ponieważ powstał on w podzielonej Europie. Niemniej, rząd polski nie będzie traktował tego jako przeszkody w zawarciu traktatu. Wprost przeciwnie, wzywam do przyspieszenia rokowań wiedeńskich, mając w szczególności na uwadze osiągnięcie porozumienia w sprawie sił powietrznych oraz w sprawie ustanowienia tak zwanej zasady wystarczalności na możliwie najniższym poziomie.

Panie Przewodniczący,

ufam, że postulaty Polski na ten szczyt są zbieżne z postulatami naszych partnerów zgromadzonych wokół tego stołu. Oto one:

Po pierwsze, musimy wyciągnąć szereg wniosków ze zmian jakie dokonały się w ciągu ostatniego roku w Europie. W wyniku tych zmian koncepcja KBWE musi zostać rozbudowana. Element współpracy pozostaje i musi być zintensyfikowany. Konflikt ideologiczny przeszedł do historii. Metody działania Konferencji powinny zostać przystosowane do nowej rzeczywistości politycznej.

Ta obserwacja łączy się z następną kwestią. Zróżnicowanie organizacyjne i instytucjonalne stanowi o charakterze Europy dnia dzisiejszego. Budowa nowej architektury europejskiej sprowadzi się do bezowocnych praktyk, jeśli nie uwzględni tego faktu. Pewne nowe zadania i mechanizmy wdrożeniowe są niezbędne, inne wskazane. Jednakże należy bezwzględnie unikać wszelkiego dublowania, że nie wspomnę o rywalizacji porozumień. Przystępując do pewnych gremiów europejskich, których dotychczasowy skład miał charakter wyłącznie zachodni, nowe demokracje Europy Środkowej i Wschodniej automatyczne rozszerzą terytorialny zasięg istniejących organizacji. Z drugiej strony kres Europy podzielonej i pojawienie się podejścia ogólnoeuropejskiego poszerzają obszar działania KBWE. Jeśli sprawy potoczą się w sposób na jaki wszystko wskazuje, będziemy mieli mniej porozumień pakietowych, a więcej rozwiązań konkretnych problemów, i w ten sposób stwo-

rzymy wolno, lecz systematycznie nową konstrukcję wewnątrzeuropejskich stosunków z udziałem Stanów Zjednoczonych i Kanady.

Stąd trzecia, oczywista propozycja dotycząca porządku obrad szczytu paryskiego – instytucjonalizacja. Pomoże ona usunąć pozostałości podziału Europy. Będzie wspomagać KBWE w przystosowywaniu się do pełnienia nowej roli. Na obecnym wstępnym etapie instytucje te powinny być raczej skromne, i w żadnym razie nie powinny tworzyć nowej - czy raczej dodatkowej – biurokracji europejskiej.

Chciałbym nawiązać do propozycji wysuniętej w styczniu przez polskiego premiera Tadeusza Mazowieckiego w sprawie utworzenia Rady Współpracy Europejskiej. W ślad za nią pojawiły się kolejne propozycje. Wszyscy mówimy o procesie helsińskim, ale w rzeczywistości, w przerwach pomiędzy przeglądowymi i innymi konferencjami, proces ten zamiera. Nie jest to obecnie wskazane i działa przeciwko europejskiej jedności. Sądzę, że wszyscy jesteśmy zgodni co do tego, iż bez pewnej elastycznej struktury KBWE nie będzie w stanie osiągnąć nowo wytkniętych celów ani funkcjonować w sposób nieprzerwany. Nie będę się zagłębiał w szczegóły instytucjonalizacji, ponieważ sprawą tą zajmuje się obecnie Komitet Przygotowawczy w Wiedniu. Istnieje związek pomiędzy przyszłymi instytucjami KBWE, jak skromne by one nie były na początku z jednej strony, a wysiłkami zmierzającymi do zbudowania jednej Europy z drugiej.

Ta zależność każe mi przejść do czwartego problemu, w istocie zasadniczego. Nie sądzę aby szczyt paryski mógł go rozwiązać, niemniej powinien być obecny w naszych umysłach i naszych przyszłych decyzjach. Rdzeniem jedności naszego kontynentu pozostaje Wspólnota Europejska, a my stajemy przed problemem dotyczącym jej miejsca w szerszej architekturze europejskiej. Zagadnienie to pojawia się zwłaszcza z uwagi na zainteresowanie niektórych państw, nie będących członkami, przyłączeniem się do Wspólnoty. Polska pomyśli o tym pod koniec tego albo na przełomie wieków.

Następnie mamy Sojusz Północnoatlantycki, który się zmienia a równocześnie nabiera nowego wymiaru poprzez objęcie całości Niemiec. Ale jak pogodzić fakt istnienia Sojuszu z planami dotyczącymi przyszłego ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa? Musimy poszukiwać odpowiedzi.

Ponieważ wspomniałem tu o Niemczech, chciałbym przekazać, w przeddzień zjednoczenia, najlepsze życzenia od narodu polskiego i polskiego rządu dla naszych zachodnich sąsiadów. Zjednoczenie Niemiec stanie się, mamy nadzieję, potężnym czynnikiem stabilności i jednoczenia się Europy. Z tym wiąże się problem granicy polsko-niemieckiej. Nowe demokracje europejskie borykają się z trudną spuścizną gospodarczej stagnacji i przepaści cywilizacyjnej. Granica ta nie powinna utrwalać wynikających z tego faktu ekonomicznych i społecznych podziałów i zróżnicowań. Sąsiedztwo to powinno pomóc je przezwyciężyć. Nie powinna ona być granicą między obfitością a niedostatkiem.

Na koniec kilka słów o instrumentach prawnych i dyplomatycznych. Szczyt paryski mógłby rozważyć problem rozszerzenia i umocnienia zasad stosunków między państwami zawartych w Akcie Końcowym z Helsinek. Należy szczegółowo opracować normy regulujące prawa człowieka, współpracę gospodarczą i ochronę środowiska zgodnie z tym co zostało osiągnięte w wyniku konferencji w Kopenhadze i Bonn. Lecz potrzeba rozwinięcia prawa w trzech dziedzinach, o których wspomniałem, nie może się sprowadzać do jakiegoś wybiórczego potraktowania lub recytowana zasad helsińskich w proponowanej deklaracji o przyjaznych stosunkach, w przeciwnym razie będzie to jedynie symboliczne wsparcie. Podczas szczytu będzie jeszcze miejsce na odnotowanie historycznego Traktatu o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec z 12 września 1990 r.

Poza tym wspomnę o jeszcze innym instrumencie, który mógłby zainteresować szczyt. Rada Atlantycka zaproponowała przyjęcie deklaracji, w której państwa Sojuszu Północno-

atlantyckiego oraz państwa Organizacji Układu Warszawskiego stwierdzą, że nie są już przeciwnikami i potwierdzają zamiar powstrzymania się od groźby użycia lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niezależności politycznej jakiegokolwiek państwa. Wierzę, iż uczestnicy KBWE poprą tak ważne zobowiązanie. Oświadczenie to usunęłoby wszelki ślad podejścia blokowego.

Panie Przewodniczący,

wiem, że limit mego czasu dobiega końca, ale za Pańskim pozwoleniem chciałbym zająć się pokrótce dwoma sprawami. Pierwsza – to nasza prośba dotycząca zniesienia wiz wjazdowych w przypadku krótkich podróży zagranicznych. Druga – to Sympozjum KBWE na temat wspólnego dziedzictwa kulturalnego.

Pozwólcie Państwo, że przejdę do pierwszego tematu. Rząd polski zdecydowanie opowiada się za prawem do wolności i swobody poruszania się. Dlatego powitaliśmy z zadowoleniem wiadomość o zniesieniu wymogu wiz wjazdowych pomiędzy pewnymi nowymi demokracjami Europy Środkowej a pewnymi krajami zachodnimi. Ta normalizacja jest zgodna z helsińskim Aktem Końcowym i postanowieniami w sprawie ludzkiego wymiaru przyjętymi przez Spotkanie wiedeńskie i Konferencję kopenhaską. Jednakże ze zdumieniem dowiadujemy się, że dla nas zarezerwowano odmienne traktowanie: żaden kraj w Europie zachodniej nie jest obecnie gotowy zawrzeć porozumienia dotyczącego zniesienia wiz z moim Rządem. Z drugiej strony, Polska jest gotowa podpisać takie porozumienie z każdym krajem w dowolnym czasie. Ludzie w Polsce odczuwają to jako rodzaj dyskryminacji. W pełni stwierdzają to mass media i publiczne dyskusje. Proponuję aby kwestię tę rozwiązać zgodnie z postanowieniami KBWE i nadrzędnymi zasadami równego i sprawiedliwego traktowania.

Co się tyczy Sympozjum, Polska jako gospodarz zamierza zwrócić się do wszystkich krajów KBWE o wyrażenie zgody na uczestnictwo Rady Europy, na zasadach podobnych jak UNESCO – w postaci wkładu, w Sympozjum na temat wspólnego dziedzictwa kulturalnego, które ma się odbyć w Krakowie w maju 1991 r.

Panie Przewodniczący,

w ciągu kilku nadchodzących tygodni powinniśmy skoncentrować naszą uwagę na rokowaniach wiedeńskich jak również na wysiłkach Komitetu Przygotowawczego szczytu. Nasi negocjatorzy oczekują instrukcji dotyczących bieżącej pracy. Jestem przekonany, że komunikat z naszego Spotkania będzie konkretny i pozwoli nam utrzymać szybkie tempo pracy.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1990, nr 4.

Paryska Karta Nowej Europy

Paryż, 21 listopada 1990 r.

Nowa era demokracji, pokoju i jedności

My, Szefowie Państw lub Rządów Państw uczestniczących w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zebraliśmy się w Paryżu w okresie głębokich przemian i historycznych oczekiwań. Era konfrontacji i podziału Europy dobiegła końca. Oświadczamy, iż odtąd nasze stosunki będą się opierać na szacunku i współpracy.

Europa wyzwala się ze spuścizny przeszłości. Odwaga mężczyzn i kobiet, siła woli narodów i moc idei Aktu Końcowego z Helsinek zapoczątkowały nową erę demokracji, pokoju i jedności w Europie.

Nasz czas jest czasem spełnienia nadziei i oczekiwań, które nasze narody pielęgnowały przez dziesięciolecia: niezłomnej wierności demokracji opartej na prawach człowieka i podstawowych wolnościach, dobrobytu poprzez wolność gospodarczą i sprawiedliwość społeczną oraz jednakowego bezpieczeństwa dla wszystkich naszych krajów.

Dziesięć Zasad Aktu Końcowego będzie nas wiodło ku tej ambitnej przyszłości, tak jak wskazywało nam drogę ku lepszym stosunkom przez ostatnie piętnaście. lat. Podstawą inicjatyw, które obecnie podejmujemy, aby nasze narody mogły żyć zgodnie ze swoimi aspiracjami, musi być pełne wykonanie wszystkich zobowiązań OBWE.

Prawa człowieka, demokracja i rządy prawa

Zobowiązujemy się do budowania, utrwalania i umacniania demokracji jako jedynego system rządów naszych narodów. W tym przedsięwzięciu będziemy się kierować tym, co następuje:

Prawa człowieka i podstawowe wolności są przyrodzony prawem wszystkich istot ludzkich, są niezbywalne i gwarantowane przez prawo. Ich ochrona i popieranie jest naczelnym obowiązkiem władz. Ich poszanowanie to zasadnicze zabezpieczenie przed wszechpotężnym państwem. Ich przestrzeganie i pełne korzystanie z nich stanowią podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju.

Władza demokratyczna opiera się na woli narodu, wyrażanej regularnie w wolnych i uczciwych wyborach. Podstawą demokracji jest szacunek dla istoty ludzkiej i rządów prawa. Demokracja stanowi najlepszą gwarancję swobody wyrażania opinii, tolerancji wszystkich grup społeczeństwa i równych możliwości dla każdego.

Demokracja ze swym przedstawicielskim i pluralistycznym charakterem, oznacza odpowiedzialność przed wyborcami, obowiązek przestrzegania prawa przez władzę oraz bezstronny wymiar sprawiedliwości. Nikt nie może stać ponad prawem. Potwierdzamy, że każda jednostka bez dyskryminacji

– ma prawo do:
wolności myśli, sumienia i wyznania oraz przekonań,
swobody wyrażania opinii,
swobody spokojnego zgromadzania i stowarzyszania się,
swobody poruszania się;
– nikt nie będzie:
poddany arbitralnemu aresztowi lub zatrzymaniu,

poddany torturom lub innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu;

– każdy ma także prawo:

do poznania swych praw i postępowania zgodnie z nimi,

do uczestniczenia w wolnych i uczciwych wyborach,

do sprawiedliwego i publicznego procesu w przypadku oskarżenia go o przestępstwo,

do samodzielnego lub wespół z innymi posiadania własności prywatnej oraz prowadzenia działalności gospodarczej,

do korzystania ze swych praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych.

Potwierdzamy, że będzie chroniona etniczna, kulturowa, językowa i religijna tożsamość mniejszości narodowych, oraz że osoby należące do mniejszości narodowych mają prawo do swobodnego wyrażania, ochrony i umacniania tej tożsamości bez jakiejkolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa.

Zapewnimy, by każdy, w przypadku jakiegokolwiek naruszenia jego praw, miał możność skorzystania ze skutecznych środków odwoławczych, tak wewnętrznych, jak i międzynarodowych.

Pełne poszanowanie tych reguł jest opoką, na której będziemy budować nową Europę.

Nasze Państwa będą współpracować i popierać się nawzajem, aby zdobycze demokracji uczynić nieodwracalnymi.

Wolność gospodarcza i odpowiedzialność

Wolność gospodarcza, sprawiedliwość społeczna i odpowiedzialność ekologiczna są niezbędnymi warunkami dobrobytu.

Wolna wola jednostki, realizowana w warunkach demokracji i chroniona przez rządy prawa, stanowi konieczną podstawę pomyślnego rozwoju gospodarczego i społecznego. Będziemy sprzyjać działalności gospodarczej, która szanuje, i wspiera godność ludzką.

Wolność i pluralizm polityczny są niezbędnymi elementami naszego wspólnego dążenia do rozwijania gospodarek rynkowych, zapewniającego trwały wzrost gospodarczy, dobrobyt, sprawiedliwość społeczną, zwiększenie zatrudnienia i efektywne wykorzystanie zasobów. Pomyślne przejście do gospodarki rynkowej przez państwa podejmujące wysiłki w tym kierunku jest ważne i leży w interesie nas wszystkich. Umożliwi ono nam wszystkim osiągnięcie wyższego poziomu dobrobytu, co jest naszym wspólnym celem. Będziemy współpracować dla jego osiągnięcia.

Ochrona środowiska naturalnego jest wspólnym obowiązkiem wszystkich naszych narodów. Wspierając narodowe i regionalne wysiłki w tej dziedzinie, musimy jednocześnie dostrzegać palącą potrzebę wspólnego działania na szerszą skalę.

Przyjazne stosunki między Państwami uczestniczącymi

Teraz, gdy rozpoczyna się nowa era w Europie, jesteśmy zdecydowani rozszerzyć i umocnić przyjazne stosunki i współpracę między Państwami Europy, Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Kanadą oraz zacieśniać przyjaźń między naszymi narodami.

W celu utrzymania i umacniania demokracji, pokoju i jedności w Europie, uroczyście deklarujemy pełne przestrzeganie dziesięciu Zasad zawartych w Akcie Końcowym z Helsinek. Potwierdzamy niezmiennie wiążącą moc dziesięciu Zasad i naszą zdecydowaną wolę wprowadzenia ich w życie. Wszystkie te zasady będą stosowane jednakowo i bez zastrzeżeń, a każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych. Tworzą one podstawę naszych stosunków.

Zgodnie z naszymi zobowiązaniami wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych oraz zobowiązań wynikającymi z Aktu Końcowego z Helsinek, ponawiamy nasze zobo-

wiązanie do powstrzymania się od groźby użycia siły lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek Państwa oraz od działania w jakikolwiek inny sposób niezgodny z zasadami lub celami tych dokumentów. Przypominamy, że niewykonalne zobowiązań wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych stalowi pogwałcenie prawa międzynarodowego.

Potwierdzamy nasze zobowiązanie do załatwiania sporów środkami pokojowymi. Postanawiamy rozwijać mechanizmy zapobiegania konfliktom między Państwami uczestniczącymi i ich rozwiązywania.

Wraz z końcem podziału Europy będziemy usilnie dążyć ku nowej jakości naszych stosunków w dziedzinie bezpieczeństwa, respektując zarazem wzajemnie swobodę wyboru i w tej kwestii. Bezpieczeństwo jest niepodzielne i bezpieczeństwo każdego Państwa uczestniczącego jest nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem wszystkich pozostałych. Dlatego też zobowiązujemy się współpracować w celu umacniania wzajemnego zaufania i bezpieczeństwa oraz popierania kontroli zbrojeń i rozbrojenia.

Z zadowoleniem witamy Wspólną Deklarację Dwudziestu Dwóch Państw o poprawie wzajemnych stosunków.

Nasze stosunki będą oparte na. Naszej wspólnej wierności wartościom demokratycznym oraz prawom człowieka i podstawowym wolnością. Jesteśmy przekonani, iż rozwój demokracji oraz poszanowane i skuteczna realizacja praw człowieka są niezbędnymi warunkami umocnienia pokoju między naszymi Państwami i ich bezpieczeństwa. Potwierdzamy równe prawa narodów i ich prawo do samostanowienia zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi normami prawa międzynarodowego, łącznie z normami odnoszącymi się do terytorialnej integralności Państw.

Jesteśmy zdecydowani wzmagać konsultacje polityczne oraz rozszerzać współpracę w celu rozwiązania problemów gospodarczych, społecznych, kulturalnych i humanitarnych. Ta wspólna wola i nasza rosnąca współzależność dopomogą w przezwyciężeniu nieufności dziesięcioleci, zwiększaniu stabilności i zbudowaniu zjednoczonej Europy.

Chcemy, aby Europa była źródłem pokoju, aby była otwarta na dialog i współpracę z innymi państwami i z zadowoleniem witała kontakty zewnętrzne, oraz aby włączyła się do poszukiwań wspólnych odpowiedzi na wyzwana przyszłości.

Bezpieczeństwo

Korzystny wpływ na przyjazne stosunki między nami będzie miało umocnienie demokracji i zwiększone bezpieczeństwo.

Z zadowoleniem witamy podpisanie przez dwadzieścia dwa Państwa uczestniczące Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, który doprowadzi do obniżenia poziomu sil zbrojnych. Potwierdzamy przyjęcie znaczącego, nowego zestawu środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, które doprowadzi do większej przejrzystości i wzrostu zaufania między wszystkimi Państwami uczestniczącymi. Są to ważne kroki w kierunku większej stabilności i większego bezpieczeństwa w Europie.

Bezprecedensowe obniżenie poziomu sil zbrojnych, będące skutkiem Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, wraz z nowym podejściem do kwestii bezpieczeństwa i współpracy w ramach procesu KBWE, doprowadzą do nowej percepcji bezpieczeństwa w Europie i nadadzą nowy wymiar naszym stosunkom. W tym kontekście w pełni uznajemy swobodę wyboru przez Państwa własnego sposobu zapewniania sobie bezpieczeństwa.

Jedność

Europa, nie podzielona i wolna, apeluje o nowy początek. Zapraszamy nasze narody do przyłączenia się do tego wielkiego przedsięwzięcia.

Z wielką satysfakcją odnotowujemy Traktat o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec, podpisany w Moskwie w dniu 12 września 1990 r., i witamy za szczerym zadowoleniem fakt zjednoczenia narodu niemieckiego w jednym Państwie, zgodnie z zasadami Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i w pełnej zgodzie ze swoimi sąsiadami. Ustanowienie narodowej jedności Niemiec jest ważnym wkładem w sprawiedliwy i trwały ład pokojowy zjednoczonej, demokratycznej Europy, świadomej swojej odpowiedzialności za stabilność, pokój i współpracę.

Uczestnictwo zarówno Państw północnoamerykańskich, jak i europejskich stanowi zasadniczą cechę charakterystyczną KBWE; leży u podstaw jej dotychczasowych osiągnięć i jest bardzo istotne dla przyszłości procesu KBWE. Niezłomna wierność wspólnym wartościom i nasze wspólne dziedzictwo są łączącymi nas więzami. W całej bogatej różnorodności naszych narodów jesteśmy zjednoczeni w naszym zobowiązaniu rozszerzenia współpracy we wszystkich dziedzinach. Wyzwaniom, przed którymi stoimy, możemy sprostać tylko przez wspólne działanie, współpracę i solidarność.

KBWE i świat

Los naszych narodów związany jest z losem wszystkich innych narodów. W pełni popieramy Organizację Narodów Zjednoczonych i zwiększenie jej roli w umacnianiu międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Potwierdzamy nasze przywiązane do zasad i celów Narodów Zjednoczonych, tak jak zostały one ujęte w Karcie Narodów Zjednoczonych, oraz potępiamy wszelkie pogwałcenie tych zasad. Z uznaniem odnotowujemy rosnącą rolę Organizacji Narodów Zjednoczonych w polityce światowej i jej wzrastającą skuteczność, do której przyczynia się poprawa stosunków między naszymi Państwami.

Świadomi palących potrzeb dużej części świata, zobowiązujemy się. do solidarności ze wszystkimi innymi państwami. Dlatego też kierujemy dzisiaj z Paryża posłanie do wszystkich narodów świata. Jesteśmy gotowi połączyć się z każdym, jak i wszystkimi państwami we wspólnych wysiłkach zmierzających do ochrony i rozwijania jedności podstawowych wartości ogólnoludzkich.

Wytyczne na przyszłość

Kierując się naszym stanowczym zobowiązaniem do pełnego wcielenia w życie wszystkich zasad i postanowień KBWE, postanawiamy obecne dostarczyć świeżego bodźca zrównoważonemu i wszechstronnemu rozwojowi naszej współpracy w celu zaspokojenia potrzeb i aspiracji naszych narodów.

Ludzki wymiar

Deklarujemy nasze niezmienne poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności. Będziemy w pełni wprowadzać w życie i rozwijać postanowienia dotyczące ludzkiego wymiaru KBWE.

Kierując się postanowieniami Dokumentu Spotkania Kopenhaskiego Konferencji w sprawie ludzkiego wymiaru, będziemy współpracować w celu umacniania instytucji demokratycznych i wspierania realizacji rządów prawa. W tym celu postanawiamy zwołać seminarium ekspertów, które odbędzie się w Oslo w dniach od 4 do 15 listopada 1991 roku.

Zdecydowani kultywować bogaty wkład mniejszości narodowych w życie naszych społeczeństw, podejmujemy się dalszej poprawy ich położenia. Potwierdzamy nasze głębo-

kie przekonanie, że przyjazne stosunki między naszymi narodami, a także pokój, sprawiedliwość, stabilność i demokracja wymagają ochrony tożsamości etnicznej, kulturowej, religijnej i językowej mniejszości narodowych oraz stworzenia warunków do umacniania tejże tożsamości. Oświadczamy, iż problemy dotyczące mniejszości narodowych mogą być rozwiązywane w zadowalający sposób jedynie w ramach demokratycznego systemu politycznego. Uznajemy również, iż prawa osób należących do mniejszości narodowych muszą być w pełni przestrzegane jako część powszechnych praw człowieka. Świadomi pilnej potrzeby ściślejszej współpracy w dziedzinie mniejszości narodowych, a także lepszej ich ochrony postanawiany zwołać spotkanie ekspertów w sprawie mniejszości narodowych, które odbędzie się w Genewie w dniach od 1 do 9 lipca 1991 roku.

Wyrażamy naszą zdecydowaną wolę zwalczania wszelkich form nienawiści rasowej i etnicznej, antysemityzmu, ksenofobii i dyskryminacji wobec kogokolwiek, a także prześladowań na tle religijnym i ideologicznym.

Zgodnie z naszymi zobowiązaniami w ramach KBWE podkreślamy, że swoboda poruszania się i kontaktów między naszymi obywatelami, jak również swobodny przepływ informacji i idei mają kluczowe znaczenie dla utrzymania i rozwoju wolnych społeczeństw i kwitnących kultur. Z zadowoleniem witamy ożywienie ruchu turystycznego i prywatnych kontaktów między naszymi krajami.

Mechanizm ludzkiego wymiaru udowodnił swoją przydatność i dlatego jesteśmy zdecydowani rozszerzyć go o nowe procedury, włączając w to między innymi usługi ekspertów lub wykaz wybitnych osobistości, mających doświadczenie w kwestiach praw człowieka, które mogą zostać podniesione w ramach tego mechanizmu. Stworzymy warunki do tego, aby w kontekście tego mechanizmu jednostki mogły włączać się, w ochronę własnych praw. Dlatego też podejmujemy się dalej rozwijać nasze zobowiązania w tej dziedzinie, w szczególności podczas Spotkania Moskiewskiego Konferencji w sprawie ludzkiego wymiaru, nie naruszając zobowiązań wynikających z istniejących dokumentów międzynarodowych, których sygnatariuszami mogą być nasze Państwa.

Uznajemy ważny wkład Rady Europy w popieranie praw człowieka i zasad demokracji oraz rządów prawa, a także w rozwój współpracy kulturalnej. Z zadowoleniem witamy kroki poczynione przez niektóre Państwa KBWE w celu przystąpienia do Rady Europy i do jej Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Z zadowoleniem witamy również gotowość Rady Europy do udostępnienia KBWE swoich doświadczeń.

Bezpieczeństwo

Zmieniająca się sytuacja polityczna i militarna w Europie stwarza nowe możliwości podejmowania wspólnych wysiłków w dziedzinie bezpieczeństwa wojskowego. Będziemy budować na doniosłych osiągnięciach Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie i rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Zobowiązujemy się do kontynuowania rokowań w sprawie, środków budowy zaufania i bezpieczeństwa z tym samym mandatem i do dążenia do ich zakończenia nie później niż do czasu Spotkania w ramach dalszych kroków po KBWE, które odbędzie. się w Helsinkach w 1992 r. Witamy również z zadowoleniem decyzję zainteresowanych Państw uczestniczących o kontynuacji rokowań w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie z tym samym mandatem i o dążeniu do ich zakończenia nie później już do czasu Spotkania w ramach dalszych kroków po KBWE w Helsinkach. Po okresie krajowych przygotowań oczekujemy bardziej uporządkowanej strukturalnie współpracy w kwestiach bezpieczeństwa między wszystkimi Państwami uczestniczącymi oraz dyskusji i konsultacji między trzydziestoma czterema Państwami uczestniczącymi, zmierzających do podjęcia w 1992 r., po zakończeniu spotkana w ramach dalszych kroków po KBWE w Helsinkach, nowych rokowań

w sprawie rozbrojenia oraz budowy zaufania i bezpieczeństwa, otwartych dla wszystkich Państw uczestniczących.

Nawołujemy do możliwie najszybszego zawarcia konwencji w sprawie powszechnego, całkowitego i podlegającego skutecznej weryfikacji zakazu broni chemicznej. Zamierzamy być jej pierwotnymi sygnatariuszami.

Potwierdzamy znaczenie inicjatywy „otwartego nieba" i nawołujemy do pomyślnego zakończenia rokowań w tej sprawie tak szybko, jak to możliwe.

Mimo zmniejszenia się groźby konfliktu w Europie, inne niebezpieczeństwa zagrażają stabilności naszych społeczeństw. Jesteśmy zdecydowani współpracować w obronie demokratycznych instytucji przed działaniami, które naruszają niepodległość, suwerenną równość lub terytorialną integralność Państw uczestniczących. Obejmują one nielegalne działania zawierające nacisk zewnętrzny, przymus i działalność wywrotową.

Jednoznacznie potępiamy, jako kryminalne, wszystkie działania, metody i praktyki terroryzmu oraz wyrażamy naszą zdecydowaną wolę podjęcia wysiłków w celu jego eliminacji, tak poprzez współpracę dwustronną, jak i wielostronną. Połączymy się również w zwalczaniu nielegalnego handlu narkotykami.

Świadomi, iż zasadniczym dopełnieniem obowiązku Państw powstrzymywania się od groźby użycia siły lub użycia siły jest pokojowe załatwianie. sporów – przy czym obydwa obowiązki są zasadniczymi czynnikami zachowania i umocnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa – będziemy nie tylko poszukiwać skutecznych sposobów zapobiegania środkami politycznymi konfliktom, które mogą się dopiero ujawnić, ale określimy również, zgodnie z prawem międzynarodowym, właściwe mechanizmy pokojowego rozwiązywania wszelkich sporów, jakie mogą powstać. Tym samym zobowiązujemy się do poszukiwania nowych form współpracy w tej dziedzinie, w szczególności do określenia zestawu metod pokojowego załatwiania sporów, łącznie z obowiązkowym udziałem strony trzeciej. Podkreślamy, iż należy w pełni wykorzystać w tym kontekście szansę, jaką stwarza spotkanie w sprawie pokojowego załatwiania sporów, które zostanie zwołane w La Valletcie na początku 1991 r. Rada ministrów spraw zagranicznych weźmie pod uwagę raport spotkania w La Valletcie.

Współpraca gospodarcza

Podkreślamy, iż współpraca gospodarcza oparta na gospodarce rynkowej stanowi istotny element naszych stosunków i będzie pomocna w budowie zamożnej i zjednoczonej Europy. Demokratyczne instytucje i wolność gospodarcza pobudzają postęp gospodarczy i społeczny, co zostało uznane w Dokumencie Bońskiej Konferencji o współpracy gospodarczej, której wyniki zdecydowanie popieramy.

Podkreślamy, że współpraca w dziedzinie gospodarczej oraz nauki i techniki jest obecnie ważnym filarem KBWP,. Państwa uczestniczące powinny okresowo dokonywać przeglądu osiągniętego postępu i dawać nowe impulsy współpracy w tych dziedzinach.

Jesteśmy przekonani, iż należy rozwijać naszą ogólną współpracę. gospodarczą, popierać swobodną działalność gospodarczą oraz zwiększać i różnicować wymianę handlową zgodne z przepisami GATT. Będziemy dziabać na rze.cz sprawiedliwości społecznej i postępu oraz zwiększać dobrobyt naszych obywateli. Uznajemy w tym kontekście znaczenie skutecznej polityki zmierzającej do rozwiązania problemów bezrobocia.

Potwierdzamy potrzebę dalszego wspierania państw demokratycznych zmierzających do ustanowienia gospodarki rynkowej i stworzenia podstaw do samodzielnego wzrostu gospodarczego i społecznego, zgodnie z inicjatywami podjętymi już przez grupę dwudziestu czterech państw. Ponadto podkreślamy konieczność ich głębszej integracji z międzyna-

rodowym systemem gospodarczym i finansowym, oznaczającej akceptację tak obowiązków, jak i korzyści.

Uważamy, że w zwiększonym nacisku na współpracę gospodarczą w ramach procesu KBWE należy uwzględnić interesy rozwijających się Państw uczestniczących.

Przypominamy związek zachodzący między poszanowaniem i popieraniem praw człowieka i podstawowych wolności a postępem naukowym. Współpraca w dziedzinie nauki i techniki będzie, odgrywać istotną rolę w rozwoju gospodarczym i społecznym. Dlatego też musi ona zmierzać w kierunku szerszego wzajemnego udostępniania właściwej informacji naukowej i technicznej oraz wiedzy, w celu przezwyciężenia luki technologicznej istniejącej między Państwami uczestniczącymi. Ponadto zachęcamy Państwa uczestniczące do wspólnej pracy na rzecz rozwoju potencjału ludzkiego i ducha wolnej przedsiębiorczości.

Jesteśmy zdecydowani odpowiednio stymulować współpracę między naszymi Państwami w dziedzinach: energetyki, transportu i turystyki w celu rozwoju gospodarczego i społecznego. W szczególności witamy z zadowoleniem praktyczne, kroki poczynione w celu stworzenia optymalnych warunków do ekonomicznego i racjonalnego wykorzystania zasobów energetycznych, z należytym uwzględnieniem kwestii środowiska naturalnego.

Uznajemy ważną rolę Wspólnoty Europejskiej w politycznym i gospodarczym rozwoju Europy. Takie międzynarodowe organizacje gospodarcze, jak Europejska Komisja Gospodarcza Organizacji Narodów Zjednoczonych (EKG ONZ), instytucje systemu Bretton Woods, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) i Międzynarodowa Izba Handlu (ICC), również mają do spełnienia ważne, zadanie wspierania współpracy gospodarczej, która ulegnie dalszej intensyfikacji w wyniku utworzenia Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBRD). Podkreślamy, że aby osiągnąć nasze cele konieczna jest skuteczna koordynacja działalności tych organizacji oraz znalezienie sposobów włączenia wszystkich naszych Państw do tej działalności.

Środowisko naturalne

Uznajemy pilną potrzebę podjęcia problemów środowiska naturalnego oraz doceniamy znaczenie indywidualnych i wspólnych wysiłków w tej dziedzinie. Zobowiązujemy się zintensyfikować nasze przedsięwzięcia w celu ochrony i poprawy stanu naszego środowiska, aby przywrócić i utrzymać zdrową równowagę ekologiczną w powietrzu, wodzie i glebie. Dlatego jesteśmy zdecydowani w pełni wykorzystać KBWE jako ramy do wypracowania wspólnych zobowiązań i celów wobec środowiska, a tym samym kontynuować prace, które znalazły wyraz w Raporcie Sofijskiego Spotkania w sprawie ochrony środowiska.

Kładziemy nacisk na znaczącą rolę dobrze poinformowanego społeczeństwa, która umożliwia ogółowi obywateli i jednostkom podejmowanie inicjatyw zmierzających do poprawy stanu środowiska. W tym celu zobowiązujemy się do pogłębiania powszechnej świadomości i wiedzy na temat środowiska, jak również do informowania społeczeństwa o ekologicznych skutkach koncepcji, projektów i programów.

Przywiązujemy pierwszoplanowe znaczenie do wdrażania czystych i niskoodpadowych technologii, będąc jednocześnie świadomi konieczności wspierana krajów, które nie posiadają jeszcze własnych środków na podjęcie, stosownych kroków.

Zwracamy uwagę na fakt, iż zapewnienie skutecznej realizacji polityki ekologicznej wymaga wsparcia odpowiednimi regulacjami prawnymi i strukturami administracyjnymi.

Podkreślamy konieczność wypracowania nowych metod zapewniających systematyczną ocenę wykonywania istniejących zobowiązań, jak również podejmowania bardziej ambitnych zobowiązań dotyczących wzajemnego powiadamiania o stanie środowiska naturalnego i po-

tencjalnych zagrożeniach ekologicznych oraz wymiany informacji na ten temat. Z zadowoleniem witamy również utworzenie Europejskiej Agencji do spraw Środowiska (EEA).

Z zadowoleniem witamy bieżącą działalność, badania problemowe i analizy przeglądowe przeprowadzane w ramach różnych istniejących organizacji międzynarodowych zaangażowanych w ochronę środowiska, takich jak Program Ochrony Środowiska Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP), Europejska Komisja Gospodarcza Organizacji Narodów Zjednoczonych (EKG ONZ) i Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Podkreślamy potrzebę intensywniejszej współpracy między nimi i skutecznej koordynacji ich działań.

Kultura

Uznajemy istotny wkład naszej wspólnej kultury europejskiej i wyznawanych przez nas wartości w przezwyciężenie podziału kontynentu. Dlatego też podkreślamy nasze przywiązanie do twórczej wolności oraz ochrony i rozwoju naszego kulturowego i duchowego dziedzictwa, w całym jego bogactwie i różnorodności.

Mając na uwadze ostatnie zmiany w Europie, podkreślamy tym większe znaczenie Krakowskiego Sympozjum i oczekujemy rozpatrzenia przez nie wytycznych do intensywniejszej współpracy w dziedzinie kultury. Zapraszamy Radę Europy do wniesienia wkładu w to sympozjum.

Aby przyczynić się do lepszego wzajemnego poznania między naszymi narodami, popieramy powoływanie ośrodków kultury w miastach innych Państw uczestniczących, jak również zwiększoną współpracę na polu audiowizualnym oraz szerszą wymianę w dziedzinie muzyki, teatru, literatury i sztuk pięknych.

Postanawiamy podjąć specjalne wysiłki w ramach naszej polityki wewnętrznej w celu popierania lepszego wzajemnego zrozumienia, zwłaszcza między młodymi ludźmi, poprzez wymianę kulturalną, współpracę we wszystkich dziedzinach oświaty i, konkretnej, poprzez nauczanie języków innych Państw uczestniczących i szkolenie w zakresie tych języków. Zamierzamy ocenić pierwsze rezultaty tych działań podczas spotkania w ramach dalszych kroków po KBWE w Helsinkach w 1992 roku.

Robotnicy-migranci

Uznajemy fakt, iż kwestie dotyczące robotników-migrantów i ich rodzin, legalnie przebywających w krajach goszczących, mają aspekty gospodarcze, kulturowe i społeczne, jak również swój ludzki wymiar. Potwierdzamy, że ochrona i popieranie ich praw, a także wprowadzanie w życie odpowiednich – zobowiązań międzynarodowych stanowią naszą wspólną troskę.

Region Morza Śródziemnego

Uważamy, iż fundamentalne zmiany polityczne, jakie zachodzą w Europie, pozytywnie rzutują na region Morza Śródziemnego. Dlatego też będziemy kontynuować wysiłki w celu umocnienia bezpieczeństwa i współpracy w regionie Morza Śródziemnego jako istotnego czynnika stabilności w Europie. Z zadowoleniem witamy Raport Spotkania w Palma de Mallorca w sprawie regionu Morza Śródziemnego. Wszyscy popieramy wyniki tego spotkania.

Jesteśmy zaniepokojeni utrzymującymi się napięciami w tym regionie i ponownie wyrażamy naszą zdecydowaną wolę zintensyfikowania wysiłków zmierzających do znalezienia sprawiedliwych, realnych i trwałych rozwiązań istniejących problemów o zasadniczym znaczeniu, zakładających użycie środków pokojowych oraz opartych na poszanowaniu zasad Aktu Końcowego.

Chcemy tworzyć sprzyjające warunki do harmonijnego rozwoju i zróżnicowania stosunków z nieuczestniczącymi Państwami regionu Morza Śródziemnego. Ściślejsza współpraca z tymi Państwami będzie podejmowana z myślą o wspieraniu rozwoju gospodarczego i społecznego, a tym samym umoczeniu stabilności w tym regionie. W tym celu będziemy dążyć wspólne z tymi państwami do istotnego zmniejszenia różnicy w poziomie zamożności między Europą a jej śródziemnomorskimi sąsiadami.

Organizacje pozarządowe

Przypominamy znaczącą rolę, jaką organizacje pozarządowe, religijne oraz inne grupy i jednostki odgrywają w osiąganiu celów KBWE. Będziemy nadal stwarzać warunki do ich działalności mającej na celu wprowadzenie, w życie przez Państwa uczestniczące zobowiązań KBWE. Aby te organizacje, grupy i jednostki mogły wypełniać swoje ważne zadania, muszą być we właściwy sposób włączone do działalności i do nowych struktur KBWE.

Nowe struktury i instytucje procesu KBWE

Nasze wspólne wysiłki w celu ugruntowania przestrzegania praw człowieka, demokracji i rządów prawa oraz umocnienia pokoju i jedności w Europie wymagają nowej jakości dialogu politycznego i współpracy, a więc również rozwoju struktur KBWE.

Intensyfikacja naszych konsultacji na wszystkich szczeblach ma pierwszorzędne znaczenie dla kształtowania naszych przyszłych stosunków. W tym celu postanawiamy co następuje:

My, szefowie Państw lub Rządów, spotkamy się następnym razem w Helsinkach z okazji Spotkania w ramach dalszych kroków po KBWE w 1992 roku. Następnie. będziemy się spotykać z okazji kolejnych spotkań KBWE.

Nasi ministrowie spraw zagranicznych będą – jako Rada – spotykać się regularnie, przynajmniej raz do roku. Spotkania te będą stanowić główne formy konsultacji politycznych w procesie. KBWE. Rada będzie. rozpatrywać kwestie odnoszące się do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz podejmować odpowiednie decyzje. Pierwsze spotkanie Rady odbędzie się w Berlinie.

Komitet Wysokich Przedstawicieli będzie przygotowywać spotkania Rady i wykonywać jej decyzje. Komitet będzie dokonywać przeglądu bieżących zagadnień oraz będzie mógł podejmować odpowiednie decyzje, w tym również w formie zaleceń dla Rady.

Będzie można uzgadniać odbywanie dodatkowych spotkań przedstawicieli Państw uczestniczących w celu omówienia pilnych, niepokojących kwestii.

Rada dokona przeglądu postanowień regulujących zwoływanie, posiedzeń Komitetu Wysokich Przedstawicieli w sytuacjach wyjątkowych.

Państwa uczestniczące mogą również uzgadniać odbywanie spotkań innych ministrów.

Do wykonywania związanych z tymi konsultacjami zadań administracyjnych ustanawiamy Sekretariat z siedzibą w Pradze.

Spotkania Państw uczestniczących w ramach dalszych kroków po KBWE będą z reguły odbywać się co dwa lata, aby umożliwić Państwom uczestniczącym dokonanie oceny sytuacji, przeglądu wcielania w życie przyjętych przez nie zobowiązań oraz rozważenie dalszych kroków w procesie KBWE.

Aby wesprzeć Radę w działaniach na rzecz zmniejszania niebezpieczeństwa powstania konfliktów postanawiamy utworzyć Centrum Zapobiegania Konfliktom z siedzibą w Wiedniu.

Dla ułatwienia kontaktów i wymiany informacji dotyczących wyborów w Państwach uczestniczących postanawiamy ustanowić Biuro Wolnych Wyborów z siedzibą w Warszawie.

Uznając ważną rolę, jaką parlamentarzyści mogą odegrać w procesie KBWE, apelujemy o większe zaangażowanie parlamentów w KBWE, w szczególności poprzez utworze-

nie. zgromadzenia parlamentarnego KBWE z udziałem członków parlamentów wszystkich Państw uczestniczących. W tym celu usilnie apelujemy o kontynuowanie kontaktów na szczeblu parlamentarnym dla omówienia zakresu działalności, metod pracy i zasad proceduralnych takiej parlamentarnej struktury KBWE, przy wykorzystaniu istniejących doświadczeń i działań już podjętych w tej dziedzinie.

Prosimy, aby nasi ministrowie spraw zagranicznych dokonali oceny tej kwestii na swoim pierwszym posiedzeniu jako Rada.

Zasady proceduralne i organizacyjne dotyczące niektórych postanowień zawartych w Paryskiej Karcie Nowej Europy ujęte są w Dokumencie Dodatkowym, który zostaje przyjęty jednocześnie z Kartą Paryską.

Powierzamy Radzie poczynienie dalszych kroków, jakie mogą być konieczne do zapewnienia wcielenia w życie decyzji zawartych w niniejszym dokumencie, jak również w Dokumencie Dodatkowym, oraz rozważenie dalszych środków w celu umocnienia bezpieczeństwa i współpracy w Europie. Rada będzie mogła przyjąć wszelkie. poprawki do Dokumentu Dodatkowego, jakie uzna za stosowne.

Oryginał Paryskiej Karty Nowej Europy, w językach: angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim, rosyjskim i włoskim zostanie przekazany Rządowi Republiki Francuskiej, który przechowa go w swoich archiwach. Każde z Państw-sygnatariuszy otrzyma od Rządu Republiki Francuskiej uwierzytelnioną kopię Karty Paryskiej.

W każdym z Państw uczestniczących tekst niniejszej Paryskiej Karty Nowej Europy zostanie opublikowany, rozpowszechniony i podany możliwie szeroko do wiadomości.

Rząd Republiki Francuskiej proszony jest o przekazanie sekretarzowi generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych tekstu Paryskiej Karty Nowej Europy, który nie podlega rejestracji w trybie artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych, w celu przekazania go wszystkim członkom Organizacji jako oficjalnego dokumentu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Rząd Republiki Francuskiej proszony jest również o przekazanie tekstu niniejszej Karty Paryskiej wszystkim pozostałym, wymienionym w tekście organizacjom międzynarodowym.

W dowód czego my, niżej podpisani Wysocy Przedstawiciele Państw uczestniczących, świadomi wielkiego znaczenia apolitycznego, jakie przywiązujemy do wyników spotkania na najwyższym szczeblu, i oświadczając o naszej zdecydowanej woli działania zgodnie z przyjętymi przez nas postanowieniami, złożyliśmy poniżej swe podpisy.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1990, nr 4.

Wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka, przewodniczącego Stałej Rady OBWE

Wiedeń, 15 stycznia 1998 r.

Panie Przewodniczący, Ekscelencje, Szanowni Państwo,

Po raz pierwszy w historii Europy, po zmianach, które nastąpiły na przełomie lat 80. i 90., jesteśmy obecnie zaangażowani w rozwój systemu bezpieczeństwa, który nie jest oparty na dyktacie ani na równowadze sił, ale na równości, wolności i demokracji. Pojawiły się nowe fundamentalne pytania: jak utrwalić zdobycze rewolucji demokratycznych po 1989 r., jak zapewnić pokojowe zarządzanie zmianami i stabilnym środowiskiem demokratycznym, a także jak rozwinąć kompleksowe bezpieczeństwo, oparte na systemie wzajemnych gwarancji, nie zaś na wzajemnym odstraszaniu. OBWE, jako organizacja specjalizująca się w szeroko rozumianym zapobieganiu konfliktom, będąca jednocześnie źródłem norm i zasad, promotorem koncepcji powszechnego i niepodzielnego bezpieczeństwa, a także organizatorem całościowej, dogodnej struktury współpracy między różnymi organizacjami i instytucjami, ma do odegrania ważną rolę w sprostaniu tym wyzwaniom. Wysiłki OBWE mogą być uwieńczone sukcesem tylko wtedy, jeżeli wszystkie uczestniczące Państwa będą skrupulatnie przestrzegały wspólnych wartości i zjednoczą swoje żywotne interesy z Organizacją, a także jeśli będą właściwie używały instrumentów politycznych, które im ona daje, i zainwestują w działalność Organizacji zarówno wolę polityczną, jak i środki materialne.

Szanowni Państwo,

Często jestem pytany, co jest największym wyzwaniem dla polskiego przewodnictwa. Jako pierwsze przychodzą mi na myśl niespodziewane zdarzenia i sytuacje kryzysowe. Wyzwanie to dotyczy jednak całego kompleksu środków zapobiegawczych i właściwych przygotowań do zmierzenia się z niewiadomym. Środki tego rodzaju mają kluczowe znaczenie dla skuteczności OBWE. Wczesne ostrzeganie i mechanizmy prewencyjne powinny stanowić samo sedno naszych wysiłków. Zanim przejdę do omawiania problemów regionalnych, pokrótce wymienię jednak pewne generalne metody, które zamierza stosować polskie przewodnictwo wykonując główne zadania OBWE. Pierwsza z nich polega na wzmocnieniu istniejącego współdziałania OBWE i innych międzynarodowych organizacji zajmujących się bezpieczeństwem europejskim, a także ich komplementarności i kompatybilności. W tym celu zwracam się z prośbą do sekretarza generalnego i do mojego personelu, aby szczególną uwagę przywiązywali do wszystkich forów współpracy. OBWE uczestnicząc w tych forach powinna być pragmatyczna, konkretna i kreatywna. Powinna nadal specjalizować się w zapobieganiu konfliktom, w zarządzaniu kryzysami, w usuwaniu skutków konfliktów, w stabilizacji regionalnej, w budowaniu zaufania i pomocy w upowszechnianiu demokracji. To są zagadnienia, na których powinniśmy skupić uwagę podczas spotkań z przedstawicielami ONZ, NATO, Unii Europejskiej, Rady Europy, Unii Zachodnioeuropejskiej i innych organizacji (...).

Po drugie, system wczesnego ostrzegania powinien być bardziej skuteczny. Odnosi się to do wszystkich organów i misji OBWE. To sprawa szczególnej wagi, musimy bowiem działać z wyprzedzeniem, naszej działalności zapobiegającej konfliktom. W miarę potrzeby powinniśmy nawet spojrzeć poza OBWE i poszukiwać metod niekonwencjonalnych. Wi-

dzę obecnie potrzebę przygotowywania mi w krótkich – powiedzmy co kwartał – odstępach przez Sekretariat, zgodnie z jego aktualnym mandatem, ewentualnie na podstawie pracy wykonanej przez Centrum Zapobiegania Konfliktom oraz Koordynatora Ekonomicznego, zwięzłych rzeczowych analiz na temat możliwych do przewidzenia wyzwań w rejonie działania OBWE. Chciałbym otrzymywać tego samego rodzaju raporty od Wysokiego Komisarza OBWE do spraw Mniejszości Narodowych (HCNM), od Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) oraz od Przedstawiciela do spraw Wolności Środków Masowego Przekazu.

Po trzecie, jako urzędujący przewodniczący chciałbym także otrzymywać okresowe zwięzłe oceny Stałej Rady (na przykład co trzy miesiące) odnośnie do zadań wykonywanych oraz tych, które w przyszłości podejmie nasza Organizacja, w tym ocenę zakresu zgodności naszych działań z dokumentami ze szczytu w Lizbonie i ze spotkania Rady Ministerialnej w Kopenhadze.

Po czwarte, system konsultacji jest jednym z założeń demokratycznej natury przewodnictwa OBWE, dającym każdemu rzeczywistą możność uczestnictwa. Odnosi się to do wszystkich narodów, większych i mniejszych, a także do organizacji międzynarodowych (...).

Podstawowym celem polskiego przewodnictwa będzie wprowadzenie w życie norm i zasad przyjętych w ramach OBWE oraz upowszechnianie wprowadzania praw człowieka, demokracji, porządku prawnego i stosunków międzynarodowych opartych na prawie, zasadach moralnych i solidarności. Pragniemy przyczynić się do budowy wolnej Europy, w której równowaga sił nie będzie już dłużej czynnikiem decydującym i w której stosunki między państwami nie będą już grą o zerowym wyniku. Solidarność, a tam gdzie to możliwe, integracja, powinny być znakiem jakości nowego porządku, który ustanowiony będzie w Europie. Kiedy mówię o solidarności, mam na myśli popularyzowanie poczucia odpowiedzialności za wspólne cele i wartości, upowszechnianie przeświadczenia, że dobro jednostki i większych wspólnot, w tym państw, ma charakter nienaruszalny. Solidarność powinna więc służyć jako wspólny mianownik rozwoju w OBWE wspólnej strategii urzeczywistniania wszystkich zobowiązań, eliminowania niesprawiedliwości oraz ochrony słabszych.

Zapewnimy, aby polskie przewodnictwo było pragmatyczne, gdy mamy do czynienia z konfliktami w regionie działania OBWE, aby było demokratyczne, gdy zabiegamy o zgodę przy podejmowaniu decyzji, a także realistyczne w swoim podejściu do roli OBWE w bezpieczeństwie europejskim. Zawsze będziemy zadawać sobie pytanie, czy ludzie mogą odnosić korzyści z naszej działalności. Można powiedzieć, że będzie to dewizą naszego działania.

Przechodząc teraz do roli OBWE w licznych kryzysach i sytuacjach powojennych, chciałbym rozpocząć od wyzwań, przed którymi stoimy w związku z zaangażowaniem się na rzecz demokratycznej i wielonarodowościowej Bośni i Hercegowiny poprzez wprowadzanie w życie Porozumienia Pokojowego z Dayton. Dokument końcowy przyjęty podczas spotkania Rady na rzecz Pokoju w Petersbergu koło Bonn 10 grudnia 1997 r., a także rezultaty ostatniego szczytu USA-Unia Europejska stanowią bardzo dobrą podstawę naszych najważniejszych działań w Bośni i Hercegowinie.

Kontynuując wprowadzanie w życie umów wynikających z Artykułu II i Artykułu IV Aneks 1-B Umowy Ramowej, chciałbym zachęcić ambasadora Henry'ego Jacolina – który jest tu dziś z nami obecny – jako mojego specjalnego przedstawiciela, do zapoczątkowania pomocy w zorganizowaniu, a następnie przeprowadzeniu negocjacji Artykułu V. Dzięki tej działalności OBWE ma szansę umocnić pokój i stabilność w Europie Południowo-Wschodniej, a także upowszechniać tam regionalne rozwiązania. W kwestii zaangażowania OBWE w przyszły demokratyczny rozwój Bośni i Hercegowiny jesteśmy gotowi poprzeć wysiłki Wysokiego Przedstawiciela na rzecz ustanowienia wspólnych demokratycznych instytucji, w tym środków

przekazu, a także zapewnić funkcjonowanie samorządowych i parlamentarnych organów na szczeblach jednostek samorządu oraz państwa (...).

Podkreślam potrzebę ścisłej współpracy OBWE z Międzynarodowym Trybunałem do spraw Zbrodni dla Byłej Jugosławii. Zalecam w tym względzie działania SFOR.

Jako przewodniczący OBWE pochwalam zamiary NATO rozważenia opcji powołania wielonarodowych sił, jako następcy SFOR, w Bośni i Hercegowinie po czerwcu 1998 r. (...).

Polskie przewodnictwo jest w pełni świadome wyzwań, z którymi OBWE przyjdzie się zmierzyć w Republice Chorwacji. Dotyczy to w szczególności pomocy w poprawieniu przestrzegania praw człowieka, zagwarantowania obustronnego powrotu uchodźców oraz poszanowania praw człowieka w następstwie zakończenia mandatu UNTAES. Jestem zadowolony, że ONZ będzie nadal sprawowała nadzór policyjny w tym, co ułatwi zadania OBWE (...).

OBWE jest gotowa służyć pomocą, jednakże oczekujemy otwartej postawy ze strony władz belgradzkich. Taka otwarta postawa byłaby potrzebna również w celu wzmocnienia współpracy między władzami FRJ i Osobistym Przedstawicielem Urzędującego Przewodniczącego w Kosowie, panem Maxem van der Stoelem, w zakresie zagadnień dotyczących tego regionu Jugosławii. OBWE nie może ignorować wzrastającego napięcia w tym regionie. Należy uczynić wszystko, aby znaleźć rozwiązanie sprawy Kosowa, a także by powróciła tam Misja OBWE. Zwracam się do Prezydenta FRJ Slobodana Milosevicia, aby okazał w tym względzie gotowość do współpracy. Mam nadzieję, że Pan Felipe Gonzalez będzie kontynuował swoją misję jako mój Osobisty Przedstawiciel w Federalnej Republice Jugosławii.

Opierając się na dotychczasowej pozytywnej współpracy między naszą Misją w Skopje a Siłami Prewencyjnymi Narodów Zjednoczonych (UNPREDEP) w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, OBWE powinna poszukiwać możliwości zastąpienia UNPREDEP po 31 sierpnia 1998 r., jak zaleciła Rada Bezpieczeństwa ONZ w rezolucji nr 1142 (1997) z 4 grudnia 1997 r.

Kryzys albański był dla nas lekcją dotyczącą znaczenia współpracy między OBWE, ONZ, Unią Europejską, Radą Europy i Wielonarodowymi Siłami Prewencyjnymi. Żadna międzynarodowa organizacja nie może sama wykonać tak ogromnej pracy. Podstawową rolą OBWE w 1998 r. powinien być udział w zharmonizowaniu współpracy na rzecz popierania demokratycznych i gospodarczych reform w Albanii, innymi słowy – udostępnienie integralnych i elastycznych ram dla takiej współpracy.

Pozostaje wiele do zrobienia w Mołdowie zgodnie z Memorandum o postawach normalizacji i ze Wspólnym Oświadczeniem z maja 1997 r. OBWE popierać będzie kontakty istniejące między stronami i mediatorami, będzie też gotowa do pomocy we wprowadzaniu w życie uzgodnionych decyzji w ścisłej współpracy z mediatorami rosyjskimi i ukraińskimi (...).

Rola OBWE w rozwiązaniu konfliktu w Górskim Karabachu od dawna zaprząta naszą uwagę. Obecnie nasze nadzieje skupiają się na działaniach trzech Współprzewodniczących Konferencji OBWE w Mińsku. Fakt, że przestrzegane jest zawieszenie broni oraz fakt, że zarówno Armenia, jak i Azerbejdżan traktują ostatnie propozycje Współprzewodniczących jako obiecującą podstawę rozpoczęcia negocjacji w ramach Grupy Mińskiej, są z pewnością zachęcającymi znakami (...).

W sprawie Gruzji będziemy, za pośrednictwem naszych misji, na wszystkich szczeblach zachęcać do utrzymania dialogu politycznego w kwestiach dotyczących statusu regionu Cchinwali-Południowej Osetii i w innych szczególnie ważnych zagadnieniach. Gotowi będziemy poprzeć, w praktyce, wysiłki ONZ na rzecz trwałego wszechstronnego rozwiązania konfliktu w Abchazji-Gruzji (...).

Trudna sytuacja w Tadżykistanie nie powinna powstrzymywać nas od dalszego aktywnego zaangażowania tam OBWE w ścisłej współpracy z ONZ. Jest politycznym i moral-

nym obowiązkiem OBWE odpowiedzieć na zainteresowanie środkowoazjatyckich państw członkowskich aktywnym zaangażowaniem naszej Organizacji w tym regionie. Liczę na doradztwo ze strony Stałej Rady, Sekretariatu, ODIHR i Wysokiego Komisarza do spraw Mniejszości Narodowych, jak również na ich nieustające wysiłki na rzecz współpracy i pomocy państwom środkowoazjatyckim (...).

Sytuacja wokół i w samej Czeczenii jest szczególnym wyzwaniem ze względu na pogorszenie się tam bezpieczeństwa (...).

Współpraca OBWE z Ukrainą jest dziś na zupełnie innym jakościowo etapie w porównaniu z okresem, w którym Misja OBWE została tam po raz pierwszy rozmieszczona. Uważam jednak, że Misja OBWE wciąż wykonuje pożyteczną pracę zarówno w Kijowie, jak i w Symferopolu. W konkluzji powyższego przeglądu działalności OBWE w zakresie zapobiegania konfliktom regionalnym niech mi będzie wolno podkreślić, że OBWE może odegrać ważną rolę zapewniając wykorzystanie wielkiego potencjału współpracy subregionalnej, służąc umocnieniu bezpieczeństwa i stabilności, a tym samym przyczyniając się do aktualizowania koncepcji niepodzielnego i powszechnego bezpieczeństwa. OBWE może także – co zasugerowała Unia Europejska w swojej koncepcji platformy kooperatywnego bezpieczeństwa – wypracować ogólne zasady dla regionalnych i subregionalnych organizacji, a tym samym do przyczynić się ustanowienia sieci takich organizacji, zjednoczonych wspólnymi celami, choć niekoniecznie powiązanych organizacyjnie i strukturalnie.Takie działania OBWE przyczynią się do tego co nazwałbym nowym subregionalizmem, to znaczy do subregionalnego wymiaru polityki międzynarodowej, mającego na celu ścisłą współpracę, integrację i solidarność, opartego na wolności i demokracji (...).

Jako przewodniczący chciałbym położyć nacisk na ludzki wymiar, jako główny składnik kompleksowej koncepcji bezpieczeństwa europejskiego. Wierzę, że OBWE powinna skuteczniej przyczyniać się do uniwersalności i niepodzielności praw człowieka, do tworzenia rządów prawa i mechanizmów w zakresie praw człowieka, a także do upowszechniania godności każdego człowieka. Nie zmierzamy do zabezpieczenia praw człowieka wyłącznie w kategoriach prawnych. Mam tu na myśli rzeczywiste środki do zapewnienia ochrony mniejszości narodowych, a także prawo do tożsamości narodowej, na przykład w zakresie języka, szkół, religii.

Wychodząc z założenia, że zobowiązania dotyczące wymiaru ludzkiego nie są wewnętrzną sprawą państw członkowskich, lecz przedmiotem wspólnej troski, powinniśmy pogłębić współpracę opartą na wymianie doświadczeń i wspólnym poszukiwaniu rozwiązania dawnych i nowych dylematów demokracji. Szczególne znaczenie ma tu współpraca z Radą Europy (...).

Podsumowując, chciałbym wyrazić szczerą nadzieję, że ten rok wypadnie w ostatecznych analizach jako tak owocny, jak obecnie wydaje się pobudzający do działania. Aby takim był rzeczywiście, musimy połączyć nasze wysiłki i podjąć pracę z przeświadczeniem, że cokolwiek robimy, chcemy, aby było z pożytkiem dla wszystkich, a nie tylko dla wybranych. Przywołując słowa papieża Jana Pawła II zawarte w jego orędziu z okazji niedawnych obchodów Światowego Dnia Pokoju: Wyzwaniem jest, krótko mówiąc, osiągnięcie zespolenia w solidarności, zespolenia bez marginalizacji.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 1.

Dokument wiedeński 1999 z rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa

Stambuł, 19 listopada 1999 r.

(...) Państwa Uczestniczące uznały, że wzajemne uzupełniające się środki budowy zaufania i bezpieczeństwa, które zostają przyjęte w niniejszym dokumencie i które są zgodne z mandatami spotkań Madryckiego, Wiedeńskiego i Helsińskiego KBWE, przez swój zasięg i charakter, a także przez wprowadzenie ich w życie, służą umacnianiu zaufania i bezpieczeństwa między uczestniczącymi państwami.

Państwa Uczestniczące przywołały deklarację o powstrzymywaniu się od groźby użycia siły lub użycia siły zawartą w punktach od 9 do 27 Dokumentu Konferencji Sztokholmskiej i podkreśliły jej ciągłą aktualność, jak to widać w świetle Karty Paryskiej dla Nowej Europy.

Dnia 17 listopada 1990 roku. Państwa Uczestniczące przyjęły Dokument Wiedeński 1990 r., który wyrasta z i rozwija środki budowy zaufania i bezpieczeństwa zawarte w Dokumencie Konferencji Sztokholmskiej 1986 roku. W dniu 4 marca 1992 roku Państwa Uczestniczące przyjęły Dokument Wiedeński 1992, który wyrasta z i rozwija środki budowy zaufania i bezpieczeństwa zawarte w Dokumencie Wiedeńskim 1990. Dnia 28 listopada 1994 roku Państwa uczestniczące podobnie przyjęły Dokument Wiedeński 1994.

Wypełniając postanowienia Karty Paryskiej dla Nowej Europy z listopada 1990 roku oraz Program Natychmiastowego Działania zawarty w Dokumencie Helsińskim 1992, kontynuowały negocjacje w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa na podstawie tego samego mandatu i przyjęły niniejszy dokument, który integruje zestaw nowych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa ze środkami poprzednio przyjętymi.

Państwa Uczestniczące przyjęły, co następuje:

I. Doroczna wymiana informacji wojskowych

Informacja o siłach zbrojnych

Państwa Uczestniczące będą corocznie wymieniać informacje o swoich siłach zbrojnych, dotyczące ich wojskowej organizacji, stanu osobowego i głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, jak to podano poniżej, znajdujących się w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Państwa Uczestniczące, które nie posiadają sił zbrojnych do zgłoszenia poinformują o tym wszystkie pozostałe Państwa Uczestniczące.

10. Informacje te będą przekazywane w uzgodnionej formie wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym nie później niż do dnia 15 grudnia każdego roku. Informacje będą ważne od dnia 1 stycznia następnego roku i będą zawierać:

10.1 Informacje dotyczące organizacji dowodzenia sił zbrojnych, o których mowa w punkcie 2 i 3 podając nazwę i podległość wszystkich formacji i jednostek na każdym szczeblu dowodzenia do szczebla brygady / pułku lub równorzędnego włącznie. Informacja będzie skonstruowana w taki sposób, aby odróżnić jednostki od formacji.

Każde Państwo Uczestniczące przekazując Informację o Siłach Zbrojnych załączy oświadczenie o ogólnej liczbie zawartych w niej jednostek i wynikającej z tej liczby kwoty wizyt oceniających obliczonych zgodnie z paragrafem (109).

10.2. Dla każdej formacji i jednostki bojowej sił lądowych do szczebla brygady / pułku lub równorzędnego włącznie informacja będzie wskazywać:

10.2.1. – nazwę i podporządkowanie;

10.2.2. – czy jest aktywna czy nieaktywna;

10.2.3. – normalną, pokojową dyslokację dowództwa lub sztabu, określoną przy pomocy dokładnych danych geograficznych i/lub współrzędnych geograficznych;

10.2.4. – etatowy stan osobowy okresu pokojowego;

10.2.5. – główne etatowe systemy uzbrojenia i sprzętu podając ilość w każdym rodzaju:

10.2.5.1. – czołgi bojowe;

10.2.5.2. – śmigłowce;

10.2.5.3. – bojowe wozy opancerzone (transporterów opancerzonych, bojowych wozów piechoty, bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem);

10.2.5.4. – transportery opancerzone „podobne" i bojowe wozy piechoty „podobne";

10.2.5.5. – wyrzutnie przeciwpancerne pocisków kierowanych stale/integralnie zamontowanych na wozach opancerzonych;

10.2.5.6. – działa artylerii samobieżnej i ciągnionej, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni pocisków rakietowych (kalibru 100 mm i więcej);

10.2.5.7. – mosty czołgowe.

10.3. W stosunku do planowanego zwiększenia stanu osobowego powyżej tego, który podano zgodnie z paragrafem (10.2.4), na okres dłuższy niż 21 dni o więcej niż 1000 żołnierzy w każdej aktywnej jednostce bojowej i o więcej niż 3000 żołnierzy w każdej aktywnej formacji, wyłączając zwiększanie personelu w formacjach podporządkowanych danej formacji i/lub jednostki bojowe, które są przedmiotem oddzielnej informacji zgodnie z paragrafem (10.2); jak również:

– w stosunku do każdej nieaktywnej formacji i nieaktywnej jednostki bojowej, którą planuje się czasowo uaktywnić w celu rutynowej działalności wojskowej lub w jakimkolwiek innym celu na okres dłuższy niż 21 dni i w której bierze udział więcej niż 2000 żołnierzy;

– następująca dodatkowa informacja zostanie przekazana w corocznej wymianie informacji wojskowej:

10.3.2.1. – nazwa i podporządkowanie formacji lub jednostki bojowej;

10.3.2.2. – cel zwiększenia lub uaktywniania;

10.3.2.3. – w stosunku do aktywnych formacji i jednostek bojowych planowana liczba żołnierzy, o jaką zostanie przekroczony stan osobowy podany zgodnie z paragrafem (10.2.4) lub w stosunku do nieaktywnych formacji i jednostek bojowych, liczba żołnierzy biorących udział w działalności wojskowej w okresie uaktywnienia;

10.3.2.4. – początkowa i końcowa data planowanego zwiększenia stanu osobowego lub okresu uaktywniania;

10.3.2.5. – planowany rejon/obszar uaktywniania;

10.3.2.6. – ilość każdego typu głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, wymienionych w paragrafach od (10.2.5.1) do (10.2.5.7), które przewiduje się do wykorzystania w okresie zwiększenia stanu osobowego lub uaktywnienia.

W przypadku, kiedy informacja wymagana zgodnie z postanowieniami zawartymi w paragrafach od (10.3) do (10.3.2.6) nie może być podana w corocznej wymianie informacji wojskowej, lub w przypadku zmian w przekazanej już informacji, to taka informacja zostanie dostarczona co najmniej z 42-dniowym wyprzedzeniem przed datą, kiedy nastąpi takie zwiększenie personelu lub czasowe uaktywnienie, lub w przypadku, kiedy zwiększenie personelu lub czasowe uaktywnienie odbywa się bez wcześniejszego powiadamiania

biorących w nich udział wojsk, najpóźniej w momencie, kiedy nastąpi to zwiększenie lub uaktywnienie.

Dla każdej formacji amfibijnej i bojowej jednostki amfibijnej, rozmieszczonych na stałe w strefie stosowania, do szczebla brygady/pułku lub równorzędnego włącznie informacje zawierać będą dane wymienionej powyżej.

10.5. Dla każdej lotniczej formacji i jednostki bojowej sił powietrznych, lotnictwa obrony powietrznej i lotnictwa morskiego stale bazowanego na lądzie, do szczebla skrzydła/pułku lotniczego lub równorzędnego włącznie, informacja będzie zawierać:

10.5.1. – nazwę i podporządkowanie;

10.5.2. – normalne miejsce stałej dyslokacji dowództwa czasu pokoju określone dokładnymi danymi geograficznymi i/lub współrzędnymi geograficznymi;

10.5.3. – normalne miejsce stałej dyslokacji jednostki czasu pokoju określone przez bazę lotniczą lub lotnisko wojskowe, na którym jednostka bazuje z podaniem:

10.5.3.1. – nazwy, lub jeśli ma to zastosowanie, nazwy bazy lotniczej lub lotniska wojskowego oraz

10.5.3.2. – jego lokalizacji określonej dokładnymi danymi geograficznymi i/lub współrzędnymi geograficznymi;

10.5.4. – etatowego stanu osobowego czasu pokoju;

10.5.5. – ilości każdego typu:

10.5.5.1. – samolotów bojowych;

10.5.5.2. – śmigłowców organicznie należących do formacji lub jednostki.

Dane dotyczące głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

11. Państwa Uczestniczące wymienią dane dotyczące ich głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, wyszczególnionych w postanowieniach Informacji o Siłach Zbrojnych, w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (...).

Informacja o planach rozmieszczenia głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

13. Państwa Uczestniczące będą wymieniać corocznie informacje o swoich planach rozmieszczenia głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, jak to wymieniono w postanowieniach dotyczących Informacji o Siłach Zbrojnych w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

14. Dane te będą przekazane wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym na uzgodnionych formularzach nie później niż do 15 grudnia każdego roku. Będą one dotyczyć planów na rok następny i będą zawierać:

14.1. – typ i nazwę systemu uzbrojenia/sprzętu planowanego do rozmieszczenia;

14.2. – łączną ilość każdego systemu uzbrojenia/sprzętu;

– kiedykolwiek to możliwe, ilość każdego systemu uzbrojenia/sprzętu, planowanego do przydzielenia każdej formacji lub jednostce;

– zakres, w jakim rozmieszczenie nowego systemu uzbrojenia/sprzętu zwiększy lub zastąpi już istniejące.

II. Planowanie obronne

Wymiana informacji

15. Postanowienia ogólne

Państwa Uczestniczące będą wymieniać corocznie informacje wyszczególnione poniżej w paragrafach od (15.1) do (15.4) w celu zapewnienia przejrzystości w odniesieniu do długo i średnio terminowych zamiarów każdego Państwa-Uczestnika OBWE w stosunku do

rozmiaru, struktury, szkolenia i wyposażenia jego sił zbrojnych jak również w sferze polityki obronnej, doktryn oraz budżetu, włączając w to datę, kiedy budżet wojskowy na następny rok budżetowy jest zatwierdzany przez odpowiednie władze państwowe, identyfikując te władze, w oparciu o stosowaną praktykę narodową z zamiarem dostarczenia podstaw dla dialogu między Państwami Uczestniczącymi. Informacja zostanie dostarczona wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym nie później niż trzy miesiące po tym, jak budżet wojskowy wymieniony w paragrafie (15.4.1) zostanie zatwierdzony przez odpowiednie władze państwowe (...).

Polityka obronna i doktryna

W pisemnym oświadczeniu Państwa Uczestniczące odniosą się do:

15.1.1. – swojej polityki obronnej włączając w to strategię/doktrynę wojskową, jak również zmiany w nich zachodzące;

15.1.2. – swoich procedur narodowych w stosunku do planowania obronnego, etapów planowania obronnego, instytucji zaangażowanych w proces podejmowania decyzji, jak również zmian w nich zachodzących;

15.1.3. – swojej aktualnej polityki kadrowej i najważniejszych w niej zmian.

Jeżeli informacja w tym punkcie pozostaje taka sama Państwa Uczestniczące mogą powołać się na informację wymienioną poprzednio.

15.2. Planowanie dotyczące sił zbrojnych.

W pisemnym oświadczeniu w postaci ogólnego opisu Państwa Uczestniczące odniosą się do:

15.2.1. – rozmiarów, struktury, stanów osobowych, głównych systemów uzbrojenia i wyposażenia swoich sił zbrojnych;

15.2.2. – rozmieszczenia swoich sił zbrojnych i przewidywanych zmian w tym zakresie;

15.2.3. - w obliczu reorganizacji struktur obronnych licznych Państw Uczestniczących podobna informacja zostanie przekazana w odniesieniu do innych sił, włączając w to siły paramilitarne, na zasadzie dobrowolności i w zależności od potrzeb;

– zakres i status informacji na temat takich sił będzie oceniony po tym, jak ich status zostanie dokładniej określony w procesie reorganizacji;

15.2.4. – programów szkoleniowych swoich sił zbrojnych i do planowanych w tej dziedzinie zmian w nadchodzących latach;

15.2.5. – zakupów głównego wyposażenia oraz do najważniejszych wojskowych programów konstrukcyjnych w oparciu o kategorie wymienione w Instrumencie Narodów Zjednoczonych wspomnianym w paragrafie (15.3), zarówno trwających jak i rozpoczynających się w nadchodzących latach, jeżeli są takie zaplanowane, a także implikacji takich projektów wraz z wyjaśnieniami tam, gdzie jest to odpowiednie;

15.2.6. – realizacji zamiarów zgłoszonych poprzednio w tym punkcie (...).

Informacje na temat budżetów

Przedłożone zostaną pisemne oświadczenia zawierające następujące informacje, jeżeli są dostępne (tj. odpowiednie i dostępne fakty, liczby i/lub prognozy rozważane w ramach narodowych procedur planowania obronnego opisanych w paragrafie (15.1.2).

III. Ograniczenie ryzyka

Mechanizm konsultacji i współpracy w sprawie niezwyczajnej działalności wojskowej

16. Państwa Uczestniczące, zgodnie z poniższymi postanowieniami, będą się konsultować i współpracować ze sobą w odniesieniu do wszelkich niezwyczajnych i nie zaplano-

wanych działań swoich sił zbrojnych poza miejscem ich stałej dyslokacji czasu pokoju, mających charakter wojskowo znaczący, prowadzonych w strefie stosowanych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. co do których inne Państwo Uczestniczące daje wyraz zaniepokojeniu o swoje bezpieczeństwo.

Państwo Uczestniczące, które jest zaniepokojone taką działalnością może skierować do innego Państwa Uczestniczącego, gdzie taka działalność ma miejsce, prośbę o jej wyjaśnienie.

Prośba taka będzie określać powód lub powody zaniepokojenia oraz w miarę możliwości rodzaj i miejsce lub rejon takiej działalności.

Odpowiedź zostanie przekazana nie później niż w ciągu 48 godzin.

Odpowiedź będzie zawierać wyjaśnienia podniesionych kwestii, jak również inne istotne informacje w celu wyjaśnienia przedmiotowej działalności i rozwiania wątpliwości co do niej.

Prośba i odpowiedź zostaną niezwłocznie przekazane wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym.

Państwo zwracające się z prośbą, po rozważeniu udzielonej odpowiedzi, może zażądać spotkania z Państwem udzielającym odpowiedzi w celu przedyskutowania sprawy.

Spotkanie takie zostanie zwołane nie później niż w ciągu 48 godzin.

Prośba o zwołanie takiego spotkania zostanie niezwłocznie przekazana wszystkim Państwom Uczestniczącym.

Państwo zwracające się z prośbą o wyjaśnienie i Państwo udzielające odpowiedzi mają prawo zaprosić do udziału w spotkaniu inne zainteresowane Państwa Uczestniczące, zwłaszcza te, które również wyraziły zaniepokojenie lub mogłyby być zaangażowane w tę działalność.

Spotkanie takie odbędzie się w miejscu wspólnie uzgodnionym przez państwo zwracające się z prośbą i państwo udzielające odpowiedzi. Jeżeli zgoda nie zostanie osiągnięta, spotkanie odbędzie się w Centrum Zapobiegania Konfliktom.

Spotkaniu przewodniczyć będzie Przewodniczący OBWE lub jego przedstawiciel.

Przewodniczący lub jego przedstawiciel, po stosownych konsultacjach, przygotuje i niezwłocznie przekaże raport ze spotkania wszystkim Państwom Uczestniczącym.

Zarówno Państwo zwracające się z prośbą jak i Państwo udzielające odpowiedzi, lub oba mogą wystąpić o spotkanie wszystkich Państw Uczestniczących.

Przewodniczący lub jego przedstawiciel zwoła takie spotkanie w ciągu 48 godzin, w traktacie którego Państwo zwracające się z prośbą i Państwo udzielające odpowiedzi przedstawią swój punkt widzenia. Będą w dobrej wierze czynić starania w celu wypracowania rozwiązania zadowalającego obie zainteresowane strony.

Stała Rada oraz Forum Bezpieczeństwa OBWE będą wspólnie służyć jako forum dla takiego spotkania.

Stała Rada i Forum Bezpieczeństwa OBWE wspólnie ocenią sytuację. W rezultacie w stosunku do państw zaangażowanych mogą zostać zalecone odpowiednio stosowne środki stabilizujące sytuację i wstrzymujące działalność, która wzbudziła zaniepokojenie.

Współpraca dotycząca niebezpiecznych incydentów o charakterze militarnym

17. Państwa Uczestniczące będą współpracować poprzez informowanie, jak również wyjaśnianie niebezpiecznych incydentów o charakterze militarnym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w celu zapobiegania ewentualnym nieporozumieniom oraz łagodzenia ich skutków dla innego Państwa Uczestniczącego.

Każde Państwo Uczestniczące wyznaczy punkt do kontaktowania się w przypadku zaistnienia tego rodzaju niebezpiecznych incydentów oraz poinformuje o nim wszystkie po-

zostałe Państwa Uczestniczące. Wykaz takich punktów będzie dostępny w Centrum Zapobiegania Konfliktom.

W przypadku tego rodzaju niebezpiecznego incydentu Państwo Uczestniczące, którego siły zbrojne są zamieszane w incydent powinno w trybie pilnym udostępnić posiadane informacje innym Państwom Uczestniczącym. Którekolwiek Państwo Uczestniczące dotknięte takim incydentem może także poprosić o stosowne wyjaśnienia. Prośba taka powinna się spotkać z rychłą odpowiedzią.

Sprawy dotyczące informacji o tego rodzaju niebezpiecznych incydentach mogą być dyskutowane przez Państwa Uczestniczące na Forum Bezpieczeństwa OBWE albo podczas dorocznych spotkań oceniających wykonywanie postanowień Dokumentu Wiedeńskiego.

Niniejsze postanowienia w niczym nie będą naruszać praw i obowiązków Państw Uczestniczących z tytułu jakiegokolwiek międzynarodowego porozumienia dotyczącego niebezpiecznych incydentów, nie będą też one wykluczały dodatkowych sposobów informowania o, i wyjaśniania niebezpiecznych incydentów.

Dobrowolne przyjmowanie wizyt mających na celu rozproszenie obaw związanych z działalnością wojskową

18. Mając na celu umożliwienie rozproszenia obaw związanych z działalnością wojskową w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, zachęca się Państwa Uczestniczące do zapraszania innych Państw Uczestniczących do wzięcia udziału w wizytach na obszarach terytorium Państwa-Gospodarza, gdzie występować mogą przyczyny takich obaw. Zaproszenia takie nie będą przesądzały o działaniach podejmowanych zgodnie z paragrafami od (16) do (16.3).

18.1 Państwa, o których wiadomo, iż wyrażaj ą takie obawy, zapraszane będą do uczestniczenia w tego typu wizytach. Z chwilą wystosowania zaproszeń państwo-gospodarz przekaże pozostałym Państwom Uczestniczącym informację o swoim zamiarze zorganizowania wizyty, wskazując jej powody, obszar wizytowany, zaproszone Państwa ogólne ustalenia organizacyjne.

Ustalenia dotyczące takich wizyt, sporządzane według uznania Państwa-Gospodarza, które ponosić będzie koszty przyjmowania na swoim terytorium, zawierać będą liczbę przedstawicieli innych Państw Uczestniczących. Jednakże Państwo-Gospodarz powinno wziąć pod uwagę potrzebę zapewnienia skuteczności wizyty, maksymalnej otwartości i przejrzystości, jak też bezpieczeństwo i ochronę zapraszanych przedstawicieli. Powinno również wziąć pod uwagę życzenia wizytujących przedstawicieli odnośnie planu wizyty, w takim stopniu jak to jest możliwe. Państwo-Gospodarz i państwa, które wysyłają personel wizytujący, mogą przekazać wszystkim innym Państwom Uczestniczącym, wspólnie lub indywidualnie, uwagi dotyczące wizyty.

IV. Kontakty

Wizyty w bazach lotniczych

Każde Państwo Uczestniczące dysponujące bojowymi jednostkami lotniczymi podlegającymi wymianie informacji zgodnie z punktem 10 będzie organizować dla przedstawicieli innych Państw Uczestniczących wizyty w jednej ze swoich stałych baz lotniczych czasu pokoju w których takie jednostki są zlokalizowane, w celu stworzenia wizytującym możliwości obserwacji działalności bazy lotniczej, w tym przygotowań do spełniania funkcji bazy lotniczej oraz uzyskania wyobrażenia o przybliżonej ilości samoloto-wylotów i rodzaju wykonywanych zadań w czasie wylotów.

Każde Państwo Uczestniczące zorganizuje przynajmniej jedną taką wizytę w każdym pięcioletnim okresie. Nowy wspólny plan okresów pięcioletnich dla Państw Uczestniczących w zakresie organizowania wizyt w bazach lotniczych rozpoczął się w dniu 1 stycznia 1997 roku. Wyprzedzające wskazania przekazywane przez Państwa Uczestniczące o przyszłych planach takich wizyt na następny rok (lata) mogą być dyskutowane podczas dorocznych spotkań oceny wykonania porozumień.

Zapraszać się będzie z zasady do dwóch osób wizytujących z każdego Państwa Uczestniczącego.

Jeśli baza lotnicza będąca celem wizyty jest zlokalizowana na terytorium innego Państwa Uczestniczącego, zaproszenia będzie wystosowywać Państwo Uczestniczące, na którego terytorium znajduje się baza lotnicza (państwo-gospodarz). W takich przypadkach w zaproszeniu zostanie podany fakt scedowania przez to Państwo obowiązków gospodarza na Państwo Uczestniczące, organizujące wizytę.

Państwo organizujące wizytę określi program wizyty we współpracy z państwem-gospodarzem, jeżeli będzie to odpowiednie. Wizytujący będą postępować zgodnie z instrukcjami wydawanymi przez państwo organizujące wizytę zgodnie z postanowieniami wymienionymi w tym dokumencie.

Warunki dotyczące wizyty w bazie lotnicze będą zgodne z postanowieniami Aneksu IV.

Państwo zaproszone może podjąć decyzję o wysłaniu wojskowych i/lub cywilnych osób wizytujących, w tym osób należących do jego personelu akredytowanego w państwie przyjmującym. Wojskowe osoby wizytujące będą zwykle nosić swoje mundury i oznaki w czasie trwania wizyty.

Wizyta w bazie lotniczej będzie trwała minimum 24 godziny.

W trakcie wizyty osoby wizytujące zostaną poinformowane o celu i funkcji bazy lotniczej oraz jej bieżącej działalności, włączając w to odpowiednią informację na temat struktury sił powietrznych i operacji w celu wyjaśnienia specyficznej roli i podporządkowania bazy lotniczej. Państwo organizujące wizytę zapewni osobom wizytującym możliwość obserwowania rutynowej pracy bazy lotniczej podczas wizyty.

Osoby wizytujące będą mieć możliwość komunikowania się z dowódcami i żołnierzami, w tym z jednostek wsparcia/logistycznych zlokalizowanych na terenie bazy lotniczej. Uzyskają możliwość zobaczenia wszystkich typów samolotów rozlokowanych w bazie lotniczej.

Na zakończenie wizyty państwo-gospodarz stworzy osobom wizytującym możliwość spotkania się we własnym gronie oraz z przedstawicielami Państwa-Gospodarza i z kierowniczym personelem bazy lotniczej w celu omówienia przebiegu wizyty.

Kontakty wojskowe

30. Program kontaktów i współpracy wojskowej

Mając na celu dalszą poprawę swych wzajemnych stosunków w interesie umocnienia procesu budowy zaufania i bezpieczeństwa, Państwa Uczestniczące będą na zasadzie dobrowolności podejmować stosowne działania na rzecz promowania i ułatwiania:

30.1.1. – wymiany i wizyt pomiędzy członkami sił zbrojnych na wszystkich szczeblach, w szczególności między młodszymi oficerami i dowódcami;

30.1.2. – kontaktów między odnośnymi instytucjami wojskowymi, w szczególności między jednostkami wojskowymi;

30.1.3. – wymiany wizyt jednostek morskich i jednostek sił powietrznych;

30.1.4. – rezerwowania miejsc w akademiach i szkołach wojskowych i na wojskowych kursach szkoleniowych dla członków sił zbrojnych Państw Uczestniczących;

30.1.5. – wykorzystania laboratoriów językowych instytucji szkolenia wojskowego dla instruowania obcojęzycznych członków sił zbrojnych Państw Uczestniczących oraz organizowania kursów językowych w instytucjach szkolenia wojskowego dla obcojęzycznych instruktorów z Państw Uczestniczących;

30.1.6. – wymiany oraz kontaktów między naukowcami i ekspertami w sferze studiów wojskowych oraz dziedzin pokrewnych;

30.1.7. – udziału i wkładu w konferencjach naukowych, seminariach, sympozjach i wizytach studyjnych członków sił zbrojnych Państw Uczestniczących oraz cywilnych ekspertów z dziedziny bezpieczeństwa i polityki obronnej;

30.1.8. – wydawania wspólnych publikacji naukowych poświęconych zagadnieniom bezpieczeństwa i obrony;

30.1.9. – imprez sportowych i kulturalnych między członkami ich sił zbrojnych.

Współpraca wojskowa

Wspólne szkolenia i ćwiczenia wojskowe

30.2. Państwa Uczestniczące będą na zasadzie dobrowolności i stosownie do potrzeb prowadzić wspólne szkolenia i ćwiczenia wojskowe w celu realizacji zadań będących przedmiotem wspólnych zainteresowań.

Wizyty w instalacjach i formacjach wojskowych oraz obserwacji określonych rodzajów działalności wojskowej.

Dodatkowo w stosunku do postanowień Dokumentu Wiedeńskiego odnośnie wizyt w bazach lotniczych każde Państwo Uczestniczące zorganizuje dla przedstawicieli wszystkich pozostałych Państw Uczestniczących wizytę w jednej ze swoich instalacji lub formacji wojskowych, lub obserwację działalności wojskowej angażującej siły poniżej pułapów wyszczególnionych w Rozdziale IV. Takie wydarzenia dadzą sposobność osobom wizytującym lub obserwatorom do zapoznania się z działalnością danej instalacji wojskowej, do obserwacji szkolenia danej formacji wojskowej lub obserwacji przebiegu danej działalności wojskowej.

Każde Państwo Uczestniczące uczyni wszystko, aby zorganizować jedną taką wizytę lub obserwację w okresie pięciu lat.

W celu zapewnienia maksymalnej efektywności i oszczędności Państwo Uczestniczące może przeprowadzić taką wizytę lub obserwację w połączeniu z innymi wizytami i kontaktami organizowanymi zgodnie z postanowieniami Dokumentu Wiedeńskiego.

Uwarunkowania dotyczące wizyt w bazach lotniczych wyszczególnione w paragrafach od (19) do (29) Dokumentu Wiedeńskiego będą, *mutatis mutandis*, stosować się do wizyt.

Wizyty obserwacyjne

Państwa Uczestniczące prowadzące działalność wojskową podlegającą uprzedniej notyfikacji zgodnie z Rozdziałem V, lecz na poziomach niższych od tych wyszczególnionych w Rozdziale VI, zachęca się do zapraszania obserwatorów z innych Państw Uczestniczących, w szczególności z państw sąsiadujących, w celu obserwowania takiej działalności wojskowej.

Organizacja takich wizyt będzie pozostawać w gestii Państwa-Gospodarza (...).

Pokazy nowych typów głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

Państwo Uczestniczące, które pierwsze wprowadza na uzbrojenie swoich sił zbrojnych, znajdujących się w strefie stosowania nowy typ głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, wyszczególnionych w postanowieniach dotyczących Informacji o siłach zbrojnych, zorganizuje przy najbliższej nadarzającej się okazji, lecz nie później niż rok po rozpoczęciu

wprowadzania na uzbrojenie, pokaz dla przedstawicieli wszystkich pozostałych Państw Uczestniczących, który może towarzyszyć innym wydarzeniom wynikającym z tego dokumentu (...).

V. Uprzednie powiadamianie o określonych rodzajach działalności wojskowej

Państwa Uczestniczące będą powiadamiać w formie pisemnej zgodnie z postanowieniami paragrafów (151) i (152) wszystkie pozostałe Państwa Uczestniczące na 42 lub więcej dni przed rozpoczęciem o działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Powiadomienie będzie przekazywane przez Państwo Uczestniczące, na którego terytorium planowane jest przeprowadzenie danej działalności (państwo-gospodarz), również w przypadku gdy siły zbrojne tego państwa nie uczestniczą w tej działalności, lub ich liczebność jest niższa od poziomu wymagającego powiadomienia. Nie zwalnia to innych Państw Uczestniczących z obowiązku powiadamiania, jeżeli ich udział w planowanej działalności wojskowej osiągnie pułap wymagający powiadomienia.

Powiadamiać się będzie o wszystkich następujących rodzajach działalności wojskowej w terenie, włączając te, w których udział biorą siły zbrojne innych Państw Uczestniczących, prowadzone jako odrębna działalność w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa na lub powyżej poziomów określonych poniżej.

Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w tej samej działalności ćwiczebnej, prowadzonej pod jednym dowództwem operacyjnym samodzielnie lub z udziałem jakichkolwiek komponentów lotnictwa lub marynarki wojennej.

40.1.1 Taka działalność wojskowa podlegać będzie powiadamianiu, kiedy w jakimkolwiek momencie tej działalności uczestniczyć będzie:

– co najmniej 9000 żołnierzy, włączając w to jednostki wsparcia, lub

– co najmniej 250 czołgów bojowych, lub

– co najmniej 500 bojowych wozów opancerzonych, zgodnie z definicją zawartą w Aneksie III, paragraf (2), lub

– co najmniej 250 jednostek artyleryjskich samobieżnych i ciągnionych, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm lub powyżej) jeżeli zorganizowane będą w strukturę dywizji lub co najmniej w dwie brygady/pułki, niekoniecznie podporządkowane tej samej dywizji.

Udział sił powietrznych Państw Uczestniczących będzie włączony do powiadamiania, jeśli w czasie działalności przewiduje się 200 lub więcej samoloto-wylotów, wyłączając śmigłowce.

Udział sił zbrojnych w desancie amfibijnym, w desancie powietrznym lub powietrzno-desantowym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Ta działalność wojskowa będzie podlegać powiadamianiu, kiedykolwiek w desancie amfibijnym lub spadochronowym będzie brać udział co najmniej po 3000 żołnierzy.

Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w przerzucie spoza strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów przybycia w strefie lub z punktów wewnątrz strefy do punktów ześrodkowania w strefie w celu udziału w działalności ćwiczebnej podlegającej powiadamianiu lub w celu ześrodkowania.

Przybycie lub ześrodkowanie tych wojsk będzie podlegać powiadamianiu w tych przypadkach, gdy będzie w nich uczestniczyć w jakimkolwiek momencie:

– co najmniej 9000 żołnierzy, włączając w to jednostki wsparcia, lub

– co najmniej 250 czołgów bojowych, lub

– co najmniej 500 bojowych wozów opancerzonych, zgodnie z definicją zawartą w

Aneksie III, paragraf (2), lub

– co najmniej 250 jednostek artyleryjskich samobieżnych i ciągnionych, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm lub powyżej), jeżeli będą zorganizowane w strukturę dywizji lub co najmniej w dwie brygady/pułki niekoniecznie podporządkowane tej samej dywizji.

Wojska, które zostały przerzucone do strefy będą podlegać wszystkim postanowieniom uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, kiedy opuszczą swoje punkty przybycia w celu wzięcia udziału w ćwiczeniach podlegających powiadamianiu lub w celu ześrodkowania wewnątrz strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

41. Działalność wojskowa podlegająca powiadamianiu prowadzona bez wcześniejszego uprzedzenia wojsk biorących w niej udział stanowi wyjątek odnośnie obowiązku wcześniejszego powiadamiania, które musi być dokonane z 42-dniowym wyprzedzeniem.

Powiadomienie o takiej działalności prowadzonej na poziomie powyżej uzgodnionych pułapów, będzie przekazywane w momencie, kiedy uczestniczące wojska rozpoczną tę działalność.

42. Powiadomienie o każdej działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu będzie przekazywane pisemnie, w uzgodnionej formie, jak następuje:

43.(A). Informacje ogólne

43.1. Nazwa działalności wojskowej;

43.2. Ogólny cel działalności wojskowej;

43.3. Państwa biorące udział w działalności wojskowej;

43.4. Szczebel dowodzenia organizującego i kierującego działalnością wojskową;

43.5. Daty rozpoczęcia i zakończenia działalności wojskowej.

44.(B). Informacja o różnych rodzajach działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu

44.1. Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w tej samej działalności ćwiczebnej, prowadzonej pod jednym dowództwem operacyjnym, samodzielnie lub z udziałem jakichkolwiek komponentów lotnictwa lub marynarki wojennej:

44.1.1. Łączna liczebność wojsk biorących udział w działalności wojskowej (tj. wojska lądowe, amfibijne, powietrzno-szturmowe i powietrznodesantowe) oraz – jeśli to dotyczy – liczba uczestniczących żołnierzy z każdego biorącego udział państwa;

44.1.2. Nazwa, podporządkowanie, ilość i rodzaj formacji i jednostek biorących udział z każdego Państwa do szczebla brygady/pułku lub równorzędnego włącznie;

44.1.3. Łączna liczba czołgów bojowych z każdego państwa;

44.1.4. Łączna liczba bojowych wozów opancerzonych z każdego państwa oraz ogólna liczba wyrzutni przeciwpancernych rakiet kierowanych rozmieszczonych na pojazdach opancerzonych;

44.1.5. Łączna liczba środków artyleryjskich i wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (kalibru 100 mm lub powyżej);

44.1.6. Łączna liczba śmigłowców z podziałem na kategorie;

44.1.7. Przewidywana ilość samoloto-wylotów z wyłączeniem śmigłowców;

44.1.8. Cel wylotów lotnictwa;

Rodzaje uczestniczących samolotów;

44.1.10. Szczebel dowodzenia organizującego i kierującego udziałem wojsk lotniczych;

44.1.11. Wsparcie ogniowe artylerii okrętowej;

Wyszczególnienie innych rodzajów wsparcia prowadzonego z morza;

Szczebel dowodzenia organizującego i kierującego udziałem marynarki wojennej.

Udział sił zbrojnych w desancie amfibijnym, powietrznym lub spadochronowym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa:

Łączna liczba żołnierzy wojsk amfibijnych biorących udział w podlegających powiadamianiu desantach amfibijnych i/lub łączna liczba żołnierzy wojsk powietrznodesantowych uczestniczących w podlegających powiadamianiu desantach powietrznych lub spadochronowych;

W przypadku podlegającego powiadamianiu desantu amfibijnego, punkt lub punkty załadowania, jeśli znajdują się one w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w przerzucie spoza strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów przybycia w strefie, albo z punktów w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów ześrodkowania w strefie, w celu wzięcia udziału w działalności ćwiczebnej, podlegającej powiadamianiu lub w celu ześrodkowania:

44.3.1. Łączna liczebność przerzucanych wojsk;

Liczba i rodzaj formacji uczestniczących w przerzucie;

Łączna liczba czołgów bojowych uczestniczących w podlegającym powiadamianiu przybyciu lub ześrodkowaniu;

Łączna liczba bojowych wozów opancerzonych uczestniczących w podlegającym powiadamianiu przybyciu lub ześrodkowaniu;

Łączna liczba środków artyleryjskich i wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (kalibru 100 mm lub powyżej) uczestniczących w podlegającym powiadamianiu przybyciu lub ześrodkowaniu;

Współrzędne geograficzne punktów przybycia i punktów ześrodkowania.

45.(C). Przewidywany rejon w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz czasowe ramy działalności;

Obszar działalności wojskowej wyznaczony cechami geograficznymi wraz ze współrzędnymi geograficznymi, w zależności od okoliczności;

Daty rozpoczęcia i zakończenia każdego etapu (przerzutu, rozwinięcia, ześrodkowania sil, dynamiki ćwiczenia, etapu powrotu wojsk) działalności formacji uczestniczących w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa;

Cel taktyczny dla każdego etapu oraz odpowiadające im rejony geograficzne wyznaczone współrzędnymi geograficznymi; oraz

Krótki opis każdego etapu (...).

VI. Obserwacja określonych rodzajów działalności wojskowej

Państwa Uczestniczące będą zapraszać obserwatorów ze wszystkich pozostałych Państw Uczestniczących na następujące rodzaje działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu:

47.1. Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w tej samej działalności ćwiczebnej, prowadzonej pod jednym dowództwem operacyjnym, samodzielnie lub z udziałem jakichkolwiek komponentów lotnictwa lub marynarki wojennej.

47.2. Udział sił wojskowych w desancie amfibijnym, powietrznym lub spadochronowym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

47.3. W przypadku udziału formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w przerzucie spoza strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów przybycia w strefie, lub ze strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów koncentracji w strefie, w celu wzięcia udziału w podlegającej powiadamianiu działalności lub w celu ześrodkowania, ześrodkowanie tych wojsk. Wojska, które zostały przerzucone do strefy będą podlegały wszystkim postanowieniom uzgodnionych środków

budowy zaufania i bezpieczeństwa wtedy, kiedy opuszczą punkty przybycia w celu uczestniczenia w wojskowej działalności ćwiczebnej podlegającej powiadamianiu lub w celu ześrodkowania w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Wyżej wymieniona działalność będzie podlegała obserwacji każdorazowo, kiedy liczebność uczestniczących wojsk osiągnie lub przekroczy 13000 żołnierzy, lub kiedy ilość czołgów bojowych osiągnie lub przekroczy 300, lub kiedy ilość bojowych wozów opancerzonych zaangażowanych zgodnie z definicją zawartą w Aneksie III, paragraf (2) osiągnie lub przekroczy 500, lub kiedy ilość samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i większym) osiągnie lub przekroczy 250. W przypadku wysadzenia desantu amfibijnego, powietrznego lub spadochronowego działalność będzie podlegać obserwacji, gdy liczba żołnierzy biorących udział osiągnie lub przekroczy 3500.

Państwem-gospodarzem będzie Państwo Uczestniczące, na którego terytorium ma miejsce działalność podlegająca powiadamianiu.

Państwo-gospodarz może przekazać część swoich obowiązków strony przyjmującej innemu Państwu Uczestniczącemu lub Państwom Uczestniczącym biorącym udział w działalności wojskowej prowadzonej na terytorium państwa-gospodarza. W takich przypadkach państwo-gospodarz w zaproszeniu do obserwacji działalności wyszczególni podział odpowiedzialności.

Każde Państwo Uczestniczące może wysłać do dwóch obserwatorów na działalność wojskową podlegającą obserwacji. Państwo zaproszone może decydować, czy wyśle wojskowych i/lub cywilnych obserwatorów, w tym personel akredytowany, w państwie pełniącym rolę gospodarza. Obserwatorzy wojskowi z zasady będą w czasie wykonywania zadań nosić swoje mundury i odznaki stopni wojskowych.

Uwarunkowania dotyczące obserwacji określonych rodzajów działalności wojskowej będą zgodne z postanowieniami Aneksu IV.

Państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone określi czas trwania obserwacji, który umożliwi obserwatorom obserwację działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu od momentu, gdy zostaną osiągnięte lub przekroczone uzgodnione pułapy dla obserwacji, aż do momentu, w którym po raz ostatni w danej działalności pułapy dla obserwacji zejdą poniżej poziomu wymagającego obserwacji.

Obserwatorzy mogą zgłaszać prośby dotyczące programu obserwacji. Państwo-gospodarz lub Państwo wyznaczone będzie je w miarę możliwości uwzględniać.

W trakcie wykonywania swych zadań obserwatorzy będą korzystali z przywilejów i immunitetów przyznanych pracownikom służby dyplomatycznej przez Konwencję Wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych.

Państwa Uczestniczące zapewnią odpowiednie poinformowanie swoich oficjalnych przedstawicieli oraz wojsk uczestniczących w obserwowanej działalności wojskowej, jak również innego personelu wojskowego w rejonie działalności wojskowej o obecności, statusie oraz funkcjach obserwatorów.

Państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone nie będzie zobowiązane do zezwalania na obserwację miejsc, instalacji i obiektów obronnych, do których dostęp jest ograniczony.

W celu umożliwienia obserwatorom potwierdzenia, że działalność podlegająca powiadamianiu nie ma zagrażającego charakteru i że jest prowadzona zgodnie ze stosownymi punktami treści powiadomienia, państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone będzie:

57.1. – informować na początku programu obserwacji o celu, sytuacji wyjściowej, etapach działalności i możliwych zmianach w stosunku do powiadomienia oraz zaopatrzy obserwatorów w program obserwacji z dziennym harmonogramem;

57.2. – zaopatrywać obserwatorów w mapę rejonu działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu w skali 1 do najwyżej 250000 obrazującą wyjściową sytuację taktyczną w danym rejonie. W celu scharakteryzowania całego rejonu podlegającego powiadamianiu o działalności wojskowej dodatkowo mogą być dostarczone mapy w mniejszej skali;

57.3. – udostępniać obserwatorom odpowiednie przyrządy obserwacyjne; ponadto zezwoli obserwatorom na używanie osobistych lornetek, map, aparatów fotograficznych i kamer video, dyktafonów oraz podręcznych pasywnych urządzeń noktowizyjnych. Powyższe przyrządy będą podlegać sprawdzeniu i akceptacji przez państwo-gospodarza lub Państwo wyznaczone. Rozumie się, że państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone może ograniczyć użycie określonych przyrządów w miejscach, instalacjach oraz obiektach obronnych o ograniczonym dostępie;

57.4. – zachęcane, w sytuacjach gdzie będzie to możliwe i w warunkach zapewniających bezpieczeństwo obserwatorów, do organizowania obserwacji z powietrza, możliwie z pokładu śmigłowca, rejonu działalności wojskowej. Przeprowadzenie takiej obserwacji powinno dać obserwatorom możliwość zapoznania się z powietrza z rozlokowaniem sił uczestniczących w działalności oraz ułatwić im wyrobienie sobie ogólnego pojęcia o jej zakresie i skali. Możliwość udziału w tego rodzaju obserwacji powinno się zapewnić przynajmniej jednemu obserwatorowi z każdego Państwa Uczestniczącego. Śmigłowce i/lub samoloty mogą być udostępniane przez państwo-gospodarza lub przez inne państwo Uczestniczące, na prośbę i w uzgodnieniu z państwem-gospodarzem;

57.5. – w trakcie programu obserwacji udzielać obserwatorom przynajmniej raz dziennie informacji, z wykorzystaniem map, o różnych etapach działalności wojskowej i jej rozwoju oraz informować obserwatorów o pozycji geograficznej, w której się znajdują; w przypadku działalności wojsk lądowych, prowadzonej z udziałem komponentów lotnictwa lub marynarki wojennej, informacje przekazywane będą przez przedstawicieli wszystkich rodzajów zaangażowanych sił;

– stwarzać możliwość bezpośredniej obserwacji wojsk Państwa/Państw Uczestniczących w działalności wojskowej tak, aby obserwatorzy mogli się zorientować w przebiegu całej działalności; w tym celu obserwatorom stworzy się możliwość obserwowania jednostek bojowych i jednostek wsparcia wszystkich uczestniczących formacji szczebla dywizji lub równorzędnego oraz, kiedy będzie to możliwe, wizytowanie jednostek poniżej szczebla dywizji lub równorzędnego i nawiązania kontaktu z dowódcami i żołnierzami. Dowódcy i inny wyższy personel uczestniczących formacji oraz wizytowanych oddziałów będą informować obserwatorów o zadaniach i rozmieszczeniu swoich jednostek;

57.7. – zapewniać obserwatorom przewodników w rejonie działalności wojskowej; obserwatorzy będą przestrzegać instrukcji wydawanych przez państwo-gospodarza lub państwo wyznaczone zgodnie z postanowieniami zawartymi w niniejszym dokumencie;

57.8. – zapewniać obserwatorom możliwość nawiązywania łączności w odpowiednim czasie z ich ambasadami lub innymi oficjalnymi misjami i placówkami konsularnymi; państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone nie ma obowiązku pokrywania kosztów łączności obserwatorów;

57.9. – na zakończenie każdej obserwacji, zapewniać obserwatorom możliwość wspólnego spotkania się oraz spotkania z przedstawicielami państwa-gospodarza w celu omówienia przebiegu obserwowanej działalności. W przypadkach, gdy także inne państwa niż Państwo-Gospodarz uczestniczyły w tej działalności, wojskowi przedstawiciele tych państw będą również zapraszani do udziału w takiej dyskusji.

Państwa Uczestniczące nie mają obowiązku zapraszania obserwatorów na działalność wojskową podlegającą powiadamianiu prowadzoną bez wcześniejszego uprzedzenia wojsk biorących w niej udział, jeżeli czas trwania tej działalności nie przekracza 72 godzin. Kon-

tynuowanie tej działalności powyżej wymienionego okresu będzie podlegać obserwacji w czasie gdy zostaną osiągnięte lub przekroczone uzgodnione pułapy obserwacji. Program obserwacji będzie odpowiadać wszystkim postanowieniom o obserwacji zawartym w niniejszym dokumencie tak ściśle, na ile to tylko będzie praktycznie możliwe.

Zachęca się Państwa Uczestniczące, by zezwalały przedstawicielom środków masowego przekazu ze wszystkich Państw Uczestniczących na udział w obserwowanej działalności wojskowej, zgodnie z procedurą akredytacji ustaloną przez państwo-gospodarza. W takich przypadkach, przedstawiciele środków masowego przekazu z wszystkich Państw Uczestniczących nie będą w żaden sposób dyskryminowani i uzyskają jednakowy dostęp do tych aspektów działalności, które zostaną mediom udostępnione.

Obecność przedstawicieli środków masowego przekazu nie będzie przeszkadzać obserwatorom w wykonywaniu ich obowiązków ani kolidować z tokiem działalności wojskowej.

Państwo-gospodarz lub państwo wyznaczone zapewni obserwatorom transport z odpowiedniego miejsca, które będzie podane w zaproszeniu do rejonu działalności podlegającej powiadamianiu tak, aby obserwatorzy znaleźli się na miejscu przed rozpoczęciem programu obserwacji. Udostępni obserwatorom odpowiednie środki transportu w rejonie działalności wojskowej oraz na zakończenie programu obserwacji zapewni obserwatorom powrót do innego odpowiedniego miejsca wyznaczonego w zaproszeniu.

VII. Roczne plany kalendarzowe

Każde Państwo Uczestniczące będzie dokonywać z pozostałymi Państwami Uczestniczącymi wymiany rocznych planów kalendarzowych swej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadomieniu', prowadzonej w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, przewidywanych na następny rok kalendarzowy. Państwo Uczestniczące, które ma być gospodarzem działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu prowadzonej przez , jakiekolwiek inne Państwo (Państwa) Uczestniczące włączy tę działalność do swojego planu kalendarzowego. Będzie on przekazywany corocznie, na piśmie, kanałami dyplomatycznymi, w zgodzie z postanowieniami paragrafów (151) oraz (152); najpóźniej do 15 listopada na rok następny.

Każde państwo przedstawi wykaz wyżej wymienionej działalności w porządku chronologicznym i przekaże o każdej z nich informacje wg następującego wzoru:

63.1. – rodzaj działalności wojskowej;

63.2. – przyporządkowany danej aktywności kolejny numer;

63.2.1. – typ aktywności wojskowej i jej przeznaczenie;

63.2.2. – ogólna charakterystyka i cel działalności wojskowej;

63.2.3. – państwa biorące udział w działalności wojskowej;

63.2.4. – obszar działalności wojskowej określony poprzez cechy geograficzne oraz – jeśli to możliwe – współrzędne geograficzne;

63.2.5. – planowany czas trwania działalności wojskowej określony przewidywanymi datami rozpoczęcia i zakończenia działalności;

63.2.6. – przewidywana łączna liczebność wojsk' biorących udział w działalności wojskowej;

63.2.7. – przewidywana łączna liczebność wojsk każdego państwa biorącego udział w działalności wojskowej. W przypadku działalności z udziałem więcej niż jednego państwa, Państwo-Gospodarz przekaże taką informację;

63.2.8. – rodzaje sił zbrojnych uczestniczących w działalności wojskowej;

63.2.9. – przewidywany szczebel działalności wojskowej oraz nazwę bezpośredniego dowództwa operacyjnego, pod którym wymieniona działalność będzie prowadzona;

63.2.10. – liczba i rodzaj dywizji, których udział jest przewidywany w działalności wojskowej;

63.2.11. – wszelkie inne dodatkowe informacje odnoszące się między innymi do komponentów sił zbrojnych, które państwo planujące działalność uznaje za stosowne.

Jeżeli w działalności wojskowej, wymienionej w rocznym planie kalendarzowym okaże się niezbędne dokonanie zmian, to zmiany te będą przekazywane wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym, nie później niż w terminie ustalonym dla powiadamiania.

VIII. Postanowienia ograniczające

Następujące postanowienia będą stosowane do działalności wojskowej, która jest przedmiotem uprzedniego powiadomienia:

67.1. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu trzech lat kalendarzowych więcej niż jednej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu, w której bierze udział więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych lub 2000 bojowych wozów opancerzonych lub 900samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej).

Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu trzech lat kalendarzowych więcej niż jednej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu, w której bierze udział więcej niż 13 000 żołnierzy lub 300 czołgów bojowych lub 500 bojowych wozów opancerzonych lub 300 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej) ale nie więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych lub 2000 bojowych wozów opancerzonych lub 900 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wielokrotnych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej).

Z tych sześciu działalności wojskowych żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu roku kalendarzowego więcej niż trzech działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których w każdej z nich bierze udział więcej niż 25 000 żołnierzy lub 400 czołgów bojowych lub 800 bojowych wozów opancerzonych lub 400 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej).

67.3. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić jednocześnie więcej niż trzech działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których w każdej z nich bierze udział więcej niż 13 000 żołnierzy lub 300 czołgów bojowych lub 500 bojowych wozów opancerzonych lub 300 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej).

Każde Państwo Uczestniczące przekaże wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym, pisemnie zgodnie z postanowieniami paragrafów (151) oraz (152) do 15 listopada każdego roku, informacje dotyczące działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu. w których bierze udział więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych lub 2000 bojowych wozów opancerzonych lub 900 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej), które planuje przeprowadzić lub gościć w drugim kolejnym roku kalendarzowym. Informacje takie zawierać będą wstępne dane o każdej działalności dotyczącej jej ogólnego celu, terminów i czasu trwania, obszaru, wielkości oraz państw biorących w niej udział.

69. Jeżeli Państwa Uczestniczące nie przewidują prowadzenia działalności wojskowej, poinformują o tym pozostałe Państwa Uczestniczące w ten sam sposób jak zostało to opisane dla wymiany rocznych planów.

70. Państwa Uczestniczące nie będą prowadzić działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu, w której uczestniczy więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych lub 2000 bojowych wozów opancerzonych lub 900 samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych (o kalibrze 100 mm i powyżej), jeśli nie była ona przedmiotem informacji, jak określono wyżej i jeżeli nie była ujęta w rocznym planie przedstawionym do 15 listopada każdego roku.

Jeżeli przedsięwzięcia z zakresu działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu prowadzone są dodatkowo ponad ujęte w rocznym planie kalendarzowym, to ich liczba powinna być w miarę możliwości niewielka.

IX. Przestrzeganie i weryfikacja

Zgodnie z madryckim mandatem uzgodnione środki budowy zaufania i bezpieczeństwa „będą wyposażone we właściwe formy weryfikacji odpowiadające ich treści".

Państwa Uczestniczące uznają, że narodowe środki techniczne mogą odgrywać rolę w nadzorowaniu przestrzegania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Inspekcja

Zgodnie z postanowieniami zawartymi w niniejszym dokumencie, każde Państwo Uczestniczące ma prawo do przeprowadzenia inspekcji na terytorium każdego innego państwa w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Państwo inspekcjonujące może zapraszać inne państwa do uczestnictwa w inspekcji.

Każde Państwo Uczestniczące będzie mogło zgłaszać życzenie przeprowadzenia inspekcji w innym Państwie Uczestniczącym, na jego terytorium, w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie miało obowiązku przyjmowania na swym terytorium, w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, więcej niż trzech inspekcji w roku kalendarzowym.

Kiedy Państwo Uczestniczące przyjmie w roku kalendarzowym trzy inspekcje, poinformuje o tym pozostałe Państwa Uczestniczące.

77. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do przyjęcia więcej niż jednej inspekcji w roku kalendarzowym z tego samego Państwa Uczestniczącego.

Inspekcja nie będzie się liczyć, jeżeli ze względu na siłę wyższą nie będzie mogła być przeprowadzona.

Jeżeli siła wyższa uniemożliwia państwu inspekcjonującemu przeprowadzenie inspekcji, bezzwłocznie zostaną szczegółowo wyjaśnione przyczyny nie przeprowadzenia inspekcji.

Jeżeli siła wyższa uniemożliwia państwu inspekcjonującemu przeprowadzenie inspekcji, natychmiast zostaną wyjaśnione powody zwłoki, poprzez kanały oficjalne lub dyplomatyczne, a także jeśli to możliwe przewidywany czas trwania okoliczności powstania siły wyższej. Takie wyjaśnienia będą przekazywane poprzez:

78.2.1. – odpowiedź na odpowiednią prośbę o inspekcję, lub

78.2.2. – wysłanie właściwego komunikatu do państwa inspekcjonującego po pozytywnej odpowiedzi na prośbę dotyczącą przeprowadzenia inspekcji, a przed przyjazdem zespołu inspekcyjnego do punktu wejścia/wyjścia lub

78.2.3. – po przyjeździe zespołu inspekcyjnego do punktu wejścia/wyjścia. W tym przypadku dodatkowe wyjaśnienie będzie przekazane niezwłocznie szefowi zespołu inspekcyjnego.

79. Państwo Uczestniczące, które otrzymało takie życzenie odpowie twierdząco w ustalonym czasie, zgodnie z postanowieniami zawartymi w paragrafach (76) i (77).

Państwu Uczestniczącemu, zwracającemu się z życzeniem przeprowadzenia inspekcji, zezwala się na wyznaczenie na terytorium innego państwa w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. określonego rejonu. Rejon taki będzie nazywany rejonem wskazanym. Rejon wskazany obejmować będzie terytorium, na którym prowadzone są działania wojskowe podlegające powiadamianiu lub na którym w przekonaniu innego Państwa Uczestniczącego odbywa się działalność wojskowa podlegająca powiadamianiu. Rejon wskazany będzie określony i ograniczony zasięgiem i skalą działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu, lecz nie będzie wykraczać poza rejon wymagany dla prowadzenia działalności wojskowej na szczeblu armii.

We rejonie wskazanym zespół inspekcyjny, któremu towarzyszą przedstawiciele państwa przyjmującego, będzie miał dostęp, prawo wjazdu i możliwość dokonania niezakłóconego przeglądu, z wyjątkiem rejonów lub wrażliwych punktów, do których dostęp jest zwykle zakazany bądź ograniczony, wojskowych i innych obiektów obronnych a także okrętów wojennych, pojazdów wojskowych i aparatów latających. Liczba i obszar obszarów zastrzeżonych powinna być w miarę możliwości ograniczona. Obszary, w których może odbywać się działalność wojskowa polegająca na powiadamianiu, nie będą ogłaszane za obszary zastrzeżone, z wyjątkiem niektórych stałych lub tymczasowych instalacji wojskowych, których powierzchnia powinna być tak mała jak to tylko możliwe i przez to nie będzie się ich wykorzystywać do uniemożliwienia przeprowadzenia inspekcji działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu. Obszary zastrzeżone nie będą wykorzystywane w sposób stojący w sprzeczności z uzgodnionymi postanowieniami dotyczącymi inspekcji.

W rejonie wskazanym wojska Państw Uczestniczących, inne niż państwa przyjmującego, będą również podlegać inspekcji. Reprezentanci tych sił zbrojnych będą współpracować z państwem przyjmującym inspekcję w czasie w czasie jej trwania.

83. Inspekcja będzie dozwolona z ziemi, z powietrza lub wykorzystaniem obydwu sposobów.

Przedstawiciele państwa przyjmującego będą towarzyszyć zespołowi inspekcyjnemu pojazdach naziemnych lub aparatach latających od początku do zakończenia ich wykorzystywania dla celów inspekcji.

85. W swoim życzeniu, które będzie przedstawione w ciągu 36 godzin, ale nie wcześniej niż 5 dni przed przewidywanym przyjazdem na terytorium państwa przyjmującego inspekcję, państwo inspekcjonujące powiadomi państwo przyjmujące o:

85.1. – położeniu wskazanego rejonu określonego współrzędnymi geograficznymi;

85.2. – proponowanym punkcie (punktach) wjazdu zespołu inspekcyjnego;

85.3. – sposobie transportu do i z punktu (punktów) wjazdu, jeśli ma to zastosowanie do i z rejonu wskazanego;

85.4. – miejscu, gdzie w rejonie wskazanym rozpocznie się inspekcja;

85.5. – sposobie przeprowadzenia: czy inspekcja będzie prowadzona z ziemi, z powietrza czy równocześnie obu sposobami;

85.6. – sposobie prowadzenia inspekcji z powietrza: czy inspekcja będzie prowadzona przy użyciu samolotu, śmigłowca czy też obydwu tych środków;

85.7. – przynależności pojazdów: czy zespół inspekcyjny będzie używać pojazdów dostarczonych przez państwo przyjmujące, czy jeśli będzie to wzajemnie uzgodnione – swych własnych;

85.8. – dodatkowym sprzęcie inspekcyjnym, który jest przedmiotem zgody zgodnie z par. 95;

85.9. – innych Uczestniczących Państwach biorących udział w inspekcji, jeśli ma to zastosowanie;

85.10. – danych niezbędnych do wydawania wiz dyplomatycznych inspektorom przybywającym do państwa przyjmującego;

85.11. – preferowanym języku roboczym OBWE, który ma być używany podczas inspekcji.

Odpowiedź na życzenie przeprowadzenia inspekcji będzie udzielona w możliwie krótkim terminie, lecz nie dłuższym niż 24 godziny. W ciągu 36 godzin od przedstawienia życzenia, zespołowi inspekcyjnemu będzie udzielone zezwolenie na przybycie na terytorium państwa przyjmującego.

Każde życzenie przeprowadzenia inspekcji, jak również odpowiedź na nie, będą zakomunikowane niezwłocznie wszystkim Państwom Uczestniczącym.

88. Państwo przyjmujące powinno wyznaczyć punkt (punkty) wjazdu możliwie najbliżej rejonu wskazanego. Państwo przyjmujące zapewni zespołowi inspekcyjnemu możliwość niezwłocznego przybycia z punktu (punktów) wjazdu do rejonu wskazanego.

89. Wszystkie Państwa Uczestniczące ułatwią przejazd zespołu inspekcyjnego przez swe terytoria.

Inspekcja zostanie zakończona w ciągu 48 godzin od przybycia zespołu inspekcyjnego do rejonu wskazanego.

91. Zespół inspekcyjny nie będzie liczył więcej niż czterech inspektorów. Państwo inspekcjonujące może zaprosić inne Państwa Uczestniczące do wzięcia udziału w inspekcji. Zespół inspekcyjny może składać się z przedstawicieli najwyżej trzech Państw Uczestniczących. Zespołowi inspekcjonującemu przewodniczyć będzie obywatel inspekcjonującego państwa, które będzie posiadało co najmniej tylu inspektorów w zespole, aby ich liczba nie była mniejsza od któregokolwiek zaproszonego państwa. Państwo inspekcjonujące, które wykorzystuje swoją kwotę inspekcji odpowiada za zespół inspekcyjny. Podczas prowadzenia inspekcji zespół inspekcyjny może dzielić się na dwa podzespoły.

92. Inspektorom oraz ewentualnemu personelowi pomocniczemu będą przyznawane na czas wykonania zadania, przywileje i immunitety zgodnie z Konwencją Wiedeńską o Stosunkach Dyplomatycznych.

93. Państwa Uczestniczące zapewnią, aby w wyznaczonym rejonie wojska, inny wojskowy personel i oficjalne osobistości zostały odpowiednio poinformowane o obecności, statusie i funkcjach inspektorów i ewentualnego personelu pomocniczego. Państwo przyjmujące zapewni również, że ze strony jego przedstawicieli nie zostaną podjęte jakiekolwiek działania mogące narazić inspektorów oraz ewentualny personel pomocniczy na niebezpieczeństwo. Inspektorzy oraz ewentualny personel pomocniczy, podczas wykonywania swoich zadań wezmą pod uwagę troskę o bezpieczeństwo wyrażoną przez przedstawicieli państwa przyjmującego.

94. Państwo przyjmujące zapewni zespołowi inspekcyjnemu odpowiednie wyżywienie i zakwaterowanie w miejscu dogodnym dla przeprowadzenia inspekcji i – w razie potrzeby opiekę lekarską; nie wyklucza się jednakże użycia przez zespół inspekcyjny własnych namiotów i żywności.

95. Zespół inspekcyjny będzie mógł korzystać z własnych map i schematów, aparatów fotograficznych i kamer video, lornetek, podręcznych pasywnych urządzeń noktowizyjnych oraz dyktafonów. Po przybyciu do wyznaczonego rejonu zespół inspekcyjny okaże ten sprzęt przedstawicielom państwa przyjmującego. Dodatkowo państwo przyjmujące może dostarczyć zespołowi inspekcyjnemu mapę z zaznaczonym obszarem inspekcji.

96. Zespół inspekcyjny będzie miał dostęp do odpowiednich środków łączności państwa przyjmującego w celu komunikowania się ze swoją ambasadą lub innymi oficjalnymi misjami oraz placówkami konsularnymi inspekcjonującego państwa akredytowanymi w państwie przyjmującym.

97. Państwo przyjmujące zapewni zespołowi inspekcyjnemu dostęp do odpowiednich środków łączności w celu umożliwienia ciągłej łączności między podgrupami.

98. Inspektorzy będą mieć prawo do zwrócenia się z życzeniem i otrzymania w uzgodnionym czasie informacji ze strony wojskowych przedstawicieli przyjmującego państwa. Na życzenie inspektorów, takie informacje prowadzone będą w wyznaczonym rejonie przez dowódców formacji i jednostek. Sugestie państwa przyjmującego dotyczące informacji będą brane pod uwagę.

99. Państwo inspekcjonujące ustali, czy inspekcja z powietrza prowadzona będzie przy użyciu samolotu, śmigłowca czy też obydwu. Aparat latający do przeprowadzenia inspekcji będzie wybrany drogą wzajemnego porozumienia między państwem inspekcjonującym a państwem przyjmującym. Wybrany będzie aparat latający umożliwiający zespołowi inspekcyjnemu możliwość ciągłej obserwacji ziemi w czasie inspekcji.

100. Po przekazaniu właściwym organom kontroli ruchu lotniczego planu lotu, ustalającego m.in. wybraną przez zespół inspekcyjny trasę lotu, prędkość i wysokość lotu w rejonie wskazanym bezzwłocznie zezwoli się inspekcyjnemu aparatowi latającemu na wlot do rejonu wskazanego. Zespołowi inspekcyjnemu – na jego prośbę – zezwoli się w rejonie wskazanym na odchylenie od zatwierdzonego planu lotu, w celu przeprowadzenia konkretnych obserwacji pod warunkiem, że odchylenia te będą zgodne z pkt. 86, jak również z wymogami bezpieczeństwa lotu i ruchu lotniczego. Polecenia będą przekazywane załodze przez przedstawicieli państwa przyjmującego, który będzie się znajdował na pokładzie aparatu latającego wykorzystywanego w czasie inspekcji.

101. Jeżeli zostanie przedstawione takie życzenie, jednemu z członków zespołu inspekcyjnego zezwoli się na zapoznanie się w każdej chwili ze wskazaniami przyrządów nawigacyjnych aparatu latającego oraz na dostęp do map i schematów używanych przez załogę w celu ustalenia dokładnej pozycji aparatu latającego w czasie lotu inspekcyjnego.

102. Inspektorzy dokonujący inspekcji powietrznej i naziemnej mogą w okresie 48-godzinnego czasu inspekcji powracać do wskazanego rejonu tak często, jak sobie tego życzą.

103. Państwo przyjmujące zapewni pojazdy terenowe dla przeprowadzenia inspekcji. Uwzględniając warunki terenowe rejonu podlegającego inspekcji, w oparciu o wzajemne porozumienia, państwo przeprowadzające inspekcję będzie mogło używać własnych pojazdów.

104. Jeżeli będą używane naziemne środki transportowe lub aparaty latające państwa przeprowadzającego inspekcję, to każdemu z nich będzie towarzyszyć odpowiednio jeden kierowca lub załoga aparatu latającego.

105. Państwo przeprowadzające inspekcję sporządzi sprawozdanie z inspekcji i bezzwłocznie dostarczy jego kopie wszystkim Państwom Uczestniczącym. Sprawozdanie to będzie przedstawione wszystkim Państwom Uczestniczącym niezwłocznie, nie później niż 14 dni po zakończeniu inspekcji.

106. Wydatki związane z inspekcją będzie ponosić państwo przyjmujące, z wyjątkiem przypadku, kiedy państwo przeprowadzające inspekcję użyje swych własnych aparatów latających i/lub naziemnych środków transportu. Koszty przejazdu do i z punktu (punktów) wejścia pokrywać będzie państwo przeprowadzające inspekcję.

Ocena

107. Informacje dostarczone zgodnie z postanowieniami dotyczącymi „Informacji o Siłach Zbrojnych" i „Informacji o Planach Rozmieszczenia Systemów Zasadniczego Uzbrojenia i Sprzętu" podlegać będą ocenie.

108. Zgodnie z poniższymi postanowieniami każde Państwo Uczestniczące stworzy możliwość wizytowania aktywnych formacji i jednostek w miejscach ich stałej dyslokacji okresu pokoju, jak jest to określone w ; punkcie 2 i 3 postanowień dotyczących „Informacji o Siłach Zbrojnych" w celu umożliwienia innym Państwom Uczestniczącym dokonania oceny, udzielonych informacji.

Nieaktywne formacje i jednostki bojowe, czasowo uaktywniane, udostępnione będą oceny w okresie czasowego uaktywnienia w obszarze/rejonie wyszczególnionym w paragrafie (10.3.2). W takich przypadkach, postanowienia te stosowane będą *mutatis mutandis* do oceny aktywnych formami i jednostek. Wizyty oceniające przeprowadzane zgodnie z tymi postanowieniami wliczone będą w kwoty ustalone w paragrafie (109).

109. Każde Państwo Uczestniczące będzie zobowiązane zaakceptować w ciągu roku kalendarzowego kwotę, lub część kwoty, wizyt oceniających obliczoną według proporcji – 1 wizyta oceniająca w roku kalendarzowym na 60 jednostek zgłoszonych zgodnie z postanowieniami paragrafu (10). Jednakże żadne Państwo Uczestniczące nie będzie obowiązane do zaakceptowania więcej niż 15 wizyt w ciągu roku kalendarzowego. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż jednej piątej swojej kwoty wizyt przeprowadzonych przez to samo Państwo Uczestniczące; Państwo Uczestniczące posiadające kwotę mniejszą od 5 wizyt nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż 1 wizyty z tego samego Państwa Uczestniczącego w ciągu roku kalendarzowego. Żadna formacja lub jednostka nie może być wizytowana częściej niż dwa razy w ciągu roku kalendarzowego i nie częściej niż raz przez to samo Państwo Uczestniczące w ciągu roku kalendarzowego.

Państwo Uczestniczące poinformuje pozostałe Państwa Uczestniczące kiedy, jeśli ma to zastosowanie, kwota jest wypełniona.

110. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż jednej wizyty w danym czasie na swoim terytorium.

111. Jeżeli Państwo Uczestniczące posiada formacje lub jednostki stacjonujące, na terytorium innego Uczestniczącego Państwa (państwa-gospodarza) w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, to maksymalna liczba wizyt oceniających jego siły zbrojne w państwach, których to dotyczy, będzie proporcjonalna do ilości jego jednostek w każdym państwie. Zastosowanie tego postanowienia nie wpłynie na zmianę kwoty wizyt, które to Państwo Uczestniczące (państwo stacjonujące), będzie musiało przyjąć zgodnie z paragrafem (109).

112. Prośby takich wizyt będą przedstawione z 5-dniowym wyprzedzeniem, ale nie wcześniej niż 7 dni przed przewidywanym wjazdem na terytorium państwa przyjmującego wizytę oceniającą.

113. Prośba powinna określać:

113.1. – formację lub jednostkę, która będzie wizytowana;

113.2. – proponowaną datę wizyty;

113.3. – preferowany punkt(y) wejścia, jak również datę i dokładny czas przybycia zespołu oceniającego;

113.4. – sposób transportu do i z punktu(ów) wejścia i jeśli ma to zastosowanie, do i z formacji lub jednostki, która będzie wizytowana;

– dodatkowy sprzęt potrzebny do wizyty oceniającej będący przedmiotem specjalnej zgody zgodnie z paragrafem (131);

113.6. – nazwiska i stopnie wojskowe członków zespołu i, jeśli ma to zastosowanie, informację niezbędną do wydania wiz dyplomatycznych;

113.7. – preferowany język roboczy OBWE, który ma być używany podczas wizyty.

114. Jeżeli formacje lub jednostka Państwa Uczestniczącego stacjonuje na terytorium innego Państwa Uczestniczącego, prośba będzie przesłana do państwa-gospodarza i jednocześnie do państwa stacjonującego.

115. Odpowiedź na prośbę powinna być udzielona w ciągu 48 godzin po jej otrzymaniu.

116. W przypadku formacji lub jednostek Państwa Uczestniczącego stacjonujących na terytorium innego Państwa Uczestniczącego, odpowiedź będzie udzielona przez państwo-gospodarza w porozumieniu z państwem stacjonującym: Po konsultacji między państwem-gospodarzem i państwem stacjonującym, państwo-gospodarz określi w swojej odpowiedzi zakres swojej odpowiedzialności, jaki zgadza się przekazać państwu stacjonującemu.

117. Odpowiedź wskaże, czy formacja lub jednostka będzie dostępna do oceny w proponowanym czasie i w jej miejscu stałej dyslokacji okresu pokoju.

118. Formacje lub jednostki mogą znajdować się w miejscu stałej dyslokacji okresu pokoju, ale mogą nie być dostępne do oceny. Każde Państwo Uczestniczące w takich przypadkach będzie mieć prawo nie przyjąć wizyty; przyczyny nie przyjęcia oraz ilość dni, w ciągu których formacja lub jednostka nie będą dostępne do oceny zostaną określone w odpowiedzi. Każde Państwo Uczestniczące będzie mieć prawo odwołania się od tego postanowienia do pięciu razy, łącznie na przeciąg najwyżej 30 dni w roku kalendarzowym.

119. Jeżeli formacja lub jednostka jest nieobecna w miejscu stałej dyslokacji okresu pokoju, odpowiedź wskaże przyczyny i okres nieobecności. Państwo, wobec którego wyrażono życzenie, może zaoferować możliwość wizytowania formacji lub jednostki pożarnej miejscem stałej dyslokacji okresu pokoju. Jeżeli państwo, wobec którego wyrażono życzenie nie oferuje takiej możliwości, państwo przedstawiające życzenie może wizytować miejsce stałej dyslokacji okresu pokoju tej formacji lub jednostki. Państwo przedstawiające życzenie może jednakże w obu przypadkach powstrzymać się od wizyty.

120. Wizyty nie będą wliczone do kwoty państwa przyjmującego, jeżeli nie zostały przeprowadzone, podobnie jak w przypadku, gdy wizyty nie są przeprowadzone z powodu sił wyższych.

Jeżeli państwo wizytujące nie może przeprowadzić wizyty oceniającej z powodu siły wyższej, wyjaśni te powody niezwłocznie.

120.2 Jeżeli państwo przyjmujące wizytę nie może przeprowadzić wizyty oceniającej z powodu siły wyższej, poprzez dyplomatyczne i inne oficjalne kanały wyjaśni te powody niezwłocznie i określi, o ile to możliwe, przewidywany czas trwania okoliczności dających powód do określenia ich jako siła wyższa. To wyjaśnienie może zostać przekazane na następujące sposoby:

120.2.1 – poprzez odpowiedź na odpowiednią prośbę o przeprowadzenie wizyty oceniającej, lub

120.2.2 – poprzez właściwe środki komunikacji państwu wizytującemu po pozytywnej odpowiedzi na jego prośbę o przeprowadzenie wizyty oceniającej a przed przybyciem zespołu oceniającego do punktu wejścia, lub

120.2.3 – po przybyciu zespołu oceniającego do punktu wejścia. W tym przypadku, odpowiednie wyjaśnienie będzie natychmiast przedstawione szefowi zespołu oceniającego.

121. Odpowiedź wyznaczy punkt(y) wejścia i wskaże, jeżeli mieć to będzie zastosowanie, miejsce i czas zbiórki zespołu. Punkt(y) wejścia i jeśli ma to zastosowanie, miejsce zbiórki, zostaną wyznaczone możliwie jak najbliżej formacji lub jednostki, która będzie wizytowana. Państwo przyjmujące zapewni zespołowi możliwość niezwłocznego przybycia

do formacji lub jednostki. Państwo przyjmujące wizytę określi, w swojej odpowiedzi, który z sześciu języków oficjalnych OBWE będzie używany podczas wizyty oceniającej.

122. Prośba i odpowiedź zostanie niezwłocznie przekazana wszystkim Państwom Uczestniczącym.

123. Państwa Uczestniczące ułatwią przejazd zespołu przez swoje terytorium.

124. Zespół oceniający będzie miał nie więcej niż trzech członków chyba, że państwa prowadzące i przyjmujące wizytę uzgodnią inaczej przed jej rozpoczęciem. Zespół oceniający będzie składał się z przedstawicieli najwyżej trzech Państw Uczestniczących. Takiemu zespołowi będzie przewodniczył oraz będzie za niego odpowiedzialny przedstawiciel państwa wizytującego. Państwem wizytującym będzie państwo, które przedstawi prośbę o przeprowadzenie wizyty oceniającej państwu ją przyjmującemu. Oficjalna prośba państwa wizytującego – zgodnie z paragrafem (113.6) – będzie zawsze zawierać informację na temat wielkości zespołu oraz narodowości osób przeprowadzających wizytę. Dla celów liczenia pozostałej kwoty, taka wizyta będzie liczona tak samo jak wizyta narodowa. Bez przesądzania co do odpowiednich postanowień paragrafu (109), państwo przyjmujące nie może odmówić przyjęcia wizyty z powodu jej dwu- lub trzynarodowego charakteru.

125. Członkowie zespołu i, jeżeli mieć to będzie zastosowanie, personel pomocniczy w czasie wypełniania swojej misji będą korzystać z przywilejów i immunitetów zgodnie z Wiedeńską Konwencją o Stosunkach Dyplomatycznych.

126. Wizyta zastanie przeprowadzona w ciągu jednego dnia roboczego, w czasie do 12 godzin.

127. Wizyta rozpocznie się od informacji udzielonej przez dowódcę formacji lub jednostki, lub przez jego zastępcę, w sztabie formacji lub jednostki i dotyczyć będzie personelu jak również zasadniczych systemów uzbrojenia i sprzętu zgłoszonych zgodnie z paragrafem (10).

127.1. W przypadku wizytowania formacji państwo przyjmujące może umożliwić obejrzenie personelu i zasadniczych systemów uzbrojenia i sprzętu zgłoszonych dla tej formacji zgodnie z paragrafem (11), jednakże nie dla jakiejkolwiek z jego formacji lub jednostek w ich miejscach stałej dyslokacji.

127.2. W przypadku wizytowania jednostki, państwo przyjmujące umożliwi obejrzenie personelu i zasadniczych systemów uzbrojenia i sprzętu tej jednostki zgłoszonych zgodnie z. paragrafem (11) w ich miejscach stałej dyslokacji.

128. Nie musi się zapewniać dostępu do punktów zastrzeżonych, urządzeń i sprzętu.

129. Cały czas zespołowi towarzyszyć będą przedstawiciele państwa przyjmującego.

130. Państwo przyjmujące zapewni zespołowi odpowiedni transport w czasie wizyty w formacji lub jednostce.

131. Zespół oceniający może używać własnych map, diagramów, aparatów fotograficznych, kamer video, osobistych lornetek i dyktafonów. Zespół może używać dodatkowego sprzętu do oceny, wyszczególnionego w prośbie, a będącego przedmiotem specjalnej zgody państwa przyjmującego. Podczas przyjazdu do miejsca dyslokacji wizytowanych formacji lub oddziałów zespół zaprezentuje sprzęt przedstawicielowi państwa przyjmującego.

132. Wizyta nie będzie zakłócać działalności formacji lub jednostki.

133. Państwa Uczestniczące zapewnią odpowiednie poinformowanie wojska, innego personelu wojskowego i oficjalnych osobistości w formacji lub jednostce o obecności, statusie i funkcjach członków zespołów i, jeżeli ma to zastosowanie, personelu pomocniczego. Państwa Uczestniczące także zapewnią niepodejmowanie jakichkolwiek działań ze strony ich przedstawicieli mogących zagrozić bezpieczeństwu członków zespołów i, jeżeli ma to zastosowanie, personelu pomocniczego. Podczas wypełniania swoich zadań członkowie

zespołów i, jeżeli ma to zastosowanie, personel pomocniczy wezmą pod uwagę troskę o bezpieczeństwo wyrażaną przez przedstawicieli państwa przyjmującego.

134. Koszty podróży do i z punktu(ów) wejścia, włączając koszty tankowania. obsługi i postoju samolotu i/lub naziemnych środków transportu państwa wizytującego, będą pokrywane przez państwo wizytujące, zgodnie z istniejącą praktyką przyjętą w ramach postanowień dotyczących inspekcji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Koszty wizyt oceniających ponoszone poza punktem(ami) wejścia, zostaną pokryte przez państwo przyjmujące, z wyjątkiem sytuacji, kiedy państwo wizytujące wykorzystuje własny samolot i/lub naziemne środki transportu, zgodnie z paragrafem (113.4) i (134.2) Państwo przyjmujące zapewni odpowiednie wyżywienie i w razie konieczności zakwaterowanie w miejscu dogodnym do przeprowadzenia oceny, jak również niezwłoczną pomoc medyczną, która może okazać się niezbędna.

134.3 W przypadku wizyt w formacjach lub jednostkach Państwa Uczestniczącego stacjonującego na terytorium innego Państwa Uczestniczącego, państwo stacjonujące ponosi koszty w ramach tych zobowiązań, jakie zostały mu przekazane przez Państwo-Gospodarza. zgodnie z ustaleniami paragrafu (116).

135. Państwo wizytujące sporządzi sprawozdanie ze swojej wizyty, używając odpowiednich formatów i szybko przekaże je wszystkim Państwom Uczestniczącym, ale nie później niż 14 dni po zakończeniu wizyty.

136. Informacje dotyczące przestrzegania i weryfikacji będą przekazywane z reguły poprzez Sieć Łączności OBWE.

137. Każde Państwo Uczestniczące będzie mieć prawo uzyskania w porę od innego Państwa Uczestniczącego wyjaśnienia dotyczącego stosowania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Państwo będące adresatem takiej prośby wystosuje szybko odpowiednie wyjaśnienie państwu występującemu z taką prośbą, chyba, że ten dokument inaczej postanawia. Informacje w tym zakresie będą, w miarę potrzeby przekazywane wszystkim innym Państwom Uczestniczącym.

X. Środki regionalne

138. Państwa Uczestniczące są zachęcane do podejmowania, na bazie oddzielnych porozumień, dwustronnych, wielostronnych w kontekście regionalnym środków zmierzających do wzrostu przejrzystości i zaufania.

139. Biorąc pod uwagę regionalny wymiar bezpieczeństwa, Państwa Uczestniczące dobrowolnie mogą uzupełniać środki budowy zaufania i bezpieczeństwa na obszarze OBWE poprzez dodatkowe politycznie lub prawnie wiążące środki, skrojone na specyficzne regionalne potrzeby (...).

142. Takie środki powinny:

142.1. – być w zgodzie z podstawowymi zasadami, które znajdują się w dokumentach OBWE;

142.2. – wzmacniać bezpieczeństwo i stabilność na obszarze OBWE, w tym koncepcję niepodzielności bezpieczeństwa;

142.3. – dodatkowo wzmacniać istniejącą przejrzystość i zaufanie;

142.4. – uzupełniać, nie dublować ani zastępować, istniejących na obszarze OBWE środków budowy zaufania i bezpieczeństwa ani porozumień o kontroli zbrojeń;

142.5. – być w zgodzie z normami prawa międzynarodowego i wynikającymi z niego zobowiązaniami;

142.6. – być zgodne z postanowieniami Dokumentu Wiedeńskiego;

142.7. – nie osłabiać bezpieczeństwa państwa trzeciego w regionie.

143. Uzgodniona forma regionalnych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa jest częścią sieci wzajemnie zazębiających się porozumień. Rokowania i implementacja na obszarze OBWE regionalnych lub innych porozumień nie wiążących wszystkich Państw Uczestniczących jest sprawą bezpośrednich interesów wszystkich Państw Uczestniczących. Z tego powodu Państwa Uczestniczące są zachęcane do informowania Forum Bezpieczeństwa o przedsiębranych inicjatywach i osiągniętych porozumieniach w zakresie regionalnych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, a także, kiedy jest to właściwe, o ich implementacji. Forum Bezpieczeństwa może być depozytariuszem regionalnych porozumień o środkach budowy zaufania i bezpieczeństwa.

144. Istnieje szeroka gama możliwych środków, które mogą służyć celom regionalnym, są nimi:

144.1. – wymiana informacji i na temat planowania obronnego, strategii wojskowej oraz doktryny tak dalece na ile odpowiada to kontekstowi regionalnemu;

144.2. – dalszy rozwój postanowień dotyczących redukcji ryzyka;

144.3. - ulepszenie istniejącego mechanizmu konsultacji i współpracy w odniesieniu do nie zapowiedzianej działalności wojskowej prowadzonej przez Państwa Uczestniczące;

144.4. – wspólne ćwiczenia i manewry;

144.5. – intensyfikacji kontaktów wojskowych i współpracy, w szczególności na obszarach przygranicznych;

144.6. – powstanie transgranicznej sieci komunikacyjnej;

144.7. – redukcja pułapów dla działalności wojskowej, w szczególności na obszarach przygranicznych;

144.8. – redukcja pułapów powiadamiania i prowadzenia obserwacji pewnej działalności wojskowej, którą państwo jest dozwolone prowadzić w wyznaczonym okresie czasu, szczególnie na obszarze przygranicznym;

144.9. – porozumienie o dodatkowej inspekcji i wizytach oceniających prowadzonych przez państwa sąsiednie, szczególnie na obszarach przygranicznych;

144.10. – zwiększenie liczebności zespołów oceniających oraz zgoda na wielonarodowe zespoły oceniające;

144.11 – utworzenie dwunarodowych lub regionalnych ośrodków weryfikacji dla koordynowania działań weryfikacyjnych „poza regionem".

145. Lista propozycji, jak również kompilacja dwustronnych oraz regionalnych środków przygotowanych przez Centrum Zapobiegania Konfliktom będzie służyć jako źródło inspiracji i odnośnik dla Państw Uczestniczących.

146. Państwa Uczestniczące zainspirują Centrum Zapobiegania Konfliktom do upowszechniania stosownej informacji na temat tych środków. Centrum Zapobiegania Konfliktom będzie miało za zadanie ciągłe aktualizowanie wyżej wzmiankowanego dokumentu i udostępnienia go wszystkim Państwom Uczestniczącym.

147. Jeśli jest taka prośba państw bezpośrednio zaangażowanych w rokowania oraz implementację środków regionalnych Forum Bezpieczeństwa będzie pomagać w ich rozwoju. Może ono również, jeśli poproszą o to te państwa, bezpośrednio poprzez Centrum Zapobiegania Konfliktom zapewnić pomoc techniczną, ułatwić proces wymiany informacji oraz pomóc w każdej uzgodnionej działalności weryfikacyjnej odnoszącej się do regionalnych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

XI. Coroczne spotkanie oceniające wykonywanie uzgodnionych postanowień

148. Państwa Uczestniczące będą zwoływać każdego roku spotkania w celu przedyskutowania bieżącego i przyszłego wykonania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Dyskusji a może dotyczyć:

148.1. – wyjaśnienia kwestii wynikających z wykonania uzgodnionych środków;

148.2. – funkcjonowania uzgodnionych środków, włączając w to użycie dodatkowego sprzętu podczas inspekcji oraz wizyt oceniających;

148.3. – skutków wszelkich informacji związanych z wykonywaniem któregokolwiek uzgodnionego środka dla procesu budowy zaufania i bezpieczeństwa w ramach OBWE.

149. Państwa Uczestniczące, przed zakończeniem każdego dorocznego spotkania, z zasady uzgodnią porządek dzienny i daty spotkania w roku następnym. O ile nie zostaną przyjęte inne uzgodnienia, brak jednomyślności nie będzie stanowił wystarczającego powodu dla przedłużenia spotkania. Porządek dzienny i daty takiego spotkania mogą, w razie konieczności, być uzgodnione w okresie między spotkaniami.

150. Forum Bezpieczeństwa będzie gospodarzem tych spotkań. Będą brane pod uwagę, jeśli będzie taka prośba, sugestie wynikłe podczas Corocznego Spotkania Oceniającego Wykonywanie mające na celu polepszenie implementacji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Miesiąc przed spotkaniem Centrum Zapobiegania Konfliktom przedstawi przegląd rocznej wymiany informacji i poprosi Państwa Uczestniczące o potwierdzenie lub korektę przedstawionych danych.

W ciągu miesiąca po Corocznym Spotkaniu Oceniającym Wykonywanie Centrum Zapobiegania Konfliktom przedstawi przegląd sugestii z niego wynikających.

Każde Państwo Uczestniczące może zwrócić się z prośbą o pomoc w implementacji postanowień tego dokumentu do jakiekolwiek innego Państwa Uczestniczącego.

150.4. Państwa Uczestniczące które, z jakichkolwiek powodów, nie przekazały corocznej wymiany informacji zgodnie z tym dokumentem oraz nie przedstawiły z tym związanych wyjaśnień na Forum Bezpieczeństwa, podczas tego spotkania wyjaśnią powody tej zwłoki oraz przedstawią spodziewaną datę ich pełnego wypełnienia i przestrzegania.

XII. Postanowienia końcowe

Sieć łączności OBWE

151. Państwa Uczestniczące będą użytkować Sieć Łączności OBWE dla transmitowania informacji dotyczących zawartych w tym dokumencie środków. Sieć uzupełnia użycie kanałów dyplomatycznych.

Implementacja

155. Państwa Uczestniczące przedstawią Centrum Zapobiegania Konfliktom kopie wszystkich powiadomień i wymian informacji dotyczących środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Potwierdzając postanowienia Karty Paryskiej, które nakładają na Centrum Zapobiegania Konfliktom zadanie wspierania implementacji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, Centrum Zapobiegania Konfliktom będzie przedstawiać, regularnie, wszystkim Państwom Uczestniczącym aktualny stan wymiany informacji dotyczącej wszystkich środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Prezentacja aktualnego stanu ułatwi Państwom Uczestniczącym analizę tej informacji i nie spowoduje konieczności wyciągania wniosków przez Centrum Zapobiegania Konfliktom.

156. Państwa Uczestniczące będą wprowadzać w życie ten nowy zbiór wzajemnie uzupełniających się środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w celu promowania współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa oraz zmniejszenia ryzyka konfliktu militarnego.

157. W celu wzmocnienie przestrzegania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz dodatkowych innych odpowiednich postanowień tego dokumentu, Państwa Uczestniczące zastanowią się, o ile jest to konieczne, jak zapewnić pełną implementację tych środków na forum właściwych organów OBWE.

158. Środki przyjęte w tym dokumencie są politycznie wiążące i wejdą w życie z dniem 1 stycznia 2000 r., chyba, że określono inaczej.

Źródło: FSC.DOC/1/99, 16 listopada 1999, s. 3–47.

5. Karta Bezpieczeństwa Europejskiego

Stambuł, 19 listopada 1999 r.

Na progu dwudziestego pierwszego wieku, my, Szefowie Państw i Rządów państw uczestniczących OBWE, deklarujemy nasz trwały wkład w wolny, demokratyczny i bardziej zintegrowany obszar OBWE, gdzie państwa uczestniczące pozostają w pokoju a jednostki i społeczności żyją w wolności, dobrobycie i bezpieczeństwie. By zrealizować nasz wkład zdecydowaliśmy przedsięwziąć szereg nowych działań. Uzgodniliśmy, mianowicie:

Przyjąć *Platformę Bezpieczeństwa Kooperacyjnego*, w celu wzmocnienia współpracy pomiędzy OBWE i innymi międzynarodowymi organizacjami i instytucjami, by dzięki temu lepiej wykorzystać środki społeczności międzynarodowej;

Rozwinąć rolę OBWE w utrzymywaniu pokoju, by dzięki temu lepiej odzwierciedlić kompleksowe podejście Organizacji do kwestii bezpieczeństwa;

Utworzyć Zespoły Eksperckie Szybkiego Reagowania (REACT), by dzięki temu OBWE miała możliwość szybkiej reakcji na zapotrzebowania o pomoc jak też o rozwinięcie dużych cywilnych operacji polowych;

Poszerzyć nasze możliwości przeprowadzania operacji policyjnych w celu udzielania pomocy w utrzymaniu prymatu prawa;

Utworzyć Centrum Operacyjne, w celu planowania i rozwijania operacji polowych OBWE;

Wzmocnić proces konsultacyjny w OBWE poprzez ustanowienie Komitetu Przygotowawczego podległego Stałej Radzie OBWE.

Jesteśmy zobowiązani zapobiegać wybuchowi gwałtownych konfliktów gdziekolwiek to możliwe. Kroki, które uzgodniliśmy przedsięwziąć w niniejszej Karcie wzmocnią zdolności OBWE w tym względzie jak również możliwości rozwiązywania konfliktów i rehabilitacji społeczności dotkniętych wojną i zniszczeniem. Karta przyczyni się do kształtowania wspólnej i niepodzielnej przestrzeni bezpieczeństwa. Przyspieszy ona utworzenie obszaru OBWE wolnego od linii podziału i stref o różnym poziomie bezpieczeństwa.

I. Nasze wspólne wyzwania

Ostatnia dekada dwudziestego wieku przyniosła wielkie osiągnięcia w obszarze OBWE, współpraca zastąpiła konfrontację, lecz niebezpieczeństwo konfliktów pomiędzy państwami nie zostało wyeliminowane. Pozostawiliśmy za sobą stare podziały pomiędzy nami, ale pojawiły się nowe zagrożenia i wyzwania. Od kiedy podpisaliśmy *Kartę Paryską* stało się oczywistym, że zagrożenia naszego bezpieczeństwa mogą pochodzić z konfliktów wewnątrz państw jak również z konfliktów pomiędzy państwami. Doświadczyliśmy konfliktów, które często wynikały z jawnego pogwałcenia norm i zasad OBWE. Byliśmy świadkami okrucieństw z gatunku, o którym sądziliśmy, że należy do przeszłości. W tej dekadzie stało się jasnym, że wszystkie takie konflikty mogą stanowić zagrożenie bezpieczeństwa wszystkich państw uczestniczących OBWE.

Jesteśmy zdeterminowani by brać naukę z niebezpieczeństw konfrontacji i podziału pomiędzy państwami jak również z tragedii ostatniej dekady. Bezpieczeństwo i pokój muszą być wzmocnione dzięki podejściu łączącemu dwa podstawowe elementy, musimy budować zaufanie między ludźmi wewnątrz państw i wzmacniać współpracę pomiędzy pań-

stwami. Dlatego, będziemy umacniać istniejące instrumenty i rozwijać nowe aby udzielać pomocy i rady. Wzmocnimy nasze wysiłki by zapewnić pełne poszanowanie praw człowieka i jego podstawowych wolności, włączając w to prawa osób należących do mniejszości narodowych. Równolegle, wzmocnimy nasze zdolności poprawy zaufania i bezpieczeństwa pomiędzy państwami. Jesteśmy zdecydowani rozwijać, będące w naszej dyspozycji, środki pokojowego rozstrzygania sporów między nimi.

Międzynarodowy terroryzm, gwałtowny ekstremizm, zorganizowana przestępczość i handel narkotykami stanowią narastające wyzwania dla bezpieczeństwa. Bez względu na motywy, terroryzm we wszystkich swoich formach i przejawach jest nie do przyjęcia. Wzmocnimy nasze wysiłki by zapobiec przygotowywaniu i finansowaniu jakiegokolwiek aktu terroryzmu na naszych terytoriach i udzielaniu schronienia terrorystom. Nadmierna i destabilizująca bezpieczeństwo akumulacja i niekontrolowane rozprzestrzenianie broni małokalibrowej i lekkiej stanowią zagrożenie dla pokoju. Jesteśmy zobowiązani do wzmocnienia naszej ochrony przeciwko tym nowym zagrożeniom i wyzwaniom; silne instytucje demokratyczne i przestrzeganie prawa stanowią podstawę tej ochrony. Jesteśmy również zdecydowani współpracować aktywniej i bliżej z każdym z nas by sprostać tym wyzwaniom.

Ostre problemy ekonomiczne i degradacja środowiska mogą mieć poważne skutki dla naszego bezpieczeństwa. Współpraca w dziedzinie gospodarczej, naukowo-technicznej i ochrony środowiska będzie miała istotne znaczenie. Poprawimy naszą odpowiedź na te zagrożenia poprzez ciągłe reformy gospodarcze i ochrony środowiska, poprzez stabilną i przejrzystą działalność gospodarczą i dzięki promocji gospodarki rynkowej, poświęcając należytą uwagę prawom gospodarczym i socjalnym. Przyklaskujemy nie mającemu precedensu postępowi w gospodarczej transformacji, jaka odbywa się w wielu państwach uczestniczących. Zachęcamy je do kontynuowania tego procesu reform, który przyczyni się do bezpieczeństwa i dobrobytu na całym obszarze OBWE. Podejmiemy nasze wysiłki we wszystkich wymiarach OBWE aby zwalczać korupcję i promować rządy prawa.

Potwierdzamy, że bezpieczeństwo w sąsiednich obszarach, szczególnie w rejonie morza śródziemnego, jak również w rejonach będących w bezpośredniej bliskości państw uczestniczących, takich jak Centralna Azja, nabiera znaczenia dla OBWE. Uważamy, że niestabilność w tych rejonach stawia wyzwania, które wpływają na bezpieczeństwo i dobrobyt państw OBWE.

II. Nasze wspólne podstawy

Potwierdzamy nasze pełne stosowanie się do *Karty Narodów Zjednoczonych* i do *Aktu Końcowego z Helsinek*, *Karty Paryskiej* i innych dokumentów OBWE, które uzgodniliśmy. Dokumenty te przedstawiają nasze wspólne zobowiązania i stanowią podstawę naszej pracy. Pomogły nam one zakończyć okres starej konfrontacji w Europie i stworzyć nową erę demokracji, pokoju i solidarności na całym obszarze OBWE. Ustanowiły one jasne standardy wzajemnego traktowania się państw uczestniczących jak również traktowania jednostek na ich terytoriach. Wszystkie zobowiązania OBWE, bez wyjątku, stosują się jednakowo do każdego państwa uczestniczącego. Ich wdrażanie w dobrej wierze ma zasadnicze znaczenie dla stosunków pomiędzy państwami, pomiędzy rządami i ich narodami, jak również pomiędzy organizacjami których członkami pozostają. Państwa uczestniczące są odpowiedzialne przed swoimi obywatelami jak też pomiędzy sobą za wdrażanie swoich zobowiązań podjętych w OBWE. Uznajemy te zobowiązania za nasze wspólne osiągnięcie i dlatego uważamy je za sprawę będącą przedmiotem troski wszystkich państw uczestniczących.

Potwierdzamy, że OBWE jest organizacją regionalną zgodnie z Rozdziałem VIII *Karty Narodów Zjednoczonych* oraz podstawową organizacją do pokojowego rozstrzygania sporów w swoim regionie jak też głównym instrumentem wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom, opanowywania kryzysów i przywracania równowagi. OBWE jest wszechogarniającą i kompleksową organizacją dla konsultacji, podejmowania decyzji i współpracy w swoim regionie.

Każde z państw uczestniczących ma jednakowe prawo do bezpieczeństwa. Potwierdzamy nieodłączne prawo każdego z państw uczestniczących do wolności wyboru, bądź zmiany własnych układów bezpieczeństwa, włączając w to traktaty sojusznicze, w miarę ich ewolucji. Każde z państw ma także prawo do neutralności. W tym względzie każde z państw uczestniczących będzie szanowało prawa pozostałych. Nie będą one wzmacniały swojego bezpieczeństwa kosztem bezpieczeństwa innych państw. Wewnątrz OBWE żadne z państw, grupa państw bądź organizacja nie może mieć większej od innych odpowiedzialności za utrzymanie pokoju i stabilności na obszarze OBWE bądź uważać dowolną część tego obszaru za sferę własnych wpływów.

Będziemy budować nasze stosunki w zgodzie z koncepcją wspólnego i kompleksowego bezpieczeństwa, kierując się jednakowym partnerstwem, solidarnością i przejrzystością. Bezpieczeństwo każdego z państw uczestniczących jest nierozłącznie związane z bezpieczeństwem innych. Wymiary bezpieczeństwa: ludzki, gospodarczy, polityczny i wojskowy będziemy traktowali jako integralną całość.

Będziemy utrzymywali zasadę jednomyślności jako podstawę podejmowania decyzji w OBWE. Elastyczność OBWE i zdolność szybkiej odpowiedzi na zmieniające się środowisko polityczne powinny pozostać w centrum kooperacyjnego i wszechogarniającego podejścia OBWE do wspólnego i niepodzielnego bezpieczeństwa.

Uznajemy prymat odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa ONZ za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i jej kluczową rolę w przyczynianiu się do bezpieczeństwa i stabilności w naszym regionie. Potwierdzamy nasze prawa i obowiązki wynikające z *Karty Narodów Zjednoczonych*, włącznie z naszym zobowiązaniem w kwestii niestosowania siły bądź groźby użycia siły. W związku z tym , potwierdzamy również nasze zobowiązanie do poszukiwania pokojowego rozwiązania sporów, jak stanowi *Karta Narodów Zjednoczonych.*

* * *

Na tych podstawach będziemy wzmacniać naszą wspólną odpowiedź i udoskonalać wspólne instrumenty w celu skuteczniejszego sprostania wyzwaniom stojącymi przed nami.

III. Nasza wspólna odpowiedź

Współpraca z innymi organizacjami. Platforma bezpieczeństwa kooperacyjnego

Zagrożeniom i wyzwaniom przed którymi dziś stoimy nie może sprostać pojedyncze państwo bądź organizacja. W ciągu ostatniej dekady podjęliśmy ważne działania by ukształtować nową współpracę pomiędzy OBWE i innymi organizacjami międzynarodowymi. W celu pełnego wykorzystania środków społeczności międzynarodowej jesteśmy zobowiązani do ściślejszej współpracy pomiędzy instytucjami międzynarodowymi.

Zobowiązujemy się, poprzez *Platformę Bezpieczeństwa Kooperacyjnego*, która została niniejszym przyjęta jako zasadniczy element tej Karty, dalej wzmacniać i rozwijać współpracę z kompetentnymi organizacjami na podstawie równości i w duchu partnerstwa. Zasady *Platformy Bezpieczeństwa Kooperacyjnego*, wyszczególnione w dokumencie operacyj-

nym załączonym do niniejszej Karty, stosują się do dowolnej organizacji bądź instytucji której członkowie indywidualnie bądź zbiorowo zdecydują się je przestrzegać. Znajdują one zastosowanie we wszystkich wymiarach bezpieczeństwa; polityczno-wojskowym, ludzkim i gospodarczym. Poprzez tę platformę będziemy dążyć do rozwijania i utrzymywania spójności politycznej i operacyjnej, na zasadzie wspólnych wartości, pomiędzy wszystkimi różnorodnymi ciałami zajmującymi się bezpieczeństwem, zarówno w odpowiedzi na konkretne kryzysy jak też w formułowaniu odpowiedzi na nowe zagrożenia i wyzwania. Uznając kluczową integrującą rolę, jaką może odegrać OBWE, proponujemy OBWE, tam gdzie to stosowne, jako elastyczną bazę do kształtowania współpracy, poprzez którą różnorodne organizacje mogą wzajemnie wzmacniać się dzięki właściwym im możliwościom. Nie zamierzamy tworzyć hierarchii organizacji ani stałego podziału prac pomiędzy nimi.

Jesteśmy gotowi, w zasadzie, udostępniać środki międzynarodowych organizacji i instytucji, których jesteśmy członkami dla wsparcia prac OBWE, pod warunkiem podjęcia niezbędnych decyzji politycznych jeśli zaistnieją takie przypadki.

Ważnym elementem wzmocnienia współpracy na obszarze OBWE stała się współpraca subregionalna. Takie procesy, jak *Pakt Stabilności dla Europy Południowo-Wschodniej*, który znajduje się pod auspicjami OBWE, pomagają w promocji naszych wspólnych wartości. Przyczyniają się one do poprawy stabilności nie tylko w danym podregionie ale także na obszarze OBWE. Oferujemy OBWE, zgodnie z *Platformą Kooperacyjnego Bezpieczeństwa*, jako forum współpracy subregionalnej. W tym względzie i zgodnie z postanowieniami dokumentu operacyjnego, OBWE będzie ułatwiać wymianę informacji i doświadczeń pomiędzy grupami subregionalnymi i może, jeśli będzie o to poproszona, otrzymywać i przechowywać wzajemne umowy i porozumienia.

Solidarność i partnerstwo

Pokój i bezpieczeństwo i w naszym regionie są najlepiej gwarantowane przez wolę i zdolność każdego z państw uczestniczących do wspierania demokracji, przestrzegania prawa i szacunku dla praw człowieka. Indywidualnie potwierdzamy naszą wolę pełnego przestrzegania naszych zobowiązań. Mamy również wspólny obowiązek wspierania zasad OBWE. Stąd, jesteśmy zdecydowani współpracować w ramach OBWE i z jej instytucjami oraz przedstawicielami, i być w gotowości do użycia instrumentów i mechanizmów OBWE. Będziemy współpracować w duchu solidarności i partnerstwa w toku przeglądu procesu ich wdrażania. Dzisiaj, zobowiązujemy się do wspólnych przedsięwzięć opartych na współpracy, zarówno w OBWE jak również poprzez te organizacje, których jesteśmy członkami, w celu udzielenia pomocy uczestniczącym państwom by wspierać przestrzeganie przez nie zasad i zobowiązań OBWE. Wzmocnimy istniejące instrumenty współpracy i rozwiniemy nowe aby skutecznie odpowiedzieć na zapotrzebowanie o pomoc ze strony uczestniczących państw. Badać będziemy sposoby dalszego zwiększenia skuteczności Organizacji w przypadku oczywistych, znacznych i ciągłych naruszeń wspomnianych zasad i zobowiązań.

Zdecydowani jesteśmy rozważyć sposoby udzielenia pomocy uczestniczącym państwom domagającym się pomocy w przypadku wewnętrznego załamania prawa i porządku. Wspólnie badać będziemy istotę takiej sytuacji i możliwe sposoby i środki udzielenia wsparcia takiemu państwu.

Potwierdzamy aktualność *Kodeksu Postępowania w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa*. Przystąpimy niezwłocznie do konsultacji, w zgodzie z naszymi obowiązkami w OBWE, z państwem uczestniczącym poszukującym pomocy w zrealizowaniu swojego prawa do indywidualnej lub kolektywnej obrony, w przypadku kiedy jego suwerenność, integralność terytorialna i polityczna niepodległość znajdą się w zagrożeniu.

Wspólnie rozważymy istotę zagrożenia i działania jakie mogą być wymagane w obronie naszych wspólnych wartości.

Nasze instytucje

Zgromadzenie Parlamentarne rozwinęło się w jedną z najważniejszych instytucji OBWE stale dostarczających nowych idei i propozycji. Witamy tę zwiększoną rolę, szczególnie na polu monitorowania demokratycznego rozwoju i wyborów. Apelujemy do Zgromadzenia Parlamentarnego o dalszy rozwój jego działalności jako głównego składnika naszych wysiłków promowania dobrobytu i zwiększonego zaufania wewnątrz państw i pomiędzy państwami uczestniczącymi.

Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, Wysoki Komisarz ds. Mniejszości Narodowych i Przedstawiciel ds. Wolności Mediów są niezbędnymi instytucjami w zapewnianiu poszanowania praw człowieka, demokracji i rządów prawa. Sekretariat OBWE świadczy żywotne wsparcie Urzędującemu Przewodniczącemu i działalności naszej Organizacji, szczególnie w polu. Wzmocnimy także zdolności operacyjne Sekretariatu OBWE, tak by mógł sprostać naszej rozszerzonej działalności i aby zapewnić skuteczne funkcjonowanie operacji polowych w zgodzie z ich mandatem i wytycznymi im udzielanymi.

Zobowiązujemy się do udzielania instytucjom OBWE naszego pełnego wsparcia. Podkreślamy ważność ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami OBWE, jak również z naszymi operacjami polowymi, w celu optymalnego wykorzystania naszych wspólnych zasobów. Będziemy brać pod uwagę potrzebę dywersyfikacji geograficznej i równowagi rasowej podczas doboru personelu do instytucji OBWE i operacji polowych.

Potwierdzamy ogromny rozwój i zróżnicowanie działalności OBWE. Przyznajemy, że znaczna liczba państw uczestniczących OBWE nie była w stanie wdrożyć decyzji Rady Ministerialnej z Rzymu 1993r., i że mogą powstawać trudności związane z brakiem osobowości prawnej Organizacji. Będziemy poszukiwać dróg poprawy tej sytuacji.

Wymiar ludzki

Potwierdzamy, że poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, demokracji i litery prawa są jądrem kompleksowej koncepcji bezpieczeństwa OBWE. Zobowiązujemy się przeciwstawiać takim zagrożeniom bezpieczeństwa jak gwałcenie praw człowieka i podstawowych wolności, włączając w to wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań oraz manifestowanie nietolerancji, agresywnego nacjonalizmu, rasizmu, szowinizmu, ksenofobii i anty-semityzmu.

Ochrona i promocja praw osób należących do mniejszości narodowych są zasadniczymi czynnikami demokracji, pokoju, sprawiedliwości i stabilności wewnątrz i pomiędzy państwami uczestniczącymi. W tym względzie potwierdzamy nasze zobowiązania, w szczególności te podjęte zgodnie postanowieniami Dokumentu Kopenhaskiego 1990 ws. Wymiaru Ludzkiego, i przywołujemy Raport z Genewskiego Spotkania Ekspertów ds. Mniejszości Narodowych. Pełne poszanowanie praw człowieka, włączając prawa osób należących do mniejszości narodowych, będące celem samym w sobie, nie może naruszać lecz wzmacniać integralność terytorialną i suwerenność. Różne koncepcje autonomii jak również inne podejścia wyszczególnione w wyżej wymienionych dokumentach, które są zgodne z zasadami OBWE, tworzą drogi zachowania i promocji tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej mniejszości narodowych wewnątrz istniejącego państwa. Potępiamy gwałt przeciwko jakiejkolwiek mniejszości. Zobowiązujemy się podejmować środki w celu promowania tolerancji i budowy pluralistycznych społeczności, gdzie wszyscy bez względu na ich pochodzenie etniczne posiadają równe możliwości. Podkreślamy,

że kwestie związane z mniejszościami narodowymi mogą być zadawalająco rozwiązane w demokratycznej strukturze politycznej opartej na rządach prawa.

Przyznajemy, że społeczność Romów i Sinti stoi wobec szczególnych trudności i zachodzi potrzeba podjęcia skutecznych środków w celu zapewnienia osobom należącym do tej społeczności pełnej równości szans, zgodnie z zobowiązaniami OBWE. Wzmocnimy nasze działania by zapewnić, że Romowie i Sinti będą mogli odgrywać pełny i jednakowy udział w naszych społeczeństwach i by wyeliminować ich dyskryminację.

Jesteśmy zobowiązani do wykorzenienia tortur i podłego, nieludzkiego bądź poniżającego traktowania bądź karania na obszarze OBWE. W tym celu, będziemy promować legislację zapewniającą proceduralną i rzeczową ochronę i środki zaradcze w zwalczaniu takich praktyk. W miarę potrzeb, będziemy pomagać ofiarom i współpracować z odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi i organizacjami pozarządowymi.

Odrzucamy wszelką politykę czystek etnicznych lub masowych wysiedleń. Potwierdzamy nasze zobowiązanie poszanowania prawa do azylu i do zapewnienia międzynarodowej ochrony uchodźców, tak jak ustanowiono to w konwencji dotyczącej statusu uchodźców z roku 1951 i w Protokóle do niej z roku 1967, jak również do umożliwienia bezpiecznego i godnego dobrowolnego powrotu uchodźców i przesiedleńców. Będziemy realizować bez dyskryminacji reintegrację uchodźców i osób przesiedlonych w miejscach ich pochodzenia.

W celu poprawy ochrony osób cywilnych podczas konfliktu, będziemy poszukiwać sposobów wzmocnienia wdrażania międzynarodowego prawa humanitarnego.

Pełne i sprawiedliwe korzystanie przez kobiety z ich praw człowieka ma podstawowe znaczenie dla osiągnięcia bardziej spokojnego, prosperującego i demokratycznego obszaru OBWE. Jesteśmy zobowiązani do stanowienia równości między mężczyznami i kobietami jako integralnej części naszej polityki, zarówno na szczeblu państw jak też organizacji.

Podejmiemy środki dla wyeliminowania wszystkich form dyskryminacji kobiet, położenia kresu gwałtom przeciwko kobietom i dzieciom jak również seksualnego wykorzystywania oraz wszystkim formom handlu istotą ludzką. W celu zapobiegania takim przestępstwom będziemy, między innymi, promować przyjęcie bądź wzmocnienie regulacji prawnych, które czynią osoby je popełniające odpowiedzialnymi i polepszają ochronę ofiar. Rozwiniemy także i wdrożymy środki dla ochrony praw i interesów dzieci w konfliktach zbrojnych i w sytuacjach po-konfliktowych, włączając dzieci uciekinierów i dzieci przesiedlone. Będziemy poszukiwać sposobów zapobiegania wymuszonej bądź obowiązkowej rekrutacji osób niepełnoletnich, poniżej 18 lat życia, do udziału w konfliktach zbrojnych.

Potwierdzamy nasze zobowiązanie przeprowadzania wolnych i uczciwych wyborów zgodnie z normami OBWE zawartymi w Dokumencie Kopenhaskim 1990. Uznajemy pomoc jaką Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka może świadczyć państwom uczestniczącym w rozwijaniu i wdrażaniu legislacji wyborczej. Zgodnie z powyższymi zobowiązaniami będziemy zapraszać obserwatorów na nasze wybory z innych państw uczestniczących, Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, Zgromadzenia Parlamentarnego OBWE i innych instytucji i organizacji, które wyrażą wolę obserwacji naszych działań wyborczych.

Potwierdzamy znaczenie niezależnych mediów i swobodnego przepływu informacji, jak również publicznego dostępu do informacji. Zobowiązujemy się podejmować wszystkie konieczne kroki by zapewnić podstawowe warunki dla wolnych i niezależnych mediów i swobodnego transgranicznego i wewnątrzpaństwowego przepływu informacji, które uważamy za niezbędny składnik jakiegokolwiek demokratycznego, wolnego i otwartego społeczeństwa.

Organizacje pozarządowe mogą odegrać żywotną rolę w promocji praw człowieka, demokracji i litery prawa. Są one integralną częścią silnej cywilnej społeczności. Zobowiązujemy się do wzmacniania zdolności organizacji pozarządowych by mogły mieć pełny wkład w dalszy rozwój cywilnego społeczeństwa oraz w przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności.

Wymiar polityczno-wojskowy

Polityczno-wojskowe aspekty bezpieczeństwa pozostają kluczowymi dla interesów uczestniczących państw. Stanowią one zasadniczy element koncepcji kompleksowego bezpieczeństwa OBWE. Rozbrojenie, kontrola zbrojeń i środki budowy zaufania i bezpieczeństwa są ważnymi elementami ogólnego wysiłku umacniania bezpieczeństwa poprzez kształtowanie stabilności, przejrzystości i przewidywalności w obszarze wojskowym. Pełne wdrożenie, adaptacja we właściwym czasie i, kiedy jest to wymagane, dalszy rozwój porozumień dotyczących kontroli zbrojeń i środków budowy zaufania i bezpieczeństwa są istotnym wkładem w naszą polityczną i wojskową stabilność.

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie musi nadal służyć jako fundament bezpieczeństwa europejskiego. Przyczynił się on do ogromnej redukcji pułapów uzbrojenia. Zapewnia on zasadniczy wkład w bardziej bezpieczną i zintegrowaną Europę. Państwa Strony tego traktatu wykonały krytyczny krok do przodu. Traktat został wzmocniony poprzez adaptację jego postanowień w celu zapewnienia lepszej stabilności, przewidywalności i przejrzystości w zmienionych okolicznościach. Pewna liczba Państw Stron dokona dalszych redukcji własnych pułapów uzbrojenia. Zmodyfikowany traktat, po wejściu w życie, będzie otwarty dla innych państw uczestników OBWE w obszarze od Atlantyku do Uralu i dzięki temu będzie stanowił dodatkowy wkład w stabilność i bezpieczeństwo Europy.

Dokument wiedeński OBWE, łącznie z innymi dokumentami przyjętymi przez Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa dotyczącymi polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, stanowią cenne instrumenty dla wszystkich państw uczestników OBWE dla budowy lepszego wzajemnego zaufania i przejrzystości wojskowej. Będziemy nadal regularnie stosować i w pełni wdrażać wszystkie instrumenty OBWE na tym polu i dążyć do ich adaptacji we właściwym czasie dla zapewnienia stosownej odpowiedzi na potrzeby bezpieczeństwa na obszarze OBWE. Pozostajemy zobowiązani do przestrzegania zasad zawartych w *Kodeksie postępowania w polityczno-wojskowych aspektach bezpieczeństwa.* Zdecydowani jesteśmy podejmować dalsze wysiłki na Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa w celu wyjścia naprzeciw wspólnym obawom w dziedzinie bezpieczeństwa państw uczestniczących i realizacji koncepcji OBWE dotyczącej kompleksowego i niepodzielnego bezpieczeństwa, tak dalece jak wiąże się ona z wymiarem wojskowo-politycznym. Będziemy kontynuować szeroki dialog w dziedzinie bezpieczeństwa i zobowiążemy naszych przedstawicieli do prowadzenia tego dialogu na Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa.

Wymiar gospodarczy i ochrony środowiska

Więź pomiędzy bezpieczeństwem, demokracją i dobrobytem stała się niezmiernie oczywista na obszarze OBWE, podobnie jak zagrożenie bezpieczeństwa wynikające z degradacji środowiska i zubożenia zasobów naturalnych. Wolność gospodarcza, sprawiedliwość społeczna i odpowiedzialność za środowisko są nieodzowne dla dobrobytu. W oparciu o te związki będziemy dbać by wymiar gospodarczy uzyskał należytą uwagę, szczególnie jako element naszych działań w zakresie wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom. Przyczynimy się do tego, między innymi, mając na uwadze promocję integracji

przekształcających się gospodarek ze światowym systemem gospodarczym oraz by zapewnić przestrzeganie prawa i rozwój przejrzystych i stabilnych systemów prawnych w sferze gospodarczej.

OBWE charakteryzuje się znaczną liczbą członków, kompleksowym podejściem do bezpieczeństwa, dużą liczbą operacji polowych i ma długą historią jako organizacja stanowiąca normy. Te właściwości pozwalają jej identyfikować zagrożenia i działać jako katalizator współpracy pomiędzy kluczowymi organizacjami międzynarodowymi i instytucjami w obszarach gospodarczych i ochrony środowiska. Tam gdzie to stosowne OBWE gotowa jest odgrywać taką rolę. Będziemy tworzyć taką współpracę pomiędzy OBWE i właściwymi organizacjami międzynarodowymi zgodnie z postanowieniami Platformy Kooperacyjnego Bezpieczeństwa.

Praworządność i walka z korupcją

Potwierdzamy nasze zobowiązanie przestrzegania prawa. Przyznajemy, że korupcja stanowi wielkie zagrożenie dla wartości podzielanych przez OBWE. Generuje ona niestabilność i sięga wielu aspektów bezpieczeństwa gospodarki i wymiaru ludzkiego. Państwa uczestniczące zobowiązują się wzmacniać swoje wysiłki do walki z korupcją i warunkami, które ją rodzą, jak też promować pozytywną nadbudowę dla dobrych praktyk rządowych i integralności publicznej. Wykorzystają one lepiej istniejące instrumenty międzynarodowe i będą wzajemnie się wspierać w walce przeciwko korupcji. Część swoich wysiłków zorientowanych na promocję przestrzegania prawa OBWE skieruje na współpracę z organizacjami pozarządowymi, które są zdecydowane walczyć przeciwko praktykom korupcyjnym.

IV. Nasze wspólne instrumenty

Wzmocnienie naszego dialogu

Jesteśmy zdecydowani poszerzyć i wzmocnić nasz dialog dotyczący rozwoju wydarzeń związanych z wszystkimi aspektami bezpieczeństwa na obszarze OBWE. Polecamy Stałej Radzie i Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa by w stosownych obszarach swoich uprawnień zajęły się głębiej sprawami bezpieczeństwa państw uczestniczących i realizowały koncepcję kompleksowego i niepodzielnego bezpieczeństwa OBWE.

Stała Rada, będąca regularnym ciałem konsultacji politycznych i podejmowania decyzji, będzie podejmowała pełen zakres spraw koncepcyjnych jak również wykonywała codzienną pracę operacyjną organizacji. By wspomóc jej obrady i podejmowanie decyzji, jak również wzmocnić proces konsultacji politycznych i przejrzystość wewnątrz organizacji, ustanowimy Komitet Przygotowawczy pod dyrekcją Stałej Rady. Ten otwarty komitet będzie zwykle spotykał się w sposób nieformalny i będzie otrzymywał zadania pod rozwagę od Rady bądź od jej Przewodniczącego i składał raporty Radzie.

Odzwierciedlając naszego ducha solidarności i partnerstwa, będziemy także wzmagali dialog polityczny aby zaoferować pomoc państwom uczestniczącym, dzięki temu zapewniając przestrzeganie zobowiązań OBWE. By zachęcić do tego dialogu, zdecydowaliśmy zgodnie z ustanowionymi zasadami i praktyką, lepiej wykorzystać instrumenty OBWE, włączając w to:

Wysyłanie delegacji z instytucji OBWE, z udziałem innych stosownych organizacji międzynarodowych, kiedy będzie należało, w celu udzielania porady i wiedzy dla reform legislacyjnych i praktyki działania;

Wysyłanie Osobistych Przedstawicieli Urzędującego Przewodniczącego, po konsultacji z zainteresowanym państwem, w celu wykonania misji sondażowej bądź doradczej;

Zebranie przedstawicieli OBWE i zainteresowanych państw w celu poruszenia spraw dotyczących przestrzegania zobowiązań OBWE;

Organizowanie programów szkoleniowych mających na celu poprawę norm i stosowanych praktyk, między innymi, w dziedzinie praw człowieka, demokratyzacji i przestrzegania prawa;

Poruszanie spraw dotyczących przestrzegania zobowiązań OBWE na spotkaniach przeglądowych OBWE i konferencjach jak też na Forum Ekonomicznym;

Przedkładanie takich spraw pod rozwagę Stałej Rady, między innymi, na podstawie rekomendacji instytucji OBWE w ramach ich mandatów bądź rekomendacji Osobistych Przedstawicieli Urzędującego Przewodniczącego;

Zwoływanie spotkań Stałej Rady w specjalnym bądź wzmocnionym składzie w celu omówienia kwestii nieprzestrzegania zobowiązań OBWE i podjęcia decyzji w sprawie stosownych działań;

Ustanowienie operacji polowej za zgodą zainteresowanego państwa

Operacje polowe OBWE

Stała Rada ustanowi operacje polowe. Będzie decydowała o ich mandacie i budżecie. Na tej podstawie, Stała Rada i Urzędujący Przewodniczący będą udzielali wytycznych do takich operacji.

Rozwijanie operacji polowych OBWE stanowi o istotnej transformacji Organizacji, która umożliwiła OBWE odgrywanie bardziej znaczącej roli w promowaniu pokoju, bezpieczeństwa i przestrzegania zobowiązań OBWE. Opierając się na doświadczeniach, jakie zdobyliśmy, będziemy dalej rozwijać i wzmacniać ten instrument w celu realizacji zadań zgodnie ze stosownym mandatem, który, między innymi, może zawierać następujące cele:

Udzielanie pomocy i rady lub formułowanie zaleceń w obszarach uzgodnionych pomiędzy OBWE a państwem gospodarzem;

Obserwowanie przestrzegania zobowiązań OBWE i udzielanie rady lub zaleceń w celu poprawy tego przestrzegania;

Pomoc w organizowaniu i monitorowaniu wyborów;

Udzielanie wsparcia dla prymatu prawa i demokratycznych instytucji, jak również dla utrzymania i odbudowy prawa i porządku;

Pomoc w tworzeniu warunków do negocjacji lub innych przedsięwzięć, które mogą ułatwić pokojowe rozstrzyganie konfliktów;

Udzielanie wsparcia w rehabilitacji i odbudowie różnorodnych aspektów życia społecznego.

Rekrutacja do operacji polowych winna zapewnić udostępnienie kwalifikowanego personelu przez państwa uczestniczące. Szkolenie personelu jest ważnym aspektem poprawy skuteczności OBWE i jej operacji polowych i dlatego będzie udoskonalane. Istniejące obiekty szkoleniowe w państwach uczestniczących OBWE i działalność szkoleniowa OBWE mogą odgrywać czynną rolę w osiągnięciu tego celu we współpracy, kiedy to stosowne, z innymi organizacjami i instytucjami.

Zgodnie z *Platformą Bezpieczeństwa Kooperacyjnego*, będzie wzmagana współpraca pomiędzy OBWE i innymi organizacjami międzynarodowymi w prowadzeniu operacji polowych. Będzie to realizowane, między innymi, poprzez organizowanie wspólnych projektów z innymi partnerami, w szczególności z Radą Europy, pozwalając OBWE na wykorzystanie ich kwalifikacji z jednoczesnym poszanowaniem tożsamości i procedur podejmowania decyzji każdej z zaangażowanych organizacji.

Państwo-gospodarz operacji polowej OBWE powinno, kiedy to stosowne, być wspomagane w tworzeniu własnych możliwości i kwalifikacji w obszarze odpowiedzialności.

Ułatwi to skuteczne przekazanie zadań operacji państwu gospodarzowi, a w ślad za tym zamknięcie operacji polowej.

Szybkie reagowanie (REACT)

Przyznajemy, że zdolność szybkiego wysłania specjalistów cywilnych i policyjnych ma podstawowe znaczenie dla skutecznego zapobiegania konfliktom, opanowywania kryzysów i przywracania równowagi po konflikcie. Zobowiązujemy się do rozwinięcia zdolności ustanowienia, w ramach państw uczestniczących i OBWE, Eksperckich Zespołów Szybkiego Reagowania (REACT), które będą do dyspozycji OBWE. Pozwoli to ciałom OBWE i instytucjom na działanie w zgodzie z ich procedurami, na szybkie wysłanie ekspertów do państw uczestniczących OBWE dla udzielenia pomocy w zgodzie z normami OBWE, w celu zapobiegania konfliktom, opanowywania kryzysów i przywracania równowagi po konflikcie. Ten szybko rozwijany środek będzie obejmował szeroki zakres specjalności cywilnych. Zapewni on nam możliwość rozwiązywania problemów zanim staną się one kryzysami oraz, w razie potrzeby, możliwość szybkiego rozmieszczenia cywilnego komponentu operacji pokojowej. Zespoły będą mogły być użyte jako środek wyrównawczy wspomagający OBWE w przypadku szybkiego rozwijania operacji na dużą skalę lub operacji specjalistycznych. Oczekujemy, że REACT będzie się rozwijał i ewoluował wraz z innymi środkami OBWE aby sprostać potrzebom Organizacji.

Centrum operacyjne

Szybkie reagowanie jest ważne dla skuteczności OBWE w zapobieganiu konfliktom, opanowywaniu kryzysów i przywracaniu równowagi po konflikcie, i zależy od efektywnego przygotowania i planowania. Aby to ułatwić, zdecydowaliśmy ustanowić Centrum operacyjne w Ośrodku Zapobiegania Konfliktom, wraz z małą grupą rdzennego personelu mającego doświadczenie odnoszące się do wszelkiego typu operacji OBWE, które mogą, w razie potrzeby, być szybko rozwijane. Jego zadaniem będzie planowanie i rozwijanie operacji polowych, włącznie z tymi, które obejmują środki REACT. Będzie on, w miarę potrzeb, utrzymywał więzi z innymi organizacjami międzynarodowymi i instytucjami zgodnie z *Platformą Kooperacyjnego Bezpieczeństwa.* Personel Ośrodka będzie, na ile to możliwe, dobierany spośród wykwalifikowanego personelu delegowanego przez państwa uczestniczące i z istniejących zasobów Sekretariatu. Ten rdzeń będzie podstawą szybkiego działania w nowych zadaniach z chwilą ich powstawania. Szczegółowe rozwiązania zostaną uzgodnione zgodnie z istniejącymi procedurami.

Działania policyjne

Będziemy dążyć do zwiększania roli OBWE w działaniach związanych z aktywnością cywilnej policji, pojmowanej jako integralna część wysiłków Organizacji w zapobieganiu konfliktom, rozwiązywaniu kryzysów i przywracaniu równowagi. Działania te mogą obejmować:

Monitorowanie policji, włączając w to zapobieganie by policja nie prowadziła takiej działalności jak dyskryminacja oparta na tożsamości religijnej i etnicznej;

Szkolenie policji, które może między innymi obejmować następujące zadania:

Poprawę operacyjnych i taktycznych możliwości i usług lokalnej policji i reformowanie sił paramilitarnych;

Zaszczepianie nowych i nowoczesnych umiejętności policyjnych, takich jak nadzór społeczności, zdolności do zwalczania narkomanii, korupcji i terroryzmu;

Tworzenie służby policyjnej o składzie wieloetnicznym lub wieloreligijnym, która może cieszyć się zaufaniem całej społeczności;

Promowanie szacunku dla praw człowieka i podstawowych wolności.

Będziemy wspierać dostawy nowoczesnego sprzętu stosownego dla służb policyjnych, które otrzymają przeszkolenie w takich nowych umiejętnościach.

Ponadto, OBWE zbada możliwości i warunki dla swojej nowej roli w zaprowadzaniu prawa.

Będziemy również promować rozwijanie niezależnych systemów sprawiedliwości, które odgrywają kluczową rolę środków przeciwko gwałceniu praw człowieka jak również zapewniają poradę i pomoc dla zreformowania systemu więziennictwa. OBWE będzie również pracowała wraz z innymi organizacjami międzynarodowymi nad stworzeniem politycznej i prawnej podbudowy na której policja mogłaby wykonywać swoje zadania zgodnie z zasadami demokracji i poszanowania prawa.

Utrzymywanie pokoju

Pozostajemy zobowiązani do wzmacniania kluczowej roli OBWE w utrzymywaniu pokoju i stabilności w naszym obszarze. OBWE miała najbardziej skuteczny wkład w bezpieczeństwo regionalne, w takich dziedzinach jak operacje polowe, przywracanie równowagi po konflikcie, demokratyzacja i prawa człowieka jak również monitorowanie wyborów. Zdecydowaliśmy zbadać możliwości potencjalnie większej i szerszej roli OBWE w utrzymywaniu pokoju. Potwierdzając nasze prawa i obowiązki wynikające z *Karty Narodów Zjednoczonych* i na podstawie naszych dotychczasowych decyzji, potwierdzamy, że OBWE może, na zasadzie odrębnych przypadków i jednomyślnej zgody, zdecydować o odegraniu roli w utrzymywaniu pokoju, włączając w to rolę wiodącą, jeśli państwa uczestniczące uznają, że jest ona najbardziej skuteczną i właściwą do tego organizacją. W tym względzie, może ona także zdecydować o wystawieniu mandatu obejmującego utrzymywanie pokoju przez innych i poszukiwać wsparcia państw uczestniczących jak również innych organizacji dla zapewnienia środków i siły fachowej. Zgodnie z *Platformą Bezpieczeństwa Kooperacyjnego* może ona także zapewnić koordynację dla takich wysiłków.

Trybunał koncyliacji i arbitrażu

Podkreślamy, że zasada pokojowego rozwiązywania sporów leży u podstaw zobowiązań OBWE. W tym względzie, Trybunał Koncyliacji i Arbitrażu pozostaje instrumentem dostępnym tym państwom, które stały się stronami Konwencji Sztokholmskiej z roku 1992. Zachęcamy je do stosowania tego instrumentu w celu rozstrzygania sporów pomiędzy nimi, jak również pomiędzy innymi państwami uczestniczącymi, które dobrowolnie poddadzą się jurysdykcji Trybunału. Również, zachęcamy te państwa, które nie są jeszcze stronami Konwencji, by do niej przystąpiły.

Nasi partnerzy we współpracy

Uznajemy współzależność pomiędzy bezpieczeństwem obszaru OBWE z bezpieczeństwem obszaru naszych Partnerów we Współpracy, jak również nasze zobowiązanie do utrzymywania z nimi stosunków i dialogu. Podkreślamy w szczególności nasze długotrwałe stosunki z partnerami śródziemnomorskimi, Algierią, Egiptem, Izraelem, Jordanią, Marokiem i Tunezją. Potwierdzamy zwiększone zaangażowanie i wsparcie w pracach OBWE ze strony naszych Partnerów we Współpracy. Bazując na tej współzależności, gotowi jesteśmy rozwijać dalej ten proces. Wdrażając i korzystając z Dokumentu Helsińskiego 1992 i Dokumentu Budapeszteńskiego 1994 będziemy ściślej współpracować z Partnerami we Współpracy w celu promocji norm i zasad OBWE. Witamy ich wolę promowania realizacji norm i zasad Organizacji, włączając w to podstawową zasadę rozwiązywania konfliktów przy pomocy środków pokojowych. W tym względzie zapraszamy Partnerów we Współ-

pracy by w miarę rozwoju dialogu, na bardziej regularnej podstawie zwiększali swoje uczestnictwo w pracach OBWE.

W pełni musi być zbadany i wykorzystany potencjał Grupy Kontaktowej i seminariów środziemnomorskich. Wykorzystując mandat Budapeszteński, Stała Rada zbada zalecenia wypływające z Grupy Kontaktowej i seminariów śródziemnomorskich. Będziemy zachęcać Partnerów Śródziemnomorskich we Współpracy do korzystania z naszej wiedzy w ustanawianiu struktur i mechanizmów w basenie morza Śródziemnego dla potrzeb wczesnego ostrzegania, dyplomacji prewencyjnej i zapobiegania konfliktom.

Witamy zwiększające się zaangażowanie w nasze prace ze strony Japonii i Republiki Korei. Witamy wkład Japonii w operacje polowe OBWE. Będziemy dążyli do dalszego wzmocnienia naszej współpracy z partnerami azjatyckimi w stawianiu czoła wspólnym wyzwaniom.

Zakończenie

Niniejsza Karta przyczyni się do bezpieczeństwa wszystkich państw uczestniczących poprzez wzmocnienie OBWE na progu dwudziestego pierwszego wieku. Dziś zdecydowaliśmy rozwijać istniejące instrumenty i tworzyć nowe narzędzia. Wykorzystamy je w pełni dla promocji wolnego, demokratycznego i bezpiecznego obszaru OBWE. Dzięki temu Karta przypieczętuje rolę OBWE jako jedynej pan-europejskiej organizacji bezpieczeństwa, której powierzono zapewnienie pokoju i stabilności w jej obszarze. Doceniamy zakończenie prac Komitetu ds. Modelu Bezpieczeństwa.

Oryginał niniejszej Karty, sporządzony w językach angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim, rosyjskim i hiszpańskim, będzie przekazany Sekretarzowi Generalnemu Organizacji, który prześle poświadczoną kopię Karty do każdego z państw uczestniczących.

My, niżej podpisani Wysocy Przedstawiciele państw uczestniczących, świadomi wysokiego politycznego znaczenia jakie przyznajemy niniejszej Karcie, jak również deklarujący naszą determinację by działać w zgodzie z postanowieniami zawartymi w powyższym tekście, złożyliśmy poniżej nasze podpisy.

Sporządzono w Istambule, dnia 19 listopada 1999 r.

Źródło: Zbigniew Karolczyk (tłumaczenie), www.bbn.gov.pl/pl/obwe/obwe-dokumenty.html

Umowa w sprawie maksymalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oraz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w związku z Traktatem w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie

Budapeszt, 3 listopada 1990 r.

Rządy Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oraz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, zwane dalej Umawiającymi się Stronami,

mając na względzie Traktat w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie, zwany dalej Traktatem,

kierując się dążeniem do konsekwentnego wykonywania wszystkich działań wynikających z Traktatu,

zdając sobie sprawę, że współpraca i kontakty między nimi są czynnikiem skutecznego działania Traktatu,

potwierdzając, że celem niniejszej Umowy jest ustalenie zgodnie z postanowieniami Traktatu, maksymalnych w konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, oraz mechanizmu ich zmiany,

uwzględniając interesy bezpieczeństwa wszystkich Umawiających się Stron,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Umawiające się Strony ustanawiają zgodnie z postanowieniami Traktatu swoje maksymalne pułapy konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, o których powiadomienia są przedkładane przy podpisaniu Traktatu, w następujący sposób:

Rzeczpospolita Polska

Czołgi: nie więcej niż 1730 czołgów.

Wozy opancerzone: nie więcej niż 2150 wozów, w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojenie: nie więcej niż 1700 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 107 wozów.

Artyleria: nie więcej niż 1610 jednostek.

Samoloty bojowe: nie więcej niż 460 samolotów.

Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 130 śmigłowców.

Ludowa Republika Bułgarii

Czołgi: nie więcej niż 1475 czołgów.

Bojowe wozy opancerzone: nie więcej niż 2000 wozów: w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 1100 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 100 wozów.

Artyleria: nie więcej niż 1750 jednostek.

Samoloty bojowe: nie więcej niż 235 samolotów.
Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 67 śmigłowców.

Czeska i Słowacka Republika Federacyjna
Czołgi: nie więcej niż 1435 czołgów.
Bojowe wozy opancerzone: nie więcej niż 2050 wozów: w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 1430 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 103 wozy.
Artyleria: nie więcej niż 1150 jednostek.
Samoloty bojowe: nie więcej niż 345 samolotów.
Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 75 śmigłowców.

Rumunia
Czołgi: nie więcej niż 1375 czołgów.
Bojowe wozy opancerzone: nie więcej niż 2100 wozów: w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 500 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 105 wozów.
Artyleria: nie więcej niż 1475 jednostek.
Samoloty bojowe: nie więcej niż 430 samolotów.
Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 120 śmigłowców.

Republika Węgierska
Czołgi: nie więcej niż 835 czołgów
Bojowe wozy opancerzone: nie więcej niż 1700 wozów: w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 1020 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 86 wozów.
Artyleria: nie więcej niż 840 jednostek.
Samoloty bojowe: nie więcej niż 180 samolotów.
Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 108 śmigłowców.

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
Czołgi: nie więcej niż 13150 czołgów.
Bojowe wozy opancerzone: nie więcej niż 20 000 wozów: w tym bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 12 250 wozów, w tym bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem: nie więcej niż 1000 wozów.
Artyleria: nie więcej niż 13 175 jednostek.
Samoloty bojowe: nie więcej niż 5150 samolotów.
Śmigłowce uderzeniowe: nie więcej niż 1500 śmigłowców
2. Postanowienia niniejszego artykułu w części dotyczącej przedłożenia przy podpisaniu Traktatu powiadomień o wyszczególnionych w ustępie 1 niniejszego artykułu maksymalnych pułapach konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu są stosowane tymczasowo do chwili podpisania niniejszej Umowy.

Artykuł II
Umawiające się Strony mają prawo do zmiany swych maksymalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu oraz niniejszej Umowy.

Umawiająca się Strona zamierzająca zmienić swój maksymalny pułap konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu będzie powiadamiać o takim zamiarze pozostałe Umawiające się Strony.

Jeśli Umawiająca się Strona powiadamia o zamiarze zwiększenia swego maksymalnego pułapu konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, to zainteresowane Umawiające się Strony nie później niż 14 dni od dnia otrzymania takiego powiadomienia informują wszystkie Umawiające się Strony o swym stanowisku w sprawach przedstawionych w powiadomieniu. W razie braku consensusu Umawiająca się Strona zamierzająca zwiększyć swój maksymalny pułap konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, nie później niż 21 dni po otrzymaniu ostatniej informacji zwołuje konsultacje zainteresowanych Umawiających się Stron dla rozpatrzenia spraw przedstawionych w powiadomieniu.

Umawiająca się Strona zamierzająca zwiększyć swój maksymalny pułap konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, ma prawo do dokonania takiego zwiększenia tylko za zgodą wszystkich zainteresowanych Umawiających się. Stron i w taki sposób, by nie nastąpiło naruszenie stosownych postanowień Traktatu.

Zmniejszenie, ilości ograniczanych na mocy Traktatu konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, jaką dysponuje Umawiająca się Strona, nie daje samoistnie prawa innej Umawiającej się Stronie do zwiększenia swojego maksymalnego pułapu konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu.

Wykorzystanie maksymalnego pułapu konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu, ograniczanych na mocy Traktatu, należy do wyłącznej właściwości każdej Umawiającej się Strony.

Artykuł III

Umawiające się Strony ograniczają ilość mostów czołgowych, jaka będzie w ich jednostkach regularnych, zgodnie z wyszczególnieniem zawartym w załączniku do niniejszej Umowy.

Artykuł IV

1. Każda Umawiająca się Strona ma prawo do proponowania zmian w niniejszej Umowie, dla których rozpatrzenia mogą być zwoływane konsultacje. Zmiany te wchodzą w życie po ich zaakceptowaniu przez wszystkie Umawiające się Strony.

2. W razie wejścia w życie zmian do Traktatu, dotyczących spraw regulowanych niniejszą Umową, podlega ona rewizji.

Artykuł V

Każda z Umawiających się Stron ma prawo do zwoływania konsultacji wszystkich Umawiających się Stron dla omówienia spraw związanych z wykonywaniem niniejszej Umowy. Takie konsultacje odbywają się nie później niż 15 dni po powiadomieniu o tym wszystkich Umawiających się Stron.

Artykuł VI

1. W razie wypowiedzenia Traktatu przez Umawiającą się Stronę, przestaje być ona Stroną niniejszej Umowy.

2. Każda Umawiająca się Strona ma prawo do wypowiedzenia niniejszej Umowy, jeśli uzna, że wyjątkowe okoliczności dotyczące treści niniejszej Umowy stworzyły zagrożenie dla jej najwyższych interesów.

Umawiająca się Strona zamierzająca wypowiedzieć niniejszą Umowę nie później niż na 90 dni przed datą zamierzonego wypowiedzenia niniejszej Umowy powiadamia o tym depozytariusza niniejszej Umowy. Powiadomienie zawiera przedstawienie powodów wypowiedzenia. Depozytariusz informuje o tym powiadomieniu pozostałe Umawiające się Strony.

3. Nie później niż 21 dni po otrzymaniu powiadomienia o wypowiedzeniu przez Umawiające się Strony Układu lub niniejszej Umowy depozytariusz niniejszej Umowy zwołuje konsultacje Umawiających się Stron dla omówienia spraw związanych z wypowiedzeniem.

Artykuł VII

1. Niniejsza Umowa podlega przyjęciu zgodnie z konstytucyjnymi wymogami każdej z Umawiających się Stron.

2. Niniejsza Umowa wchodzi w życie w dniu wejścia w życie Traktatu i ma moc obowiązującą w okresie jego obowiązywania.

Sporządzono w Budapeszcie dnia 3 listopada 1990 roku, w 1 egzemplarzu w języku polskim, bułgarskim, czeskim, rumuńskim, węgierskim i rosyjskim, przy czym wszystkie teksty posiadają jednakową moc. Oryginał Umowy będzie przechowywany w archiwach Rządu Republiki Węgierskiej, który niniejszym zostaje wyznaczony na depozytariusza. Poświadczone kopie Umowy depozytariusz przekazuje Umawiającym się Stronom.

Załącznik 1

1. Mając na względzie, że każda grupa państw-stron ma zgodnie, z Traktatem prawo do posiadania w regularnych jednostkach 740 mostów czołgowych, Umawiające się Strony uzgodniły ograniczenie ich ilości w następujący sposób:

Rzeczpospolita Polska – 60 szt.
Ludowa Republika Bułgarii – 79 szt.
Czeska i Słowacka Republika Federacyjna – 50 szt.
Rumunia – 60 szt.
Republika Węgierska – 29 szt.
Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich – 462 szt.

2. Zmiany wyżej wyszczególnionych ilości mostów czołgowych w regularnych jednostkach Umawiających się Stron przeprowadzane są zgodnie z postanowieniami artykułu III niniejszej Umowy.

Uzgodniony zapis protokolarny do umowy w sprawie maksymalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oraz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w związku z Traktatem o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z dnia 3 listopada 1990 r.

1. Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oświadcza, że w ramach swojego maksymalnego pułapu przewidzianego w Umowie zawartej między Rzeczypospolitą Polską, Ludową Republiką Bułgarii, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną, Rumunią, Republiką Węgierską oraz Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich w sprawie mak0symalnych pułapów konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu

zgodnie z Traktatem o konwencjonalnych siłach zbrojnych, w oznaczonych miejscach składowania Związku Radzieckiego będzie nie więcej niż 2650 czołgów bojowych, 2080 bojowych wozów opancerzonych i 2350 systemów artyleryjskich.

2. Rządy Rzeczypospolitej Polskiej, Ludowej Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rumunii, Republiki Węgierskiej oświadczają o swojej zgodzie na to, że zgodnie z postanowieniami artykułu o maksymalnych pułapach konwencjonalnych kategorii uzbrojenia i sprzętu zawartego w Traktacie o konwencjonalnych sikach zbrojnych w Europie, w rozsądnym terminie zostanie osiągnięte porozumienie dotyczące kwestii składowania czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych i systemów artyleryjskich utrzymywanych w oznaczonych miejscach składowania, zgodnie z artykułem Traktatu dotyczącym składowania, przy czym wyżej wymienione pułapy składowania ograniczonego Traktatem uzbrojenia i sprzętu dla Związku Radzieckiego nie zostaną naruszone.

Dokument końcowy nadzwyczajnej konferencji państw-stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie

Wiedeń, 31 maja 1996 r.

Federacyjna Republika Czech i Słowacji, Federacja Rosyjska, Kanada, Królestwo Belgii, Królestwo Danii, Królestwo Hiszpanii, Królestwo Niderlandów, Królestwo Norwegii, Republika Armenii, Republika Azerbejdżanu, Republika Białoruś, Republika Bułgarii, Republika Federalna Niemiec, Republika Francji, Republika Gruzji, Republika Grecji, Republika Islandii, Republika Kazachstanu, Republika Mołdawii, Rzeczpospolita Polska, Republika Portugalii, Republika Węgier, Republika Włoch, Republika Turcji, Rumunia, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielkie Księstwo Luksemburg, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Ukraina, które są Państwami-Stronami Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, podpisanego 19 listopada 1990 r., zwane dalej Państwami-Stronami,

potwierdzając swoją zdecydowaną wolę wprowadzenia w życie Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, podpisanego 19 listopada 1990 r., zwanego dalej Traktatem, przed spotkaniem Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie na szczycie w Helsinkach 9–10 lipca 1992 r.,

dążąc do osiągnięcia celów i wypełnienia postanowień Traktatu oraz odpowiadając na historyczne zmiany, które nastąpiły w Europie od czasu podpisania Traktatu, przywołując w tym kontekście postanowienia paragrafu 4 Wspólnej Deklaracji dwudziestu dwóch państw, podpisanej w Paryżu 19 listopada 1990 r., dotyczące utrzymywania tylko takiego potencjału wojskowego, który jest niezbędny do zapobieżenia wojnie i zapewnienia skutecznej obrony, mając na uwadze związki pomiędzy potencjałami wojskowymi i doktrynami oraz potwierdzając swe zaangażowanie w wypełnianie tych postanowień,

uczestnicząc wspólnie w spotkaniu Nadzwyczajnej Konferencji, odbywającej się pod przewodnictwem Królestwa Hiszpanii w Oslo 5 czerwca 1992 r., zgodnie z Artykułem XXI, par. 2 Traktatu, stosowanego tymczasowo,

1. Porozumienia interpretacyjne, notyfikacje, potwierdzenia i zobowiązania, wchodzące w skład lub odnoszące się do niniejszego Dokumentu Końcowego i jego Aneksów A i B, wraz ze zdeponowaniem instrumentów ratyfikacji przez wszystkie Państwa-Strony, będą traktowane jako spełnienie warunków niezbędnych do wejścia w życie Traktatu, zgodnie z jego postanowieniami. Zgodnie z tym, Traktat wejdzie w życie dziesięć dni po zdeponowaniu ostatniego z tych instrumentów.

2. W tym kontekście Państwa-Strony odnotowują Porozumienie z 15 maja 1992 r. o zasadach i procedurach implementacji traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, cztery Protokoły tego Porozumienia i Wspólną Deklarację z 15 maja 1992 r., w odniesieniu do Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, jak zostało to przekazane 1 czerwca 1992 r. przez Depozytariusza tego Porozumienia wszystkim Państwom-Stronom Traktatu. W tym względzie Artykuły 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11 i 12 tego Porozumienia, cztery Protokoły tego Porozumienia i Wspólna Deklaracja z 15 maja 1992 r., w odniesieniu do Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, zawierają niezbędne potwierdzenia i informacje.

3. Państwa-Strony potwierdzają interpretację przygotowaną w ramach Wspólnej Grupy Konsultacyjnej, tak jak przedstawiono to w Aneksie A tego Dokumentu Końcowego.

4. Państwa-Strony potwierdzają wszystkie decyzje i zalecenia przyjęte przez Wspólną Grupę Konsultacyjną.

5. Niniejszy Dokument Końcowy nie narusza w żaden sposób praw i obowiązków Państw-Stron wynikających z Traktatu i związanych z nim dokumentów.

6. Niniejszy Dokument Końcowy wejdzie w życie po podpisaniu przez wszystkie Państwa-Strony.

7. Niniejszy Dokument Końcowy, wraz z Aneksem A i B, które stanowią jego integralną część, we wszystkich oficjalnych językach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zostanie zdeponowany na ręce Rządu Królestwa Niderlandów, wyznaczonego na Depozytariusza Traktatu, który prześle kopie Dokumentu Końcowego wszystkim Państwom-Stronom.

Dokument zatwierdzony przez Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą nr 23/97 z 22 kwietnia 1997 r.

Aneks A

Postanowienia

1. Pierwszy paragraf Preambuły Traktatu będzie rozumiany następująco:

„Federacyjna Republika Czech i Słowacji, Federacja Rosyjska, Kanada, Królestwo Belgii, Królestwo Danii, Królestwo Hiszpanii, Królestwo Niderlandów, Królestwo Norwegii, Republika Armenii, Republika Azerbejdżanu, Republika Białoruś, Republika Bułgarii, Republika Federalna Niemiec, Republika Francji, Republika Gruzji, Republika Grecji, Republika Islandii, Republika Kazachstanu, Republika Mołdawii, Rzeczpospolita Polska, Republika Portugalii, Republika Węgier, Republika Włoch, Republika Turcji, Rumunia, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielkie Księstwo Luksemburg, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Ukraina, dalej zwane Państwami-Stronami,".

2. Drugi paragraf Preambuły Traktatu będzie rozumiany następująco:

„Działając zgodnie z Mandatem Negocjacji o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z 10 stycznia 1989 r.".

Trzeci paragraf Preambuły Traktatu będzie odczytywany w następujący sposób:

„Działając zgodnie z zadaniami i celami określonymi przez Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w ramach której, począwszy od 9 marca 1989 r., prowadzone były w Wiedniu negocjacje dotyczące Traktatu,".

3. W odniesieniu do dziewiątego paragrafu Preambuły Traktatu zostaje odnotowane, że Traktat Warszawski z 1955 r. już nie obowiązuje i że niektóre z Państw-Stron pierwszej grupy określonej w paragrafie 4 tego Aneksu nie podpisały lub nie przystąpiły do Traktatu.

4. „Grupy Państw-Stron" wymienione w paragrafie 1(A) Artykułu II Traktatu będą rozumiane jako składające się z: „Federacyjna Republika Czech i Słowacji, Federacja Rosyjska, Republika Armenii, Republika Azerbejdżanu, Republika Białorusi, Republika Bułgarii, Republika Gruzji, Republika Kazachstanu, Republika Mołdawii, Rzeczpospolita Polska, Republika Węgier, Rumunia i Ukraina," i and „Kanada, Królestwo Belgii, Królestwo Danii, Królestwo Hiszpanii, Królestwo Niderlandów, Królestwo Norwegii, Republika Federalna Niemiec, Republika Francji, Republika Grecji, Republika Islandii, Republika Portugalii, Republika Włoch, Republika Turcji, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielkie Księstwo Luksemburg, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej".

5. Dwa pierwsze zdania paragrafu 1(B) Artykułu II Traktatu będą rozumiane następująco: Termin „obszar stosowania" oznacza całe lądowe terytoria Państw Stron w Europie od Oceanu Atlantyckiego do gór Ural, wraz ze wszystkimi europejskimi terytoriami Państw-Stron położonymi na wyspach, łącznie z Wyspami Owczymi, należącymi do Królestwa Danii, Svalbard wraz z Wyspą Niedźwiedzią, należącymi do Królestwa Norwegii, Wyspami Azorskimi i Maderą, należącymi do Republiki Portugalii, Wyspami Kanaryjskimi, należącymi do Królestwa Hiszpanii, Ziemią Franciszka Józefa i Nową Ziemią, należącymi do Federacji Rosyjskiej. W przypadku Federacji Rosyjskiej i Republiki Kazachstanu, obszar stosowania obejmuje wszystkie terytoria leżące na zachód od rzeki Ural i Morza Kaspijskiego".

6. W Artykule IV Traktatu, zgodnie z mapą przedstawioną przez były Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich w czasie podpisania Traktatu:

drugie zdanie drugiej części paragrafu 1 będzie rozumiane następująco:

„Takie wyznaczone miejsca stałego składowania mogą również znajdować się w Republice Mołdawii, na obszarze Ukrainy obejmującym część byłego Odeskiego Okręgu Wojskowego, znajdującą się obecnie na terytorium Ukrainy i na obszarze Federacji Rosyjskiej obejmującym południową część Leningradzkiego Okręgu Wojskowego."

pierwsze zdanie paragrafu 2 będzie rozumiane następująco:

„W granicach obszaru składającego się z całego lądowego terytorium w Europie, wraz z europejskimi terytoriami wyspowymi, Republiki Białoruś, Królestwa Belgii, Federacyjnej Republiki Czech i Słowacji, Królestwa Danii wraz z Wyspami Owczymi, Republiki Francji, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Węgier, Republiki Włoch, części Republiki Kazachstanu pozostającej w obszarze stosowania, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Królestwa Niderlandów, Republiki Polski, Republiki Portugalii wraz z Wyspami Azorskimi i Maderą, z części Federacji Rosyjskiej obejmującej fragment byłego Bałtyckiego Okręgu Wojskowego, obecnie na terytorium Federacji, Moskiewski Okręg Wojskowy oraz część Okręgu Wojskowego Wołga-Ural na terytorium Federacji, na zachód od gór Ural, Królestwa Hiszpanii wraz z Wyspami Kanaryjskimi, części terytorium Ukrainy obejmującej były Karpacki i były Kijowski Okręg Wojskowy oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, każde z Państw-Stron ograniczy, a jeśli to konieczne, zredukuje czołgi, bojowe wozy opancerzone i artylerię tak, że czterdzieści miesięcy po wejściu w życie Traktatu i potem, dla grupy Państw-Stron, do których one należą, całkowite ilości nie przekroczą:"

pierwsze zdanie paragrafu 3 będzie rozumiane następująco:

„W granicach obszaru składającego się z całego lądowego terytorium w Europie, wraz z europejskimi terytoriami wyspowymi, Republiki Białoruś, Królestwa Belgii, Federacyjnej Republiki Czech i Słowacji, Królestwa Danii wraz z Wyspami Owczymi, Republiki Francji, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Węgier, Republiki Włoch, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Królestwa Niderlandów, Rzeczpospolitej Polskiej, z części Federacji Rosyjskiej obejmującej fragment byłego Bałtyckiego Okręgu Wojskowego, obecnie na terytorium Federacji, części terytorium Ukrainy obejmującej były Karpacki i były Kijowski Okręg Wojskowy oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, każde z Państw-Stron ograniczy, a jeśli to konieczne, zredukuje czołgi, bojowe wozy opancerzone i artylerię tak, że czterdzieści miesięcy po wejściu w życie Traktatu i potem, dla grupy Państw-Stron, do których one należą, całkowite ilości w jednostkach aktywnych nie przekroczą:"

pierwsze zdanie w paragrafie 3(D) będzie rozumiane następująco: „W części Ukrainy składającej się z byłego Kijowskiego Okręgu Wojskowego całkowita ilość w jednostkach aktywnych i wyznaczonych miejscach stałego składowania nie będzie razem przekraczać".

7. Pierwsze zdanie w paragrafie 1(A) Artykułu V Traktatu, zgodnie z mapą przedstawioną przez były Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich w momencie podpisania Traktatu, będzie rozumiane następująco: „W granicach obszaru składającego się z całego lądowego terytorium w Europie, wraz z europejskimi terytoriami wyspowymi Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżanu, Republiki Bułgarii, Republiki Gruzji, Republiki Grecji, Republiki Islandii, Republiki Mołdawii, Królestwa Norwegii, Rumunii, części Federacji Rosyjskiej obejmującej Leningradzki i Północnokaukaski Okręg Wojskowy, części Republiki Turcji objętej obszarem stosowania i części Ukrainy obejmującej fragment byłego Odeskiego Okręgu Wojskowego na jej terytorium, każde z Państw-Stron ograniczy, a jeśli to konieczne, zredukuje czołgi, bojowe wozy opancerzone i artylerię tak, że czterdzieści miesięcy po wejściu w życie Traktatu i potem, dla grupy Państw-Stron, do których one należą, całkowite ilości w jednostkach aktywnych nie przekroczą różnicy między całkowitymi ilościowymi ograniczeniami ustanowionymi w Artykule IV, paragraf 1 i tymi w Artykule IV, paragraf 2, to znaczy:"

8. Paragraf 3 Sekcji I Protokołu w sprawie procedur kategoryzacji śmigłowców bojowych i rekategoryzacji wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych, będzie rozumiany następująco:

Nie naruszając postanowień paragrafu 2 tej Sekcji i jako jedyne odstępstwo od tego paragrafu Republika Armenii, Republika Azerbejdżanu, Republika Białoruś, Republika Gruzji, Republika Kazachstanu, Republika Mołdawii, Federacja Rosyjska i Ukraina mogą posiadać w sumie nie więcej niż sto śmigłowców MI-24R i Mi-24K, dostosowanych do rozpoznania, oznakowywania lub pobierania próbek chemicznych / biologicznych / radiologicznych, które nie będą podlegały ograniczeniom dotyczącym śmigłowców uderzeniowych zgodnie z Artykułami IV i VI Traktatu. Śmigłowce takie będą obiektem wymiany informacji zgodnie z Protokołem o wymianie informacji i wewnętrznych inspekcjach zgodnie z Sekcją VI, paragraf 30 Protokołu o Inspekcji. Śmigłowce MI-24R i Mi-24K przekraczające te limity zostaną poddane kategoryzacji jako specjalne śmigłowce uderzeniowe, bez względu na wyposażenie, i będą wchodziły w zakres ograniczeń dotyczących śmigłowców uderzeniowych zgodnie z Artykułem IV i VI Traktatu."

9. W odniesieniu do paragrafu 11 Protokołu w sprawie Wspólnej Grupy Konsultacyjnej część kosztów Wspólnej Grupy Konsultacyjnej, przypadającą na Związek Radziecki, poniosą wspólnie Republika Armenii, Republika Azerbejdżanu, Republika Białoruś, Republika Gruzji, Republika Kazachstanu, Republika Mołdawii, Federacja Rosyjska i Ukraina.

Aneks B

Notyfikacje, potwierdzenia i zobowiązania

I. Notyfikacje

1. Państwa-Strony odnotowują, że każde Państwo-Strona dostarczyło przed Nadzwyczajną Konferencją wszystkim innym Państwom-Stronom notyfikacje w sprawie maksymalnych pułapów uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu limitowanego Traktatem (Artykuł VII, paragraf 2).

2. Każde Państwo-Strona dostarczy wszystkim pozostałym Państwom-Stronom, nie później niż 1 lipca 1992 r., w tych wypadkach, gdzie ma to zastosowanie, następujące notyfikacje i informacje:

A) w odniesieniu do warunków inspekcji określonych w Traktacie, informacje na temat obiektów weryfikacji i miejsc zadeklarowanych, zgodnie ze stanem na dzień 19 listopada 1990 r. (Protokół o notyfikacji i wymianie informacji, Sekcja V i Aneks o Formularzu Wymiany Informacji, Sekcja V);

B) listę punktów wejścia/wyjścia (Aneks dotyczący formularza wymiany informacji, Sekcja V, paragraf 3);

C) notyfikację w sprawie zmiany punktów wejścia/wyjścia (Protokół dotyczący inspekcji, Sekcja III, paragraf 11);

D) listę proponowanych inspektorów i członków załóg transportowych (Protokół doftyczący inspekcji, Sekcja III, paragraf 3);

E) notyfikację w sprawie usunięcia osób z list inspektorów i członków załóg transportowych (Protokół dotyczący inspekcji, Sekcja III, paragraf 4 i 7);

F) notyfikację w sprawie stałych miejsc wydawania zwolnień dyplomatycznych dla środków transportowych (Protokół dotyczący inspekcji, Sekcja III, paragraf 9);

G) notyfikację w sprawie oficjalnego języka lub języków, które będą używane przez zespoły inspekcyjne (Protokół dotyczący inspekcji, Sekcja III, paragraf 12);

H) notyfikację w sprawie aktywnych kwot inspekcji dla podstawowego okresu wykonania Traktatu (Protokół dotyczący inspekcji, Sekcja II, paragraf 24);

I) notyfikację w sprawie rozpoczęcia użytkowania nowych typów, modeli lub wersji uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu objętego Traktatem (Protokół dotyczący istniejących typów, Sekcja III, paragraf 11);

J) notyfikację w spawie zniszczeń uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu w wyniku wypadków oraz w sprawie dokumentacji potwierdzającą te wypadki (Protokół dotyczący redukcji, Sekcja IX, paragraf 2 i 3).

II. Potwierdzenia

1. W odniesieniu do Artykułu VIII, paragraf 7 Traktatu Państwa-Strony potwierdzają, że poza innymi przypadkami przewidzianymi przez Traktat, ich odpowiednie zobowiązania redukcyjne w każdej kategorii będą nie mniejsze niż różnica między ich odpowiednimi notyfikowanymi stanami posiadania, zgodnie z Protokołem dotyczącym wymiany informacji, w momencie podpisania Traktatu a ich odpowiednimi maksymalnymi pułapami. notyfikowanymi zgodnie z Artykułem VII. W tym względzie dla tych Państw-Stron, które wspólnie potwierdziły ważność swych stanów posiadania z chwili podpisania Traktatu, suma zobowiązań redukcyjnych w każdej kategorii będzie, poza innymi przypadkami przewidzianymi w Traktacie, nie mniejsza niż różnica między wspólnie potwierdzonymi stanami a sumą ich maksymalnych pułapów, notyfikowanych zgodnie z Artykułem VII.

2. Państwa-Strony potwierdzają swe zobowiązania wyrażone w Deklaracji Państw-Stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z 19 listopada 1990 r. o niezwiększaniu, w okresie negocjacji określonym w Artykule XVIII Traktatu, całkowitego pokojowego stanu osobowego swych konwencjonalnych sił zbrojnych, zgodnie z Mandatem w obszarze stosowania.

3. Państwa-Strony potwierdzają swe zobowiązania wyrażone w Deklaracji Państw-Stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z 19 listopada 1990 r. w odniesieniu do samolotów morskich lądowego bazowania.

4. Państwa-Strony potwierdzają swą przynależność do porozumienia przyjętego w oświadczeniu przewodniczącego Wspólnej Grupy Konsultacyjnej 18 października 1991 r.

A. Koszty

1. Zgodnie z Artykułem XVI, paragraf 2(F) Traktatu i w powiązaniu z paragrafem 11 Protokołu dotyczącego Wspólnej Grupy Konsultacyjnej, Wspólna Grupa Konsultacyjna dokona przeglądu skali i dystrybucji wydatków po wejściu w życie Traktatu w świetle decyzji podjętych w sprawie dystrybucji wydatków Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

B. Artykuł XIIB

1. W celu zagwarantowania interesów bezpieczeństwa wszystkich Państw-Stron w świetle nowych warunków w Europie Państwa-Strony powinny przede wszystkim poszukiwać możliwości osiągnięcia porozumienia, natychmiast po wejściu Traktatu w życie, w myśl postanowień Artykułu XII, paragraf 1 Traktatu.

2. W tym kontekście, Państwa-Strony będą współpracować dążąc do osiągnięcia celów bezpieczeństwa, określonych w Artykule XII, w obszarze stosowania Traktatu. W szczególności żadne z Państw-Stron nie będzie zwiększać, w obszarze stosowania, swych stanów opancerzonych wozów bojowych piechoty, pozostających na wyposażeniu, organizacji przeznaczonych i mających struktury odpowiednie do wypełniania w czasie pokoju zadań związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym, ponad całkowitą ilość będącą na stanie tych organizacji w chwili podpisania Traktatu, jak zostało to notyfikowane zgodnie z wymianą informacji, obowiązującą od 19 listopada 1990 r.

3. Nie naruszając politycznego zobowiązania, przyjętego powyżej w paragrafie 2, żadne z Państw-Stron posiadające opancerzone wozy bojowe piechoty na stanie organizacji przeznaczonych i mających struktury odpowiednie do wypełniania w czasie pokoju zadań związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym na swym terytorium, jak notyfikowano to 19 listopada 1990 r., co stanowiło mniej niż pięć procent maksymalnych pułapów dla bojowych wozów opancerzonych, jak notyfikowano to zgodnie z Artykułem VII, paragraf 2, Traktatu lub mniej niż sto sztuk takich pojazdów, którakolwiek z tych wielkości jest większa, będzie miało prawo zwiększyć swój stan posiadania takich pojazdów do całkowitej ilości nie przekraczającej pięciu procent maksymalnych pułapów dla bojowych wozów opancerzonych, jak notyfikowano to zgodnie z Artykułem VII, paragraf 2 Traktatu, lub do całkowitej ilości nie przekraczającej stu sztuk takich pojazdów, którakolwiek z tych wielkości jest większa.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1997, nr 2.

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych

Strasburg, 1 lutego 1995 r.

Państwa członkowskie Rady Europy oraz inne Państwa sygnatariusze niniejszej Konwencji Ramowej,

Zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków w celu ochrony i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem;

Zważywszy, że jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest ochrona oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

Pragnąc wypełniać Deklarację Szefów Państw oraz Szefów Rządów Państw – Członków Rady Europy przyjętą we Wiedniu 9 października 1993 roku;

Zdecydowane chronić, w ramach swoich terytoriów, istnienie mniejszości narodowych;

Zważywszy, że burzliwe wydarzenia europejskiej historii udowodniły, iż ochrona mniejszości narodowych jest niezbędna dla stabilizacji, bezpieczeństwa demokratycznego i pokoju na tym kontynencie;

Zważywszy, że pluralistyczne i prawdziwie demokratyczne społeczeństwo powinno nic tylko szanować etniczną, kulturalną, językową i religijną tożsamość każdej osoby należącej do mniejszości narodowej, lecz także tworzyć odpowiednie warunki pozwalające im wyrażać, zachowywać i rozwijać tę tożsamość;

Zważywszy, że tworzenie klimatu tolerancji i dialogu jest konieczne, aby zróżnicowanie kulturowe nie było źródłem i czynnikiem podziałów, lecz wzbogacenia każdego społeczeństwa;

Zważywszy, że osiągnięcie tolerancyjnej i cieszącej się dobrobytem Europy nie zależy jedynie od współpracy pomiędzy Państwami, lecz wymaga również współpracy transgranicznej – bez uszczerbku dla struktury i integralności terytorialnej każdego Państwa – pomiędzy władzami lokalnymi i regionalnymi;

Mając na uwadze Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wraz z Protokołami Dodatkowymi;

Mając na uwadze zobowiązania odnoszące się do ochrony mniejszości narodowych zawarte w konwencjach i deklaracjach Narodów Zjednoczonych oraz dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zwłaszcza w Dokumencie Kopenhaskim z 29 czerwca 1990 roku;

Zdecydowane na określenie zasad, które winny być respektowane, a także wynikających z nich zobowiązań, w celu zapewnienia w Państwach członkowskich oraz tych Państwach, które mogą stać się Stronami niniejszego dokumentu, skutecznej ochrony mniejszości narodowych i praw osób należących do tych mniejszości, w ramach rządów prawa, przy poszanowaniu integralności terytorialnej i suwerenności Państw;

Zdecydowane realizować zasady określone w niniejszej Konwencji Ramowej w ramach ustawodawstwa krajowego i stosownych programów rządowych,

Uzgodniły, co następuje:

Dział I

Artykuł 1

Ochrona mniejszości narodowych oraz praw i wolności osób należących do tych mniejszości stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka i, jako taka, wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej.

Artykuł 2

Postanowienia niniejszej Konwencji Ramowej będą stosowane – bez w dobrej wierze, w duchu zrozumienia i tolerancji oraz w zgodzie z zasadami dobrego sąsiedztwa, przyjaznych stosunków i współpracy pomiędzy państwami.

Artykuł 3

1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nie należącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.

2. Osoby należące da mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.

Dział II

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie, jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.

2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.

3. Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego,

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości

etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.

2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Artykuł 7

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

Artykuł 8

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca da mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, jak również prawa do zakładania instytucji, organizacji i stowarzyszeń religijnych.

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią, w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania – wykluczającej dyskryminację i opartej o obiektywne kryteria – rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.

3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na tyle, na ile to; możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ustępu 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.

4. W ramach swoich systemów prawnych, Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

Artykuł 10

1. Strony zobowiązują się uznać że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiejkolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.

2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.

3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/niej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko

niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimika) i imion w języku mniejszości oraz ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.

2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca da mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.

3. W rejonach tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą ilość osób należących do mniejszości narodowej, Strony będą starać się, zgodnie z obowiązującym prawem, w tym takie, tam gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków, umieszczać również w języku mniejszości, tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Artykuł 12

1. Strony podejmą, tam gdzie jest ta właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.

2. W związku z tym, Strony, między innymi, zapewnią odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami różnych środowisk.

3. Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.

Artykuł 13

1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.

2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Artykuł 14

1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.

2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości, odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku.

3. Ustęp 2 niniejszego artykułu będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku.

Artykuł 15

Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym jak również w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

Artykuł 16

Strony powstrzymają się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej.

Artykuł 17

1. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do ustanawiania i utrzymywania swobodnych i pokojowych kontaktów poprzez granice z osobami legalnie przebywającymi w innych Państwach, w szczególności z tymi, z którymi łączy ich tożsamość etniczna, kulturalna, językowa lub religijna, albo też wspólne dziedzictwo kulturowe.

2. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do uczestniczenia w działaniach organizacji pozarządowych zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym.

Artykuł 18

1. Strony będą starać się zawierać, tam gdzie to konieczne, dwustronnych i wielostronnych porozumień z innymi Państwami, w szczególności z Państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.

2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

Artykuł 19

Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej i wprowadzania, tam, gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych – w szczególności w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnością wynikających z powyższych zasad.

Dział III

Artykuł 20

Każda osoba należąca do mniejszość narodowej, korzystając z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej, zobowiązana jest respektować ustawodawstwo krajowe oraz prawa innych osób, w szczególności należących do większości lub innych mniejszości narodowych.

Artykuł 21

Żadnego z postanowień niniejszej Konwencji Ramowej nie można interpretować jako przyznającego prawo do angażowania się w jakąkolwiek działalność, lub prowadzenia jakichkolwiek działań sprzecznych z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności suwerennej równości, integralności terytorialnej i politycznej niezależności Państw.

Artykuł 22

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji Ramowej nie może być rozumiane jako ograniczające lub naruszające jakiekolwiek prawa człowieka i podstawowe wolności, które

mogą być zapewnione przez prawa którejkolwiek Umawiającej się Strony lub przez inne porozumienia, których Państwo to jest Stroną.

Artykuł 23

Prawa i wolności wynikające z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej, w takim zakresie, w jakim są one przedmiotem odpowiednich postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub Protokołów Dodatkowych do niej, będą rozumiane zgodnie z postanowieniami tej ostatniej.

Dział IV

Artykuł 24

1. Komitet Ministrów będzie nadzorował realizację niniejszej Konwencji Ramowej przez Umawiające się Strony.

2. Strony, które nie są członkami Rady Europy będą uczestniczyć w systemie nadzorowania realizacji Konwencji zgodnie z trybem, który zostanie określony.

Artykuł 25

1. W ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej Konwencji Ramowej w stosunku do Umawiającej się Strony, ta ostatnia, przekaże Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy pełną informację o prawnych i innych środkach podjętych w celu wprowadzenia w życie zobowiązań określonych w niniejszej Konwencji Ramowej.

2. Następnie, każda Strona będzie przekazywać Sekretarzowi Generalnemu okresowo, i kiedykolwiek Komitet Ministrów o to poprosi, wszelkie inne informacje związane z realizacją niniejszej Konwencji Ramowej.

3. Sekretarz Generalny będzie przesyłał Komitetowi Ministrów informacje przekazane zgodnie z warunkami niniejszego Artykułu.

Artykuł 26

1. W ocenie stosowności środków podjętych przez Strony w celu wprowadzenia w życie zasad określonych w niniejszej Konwencji Ramowej, Komitet Ministrów będzie wspomagany przez komitet doradczy, którego członkowie będą uznanymi ekspertami w zakresie ochrony mniejszości narodowych.

2. Skład tego komitetu doradczego i jego reguły działania będą określone przez Komitet Ministrów w ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej Konwencji Ramowej.

Dział V

Artykuł 27

Niniejsza Konwencja Ramowa jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy. Do chwili wejścia w życie Konwencji, jest ona również otwarta do podpisu dla każdego innego Państwa zaproszonego do tego przez Komitet Ministrów. Podlega ona ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 28

1. Niniejsza Konwencja Ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia wyrażenia przez dwanaście Państw członkow-

skich Rady Europy, zgody na związanie się Konwencją zgodnie z postanowieniami Artykułu 27.

2. W stosunku do każdego Państwa członkowskiego, które później wyrazi swoją zgodę na związanie się Konwencją Ramową, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 29

1. Po wejściu w życie niniejszej Konwencji Ramowej i po konsultacji z Państwami-Stronami, Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić do przystąpienia do Konwencji, w drodze decyzji podjętej większością ustaloną w Artykule 20 d Statutu Rady Europy, każde Państwa nie będące członkiem Rady Europy, które zaproszone do podpisania zgodnie z postanowieniem Artykułu 27, nie uczyniło tego jeszcze, a także, każde inne Państwo nie będące członkiem Rady Europy.

2. W stosunku do każdego przystępującego Państwa, Konwencja Ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia u Sekretarza Generalnego Rady Europy dokumentu przyjęcia.

Artykuł 30

1. Każde Państwo może przy podpisywaniu lub przy składaniu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wyszczególnić terytorium lub terytoria, za których stosunki międzynarodowe Państwo to jest odpowiedzialne, do których stosuje się niniejszą Konwencję Ramową.

2. Każde Państwo może w dowolnym późniejszym terminie rozszerzyć, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, stosowanie postanowień niniejszej Konwencji Ramowej na każde inne terytorium wskazane w tym oświadczeniu. W odniesieniu do takiego terytorium Konwencja Ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania takiego oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie złożone zgodnie z dwoma uprzednimi ustępami może, w stosunku do każdego terytorium wyszczególnionego w takim oświadczeniu, zostać wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania takiej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 31

1. Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą Konwencję Ramową w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Wypowiedzenie takie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następnego po upływie sześciu miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 32

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom Członkowskim Rady, innym Państwom-Sygnatariuszom i każdemu innemu Państwu, które przystąpiło do niniejszej Konwencji Ramowej:

a) każde podpisanie;

b) złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;

c) każdą datę wejścia w życie niniejszej Konwencji Ramowej zgodnie z Artykułami 28, 29 i 30;

d) każdy inny akt, notyfikację lub zawiadomienie dotyczące niniejszej Konwencji Ramowej.

Na dowód czego, niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję Ramową.

Sporządzono w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r., w jednym egzemplarzu, w języku angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże uwierzytelnione odpisy każdemu z Państw członkowskich Rady Europy i każdemu Państwu zaproszonemu do podpisania lub przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Źródło: „Wybór konwencji Rady Europy", Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1999, s. 151–159.

Orędzie prezydenta Stanów Zjednoczonych Jamesa Monroego w sprawie polityki nieinterwencji (doktryna Monroego)

Waszyngton, 2 grudnia 1823 r.

Współobywatele z Senatu i Izby Reprezentantów. W sesji bieżącej uwagę Waszą zwróciło wiele ważnych spraw, które postaram się dokładnie przedstawić w tym orędziu, aby dopomóc Wam w Waszych obradach (...).

Sądziliśmy, że dyskusje, do których ta sprawa dała powód i układy, które mogłyby je zakończyć, stanowią dobrą sposobność do stwierdzenia, że zasadą, z którą związane są prawa i interesy Stanów Zjednoczonych, jest, że kontynent amerykański ze względu na warunki wolności i niepodległości, które zdobył i utrzymuje, nie może już odtąd być uważany za teren przyszłej kolonizacji przez żadne z mocarstw europejskich (...).

W wojnach mocarstw europejskich z powodu spraw, które ich wyłącznie dotyczą, nigdy nie braliśmy udziału i nie leży to w założeniach naszej polityki. Dopiero gdy nasze prawa są naruszone albo poważnie zagrożone, odpowiadamy na obrazę lub przygotowujemy się do swej obrony. Z wydarzeniami na tej półkuli jesteśmy z konieczności bardziej bezpośrednio związani z przyczyn, które muszą być jasne dla wszystkich oświeconych i bezstronnych obserwatorów. System polityczny mocarstw sprzymierzonych jest zasadniczo odmienny pod tym względem od amerykańskiego. Ta różnica płynie z różnicy ich rządów; dla obrony własnego naszego ustroju, który zdobyty kosztem takiego przelewu krwi i takich środków, dojrzał dzięki miłości swych najbardziej oświeconych obywateli i w którym korzystaliśmy z bezprzykładnej szczęśliwości, cały naród gotów się poświęcić. Ze względu na szczere i przyjazne stosunki istniejące między Stanami Zjednoczonymi a tymi mocarstwami winniśmy oświadczyć, że każdą próbę z ich stron rozciągnięcia swego systemu politycznego na tę półkulę musielibyśmy uważać za zagrażającą naszemu pokojowi i bezpieczeństwu. Do istniejących koloni czy posiadłości jakiegokolwiek europejskiego mocarstwa nie mieszaliśmy się i nie będziemy się mieszać. Ale w stosunku do państw, które proklamowały i utrzymały swoją niepodległość i których niepodległość dla ważnych powodów i słusznych zasad uznaliśmy, na wszelkie mieszanie się jakiegokolwiek europejskiego mocarstwa w celu uciskania ich lub kontrolowania w jaki bądź inny sposób ich losów nie mogliśmy patrzeć inaczej, jak na przejaw nieprzyjaznych zamiarów względem Stanów Zjednoczonych.

W wojnie między tymi nowymi państwami a Hiszpanią oświadczyliśmy swoją neutralność w chwili ich uznania, przyjęliśmy tę zasadę i pozostajemy jej wierni, o ile nie zajdzie zmiana, która zdaniem kompetentnych władz pewnego państwa pociągnie za sobą odpowiednią zamianę postaw Stanów Zjednoczonych niezbędną dla ich bezpieczeństwa.

Nasza polityka w stosunku do Europy przyjęta w pierwszym okresie wojen, które tak długo wywoływały oburzenie w tej części świata, pozostaje niezmiennie taka sam; to znaczy: nie mieszać się do wewnętrznych spraw żadnego z mocarstw; uważać rząd *de facto* za rząd legalny dla nas; rozwijać przyjazne z nim stosunki i zapewnić je przez otwartą, stanowczą i męską politykę uznając we wszystkich okolicznościach słuszne żądania każdego mocarstwa, nie znosząc obrazy od żadnego. Jednak w stosunku do tego kontynentu okoliczności są zdecydowanie i zasadniczo odmienne. Jest rzeczą niemożliwą, aby sprzymierzone mocarstwa mogły rozciągnąć na jakąkolwiek część tego kontynentu swój system polityczny, nie wystawiając na niebezpieczeństwo naszego spokoju i szczęścia; i nikt nie

może sądzić, żeby nasi bracia z południa, gdyby ich pozostawiono samym sobie, zgodzili się dobrowolnie przyjąć ten system. Dlatego jest również rzeczą niemożliwą, abyśmy obojętnie przyjęli taką interwencję w jakiejkolwiek postaci. Jeżeli porównamy siłę i środki Hiszpanii i tych nowych państw oraz dzielącą je odległość, musi być jasne, że Hiszpania ich nigdy nie pokona. Prawdziwą polityką Stanów Zjednoczonych jest nadal pozostawić strony im samym w nadziei, że inne mocarstwa obiorą ten sam kierunek.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 406–407.

Traktat antywojenny o nieagresji i koncyliacji (pakt Saavedry Lamasa)

Rio de Janerio, 10 października 1933 r.

Państwa niżej podpisane, chcąc wnieść wkład w umacnianie pokoju i chcąc mieć swój udział w wysiłkach podejmowanych przez wszystkie narody cywilizowane na rzecz rozwoju uniwersalnej harmonii; w celu potępienia wojen napastniczych i nabytków terytorialnych osiągniętych zbrojnie, uznając ich nieważność przez postanowienia niniejszego traktatu, promując rozwiązania pokojowe oparte na sprawiedliwości i równości; przekonane, że jednym z najskuteczniejszych środków osiągnięcia moralnych i materialnych dobrodziejstw pokoju jest stworzenie stałego systemu koncyliacji w celu rozwiązywania konfliktów międzynarodowych, który będzie miał zastosowanie natychmiast po pogwałceniu wymienionych zasad; postanawiając ustanowić te zasady nieagresji i harmonii w formie konwencji, podpisując niniejszy traktat, dla którego celów ustanowiły poniżej podpisanych, i którzy na mocy podpisanych pełnomocnictw postanowili, co następuje:

Artykuł 1

Wysokie Układające się Strony deklarują, iż potępiają wojny napastnicze we wzajemnych stosunkach lub w stosunkach z innymi państwami. Wszelki konflikty lub spory powinny zostać rozstrzygnięte środkami pokojowymi, zgodnymi z prawem międzynarodowym.

Artykuł 2

Wysokie Układające się Strony deklarują, iż kwestie terytorialne nie powinny być rozwiązywane siłą, i że nie zostaną uznane żadne nabytki terytorialne uzyskane z użyciem sił zbrojnych, ani też uznane rozwiązania terytorialne osiągnięte innymi środkami niż pokojowe.

Artykuł 3

W przypadku, gdyby którekolwiek Państwo nie dotrzymało zobowiązań wymienionych we wcześniejszych artykułach, Państwa Strony zobowiązują się dołożyć wszelkich wysiłków na rzecz utrzymania pokoju. W tym celu,. Wspólnie i solidarnie przyjmują postawę neutralną, użyją wszelkich środków politycznych, prawnych lub ekonomicznych zgodnych z prawem międzynarodowym, użyją wpływów opinii publicznej, ale pod żadnym pozorem nie odwołają się do interwencji, tak dyplomatycznej jak wojskowej. Wyjątkiem od tego będzie postawa zgodna z innymi traktatami zbiorowymi, których Państwa są sygnatariuszami.

Artykuł 4

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się poddać procedurze koncyliacji stworzonej przez niniejszy Traktat wszelkie konflikty, które wynikną z wzajemnych stosunków, a które nie mogą zostać rozstrzygnięte drogą dyplomatyczną w normalnym terminie, za wyjątkiem ograniczeń wymienionych w następnym artykule.

Artykuł 5

Wysokie Układające się Strony oraz państwa, które w przyszłości podpiszą niniejszy Traktat, nie będą mogły w momencie podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia zgłosić innych odstępstw od procedury koncyliacji niż te, które zostają wyliczone:

Spory, dla których rozwiązania zostały zawarte traktaty, konwencje, pakty czy różnego rodzaju porozumienia, zachowują więc swoją ważność i są traktowane jako uzupełniające w dziedzinie propagowania pokoju, tak jak sprawy czy problemy rozwiązane przez wcześniejsze Traktaty;

Konflikty, które Strony wolą rozwiązać w sposób bezpośredni lub poddać je arbitrażowi lub skierować je na drogę prawną;

Sprawy, które prawo międzynarodowe pozostawia do wyłącznej kompetencji każdego państwa, zgodnie z jego ustrojem konstytucyjnym. W związku z tym, państwa będą mogły sprzeciwić się oddaniu sprawy do procedury koncyliacyjnej, zanim prawo wewnętrzne lub lokalne nie wypowie się definitywnie na temat. Wyjątkiem będą sytuacje wyraźnego opóźnienia w działaniu aparatu sprawiedliwości, w których to przypadkach procedura koncyliacyjna powinna rozpocząć się najpóźniej w ciągu jednego roku;

Sprawy, które naruszą zasady konstytucjonalne państw w sporze. W przypadku wątpliwości, każda Strona zwróci się do swojego Trybunału lub Sądu Najwyższego o wydanie opinii na ten temat, jeżeli jest on wyposażony w takie atrybuty;

Wysokie Układające się Strony mogą ogłosić, w każdym czasie i formie określonej w artykule 15, iż porzucają w całości lub części ograniczenia ustalone odnośnie procedury koncyliacji.

Ograniczenia sformułowane przez jedną z Układających się Stron nie będą miały zobowiązującego charakteru dla pozostałych państw. W odniesieniu do tych państw obowiązywać będą ograniczenia ustalone w niniejszym artykule.

Artykuł 6

Z powodu braku Stałej Komisji Koncyliacyjnej lub innego organu, który sprawowałby taką funkcję, zgodnie z wcześniejszymi Traktatami, Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do poddawania swoich sporów rozstrzygnięciu Komisji Koncyliacyjnej, która zostanie utworzona w następujący sposób, uznając prawa Państw do innych ustaleń:

Komisja Koncyliacyjna będzie się składała z pięciu członków. Każda strona w sporze wyznaczy jednego członka, który będzie posiadał obywatelstwo danej strony. Pozostali członkowie zostaną wyznaczeni wspólnie przez obie strony. Będą oni posiadać różne obywatelstwa państw trzecich, nie będą zamieszkiwać na terytorium żadnej z zainteresowanych stron ani nie będą na ich usługach. Spomiędzy tych trzech członków strony wybiorą Przewodniczącego Komisji Koncyliacyjnej.

W przypadku, gdyby strony nie doszły do porozumienia na ten temat, będą mogły to zlecić państwu trzeciemu lub jakiemukolwiek istniejącemu organowi międzynarodowemu. Gdyby kandydaci tak wyznaczeni nie uzyskali akceptacji obu lub jednej ze stron, strony przedstawią listę kandydatów w liczbie odpowiadającej ilości członków Komisji i szczęście zdecyduje, którzy kandydaci wejdą w skład Komisji Koncyliacyjnej.

Artykuł 7

Trybunał lub Sądy Najwyższe, które według ustawodawstwa wewnętrznego każdego z Państw są właściwie do rozpatrywania jako najwyższa instancja spraw odnoszących się do konstytucji, traktatów lub praw człowieka, będą mogły zostać wskazane, na zasadzie pierwszeństwa, przez Wysokie Układające się Strony jako właściwe do wykonywania funkcji zagwarantowanych przez niniejszy Traktat dla Komisji Koncyliacyjnej (...).

Artykuł 8

Komisja Koncyliacyjna sama ustali zasady proceduralne, które będą stosowane we wszystkich sprawach.

Komisja może zwrócić się do stron w sporze, a te powinny dostarczyć wszelkich niezbędnych informacji i danych. Strony będą mogły być reprezentowane przez delegatów, posiadać doradców i ekspertów oraz przedstawiać świadków.

Artykuł 9

Obrady Komisji Koncyliacyjnej będą tajne, chyba że sama zdecyduje inaczej i uzyska zgodę Stron.

Przy braku sprzeciwu, decyzje podejmowane będą większością głosów, ale Komisja nie może zadecydować ostatecznie o sprawie bez obecności wszystkich członków.

Artykuł 10

Komisja ma za zadanie doprowadzić do koncyliacji sporów oddanych do jej rozpatrzenia. Komisja, po bezstronnym zbadaniu kwestii będących sprawą konfliktu, przedstawi sprawozdanie z rezultatów swojego rozpoznania oraz zaproponuje stronom sprawiedliwe i równe rozwiązanie.

Sprawozdanie Komisji w żadnym wypadku nie będzie miało charakteru wyroku sądowego ani werdyktu arbitrażowego, tak w przypadku przedstawiania i interpretacji wydarzeń, jak i rozważań i konkluzji prawnych.

Artykuł 11

Komisja Koncyliacyjna powinna przedstawić sprawozdanie w ciągu roku od pierwszego spotkania, za wyjątkiem przypadku, kiedy strony wspólnie zadecydują o skróceniu lub przedłużeniu tego terminu.

Rozpoczęta procedura koncyliacyjna może zostać przerwana jedynie za zgodą stron lub na mocy późniejszej decyzji o poddaniu arbitrażowi lub sądom międzynarodowym.

Artykuł 12

Komisja Koncyliacyjna przedłoży stronom swoje sprawozdanie oraz wyznaczy termin, nie przekraczając sześciu miesięcy, w trakcie którego Strony powinny się wypowiedzieć na temat zaproponowanego rozwiązania. Po upływie tego czasu Komisja zapisze w Aktach decyzje Stron. Gdyby po upływie tego terminu Strony nie zaakceptowały proponowanego rozwiązania ani nie przyjęły innego rozwiązania polubownego, odzyskają swobodę działania wewnątrz granic przyjętych w artykułach 1 i 2 niniejszego Traktatu.

Artykuł 13

Od rozpoczęcia procedury koncyliacyjnej do upłynięcia terminu wyznaczonego przez Komisję na wypowiedzenie się stron, powinny się one powstrzymać od negatywnych działań w stosunku do rozwiązania proponowanego przez Komisję oraz od wszelkich działań, które mogłyby zaognić spór.

Artykuł 14

Podczas procedury koncyliacyjnej członkowie Komisji będą otrzymywać honoraria, których wysokość ustalą wspólnie strony sporu. Każda ze stron pokryje swoje własne wydatki oraz po połowie wydatki i honoraria wspólne.

Artykuł 15

Niniejszy Traktat będzie ratyfikowany przez Wysokie Układające się Strony możliwie jak najszybciej, w zgodzie z przepisami wewnętrznymi.

Oryginał Traktatu i dokumenty ratyfikacyjne zostaną zdeponowane w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Kultury Republiki Argentyńskiej, które zawiadomi o ratyfikacjach pozostałe Państwa sygnatariusze.

Pomiędzy Wysokimi Układającymi się Stronami Traktatu wejdzie w życie po upływie trzydziestu dni od złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, w kolejności ich składania.

Artykuł 16

Niniejszy Traktat jest otwarty dla przystąpienia wszystkich państw.

Przystąpienie dokona się przez złożenie dokumentów ratyfikacyjnych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Kultury Republiki Argentyńskiej, które zawiadomi o tym pozostałych sygnatariuszy.

Artykuł 17

Niniejszy Traktat zostaje zawarty na czas nieokreślony, ale może zostać wypowiedziany z zachwianiem rocznego okresu wypowiedzenia. Po jego upływie kończy się ważność jego postanowień dla Państwa, które go wypowiedziało. Traktat pozostaje w mocy dla pozostałych Państw, które są jego Stronami.

Wypowiedzenie zostanie skierowane do Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Kultury Republiki Argentyńskiej, które zawiadomi o tym pozostałe zainteresowane Państwa.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 432–435.

Konwencja o prawach i obowiązkach państw przyjęta na VII Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich

Montevideo, 26 grudnia 1933 r.

(*Fragmenty*)

Artykuł 3

Istnienie polityczne państwa nie zależy od uznania go przez inne państwa. Nawet przed uznaniem, państwo ma prawo bronić swej nietykalności i niepodległości, troszczyć się o zachowanie swej egzystencji i o swój dobrobyt i, wobec tego, urządzić się tak, jak to uzna za stosowne, wydawać ustawy w zakresie swych interesów, kierować swymi organami administracyjnymi, wreszcie określić zakres jurysdykcji i kompetencji swych sądów. Wykonywanie tych praw ograniczone jest jedynie przez wykonywanie praw innych narodów stosownie do prawa międzynarodowego.

Artykuł 4

Państwa są równe sobie pod względem prawnym, korzystają z takich samych praw i mają taką samą zdolność do ich wykonywania. Prawa każdego z nich zależą od jego potęgi, pozwalającej urzeczywistnić je w praktyce, ale jedynie od faktu, że ono istnieje i jest osobą prawna międzynarodowego.

Artykuł 5

Prawa zasadnicze państw nie mogą być naruszone w jakikolwiek bądź sposób.

Artykuł 6

Uznanie jakiegoś państwa oznacza to jedynie, że państwo uznające zaakceptuje osobowość prawną państwa uznanego, ze wszystkimi prawami i obowiązkami, które prawo międzynarodowe z tym pojęciem łączy. Uznanie jest bezwarunkowe i nieodwołalne.

Artykuł 7

Uznać jakieś państwo można wyraźnie lub milcząco. To ostatnie wynika z jakiego bądź aktu, który obejmuje w sobie zamiar uznania nowego państwa.

Artykuł 8

Żadne państwo nie ma prawa wtrącenia się w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy innego.

Artykuł 9

W granicach swego terytorium państwom przysługuje jurysdykcja nad wszystkimi mieszkańcami. Obywatele i cudzoziemcy korzystają z jednakowej ochrony prawnej i opieki władz krajowych, a cudzoziemcy nie mogą domagać się praw innych lub szerszych niż te, które przysługują krajowcom.

Artykuł 10

W najwyższym interesie państw leży utrzymanie pokoju. Spory z powodu jakich bądź pretensji, wynikłe miedzy nimi powinny być załatwione przyjętymi sposobami pokojowymi.

Artykuł 11

Państwa umawiające się przyjmują ostatecznie jako zasadę postępowania ścisłe zobowiązanie nie uznawania nabytków terytorialnych lub szczególnych korzyści, które byłyby osiągnięte przy zastosowaniu przemocy, niezależnie od tego czy polegałaby ona na użyci broni, na groźbach pod adresem przedstawicieli dyplomatycznych, czy na jakich innych skutecznych środkach przymusowych. Terytorium państwa jest nietykalne i nie może być przedmiotem ani okupacji wojskowej, ani żadnych innych rodzajów przemocy, stosowanych przez drugie państwo bezpośrednio lub pośrednio z jakiegokolwiek powodu, chociażby tylko czasowo.

Artykuł 12

Konwencja niniejsza nie może uchybiać zobowiązaniom, które Wysokie umawiające się Strony zaciągnęły poprzednio na mocy układów międzynarodowych.

Artykuł 13

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana przez Wysokie Strony umawiające się zgodnie z przepisami ich odnośnych konstytucji. Minister Spraw Zagranicznych Urugwaju prześle rządom odpisy jej zaświadczone za zgodność w celu dokonania wspomnianej wyżej ratyfikacji. Dokument ratyfikacyjny powinien być złożony w archiwach Unii Panamerykańskiej w Waszyngtonie, która o tym złożeniu powiadomi państwa-sygnatariuszy. Powiadomienie to będzie uważane za wymianę ratyfikacji.

Artykuł 14

Konwencja niniejsza wejdzie w życie pomiędzy Wysokimi Stronami umawiającymi się w miarę składanych przez nie odnośnych ratyfikacji.

Artykuł 15

Czas pozostawania w mocy niniejszej konwencji nie jest ograniczony żadnym terminem; można będzie jednak ją wypowiedzieć, uprzedzając o tym na rok na przód Unię Panamerykańską, która zakomunikuje o tym innym rządom państw-sygnatariuszy. Po upływie tego okresu konwencja wygaśnie w stosunku do Strony wymawiającej, pozostanie jednak nadal w mocy dla innych Wysokich Stron umawiających się.

Artykuł 16

Konwencja niniejsza będzie otwarta do przystąpienia dla państw, które jej nie podpisały. Odnośne dokumenty powinny być składane w archiwach Unii Panamerykańskiej, która poda je do wiadomości innym Wysokim Stronom umawiającym się.

Na dowód czego niżej wymienieni pełnomocnicy podpisali tę konwencję, ułożoną po hiszpańsku, angielsku, portugalsku i francusku i wycisnęli na niej swe pieczęcie w mieście Montevideo w Republice Urugwaju, w dniu 26 grudnia 1933 roku.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 436–438.

Deklaracja zasad solidarności i współpracy międzyamerykańskiej przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju

Buenos Aires, 21 grudnia 1936 r.

Międzyamerykańska Konferencja w sprawie Umocnienia Pokoju
oświadcza:

1. Że narody amerykańskie, wierne swoim republikańskim instytucjom, proklamują swoja absolutną wolność prawną, bezwarunkowy szacunek dla suwerenności partnerów i istnienia wspólnoty demokratycznej w całej Ameryce;

2. Że każdy akt grożący naruszeniem pokoju Ameryki dotyczy wszystkich sygnatariuszy i każdego z osobna, i usprawiedliwia wszczęcie procedury konsultacyjnej, zgodnie z Konwencja w sprawie utrzymania, umocnienia i ustanowienia pokoju przyjętą na niniejszej konferencji; oraz

3. Że następujące zasady akceptowane są przez wspólnotę narodów amerykańskich:

Zakaz podbojów terytorialnych i, w konsekwencji, nieuznawanie nabytków terytorialnych uzyskanych drogą przemocy;

Potępienie interwencji państwa w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy innego państwa;

Uznanie za nielegalne ściąganie siłą zobowiązań finansowych; oraz

Wszystkie spory i kontrowersje miedzy narodami amerykańskimi, niezależnie od ich charakteru czy genezy, będą rozwiązywane na drodze koncyliacji, nieskrępowanego arbitrażu bądź przez odwołanie się do zasad sprawiedliwości międzynarodowej.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 439.

Konwencja w sprawie utrzymania i umocnienia pokoju przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie umocnienia pokoju

Buenos Aires, 23 grudnia 1936 r.

Artykuł 1

W przypadku zagrożenia pokoju w republikach amerykańskich oraz celem koordynacji wysiłków zmierzających do zapobieżenia wspomnianej wojnie, każdy z rządów republik amerykańskich, sygnatariuszy paktu paryskiego z 1928 roku lub traktatu o nieagresji i koncyliacji z roku 1933, lub obydwu, członków lub nie innych instytucji pokojowych, skonsultuje się z rządami innych republik amerykańskich, a te z kolei skonsultują się między sobą celem znalezienia pokojowej formuły współpracy.

Artykuł 2

W przypadku wybuchu wojny lub pozornego stanu wojny pomiędzy krajami amerykańskimi, rządy republik amerykańskich reprezentowane na tej Konferencji bezzwłocznie przeprowadzą konsultacje w celu zmiany poglądów oraz poszukają, wśród obowiązków zapisanych we wspomnianych już paktach i wśród międzynarodowych norm moralnych, możliwości pokojowej współpracy; w przypadku wojny międzynarodowej poza Ameryką, stwarzającej zagrożenie dla pokoju republik amerykańskich, również przystąpią do wspomnianych konsultacji, aby określić możliwości i środki współpracy krajów sygnatariuszy, wyrażających także życzenie w operacji utrzymania pokoju na kontynencie.

Artykuł 3

Ustala się, że każdy sporny problem, który nie może być rozwiązany drogą dyplomatyczną, będzie poddany procedurze koncyliacyjnej na mocy obowiązujących umów lub też arbitrażowi oraz uregulowaniom sądowym.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 440.

Deklaracja o wzajemnej pomocy i solidarności amerykańskiej (deklaracja z Chapultepec) przyjęta na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie wojny i pokoju

Meksyk, 3 marca 1945 r.

Zważywszy, że:

Ludy Ameryki, ożywione głębokim umiłowaniem sprawiedliwości, szczerze wyznają zasady prawa międzynarodowego;

Pragną, aby zasady te – bez względu na obecne trudne okoliczności, działały z większą siłą w przyszłych stosunkach międzynarodowych;

Konferencje Panamerykańskie kilkakrotnie obwieszczały pewne zasady podstawowe, które jednak trzeba ponownie wypowiedzieć w czasie, kiedy tworzy się podstawy prawne wspólnoty narodów;

Nowe położenie w świecie nakazuje bardziej niż kiedykolwiek ludom amerykańskim zjednoczyć się do solidarnej obrony swych praw i do utrzymania pokoju międzynarodowego;

Państwa amerykańskie włączały od roku 1890 do swego prawa międzynarodowego drogą konwencji, rezolucji i deklaracji – następujące zasady:

Potępienie podbojów terytorialnych i nieuznawanie żadnych nabytków zyskanych siłą (Pierwsza Konferencja Międzynarodowa Państw Amerykańskich w roku 1890);

Potępienie interwencji jednego państwa w sprawy wewnętrzne lub zagraniczne drugiego państwa (Siódma Konferencja Międzynarodowa Państw Amerykańskich z roku 1933 i konferencja Panamerykańska w sprawie utrzymania pokoju z roku 1936);

Uznanie, że wszelka wojna lub groźba wojny oddziaływa wprost lub pośrednio na wszystkie ludy cywilizowane oraz zagraża wielkim zasadom wolności i sprawiedliwości, które stanowią ideał amerykański i miarę amerykańskiej polityki międzynarodowej (Konferencja Panamerykańska z roku 1936);

Procedurę konsultacji wzajemnej w celu znalezienia środków współpracy pokojowej na wypadek wojny lub groźby wojny pomiędzy krajami amerykańskimi (Konferencja Panamerykańska z roku 1936);

Uznanie, że wszelki akt mogący zamącić pokuj w Ameryce oddziaływa na wszystkie państwa i na każde z nich z osobna i usprawiedliwia wszczęcie procedury konsultacyjnej (Konferencja Panamerykańska z roku 1936);

Że wszelkie spory pomiędzy narodami amerykańskimi powinny być załatwione metodami koncyliacji lub nieograniczonego arbitrażu, albo drogą międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości (Konferencja Panamerykańska z roku 1936);

Uznanie, że poszanowanie osobowości, suwerenności i niezawisłości każdego z państwa amerykańskiego stanowi istotę porządku międzynarodowego opartego o solidarność kontynentalną, którą w przeszłości wypowiadały i podtrzymywały deklaracje i obowiązujące traktaty (Ósma Konferencja Międzynarodowa Państw Amerykańskich z roku 1938);

Stwierdzenie, że poszanowanie i skrupulatne wykonywanie traktatów stanowi regułę nieodzowną do rozwoju stosunków pokojowych między państwami oraz że rewizja traktatów może odbywać się jedynie droga umów pomiędzy układającymi się stronami (Deklaracja Zasad Amerykańskich, Ósma Konferencja Międzynarodowa Państw Panamerykańskich z roku 1938);

Że na wypadek zagrożenia pokoju, bezpieczeństwa lub całości terytorialnej którejkolwiek republiki amerykańskiej jakimkolwiek aktem, mogącym je naruszać, oświadczają swe wspólne zainteresowanie i postanowienie wprowadzenia w życie solidarności, a to koordynując swe wole suwerenne drogą procedury konsultacji i używając środków, które mogą być wskazane ze względu na okoliczności konkretnego przypadku (Deklaracja w Limie, Ósma Konferencja Międzynarodowa Państw Amerykańskich z roku 1938);

Że wszelki zamach ze strony państwa nie amerykańskiego na całość lub nienaruszalność terytorium, suwerenność lub niezależność polityczną państwa amerykańskiego będzie uważany za akt napaści na wszystkie państwa amerykańskie (Deklaracja XV Drugiego Spotkania Konsultacyjnego Ministrów Spraw Zagranicznych, Hawana 1940);

Popieranie tych zasad, które państwa amerykańskie stosowały dla zabezpieczenia pokoju i solidarności między narodami kontynentu, jest skutecznym środkiem przyczyniającym się do ogólnego systemu bezpieczeństwa światowego oraz środkiem wprowadzającym go w życie.

Akt napaści dokonany przez państwo nie amerykańskie przeciw któremukolwiek z państw amerykańskich odbija się w równej mierze na bezpieczeństwie i solidarności kontynentu, jak napad dokonany przez państwo amerykańskie na jedno lub więcej państw amerykańskich.

Część I

Rządy reprezentowane na międzyamerykańskiej konferencji w sprawie wojny i pokoju oświadczają:

1. Że wszystkie państwa suwerenne są podług prawa równe między sobą.

2. Że każde państwo ma prawo, aby inni członkowie wspólnoty międzynarodowej uszanowali jego indywidualność i niezależność.

3. Że każdy zamach państwowy na całość lub nienaruszalność terytorium albo na suwerenność lub niezależność polityczną państwa amerykańskiego będzie uważany zgodnie z częścią III – za akt napaści na inne państwa podpisujące niniejszą Deklaracje. Każde wtargnięcie siły zbrojnych jednego państwa na terytorium drugiego, z pogwałceniem granic ustalonych traktatem i w nim oznaczonych , stanowić będzie akt napaści.

4. Że jeśli znajdą akty napaści, lub jeśli można słusznie sądzić, że którekolwiek państwo przygotowuje napaść na całość i nienaruszalność terytorium albo na suwerenność lub niezależność polityczną państwa amerykańskiego – państwa podpisujące niniejszą Deklarację będą konsultowały się między sobą dla uzgodnienia kroków, które by należało podjąć.

6. Że zasady i procedura zawarte w niniejszej Deklaracji wejdą w życie natychmiast, skoro każdy akt napaści lub groźba napaści podczas obecnego stanu wojny osłabia wysiłek Narodów Zjednoczonych w celu odniesienia zwycięstwa. Wobec tego aby zasady i procedurę tu ustanowione uzgodnić z zasadami każdej republiki, poszczególne Rządy poczynają kroki potrzebne do uzupełnienia niniejszego dokumentu tak, aby działał w każdej chwili.

Część II

Międzyamerykańska konferencja w sprawie wojny i pokoju zaleca, żeby w celu zapobieżenia groźbom lub atakom napaści na którąkolwiek republikę amerykańską po nastaniu pokoju, rządy republik amerykańskich zajęły się zawarciem, zgodnie ze swymi procedurami konstytucyjnymi, traktatu ustanawiającego sposoby zapobiegania takim groźbom lub atakom, a to drogą użycia – przez wszystkich lub niektórych sygnatariuszy rzeczonego traktatu – któregokolwiek lub którychkolwiek z następujących środków:

Odwołanie szefów placówek dyplomatycznych;
Zerwanie stosunków dyplomatycznych;
Zerwanie stosunków konsularnych;
Zerwanie stosunków pocztowych, telegraficznych, telefonicznych, radio-telefonicznych;
Przerwanie stosunków gospodarczych, handlowych i finansowych;
Użycie siły zbrojnej do uprzedzenia lub odparcia napaści.

Część III

Niniejsza Deklaracja i zalecenia mają na oku układ regionalny stosujący się do spraw utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w sposób odpowiedni dla akcji regionalnej na tej półkuli i rzeczone układy oraz ustanowione w nich działalności i procedury będą zgodne z celami i zasadami powszechnej organizacji międzynarodowej, gdy ta powstanie.

Niniejsza Deklaracja i zalecenie otrzymują nazwę Deklaracji z Chapultepec (Act of Chapultepec). Deklarację podpisały na zamku Chapultepec w mieście Meksyku następujące państwa amerykańskie: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Republika Dominikańska,

Ekwador, Gwatemala, Haiti, Honduras, Kolumbia, Kostaryka, Kuba, Meksyk, Nikaragua, Panama, Peru, El Salwador, Urugwaj, Wenezuela, Stany Zjednoczone Ameryki.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 442–444.

Traktat międzyamerykański o pomocy wzajemnej (traktat Rio)

Rio de Janeiro, 2 września 1947 r.

W imieniu swoich narodów, rządy reprezentowane na Konferencji Międzyamerykańskiej dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na Kontynencie, ożywione pragnieniem utrwalenia i umocnienia stosunków przyjaźni i polityki dobrego sąsiedztwa; zważywszy:

że rezolucja VIII-a Konferencji Międzyamerykańskiej dla spraw wojny i pokoju, zgromadzonej w mieście Meksyku, zaleciła zawarcie traktatu mającego na celu zapobieganie i usuwanie groźby i aktów agresji przeciwko któremukolwiek z krajów amerykańskich;

że Wysokie Strony Umawiające się ponownie wyrażają pragnienie pozostawania zjednoczonymi w systemie międzyamerykańskim, zgodnym z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych i potwierdzają raz jeszcze istnienie układu zawartego w sprawach związanych z utrzymaniem pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego a podlegających wspólnej akcji;

że Wysokie Strony Umawiające się raz jeszcze deklarują wierność zasadom solidarności i współpracy międzyamerykańskiej a w szczególności zasadom zawartym w motywach i oświadczeniach Aktu z Chapultepec, tych zwłaszcza, które należy uważać za uznane podstawy ich wzajemnych stosunków i oparcie prawne dla Systemu Międzyamerykańskiego;

że, w celu udoskonalenia systemu pokojowego rozstrzygania swych sporów, zamierzają zawrzeć traktat o „Systemie międzyamerykańskim pokoju" przewidziany w rezolucjach IX i XXXIX Konferencji Międzyamerykańskiej w sprawach wojny i pokoju;

że obowiązek wzajemnej pomocy i wspólnej obrony republik amerykańskich jest zasadniczo związany z ich ideałami demokratycznymi i z ich pragnieniem stałej współpracy dla zrealizowania zasad i celów polityki pokojowej;

że regionalna społeczność amerykańska uważa za prawdę oczywistą, iż organizacja prawna jest warunkiem koniecznym dla bezpieczeństwa i pokoju i że pokój opiera się na sprawiedliwości i ładzie moralnym, a więc na uznaniu i ochronie międzynarodowej praw i wolności osoby ludzkiej, na niezbędnym dobrobycie narodów i na rzeczywistej demokracji, mających na celu wprowadzenie w życie sprawiedliwości i bezpieczeństwa międzynarodowego;

postanowiły, zgodnie z wyrażonymi celami, zawrzeć poniższy Traktat, aby zapewnić pokój wszelkimi możliwymi środkami, udzielić wzajemnej i skutecznej pomocy dla stawienia czoła zbrojnym atakom wymierzonym przeciw któremukolwiek państwu amerykańskiemu i nie dopuścić do zagrożenia agresją przeciw jednemu z nich.

Artykuł 1

Wysokie Strony Umawiające się potępiają stanowczo wojnę i zobowiązują się nie uciekać się w swych stosunkach międzynarodowych do groźby ani do użycia siły w jakiejkolwiek formie, wbrew postanowieniom Karty Narodów Zjednoczonych lub niniejszego Traktatu.

Artykuł 2

W zastosowaniu zasady, wyrażonej w artykule poprzedzającym, Wysokie Strony Umawiające się zobowiązują się poddawać każdy spór, który by mógł powstać między nimi, do rozstrzygnięcia sposobami pokojowymi i starać się załatwić go między sobą za

pomocą środków obowiązujących w Systemie Międzyamerykańskim, zanim zostanie on skierowany do Ogólnego Zgromadzenia lub do Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 3

1. Wysokie Strony Umawiające się zgodne są co do tego, że będą uważały każdy atak ze strony któregokolwiek państwa przeciwko państwu amerykańskiemu za wymierzony przeciwko wszystkim państwom amerykańskim, wobec czego każda z wyżej wymienionych Stron Umawiających się zobowiązuje się pomóc w stawieniu mu czoła, korzystając z uprawnień związanych z obroną konieczną indywidualną lub zbiorową, w artykule 51 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Na żądanie państwa lub państw bezpośrednio zaatakowanych i zanim zapadnie decyzja organu doradczego Systemu Międzyamerykańskiego, każda ze Stron Umawiających się będzie mogła określić, jakie środki zastosuje indywidualnie, wykonując zobowiązanie zawarte w poprzednim paragrafie i zgodnie z zasadą solidarności kontynentalnej. Organ doradczy zbierze się bez zwłocznie w celu skontrolowania tych środków i obmyślenia sposobów zbiorowych najodpowiedniejszych do przyjęcia.

3. Postanowienia niniejszego artykułu będą stosowane do wszystkich wypadków zbrojnego ataku, który nastąpi na obszarze określonym w artykule 4 lub wewnątrz terytorium jednego z państw amerykańskich. Jeżeli atak nastąpi poza wymienionymi obszarami, zastosowane postanowienia artykułu 6.

4. Środki, o których mówi ten artykuł, będą mogły być stosowane jako obrona konieczna aż do chwili, kiedy Rada Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych podejmie zarządzenia niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 4

Obszar, do którego stosuje się niniejszy Traktat, zawarty jest w następujących granicach: poczynając od Bieguna Północnego, stamtąd prosto na południe aż do punktu oznaczonego 74 stopniem szerokości północnej i 10 stopniem długości zachodniej; dalej linią loxodromiczną aż do punktu 47°30' szerokości północnej i 50° długości zachodniej; stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu 35° szerokości północnej i 60° długości zachodniej; stamtąd wprost w kierunku południowym aż do punktu 20° szerokości północnej; stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu 5° szerokości północnej i 24° długości zachodniej; potem wprost w kierunku południowym aż do Bieguna Południowego; stamtąd prosto w kierunku północnym aż do punktu na 30° szerokości południowej i 90° długości zachodniej, stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu na Równiku na 97° długości zachodniej; stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu na 15° szerokości północnej i 120° długości zachodniej, stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu na 50° szerokości północnej i 170° długości zachodniej; stamtąd wprost w kierunku północnym aż do punktu na 54° szerokości północnej; stamtąd linią loxodromiczną aż do punktu na 65°30' szerokości północnej i 168°58'5" długości zachodniej; stamtąd wprost w kierunku północnym aż do Bieguna Północnego.

Artykuł 5

Wysokie Strony Umawiające się, stosując się do postanowień artykułów 51 i 54 Karty z San Francisco, wyślą natychmiast do Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych szczegółowe informacje o akcji będącej w toku lub projektowanej w wykonaniu prawa obrony koniecznej lub mającej na celu utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzyamerykańskiego.

Artykuł 6

W przypadku gdyby nietykalność lub całość terytorium, albo suwerenność lub niezależność polityczna któregokolwiek państwa amerykańskiego zostały naruszone przez agresję nie będącą atakiem zbrojnym, albo na skutek konfliktu poza kontynentalnego lub powstałego na kontynencie, albo na skutek jakiego bądź innego faktu lub sytuacji, mogących wystawić na niebezpieczeństwo pokój w Ameryce, organ doradczy zbierze się natychmiast dla uzgodnienia środków, które, w razie agresji, należałoby zastosować w celu przyjścia z pomocą napadniętemu, a w innym wypadku dla wspólnej obrony lub dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzyamerykańskiego.

Artykuł 7

W przypadku konfliktu między dwoma lub więcej państwami amerykańskimi i bez uszczerbku dla prawa obrony koniecznej zgodnie z artykułem 51 Karty Narodów Zjednoczonych, Wysokie Strony Umawiające się, zgromadziwszy się na naradę, zwrócą się do państw będących w sporze z żądaniem wstrzymania działań wojennych i przywrócenia *status quo ante bellum*. Poza tym zastosują one wszystkie inne środki niezbędne do przywrócenia lub utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzyamerykańskiego oraz do rozstrzygnięcia zatargu sposobami pokojowymi. Odrzucenie akcji pacyfikacyjnej będzie uwzględnione przy ustalaniu kto jest agresorem i przy niezwłocznym zastosowaniu środków uzgodnionych na zebraniu rady doradczej.

Artykuł 8

W celu zrealizowania postanowień niniejszego Traktatu, organ doradczy może zastosować jedno lub więcej z następujących zarządzeń: odwołanie szefów misji; zerwanie stosunków dyplomatycznych; zerwanie stosunków konsularnych, przerwa częściowa lub zupełna w stosunkach gospodarczych, przerwanie komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, telefonicznej, radiotelefonicznej lub radiotelegraficznej; wreszcie użycie sił zbrojnych.

Artykuł 9

Poza innymi aktami, które na zebraniu rady doradczej będą mogły być uznane za agresję, będą za nią uważane:

atak zbrojny nie sprowokowany wymierzony przez jedno państwo przeciwko terytorium ludności albo siłom zbrojnym lądowym, morskim lub powietrznym innego państwa;

najazd przy użyciu sił zbrojnych jednego państwa na terytorium państwa amerykańskiego z przekroczeniem wyznaczonych granic zgodnie z traktatem, sądowym lub orzeczeniem arbitra albo, w braku granic w ten sposób wyznaczonych, najazd na obszar, znajdujący się pod rzeczywistą władzą innego państwa.

Artykuł 10

Żadne z postanowień niniejszego Traktatu nie będzie interpretowane ani rozumiane w sposób, który by uchybiał prawom i obowiązkom Wysokich Stron Umawiających się, wynikającym z Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 11

Konsultacje, o których wspomina niniejszy Traktat, będą przeprowadzane na zebraniach ministrów spraw zagranicznych republik amerykańskich, które ratyfikują Traktat, albo przez organ, który będzie później utworzony.

Artykuł 12

Rada Zarządzająca Unii Panamerykańskiej będzie mogła działać tymczasowo jako organ konsultacyjny, o ile nie powstanie organ doradczy, o którym wspomina Artykuł poprzedzający.

Artykuł 13

Te narady będą zwoływane po skierowaniu odnośnego żądania do Rady Zarządzającej Unii Panamerykańskiej przez jedno z państw, które podpisały i ratyfikowały niniejszy Traktat.

Artykuł 14

W głosowaniach, o których wspomina niniejszy Traktat, będą mogli brać udział wyłącznie przedstawiciele państw, które go podpisały i ratyfikowały.

Artykuł 15

Rada Zarządzająca Unii Panamerykańskiej będzie działała we wszystkim co dotyczy niniejszego Traktatu jako organ łącznikowy pomiędzy państwami, które go podpisały i ratyfikowały oraz między nimi a Narodami Zjednoczonymi.

Artykuł 16

Decyzje Rady Zarządzającej Unii Panamerykańskiej, o których wspominają artykuły 13 i 15, będą zapadały większością absolutną głosów członków, uprawnionych do głosowania.

Artykuł 17

Decyzje organu doradczego będą zapadały większością dwóch trzecich głosów państw, które podpisały i ratyfikowały Traktat.

Artykuł 18

Gdy na porządku dziennym znajdzie się sytuacja lub spór pomiędzy państwami amerykańskimi, strony bezpośrednio zainteresowane nie będą brały udział w głosowaniach, o których wspominają dwa artykuły poprzedzające.

Artykuł 19

Na wszystkich zebraniach, o których wspominają artykuły poprzedzające, będzie się wymagało dla osiągnięcia quorum, żeby liczba państw reprezentowanych była co najmniej równa liczbie głosów potrzebnych do przyjęcia odnośnej decyzji.

Artykuł 20

Decyzje, wymagające zastosowania środków, o których wspomina Artykuł 8, będą obowiązywały wszystkie państwa, które podpisały i ratyfikowały niniejszy Traktat, z jednym wyjątkiem, że żadne państwo nie będzie zmuszone do użycia swych sił zbrojnych bez swej zgody.

Artykuł 21

Środki uchwalone przez organ doradczy będą wprowadzone w życie w trybie obowiązującym i przez organa istniejące obecnie, albo które będą utworzone w przyszłości.

Artykuł 22

Traktat niniejszy uprawomocni się w stosunku do państw, które go ratyfikowały z chwilą gdy dwie trzecie państw podpisujących złoży swoje dokumenty ratyfikacyjne.

Artykuł 23

Traktat niniejszy zostaje otwarty do podpisu państw amerykańskich w mieście Rio de Janeiro i będzie ratyfikowany przez państwa podpisujące jak najprędzej zgodnie z odpowiednimi normami konstytucyjnymi. Ratyfikacje będą złożone Unii Panamerykańskiej, która powiadomi o złożeniu wszystkie państwa podpisujące. Takie zawiadomienie będzie uważane za wymianę dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 24

Traktat niniejszy zostanie zarejestrowany za pośrednictwem Unii Panamerykańskiej w Sekretariacie Generalnym Narodów Zjednoczonych, jak tylko dwie trzecie państw podpisujących złoży swoje ratyfikacje.

Artykuł 25

Traktat niniejszy zawiera się na czas nieograniczony; będzie jednak mógł być wypowiedziany przez którąkolwiek z Wysokich Stron Umawiających się z pomocą notyfikacji na piśmie, złożonej Unii Panamerykańskiej, która powiadomi wszystkie inne Wysokie Strony Umawiające się o każdym otrzymanym zawiadomieniu o wystąpieniu. Po upływie dwóch lat od daty otrzymania przez Unię Panamerykańską notyfikacji o wystąpieniu którejkolwiek Wysokiej Strony Umawiającej się, Traktat niniejszy przestanie działać w stosunku do tego państwa, pozostanie jednak w mocy dla wszystkich innych Wysokich Stron Umawiających się.

Artykuł 26

Zasady i podstawowe postanowienia niniejszego Traktatu będą włączone do Paktu Konstytucyjnego Systemu Międzyamerykańskiego.

Na dowód czego niżej podpisani Pełnomocnicy, po złożeniu swych pełnomocnictw, uznanych za dobre i w należytej formie sporządzone, podpisali niniejszy Traktat w imieniu Rządów pod datami uwidocznionymi obok ich podpisów.

Sporządzono w mieście Rio de Janeiro w czterech językach, mianowicie po portugalsku, hiszpańsku, francusku i angielsku, dnia drugiego września tysiąc dziewięćset czterdziestego siódmego roku (następują podpisy pełnomocników).

Zastrzeżenie Hondurasu

Delegacja Hondurasu, podpisując niniejszy Traktat i w związku z artykułem 9 p. b., oświadcza, że czyni to z zastrzeżeniem, iż granica między Hondurasem a Nikaraguą została wyznaczona ostatecznie przez mieszaną Komisję graniczną w roku 1900 i 1901 w sposób następujący: wychodząc od punktu w Zatoce Fonseca na Oceanie Spokojnym do Portillo Teotecacinte i od tego punktu aż do Atlantyku, linią ustaloną orzeczeniem rozjemczym wydanym przez Jego Królewską Mość Króla Hiszpanii w dniu 23 grudnia 1906 roku.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 445–449.

Karta Organizacji Państw Amerykańskich przyjęta na IX Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich

Bogota, 30 kwietnia 1948 r.

W imieniu swoich narodów państwa reprezentowane na Dziewiątej Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich,

przekonane, iż historyczną misją Ameryki jest zapewnienie człowiekowi wolności oraz środowiska sprzyjającego rozwojowi jego osobowości oraz realizacji jego słusznych aspiracji;

świadome, iż misja ta była motorem podpisania wielu już umów, których istotą jest pragnienie narodów amerykańskich by żyć w pokoju oraz, poprzez wzajemne zrozumienie oraz szacunek dla suwerenności każdego z nich, zapewnić wszystkim pomyślność, niepodległość, równość i rządy prawa;

przekonane, iż demokracja przedstawicielska jest niezbędnym warunkiem stabilności, pokoju oraz rozwoju regionu;

pewne, iż tylko dzięki amerykańskiej solidarności oraz zasadom dobrego sąsiedztwa uda się osiągnąć konsolidację kontynentu amerykańskiego w ramach demokratycznych instytucji, systemu indywidualnej wolności oraz sprawiedliwości społecznej opartej na poszanowaniu podstawowych praw człowieka;

przekonane, iż dobrobyt, postęp oraz rozwój cywilizacji światowej można osiągnąć wyłącznie dzięki coraz ściślejszej współpracy na kontynencie;

zdecydowane wytrwać w szlachetnym przedsięwzięciu zainicjowanym pod auspicjami Narodów Zjednoczonych, których zasady oraz cele jeszcze raz uroczyście potwierdzają;

przekonane, iż organizacja powstała z mocy prawa jest warunkiem koniecznym dla bezpieczeństwa oraz pokoju opartego na porządku moralnym i sprawiedliwości; oraz

w zgodzie z IX Rezolucją Międzyamerykańskiej Konferencji na temat Problemów Wojny i Pokoju, która miała miejsce w Meksyku,

uzgodniły, co następuje:

Część pierwsza

Rozdział I
Istota i cele

Artykuł 1

Niniejszą Kartą Państwa Amerykańskie ustanawiają organizację międzynarodową, którą utworzyły w celu zaprowadzenia porządku, opartego na pokoju i sprawiedliwości, popierania solidarności, wzmacniania współpracy i obrony swojej suwerenności, integralności terytorialnej i niepodległości. Organizacja Państw Amerykańskich jest regionalnym układem w rozumieniu Organizacji Narodów Zjednoczonych. OPA nie ma innych kompetencji poza nałożonymi na nią przez niniejszą Kartę, której żadne z postanowień nie upoważnia do wkraczania w sprawy należące do wewnętrznej jurysdykcji Państw członkowskich.

Kartę podpisano w Bogocie w 1948 r., poprawki przyjęto w protokole z Buenos Aires w 1967 r., protokole z Cartageny dc Indias w 1985 r., protokole z Waszyngtonu w 1992 r. oraz protokole z Managui w 1993 r. W obecnej formie wszedł w życic 25 września 1997 r.

Artykuł 2

OPA pragnąc wprowadzić w życie zasady, na których jest zbudowana, i wypełniać swoje regionalne zobowiązania, wynikające z Karty Narodów Zjednoczonych, proklamuje następujące zasadnicze cele:

a) umacnianie pokoju i bezpieczeństwa kontynentu;

b) popieranie i konsolidowanie demokracji przedstawicielskiej, z właściwym poszanowaniem zasady nieinterwencji;

c) zapobieganie przyczynom ewentualnych trudności i zapewnianie pokojowego załatwiania sporów, mogących wyniknąć pomiędzy Państwami członkowskimi;

d) organizowanie wspólnej akcji tych Państw w przypadku agresji;

e) poszukiwanie rozwiązań problemów natury politycznej, prawnej i gospodarczej, które mogą powstawać między nimi;

f) popieranie, w drodze wspólnej akcji, ich rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego;

g) usuwanie skrajnego ubóstwa, stanowiącego przeszkodę dla pełnego demokratycznego rozwoju mieszkańców hemisfery, oraz

h) dążenie do skutecznego ograniczenia broni konwencjonalnych, co pozwoliłoby skierować większą część środków na ekonomiczny i społeczny rozwój Państw członkowskich.

Rozdział II
Zasady

Artykuł 3

Państwa Amerykańskie potwierdzają następujące zasady:

a) prawo międzynarodowe jest podstawą postępowania Państw w ich stosunkach wzajemnych;

b) porządek międzynarodowy opiera się przede wszystkim na poszanowaniu osobowości, i niepodległości Państw oraz na rzetelnym wypełnianiu zobowiązań wynikających z umów i innych źródeł prawa międzynarodowego;

c) stosunki między Państwami powinny opierać się na zasadzie dobrej wiary;

d) solidarność Państw Amerykańskich i wzniosłe cele, którym ma ona służyć, wymagają wewnętrznego zorganizowania tych Państw na podstawie skutecznego praktykowania demokracji przedstawicielskiej;

e) każde Państwo ma prawo wyboru, bez nacisku zewnętrznego, swojego ustroju politycznego, ekonomicznego i społecznego oraz zorganizowania się w taki sposób, jaki mu najlepiej odpowiada, a także ma obowiązek powstrzymywać się od mieszania się w sprawy innego Państwa; w wykonaniu powyższego, Państwa Amerykańskie będą podejmować wszechstronną współpracę między sobą, niezależnie od charakteru ich ustrojów politycznych, ekonomicznych i społecznych;

f) eliminowanie skrajnego ubóstwa jest zasadniczym elementem popierania i konsolidowania demokracji przedstawicielskiej oraz stanowi wspólną i przez nie podzielaną odpowiedzialność Państw Amerykańskich;

g) Państwa Amerykańskie potępiają wojnę napastniczą: zwycięstwo nie tworzy praw;

h) agresja przeciwko jednemu z Państw Amerykańskich stanowi agresję przeciwko wszystkim innym Państwom Amerykańskim;

i) zatargi o charakterze międzynarodowym, które mogą powstać między dwoma lub wieloma Państwami Amerykańskimi, będą załatwiane środkami pokojowymi;

j) sprawiedliwość społeczna i bezpieczeństwo socjalne stanowią podstawy trwałego pokoju;

k) współpraca gospodarcza jest istotnym warunkiem powszechnego dobrobytu i pomyślności mieszkańców kontynentu;

l) Państw Amerykańskie głoszą podstawowe prawa jednostki, bez względu na różnice rasy, narodowość, wyznania lub płci;

ł) jedność duchowa kontynentu opiera się na poszanowaniu wartości kulturalnych krajów amerykańskich i wymaga ich ścisłej współpracy dla osiągnięcia wzniosłych celów cywilizacyjnych;

m) wychowanie społeczeństw powinno mieć na celu sprawiedliwość, wolność i pokój.

(*opuszczono artykuły 4–7*)

Rozdział III
Członkowie

Artykuł 8

Członkami organizacji mogą zostać suwerenne państwa hemisfery będące członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1985 r. oraz terytoria nie autonomiczne wymienione w dokumencie OEA/Ser. P, AG/doc.1939/85, z dnia 5 listopada 1985 r., po uzyskaniu niepodległości.

Artykuł 9

Członek Organizacji, którego demokratycznie ukonstytuowane władze zostały obalone siłą, może być zawieszony w wykonywaniu prawa do uczestniczenia w sesjach Zgromadzenia Ogólnego, Konferencjach Konsultacyjnych, posiedzeniach Rad Organizacji, konferencji wyspecjalizowanych oraz komisji, grup roboczych i innych organów.

a) Upoważnienie do zawieszenia zostanie wykonane jedynie wówczas, kiedy inicjatywy dyplomatyczne podejmowane przez Organizację wobec wskazanego Państwa w celu przywrócenia form demokracji przedstawicielskiej okażą się nieskuteczne;

b) decyzja o zawieszeniu będzie podjęta na specjalnej sesji Zgromadzenia Ogólnego przy większości dwóch trzecich głosów Państw członkowskich;

c) zawieszenie dojdzie do skutku bezpośrednio po jego zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne;

d) pomimo zawieszenia, Organizacja spróbuje podjąć dodatkowe inicjatywy dyplomatyczne na rzecz przywrócenia form demokracji przedstawicielskiej we wskazanym Państwie członkowskim;

e) członek, wobec którego zastosowano zawieszenie, będzie w dalszym ciągu wypełniał swoje zobowiązania wobec Organizacji;

f) Zgromadzenie Ogólne może uchylić zawieszenie na mocy decyzji podjętej przy poparciu większości dwóch trzecich głosów Państw członkowskich;

g) wszystkie upoważnienia przywołane w niniejszym artykule będą wykonywane zgodnie z Kartą.

Rozdział IV
Podstawowe prawa i obowiązki państw

Artykuł 10

Państwa są równe pod względem prawnym, korzystają z równych praw i jednakowej zdolności do wykonywania tych praw oraz mają równe obowiązki. Prawa każdego Państwa

zależą nie od jego siły, pozwalającej mu na ich wykonywanie, ale jedynie od faktu, że istnieje ono jako podmiot prawa międzynarodowego.

Artykuł 11
Każde Państwo Amerykańskie ma obowiązek poszanowania praw przysługujących każdemu innemu Państwu, zgodnie z prawem międzynarodowym.

Artykuł 12
Podstawowe prawa Państw nie mogą doznawać uszczerbku w jakikolwiek sposób.

Artykuł 13
Istnienie polityczne Państwa nie zależy od jego uznania przez inne Państwa. Nawet przed uznaniem Państwo ma prawo bronić swojej integralności i niepodległości, dbać o przetrwanie i dobrobyt, a zatem organizować się w sposób, jaki uzna za właściwy, stanowić prawa służące własnym interesom, organizować służbę administracyjną oraz określać jurysdykcję i kompetencje sądów. Wykonywanie tych praw jest ograniczone jedynie przez wykonywanie praw innych Państw zgodnie z prawem międzynarodowym.

Artykuł 14
Uznanie oznacza, że Państwo udzielające go akceptuje osobowość nowego Państwa, ze wszystkimi prawami i obowiązkami, które prawo międzynarodowe nakłada na oba Państwa.

Artykuł 15
Prawo każdego Państwa do ochrony własnej i prowadzenia własnego stylu życia nie upoważnia go do popełniania czynów niesprawiedliwych przeciw innemu Państwu.

Artykuł 16
Jurysdykcja Państw w granicach ich własnego terytorium rozciąga się w równym stopniu w stosunku do wszystkich mieszkańców, zarówno obywateli, jak cudzoziemców.

Artykuł 17
Każde Państwo ma prawo rozwijać swobodnie i naturalnie własne życie kulturalne, polityczne i gospodarcze. W tym swobodnym rozwoju Państwo powinno szanować prawa jednostki i zasady powszechnej moralności.

Artykuł 18
Poszanowanie umów i ich rzetelne przestrzeganie stanowią probierz rozwoju pokojowych stosunków między Państwami. Układy i porozumienia międzynarodowe powinny być jawne.

Artykuł 19
Żadne Państwo ani grupa Państw nie ma prawa mieszać się, bezpośrednio lub pośrednio, z jakiegokolwiek powodu, w wewnętrzne bądź zewnętrzne sprawy innego Państwa. Powyższa zasada zabrania nie tylko stosowania siły zbrojnej, ale także wszelkich innych form wtrącania się bądź grożenia osobowości państwa i jego politycznym, ekonomicznym czy kulturalnym sferom życia.

Artykuł 20

Żadne Państwo nie może stosować ani zachęcać do stosowania środków przymusu o charakterze gospodarczym lub politycznym w celu naruszenia suwerennej woli innego Państwa i uzyskania od niego jakichkolwiek korzyści.

Artykuł 21

Terytorium Państwa jest nietykalne; nie może ono, nawet czasowo, podlegać okupacji wojskowej lub innym zarządzeniom przymusowym, podjętym przez inne Państwo, bezpośrednio lub pośrednio, z jakiegokolwiek powodu. Żadne nabytki terytorialne ani żadne szczególne korzyści, uzyskane bądź przy użyciu siły, bądź innych środków przymusu, nie będą uznawane.

Artykuł 22

Państwa Amerykańskie zobowiązują się nie stosować przemocy w ich stosunkach międzynarodowych, z wyjątkiem samoobrony, zgodnie z istniejącymi układami lub w ich wykonaniu.

Artykuł 23

Środki podjęte dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa, zgodnie z istniejącymi traktatami, nie stanowią pogwałcenia zasad wyłożonych w artykułach 19 i 21.

Rozdział V

Pokojowe załatwianie sporów

Artykuł 24

Spory międzynarodowe między Państwami członkowskimi będą podlegały procedurom pokojowym, ustanowionym w niniejszej Karcie. Postanowienie to nie będzie interpretowane jako uszczerbek w prawach i obowiązkach Państw członkowskich, wynikających z Artykułów 34 i 35 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 25

Do pokojowych procedur należą: rokowania bezpośrednie. dobre usługi, pośrednictwo, badania i pojednawstwo, rozstrzygnięcia sądowe, rozjemstwo, oraz te, na które strony sporu mogą przystać w każdej chwili.

Artykuł 26

W przypadku, gdy między dwoma lub wieloma Państwami Amerykańskimi wyniknie spór, który w mniemaniu jednego z nich, nie może być załatwiony na zwykłej drodze dyplomatycznej, strony porozumieją się co do innej procedury pokojowej, która umożliwi im znalezienie rozwiązania.

Artykuł 27

Specjalny układ ustanowi odpowiednie środki załatwiania sporów i określi stosowne procedury dla każdego z pokojowych środków w taki sposób, aby żaden spór pomiędzy Państwami Amerykańskimi nie pozostał bez ostatecznego rozstrzygnięcia w rozsądnym terminie.

Rozdział VI
Bezpieczeństwo zbiorowe

Artykuł 28

Każdy akt agresji ze strony jakiegoś Państwa przeciwko integralności bądź nietykalności terytorialnej albo przeciwko suwerenności lub politycznej niepodległości jednego z Państw Amerykańskich będzie uważany za akt agresji przeciwko pozostałym Państwom Amerykańskim.

Artykuł 29

Gdyby nietykalność lub integralność terytorialna, bądź suwerenność lub niepodległość polityczna jednego z Państw Amerykańskich zostały zagrożone atakiem zbrojnym lub aktem agresji, nie będącym atakiem zbrojnym, lub poza kontynentalnym atakiem zbrojnym bądź konfliktem, albo starciem pomiędzy dwoma lub wieloma Państwami Amerykańskimi, albo jakimś innym wydarzeniem bądź sytuacją, które mogłyby zagrozić pokojowi Ameryki, Państwa Amerykańskie, wprowadzając w życie zasady solidarności kontynentalnej lub zbiorowej samoobrony, zastosują środki i procedury przewidziane w specjalnych układach, dotyczących przedmiotu sprawy.

Rozdział VII
Integralny rozwój

Artykuł 30

Państwa członkowskie, kierując się zasadami międzyamerykańskiej solidarności i współpracy, zobowiązują się zespalać wysiłki w celu zapewnienia międzynarodowej sprawiedliwości społecznej w ich stosunkach oraz integralnego rozwoju ich ludności, jako istotnych warunków pokoju i bezpieczeństwa. Integralny rozwój obejmuje dziedziny gospodarcze, społeczne, oświatowe, kulturalne, naukowe i technologiczne, w których mają być realizowane cele, jakie stawia przed sobą każdy kraj.

Artykuł 31

Międzyamerykańska współpraca na rzecz integralnego rozwoju stanowi wspólną i łączną odpowiedzialność Państw członkowskich, w ramach demokratycznych zasad i instytucji systemu międzyamerykańskiego. Winna ona obejmować dziedziny gospodarcze, społeczne, oświatowe, kulturalne, naukowe i technologiczne, wspieranie osiągania narodowych celów Państw członkowskich oraz poszanowanie priorytetów każdego kraju w jego planach rozwojowych, bez politycznych ograniczeń i warunków.

Artykuł 32

Międzyamerykańska współpraca na rzecz integralnego rozwoju powinna mieć charakter ciągły i znajdować oparcie w organizacjach wielostronnych, bez uszczerbku dla współpracy dwustronnej między Państwami członkowskimi. Państwa członkowskie wniosą wkład do międzyamerykańskiej współpracy na rzecz integralnego rozwoju zgodnie z ich zasobami i możliwościami, a także zgodnie z ich prawem.

Artykuł 33

Rozwój stanowi źródło najważniejszej odpowiedzialności każdego kraju, tworząc całościowy i ciągły proces na rzecz tworzenia bardziej sprawiedliwego ładu gospodarczego i społecznego, który uczyni możliwym i przyczyni się do samorealizacji jednostki.

Artykuł 34

Państwa członkowskie są zgodne co do tego, że równość szans, likwidacja skrajnego ubóstwa, sprawiedliwy podział bogactwa i dochodu oraz pełne uczestnictwo ich ludności w podejmowaniu decyzji dotyczących ich własnego rozwoju, stanowią, między innymi, podstawowe cele integralnego rozwoju. Dla ich spełnienia, zgadzają się ponadto dołożyć wszelkich wysiłków, aby osiągnąć:

a) znaczący i stały wzrost dochodu narodowego *per capita*;

b) sprawiedliwy podział dochodu narodowego;

c) odpowiednie i sprawiedliwe systemy podatkowe;

d) unowocześnienie życia na wsi i przeprowadzenie reform prowadzących do sprawiedliwego i skutecznego gospodarowania ziemią, zwiększanie wydajności produkcji rolnej, coraz lepsze użytkowanie ziemi, dywersyfikację produkcji i polepszanie warunków zbytu na produkty rolne oraz wzmacnianie i poszerzanie instrumentów realizacyjnych wymienionych zadań;

e) przyspieszone i zróżnicowane uprzemysłowienie, szczególnie w dziedzinie środków produkcji i usług pośrednich;

f) stabilizowanie wewnętrznych poziomów cen, możliwych do pogodzenia z trwałym rozwojem gospodarczym i osiąganiem sprawiedliwości społecznej;

g) godziwe zarobki, możliwości zatrudnienia oraz znośne dla wszystkich warunki pracy;

h) szybką likwidację analfabetyzmu i poszerzanie możliwości kształcenia dla wszystkich;

i) ochronę zdrowia ludzkiego poprzez wdrażanie nowoczesnej wiedzy medycznej;

j) właściwe odżywianie, zwłaszcza poprzez przyspieszenie krajowych wysiłków na rzecz zwiększania produkcji i dostępu do żywności;

k) odpowiednie warunki mieszkaniowe dla wszystkich grup ludności;

l) popieranie rozwoju miast, sprzyjających zdrowemu i twórczemu trybowi życia;

m) popieranie prywatnej inicjatywy oraz inwestowania w zgodzie z funkcjonowaniem sektora publicznego;

n) poszerzanie i różnicowanie eksportu.

Artykuł 35

Państwa członkowskie powinny powstrzymywać się od praktykowania działań i stosowania środków, które pociągałyby za sobą niepomyślne skutki dla rozwoju innych Państw członkowskich.

Artykuł 36

Transnarodowe przedsiębiorstwa i zagraniczne inicjatywy prywatne będą podlegać ustawodawstwu krajów przyjmujących, jurysdykcji ich właściwych sądów oraz regulacjom układów i porozumień międzynarodowych, których stronami są wymienione kraje, a także winny dostosowywać się do strategii rozwoju krajów przyjmujących.

Artykuł 37

Państwa członkowskie zgadzają się wspólnie działać na rzecz poszukiwania rozwiązań pilnych i krytycznych problemów, które mogą pojawiać się w sytuacjach związanych z poważnym zakłóceniem rozwoju gospodarczego lub stabilności jakiegokolwiek Państwa członkowskiego, z którym nie może ono sobie poradzić.

Artykuł 38

Państwa członkowskie będą dzielić między sobą korzyści płynące z rozwoju nauki i technologii poprzez zachęcanie do wymiany i spożytkowania wiedzy naukowej i technicznej, zgodnie z istniejącymi umowami i prawem wewnętrznym.

Artykuł 39

Państwa członkowskie, uznając ścisłe współzależności między handlem zagranicznym a rozwojem gospodarczym i społecznym, podejmą indywidualne i zbiorowe wysiłki na rzecz:

a) zapewniania korzystnych warunków dostępu do rynków światowych dla towarów pochodzących z krajów rozwijających się regionu amerykańskiego, zwłaszcza poprzez redukcję lub eliminowanie ze strony krajów importujących barier taryfowych i poza taryfowych, mających wpływ na eksport Państw członkowskich Organizacji, chyba że te bariery służą dywersyfikacji struktur gospodarczych, przyspieszaniu rozwoju krajów mniej rozwiniętych, intensyfikowaniu procesów ich integracji gospodarczej, ochronie bezpieczeństwa bądź potrzebom utrzymania równowagi gospodarczej;

b) zapewniania ciągłości ich gospodarczego i społecznego rozwoju poprzez:

- ulepszanie warunków handlu artykułami pierwszej potrzeby na mocy porozumień międzynarodowych, w zależności od potrzeb; porządkowanie reguł rynkowych w celu unikania sytuacji kryzysowych oraz podejmowanie innych środków wspierających umacnianie tych reguł, sprzyjanie osiąganiu stosownych dochodów, odpowiednich dostaw dla konsumentów oraz utrzymaniu stabilnych cen, korzystnych zarówno dla producentów, i możliwych do przyjęcia przez konsumentów;

– ulepszanie międzynarodowej współpracy finansowej i przyjmowanie innych środków łagodzących negatywne skutki silnych wahań we wpływach z eksportu krajów sprzedających artykuły pierwszej potrzeby;

– dywersyfikację eksportu i poszerzanie możliwości eksportowych dla produktów przetworzonych i półproduktów z krajów rozwijających się;

– tworzenie warunków sprzyjających zwiększaniu realnych wpływów z eksportu Państw członkowskich, zwłaszcza krajów rozwijających się regionu amerykańskiego, a także poszerzaniu ich udziału w handlu międzynarodowym.

Artykuł 40

Państwa członkowskie potwierdzają zasadę, że gdy bardziej rozwinięte kraje udzielą w porozumieniach międzynarodowych koncesji na rzecz zmniejszenia czy usunięcia barier taryfowych lub innych w handlu zagranicznym, przynoszących korzyści krajom mniej rozwiniętym, nie będą oczekiwać od tych krajów podobnych koncesji, trudnych do pogodzenia z ich rozwojem ekonomicznym, potrzebami finansowymi i handlowymi.

Artykuł 41

Państwa członkowskie, w celu przyspieszenia ich rozwoju gospodarczego, integracji regionalnej oraz zdynamizowania i polepszenia warunków handlu, będą popierać doskonalenie i koordynację transportu, a także komunikacji w krajach rozwijających się i między Państwami członkowskimi.

Artykuł 42

Państwa członkowskie uznają, że integracja krajów rozwijających się hemisfery jest jednym z celów systemu międzyamerykańskiego, a zatem winna ukierunkowywać ich wysiłki i konieczne przedsięwzięcia na rzecz przyspieszania procesów integracyjnych, prowa-

dzących do ustanowienia wspólnego rynku Ameryki Łacińskiej w czasie możliwie najkrótszym.

Artykuł 43

W celu wzmocnienia i przyspieszenia integracji we wszystkich jej aspektach Państwa członkowskie zgadzają się nadać priorytetową rangę przygotowaniu i wypełnianiu inicjatyw wielonarodowych oraz ich finansowaniu, a także zachęcaniu gospodarczych i finansowych instytucji systemu międzyamerykańskiego do kontynuowania szerokiego wsparcia programów i struktur integracji regionalnej.

Artykuł 44

Państwa członkowskie są zgodne co do tego, że współpraca techniczna i finansowa na rzecz popierania regionalnej integracji gospodarczej powinna opierać się na zasadach harmonijnego, zrównoważonego i skutecznego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem krajów stosunkowo mniej rozwiniętych, tak, aby stać się decydującym czynnikiem dynamizowania, przy ich własnym wysiłku, rozwoju infrastruktury, nowych linii produkcji i dywersyfikacji eksportu.

Artykuł 45

Państwa członkowskie, przekonane, że człowiek może osiągnąć pełną realizację swoich aspiracji jedynie w ramach sprawiedliwego ładu społecznego, któremu towarzyszy rozwój gospodarczy i prawdziwy pokój, zgadzają się skierować wszelkie wysiłki na wdrożenie następujących zasad i mechanizmów:

a) wszystkie jednostki ludzkie, bez względu na różnicę rasy, płci, narodowości, wyznania lub położenia społecznego, mają prawo do materialnego dobrobytu i duchowego rozwoju, w warunkach wolności, godności, równości szans i bezpieczeństwa ekonomicznego;

b) praca jest prawem i obowiązkiem społecznym, zapewnia godność każdemu, kto ją wykonuje, za odpowiednim wynagrodzeniem, które gwarantuje utrzymanie, zdrowie i przyzwoity poziom życia pracownika i jego rodziny, zarówno w wieku produkcyjnym, jak i na starość, a także w sytuacjach losowych, gdy zostaje on pozbawiony możliwości pracy;

c) pracodawcy i pracownicy, tak rolni jak i przemysłowi, mają prawo do swobodnego zrzeszania się w celu obrony i popierania swoich interesów, włączając w to prawo do układów zbiorowych, prawo do strajku pracowniczego, uznania osobowości prawnej stowarzyszeń oraz ochrony ich wolności i niezależności, zgodnie z odpowiednim prawem;

d) uczciwe i skuteczne systemy oraz procedury konsultacji i współdziałania pomiędzy różnymi sektorami produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony interesów całego społeczeństwa;

e) funkcjonalność systemów administracji publicznej, bankowości, kredytów, przedsiębiorczości, podziału i płac tak wobec sektora prywatnego, jak i w zgodzie z wymogami i interesem publicznym;

t) włączanie i poszerzanie udziału ludzi społecznie upośledzonych, zarówno z obszarów wiejskich, jak i miejskich, w życiu gospodarczym, społecznym, obywatelskim, kulturalnym i politycznym zbiorowości, celem zapewnienia pełnej integracji wspólnot narodowych, przyspieszenia procesów ruchliwości społecznej i konsolidacji systemu demokratycznego. Zachęcanie do wszelkich wysiłków promujących i wspierających, które mają za cel rozwój i postęp społeczności,

g) uznanie znaczenia takich instytucji, jak biura pośrednictwa pracy, spółdzielnie, stowarzyszenia kulturalne, zawodowe, przedsiębiorczości, sąsiedzkie i lokalne w życiu społeczeństwa i procesach jego rozwoju;

h) rozwój skutecznej polityki bezpieczeństwa socjalnego;

i) zapewnienie odpowiedniej pomocy prawnej wszystkim ludziom w celu zabezpieczenia ich praw.

Artykuł 46

Państwa członkowskie uznają, że w celu ułatwienia procesu regionalnej integracji Ameryki Łacińskiej konieczne jest dołożenie wszelkich starań na rzecz harmonizowania ustawodawstwa socjalnego krajów rozwijających się, zwłaszcza w dziedzinie pracy i bezpieczeństwa socjalnego, co ma doprowadzić do zrównania ochrony praw pracowniczych.

Artykuł 47

Państwa członkowskie przywiązują szczególną wagę w swych planach rozwojowych do popierania oświaty, nauki, technologii i kultury, zorientowanych na całościowe doskonalenie jednostki, jako podstaw demokracji, sprawiedliwości społecznej i postępu.

Artykuł 48

Państwa członkowskie współdziałają na rzecz zaspokojenia potrzeb oświatowych, popierania badań naukowych oraz wspierania postępu technologicznego dla ich integralnego rozwoju. Uważają się za związane indywidualnie i w połączeniu z innymi obowiązkiem zabezpieczenia i wzbogacania dziedzictwa kulturalnego ludów Ameryki.

Artykuł 49

Państwa członkowskie dołożą starań, w zgodzie z ich porządkiem konstytucyjnym, do zapewnienia skutecznego wdrażania prawa do oświaty, mając na uwadze następujące podstawy:

a) nauczanie podstawowe, obowiązkowe dla dzieci w wieku szkolnym, będzie także dostępne dla wszystkich innych ludzi, którzy mogą z niego skorzystać; oświata organizowana przez Państwo będzie bezpłatna;

b) nauczanie na poziomie średnim będzie stopniowo upowszechniane pod kątem doskonalenia społecznego; będzie ono tak różnicowane, aby zaspokoić potrzeby rozwojowe każdego kraju, bez uszczerbku dla wykształcenia ogólnego;

c) nauczanie w szkołach wyższych będzie dostępne dla wszystkich, pod warunkiem, iż dla zapewnienia wysokiej jakości kształcenia zostaną zachowane odpowiednie regulaminy i standardy akademickie.

Artykuł 50

Państwa członkowskie poświęcą szczególną uwagę likwidacji analfabetyzmu, dokształcaniu dorosłych, kształceniu zawodowemu oraz upowszechnianiu dostępu do kultury całego społeczeństwa; do realizacji tych celów wykorzystają wszelkie środki przekazu informacji.

Artykuł 51

Państwa członkowskie będą wspierać rozwój nauki i technologii poprzez rozwój działań edukacyjnych, badawczych, promocyjnych, informacyjnych i uświadamiających. Będę one stymulować kreatywność w dziedzinie technologii w celu wykorzystania jej do potrzeb ich integralnego rozwoju. Organizowanie skutecznego współdziałania w tych dziedzinach przyczyni się do poważnego wzrostu wymiany naukowej, zgodnie z interesami narodowymi i w ramach obowiązującego prawa.

Artykuł 52

Państwa członkowskie, szanując osobowość każdego z nich, zgadzają się popierać wymianę kulturalną jako źródło skutecznych sposobów konsolidacji międzyamerykańskiej świadomości i wzajemnego zrozumienia; uznają, iż programy integracji regionalnej powinny być wzmocnione poprzez ścisłe więzi w dziedzinie oświaty, nauki i kultury.

Część druga

Rozdział VIII
Organy

Artykuł 53

OPA wykonuje swoje zadania za pośrednictwem:

a) Zgromadzenia Ogólnego;
b) Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych;
c) Rad;
d) Międzyamerykańskiego Komitetu Prawników;
e) Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka;
f) Sekretariatu Generalnego;
g) konferencji wyspecjalizowanych;
h) organizacji wyspecjalizowanych.

W uzupełnieniu do organów powołanych przez Kartę i w zgodzie z jej przepisami mogą być powoływane takie organy pomocnicze, agencje i inne jednostki, które będą uznane za niezbędne.

Rozdział IX
Zgromadzenie Ogólne

Artykuł 54

Zgromadzenie Ogólne jest naczelnym organem OPA. Jako władzy zwierzchniej przysługują mu, zgodnie z Kartą, następujące uprawnienia:

a) wytyczanie ogólnych kierunków działania Organizacji, określanie struktury i funkcji jej organów oraz rozpatrywanie każdej kwestii, odnoszącej się do przyjaznych stosunków Państw Amerykańskich;

b) ustanawianie sposobów koordynacji działań organów, agencji i jednostek tak w ramach Organizacji, jak i pomiędzy nimi a innymi instytucjami systemu międzyamerykańskiego;

c) wzmacnianie i koordynowanie współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych i jej wyspecjalizowanymi agendami;

d) popieranie współpracy, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej, społecznej i kulturalnej, z innymi organizacjami międzynarodowymi, których cele są podobne do celów OPA;

e) zatwierdzanie planu budżetowego Organizacji i określanie składek Państw członkowskich;

f) rozpatrywanie sprawozdań ze Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych oraz uwag i zaleceń Stałej Rady, a także sprawozdań innych organów i jednostek, zgodnie z artykułem 91f), bądź sprawozdań jakichkolwiek organów, przedkładanych na żądanie samego Zgromadzenia Ogólnego;

g) przyjmowanie ogólnych założeń funkcjonowania Sekretariatu Generalnego;

h) przyjmowanie własnych regulaminów i procedur większością dwóch trzecich głosów Państw członkowskich.

Zgromadzenie Ogólne będzie wypełniać swoje uprawnienia zgodnie z przepisami Karty i innych układów międzyamerykańskich.

Artykuł 55

Zgromadzenie Ogólne ustanawia podstawy wyznaczania składek wnoszonych przez każdy Rząd na rzecz utrzymania Organizacji, biorąc pod uwagę zdolność płatniczą poszczególnych krajów oraz ich zdecydowanie do ponoszenia uzasadnionych kosztów. Decyzje w sprawach budżetowych wymagają aprobaty dwóch trzecich głosów Państw członkowskich.

Artykuł 56

Wszystkie Państwa członkowskie mają prawo do zasiadania w Zgromadzeniu Ogólnym. Każde państwo ma jeden głos.

Artykuł 57

Zgromadzenie Ogólne będzie zbierać się corocznie na okres wyznaczony zgodnie z regulaminem i w miejscu wybranym zgodnie z zasadą rotacji. Na każdej sesji zwyczajnej zostanie wyznaczona data i miejsce następnej sesji zwyczajnej, zgodnie z regulaminem. Jeśli, z jakiegoś powodu, Zgromadzenie Ogólne nie może się zebrać w wybranym miejscu, sesja Zgromadzenia odbędzie się w siedzibie Sekretariatu Generalnego, chyba że w stosownym momencie, za zgodą Stałej Rady Organizacji jedno z Państw członkowskich zaproponuje zorganizowanie sesji Zgromadzenia na swoim terytorium.

Artykuł 58

Ze względu na szczególne okoliczności i za zgodą dwóch trzecich składu Państw członkowskich Stała Rada zwołuje specjalne sesje Zgromadzenia Ogólnego.

Artykuł 59

Decyzje Zgromadzenia Ogólnego zapadają większością absolutną Państw członkowskich, z wyjątkiem tych, które wymagają dwóch trzecich głosów, co określa karta lub regulamin Zgromadzenia Ogólnego.

Artykuł 60

Niniejszym ustanawia się Komitet Przygotowawczy Zgromadzenia Ogólnego, składający się z reprezentantów wszystkich Państw członkowskich. Do podstawowych celów Komitetu należy:

a) przygotowywanie projektów programu sesji Zgromadzenia Ogólnego;

b) rozpatrywanie proponowanego programu budżetu i projektów rezolucji dotyczących finansowania budżetu przez poszczególne państwa, oraz przedstawianie Zgromadzeniu Ogólnemu raportu zawierającego rekomendacje, które Komitet Przygotowawczy uważa za słuszne;

c) wypełnianie wszystkich innych zadań, jakie Zgromadzenie Ogólne może mu przydzielić.

Projekty programu oraz raporty będą, we właściwym czasie, przekazywane rządom Państw członkowskich.

Rozdział X
Spotkania Konsultacyjne Ministrów Spraw Zagranicznych

Artykuł 61

Przedmiotem Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych mogę stać się problemy wymagające pilnego rozpatrzenia, będące przedmiotem wspólnego zainteresowania Państw Amerykańskich. Spotkanie stanowi Organ Konsultacyjny Organizacji.

Artykuł 62

Każde Państwo członkowskie może zażądać zwołania Spotkania Konsultacyjnego. Żądanie jest kierowane do Stałej Rady, która decyduje większością absolutną głosów o zwołaniu spotkania.

Artykuł 63

Program oraz zasady Spotkania Konsultacyjnego są przygotowywane przez Stałą Radę Organizacji oraz przedkładane Państwom członkowskim do rozpatrzenia.

Artykuł 64

Jeśli, z wyjątkowych powodów, minister spraw zagranicznych nie może wziąć udziału w spotkaniu, będzie go reprezentował specjalny delegat.

Artykuł 65

W przypadku ataku zbrojnego na terytorium któregoś z Państw Amerykańskich lub w granicach systemu bezpieczeństwa regionalnego, wyznaczonego przez obowiązujący układ, Przewodniczący Stałej Rady zarządza bezzwłocznie posiedzenie Rady w celu podjęcia decyzji o zwołaniu Spotkania Konsultacyjnego, bez uszczerbku dla postanowień Międzyamerykańskiego Traktatu o Pomocy Wzajemnej, dotyczących Państw-Stron tego aktu.

Artykuł 66

Powołuje się Doradczy Komitet Obrony, który ma za zadanie doradzać Organowi Konsultacyjnemu w kwestii problemów współpracy militarnej, które mogą pojawić się w związku z zastosowaniem istniejących specjalnych traktatów bezpieczeństwa zbiorowego.

Artykuł 67

W skład Doradczego Komitetu Obrony wejdą najwyższe władze wojskowe państw amerykańskich biorących udział w Spotkaniu Konsultacyjnym. W wyjątkowych wypadkach rządy mogą wyznaczyć zastępstwo. Każde państwo dysponuje jednym głosem.

Artykuł 68

Doradczy Komitet Obrony będzie zwoływany na takich samych warunkach jak Organ Konsultacyjny, który zajmuje się kwestiami obrony przed agresją.

Artykuł 69

Komitet może się ponadto zebrać w celu przeprowadzenia badań technicznych lub przygotowania raportu na ściśle określony temat, na zlecenie Zgromadzenia Ogólnego, Spotkania Konsultacyjnego bądź decyzją rządów podjętą większością 2/3 głosów Państw członkowskich.

Rozdział XI
Rady Organizacji

Postanowienia wspólne

Artykuł 70

Stała Rada Organizacji oraz Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego są bezpośrednio odpowiedzialne przed Zgromadzeniem Ogólnym. Każda z nich ma uprawnienia określone w Karcie i w innych aktach międzyamerykańskich oraz spełnia funkcje wyznaczone przez Zgromadzenie Ogólne i Spotkania Konsultacyjne Ministrów Spraw Zagranicznych.

Artykuł 71

Wszystkie Państwa członkowskie mają prawo być reprezentowane w każdej z Rad. Każde Państwo ma jeden głos.

Artykuł 72

Rady mogą, w granicach określonych przez Kartę i inne akty międzyamerykańskie, podejmować zalecenia w sprawach, które należą do ich kompetencji.

Artykuł 73

Rady mogę, w sprawach należących do ich uprawnień, przedkładać Zgromadzeniu Ogólnemu analizy i propozycje, projekty aktów międzynarodowych, inicjatywy zwołania konferencji wyspecjalizowanych, tworzenia, modyfikowania lub likwidowania organizacji wyspecjalizowanych i innych agencji międzyamerykańskich, a także wnioski w sprawie koordynowania ich działalności.

Artykuł 74

Każda Rada może, w nagłym wypadku, zwołać Specjalistyczną Konferencję w kwestii należącej do jej kompetencji, po konsultacji z Państwami członkowskimi oraz bez konieczności uciekania się do procedury określonej w artykule 122.

Artykuł 75

Rady, w miarę swoich możliwości, we współpracy z Sekretariatem Generalnym oraz na prośbę poszczególnych rządów mają za zadanie udzielać tymże rządom pomocy w postaci specjalistycznych usług.

Artykuł 76

Każda Rada ma prawo zażądać od innej Rady, jak również organów pomocniczych bądź agencji przed nimi odpowiedzialnych, informacji oraz porady w kwestiach należących do ich indywidualnych sfer kompetencji. Rady mogą też zwrócić się z podobną prośbą do pozostałych agencji systemu międzyamerykańskiego.

Artykuł 77

Uzyskawszy zgodę Zgromadzenia Ogólnego, Rady mogą ustanowić organy pomocnicze oraz agencje, jakie uznają za wskazane dla lepszego wykonywania swoich obowiązków. Kiedy Zgromadzenie Ogólne nie obraduje, wymienione organy lub agencje mogą zostać powołane tymczasowo przez odpowiednią Radę. Ustanawiając zasadę członkostwa

tych struktur, Rady, w miarę możliwości, będą kierować się kryterium rotacji oraz sprawiedliwej reprezentacji geograficznej.

Artykuł 78

Rady mogę odbywać posiedzenia w każdym z Państw członkowskich, kiedy uznają to za stosowne, po uzyskaniu zgody odnośnego Rządu.

Artykuł 79

Każda Rada przygotuje swój statut, a następnie przedłoży go Zgromadzeniu Ogólnemu do akceptacji. Ponadto Rada zatwierdzi swoje zasady postępowania oraz zasady działalności swoich organów pomocniczych, agencji i komitetów.

Rozdział XII
Stała Rada Organizacji

Artykuł 80

W skład Stałej Rady Organizacji wchodzą przedstawiciele Państw członkowskich, po jednym z każdego z nich, wyznaczeni przez poszczególne Rządy, w randze ambasadora. Każdy Rząd może akredytować tymczasowego przedstawiciela oraz zmienników i doradców, jakich uzna za niezbędnych.

Artykuł 81

Urząd Przewodniczącego Stałej Rady będzie obsadzany kolejno przez każdego z przedstawicieli, w porządku alfabetycznym (jęz. hiszpańskiego) nazw poszczególnych krajów. Urząd Wiceprzewodniczącego będzie obsadzany według tej samej zasady, z tym że w odwrotnym porządku alfabetycznym.

Przewodniczący i Wiceprzewodniczący sprawują urząd przez okres nie dłuższy niż sześć miesięcy, co zostanie określone w statutach.

Artykuł 82

W granicach określonych przez Kartę oraz inne międzyamerykańskie układy lub porozumienia Stała Rada zapoznaje się z każdą sprawę skierowaną do niej przez Zgromadzenie Ogólne bądź Spotkanie Konsultacyjne Ministrów Spraw Zagranicznych.

Artykuł 83

Stała Rada może służyć tymczasowo jako organ konsultacyjny zgodnie z postanowieniami specjalnych układów na ten temat.

Artykuł 84

Stała Rada sprawuje pieczę nad utrzymaniem przyjaznych stosunków między Państwami członkowskimi i w tym celu skutecznie wspiera je w pokojowym załatwianiu sporów, zgodnie z następującymi postanowieniami.

Artykuł 85

Zgodnie z postanowieniami Karty, każda ze stron sporu, w którym nie zastosowano żadnych pokojowych procedur przewidzianych w Karcie, może zwrócić się do Stałej Rady z prośbą o dobre usługi. Rada, wypełniając postanowienia poprzedniego artykułu, udzieli pomocy stronom i zaleci zastosowanie procedur, jakie uzna za stosowne w celu pokojowego załatwienia sporu.

Artykuł 86

W wykonaniu swoich zadań i za zgodą stron sporu, Stała Rada może powołać komitety *ad hoc*. Za każdym razem w kwestii członkostwa oraz mandatu danego komitetu *ad hoc* wymagana jest zgoda zarówno Stałej Rady, jak i każdej ze stron sporu.

Artykuł 87

Stała Rada może również przy pomocy środków, jakie uzna za stosowne, przeprowadzić badanie stanu faktycznego w toczącym się sporze na terytorium którejkolwiek ze stron, za zgodą odnośnego Rządu.

Artykuł 88

Jeśli procedura pokojowego załatwienia sporu, zalecona przez Stałą Radę lub odpowiedni komitet *ad hoc* nie zostanie zaakceptowana przez jedną ze stron, lub nie spełni oczekiwań którejś ze stron sporu, Stała Rada powiadamia o tym Zgromadzenie Ogólne, bez uszczerbku dla jego kroków na rzecz zapewnienia zgody między stronami bądź przywrócenia stosunków między nimi.

Artykuł 89

Stała Rada, w wypełnianiu swoich funkcji, podejmuje decyzje większością dwóch trzecich głosów składu członkowskiego, wyłączając strony sporu, zaś w sprawach proceduralnych decyzje zapadają zwykłą większością głosów.

Artykuł 90

W wypełnianiu swoich funkcji w odniesieniu do pokojowego załatwiania sporów Stała Rada i odpowiednie komitety *ad hoc* przestrzegają postanowień Karty oraz zasad i norm prawa międzynarodowego, a także uwzględniają układy wiążące strony.

Artykuł 91

Stała Rada także:

a) wykonuje decyzje Zgromadzenia Ogólnego bądź Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych, których realizacji nie przypisano żadnemu innemu organowi;

b) nadzoruje przestrzeganie reguł funkcjonowania Sekretariatu Generalnego, a gdy Zgromadzenie Ogólne nie obraduje, przyjmuje postanowienia o charakterze regulaminowym, które pozwalają Sekretariatowi Generalnemu wypełniać jego funkcje administracyjne;

c) działa jako Komitet Przygotowawczy Zgromadzenia Ogólnego, w zgodzie z zasadami określonymi w Artykule 60 niniejszej Karty, chyba, że Zgromadzenie Ogólne zadecyduje inaczej;

d) przygotowuje, na żądanie Państw członkowskich oraz we współpracy z właściwymi organami Organizacji, projekty porozumień w sprawie popierania i ułatwiania współdziałania pomiędzy OPA i ONZ oraz między OPA i innymi agencjami amerykańskimi o uznanej pozycji międzynarodowej; projekty tych porozumień winny być przedkładane Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia;

e) przedkłada zalecenia Zgromadzeniu Ogólnemu w sprawie funkcjonowania Organizacji i koordynacji jej organów pomocniczych, agencji i komitetów;

f) rozpatruje sprawozdania Międzyamerykańskiej Rady do spraw Rozwoju Integralnego, Komitetu Prawników, Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka, Sekretariatu Generalnego, wyspecjalizowanych agencji i konferencji oraz innych ciał i agend, jak również przedstawia Zgromadzeniu Ogólnemu każde uwagi i zalecenia, jakie uzna za niezbędne;

g) spełnia inne funkcje przypisane jej w Karcie.

Artykuł 92
Stała Rada i Sekretariat Generalny urzędują w tym samym miejscu.

Rozdział XIII
Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego

Artykuł 93
W skład Międzyamerykańskiej Rady do spraw Rozwoju Integralnego wchodzą przedstawiciele Państw członkowskich, po jednym z każdego, w randze ministerialnej lub równoważnej, wyznaczeni specjalnie przez poszczególne Rządy.
W wykonaniu przepisów Karty Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego może ustanowić ciała pomocnicze i agencje przydatne w lepszym wypełnianiu jej obowiązków.

Artykuł 94
Celem Międzyamerykańskiej Rady do spraw Rozwoju Integralnego jest popieranie współpracy między Państwami Amerykańskimi na rzecz osiągnięcia integralnego rozwoju, a w szczególności, pomoc w eliminowaniu skrajnego ubóstwa, zgodnie z postanowieniami Karty, zwłaszcza tymi, które zawarto w Rozdziale VII, odnoszącymi się do kwestii gospodarczych, społecznych, oświatowych, kulturalnych, naukowych i technologicznych.

Artykuł 95
Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego dla osiągnięcia swoich rozmaitych celów, zwłaszcza w specyficznych dziedzinach współpracy technicznej, będzie:
a) formułować i zalecać Zgromadzeniu Ogólnemu strategiczne plany działań na rzecz umacniania integralnego rozwoju, w ramach wytycznych i priorytetów ustalanych przez to Zgromadzenie;
b) formułować wytyczne planu budżetowego dotyczącego współpracy technicznej i innych rodzajów działalności Rady;
c) popierać, koordynować i wyznaczać odpowiedzialnych za wykonanie programów rozwojowych spośród ciał pomocniczych i organizacji wspierających, na podstawie priorytetów uzgodnionych przez Państwa członkowskie, w takich dziedzinach, jak:
– rozwój gospodarczy i społeczny, w tym handel, turystyka, integracja i środowisko;
– podnoszenie poziomu i upowszechnianie oświaty na wszystkich poziomach, popieranie badań naukowych i technologicznych, na drodze współpracy technicznej, oraz popieranie działalności kulturalnej;
– kształtowanie świadomości obywatelskiej w społeczeństwach amerykańskich, jako jednej z podstaw skutecznego praktykowania demokracji, a także przestrzegania praw i obowiązków człowieka. Do realizacji powyższych celów zostaną dodatkowo uruchomione mechanizmy uczestnictwa sektorowego oraz inne struktury pomocnicze oraz organizacje powołane na mocy Karty oraz innych postanowień Zgromadzenia Ogólnego;
d) rozwijać współpracę z odpowiednimi organami Narodów Zjednoczonych oraz innych narodowych i międzynarodowych agencji, zwłaszcza w kwestii koordynacji międzyamerykańskich programów współpracy technicznej;
e) okresowo oceniać postępy w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju integralnego, realizacji przyjętych strategii, programów oraz projektów, wpływ oraz skuteczność tej

współpracy, jak również stopień zużycia środków, jakość oraz *inter alia* dostępnych usług współpracy technicznej; oraz składać raporty Zgromadzeniu Ogólnemu.

Artykuł 96

Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego odbywa przynajmniej raz w roku posiedzenie na szczeblu ministerialnym lub równoważnym. Ma także prawo zwoływać na tym samym szczeblu posiedzenia, poświęcone tematyce szczególnej, jeśli uzna za stosowne skorzystać z przysługujących jej w tej mierze kompetencji. Zbiera się także na wniosek Zgromadzenia Ogólnego bądź Spotkania Konsultacyjnego Ministrów Spraw Zagranicznych, albo z własnej inicjatywy lub we wszystkich przypadkach przewidzianych w Artykule 37 Karty.

Artykuł 97

Międzyamerykańska Rada do spraw Rozwoju Integralnego ma prawo ustanowić tymczasowe komitety wyspecjalizowane, niezbędne dla właściwego pełnienia jej funkcji. Działanie oraz struktura tych komitetów zagwarantowane są w Statutach Rady.

Artykuł 98

Realizacja oraz, jeśli to konieczne, koordynacja przyjętych projektów pozostaje w gestii Sekretariatu Wykonawczego do spraw Rozwoju Integralnego, którego zadaniem jest składanie Radzie raportów na temat rezultatów swojej działalności.

Rozdział XIV
Międzyamerykański Komitet Prawników

Artykuł 99

Międzyamerykański Komitet Prawników stanowi ciało doradcze Organizacji w kwestiach prawnych; wspiera postępowy rozwój i procesy kodyfikacyjne prawa międzynarodowego; analizuje problemy prawne związane z integracją krajów rozwijających się hemisfery, a także, o ile jest to wskazane, działa na rzecz ujednolicania ich ustawodawstwa.

Artykuł 100

Międzyamerykański Komitet Prawników ma podejmować badania i prace przygotowawcze, zlecone mu przez Zgromadzenie Ogólne, Spotkania Konsultacyjne Ministrów Spraw Zagranicznych bądź Rady Organizacji. Może on także podejmować z własnej inicjatywy takie badania i prace przygotowawcze, jakie uzna za wskazane oraz inicjować zwołanie wyspecjalizowanych konferencji prawniczych.

Artykuł 101

W skład Międzyamerykańskiego Komitetu Prawników wchodzi jedenastu prawników, reprezentujących Państwa członkowskie, wybieranych przez Zgromadzenie Ogólne na okres czterech lat spośród trzyosobowych składów kandydatów, proponowanych przez Państwa członkowskie. Podczas wyborów uwzględnia się zasadę częściowego zastępstwa oraz, w miarę możliwości, słusznej reprezentacji geograficznej. Żaden z dwu członków Komitetu nie może być obywatelem tego samego Państwa. Wakaty, powstałe z przyczyn innych niż naturalne zakończenie kadencji Członka Komitetu zostaną zapełnione przez Stałą Radę Organizacji zgodnie z kryteriami przyjętymi w uprzednim akapicie.

Artykuł 102

Międzyamerykański Komitet Prawników reprezentuje wszystkie Państwa członkowskie Organizacji i posiada możliwie najszerszą autonomię decyzyjną.

Artykuł 103

Międzyamerykański Komitet Prawników ustanawia więzi współpracy z ośrodkami uniwersyteckimi, instytutami i innymi placówkami dydaktycznymi , a także z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami badawczymi, nauczającymi i propagującymi wiedzę z zakresu międzynarodowych zainteresowań kwestiami prawnymi.

Artykuł 104

Międzyamerykański Komitet Prawników przyjmuje projekty własnych statutów, które przedkłada do aprobaty Zgromadzenia Ogólnego. Komitet przyjmuje własny regulamin.

Artykuł 105

Siedzibą Międzyamerykańskiego Komitetu Prawników jest Rio de Janeiro, zaś w przypadkach szczególnych Komitet może zbierać się w każdym innym miejscu, uzgodnionym z zainteresowanym Państwem członkowskim.

Rozdział XV
Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka

Artykuł 106

Powołuje się Międzyamerykańską Komisję Praw Człowieka, której podstawową funkcją będzie popieranie przestrzegania i ochrony praw człowieka oraz spełnianie zadań organu konsultacyjnego Organizacji w tych sprawach. Międzyamerykańska konwencja praw człowieka określi strukturę, kompetencje oraz kwestie proceduralne tej Komisji, jak również innych organów odpowiedzialnych za te sprawy.

Rozdział XVI
Sekretariat Generalny

Artykuł 107

Sekretariat Generalny jest centralnym i stałym organem OPA. Spełnia funkcje wyznaczone mu w Karcie, w innych międzyamerykańskich układach i porozumieniach, a także przez Zgromadzenie Ogólne. Wypełnia zadania nałożone nań przez Zgromadzenie Ogólne, Spotkania Konsultacyjne Ministrów Spraw Zagranicznych oraz przez Rady.

Artykuł 108

Sekretarza Generalnego Organizacji wybiera Zgromadzenie Ogólne na kadencję pięcioletnią, z możliwością ponownego wyboru, nie więcej niż jeden raz; następcą nie może być osoba o tym samym obywatelstwie. W razie wakatu na stanowisku Sekretarza Generalnego, jego obowiązki przejmuje Zastępca Sekretarza Generalnego do czasu wyboru Sekretarza Generalnego na pełną kadencję.

Artykuł 109

Sekretarz Generalny kieruje Sekretariatem Generalnym, jest jego przedstawicielem i niezależnie od postanowień artykułu 91 b) jest odpowiedzialny przed Zgromadzeniem Ogólnym za właściwe wypełnianie obowiązków i funkcji Sekretariatu Generalnego.

Artykuł 110

Sekretarz Generalny lub jego przedstawiciel może zabierać głos lecz bez prawa głosowania na wszystkich posiedzeniach Organizacji. Sekretarz Generalny może poddać pod rozwagę Zgromadzenia Ogólnego lub Stałej Rady każdą kwestię, która jego zdaniem zagrażałaby pokojowi i bezpieczeństwu hemisfery bądź rozwojowi Państw członkowskich. Uprawnienie, wymienione w uprzednim akapicie, powinno być stosowane zgodnie z zasadami niniejszej Karty.

Artykuł 111

Sekretariat Generalny wspiera rozwój stosunków gospodarczych, społecznych, prawnych, oświatowych, naukowych i kulturalnych między wszystkimi Państwami członkowskimi Organizacji, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy na rzecz eliminowania skrajnego ubóstwa, w wykonaniu działań i przedsięwzięć podjętych przez Zgromadzenie Ogólne oraz stosownych decyzji Rad.

Artykuł 112

Sekretariat Generalny spełnia także następujące funkcje:

a) przekazuje *ex offcio* Państwom członkowskim informacje o posiedzeniach Zgromadzenia Ogólnego, Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych, Rady do spraw Rozwoju Integralnego oraz konferencji wyspecjalizowanych;

b) doradza innym organom, w razie potrzeby, w sprawach organizacyjnych i proceduralnych;

c) przygotowuje propozycje planu budżetowego Organizacji na podstawie programów przyjętych przez Rady, agencje i inne jednostki, których wydatki powinny być uwzględnione w planie budżetowym; w następstwie konsultacji z Radami i ich stałymi komitetami, przedkłada plan budżetowy Komitetowi Przygotowawczemu Zgromadzenia Ogólnego, a następnie samemu Zgromadzeniu;

d) zapewnia nieprzerwanie odpowiednią obsługę Zgromadzenia Ogólnego i innych organów oraz wykonuje ich dyrektywy i polecenia; w miarę możności, zapewnia obsługę innych posiedzeń Organizacji;

e) sprawuje opiekę nad dokumentacją i archiwami Konferencji międzyamerykańskich, Ogólnego, Spotkań Konsultacyjnych Ministrów Spraw Zagranicznych, Rad i konferencji wyspecjalizowanych;

f) jest depozytariuszem układów międzyamerykańskich i porozumień, a także ich dokumentów ratyfikacyjnych;

g) przedkłada Zgromadzeniu Ogólnemu na każdej sesji zwyczajnej roczny raport z działalności Organizacji i jej sytuacji finansowej;

h) nawiązuje stosunki współpracy, zgodnie z decyzjami podjętymi przez Zgromadzenie Ogólne lub Rady, z organizacjami wyspecjalizowanymi oraz instytucjami krajowymi i międzynarodowymi.

Artykuł 113

Sekretarz Generalny:

a) ustanawia konieczne do realizacji celów Sekretariatu Generalnego biura i urzędy;

b) określa liczbę urzędników i pracowników Sekretariatu Generalnego, mianuje ich, reguluje zakres ich władzy i obowiązków, oraz określa wysokość ich wynagrodzenia. Generalny wykonuje te funkcje zgodnie z ogólnymi standardami oraz środkami ustanowionymi przez Zgromadzenie Ogólne.

Artykuł 114

Zastępca Sekretarza Generalnego jest wybierany przez Zgromadzenie Ogólne na kadencję pięcioletnią, z możliwością ponownego wyboru, nie więcej niż jeden raz; następcą nie może być osoba o tym samym obywatelstwie. W razie wakatu na stanowisku Zastępcy Sekretarza Generalnego, Stała Rada powierza czasowe pełnienie obowiązków aż do wyboru przez Zgromadzenie Ogólne nowego Zastępcy Sekretarza Generalnego na pełną kadencję.

Artykuł 115

Zastępca Sekretarza Generalnego sprawuje funkcję Sekretarza Stałej Rady. Jest także doradcą Sekretarza Generalnego i występuje jako jego wysłannik we wszystkich powierzonych mu sprawach. Podczas okresowej nieobecności bądź niezdolności do sprawowania funkcji przez Sekretarza Generalnego, Zastępca Sekretarza Generalnego przejmuje jego funkcje. Sekretarz Generalny i Zastępca Sekretarza Generalnego nie mogę być obywatelami tego samego Państwa.

Artykuł 116

Zgromadzenie Ogólne, większością dwóch trzecich głosów Państw członkowskich, może usunąć Sekretarza Generalnego lub Zastępcę Sekretarza Generalnego, bądź obu naraz, kiedy wymaga tego właściwe funkcjonowanie Organizacji.

Artykuł 117

Sekretarza Generalnego powołuje się za zgodą Międzyamerykańskiej Rady do spraw Rozwoju Integralnego oraz Sekretarza Wykonawczego do spraw Rozwoju Integralnego.

Artykuł 118

W wykonaniu swoich obowiązków Sekretarz Generalny i personel Sekretariatu nie mogę ulegać instrukcjom jakiegokolwiek Rządu czy władz spoza Organizacji oraz powstrzymają się od jakichkolwiek działań, które byłyby nie do pogodzenia z ich stanowiskiem jako funkcjonariuszy międzynarodowych, odpowiedzialnych wyłącznie przed Organizacją.

Artykuł 119

Państwa członkowskie zobowiązują się do poszanowania wyłącznie międzynarodowego charakteru odpowiedzialności Sekretarza Generalnego oraz personelu Sekretariatu Generalnego i nie będą przeszkadzać w wypełnianiu ich obowiązków.

Artykuł 120

W doborze personelu Sekretariatu Generalnego w pierwszej kolejności bierze się pod uwagę takie cechy jak skuteczność, kompetencje i uczciwość, z jednoczesnym przestrzeganiem w miarę możliwości zasady szerokiej reprezentacji geograficznej.

Artykuł 121

Siedzibą Sekretariatu Generalnego jest Waszyngton.

Rozdział XVII
Konferencje wyspecjalizowane

Artykuł 122

Pod pojęciem „konferencja wyspecjalizowana" rozumie się spotkanie międzyrządowe zwołane w celu rozstrzygnięcia specjalnych kwestii technicznych bądź rozszerzenia specyficznych aspektów współpracy międzyamerykańskiej. Konferencje te odbywają się na mocy decyzji Zgromadzenia Ogólnego bądź Spotkania Konsultacyjnego Ministrów Spraw Zagranicznych, z własnej inicjatywy lub na prośbę jednej z rad lub organizacji wyspecjalizowanych.

Artykuł 123

Program oraz zasady działalności konferencji wyspecjalizowanych są przygotowywane przez odpowiednie rady bądź organizacje wyspecjalizowane, a następnie przedkładane do rozpatrzenia rządom Państw Członkowskich.

Rozdział XVIII
Organizacje wyspecjalizowane

Artykuł 124

W niniejszej Karcie „międzyamerykańskie organizacje wyspecjalizowane" są organizacjami międzyrządowymi ustanowionymi na mocy umowy wielostronnej oraz spełniającymi specyficzne funkcje w dziedzinie wspólnych zagadnień technicznych państw amerykańskich.

Artykuł 125

Po złożeniu Zgromadzeniu Ogólnemu raportu przez odpowiednią Radę, Zgromadzenie zadecyduje, czy dana organizacja spełnia warunki określone w uprzednim artykule i czy może być wpisana do rejestru organizacji wyspecjalizowanych OPA prowadzonego przez Sekretariat Generalny.

Artykuł 126

Organizacje wyspecjalizowane korzystają z pełni autonomii technicznej, ale biorą też pod uwagę rekomendacje Zgromadzenia Ogólnego oraz rad, zgodnie z postanowieniami niniejszej Karty.

Artykuł 127

Organizacje wyspecjalizowane zobowiązane są przedkładać Zgromadzeniu Ogólnemu coroczne raporty na temat postępów w pracy oraz rocznego budżetu i wydatków.

Artykuł 128

Odpowiednie układy zawarte pomiędzy organizacjami wyspecjalizowanymi a Sekretarzem Generalnym, z upoważnienia Zgromadzenia Ogólnego, określą każdorazowo stosunki między daną Organizacją Wyspecjalizowaną a OPA.

Artykuł 128

Organizacje wyspecjalizowane nawiążą współpracę z agencjami światowymi o podobnym charakterze w celu koordynacji działalności. Podpisując porozumienia z międzynarodowymi agencjami, międzyamerykańskie organizacje wyspecjalizowane zachowają swoją

odrębność oraz status części składowych Organizacji Państw Amerykańskich, nawet gdy będą spełniać funkcje regionalne międzynarodowych agencji.

Artykuł 130

Ustalając lokalizację organizacji wyspecjalizowanych, weźmie się pod uwagę dobro wszystkich Państw członkowskich oraz celowość wyboru siedzib tych organizacji na podstawie sprawiedliwej reprezentacji geograficznej.

Rozdział XIX
Narody Zjednoczone

Artykuł 131

Żadne z postanowień niniejszej Karty nie powinno być interpretowane jako sprzeczne z prawami i obowiązkami Państw członkowskich określonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 450–471.

Oświadczenie Departamentu Stanu USA w sprawie doktryny Monroego

Waszyngton, 14 lipca 1960 r.

Uwagi na temat doktryny Monroego, poczynione przez pana Chruszczowa na zorganizowanej przez niego konferencji prasowej, która odbyła się w dniu 12 lipca, świadczą o jego nadzwyczajnej zdolności ignorowania faktów.

Przede wszystkim, zasady doktryny Monroego mają dziś taką samą moc, jak w roku 1823, tj. w chwili ogłoszenia tej doktryny. Ponadto, cel doktryny Monroego, a mianowicie niedopuszczenie do rozszerzenia na tę półkulę despotycznego systemu politycznego, sprzecznego z zasadą niepodległości państw amerykańskich, cieszy się poparciem międzyamerykańskiego systemu bezpieczeństwa udzielanym poprzez Organizację Państw Amerykańskich.

W szczególności zaś Karta Organizacji Państw Amerykańskich oraz Traktat zawarty w Rio przewidują środki dla podejmowania wspólnej akcji celem obrony tej półkuli przed internacjonalistycznymi i agresywnymi zakusami międzynarodowego komunizmu. Pan Chruszczow zapomniał także powiedzieć, że układ zawarty w Rio jest pierwszym z układów regionalnych, którego postanowienia oparte są na artykule 51 Karty Narodów Zjednoczonych.

Pan Chruszczow mógłby należycie zastanowić się nad faktem, że jedną z przyczyn, dla których zawarto układ w Rio było to, że:

„(...) amerykańska wspólnota regionalna potwierdza jako oczywistą prawdę, że organizacja prawna jest niezbędną przesłanką bezpieczeństwa i pokoju oraz, że pokój opiera się na sprawiedliwości i ładzie moralnym, czyli, w konsekwencji, również na międzynarodowym uznaniu i obronie praw i swobód człowieka, na nieodzownym dobrobycie narodu i na skuteczności gdy chodzi o realizację sprawiedliwości i bezpieczeństwa w skali międzynarodowej (...)".

Jednym z zasadniczych celów układu zawartego w Rio było opracowanie metod postępowania na wypadek groźby ze strony mocarstw imperialistycznych, usiłujących ustanowić swe panowanie na półkuli zachodniej.

Podczas spotkania pana Chruszczowa z prasą wyszedł na jaw jeszcze jeden godny uwagi fakt. Przemawiając jako szef rządu radzieckiego uzurpował on sobie prawo określania, które układy międzynarodowe powinny obowiązywać, a które nie-nawet w tych wypadkach, w których Związek Radziecki nie jest stroną tych układów.

W tym szczególnym przypadku chodziło nie tylko o układ zawarty w Rio, lecz także o układ zawarty między Stanami Zjednoczonymi a Kubą w sprawie bazy w Guantanamo – którego ważność usiłował kwestionować. O ile ZSRR może uważać, że brak poszanowania dla układów, których sam jest stroną, jest wygodnym sposobem traktowania stosunków międzynarodowych, to tego rodzaju usiłowanie może być uważane przez państwa szanujące prawo jedynie za jeszcze jeden przykład interwencji radzieckiej w sprawy innych krajów.

Ostatnie uwagi pana Chruszczowa na temat stosunków między Stanami Zjednoczonymi a Kubą przypominają jego groźby z dnia 9 lipca. Jako pretekst do rzucania gróźb wykorzystał on straszaka nieistniejącego niebezpieczeństwa agresji Stanów Zjednoczonych przeciw Kubie.

Groźba użycia siły, rzucona tak hałaśliwie przez radzieckiego premiera w związku z kształtowaniem się stosunków między narodami półkuli zachodniej, jest sprzeczna z podstawowymi zasadami Kanty Narodów Zjednoczonych, która odrzuca stosowanie siły w rozwiązywaniu spornych zagadnień międzynarodowych. Ta jawna groźba dla pokoju świata, rzucona z tak zimną krwią przez przywódcę radzieckiego, wykazuje hipokryzję jego uroczystych oświadczeń składanych w obronie pokoju.

Co więcej, wydaje się, że te oświadczenia pana Chruszczowa mają na celu ustanowienie „bolszewickiej doktryny", która przewiduje użycie radzieckiej siły militarnej dla popierania ruchów komunistycznych na całym świecie. Pan Chruszczow mówi z aprobatą o historycznie pozytywnej roli doktryny Monroego w dziewiętnastym wieku, kiedy stosowano ją przeciw ówczesnemu imperializmowi europejskiemu, oświadcza jednak, że obecnie „wszystko uległo gwałtownej zmianie", ponieważ doktryna ta stanowi przeszkodę dla nowego imperializmu: międzynarodowego komunizmu.

Zasady, ogłoszone przez rząd Stanów Zjednoczonych z powodu prób interweniowania w sprawy tej półkuli przez dawny imperializm mają dzisiaj taką samą moc w stosunku do prób nowego imperializmu. Wobec tego rząd USA z całym naciskiem potwierdza ważność zasad wyrażonych przez prezydenta Monroego: „Musimy (...) całkiem wyraźnie (...) oświadczyć, że każdą ich (mocarstw europejskich) próbę zmierzającą do rozszerzenia ich systemu politycznego na jakąkolwiek część tej półkuli będziemy uważać za groźbę dla naszego pokoju i bezpieczeństwa".

Dziś, po niemal stu pięćdziesięciu latach, Stany Zjednoczone mogą z zadowoleniem stwierdzić, że zasady te są nie tylko uznawane przez nie same, lecz że wyrażają one, w uroczystych umowach, które zostały zawarte, poglądy całej społeczności amerykańskiej.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 487–488.

Deklaracja w sprawie zasad regulujących stosunki między państwami amerykańskimi przyjęta na Zgromadzeniu Ogólnym OPA

Waszyngton, 15 kwietnia 1973 r.

Zważywszy, że

Zgromadzenie Ogólne rozpatrzyło na trzeciej zwyczajnej sesji punkty 9 i 10 porządku dziennego, które dotyczą celu i roli Organizacji Państw Amerykańskich oraz rewizji systemu międzyamerykańskiej współpracy dla rozwoju, w celu jego usprawnienia, a tym samym umocnienia solidarności regionalnej, między innymi przez zapobieganie aktom i środkom, które służą indywidualnym interesom szkodliwym dla celów współpracy;

państwa członkowskie Organizacji są zawsze gotowe respektować oraz zabezpieczyć poszanowanie dla niżej wymienionych zasad systemu regionalnego, którymi są między innymi: zakaz bezpośredniej lub pośredniej interwencji przez jakieś państwo lub grupę państw w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy każdego innego państwa, samostanowienie narodów oraz równouprawnienia państw;

na drugiej zwyczajnej sesji Zgromadzenie Ogólne przyjęło rezolucję AG/RE5.78 (Il-0172) w sprawie „Umocnienia zasad nieinterwencji i samostanowienia narodów oraz środków gwarantujących ich przestrzeganie", która uroczyście potwierdza „potrzebę, ścisłego przestrzegania przez państwa członkowskie Organizacji zasad nieinterwencji i samostanowienia narodów jako sposobu zapewnienia pokojowej koegzystencji między nimi oraz powstrzymania się od jakichkolwiek pośrednich lub bezpośrednich aktów, które mogą stanowić pogwałcenie tych zasad";

jak sformułowano w artykule 34 Karty, „Państwa członkowskie powinny powstrzymywać się od praktykowania działań i stosowania środków, które pociągałyby za sobą niepomyślne skutki dla rozwoju innych Państw członkowskich";

deklaracja w sprawie zasad prawa międzynarodowego, dotycząca przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz rezolucja 2625 (XXV) Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych włączyły zasady nieinterwencji, samostanowienia, równouprawnienia państw, powstrzymywania się od używania siły i inne mające na celu rozwój współpracy między państwami;

w ostatnich latach dokonały się głębokie zmiany w stosunkach międzynarodowych, w kierunku wszechstronnej współpracy między krajami dla dobra pokoju i stosunki te winny być wzmacniane w kontekście prawa międzynarodowego;

jest pożądane, aby Organizacja Państw Amerykańskich proklamowała zasady, według których winny się rozwijać stosunki między państwami członkowskimi; oraz że nastąpił odpowiedni moment, aby złożyć deklarację w tym względzie, ale zgodną z normami i zobowiązaniami Karty oraz specjalnymi traktatami wymienionymi w jej tekście;

Zgromadzenie Ogólne stwierdza:

1) państwa mają prawo domagać się od innych państw postępowania zgodnego z zasadami Karty Organizacji, a szczególnie z tymi, które odnoszą się do wzajemnego poszanowania suwerenności, samostanowienia narodów, równouprawnienia i nieinterwencji;

2) zgodnie z Kartą, pluralizm ideologiczny jest przesłanką solidarności regionalnej opartej na koncepcji dobrowolnej współpracy państw suwerennych dla osiągnięcia wspólnych celów utrzymania pokoju i umocnienia zrozumienia między tymi państwami w imię

szybkiego i dynamicznego rozwoju gospodarczego i społecznego, jak również w szkolnictwie, nauce i kulturze;

3) pluralizm ideologiczny w stosunkach między krajami członkowskimi zakłada obowiązek każdego państwa poszanowania zasad nieinterwencji i samostanowienia narodów oraz prawo domagania się przestrzegania tych zasad przez inne państwa;

4) deklaracja ta w niczym nie narusza norm i zobowiązań Karty Organizacji, specjalnych traktatów wymienionych w jej tekście i rezolucji 78 drugiej zwyczajnej sesji Zgromadzenia Ogólnego.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 519–520.

Deklaracja z Santiago dotycząca demokracji i odnowy systemu międzyamerykańskiego

Santiago de Chile, 4 czerwca 1991 r.

Ministrowie spraw zagranicznych i szefowie delegacji państw członkowskich Organizacji Państw Amerykańskich, zebrani w Santiago, w Chile, jako przedstawiciele swoich demokratycznie wybranych rządów, na XXI sesji zwyczajnej Zgromadzenia Ogólnego OPA;

Świadomi, że głębokie polityczne i ekonomiczne zmiany po zakończeniu zimnej wojny stwarzają nowe możliwości działania wszystkim państwom, zarówno przez globalne i regionalne organizacje, jak i stosunki dwustronne;

Uwzględniając fakt, że zmiany prowadzące do ustanowienia bardziej otwartego i demokratycznego systemu międzynarodowego nie zostały zakończone, w związku z czym należy promować i wzmacniać współpracę, by podtrzymać te korzystne tendencje;

Dostrzegając potrzebę zdecydowanego dążenia do ustanowienia sprawiedliwego i demokratycznego porządku opartego na pełnym poszanowaniu prawa międzynarodowego, zasady pokojowego rozwiązywania sporów, solidarności i ożywieniu dyplomacji wielostronnej oraz organizacji międzynarodowych;

Pamiętając, że ustrojem panującym w regionie jest demokracja przedstawicielska, a jej sprawne funkcjonowanie, umacnianie i doskonalenie są wspólnym priorytetem;

Potwierdzając, że zasady zawarte w Karcie OPA oraz ideały pokoju, demokracji, sprawiedliwości społecznej, wszechstronnego rozwoju i solidarności stanowią trwały fundament systemu międzyamerykańskiego;

Uznając, że współpraca mająca na celu zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa półkuli jest jednym z podstawowych celów uwiecznionych w Karcie Organizacji Państw Amerykańskich oraz że rozprzestrzenianie broni zagraża bezpieczeństwu międzynarodowemu i pochłania zasoby, które mogłyby przyczynić się do społecznego i gospodarczego rozwoju państw członkowskich;

Zdecydowani prowadzić działania na rzecz intensyfikacji walki z nędzą oraz eliminacji gospodarczych i społecznych nierówności w każdym państwie i wśród wszystkich narodów półkuli;

Odnotowując z zainteresowaniem raport grupy konsultacyjnej dotyczący odnowienia systemu międzyamerykańskiego;

Przekonani, że OPA jest politycznym forum dialogu, porozumienia i współpracy wszystkich krajów półkuli, którego potencjał, zwiększony dzięki przyjęciu nowych państw członkowskich, musi zostać wzmocniony, by stało się ono głosem przedstawiającym światu decyzje swoich członków,

Oświadczają, że:

Będą angażować się w dzieło obrony i promocji demokracji przedstawicielskiej i praw człowieka w regionie, przy poszanowaniu zasad samostanowienia i nieinterwencji;

Postanawiają stymulować proces odnowy Organizacji Państw Amerykańskich, aby uczynić ją bardziej skuteczną w stosowaniu kierujących nią zasad i pożyteczną w dziele wdrażania jej podstawowych celów;

Są zdecydowani kontynuować proces przygotowania i konkretyzacji planu działań Organizacji, odpowiedniego do nowych wyzwań w świecie i regionie, oraz postanawiają przyznać specjalny priorytet podczas obecnej dekady następującym działaniom:

a. Wzmożeniu wspólnej walki z nędzą, mającej doprowadzić do zmniejszenia społecznych i gospodarczych nierówności na półkuli, jednocześnie wspierając i konsolidując demokrację w regionie;

b. Wzmocnieniu demokracji przedstawicielskiej, stanowiącej wyraz woli ludu, okazywanej w zgodny z prawem i nieskrępowany sposób, przy poszanowaniu suwerenności i niezależności państw członkowskich;

c. Promocji przestrzegania i ochrony praw człowieka w zgodzie z obowiązującymi porozumieniami międzyamerykańskimi oraz przez określone agencje; dopilnowaniu, by dyskryminacja w żadnej postaci nie stanęła na przeszkodzie w korzystaniu z praw politycznych przez osoby niedoceniane bądź mniejszościowe grupy etniczne;

d. Promocji postępującej liberalizacji handlu i rozwoju inwestycji, dostępu do wiedzy naukowej i technicznej, redukcji długów państw regionu oraz, w związku z tym, poparcia „Inicjatywy dla Ameryk", a także rundy urugwajskiej negocjacji GATT;

e. Ochronie środowiska dla dobra obecnego i przyszłych pokoleń, w ten sposób zapewniając regionowi trwały rozwój;

f. Zachęcaniu do przyjęcia i wprowadzenia w życie odpowiednich środków walki z nielegalnym używaniem oraz produkcją narkotyków i substancji psychotropowych, z handlem nimi oraz chemicznymi substratami, z praniem brudnych pieniędzy i związanym z tym nielegalnym handlem bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi; i środków zapobiegania tym patologiom.

g. Poparciu procesów integracyjnych w regionie i, w tym celu, przyjęcie programu działania mającego, między innymi, doprowadzić do harmonizacji prawodawstwa w regionie, a w szczególności systemów prawa cywilnego i zwyczajowego;

h. Promocji i nasileniu wymiany kulturalnej, edukacyjnej, naukowej i technologicznej, jako czynników integracji, przy pełnym poszanowaniu dziedzictwa kulturowego wszystkich państw członkowskich;

i. Zacieśnianiu współpracy technicznej i popieraniu transferu technologii w celu zwiększenia możliwości rozwoju gospodarczego państw regionu.

Postanawiają wszcząć konsultacje w sprawie bezpieczeństwa półkuli w obliczu nowych warunków zaistniałych w regionie i w świecie, z uaktualnionej i ogólnej perspektywy bezpieczeństwa i rozbrojenia, z kwestią rozprzestrzeniania broni i środków masowego rażenia włącznie, w dążeniu do tego, by jak najwięcej zasobów przeznaczonych zostało na rozwój społeczny i gospodarczy państw członkowskich; oraz kierują do innych kompetentnych organizacji na świecie apel, by przyłączyły się do wysiłków OPA.

Postanawiają wdrożyć skuteczne, optymalne i szybkie procedury mające zapewnić promocję i ochronę demokracji przedstawicielskiej, zgodnie z Kartą Organizacji Państw Amerykańskich.

W konsekwencji, ministrowie spraw zagranicznych i szefowie delegacji państw członkowskich OPA w imieniu swoich narodów deklarują zdecydowane poparcie dla ochrony praw człowieka jako niezbędnego warunku stabilności, pokoju i rozwoju regionu, a także sukcesu zmian i odnowy, której system międzyamerykański wymagał będzie u progu XXI stulecia.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 535–536.

Deklaracja z Managui w sprawie promowania demokracji i rozwoju

Managua, 8 czerwca 1993 r.

Ministrowie spraw zagranicznych oraz szefowie państw członkowskich Organizacji Państw Amerykańskich (OPA),

(...) uznając, że postęp w obronie instytucji demokratycznych musi być dokonany przez mechanizmy, które poprą i wzmocnią w sposób integralny rząd demokratyczny, tym samym usprawnią jego zdolność do stawiania czoła wyzwaniom ekonomicznym, społecznym, rozwojowi kulturalnemu, we wszystkich państwach członkowskich;

świadomi, że choć Organizacja w znacznym stopniu skupia wysiłki na poszukiwaniu rozwiązań zaistniałych kryzysów, powinna większą wagę przywiązywać do zapobiegania takim kryzysom; biorąc pod uwagę rolę, jaką organizacja odgrywa we wspieraniu zrozumienia, dialogu i pojednania w niektórych państwach członkowskich, z należnym szacunkiem dla zasady nieinterwencji i praw narodów do określania ich własnej przyszłości, przyczyniając się do wzmocnienia demokracji; (...).

Deklarują:

1. Potrzebę wzmocnienia, jako części tożsamości kulturowej wszystkich narodów półkuli, struktur i systemów demokratycznych, które popierają wolność, sprawiedliwość społeczną, prawa człowieka i sprzyjają rozwojowi.

2. Trwałe przekonanie, że demokracja, pokój i rozwój są nieodłącznymi i niezniszczalnymi elementami wypróbowanej i wszechstronnej solidarności w Ameryce; możliwości Organizacji w przyczynianiu się do zachowania i wzmacniania struktur demokratycznych w regionie będą zależały od zastosowania podejścia opartego na wzajemnej zależności i komplementarności tych trzech wartości.

3. Przekonanie, że cele Organizacji nie ograniczają się do obrony demokracji tam, gdzie zawiodły podstawowe wartości i zasady, ale również odnoszą się do ciągłej i twórczej pracy na rzecz wzmocnienia demokracji oraz nieustannego wysiłku, by zapobiegać i rozpoznawać przyczyny problemów, uniemożliwiających funkcjonowanie demokratycznych rządów.

4. Pewność, że wzmacnianie demokracji wymaga inicjatyw i programów skierowanych zarówno na prewencję, jak i na popieranie rozwoju, obejmuje ogromne wysiłki na rzecz między innymi wykorzenienia ubóstwa, które utrudnia pełen rozwój demokracji wśród ludów hemisfery. Zatem nawołują do wprowadzenia programów związanych z zaspokajaniem takich podstawowych po i trzeb, jak żywność, opieka zdrowotna, szkolnictwo, mieszkalnictwo, zatrudnienie, tworząc podstawy międzyamerykańskiej współpracy w solidarnym celu zintegrowanego rozwoju.

5. Przekonanie, że poparcie i współpraca zapewnione przez OPA instytucjom przez programy pomocy państwom, które o taką pomoc w ulepszaniu organizacji politycznej proszą, są istotnym przedsięwzięciem na kontynencie amerykańskim. W związku z tym, sygnatariusze podkreślają udział Zespołu Promowania Demokracji i Stałej Rady OPA w przygotowywaniu zaproponowanych przedsięwzięć dla ochrony i umocnienia demokratycznych systemów na półkuli.

6. Przekonanie, że ten udział powinien dotyczyć przede wszystkim ochrony praw człowieka na kontynencie amerykańskim, z nowym naciskiem na prawa cywilne, politycz-

ne, ekonomiczne, społeczne i kulturalne. Tam gdzie wskazane zostały przypadki naruszeń praw człowieka, powinno się przeprowadzić kampanię edukacyjną i prewencyjną.

7. Poparcie dla procesów modernizacji struktur administracyjnych i politycznych w tych państwach, które o to poproszą, by działania rządu mogły sprostać rosnącym żądaniom obywateli dotyczącym bardziej humanitarnego i efektywnego zarządzania.

8. Pewność, że do wzmocnienia systemów demokratycznych konieczne jest, w szczególnych przypadkach, osiągnięcie narodowego pojednania, a zatem promowanie kultury demokracji opartej na równowadze i niezależności organów rządowych, na dialogu i poszukiwaniu porozumienia, na szacunku dla mniejszości oraz wszystkich ugrupowań politycznych, na udziale obywateli i spokojnych współdziałaniach politycznych.

9. Przekonanie, że wszystkie sektory społeczeństwa w państwach na kontynencie amerykańskim, włączając rządy i opozycję polityczną, muszą współpracować w sposób konstruktywny wzmacniając demokrację; przekonanie, że każde państwo powinno stale dokonywać przeglądu administracji publicznej, mając na względzie ulepszanie zarządzania i relacje między rządem a obywatelami, w celu wzmocnienia demokracji przy współpracy z OPA, szanującej zasadę nieinterwencji.

10. Wiarę, że działania na kontynencie amerykańskim wymagają szerszych możliwości rozwoju naszych narodów; zatem obejmują ściślejszą współpracę opartą na wspólnocie interesów międzyamerykańskich, szczególnej zależności obustronnych korzyści i poczucia wspólnej odpowiedzialności, wymagającej, by państwa członkowskie wzięły pod uwagę wpływ swoich działań na rozwój i procesy demokratyczne innych państw członkowskich.

11. Oddanie trwającemu i rozszerzającemu się dialogowi nad bezpieczeństwem kontynentu amerykańskiego wśród państw członkowskich, wszechstronnemu i uaktualnianemu podejściu biorącemu pod uwagę nową sytuację międzynarodową, by wzmacniać tradycje pokojowe naszego regionu i aktywnie przyczyniać się do bezpieczeństwa międzynarodowego i pokoju na świecie.

12. Przekonanie, o potrzebie rozpoczęcia szerokiej dyskusji nad głównymi aspektami zintegrowanego rozwoju, włączając dwustronną i wielostronną współpracę w dziedzinach finansów, inwestycji, zadłużenia, ekspansji i otwarcia handlu międzyregionalnego, wymiany naukowej i technicznej, a także w dziedzinie ochrony środowiska. Zainspirowana odnowioną wolą polityczną dyskusja powinna stworzyć warunki do realistycznych strategii, wykorzystując osiągnięte porozumienie w sprawie zintegrowanego rozwoju.

13. Potwierdzenie, że ochrona środowiska stanowi podstawę trwałego rozwoju, a sposób życia dzisiejszych społeczeństw może być wykorzystany dla polepszenia jakości życia przyszłych pokoleń.

14. Przekonanie, że szkolnictwo odgrywa ważną rolę w kształtowaniu nowej demokratycznej kultury pokoju, bez przemocy, oraz że państwa członkowskie OPA będą przywiązywały dużą wagę do szkolenia kadr.

15. Przekonanie, że porozumienia handlowe, a szczególnie dotyczące wolnego handlu, ważną rolę w ułatwianiu wzrostu gospodarczego i utrwalaniu demokracji; i w tym względzie wyrażają poparcie dla liberalizacji i rozwoju handlu.

16. Zobowiązanie do ciągłego zwalczania produkcji, przemytu, spożywania narkotyków i powiązanych z tym przestępstw, m.in. przemytu broni, amunicji i środków wybuchowych. By osiągnąć w tej dziedzinie sukces, konieczna jest silniejsza współpraca państw regionu oraz szerszej społeczności międzynarodowej dla zabezpieczenia pokoju w każdym państwie.

17. Szacunek dla cennej pracy wykonanej przez OPA, wspierającej narodowe pojednanie i wzmacnianie instytucji w niektórych państwach regionu. Podkreślają dynamiczną rolę jaką OPA odegrała w państwie, które jest gospodarzem naszego spotkania, gdzie szeroki

program poparcia i stała obecność Międzynarodowej Komisji Wsparcia i Kontroli zasługują na szczególną uwagę.

18. Uznanie znaczenia wymiany technologii dla rozwoju, wyrażają poparcie dla idei Wspólnego Rynku Wiedzy i inicjatyw, które umożliwiają państwom członkowskim OPA porównywanie osiągnięć i wymianę pomysłów w dziedzinie nauki i technologii, tworzą potrzebę przyspieszenia rozwoju naukowego i technologii w Ameryce Łacińskiej i Karaibach, ułatwiając i zwiększając konkurencyjność gospodarek regionu.

19. Przekonanie, że ważnym elementem wzmocnienia przedstawicielskiej demokracji na kontynencie amerykańskim jest podległość prawna sił zbrojnych ukonstytuowanej władzy cywilnej, zgodnie z konstytucją i poszanowaniem praw człowieka.

20. Niniejsza deklaracja będzie nazywana Deklaracją z Managui w sprawie promowania demokracji i rozwoju.

Źródło: W. Dobrzycki, *„System międzyamerykański"*, Warszawa 2002, s. 538–540.

CZĘŚĆ TRZECIA

ORGANIZACJE I INICJATYWY SUBREGIONALNE EUROPY ŚRODKOWEJ

Deklaracja o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej

Wyszehrad, 15 lutego 1991 r.

Bratysławskie spotkanie prezydentów, premierów, ministrów spraw zagranicznych i parlamentarzystów Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej oraz Republiki Węgierskiej zapoczątkowało proces tworzenia podstaw i nowych form współpracy polityczne, gospodarczej i kulturalnej tych państw w zmienionej sytuacji w Europie Środkowej.

Podobieństwo sytuacji ukształtowanej w minionych dziesięcioleciach wyznacza tym trzem państwom zbieżne zasadnicze cele:

pełne przywrócenie niezależności państwowej, demokracji i wolności;

likwidację wszystkich istniejących społecznych, gospodarczych i duchowych przejawów systemu totalitarnego,

budowę demokracji parlamentarnej, nowoczesnego państwa prawa, poszanowania praw człowieka i jego podstawowych wolności,

stworzenie nowoczesnej gospodarki rynkowej,

włączenie się w pełnym zakresie w europejski system polityczny i gospodarczy oraz system bezpieczeństwa i prawodawstwa.

Tożsamość celów, jak również podobieństwo dróg ich urzeczywistniania w wielu dziedzinach stawia też trzy sąsiednie państwa przed identycznymi zadaniami. Skoordynowanie wysiłków – przy uwzględnieniu specyfiki narodowej - zwiększa szanse na osiągnięcie pożądanych rezultatów i przybliża realizację zamierzonych celów.

Korzystną podstawę dla intensywnego rozwoju współpracy zapewniają podobne w swym charakterze i znaczące zmiany zachodzące w tych państwach, tradycyjny, ukształtowany historycznie system ich wzajemnych kontaktów, dziedzictwo kulturalne i duchowe oraz wspólne korzenie tradycji religijnych. W różnorodnych i bogatych kulturach żyjących tutaj narodów tkwią także podstawowe wartości dorobku myśli europejskiej. Wzajemne wpływy duchowe, kulturalne i gospodarcze, oddziałujące przez długi okres historyczny, wynikające z faktu sąsiedztwa, mogą wspomóc współpracę opartą na naturalnym rozwoju historycznym.

Współpraca narodów i wspólnot obywatelskich trzech państw jest niezbędna dla wspólnego tworzenia warunków, które w każdym z nich przyczynią się do pełnej rozbudowy demokratycznego systemu społecznego, opartego na poszanowaniu podstawowych praw i wolności człowieka, swobody, przedsiębiorczości, nadrzędności prawa, tolerancji, duchowych i kulturalnych tradycji oraz respektowania wartości moralnych.

Sygnatariusze Deklaracji szanują jednocześnie prawo wszystkich innych narodów do wyrażania swej własnej tożsamości. Podkreślają, że mniejszości narodowe, etniczne, wyznaniowe i językowe, zgodnie z tradycyjnymi wartościami europejskimi oraz w harmonii z międzynarodowymi dokumentami o prawach człowieka, muszą korzystać ze wszystkich praw w dziedzinie życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, nic wyłączając szkolnictwa.

W zjednoczonej Europie, do której utworzenia wszystkie trzy państwa pragną się aktywne przyczynić, można zachować kulturę i specyfikę narodową, podczas gdy w pełni

urzeczywistniać się będzie uniwersalny system wartości humanistycznych. Kluczową kwestią duchowego i materialnego rozwoju regionu środkowoeuropejskiego i niezbędną przesłanką nawiązana wzajemnie korzystnej współpracy z rozwiniętymi państwami i instytucjami europejskimi jest konsekwentna realizacja ideału społeczeństwa obywatelskiego. Wychodząc z uniwersalnych wartości humanistycznych, jako najważniejszego elementu dziedzictwa europejskiego i w oparciu o własną tożsamość narodową – należy stworzyć społeczeństwo ludzi współpracujących ze sobą w sposób harmonijny, tolerancyjnych wobec siebie nawzajem, wobec poszczególnych rodzin, wspólnot lokalnych, regionalnych i narodowych, wolnych od nienawiści, nacjonalizmu, ksenofobii, bądź sąsiedzkich waśni.

Jest przekonaniem państw-sygnatariuszy, iż w świetle stojących przed nimi wyzwań politycznych, gospodarczych i społecznych oraz wysiłków skierowanych na odnowę odbywającą się na demokratycznych zasadach, ich współpraca stanowi ważny krok na drodze ku integracji ogólnoeuropejskiej.

Sygnatariusze Deklaracji wspólnie podejmą następujące praktyczne kroki:

zgodnie z zainteresowaniem poszczególnych państw zharmonizują swe działania na rzecz ukształtowania współpracy i ścisłych kontaktów z instytucjami europejskimi oraz będą prowadziły konsultacje w sprawach dotyczących ich bezpieczeństwa,

będą dążyły do powstania wolnych od przeszkód kontaktów między obywatelami, instytucjami, kościołami i organizacjami społecznymi,

w celu wsparcia wolnego przepływu kapitału, siły roboczej, będą rozwijały współpracę gospodarczą na zasadach rynkowych oraz wzajemnie korzystny handel towarami i usługami, ponadto będą dążyły do stworzenia korzystnych i warunków dla bezpośredniej współpracy przedsiębiorstw i dla inwestycji z kapitałem zagranicznym służących podniesieniu efektywności gospodarczej,

szczególną uwagę będą zwracały na rozwój infrastruktury w sferze komunikacji – zarówno połączeń między a tymi trzema krajami, jak i częściami Europy, głównie na kierunku północ-południe – oraz skoordynują rozwój a swoich systemów energetycznych i sieci telekomunikacyjnych,

rozszerzą współpracę ekologiczną,

stworzą odpowiednie warunki do swobodnej wymiany informacji, prasy oraz dóbr i wartości kulturalnych,

wzajemnym wysiłkiem rozwijać będą wielostronną współpracę w celu zapewnienia optymalnych warunków do pełnej realizacji praw mniejszości narodowych żyjących na terytorium ich krajów,

będą popierać wzajemnie korzystną współpracę zainteresowanych samorządów lokalnych swych krajów oraz nawiązywanie kontaktów subregionalnych.

Sygnatariusze Deklaracji oświadczają, że ich współpraca w niczym nie będzie zakłócać lub ograniczać stosunków z innymi państwami, a także iż nie będzie skierowana przeciwko interesom kogokolwiek.

Współpraca sygnatariuszy realizowana będzie poprzez spotkania i konsultacje przeprowadzane na różnych szczeblach i w różnych formach.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1992, nr 1.

Deklaracja przyjęta na szczycie państw Morza Bałtyckiego

Visby, 3–4 maja 1996 r.

Szefowie rządów Danii, Estonii, Federacji Rosyjskiej, Finlandii, Islandii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Norwegii, Polski i Szwecji spotkali się w Visby w dniach 3–4 maja 1996 r. w obecności przewodniczącego Rady Europejskiej i przewodniczącego Komisji Europejskiej. Potwierdzili oni poparcie dla procesu współpracy w regionie Morza Bałtyckiego, przy czym szczególny nacisk położyli na promocję regionu jako obszaru współpracy, demokracji i gospodarki rynkowej. Wyrazili zdecydowanie zapewnienia regionowi Morza Bałtyckiego właściwego miejsca w nowej Europie, Europie współpracy i integracji. Uznali wagę, jaką dla stabilności europejskiej mają coraz bliższe związki między regionem Morza Bałtyckiego a Unią Europejską.

Z zadowoleniem powitali przedstawioną przez przewodniczącego Komisji Europejskiej Inicjatywę w sprawie Regionu Morza Bałtyckiego, przygotowaną przez Komisję na wniosek Rady Europejskiej.

Podkreślili tożsamość i znaczenie regionu Morza Bałtyckiego oraz silne więzy wynikające z sąsiedztwa, handlu, kultury i historii. Uznali, że stworzona została niepowtarzalna możliwość rozwoju dobrobytu i solidarności między ich krajami i uczynienia regionu stabilnym i bezpiecznym. Potwierdzili wspierającą rolę Rady Państw Morza Bałtyckiego w ułatwianiu osiągnięcia tych celów. Potwierdzili przywiązanie do rządów prawa, demokracji i poszanowania praw człowieka oraz podstawowych wolności w zgodzie z odpowiednimi międzynarodowymi aktami dotyczącymi praw człowieka oraz z zobowiązaniami OBWE i Rady Europy. Ponowili poparcie dla Komisarza do spraw Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, łącznie z Prawami Osób należących do Mniejszości Narodowych Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB).

Wyrazili życzenie wzmacniania zaufania, stabilności i bezpieczeństwa obywateli w regionie w drodze współpracy władz cywilnych, zwalczania zorganizowanej przestępczości, wspierania bezpieczeństwa morskiego i nuklearnego. Oczekują kontynuacji współpracy w ramach OBWE w sprawach dotyczących bezpieczeństwa Europy. Pragną również rozwoju współdziałania między wysiłkami podejmowanymi w regionie i podejmowanymi przez OBWE. Potwierdzili, że zasadniczym celem współpracy bałtyckiej jest stałe polepszanie warunków życia i pracy ich narodów w ramach ciągłego rozwoju, trwałego zarządzania zasobami naturalnymi i ochrony środowiska.Uzgodnili ułatwianie kontaktów między jednostkami, organizacjami i organami rządowymi wszystkich szczebli wewnątrz regionu Morza Bałtyckiego, a także uznali subregionalne kontakty i dialog za szczególną cechę charakterystyczną regionu. Uznali, że wszystkie takie kontakty stanowią istotne uzupełnienie współpracy międzyrządowej. Wezwali koła biznesu i przemysłu do całkowitego wykorzystania możliwości rozwoju współpracy i wzrostu gospodarczego, który nastąpił w wyniku reform politycznych i restrukturyzacji gospodarczej w regionie, z zadowoleniem powitali także impuls nadany tym działaniom przez Spotkanie Biznesu krajów bałtyckich, zwołane w Sztokholmie w dniach 24–25 kwietnia 1996 r.

Plan działania

Szefowie rządów przedyskutowali różnorodne działania podejmowane w trzech sferach: zwiększenie współpracy międzyludzkiej i bezpieczeństwa obywateli, rozwój gospodarczy i integracja oraz wzmocnienie ochrony środowiska. Można je wprowadzać w życie dzięki programom działania, wypracowywanym przez Radę. Wśród poruszanych kwestii znalazły się następujące:

poparcie dla Estonii, Litwy, Łotwy i Polski w ich przygotowaniach do członkostwa w Unii Europejskiej;

poparcie dla szybkiej ratyfikacji Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy między Federacją Rosyjską a Unią Europejską;

wzmocnienie współpracy między policją, władzami granicznymi, celnymi, imigracyjnymi i ochrony wybrzeża, jak również służbami poszukiwawczymi i ratowniczymi krajów bałtyckich w celu wzmocnienia bezpieczeństwa obywateli i wzmożenia walki ze zorganizowaną przestępczością;

sprzyjanie współdziałaniu narodów w takich dziedzinach, jak wymiana programów edukacyjnych dotyczących Morza Bałtyckiego, wymiana międzyszkolna i współdziałanie na polu kultury;

promowanie kontaktów między młodymi ludźmi w regionie bałtyckim, między innymi przez wzajemne uznawanie stopni uniwersyteckich;

popieranie Estonii, Litwy, Łotwy i Federacji Rosyjskiej w ich przygotowaniach do członkostwa w Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz ich zabiegów o tymczasowe traktowanie jako najbardziej uprzywilejowanego kraju w zgodzie z zasadami WTO, jako minimalne kryterium wymiany handlowej w regionie;

popieranie szybkiego utworzenia strefy wolnego handlu między Estonią, Litwą i Łotwą w celu ustanowienia wolnego handlu między nimi a Polską;

uznanie nowego prawa, dotyczącego specjalnej strefy ekonomicznej dla obwodu kaliningradzkiego, za wkład w liberalizację handlu i rozwój gospodarczy całego regionu bałtyckiego;

poprawa sieci komunikacyjnej w regionie, włączając w to integrację z siecią transeuropejską, ze szczególnym naciskiem na bezpieczeństwo morskie i zapobieganie katastrofom ekologicznym;

intensyfikacja współpracy w dziedzinie energetyki i bezpieczeństwa nuklearnego;

odtworzenie i utrzymanie równowagi ekologicznej Morza Bałtyckiego oraz potrzeba zmodernizowania i wzmocnienia wspólnego bałtyckiego kompleksowego Programu działania w dziedzinie środowiska;

rozwój Agendy 21 dla regionu bałtyckiego;

potrzeba oszacowania zagrożenia środowiska z powodu dostaw i transportu ropy, przed spotkaniem ministerialnym komisji w Helsinkach w 1998 r.

Kontynuacja

a. Sprawy ogólne

Szefowie rządów uznali Radę Państw Morza Bałtyckiego za forum kierowania i całościowej koordynacji współpracy między państwami bałtyckimi i Komisją Europejską. Wezwali Radę do rozważenia przyjęcia na spotkaniu w Kalmarze w dniach 2-3 lipca 1996 r., programów działania w trzech dziedzinach, którym przyznali szczególne znaczenie, z jednoczesnym uwzględnieniem Inicjatywy w sprawie Regionu Morza Bałtyckiego, wypracowanej przez Komisję Europejską.

b. Instytucje finansowe

Szefowie rządów wezwali międzynarodowe instytucje finansowe do zwiększenia udziału w finansowaniu infrastruktury i rozwoju gospodarczego w regionie i zintensyfikowania, we współpracy z Radą, koordynacji wysiłków z regionalnymi agendami, dwustronnymi i wielostronnymi.

c. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej

Szefowie Rządów zgadzają się, że istnieje pilna potrzeba podjęcia bezpośredniego i jednomyślnego działania w celu zwalczania przestępczości zorganizowanej. W związku z tym podjęli decyzję ustanowienia zespołu do zadań specjalnych, złożonego z osobistych przedstawicieli szefów rządów, w celu wypracowania środków natychmiastowych działań i innych konkretnych propozycji, wzmacniających współpracę regionalną w tej dziedzinie. Zespół ten złoży sprawozdanie na następnym spotkaniu na szczycie państw bałtyckich w 1997 r.

d. Przyszła koordynacja

Uzgodnili, że będą kontynuowali regularne i nieformalne spotkania na szczeblu szefów rządów.

Zwrócili się do premiera Szwecji o tymczasowe zapewnienie koordynacji współpracy państw bałtyckich.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1996, nr 2.

Dokument końcowy przyjęty przez ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich Inicjatywy Środkowoeuropejskiej

Wiedeń, 1 czerwca 1996 r.

1. Ministrowie Spraw Zagranicznych państw członkowskich Inicjatywy Środkowoeuropejskiej przeprowadzili swe doroczne spotkanie w Wiedniu w dniach 31 maja i 1 czerwca 1996 r. Spotkaniu przewodniczył Pan Wolfgang Schüssel, wicekanclerz i Federalny Minister Spraw Zagranicznych Austrii, która sprawuje przewodnictwo w bieżącym roku. Ministrowie wymienili poglądy na temat ostatnich wydarzeń w Europie Środkowej i przedyskutowali bieżącą i przyszłą działalność ISE.

2. Ministrowie Spraw Zagranicznych (lub ich przedstawiciele) Austrii, Bośni-Hercegowiny, Chorwacji, Macedonii, Polski, Republiki Czeskiej, Słowacji, Słowenii, Węgier i Włoch spotkali się 31 maja i podjęli decyzję o przyjęciu do ISE Albanii, Białorusi, Bułgarii, Rumunii i Ukrainy, członków Rady Stowarzyszeniowej ISE, jako pełnoprawnych członków, zostali bowiem do tego upoważnieni na spotkaniu na szczycie szefów rządów w Warszawie 7 października 1995 r.

W spotkaniu 1 czerwca uczestniczyli Ministrowie Spraw Zagranicznych (lub ich przedstawiciele) Albanii, Austrii, Białorusi, Bośni-Hercogowiny, Bułgarii, Chorwacji, Macedonii, Polski, Republiki Czeskiej, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Węgier, Włoch i Ukrainy. Ponadto uczestniczył w nim Minister Spraw Zagranicznych Mołdawii i przedstawiciele Unii Europejskiej, Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego (BSEC), Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB) i Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBRD), występujący w ich imieniu jako specjalni goście, oraz Dyrektor Generalny Centrum Informacji i Dokumentacji w Trieście (CID).

3. Ministrowie podjęli decyzję o likwidacji Rady Stowarzyszeniowej ISE w związku z wypełnieniem przez nią zadań.

4. Ministrowie odnotowali formalną prośbę Mołdawii o przyjęcie do ISE – przedłożoną w 1992 r. i ponowioną w 1996 r. – i zalecili szefom rządów członków ISE, zgodnie z Wytycznymi w sprawie działalności i zasad postępowania ISE, zaakceptowanie tego kraju jako pełnoprawnego członka ISE na ich następnym spotkaniu na szczycie w Grazu w listopadzie 1996 r.

5. Ministrowie uznali, że w świetle wyżej wspomnianego poszerzenia Inicjatywa osiągnęła limit swych organizacyjnych możliwości, jako struktura współpracy regionalnej.

6. Ministrowie zgodzili się jednak, że ISE powinna pozostać otwarta na współpracę z krajami trzecimi. Może się to dokonywać dzięki partnerstwu i realizowaniu projektów we współpracy z innymi strukturami regionalnymi, takimi jak RPMB i BSEC, Alpejsko-Adriatycka Wspólnota Pracy Regionów Naddunajskich, jak również z innymi ugrupowaniami regionalnymi. W związku z tym ministrowie z zadowoleniem powitali zalecenia VII Spotkania Ministrów Spraw Zagranicznych Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego (BSEC), przeprowadzonego 27 kwietnia 1996 r. w Bukareszcie, odnośnie do zwołania konferencji Ministrów Transportu z krajów BSEC i ISE w Sofii w listopadzie 1996 r.

7. Ministrowie wyrazili zadowolenie z ważnych rezultatów osiągniętych w Bośni-Hercegowinie związanych z procesem wprowadzania w życie układów z Dayton i z Paryża, który w pełni popierają. Wezwali Strony i społeczność międzynarodową do realizowania ich odpowiedzialności i spełnienia zobowiązań realizacji cywilnych aspektów układów,

zgodnie ze standardami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka. W związku z tym podkreślili decydujące znaczenie procesu wyborczego stwierdzając, że wolne, demokratyczne i przeprowadzone na czas wybory mają zasadnicze znaczenie dla odbudowy Bośni-Hercegowiny i dla powołania wspólnych instytucji, tak jak to postanowiono w układach pokojowych. Państwa członkowskie ISE są gotowe wesprzeć wysiłki podejmowane przez odpowiednie organizacje międzynarodowe w celu monitorowania procesu wyborczego. Potwierdzając swe zobowiązania odnośnie do wieloetnicznego charakteru Bośni-Hercegowiny, Ministrowie wezwali społeczność Republiki Serbskiej, aby przyczyniła się do osiągnięcia tego celu, jak również Strony, których dotyczy wprowadzanie w życie porozumień w sprawie Federacji i Mostaru, zawartych w Rzymie 18 lutego, w Moskwie 23 marca, w Sarajewie 30 marca, w Bonn 25 kwietnia i w Waszyngtonie 14 maja 1996 r. W sposób stanowczy opowiedzieli się za wspieraniem powrotu uchodźców, jako jednym z głównych elementów całkowitej stabilizacji w Bośni-Hercegowinie i w regionie. Ministrowie podkreślili znaczenie Konferencji Przeglądowej we Florencji w dniach 13–14 czerwca, która odnotowała istotne i pozytywne rezultaty, i wyrazili zadowolenie z zaproszenia ISE do uczestnictwa w Konferencji.

8. Ministrowie wyrazili zadowolenie z realizowania podstawowego Porozumienia w sprawie Wschodniej Slawonii, Baranja i Zachodniego Syrmium i poparcie dla postępującej pokojowej reintegracji z Republiką Chorwacką.

9. Ministrowie z zadowoleniem powitali Porozumienie zawarte 8 kwietnia 1996 r. w sprawie wzajemnego uznania Macedonii i Federalnej Republiki Jugosławii, które stanowi ważny wkład do pokoju i stabilizacji w regionie.

10. Ministrowie podkreślili wagę konstruktywnego stanowiska Federalnej Republiki Jugosławii do procesu normalizacji jej stosunków dwustronnych z Bośnią-Hercegowiną, jak również z Chorwacją, co stanowi jeden z istotnych wymogów jej możliwości całkowitej integracji ze społecznością międzynarodową, włącznie z ISE.

11. Ministrowie wyrazili zaniepokojenie krytyczną sytuacją w Kosowie. Zażądali od Federalnej Republiki Jugosławii natychmiastowego podjęcia dialogu z przywódcami albańskimi w Kosowie, przy zachęcie społeczności międzynarodowej. Zażądali również od Federalnej Republiki Jugosławii całkowitego respektowania zaakceptowanych przez społeczność międzynarodową standardów dotyczących praw człowieka i podstawowych wolności.

12. Ministrowie z zadowoleniem powitali rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie rozwoju stosunków dobrosąsiedzkich między państwami bałkańskimi i podkreślili wagę inicjatyw sprzyjających współpracy i dialogowi, takich jak podjęta przez UE i OBWE inicjatywa Proces Stabilności i Dobrosąsiedztwa w Europie Południowo-Wschodniej i odnotowali zaproszenie ISE do wzięcia udziału w następnym spotkaniu w Bukareszcie w sprawie tej inicjatywy. Odnotowali również Inicjatywę na rzecz Współpracy W Europie Południowo-Wschodniej (SECI) i inne propozycje krajów tego regionu, mające na celu wniesienie wkładu w dobrobyt, stabilność i współpracę na tym obszarze.

13. Ministrowie podkreślili znaczenie, jaką dla Europy ma wyzwanie związane z procesem odbudowy i przywrócenia dawnego stanu Bośni-Hercegowiny oraz Chorwacji i ponownie wyrazili przekonanie, że ISE może wnieść należyty wkład w ten proces.

14. Ministrowie odnotowali, że Minister Spraw Zagranicznych Słowenii podpisał Instrument ISE w sprawie ochrony praw mniejszości. Potwierdzili, że Instrument jest otwarty do podpisu dla państw członkowskich i stowarzyszonych. Jednocześnie Ministrowie odnotowali broszurę na temat Instrumentu, dostarczoną przez Centrum Informacji i Dokumentacji (CID). Przyjęli z zadowoleniem poparcie Rady Europy dla rozpowszechniania tej broszury.

15. Ministrowie z zadowoleniem powitali ułatwianie kompleksowej współpracy ISE z Radą Europy i udzielili mandatu Komitetowi Krajowych Koordynatorów do wypracowa-

nia ściśle określonych propozycji. W związku z tym zwrócili uwagę na końcowy etap przyjmowania Chorwacji do Rady Europy i zamiar Bośni-Hercegowiny zostania jej pełnoprawnym członkiem.

16. Ministrowie Spraw Zagranicznych odnotowali z zadowoleniem, że odbywają się spotkania między szefami misji krajów członkowskich ISE w różnych stolicach i organizacjach międzynarodowych. Podkreślili przydatność informacji w tej sprawie, a w szczególności walor operacyjny tego rodzaju spotkań, które odbywały się regularnie w Nowym Jorku między stałymi przedstawicielami przy ONZ.

17. Ministrowie wyrazili zadowolenie z dalszej ewolucji stosunków między ISE i Komisją Europejską, jak również z ustanowienia kontaktów z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym, mając na uwadze wprowadzanie w życie większej liczby projektów, również w ramach programów PHARE i TACIS. Ministrowie zaoferowali Komisji Europejskiej ustanowienie specjalnego partnerstwa z ISE.

18. Ministrowie wyrazili zadowolenie z rozwoju współpracy gospodarczej i politycznego dialogu w Europie Środkowej, czego przykładem jest zakończone powodzeniem wprowadzanie w życie Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA) i międzyrządowa współpraca regionalna między Austrią, Węgrami i Słowacją. Odnotowali również osiągnięcia we współpracy transgranicznej, jako część procesu integracji, korzystającego ze wsparcia z programu Unii Europejskiej PHARE.

19. Ministrowie z zadowoleniem powitali inaugurację Centrum Informacji i Dokumentacji (CID) ISE w Trieście, jak również ustanowienie Sekretariatu Przewodniczących Konferencji Izb Handlowych ISE. Jednocześnie Ministrowie zwrócili uwagę na potrzebę skompletowania wyposażenia CID dzięki wkładom wszystkich państw członkowskich, jak ustalono w Wytycznych Działania CID.

20. Ministrowie wyrazili uznanie dla wysiłków sprzyjających aktywności Grup Roboczych ISE. Wyrazili uznanie dla wysiłków Grupy Roboczej ISE do spraw odbudowy i przywracania do poprzedniego stanu Bośni-Hercegowiny, zachęcając państwa członkowskie do dalszej współpracy w tej dziedzinie, szczególnie w odniesieniu do stosunków między przedsiębiorcami oraz ustanawiania joint-ventures. Wezwali do bliższego współdziałania między Grupą Roboczą, Stałą Komórką do spraw Odbudowy i Przywracania do Poprzedniego Stanu Bośni-Hercegowiny oraz Chorwacji w ramach CID, między Sekretariatem Przewodniczących Konferencji Izb Handlowych ISE i innymi ciałami ISE. Ministrowie odnotowali ratyfikację Porozumienia ISE o współpracy w przewidywaniu, zapobieganiu i łagodzeniu katastrof naturalnych i technologicznych przez Austrię, Chorwację, Węgry, Włochy i Słowenię, jak również zamiar innych krajów ISE przystąpienia do Porozumienia. Wyrazili szczególne zadowolenie z rezultatów spotkań Grup Roboczych na szczeblu ministerialnym:

spotkania ministrów rolnictwa ISE – zwołanego w Warszawie 7–8 grudnia 1995 r. – poświęconego przede wszystkim transformacji, jak również dostosowaniu do standardów UE rolnictwa i przemysłu rolnego w krajach ISE;

spotkania ministrów krajów ISE odpowiedzialnych za międzynarodowe stosunki gospodarcze – zwołanego w Wiedniu 15 kwietnia 1996 r. i przygotowanego przez Grupę Roboczą do spraw małych i średnich przedsiębiorstw - mającego na celu poprawę współdziałania między sektorem publicznym i prywatnym, co stanowi ważny element popierania procesu transformacji w krajach ISE;

spotkania ministrów krajów ISE odpowiedzialnych za turystykę – zwołanego w Zagrzebiu 17–18 maja 1996 r. – zachęcającego do wymiany poglądów i wzajemnej informacji na temat narodowych osiągnięć krajów ISE. Wyczerpująca dyskusja na temat możliwości

ISE dotyczyła także ewentualności stworzenia wspólnej strategii rozwoju w dziedzinie turystyki.

21. Ministrowie odnotowali kompleksowy program współpracy z Europejskim Bankiem Odbudowy i Rozwoju (EBRD) w odniesieniu do projektów inwestycyjnych i związanych z nimi działań. Program ten wykorzystuje Sekretariat do spraw projektów ISE w EBRD (Sekretariat), a także włoskie i austriackie fundusze współpracy technicznej w ERBD, przeznaczone na rozwój i wspieranie działalności. Działania te często mogą mobilizować większe fundusze inwestycyjne EBRD lub innych instytucji finansowych na rzecz priorytetowych projektów inwestycyjnych. Stosowne projekty są wymienione, wraz z innymi działaniami ISE finansowanymi w różny sposób, w szczegółowym dokumencie („Wybrane projekty i działania"), zaprezentowanym Ministrom przez CID.

Ministrowie przyjęli z uznaniem postęp osiągnięty w wielu powyższych projektach, w szczególności w planach odbudowy Bośni-Hercegowiny oraz Chorwacji. Podkreślili potrzebę większej mobilizacji źródeł finansowych i wysiłków ze strony ciał zaangażowanych, w szczególności Sekretariatu, Grup Roboczych, CID, w celu realizacji tych programów. Wyrazili zadowolenie z decyzji podjętej w Sofii na dorocznym spotkaniu EBRD (12–16 kwietnia 1996 r.) w sprawie podwojenia kapitału Banku, decyzji, która spotkała się z całkowitym poparciem krajów ISE i bez wątpienia umożliwi większą dostępność funduszy inwestycyjnych na projekty w krajach ISE.

Ministrowie wyrazili zadowolenie z wyników niedawnych kontaktów między krajowymi koordynatorami i przedstawicielami EBRD, które prowadzą do bardziej efektywnego wykonywania porozumień o współpracy przez określenie i zastosowanie odpowiednich przepływów projektów i przez wzmocnienie Sekretariatu do spraw projektów ISE w EBRD.

Ministrowie odnotowali z zadowoleniem środki wprowadzone przez Komitet Krajowych Koordynatorów ISE w celu poprawy elastyczności i tempa w wykorzystywaniu funduszy dostępnych Sekretariatowi ISE w EBRD. Podkreślili potrzebę uruchomienia tych funduszy bezzwłocznie i w praktyczny sposób, od małych technicznych i operacyjnych kroków, potrzebnych w fazie badawczej, do pełnej współpracy technicznej, potrzebnej do określenia i realizowania pomocy dla projektów inwestycyjnych.

Ministrowie odnotowali z uznaniem uruchomienie programu szkoleniowego w sprawie metodologii przygotowywania projektów przez CID w Trieście we współpracy z Międzynarodowym Instytutem Rozwoju Prawa (IDLI) w Rzymie, z EBRD, z Bankiem Światowym i z Komisją Europejską, który rozpocznie się 30 września 1996 r.

22. Ministrowie wysoko ocenili wzrost funduszy udostępnionych przez rząd Włoch na rzecz projektów i działalności ISE nie tylko dzięki EBRD, jak było dotychczas, lecz również dzięki bezpośrednim alokacjom.

23. Ministrowie wyrazili uznanie dla rządu Austrii za gościnność i wspaniałą organizację spotkania Ministrów Spraw Zagranicznych ISE.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1996, nr 2.

Wspólne oświadczenie przewodniczących komisji spraw zagranicznych i komisji obrony parlamentów Republiki Czeskiej, Polski i Węgier

Budapeszt, 18 lutego 1998 r.

My, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych i Komisji Obrony Parlamentów Republiki Czech, Węgier i Polski, na spotkaniu w Budapeszcie, które odbyło się 18 lutego 1998 r., przyjęliśmy następujące wnioski:

W interesie naszych trzech państw oraz całego regionu leży ścisła współpraca trzech parlamentów oraz regularne konsultacje dotyczące bezpieczeństwa regionu, bezpieczeństwa globalnego i współpracy. W tym celu przewodniczący zamierzają się regularnie spotykać w stolicach trzech państw.

Pomyślny początek procesu ratyfikacji przyjęcia do NATO pozwala na owocną dyskusję i współpracę w zakresie celów sił zbrojnych, zarządzania kryzysami, infrastruktury systemu obrony i polityki zakupów. Taka współpraca przyczyni się do stabilności architektury bezpieczeństwa w regionie od Bałtyku do Bałkanów.

Jedynie bezpieczna i silna Europa Środkowa może rozwijać przyjazne i nastawione na współpracę stosunki z Rosją i Ukrainą.

Drzwi do NATO powinny pozostać otwarte dla innych państw europejskich, które mają szczerą wolę i mogą spełnić kryteria członkostwa. W interesie bezpieczeństwa regionu jest, aby w stowownym czasie Słowenia, Rumunia, kraje bałtyckie oraz Słowacja zostały członkami Sojuszu. W tym celu jesteśmy gotowi wspierać ich wysiłki.

W 7. rocznicę spotkania w Wyszehradzie wspólnym wnioskiem naszych trzech państw jest to, iż pomyślne przejście do demokracji jest bezpośrednio związane z dążeniami tych państw do integracji ze strukturami euroatlantyckimi.

Przewodniczący wyrażają wdzięczność tym państwom, które już ratyfikowały Protokoły Akcesyjne, i spodziewają się, że ratyfikacja przez wszystkie państwa członkowskie nastąpi bez przeszkód i w najbliższym czasie, aby trzy państwa, o których mowa, mogły zostać pełnymi członkami Sojuszu w 50. rocznicę jego powstania. Nasze trzy państwa liczą na dalszą współpracę również po przystąpieniu do NATO.

Przewodniczący zapowiadają ścisłą współpracę trzech krajów i parlamentów w sprawach dotyczących przyjęcia do Unii Europejskiej w celu skoordynowania ich przygotowań do pomyślnej integracji.

Ponieważ we współczesnym świecie bezpieczeństwo jest niepodzielne, przewodniczący uważają za swój obowiązek wspieranie międzynarodowych wysiłków w celu wyeliminowania czynników zagrażających ogólnemu bezpieczeństwu. Popierają oni wykonanie rezolucji Organizacji Narodów Zjednoczonych wobec tych państw, które złamały zakaz produkcji, składowania i użycia broni masowej zagłady. Są przekonani, że zdecydowane działania międzynarodowe, w tym groźba użycia siły militarnej jako środka ostatecznego, przyniosą pokojowe rozwiązanie kryzysu irackiego i zmuszą przywódców irackich do przestrzegania rezolucji ONZ.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 1.

Wspólna deklaracja prezydentów Austrii, Bułgarii, Czech, Niemiec, Polski, Rumunii, Słowenii, Węgier i Ukrainy przyjęta podczas szczytu prezydentów Europy Środkowej

Lwów, 15 maja 1999 r.

My, Prezydenci krajów Europy Centralnej, stanowczo potępiamy panujący w Kosowie terror, okrucieństwa przeciwko dzieciom, gwałty, rozboje i wypędzania, które stosuje się w ramach czystek etnicznych.

Wyrażamy swoje współczucie ofiarom i niewinnej ludności cywilnej cierpiącej w całej Federalnej Republice Jugosławii.

Przyjmujemy z zadowoleniem wszelkie międzynarodowe działania mające na celu doprowadzenie do szybkiego zakończenia tego głębokiego kryzysu.

Wzywamy rząd w Belgradzie aby przyjął żądania społeczności międzynarodowej stawiane jako warunki wstępne pokojowego rozwiązania, a które zostały przedstawione, między innymi przez ministrów spraw zagranicznych krajów G8 w ich oświadczeniu z 6 maja, 1999 roku. Przykładamy szczególną wagę do działań Rady Bezpieczeństwa ONZ na rzecz rozwiązania kryzysu w Kosowie we współpracy z innymi, właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Kraje graniczące z obszarem konfliktu są narażone na dotkliwe straty wynikające z obecnego rozwoju wydarzeń.

Uznajemy wysiłek tych państw wkładany w ograniczenie cierpień ludzkich. Ogromna praca została wykonana przez międzynarodowe agendy pomocowe, szczególnie przez Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców oraz Międzynarodowy Czerwony Krzyż.

Nie możemy ograniczyć się do rozwiązania krótkoterminowych aspektów tego kryzysu. Trwały pokój w Południowo-Wschodniej Europie będzie możliwy jedynie gdy regionowi temu zaoferuje się na przyszłość: demokrację, społeczeństwo obywatelskie, rozwój gospodarczy i bezpieczeństwo. Konferencja na wysokim szczeblu w sprawie Południowo-Wschodniej Europy powinna wypracować Pakt Stabilizacyjny, obejmujący kompleksową strategię stabilizacji całego regionu poprzez odbudowę gospodarki, promocję demokracji i włączenie w europejskie i euro-atlantyckie struktury integracyjne.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1999, nr 1–2.

Wspólna deklaracja wysokich stron uczestniczących w międzynarodowej konferencji „Współpraca bałtycko-czarnomorska w kierunku zjednoczonej Europy XXI wieku bez linii podziałów"

Jałta, 10 września 1999 r.

Wysokie Strony – prezydenci i premierzy – uczestniczyli w dniach 10–11 września 1999 r. w międzynarodowej konferencji „Współpraca bałtycko-czarnomorska: w kierunku zjednoczonej Europy XXI wieku bez linii podziałów". Konferencja odbyła się z inicjatywy prezydenta Leonida Kuczmy i przebiegała w duchu spotkania: „Współistnienie narodów i dobrosąsiedzkie stosunki – gwarancją bezpieczeństwa i stabilizacji w Europie", które odbyło się w Wilnie w 1997 r.

Wysokie Strony mając na uwadze historyczną potrzebę budowania pomyślnie rozwijającej się i zjednoczonej Europy w XXI stuleciu pozbawionej linii podziału;

podkreślając, że współpraca w sferze politycznej, gospodarczej, ochrony środowiska, humanitarnej oraz bezpieczeństwa stanowią wkład w realizację wspólnego celu jakim jest bezpieczny, stabilny i pomyślnie rozwijający się obszar bałtycko-czarnomorski, stanowiący integralną część niepodzielnej Europy;

potwierdzając, że podstawę osiągnięcia tego celu stanowi promowanie dobrosąsiedzkich stosunków opartych na prawie międzynarodowym;

jeszcze raz potwierdzając wierność zasadom zawartym w Karcie Narodów Zjednoczonych, normom i zasadom OBWE, normom prawa i wszystkim innym uniwersalnym, powszechnie uznanym zasadom i wartościom;

jeszcze raz potwierdzając niezbywalne prawo wszystkich państw do wyboru środków zapewniania sobie bezpieczeństwa;

jeszcze raz potwierdzając, że promowanie i wprowadzanie zasad demokratycznych, gospodarki wolnorynkowej i sprawiedliwości społecznej, a także respektowanie w szczególności praw człowieka oraz innych najważniejszych wartości służących budowaniu nowej Europy XXI stulecia;

Deklarują swoje pragnienie i zainteresowanie:

promowaniem przynoszącej korzyści współpracy pomiędzy państwami obszaru bałtycko-czarnomorskiego w wymiarze dwustronnym, a także na poziomie regionalnym oraz włączenie się do przeszłej europejskiej architektury bezpieczeństwa wolnej od linii podziałów;

podejmowaniem wspólnych zdecydowanych wysiłków na rzecz zapobiegania konfliktom i ochrony pokoju, bezpieczeństwa oraz stabilizacji na obszarze bałtycko-czarnomorskim;

przyczynianiem się do wprowadzania Paktu Stabilizacji dla Europy Południowo-Wschodniej;

rozwijaniem współpracy gospodarczej poprzez wspólne przedsięwzięcia w dziedzinie energetyki, transportu, komunikacji, ekologii oraz w innych sferach;

pogłębianie współpracy w wymiarze humanitarnym jako środek umacniania demokratycznych tradycji oraz spójności z procesem integracji europejskiej;

zwalczaniem nowych zagrożeń dla stabilności i bezpieczeństwa takich, jak terroryzm, nielegalna migracja, nielegalny handel narkotykami i bronią;

współpracą na rzecz wzmocnienia pozycji swoich krajów wobec europejskich i ewoluujących struktur euroatlantyckich.

Wysokie Strony podzielają przekonanie, że w XXI stuleciu państwa obszaru bałtycko-czarnomorskiego ze swym potencjałem, powinny odgrywać ważną rolę w rozwoju i umacnianiu demokracji, praworządności, pomyślnego rozwoju gospodarczego oraz stabilizacji na kontynencie europejskim pozbawionym linii podziału. Wyrażają także gotowość podtrzymywania dialogu politycznego na najwyższym szczeblu między wszystkimi państwami obszaru bałtycko-czarnomorskiego w duchu konferencji w Wilnie (1997) i Jałcie (1999).

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1999, nr 3.

Deklaracja prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej

Pszczyna, 19 stycznia 2001 r.

My, Prezydenci Republiki Czeskiej, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowackiej oraz Republiki Węgierskiej spotkaliśmy się 19 stycznia 2001 roku w Pszczynie, w przededniu dziesiątej rocznicy przyjęcia w Wyszehradzie Deklaracji o Współpracy między reprezentowanymi przez nas narodami Europy Środkowej. Dokument ten nie tylko zachował swą aktualność, lecz zyskał na znaczeniu w obliczu zmian, jakie zachodzą we współczesnej, jednoczącej się Europie.

Pozytywnie oceniamy dziesięcioletni dorobek współpracy wyszehradzkiej. Wyrażamy gotowość do jej kontynuowania i pogłębiania. Z dużym zadowoleniem odnotowujemy postęp, jaki dokonał się tu w minionym roku. Z zadowoleniem przyjmujemy zintensyfikowanie rozmów na szczeblu premierów, ministrów wielu resortów, głównych negocjatorów prowadzących rokowania w sprawie członkostwa naszych państw w Unii Europejskiej. Za szczególnie cenne i korzystne uznajemy zacieśnienie kontaktów na polu kultury, edukacji, nauki, wymiany młodzieżowej oraz współpracy transgranicznej, czemu w rosnącym stopniu będzie sprzyjał ustanowiony w ubiegłym roku Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki.

Za sprawę o priorytetowym znaczeniu uważamy przystąpienie naszych czterech krajów do Unii Europejskiej. Szybki akces do Unii na korzystnych, równoprawnych warunkach będzie oznaczał nie tylko spełnienie naszych narodowych aspiracji integracyjnych, ale przyczyni się również do zdynamizowania procesu jednoczenia Europy. Bliska współpraca wyszehradzka w sprawach unijnych, mająca coraz istotniejsze znaczenie w toku dochodzenia do członkostwa w Unii, zachowa swój walor po osiągnięciu tego strategicznego celu.

Czas, jaki upłynął od przystąpienia Czech, Polski i Węgier do Sojuszu Północnoatlantyckiego, potwierdził słuszność decyzji o poszerzeniu NATO. Zgodnie opowiadamy się za kontynuowaniem przez Sojusz polityki „otwartych drzwi", która sprzyja umacnianiu bezpieczeństwa i stabilności w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Wyrażamy nadzieję, że Słowacja wkrótce zostanie członkiem NATO. Państwa Grupy Wyszehradzkiej potwierdzają zarazem swoje niesłabnące poparcie dla pomyślnego rozwoju Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, przy jednoczesnym zachowaniu trwałych i korzystnych dla całego kontynentu więzi transatlantyckich. Z zadowoleniem przyjmujemy decyzję Rady Północnoatlantyckiej z 15 grudnia 2000 roku, zgodnie z którą kolejny szczyt NATO odbędzie się w stolicy Republiki Czeskiej - Pradze.

Zbieżność strategicznych celów państw Grupy Wyszechradzkiej, a także podobieństwo dróg ich urzeczywistniania stawia przed nami wiele wspólnych zadań. Ich realizacja powinna przynieść obywatelom tych państw wzrost wolności gospodarczej, poprawę standardów życia oraz bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Dynamicznie rozwijająca się Europa Środkowa włącza się w procesy globalizacyjne, które tworzą nowe szanse dla wszystkich naszych współobywateli, a zwłaszcza dla młodych pokoleń, które decydować będą o naszym wspólnym losie w rozpoczynającym się stuleciu.

Sukcesy współpracy wyszechradzkiej, zrodzone z zerwania z totalitarnym porządkiem w Europie Środkowej, solidnie wsparte na poszanowaniu zasad demokracji, gospodarki rynkowej i państwa prawa oraz przestrzeganiu praw człowieka, mniejszości narodowych i swobód obywatelskich, stały się wzorem dla wielu innych państw Europy Środkowej

i Wschodniej. Deklarujemy gotowość i chęć rozwijania wszechstronnych kontaktów reprezentowanej przez nas Grupy z innymi państwami oraz ugrupowaniami subregionalnymi. Sprzyjać to będzie budowaniu dobrosąsiedzkich stosunków między narodami, przełamywaniu starych podziałów na kontynencie oraz torowaniu drogi ku bezpiecznej, stabilnej i pomyślnie rozwijającej się Europie.

Na wniosek prezydenta Vaclava Havla uzgodniono, że następne spotkanie prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej odbędzie się w 2002 roku w Republice Czeskiej.

Źródło: „Studia Europejskie" 2001, nr 1.

Wspólna deklaracja ministrów spraw zagranicznych Polski, Francji i Niemiec

Warszawa, 12 listopada 1993 r.

1. Ministrowie spraw zagranicznych Polski, Francji i Niemiec, zebrani w Warszawie, kontynuujemy tradycję trójstronnych spotkań z Weimaru z1991 roku i z Bergerac z 1992 roku. Nasze państwa podkreślają tym samym wolę pogłębiania współpracy i podkreślają, że ich wspólnym celem jest budowanie zjednoczonej, demokratycznej i wolnej Europy, w której najwyższym dobrem jest godność człowieka.

Symboliczne znaczenie miało spotkanie trzech prezydentów we wrześniu 1993 roku w Gdańsku.

2. Rozmowy dotyczyły przede wszystkim dwóch podstawowych tematów:

umocnienia i rozwoju Unii Europejskiej oraz dalszego zbliżenia między Unią a krajami stowarzyszonymi;

stabilności i bezpieczeństwa w Europie.

Ponadto omówiliśmy kilka konkretnych projektów współpracy trójstronnej.

3. Wejście w życie Traktatu z Maastricht w dniu 1 listopada 1993 roku zamknęło ważny etap w procesie ustanawiania Unii Europejskiej.

Potwierdzamy powołanie Polski i pozostałych państw stowarzyszonych Europy Środkowej i Wschodniej do członkostwa w Unii Europejskiej, z chwilą spełnienia niezbędnych po temu warunków. Francja i Niemcy – pomne faktu, że współpraca z państwami stowarzyszonymi ma na celu osiągnięcie przez nie członkostwa – udzielą Polsce zdecydowanego poparcia w tym procesie. Francja i Niemcy wyrażają zadowolenie z faktu, iż Układ Europejski o Stowarzyszeniu Polski z Unią Europejską wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 1994 r.

Takiemu zbliżeniu służy także intensyfikacja dialogu politycznego, prowadzonego między Unią a stowarzyszonymi krajami Europy Środkowej.

Pragniemy podejmować działania na rzecz umocnienia więzów ekonomicznych i politycznych, które już dziś łączą Polskę z Unią Europejską, przyczyniając się do dostosowania przepisów prawa, polityki gospodarczej, energetycznej, w dziedzinie transportu, ochrony środowiska, kultury i edukacji. Dotyczy to także współpracy między regionami przygranicznymi. Francja i Niemcy podzielą się z Polską swoimi doświadczeniami w tej dziedzinie.

4. Trwały i stabilny pokój w Europie jest możliwy tylko pod warunkiem, iż przestrzegane będą prawa człowieka, a spory i konflikty narodowościowe oraz etniczne zostaną przezwyciężone. Także szybki postęp reform politycznych i ekonomicznych w Europie Środkowej i Wschodniej przyczyni się do zapewnienia stabilności. Pragniemy, aby zdecydowanie, z jakim Polska realizuje swoją politykę reform, stanowiło przykład dla innych krajów.

4.1. Francja i Niemcy popierają wyrażoną przez Polskę i inne państwa Europy Środkowej wolę ściślejszego stowarzyszenia z europejskimi i atlantyckimi strukturami bezpieczeństwa, co uważamy za naturalne dopełnienie coraz bliższej współpracy tych państw z Unią Europejską w perspektywie ich przyszłego członkostwa w Unii.

4.2. W związku z nową sytuacją wynikającą z ratyfikacji Traktatu o Unii Europejskiej pragniemy uchwalenia przez UZE statusu stowarzyszenia, który powinien być otwarty dla tych partnerów konsultacji, którzy już zawarli Układ o Stowarzyszeniu z Unią Europejską

i dla tych, którzy, we właściwym czasie, uczynią to w przyszłości. Ów status stowarzyszenia powinien umożliwić im szeroki udział w działaniach UZE.

Francja i Niemcy podejmą działania, by taki status, korzystny dla Polski, został zaproponowany podczas spotkania ministrów w dniu 22 listopada w Luksemburgu.

4.3. Popieramy wysiłki Unii Europejskiej zmierzające do uściślenia inicjatywy paktu na rzecz stabilności w Europie i uważamy, że ten projekt może przyczynić się do wzmocnienia ogólnego bezpieczeństwa na naszym kontynencie. Polska gotowa jest do aktywnego uczestnictwa w konferencji na rzecz stabilności, dzieląc się z państwami-uczestnikami konferencji swoimi doświadczeniami dotyczącymi układów zawartych ze swoimi sąsiadami.

4.4. Zdecydowani jesteśmy wspierać w ramach KBWE współpracę zmierzającą do umocnienia bezpieczeństwa. Opowiadamy się za szeroką koncepcją bezpieczeństwa, łączącą utrzymanie pokoju z poszanowaniem praw człowieka i podstawowych wolności. Połączymy nasze wysiłki, aby uczynić z KBWE skuteczniejszy instrument dyplomacji prewencyjnej i pokojowego rozstrzygania konfliktów.

4.5. Rozmawialiśmy o przyszłym spotkaniu na szczycie głów państw i szefów rządów państw członkowskich NATO i podkreśliliśmy znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego jako więzi między bezpieczeństwem Europy i Ameryki Północnej. Uważamy, że jedno z najważniejszych zadań Sojuszu Północnoatlantyckiego polega na wnoszeniu wkładu do stabilności i bezpieczeństwa całej Europy. Wielkie znaczenie miałby sygnał ze strony Sojuszu, wskazujący na zaakceptowanie zasady jego rozszerzenia.

Będziemy dbać o to, aby spodziewana ewolucja struktur bezpieczeństwa europejskiego przyniosła korzyści wszystkim państwom europejskim i aby nie była skierowana przeciwko komukolwiek. Dążenie Polski do pogłębienia więzi z Sojuszem Północnoatlantyckim jest zgodne z tym założeniem.

Opowiadamy się za rozwojem współdziałania w ramach Rady Współpracy Północnoatlantyckiej. Za ważne uznajemy wspólne przedsięwzięcia na rzecz pogłębienia współpracy w dziedzinie utrzymania pokoju. Jesteśmy gotowi poprzeć w tym duchu projekty dotyczące wspólnych szkoleń i ćwiczeń.

4.6. Popieramy intensyfikację kontaktów wojskowych i współpracy między siłami zbrojnymi naszych państw.

Ministrowie Francji i Niemiec odnotowali z uwagą pragnienie Polski ustanowienia kontaktów między Wojskiem Polskim i Eurokorpusem.

5. Omówiliśmy również konkretne przedsięwzięcia w ramach współpracy trójstronnej, w tym w szczególności:

kontynuację trójstronnych spotkań ministrów spraw zagranicznych i ich przygotowywanie przez wysokich urzędników;

przeprowadzanie regularnych konsultacji między Ministerstwami Spraw Zagranicznych;

kontynuację kontaktów międzyparlamentarnych, biorąc za wzór spotkanie komisji spraw zagranicznych parlamentów naszych krajów w listopadzie 1992 r. w Bonn;

lokalizację Instytutu Francuskiego, Instytutu Goethego i polskiej instytucji we wspólnym budynku w Warszawie w celu ustanowienia ścisłej współpracy i podjęcia wspólnych działań w dziedzinie kultury;

ścisłe współdziałanie Polsko-Niemieckiej Organizacji Współpracy Młodzieży z Francusko-Niemieckim Biurem Młodzieży w celu organizowania trójstronnych spotkań młodzieży.

Chcemy zachęcić polskie, francuskie i niemieckie regiony, miasta i wyższe uczelnie, a także szkoły oraz instytucje kultury do podążenia za naszym przykładem.

6. Na zaproszenie Pana Klausa Kinkela, federalnego ministra spraw zagranicznych, następne nasze spotkanie odbędzie się w Republice Federalnej Niemiec w 1994 roku.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1993, nr 4.

Deklaracja warszawskiej konferencji w sprawie zwalczania terroryzmu

6 listopada 2001 roku

My, Szefowie Państw Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej zebrani w Warszawie 6 listopada 2001 roku, mając na uwadze nasze wspólne doświadczenia XX wieku, w tym udaną walkę o odzyskanie swobód i wolności oraz o przeprowadzenie transformacji na rzecz demokracji i dobrobytu, jednym głosem potępiamy skrytobójczy i odrażający atak na Stany Zjednoczone przeprowadzony 11 września 2001 roku, w którym zginęło lub odniosło obrażenia tysiące niewinnych ludzi różnych narodowości. Stoimy zjednoczeni z narodem amerykańskim, tak jak on wspierał.

Potępiamy całkowity brak poszanowania przez międzynarodowych terrorystów dla życia niewinnych ludzi.

Pragniemy podkreślić, że walkę z międzynarodowym terroryzmem traktujemy jako wojnę człowieczeństwa z barbarzyństwem, a nie jako wojnę pomiędzy odmiennymi religiami czy kulturami.

Jesteśmy przekonani, że ten atak w przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki był zamachem na podstawowe wolności i bezpieczeństwo wszystkich ludzi na całym świecie.

My, Szefowie Państw Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej, odpowiedzialni za bezpieczeństwo i wolność naszych narodów, zdecydowanie zobowiązujemy się do zwalczania terroryzmu różnymi metodami i z użyciem różnych środków w naszych regionach i poza nimi oraz do wspierania wszelkich koniecznych działań w celu wyeliminowania terrorystycznych organiacji tak, aby terroryści nigdzie nie mogli czuć się bezpieczni.

Bezwarunkowo popieramy działania podejmowane przeciwko terroryzmowi we wszelkich jego przejawach w ramach określonych przez Narody Zjednoczone i inne organizacje międzynarodowe, a szczególnie przez Unię Europejską, która w dotychczas ogłoszonych dokumentach jednoznacznie potępiła wszelkie akty międzynarodowego terroryzmu bez względu na to, przeciwko któremu państwu są one wymierzone. Szczególnie wzywamy wszystkie państwa do pełnego wprowadzenia w życie wymogów UNSCR 1373 i 1333 oraz do ratyfikowania 12 międzynarodowych konwencji dotyczących terroryzmu.

Zdecydowanie wzywamy międzynarodowe organizacje, takie jak Narody Zjednoczone, Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Radę Europy i NATO, do podejmowania stosownych środków w celu stworzenia warunków pełnego wprowadzenia w życie stosownych międzynarodowych konwencji dotyczących międzynarodowego terroryzmu oraz jako państwa członkowskie tych organizacji zobowiązujemy się do uczestniczenia w tych działaniach. W tym względzie podzielamy stanowisko Unii Europejskiej wyrażone, między innymi, we Wnioskach i Planie Działania Przyjętych na Nadzwyczajnym Posiedzeniu Rady Europejskiej z 21 września 2001 roku, w których mówi się o potrzebie znacznie większej współpracy na forum międzynarodowym w celu zwalczania międzynarodowego terroryzmu. Witamy z zadowoleniem wkład Sojuszników i Partnerów z NATO na rzecz rozwoju zdolności obrony przed terroryzmem. Z zadowoleniem przyjmujemy wkład OBWE i Rady Europy w walkę z terroryzmem poprzez wykorzystanie specjalistycznej wiedzy organizacji. W celu koordynacji naszych działań w tym zakresie uzgodniliśmy i przyjęliśmy

„Plan działania", w którym wymieniono konkretne sfery współpracy, w których nasze kraje będą uczestniczyć.

Naszym szczególnym celem jest nadanie regionalnego wymiaru kompleksowym działaniom prowadzonym na całym świecie przeciwko tej pladze XXI wieku. Narody Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej łączą się w walce z terroryzmem bez względu na czas jej trwania. Będziemy ściśle współpracować ze Stanami Zjednoczonymi i podejmować działania zgodne z wolą całej społeczności międzynarodowej. W odróżnieniu od nas, terroryści nie mają poszanowania dla wartości demokracji, wolności czy sprawiedliwości. Działając w koalicji będziemy rozliczać wszystkich sprawców ataków terrorystycznych, będziemy sprawniej uderzać w organizacje terrorystyczne i ich siatki finansowe, komunikacyjne i logistyczne oraz w tych, którzy zachęcają, wspierają, finansują, szkolą i wyposażają terrorystów oraz udzielają im schronienia.

Musimy podwoić nasze starania w walce z międzynarodowym terroryzmem i więcej uwagi poświęcić na badanie jego źródeł. Wierzymy, że istniejące systemy kontroli eksportu, w tym broni i produktów podwójnego zastosowania, mogą być wdrażane bardziej skutecznie. Potrzeba też o wiele większej współpracy w zakresie nierozprzestrzeniania broni. Zwrócimy się do odpowiednich instytucji w naszych krajach o podjęcie stosownych kroków w tym zakresie oraz w takich dziedzinach, jak lotnictwo, bezpieczeństwo morskie, egzekwowanie prawa i finansowanie działalności terrorystycznej. W celu sprzyjania wzajemnej współpracy w eliminowaniu międzynarodowego terroryzmu, deklarujemy gotowość do szerszej wymiany danych wywiadu i do współpracy wywiadów oraz do podejmowania innych koniecznych środków wspierających działania wymierzone przeciwko międzynarodowemu terroryzmowi.

Sprawą niezmiernie pilną jest wzmocnienie środków bezpieczeństwa. Ponadto sądzimy, że w wielu przypadkach należy wprowadzić poprawki w ustawodawstwie poszczególnych krajów w celu wzmocnienia instytucji odpowiedzialnych za podejmowanie środków bezpieczeństwa (takich, jak policja, służby specjalne, służby imigracyjne itp.). Jednocześnie muszą być chronione swobody jednostki. Demokracja nie może oznaczać, że kraj zaatakowany przez terrorystów stanie się bezbronny. Nieodłącznym prawem demokracji jest samoobrona jednostki i społeczności.

Spotkanie w Warszawie zainicjowało dyskusję nad różnymi metodami osiągnięcia tego celu przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych narzędzi, jakimi dysponujemy zarówno jako pojedyncze państwa, jak i jako członkowie organizacji wielostronnych. Wierzymy, że szybkie rozszerzenie Unii Europejskiej i NATO sprawi, że walka z międzynarodowym terroryzmem stanie się bardziej skuteczna. Uzgodniliśmy, że dokonamy przeglądu rozwoju i wprowadzenia w życie wszystkich inicjatyw, jakie dziś podjęliśmy na Warszawskiej Konferencji, na następnym spotkaniu, które odbędzie się w przyszłym roku, a którego miejsce i program zostaną ustalone w odpowiednim czasie.

Nasze państwa i narody w pełni identyfikują się z politycznymi, wojskowymi, ekonomicznymi, humanitarnymi i innymi działaniami podejmowanymi przez Stany Zjednoczone Ameryki oraz ich przyjaciół i sojuszników, ponieważ jesteśmy przyjaciółmi i sojusznikami Stanów Zjednoczonych Ameryki w szerokiej koalicji antyterrorystycznej. Bez wahania udzielamy całkowitego poparcia operacjom prowadzonym przeciwko terrorystom pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych.

Zdecydowani, aby zapewnić silną i zjednoczoną koalicję antyterrorystyczną, oraz przekonani, że musi być ona jak najszersza i jak najskuteczniejsza w dziedzinie współpracy dyplomatycznej, finansowej, gospodarczej, egzekwowania prawa, wywiadu i współpracy wojskowej, zdajemy sobie sprawę, że jedność naszego świata jest nieodzowna w celu osiągnięcia sukcesu w walce przeciwko chorobie międzynarodowego terroryzmu.

Raz jeszcze korzystając z tej okazji, niech nam będzie wolno ponownie przekazać kondolencje i wyrazy współczucia narodowi amerykańskiemu, który dotknęła tak wielka tragedia. W tym trudnym momencie, w imię solidarności jednoczymy się z narodem amerykańskim. Ludzie na całym świecie śledzili szokujące wydarzenia w Ameryce zdając sobie sprawę, że mogło się to wydarzyć gdziekolwiek indziej. Groźba terroryzmu nie zna granic. Akty okrucieństwa zadane Stanom Zjednoczonym zostały zadane również całej ludzkości. Jesteśmy przekonani, że siłą jedności obronimy wszystkie podstawowe wartości naszego świata.

Zwyciężą demokracje – otwarte, wolne i pluralistyczne.

Następujące państwa uczestniczyły w Konferencji:
Republika Albanii
Bośnia i Hercegowina
Republika Bułgarii
Republika Chorwacji
Republika Czeska
Republika Estonii
Republika Węgierska
Republika Łotewska
Republika Litewska
Republika Mołdowy
Rzeczpospolita Polska
Rumunia
Republika Słowacka
Republika Słowenii
Ukraina
Federalna Republika Jugosławii
Była Jugosłowiańska Republika Macedonii

W Konferencji uczestniczyli również – jako obserwatorzy – wysocy przedstawiciele: Republiki Białoruś, Federacji Rosyjskiej, Republiki Turcji, Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Unii Europejskiej (Państwa Przewodniczącego i Komisji), Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego.

Źródło: www.bbn.gov.pl/dokument/deklaracje.html

Tekst wystąpienia prof. Adama D. Rotfelda, podsekretarza stanu w MSZ na konferencji poświęconej umacnianiu stabilności w Europie Środkowej zorganizowanej wspólnie przez George C. Marshall European Centre for Security Studies oraz Biuro Bezpieczeństwa Narodowego Kancelarii Prezydenta RP

Warszawa, 11–13 Marca 2002 r.

Uwagi wstępne

Bezpieczeństwo międzynarodowe nie jest zjawiskiem statycznym, lecz dynamicznym procesem. Jest to proces zmienny w czasie i w przestrzeni. Z historycznej perspektywy od czasu zakończenia II wojny światowej można wyróżnić kilka ważnych etapów w rozwoju tego procesu. Wiążą się one z rozpadem antyhitlerowskiej koalicji i podziałem świata na dwa przeciwstawne bloki. W efekcie, w okresie zimnej wojny ukształtował się dwubiegunowy system, oparty nie tyle na równowadze sił (równowagi takiej nigdy nie było), co na równowadze strachu. Bezpieczeństwo międzynarodowe odznaczało się w tym okresie znaczną stabilnością, której towarzyszyło wysokie ryzyko wybuchu wojny jądrowej. Wraz z zakończeniem zimnej wojny ten stan rzeczy należy do przeszłości. Dziś małe jest prawdopodobieństwo wybuchu światowej wojny nuklearnej, ale też bardzo niski jest stopień stabilności. Od wielu lat utrzymuje się stan niepewności i – co gorsza – nieprzewidywalności.

Wydarzenia 11 września pogłębiły ten stan rzeczy. Ogłoszony jesienią ub. roku dokument, który określa założenia polityki obronnej USA na kolejne 4 lata – opublikowany w trzy tygodnie po ataku terrorystycznym na World Trade Centre w Nowym Jorku i Pentagon w Waszyngtonie – stwierdzał, że nie możemy wiedzieć i nie będziemy wiedzieli dokładnie, gdzie i kiedy interesy Ameryki będą zagrożone, kiedy Ameryka będzie zaatakowana lub kiedy Amerykanie mogą zginąć w rezultacie agresji. Możemy mieć pewność w sprawie trendów, ale pozostanie niepewność w kwestii wydarzeń. Jest to ocena zagrożenia, która odnosi się w istocie do wielu – jeśli nie większości – państw współczesnego świata. Sprawia to, że w określaniu strategii bezpieczeństwa nastąpiła zmiana filozofii planowania obronnego: od modelu, w którym pozycją wyjściową była percepcja zagrożeń do nowego podejścia opartego na zdolności obronnej. Innymi słowy, dziś przesłanką planowania obronnego jest konieczność szybkiego i elastycznego dostosowania się do szybko zmieniających się okoliczności („adapting to surprise").

Przed kilkoma dniami (4 marca 2002 r.) Senator Dick Lugar wygłosił na forum Council on Foreign Relations wykład pt. NATO After 11 September: Crisis or Opportunity? Główne przesłanie tego wykładu było następujące: „(...) pośród wszystkich obecnych przejawów kryzysu nie możemy tracić z pola widzenia olbrzymich możliwości stworzenia nowych stosunków transatlantyckich, które mogą stać się głównym filarem wojny z terroryzmem oraz perspektyw na pokój, który nastąpi. Niestety szansa ta nie spotkała się jeszcze z entuzjastycznym przyjęciem po żadnej ze stron Atlantyku.". Chciałbym dziś podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się stało, w jaki sposób wydarzenia 11 września ub. r. wpłynęły i będą wpływać na system kooperatywnego bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim.

Zmiana percepcji

W ciągu ostatnich 5 miesięcy na temat terroryzmu powiedziano już wiele. Nie będę daleki od prawdy, jeśli powiem, że powiedziano już wszystko (choć jeszcze nie wszyscy powiedzieli wszystko). Zacznę od tego, że nie podzielam dosyć powszechnego poglądu, że po 11 września zmienił się świat. Świat się nie zmienił - zmieniła się percepcja świata. Problemy są te same; natomiast jakościowo nowe jest rozumienie tych problemów. Dlatego zmieniły się priorytety, czyli hierarchia ważności spraw. Druga uwaga sprowadza się do tego, że wydarzenia 11 września spełniły rolę katalizatora: przyspieszyły rozwój procesów, które były już na porządku dziennym. W tym kontekście próbuje się dociec przyczyn i odpowiedzialności za to, co się zdarzyło.

Obok teorii spiskowych (które z reguły są poszukiwaniem prostej odpowiedzi na złożone i trudno zrozumiałe problemy) pojawiły się koncepcje, które dotykają najważniejszych wyzwań i sprzeczności współczesnego świata. Mam na myśli przyśpieszone procesy globalizacji i modernizacji z jednej strony i ogromne dysproporcje w rozwoju, przepaść między bogatą Północą a biednym Południem, wreszcie różnice kulturowe i cywilizacyjne. Moim zamiarem nie jest rozważanie tych kwestii, choć uważam je za niezwykle istotne. Zadanie, które sobie postawiłem dziś jest znacznie skromniejsze. Jest to próba odpowiedzi na kilka prostych, ale istotnych pytań.

Po pierwsze, czy rzeczywiście atak terrorystyczny stanowi nową jakość w procesie bezpieczeństwa międzynarodowego? A jeśli tak – to dlaczego?

Po drugie, jakie są krótko- i długofalowe implikacje tych wydarzeń?

Po trzecie, wreszcie, czy – a jeśli tak, jakie nowe instrumenty i sposoby działania mogą odpowiadać nowym zagrożeniom i ryzykom?

Nowa jakość

Cztery elementy są jakościowo nowe:

– Skala ataku. W Nowym Jorku, Waszyngtonie i Pensylwanii zginęło 11 września więcej ludzi niż w wyniku napaści japońskiej na Pearl Harbor, czy też łącznie we wszystkich aktach terrorystycznych wymierzonych przeciwko Stanom Zjednoczonym;

– Charakter napaści. Nie był to atak z zewnątrz, lecz z terytorium Stanów Zjednoczonych, choć był z zagranicy kierowany, przygotowywany i finansowany; przy tym został przeprowadzony bez użycia broni lub złożonych technologii (funkcję rakiet spełniły samoloty pasażerskie); żadne państwo nie wzięło odpowiedzialności za tę napaść; kryminalna struktura, która przygotowała, finansowała i dokonała tej zbrodni nie stawiała żadnych żądań ani nie ogłosiła celu, którego realizacji ten atak miałby służyć;

– Nowy przeciwnik. Był to atak nagły, niespodziewany i nieprzewidywalny, a co najważniejsze sprawcą tej napaści nie jest państwo, lecz pozapaństwowa struktura kryminalna. Innymi słowy, choć Stany Zjednoczone stały się przedmiotem agresji to napaść ta wymyka się definicjom agresora, które do tej pory obowiązują w ramach współczesnego prawa międzynarodowego;

– Cel. Ofiarą tej zbrodni jest najważniejsze i najpotężniejsze mocarstwo współczesnego świata, którego terytorium uchodziło dotychczas za najbardziej bezpieczne (za swoiste sanktuarium bezpieczeństwa).

Cele

Kilka słów na temat celów tej napaści. Chciałbym zwrócić w tym kontekście uwagę na dwie sprawy, po pierwsze zamiarem napastników było nie tylko zachwianie przekonania, że Stany Zjednoczone są impregnowane na atak zewnętrzny i nie ma takiej siły, która mogłaby stawić im czoła, ale poniżenie tego super-mocarstwa w oczach całego świata; pod-

ważenie pewności siebie i wywołanie uczucia strachu i paniki w społeczeństwie amerykańskim. Jednak na długą metę uderzenie na Nowy Jork i Waszyngton jest częścią swoistej wojny domowej w świecie islamu.

Poprzez rozbudzenie nastrojów neoizolacjonistycznych i nacisków społeczeństwa na rząd, organizatorzy i inspiratorzy tej napaści zmierzali do tego, aby Stany Zjednoczone wycofały się z obecności w świecie muzułmańskim. Gdyby do tego doszło, droga do obalenia istniejących obecnie w tych krajach reżimów byłaby otwarta i władzę mogłyby objąć agresywne skrajne grupy religijnych fundamentalistów. Dotyczy to większości państw, w których islam jest religią wyznawaną przez większość ludności, w tym Pakistanu i całego świata arabskiego, gdzie rządy autokratyczne nie cieszą się społecznym poparciem. Jest też powszechne przekonanie, że celem było podważenie podstaw społeczeństwa otwartego, liberalnego, demokratycznego. Ci, którzy są tego zdania, mylą – jak się wydaje – skutki z przyczynami. Jest prawdą, że to co się wydarzyło nie pozostanie bez wpływu na sposoby zapewnienia bezpieczeństwa obywateli.

Społeczeństwa postawione wobec wyboru między bezpieczeństwem a swobodami demokratycznymi na ogół optują na rzecz bezpieczeństwa. Może to wpłynąć negatywnie, a nawet już wpływa na ograniczenie prywatności, swobody poruszania się i korzystania z innych wolności. Jednak, w moim przekonaniu, głównym celem terrorystów nie było ograniczenie swobód i podważenie demokratycznego porządku w państwach zachodnich. Ich celem politycznym jest zapobieżenie takim przemianom w państwach muzułmańskich i przejęcie władzy w tych państwach. Implikacje Jednak niezależnie od tego, jak określali swoje cele sprawcy, skutki tej napaści dotyczą w istocie podstaw całego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Okazało się bowiem, że normy, procedury, mechanizmy i instytucje tego systemu nie są w pełni adekwatne do stawiania czoła tego typu zagrożeniom. Były sygnały i ostrzeżenia, ale w obliczu ataku społeczność międzynarodowa okazała się nie przygotowana.

W poszukiwaniu odpowiedzi na to nowe wyzwanie jedni wskazują na słabości systemu zapewnienia bezpieczeństwa linii lotniczych w Stanach Zjednoczonych i w świecie, a inni - na potrzebę wyrównania poziomów życia i sprawiedliwego podziału bogactw między biednym Południem i bogatą Północą. Oba te podejścia świadczą o niezrozumieniu tego co się stało. Pierwsi uważają, że był to akt kryminalny, któremu można byłoby zapobiec wprowadzając ostrzejszą kontrolę na lotniskach. Drudzy, są zdania, że 11 września grupa zdesperowanych idealistów poświęciła swoje życie (i kilku tysięcy ofiar zamachu), aby wystąpić w obronie praw biednych i poniżonych. Sprawiło to, że zmieniła się radykalnie hierarchia spraw i priorytetów bezpieczeństwa. Dla jednych np. budowa systemu obrony antyrakietowej straciła na znaczeniu, a w oczach innych – zyskała i nadal zajmuje wysoką pozycję na liście pilnych zadań, amerykańskiej polityki bezpieczeństwa. Dla jednych NATO i system instytucji bezpieczeństwa tego typu, jak PfP i EAPC okazały się ważnymi instrumentami kooperatywnego bezpieczeństwa, inni – kwestionują ich przydatność w nowej sytuacji. Jedni uważają, że należy przyśpieszyć proces rozszerzania NATO, inni są zdania, że sprawa ta straciła na znaczeniu.

Nowe elementy kooperatywnego bezpieczeństwa

Spróbujmy określić katalog spraw, które wymagają przemyślenia na nowo; dotyczą one samej istoty kooperatywnego bezpieczeństwa.

Po pierwsze, jak stwierdziłem, zmieniła się radykalnie hierarchia spraw. Tak np. w Europie przed 11 września trzy problemy traktowane były jako najważniejsze: decyzja Stanów Zjednoczonych o rozbudowie systemu obrony przeciwrakietowej i wypowiedzeniu przez Stany Zjednoczone traktatu ABM; rozszerzenie NATO na Wschód oraz stosunki

transatlantyckie. Dziś żadna z tych spraw nie jest traktowana jako nieprzezwyciężalna przeszkoda w kształtowaniu nowego systemu bezpieczeństwa. Amerykanie nie tylko uznali Traktat ABM za anachroniczny, ale zrezygnowali z idei modyfikacji tego porozumienia. 13 grudnia Układ ABM został wypowiedziany i Rosjanie odnieśli się ze zrozumieniem do logiki tej decyzji podjętej przez Prezydenta Stanów Zjednoczonych. Jesienią br. podjęte będą w Pradze decyzje odnośnie rozszerzenia Sojuszu oraz jego przyszłości i dalszej transformacji. Następuje też dalsza instytucjonalizacja stosunków transatlantyckich w formie współpracy między NATO a Unią Europejską.

Po drugie, zmienił się stosunek NATO i Stanów Zjednoczonych do Rosji. Jeszcze latem tego roku stosunki te były postrzegane jako źródło potencjalnych napięć i rywalizacji. Dziś traktowane są jako początek zasadniczej przebudowy systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Konfrontację i nieufność zastąpił duch współpracy i stopniowego włączenia Rosji do struktur bezpieczeństwa Zachodu. Priorytetem jest bowiem współpraca w zwalczaniu terroryzmu, nieproliferacja broni masowej zagłady, operacje pokojowe i nowe zagrożenia. Dosyć powszechnie stawiane jest dziś pytanie, czy reorientacja polityki Rosji ma charakter strategiczny i trwały, czy też jest to działanie o charakterze taktycznym i koniunkturalnym. Wielu obserwatorów zwraca uwagę, że zmiany w polityce Rosji były jedynie przyśpieszone w wyniku wydarzeń z 11 września 2001 i mają znacznie głębsze podłoże niż reakcja na terrorystyczne zagrożenie. Zwolennicy tego poglądu powołują się na to, że bez trudu można odnaleźć początki nowej polityki w okresie poprzedzającym ataki terrorystyczne na Stany Zjednoczone. Rozumowanie to wspierają w szczególności wyniki spotkań na szczycie między prezydentami Rosji i USA, Władimirem Putinem i George W. Bushem w Słowenii (16 czerwca 2001) oraz w Genui (22 lipca 2001). Znamienne były również opinie i zalecenia prezentowane przez wybitnych rosyjskich ekspertów i badaczy. Jednak wielu przedstawicieli rosyjskich elit politycznych, zarówno z kręgów dyplomacji, jak i wojska, w tym ludzi z bliskiego otoczenia prezydenta Władimira Putina, nie podziela nowej filozofii politycznej, zgodnie z którą stosunki między Rosją a Zachodem mają być oparte na zupełnie nowych podstawach. Skoro Stany Zjednoczone i inne państwa zachodnie nie żywią wobec Rosji złych zamiarów, a w szczególności nie mają planów agresywnych – to nie ma żadnego uzasadnienia potrzeba utrzymania instrumentarium politycznego, które określało wzajemne stosunki w okresie zimnej wojny. Innymi słowy, to prezydent Rosji musi dziś przełamywać konserwatywne stereotypy w myśleniu rosyjskiego establishmentu.

Po trzecie, rozszerzenie NATO nie jest traktowane jako nieprzezwyciężalny próg w procesie zbliżania Rosji do NATO. Do tej pory w stosunkach NATO – Rosja dominowała rywalizacja nad współpracą. W czasie ostatniej wizyty w Teksasie prezydent Putin powiedział jeśli uda nam się rozwinąć prawdziwe partnerstwo między NATO i Rosją wówczas dawne różnice zdań dotyczące rozszerzenia NATO „przestaną być istotną kwestią". W rezultacie, Lord Robertson mówił w Wołgogradzie o trwałej zmianie jakościowej w stosunkach NATO-Rosja. Wygląda na to, że rozmowy Altenburg-Gusarov zakończone w ostatnim tygodniu w Moskwie otworzyły drogę do uzgodnienia formuły współpracy „NATO-Rosja w gronie 20".

Po czwarte, Rosja zlikwidowała swoje bazy na Kubie i w Wietnamie. Zgodziła się na obecność Stanów Zjednoczonych i innych państw Zachodu w Azji środkowej i traktuje zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w tym regionie jako czynnik sprzyjający realizacji jej interesów bezpieczeństwa.

Po piąte – po zwycięstwie Stanów Zjednoczonych w Afganistanie i usunięciu reżimu Talibów – na nowo definiowana jest polityka USA i całego Zachodu wobec państw świata islamskiego. Efektem jest nowe podejście Stanów Zjednoczonych do państw Azji, które zyskały na znaczeniu i do konfliktu na Bliskim Wschodzie. Otwiera to – podobnie jak

w kwestiach obrony przeciwrakietowej – nowe potencjalnie możliwości poszukiwań rozwiązań kompromisowych.

Po szóste, zmieniła się ocena roli wywiadów, form oraz skuteczności ich działania; na nowo określane jest miejsce służb specjalnych w zapewnieniu narodowego bezpieczeństwa państw.

Po siódme, wreszcie zmienia się, w Stanach Zjednoczonych stosunek do koncepcji podejmowania decyzji w trybie jednostronnym. Jako główny dylemat polityki USA w ostatnim okresie ukazywany jest unilateralizm versus multilateralizm. Jednak istota dotyczy nie tyle teoretycznych koncepcji, co deficytu demokracji w stosunkach międzynarodowych. Kilka miesięcy przed atakami z 11 września ub. r. Joseph Nye pisał o deficycie demokracji w procesie globalizacji. Sugerował on, że rządy państw mogą podjąć szereg kroków, aby odpowiedzieć na wyzwanie globalnego deficytu demokracji. Mogą one spróbować nadać instytucjom międzynarodowym taki kształt, aby zachować tak dużo miejsca jak to możliwe dla funkcjonowania wewnętrznych procesów politycznych. Nie istnieje jedna i prosta odpowiedź na pytanie, jak pogodzić globalny charakter instytucji z polityczną odpowiedzialnością. Konieczne jest myślenie w kategoriach norm i procedur niezbędnych dla kierowania procesem globalizacji. Przewartościowywane są również struktury, instytucje i organizacje międzynarodowe. Jak dotychczas bowiem istniejące struktury nie odpowiadają potrzebom globalizacji i przyśpieszonej modernizacji we współczesnym świecie.

Wnioski

W obecnej erze globalizacji terroryzm stał się problemem globalnym. W rzeczywistości jednak pod znakiem zapytania stanęła cała aktualna struktura systemu międzynarodowego. Obecną sytuację można opisywać nie tylko przez pryzmat zróżnicowanych zagrożeń, ale także z punktu widzenia wielu otwierających się dziś możliwości. Miał rację senator Lugar, kiedy ostatnio nawoływał do nadania NATO nowej roli mówiąc: „Musi ono odgrywać centralną rolę w formułowaniu odpowiedzi na zasadnicze wyzwania dla bezpieczeństwa, jakie pojawiają się w chwili obecnej.

Strategiczne partnerstwo między USA i Europą ma kluczowe znaczenie dla zwycięstwa w globalnej wojnie z terroryzmem" Jak słusznie stwierdził Sekretarz Stanu USA Colin Powell „udział w globalnej kampanii antyterrorystycznej może otworzyć drzwi do wzmocnienie lub zmiany stosunków międzynarodowych oraz rozszerzyć istniejące płaszczyzny współpracy".

Samo pojęcie cooperative security czy też inclusive security wyraża w większej mierze filozofię polityczną niż określenie konkretnego programu działania. W zależności od konkretnych potrzeb cooperative security zawiera inne treści i inne formy operatywnego współdziałania.

Przed spotkaniem na szczycie w Pradze agenda kooperatywnego bezpieczeństwa w ramach Sojuszu obejmuje trzy istotne zadania – walkę przeciwko terroryzmowi w skali globalnej, regionalnej i subregionalnej, operacje pokojowe, kontrolę zbrojeń i przeciwdziałanie proliferacji – oraz dwa równoległe procesy – rozszerzenie NATO i uzgodnienie nowej formuły i nowego zakresu współpracy między Sojuszem a Rosją w ramach „20".

W kształtowaniu nowego systemu bezpieczeństwa nie ma żadnego determinizmu. Nic nie jest przesądzone; a powołane do życia instytucje i procedury powinny podlegać i podlegają transformacji; nic nie jest ukształtowane raz na zawsze. W końcu sierpnia 1993 roku, tu w Warszawie ówczesny prezydent Rosji Borys Jelcyn zgodził się z opinią swoich polskich partnerów, że każdy kraj sam dla siebie określa i dokonuje wyboru optymalnej drogi zapewnienia własnego bezpieczeństwa. Uzgodnienie to zrozumiano w ten sposób, że Rosja nie będzie przeciwstawiać się rozszerzaniu Sojuszu na Wschód. Była to interpretacja błęd-

na. Jak wiadomo, po powrocie do Moskwy Borys Jelcyn w liście do prezydenta USA Billa Clintona próbował odwieść go od idei rozszerzenia NATO. Głównym motywem tego stanowiska, jak pisał w poufnym liście prezydent Jelcyn, była sytuacja wewnątrz Rosji. „Nie postrzegamy NATO jako bloku skierowanego przeciwko nam. Ale ważne jest wzięcie pod uwagę reakcji naszej opinii publicznej na taki krok.

Nie tylko opozycja, ale nawet siły umiarkowane odebrałyby to jako swego rodzaju próbę nowej izolacji naszego kraju, sprzecznej z jego naturalnym włączeniem w przestrzeń euro-atlantycką. (...) Generalnie zaś – ciągnął swój wywód prezydent Rosji – opowiadamy się za sytuacją, w której stosunki naszego kraju z NATO będą o kilka stopni cieplejsze niż relacje Sojuszu z Europą Wschodnią". Od napisania tych słów minęło blisko 8 lat. Zmieniły się stosunki między Rosją a NATO. Są one budowane dziś na nowych podstawach, w których zaufanie dominuje nad podejrzliwością a współpraca w sferze bezpieczeństwa nad rywalizacją. W poszukiwaniu nowego systemu bezpieczeństwa należy w obecnych warunkach zwrócić uwagę na dwie dominujące wspólne wartości:

1) praworządność, prawa człowieka i ochrona mniejszości;

2) liderzy polityczni odpowiedzialni za popełnienie masowych przestępstw przeciwko własnemu społeczeństwu i ludzkości powinni być indywidualnie pociągani do odpowiedzialności pod rządami międzynarodowego prawa karnego.

Te dwa elementy stanowią nieodłączną część istniejącego sytemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Reżim bezpieczeństwa oparty na wspólnych wartościach winien w równej mierze uwzględniać szczególne cechy państw i regionów oraz potrzeby całej społeczności międzynarodowej.

Transformacja i dostosowanie systemu kooperatywnego bezpieczeństwa i jego instytucji do nowych zadań wymaga nie tylko zmiany form, procedur i mechanizmów, ale także wypracowania nowych zasad i reguł odpowiadających wymogom współczesności. Jedną z kluczowych dziś kwestii jest ustanowienie oświeconego i pełnego zaangażowania przywództwa Stanów Zjednoczonych, które będzie uznane przez koalicję państw demokratycznych nie poprzez jego narzucenie lecz w drodze świadomej akceptacji opartej na moralnym konsensusie i wspólnych wartościach.

Źródło: www.msz.gov.pl.

CZĘŚĆ CZWARTA

BEZPIECZEŃSTWO W STOSUNKACH DWUSTRONNYCH

Deklaracja o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzecząpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką

Moskwa, 16 października 1990 r.

Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka,

– kierując się zasadami Karty Narodów Zjednoczonych oraz postanowieniami Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i późniejszych dokumentów tej Konferencji,

– uwzględniając znaczenie stosunków polsko-rosyjskich dla całokształtu współpracy w regionie i na kontynencie, z poczuciem odpowiedzialności za pokój, bezpieczeństwo, porozumienie i współpracę w demokratycznej, wolnej i respektującej prawa człowieka Europie,

– pragnąc zachować pozytywne wartości dotychczasowego dorobku wielowiekowych stosunków polsko-rosyjskich,

– dążąc do stworzenia podstaw dla przyjaznego, dobrosąsiedzkiego współżycia i rozwoju bliskich stosunków między Rzeczpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką, jak również podstaw dla trwałego zrozumienia i pojednania między narodami Polski i Rosji,

deklarują co następuje:

1. Wzajemne stosunki Rzeczypospolitej Polskiej i Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej opierają się na przestrzeganiu prawa międzynarodowego, a w szczególności na poszanowaniu ich suwerenności i integralności terytorialnej, zasad równości, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, dobrego sąsiedztwa i wzajemnie korzystnej współpracy.

2. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i takich roszczeń nie będą wysuwać w przyszłości.

Istniejąca i wytyczona w terenie granica między Rzecząpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką, przebiegająca według opisu w Umowie między Rzecząpospolitą Polską i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o polsko-radzieckiej granicy państwowej z 16 sierpnia 1945 r. oraz w Umowie między Polską Rzecząpospolitą Ludową i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o wytyczeniu istniejącej polsko-radzieckiej granicy państwowej w części przylegającej do Morza Bałtyckiego z 5 marca 1957 roku, jest nienaruszalna teraz i w przyszłości. Granica między Rzecząpospolitą Polską a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką, jest ważnym elementem pokojowego uregulowania w Europie.

3. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka dążyć będą do aktywizacji i pogłębienia współpracy w dziedzinie ekonomicznej. W szczególności sprzyjać będą tworzeniu korzystnych warunków dla wszechstronnego rozwoju nowoczesnych form wymiany handlowej oraz współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej opartej na zasadzie wzajemnych korzyści.

Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka sprzyjać będą przede wszystkim bezpośredniej współpracy przedsiębiorstw a także wszechstronnemu rozwojowi współpracy przygranicznej województw północno-wschodniej Polski

z Obwodem Kaliningradzkim Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.

Oba państwa podejmą prace nad przygotowaniem podstaw prawnych dla rozwoju dwustronnej współpracy gospodarczej.

4. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka będą – na podstawie prawa międzynarodowego – ściśle współdziałać w dziedzinie ochrony środowiska i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych dla zapewnienia wzajemnego bezpieczeństwa ekologicznego oraz wspólnego zapobiegania, zmniejszania i likwidacji transgranicznych zanieczyszczeń terytoriów obu państw. W tym celu rządy obu państw będą także wzajemnie informować się i dokonywać okresowych konsultacji.

5. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka będą rozwijać szeroko rozumianą współpracę kulturalną oraz w dziedzinie problemów humanitarnych a także będą podejmować działania na rzecz uproszczenia procedur administracyjnych i praktyki realizacji kontaktów między ludźmi, włączając wzajemne podróże prywatne obywateli, co ma szczególne znaczenie dla wzajemnego poznania się i zrozumienia między narodami obu państw.

W celu wzajemnego upowszechniania osiągnięć kulturalnych i naukowych Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka powołają ośrodki informacji i kultury, odpowiednio polski w Leningradzie i rosyjski w Warszawie.

6. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka dążyć będą do szerokiego i autentycznego uspołecznienia wzajemnych stosunków. W tym celu stwarzać będą niezbędne warunki dla rozszerzenia bezpośrednich kontaktów społeczeństw obu państw, przede wszystkim młodzieży, partii politycznych, kościołów i związków wyznaniowych, organizacji społecznych, związków twórczych i profesjonalnych, związków zawodowych i innych.

Ze względu na szczególną rolę młodego pokolenia w kształtowaniu wzajemnych stosunków, porozumieniu i umacnianiu przyjaźni i wzajemnego zrozumienia między narodami obu państw, państw, Rządy Rzeczypospolitej Polskiej i Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej zawrą umowę o współpracy i wymianie młodzieży.

Szczególną rolę we wzajemnym poznaniu, zbliżeniu i zrozumieniu powinni odgrywać Polacy mieszkający w RFSRR oraz przedstawiciele narodów i narodowości RFSRR zamieszkali w Polsce. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka sprzyjać będą wzajemnie rozwojowi ich tożsamości narodowej oraz udzielać wszechstronnej pomocy w ich działalności, pielęgnowaniu i kontynuowaniu tradycji i języka ojczystego, zaspokajaniu potrzeb kulturalno-oświatowych, religijnych i innych.

Rzeczpospolita Polska będzie chronić zabytki historii i kultury rosyjskiej w Polsce. Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka będzie chronić zabytki historii i kultury polskiej w Rosji.

7. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka nawiążą stosunki dyplomatyczne i konsularne oraz będą konsultować się we wszystkich kwestiach dotyczących ich stosunków dwustronnych, jak też współdziałać na arenie międzynarodowej i konsultować się w zagadnieniach międzynarodowych, będących przedmiotem zainteresowania obu stron.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1991, nr 4.

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy

Moskwa, 22 maja 1992 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 22 maja 1992 r. w Moskwie został sporządzony Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy w następującym brzmieniu:

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy Rzeczpospolita Polska i Federacja Rosyjska, nazywane dalej Stronami, kierując się celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, potwierdzając zasady zawarte w Akcie Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karcie dla Nowej Europy oraz w pozostałych dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a także w innych dokumentach współpracy ogólnoeuropejskiej, pragnąc wnieść wkład w budowę pokojowego ładu europejskiego opartego na samostanowieniu narodów, demokracji i sprawiedliwości, zapewnieniu praw i podstawowych swobód człowieka, uwzględniając znaczenie stosunków polsko-rosyjskich dla całokształtu współpracy w Europie, w tym w regionie bałtyckim, pragnąc rozwijać pozytywne wartości dziedzictwa stosunków między Polską a Rosją w celu budowania trwałego zrozumienia między narodami obu państw, świadome tego, że przyjazne stosunki i współpraca dobrosąsiedzka służą interesom obu Stron, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Strony kształtują swoje stosunki w duchu przyjaźni, dobrosąsiedzkiego partnerstwa, równouprawnienia, zaufania i wzajemnego szacunku, opierając się na prymacie prawa międzynarodowego i na zasadach poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz prawa narodów do decydowania o swoim losie.

Artykuł 2

Strony uznają za nienaruszalną istniejącą między nimi granicę i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych, jak również nie będą występować z takimi roszczeniami w przyszłości.

Artykuł 3

1. Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych Strony zobowiązują się rozwiązywać spory między nimi wyłącznie środkami pokojowymi i potwierdzają, że będą powstrzymywać się od użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.

2. Żadna ze Stron nie dopuści, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej Stronie.

3. Każda ze Stron gwarantuje, że działalność jej sił zbrojnych na jej terytorium będzie zgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryską Kartą dla Nowej Europy i innymi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Artykuł 4

1. Stosownie do postanowień odpowiednich dokumentów Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie Strony będą współdziałać w celu utrzymania i umocnienia bezpieczeństwa na kontynencie europejskim.

2. Strony będą wprowadzać w życie uzgodnione ogólnoeuropejskie środki umacniania zaufania i bezpieczeństwa. W razie potrzeby Strony uzgodnią dodatkowe środki tego rodzaju.

3. Strony poświęcą szczególną uwagę sprawom umocnienia bezpieczeństwa oraz środkom zaufania w rejonie Bałtyku.

Artykuł 5

1. Strony będą aktywnie wspierać proces rozbrojenia jądrowego, chemicznego i biologicznego. Strony uważają, że redukcja zbrojeń do stopnia wystarczającego do obrony oraz wykonywanie Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie będą prowadziły do utrwalenia stabilności i bezpieczeństwa w Europie.

2. Zgodnie z Układem o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, Strony będą współdziałać na rzecz zapobiegania rozprzestrzenianiu tej broni w świecie, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej.

3. Strony podejmą środki w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystywane do produkcji broni, o których mowa w ustępach 1 i 2.

4. Strony w razie potrzeby mogą układać swoje stosunki, w innych sprawach z dziedziny wojskowości, na podstawie odrębnych umów.

Artykuł 6

1. W przypadku powstania sporu lub sytuacji, które, zdaniem jednej ze Stron, mogą zagrażać utrzymaniu pokoju międzynarodowego lub bezpieczeństwa albo naruszają pokój międzynarodowy lub bezpieczeństwo, w szczególności gdy taki spór lub sytuacja dotyczy bezpieczeństwa obu Stron, strony niezwłocznie przeprowadzą stosowne konsultacje w celu poszukiwania możliwych środków pokojowego uregulowania sporu lub powstałej sytuacji, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

2. W razie gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały zbrojnej napaści na jedną ze Stron, druga Strona zobowiązuje się nie udzielać jakiejkolwiek pomocy i poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Artykuł 7

1. Strony będą rozwijać regularne kontakty między ich organami władzy i administracji państwowej. Będą tworzyć sprzyjające warunki dla rozwoju współpracy międzyparlamentarnej.

2. Spotkania szefów państw i rządów będą odbywać się z reguły jeden raz w roku, a także w każdym przypadku, kiedy Strony uznają to za celowe.

3. Ministrowie spraw zagranicznych będą odbywać regularne konsultacje w sprawach będących przedmiotem zainteresowania obu Stron.

Artykuł 8

1. Strony będą sprzyjać rozwojowi wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej, w tym handlowej, opartej na zasadach rynkowych, i zapewnią dogodne warunki dla takiej

współpracy, w tym ochrony inwestycji, technologii, praw patentowych i autorskich, oraz wprowadzą odpowiednie uregulowania prawne w zakresie przepływu przez granicę kapitałów, siły roboczej, towarów, usług i technologii.

2. Strony będą sprzyjać rozwojowi współpracy przedsiębiorstw państwowych i prywatnych oraz innych podmiotów gospodarczych.

3. Strony będą dokonywać wymiany doświadczeń oraz udzielać sobie pomocy w kształceniu kadr i innej pomocy w procesie budowania i doskonalenia gospodarki rynkowej.

4. Strony będą współpracować w dziedzinie nauki i techniki.

Artykuł 9

1. Strony będą współpracować na rzecz rozwoju wzajemnych i tranzytowych połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu, łącznie z transportem rurociągowym oraz liniami energetycznymi.

2. Strony będą podejmować działania na rzecz modernizacji i doskonalenia połączeń telekomunikacyjnych.

3. Strony będą sprzyjać współpracy w dziedzinie transportu i łączności, tak w Europie, jak i w innych częściach świata.

Artykuł 10

1. Strony będą sprzyjać ustanowieniu i rozwojowi bezpośrednich kontaktów i współpracy między regionami, jednostkami administracyjno-terytorialnymi i miastami Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej. W tym celu Strony powołają wspólną Polsko-Rosyjską Komisję do spraw Współpracy Międzyregionalnej.

2. Strony będą współpracować w całym regionie ich wspólnej granicy i sprzyjać związkom północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Strony uregulują tę współpracę odrębnymi umowami.

3. Strony zwiększą liczbę przejść granicznych oraz usprawnią przeprowadzanie kontroli granicznej i celnej.

4. Strony będą sprzyjać rozwojowi kontaktów i wzajemnym podróżom obywateli mieszkających w rejonach przygranicznych.

Artykuł 11

1. Strony będą współpracować na płaszczyźnie dwustronnej i wielostronnej w celu zapewnienia trwałego bezpieczeństwa ekologicznego. Będą one dążyć do usunięcia zanieczyszczenia środowiska, w szczególności wód, powietrza, gleby i lasów, a także podejmować działania na rzecz ochrony fauny i flory. Będą one zapobiegać transgranicznym zanieczyszczeniom chemicznym, promieniotwórczym i innym, ograniczać i likwidować je, rozszerzać sferę produkcji ekologicznie czystej i przedsiębrać inne skuteczne kroki służące ochronie przyrody, szczególnie w rejonach przygranicznych i na Morzu Bałtyckim.

2. Strony będą współdziałać i okazywać sobie wzajemną pomoc w celu zapobiegania i likwidacji zagrożeń ekologicznych oraz klęsk żywiołowych, zwłaszcza w rejonach przygranicznych. Będą one niezwłocznie informować się wzajemnie o takich zagrożeniach i klęskach lub o możliwości ich powstania.

3. Strony lub ich właściwe organy zawrą odrębne umowy dotyczące bezpieczeństwa i współpracy ekologicznej zgodnie ze standardami międzynarodowymi.

4. Strony będą uczestniczyć w tworzeniu skoordynowanej strategii współpracy w zakresie ochrony środowiska w Europie i na świecie.

Artykuł 12

1. Strony przywiązują duże znaczenie do współpracy w sferze humanitarnej.

2. Strony będą sprzyjać rozwojowi kontaktów między obywatelami obu Stron, współpracy między organizacjami społecznymi, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, Kościołami, związkami wyznaniowymi oraz fundacjami, stowarzyszeniami naukowymi, twórczymi i innymi.

3. Strony będą udzielać poparcia rozwojowi kontaktów w dziedzinie sportu i turystyki.

4. Doceniając szczególną rolę młodego pokolenia w kształtowaniu stosunków między narodami, Strony stworzą możliwości wszechstronnej współpracy i wymiany młodzieżowej i w tym celu zawrą odpowiednie umowy.

Artykuł 13

1. W oparciu o bogate kulturalne dziedzictwo Polski i Rosji oraz ich wkład do cywilizacji europejskiej Strony będą sprzyjać rozwojowi wszechstronnej współpracy w dziedzinie kultury, nauki, oświaty i szkolnictwa wyższego na zasadach określonych w konwencjach UNESCO i dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz na podstawie odpowiednich umów dwustronnych.

2. Strony będą podejmować działania na rzecz rozszerzania różnorodnych form wymiany kulturalnej, a także sprzyjać bezpośredniej współpracy między instytucjami, stowarzyszeniami kulturalnymi oraz twórcami.

3. Strony będą współdziałać w celu ujawniania, zachowania i scalania, wprowadzania do obiegu kulturalnego i zapewnienia niezbędnej ochrony prawnej, materialnej i innej w odniesieniu do znajdujących się na ich terytoriach wartości, zabytków i obiektów, związanych z historycznym i kulturalnym dziedzictwem narodów drugiej Strony, a także będą umożliwiać dostęp do nich.

4. Zgodnie z międzynarodowymi standardami i porozumieniami, w szczególności zgodnie z dokumentem krakowskiego sympozjum Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w sprawie europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz dwustronnymi umowami, Strony będą sprzyjać pracom nad wzajemnymi ujawnieniami i zwrotem dóbr kulturalnych i historycznych, w tym materiałów archiwalnych, które zaginęły, zostały bezprawnie wywiezione lub w inny nielegalny sposób znalazły się na terytorium drugiej Strony.

5. Na podstawie odrębnych umów Strony będą tworzyć korzystne warunki dla działalności istniejących i nowo tworzonych ośrodków informacji i kultury jednej Strony na terytorium drugiej Strony.

6. Strony będą sprzyjać tworzeniu warunków dla szerokiej wymiany informacji oraz dostępu do niej. W tym celu będą popierać współpracę między instytucjami masowej informacji, w tym prasy, radia i telewizji. Będą popierać także współdziałanie w zakresie wymiany i rozpowszechniania książek oraz przekazów audiowizualnych.

7. Strony będą sprzyjać rozwojowi bezpośredniej współpracy między szkołami i wyższymi uczelniami, a także między instytucjami naukowymi, w tym poprzez wymianę uczniów, studentów, doktorantów i stypendystów. Strony będą sprzyjać nauczaniu języka polskiego w Federacji Rosyjskiej oraz języka rosyjskiego i innych języków narodów Rosji w Polsce.

Artykuł 14

Strony będą popierać wszechstronną współpracę w dziedzinie ochrony zdrowia i higieny sanitarnej, w szczególności w zakresie zapobiegania i zwalczania chorób cywilizacyjnych i zakaźnych.

Artykuł 15

Strony będą dążyć do ścisłej współpracy w dziedzinie pracy, ubezpieczeń oraz opieki społecznej. W tym celu zawrą odpowiednie umowy.

Artykuł 16

1. Strony będą kierować się powszechnie przyjętymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi gwarancji przestrzegania praw człowieka i praw mniejszości narodowych, zawartymi w szczególności w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka oraz w dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przede wszystkim w dziedzinie ludzkiego wymiaru.

2. Strony uznają wolność wyznania za jedno z podstawowych praw człowieka i będą kierować się z tą zasadą, gwarantując, zgodnie ze swoim ustawodawstwem, obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia, niezależnie od ich narodowości i wyznania, prawo posiadania swobodnego dostępu do obiektów i miejsc kultu religijnego, a także prawo do wychowania i edukacji religijnej.

3. Strony będą sprzyjać obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia w zachowaniu i krzewieniu tożsamości etnicznej, własnej kultury oraz nauczaniu języka ojczystego na poziomie przedszkolnym i szkolnym.

Artykuł 17

1. Cmentarze, miejsca pochówku, pomniki i inne miejsca pamięci, będące przedmiotem czci i pamięci obywateli jednej ze Stron, zarówno wojskowe, jak i cywilne, znajdujące się obecnie lub urządzone, na podstawie wzajemnych porozumień, w przyszłości na terytorium drugiej Strony będą zachowane, utrzymywane i otoczone ochroną prawną, zgodnie z normami i standardami międzynarodowymi oraz zwyczajami narodowymi i religijnymi.

2. Obywatele jednej Strony będą mieli zapewniony dostęp do miejsc pochówku i pamięci rodaków, znajdujących się na terytorium drugiej Strony, a także zapewni się im możliwość opieki nad grobami i miejscami pamięci.

3. Strony będą współdziałać w ustalaniu i rejestracji miejsc pochówku obywateli jednej Strony na terytorium drugiej Strony, jak również dokonywać wymiany informacji o poległych i zaginionych bez wieści.

Artykuł 18

1. Na podstawie odrębnych umów Strony będą doskonalić współpracę w dziedzinie prawa, w tym pomoc prawną w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych.

2. Strony będą współpracować w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości, terroryzmu w różnych jego formach i przejawach, w tym bezprawnych aktów wymierzonych przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej i lotnictwa cywilnego, nielegalnego handlu narkotykami i bronią, przemytu, w tym przemytu przedmiotów mających wartość kulturalną, historyczną i artystyczną, oraz w zwalczaniu nielegalnej imigracji. Współpraca Stron w tych dziedzinach będzie uregulowana w odrębnych umowach.

Artykuł 19

Postanowienia niniejszego traktatu nie naruszają praw i zobowiązań wynikających z dwustronnych i wielostronnych umów, zawartych przez każdą ze Stron z innymi państwami.

Artykuł 20

Niniejszy traktat będzie zarejestrowany w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 21

1. Niniejszy traktat podlega ratyfikacji i wejdzie w życie w dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, która nastąpi w Warszawie.

2. Niniejszy traktat zostaje zawarty na okres 15 lat. Ulega on automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze Stron nie zawiadomi drugiej Strony w drodze notyfikacji, na sześć miesięcy przed upływem danego okresu, o zamiarze wypowiedzenia niniejszego traktatu. Sporządzono w Moskwie, dnia 22 maja 1992 r. w dwóch egzemplarzach, każdy w językach polskim i rosyjskim, przy czym obydwa teksty posiadają jednakową moc. Po zapoznaniu się z powyższym traktatem, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

– został on uznany za słuszny w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych,

– jest on przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony, – będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej. Dano w Warszawie dnia 24 listopada 1992 r.

Źródło: DzU z 1993 r., nr 61, poz. 291.

Porozumienie w formie wymiany not między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o zakończeniu obowiązywania umów wojskowych zawartych między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską 20 i 22 maja 1992 r.

Warszawa, 5 kwietnia 1996 r.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej przesyła wyrazy szacunku Ambasadzie Federacji Rosyjskiej w Warszawie i ma zaszczyt poinformować, co następuje. Zważywszy, iż cel Umowy między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o wycofaniu wojsk Federacji Rosyjskiej z terytorium Polski, sporządzonej w dniu 22 maja 1992 r., został osiągnięty, a zobowiązania z niej wynikające zostały wykonane, strona polska proponuje zawarcie porozumienia w sprawie wygaśnięcia wyżej wspomnianej Umowy, zgodnie z jej artykułem 6.

Biorąc pod uwagę, że Protokół między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o uregulowaniu spraw majątkowych, finansowych i innych, związanych z wycofaniem wojsk Federacji Rosyjskiej z terytorium Polski, sporządzony w dniu 22 maja 1992 r., stanowi integralną część Umowy, a Protokół Dodatkowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej w sprawie sprzedaży mienia ruchomego wojsk Federacji Rosyjskiej, sporządzony w dniu 20 maja 1992 r., jest integralną częścią wyżej wymienionej Umowy, obydwa powyższe

Protokoły wygasną jednocześnie z wygaśnięciem samej Umowy. Ponadto, ponieważ cel Porozumienia między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o tranzycie przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wojsk Federacji Rosyjskiej wycofywanych z Republiki Federalnej Niemiec, sporządzonego w dniu 22 maja 1992 r., został osiągnięty, a zobowiązania z niego wynikające zostały wykonane, strona polska proponuje również zawarcie porozumienia w sprawie jego wygaśnięcia, zgodnie z artykułem 13 punkt 2 wspomnianego Porozumienia.

Uznanie za wygasłe wyżej wymienionych dokumentów nie wpływa na konsekwencje prawne, powstałe w trakcie obowiązywania tych umów. Wraz z powyższym strona polska proponuje stwierdzenie, iż Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o uregulowaniu kwestii transportowych związanych z wycofaniem wojsk Federacji Rosyjskiej z terytorium Polski, sporządzone w dniu 22 maja 1992 r., utraciło moc prawną, rozumiejąc, iż fakt ten nie wpływa na konsekwencje prawne powstałe w wyniku obowiązywania tego Porozumienia.

W wypadku zgody strony rosyjskiej na powyższe propozycje niniejsza nota oraz nota będąca odpowiedzią na nią będą stanowić porozumienie między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o zakończeniu obowiązywania umów wojskowych zawartych między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską w dniach 20 i 22 maja 1992 r., które wejdzie w życie z datą noty będącej odpowiedzią. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej korzysta z okazji, aby ponowić Ambasadzie Federacji Rosyjskiej w Warszawie wyrazy wysokiego poważania.

Weszło w życie dla Polski 5 kwietnia 1996 r.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1996, nr 2.

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy

Warszawa, 18 maja 1992 r.

Rzeczpospolita Polska i Ukraina, zwane dalej Stronami,

– przestrzegając celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karty dla Nowej Europy oraz innych dokumentów współpracy europejskiej,

– potwierdzając poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, zasad demokracji i sprawiedliwości,

– pragnąc wnieść wkład w budowę sprawiedliwego i pokojowego ładu europejskiego, opartego na ogólnoeuropejskich normach i mechanizmach w dziedzinie bezpieczeństwa,

– doceniając znaczenie przyjaznych stosunków polsko-ukraińskich dla budowania solidarności europejskiej,

– świadome swojej współodpowiedzialności za pokój, bezpieczeństwo, porozumienie i współpracę na kontynencie europejskim, w tym w Europie Środkowej,

– przekonane, że pozytywne składniki bogatej historii stosunków polsko-ukraińskich będą sprzyjać rozszerzaniu współpracy między bratnimi narodami,

– uwzględniając, że na terytoriach obydwu Stron mieszkający tam od wieków Polacy i Ukraińcy wnoszą istotny wkład w rozwój obu Państw i kultury obu narodów, jak również Europy,

– mając świadomość, że z przywróceniem pełnej niezależności politycznej Państwu Polskiemu i z powstaniem niezależnego Państwa Ukraińskiego polsko-ukraińskie stosunki wchodzą w jakościowo nowy okres,

– wyrażając satysfakcję z nawiązania między nimi stosunków dyplomatycznych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

W nowych warunkach politycznych Strony zobowiązują się rozwijać stosunki w duchu przyjaźni, współpracy, wzajemnego szacunku, zrozumienia, zaufania i dobrego sąsiedztwa na podstawie prawa międzynarodowego, w tym zasad suwerennej równości, niestosowania siły lub groźby jej użycia, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, samostanowienia narodów, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, wykonania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Artykuł 2

Strony uważają za nienaruszalną istniejącą i wytyczoną w terenie granicę między nimi i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych oraz nie będą takich roszczeń wysuwać w przyszłości.

Artykuł 3

1. Strony, w celu umocnienia bezpieczeństwa, zaufania, stabilności i współpracy, będą aktywnie współdziałać w odpowiednich europejskich mechanizmach i strukturach na podstawie Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej

Karty dla Nowej Europy, Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej oraz innych międzynarodowych porozumień w dziedzinie rozbrojenia.

2. Strony będą współpracować na rzecz bezpieczeństwa i stabilności w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa regionalnego, i w tym celu będą wspierać proces rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej.

3. W celu zapobiegania rozprzestrzenianiu broni masowej zagłady w świecie, a zwłaszcza w Europie, Strony wyrzekają się posiadania, nabywania i wytwarzania takiej broni. Strony gwarantują także pełną kontrolę wytwarzania i przechowywania na swoich terytoriach materiałów i substancji, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni masowej zagłady, jak również pełną kontrolę eksportu tych materiałów i substancji oraz technologii służących ich wytwarzaniu.

Artykuł 4

1. Zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych Strony będą rozstrzygać spory, które mogłyby powstać między nimi, wyłącznie środkami pokojowymi i wyrzekają się użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.

2. Żadna ze Stron nie pozwoli, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej Stronie.

3. W razie gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały napaści zbrojnej na jedną ze Stron, druga Strona nie będzie udzielała jakiejkolwiek pomocy militarnej i poparcia politycznego takiemu państwu lub takim państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z zasadami i procedurą Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

4. Strony będą przeprowadzać systematyczne konsultacje w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego na wszystkich szczeblach. Jeżeli jedna ze Stron uzna, że powstała sytuacja lub spór, który zagraża lub może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa albo je narusza, Strony przeprowadzą niezwłoczne konsultacje dotyczące sposobów uregulowania sporu lub położenia kresu powstałej sytuacji.

5. Strony będą rozwijać wzajemnie korzystną współpracę wojskową na podstawie odrębnych porozumień.

Artykuł 5

W celu umacniania i dalszej instytucjonalizacji Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i innych struktur ogólnoeuropejskich Strony będą działać na rzecz współpracy politycznej, gospodarczej, ekologicznej, kulturalnej, naukowej, humanitarnej i prawnej, zwłaszcza współtworzenia, rozwijania i upowszechniania ogólnoeuropejskich standardów w tych dziedzinach.

Artykuł 6

1. Strony będą odbywać konsultacje na różnych szczeblach, w tym najwyższym, w celu zapewnienia harmonijnego rozwoju wzajemnych stosunków, jak również współpracy w sprawach o charakterze wielostronnym, stanowiących przedmiot zainteresowania obu Stron, ze szczególnym uwzględnieniem problemów bezpieczeństwa międzynarodowego.

2. Strony będą tworzyć sprzyjające warunki do szerokiego rozwoju kontaktów międzyparlamentarnych.

3. Ministrowie Spraw Zagranicznych obu Stron będą się spotykać przynajmniej raz w roku.

4. Strony będą rozwijać współpracę między odpowiednimi organami władzy i administracji państwowej. W zależności od potrzeb na podstawie odpowiednich porozumień będą powoływać komisje mieszane.

5. Strony wyrażają wspólne zainteresowanie regionalną współpracą wielostronną.

Artykuł 7

1. Strony będą sprzyjać wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej, w tym handlowej, opartej na zasadach rynkowych, i zapewnią dogodne warunki takiej współpracy, z uwzględnieniem ochrony inwestycji, technologii, praw autorskich i patentowych, oraz będą dokonywać odpowiednich regulacji prawnomiędzynarodowych w zakresie obiegu kapitałów, przepływu siły roboczej, towarów i usług, jak również będą zawierać odpowiednie umowy w zakresie współpracy gospodarczej.

2. Strony będą ułatwiać rozwój współpracy przedsiębiorstw państwowych i prywatnych oraz innych podmiotów gospodarczych.

3. Strony będą dokonywać wymiany doświadczeń oraz udzielać sobie pomocy w procesie tworzenia i rozwoju gospodarki rynkowej.

4. Strony będą sprzyjać rozwojowi współpracy naukowej i technicznej.

Artykuł 8

1. Strony będą współpracować w celu doskonalenia wzajemnych i tranzytowych połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu, łącznie z transportem rurociągowym oraz liniami energetycznymi.

2. Strony będą podejmować kroki na rzecz modernizacji i rozwoju połączeń telekomunikacyjnych.

3. Strony będą sprzyjać współpracy międzynarodowej w dziedzinie transportu i łączności. Ich właściwe organy będą zawierać odrębne umowy w tym zakresie, odpowiadające standardom i normom międzynarodowym.

Artykuł 9

1. Strony będą dążyć do zapewnienia trwałego bezpieczeństwa ekologicznego i znaczącego zmniejszenia istniejącego zanieczyszczenia środowiska. Zgodnie z międzynarodowymi standardami będą także dążyć do zapobiegania wszelkim zanieczyszczeniom transgranicznym, między innymi przez stosowanie bezpiecznych technologii i produkcję ekologicznie czystą, zwłaszcza w rejonach przygranicznych oraz w dorzeczach Bugu i Sanu.

2. Strony będą zmierzać do całkowitej likwidacji zagrożeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych, zgodnie ze standardami Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej i innymi odpowiednimi standardami międzynarodowymi. Będą się niezwłocznie wzajemnie informować oraz tworzyć systemy wczesnego ostrzegania i wzajemnej pomocy na wypadek powstania lub niebezpieczeństwa pojawienia się takich zagrożeń.

3. Strony będą brać udział w tworzeniu skoordynowanej międzynarodowej strategii ochrony środowiska, a w szczególności przykładać należytą wagę do ochrony fauny i flory w obu Państwach.

4. Właściwe organy Stron będą zawierać odrębne umowy dotyczące bezpieczeństwa i współpracy ekologicznej, zgodne ze standardami międzynarodowymi.

Artykuł 10

1. Strony będą sprzyjać ustanowieniu i rozwojowi bezpośrednich kontaktów i współpracy między regionami, jednostkami administracyjno-terytorialnymi i miastami Rzeczy-

pospolitej Polskiej i Ukrainy. Szczególna uwaga będzie poświęcona współpracy w obszarach przygranicznych. Strony będą współpracować w dziedzinie perspektywicznego planowania rozwoju regionów przygranicznych.

2. W celu realizacji tych ustaleń będzie utworzona Komisja Międzyrządowa do spraw Współpracy Międzyregionalnej.

3. Strony będą zwiększać liczbę przejść granicznych oraz usprawnią przeprowadzanie kontroli celnej i granicznej.

Artykuł 11

1. Strony, zgodnie z ogólnie obowiązującymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi ochrony mniejszości narodowych, uznają prawo członków mniejszości polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Rzeczypospolitej Polskiej, indywidualnie lub wespół z innymi członkami danej mniejszości, do zachowania, wyrażania i rozwijania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiejkolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa. Strony podejmą niezbędne działania w celu realizacji tego prawa, w szczególności prawa do:

– nauczania i uczenia się języka ojczystego i w języku ojczystym, swobodnego posługiwania się nim, dostępu, rozpowszechniania i wymiany informacji w tym języku,

– zakładania i utrzymywania własnych instytucji i stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych,

– wyznawania i praktykowania swej religii,

– używania imion i nazwisk w brzmieniu przyjętym dla języka ojczystego,

– ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie kraju zamieszkania, jak również przez granice.

2. Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru osoby i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne niekorzystne następstwa. Każda ze Stron będzie chroniła na swoim terytorium tożsamość narodową mniejszości drugiej Strony przed jakimkolwiek działaniem zagrażającym tej tożsamości i tworzyła warunki do jej umacniania.

3. Każda osoba należąca do mniejszości polskiej na Ukrainie oraz ukraińskiej w Rzeczypospolitej Polskiej jest zobowiązana, jak każdy obywatel, do lojalności wobec Państwa swego zamieszkania, kierując się ustawodawstwem tego Państwa.

Artykuł 12

1. Strony będą podejmować i wspierać działania zmierzające do zachowania i rozwijania pozytywnych tradycji wspólnego dziedzictwa oraz przełamywania uprzedzeń i negatywnych stereotypów w stosunkach między obu narodami. W tych celach Strony stworzą warunki do wzajemnego swobodnego rozpowszechniania rzetelnych informacji o wszystkich sferach ich życia społecznego i kulturalnego.

2. Doceniając szczególne znaczenie współpracy w dziedzinie humanitarnej, Strony będą sprzyjać swobodnym kontaktom między obywatelami obydwu Państw, jak również współpracy organizacji społecznych, partii politycznych oraz stowarzyszeń naukowych i twórczych.

3. Uznając doniosłą rolę młodego pokolenia w budowaniu nowych stosunków między narodami, Strony będą sprzyjać dalszemu rozwojowi przyjaznych związków pomiędzy młodzieżą obu Państw.

4. Strony będą udzielać poparcia rozwojowi kontaktów w dziedzinie sportu i turystyki.

Artykuł 13

1. Opierając się na pozytywnych wartościach wielowiekowego wspólnego dziedzictwa kulturowego Polski i Ukrainy oraz ich wkładu do cywilizacji europejskiej, Strony będą sprzyjać współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, przestrzegając światowych i europejskich standardów, określonych w szczególności w konwencjach UNESCO, Europejskiej konwencji kulturalnej z 1953 r. i dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w tym krakowskiego sympozjum na temat dziedzictwa kulturalnego państw uczestniczących w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

2. W celu wzajemnego upowszechniania wiedzy o narodowym dorobku w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, a także dążąc do promocji nowych osiągnięć w tej dziedzinie, każda ze Stron na podstawie odrębnych umów będzie powoływać na terytorium drugiej Strony - przy jej szerokim poparciu dla tej działalności - ośrodki informacji i kultury. Strony będą także ułatwiać rozpowszechnianie prasy, druków i materiałów audiowizualnych drugiej Strony oraz współdziałać w dziedzinie radia, telewizji i agencji prasowych.

3. Strony będą rozszerzać wymianę kulturalną w różnych formach oraz będą sprzyjać współpracy między instytucjami i stowarzyszeniami kulturalnymi, w tym związkami twórczymi, a także bezpośrednim kontaktom między twórcami.

4. Strony będą zapewniać należytą ochronę prawną, materialną i inną znajdującym się na ich terytoriach wartościom, zabytkom i obiektom związanym z dziedzictwem kulturalnym i historycznym drugiej Strony, jak również będą działać na rzecz ich ujawniania, zachowania, scalania, wprowadzania do obiegu kulturalnego, w tym tworzenia swobodnego dostępu do nich. Ponadto Strony zgodnie z normami powszechnego prawa międzynarodowego, porozumieniami dwustronnymi i innymi standardami międzynarodowymi będą zmierzać do ujawnienia i zwrotu dóbr kulturalnych i historycznych, które zaginęły, zostały bezprawnie wywiezione lub w inny nielegalny sposób znalazły się na terytorium drugiej Strony.

5. W celu rozwiązania tych spraw Rządy Stron powołają pełnomocników, którzy podejmą odpowiednie działania.

Artykuł 14

Strony będą działać na rzecz rozwoju współpracy szkół, uczelni i instytucji naukowych, między innymi w dziedzinie wymiany pracowników naukowych, wykładowców, studentów, doktorantów i stypendystów, oraz będą sprzyjać wspólnym pracom badawczym.

Artykuł 15

Strony będą popierać współpracę oświatową, w tym nauczanie języka polskiego na Ukrainie oraz języka ukraińskiego w Rzeczypospolitej Polskiej w ramach szkół i uczelni, a także poza nimi.

Artykuł 16

1. Strony będą rozwijać, intensyfikować i doskonalić stosunki prawne i konsularne, w tym pomoc prawną w sprawach cywilnych, karnych i administracyjnych, z uwzględnieniem ich systemów prawnych oraz umów dwustronnych i wielostronnych, w szczególności odpowiednich konwencji Rady Europy.

2. Strony będą współdziałać w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, terroryzmu, przestępczości gospodarczej, przestępczości związanej z narkotykami, nielegalnego handlu dziełami sztuki, aktów bezprawia stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego i żeglugi morskiej, wytwarzania i wprowadzania do obiegu fałszywych środków

płatniczych, przemytu, a także innych rodzajów przestępczości. Warunki tej współpracy zostaną uzgodnione odrębnie.

Artykuł 17

1. Strony będą rozwijać wszechstronną współpracę w dziedzinie ochrony zdrowia i higieny środowiska, w szczególności w zakresie zwalczania chorób zakaźnych, cywilizacyjnych i innych powodowanych warunkami środowiska, oraz zapobiegania tym chorobom. Strony będą realizować wzajemną wymianę informacji w tych dziedzinach.

2. Strony będą współpracować w dziedzinie ubezpieczeń i opieki społecznej.

Artykuł 18

1. Strony zachowają i obejmą ochroną prawną, jak również będą utrzymywać zgodnie z normami prawa międzynarodowego, w tym humanitarnego, oraz zwyczajami narodowymi i religijnymi, wojskowe i cywilne groby, cmentarze i miejsca pochówku znajdujące się obecnie lub w przyszłości odkryte na ich terytoriach, stanowiące przedmiot pamięci i czci obywateli drugiej Strony.

2. Obywatele obu Stron będą mieli dostęp do grobów, cmentarzy i miejsc pochówku rodaków, które znajdują się na terytorium drugiej Strony.

Artykuł 19

Postanowienia niniejszego traktatu nie naruszają praw i zobowiązań wynikających z dwustronnych i wielostronnych umów obowiązujących w stosunkach każdej ze Stron z innymi państwami.

Artykuł 20

Niniejszy traktat będzie zarejestrowany w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 21

1. Niniejszy traktat podlega ratyfikacji i wejdzie w życie w dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, która nastąpi w Kijowie.

2. Niniejszy traktat zostaje zawarty na okres piętnastu lat. Po tym terminie jego moc obowiązująca ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze Stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu.

Źródło: DzU z 1993 r., nr 125, poz. 573.

Wspólna deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy

Warszawa, 25 czerwca 1996 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski i Prezydent Ukrainy Leonid Kuczma w rezultacie rozmów w Warszawie podczas oficjalnej wizyty Prezydenta Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 25–26 czerwca 1996 r.

wyrażając obopólne pragnienie otwarcia nowej perspektywy w stosunkach między oboma państwami,

opowiadając się za równoprawnymi stosunkami między obu państwami i narodami,

– będąc świadomi współodpowiedzialności za umocnienie bezpieczeństwa oraz stabilizacji sytuacji politycznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej i na całym kontynencie europejskim,

uznając współpracę polsko-ukraińską za istotny czynnik formowania nowej Europy,

– działając w interesie swoich państw i narodów,oświadczają, że:

1. Rozwijając zapisy Traktatu między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z dnia 18 maja 1992 r. oraz opierając się na treści Deklaracji Ministrów Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy o zasadach kształtowania polsko-ukraińskiego partnerstwa z dnia 21 marca 1994 r. (Zob. „Zbiór Dokumentów" 1994, nr 1, s.112–115.), potwierdzają dążenie do rozwoju strategicznego partnerstwa,

2. Istnienie niepodległej Ukrainy jest czynnikiem sprzyjającym utrwaleniu niepodległości Polski, podobnie jak istnienie niepodległej Polski sprzyja utrwaleniu niepodległości Ukrainy.

Rzeczpospolita Polska i Ukraina dążą do zrealizowania idei wspólnej Europy i budowy nowego systemu bezpieczeństwa europejskiego, w którym oba państwa zajmą zgodne z ich aspiracjami i potrzebami miejsce.

3. Rzeczpospolita Polska i Ukraina uznają, że przestrzeganie zobowiązań przewidzianych umowami dwustronnymi oraz wielostronnymi w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Rady Europy i Inicjatywy Środkowoeuropejskiej będzie sprzyjało umocnieniu stabilności na kontynencie europejskim.

4. Aktywne rozwijanie dobrosąsiedzkich i partnerskich stosunków między oboma państwami wymaga kontynuowania stałego, intensywnego dialogu politycznego, a także poszerzania bazy prawno-traktatowej dostosowanej do zmian zachodzących we współczesnej Europie.

5. Uświadamiając sobie kluczowe znaczenie czynnika ekonomicznego w procesie zbliżenia państw Europy Środkowo-Wschodniej do standardów europejskich, Rzeczpospolita Polska i Ukraina będą pogłębiać współpracę gospodarczą, szczególnie w dziedzinach przemysłu ciężkiego, budowy maszyn i konwersji, budownictwa, przemysłu farmaceutycznego, rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych, komunikacji, łączności i zagospodarowania bogactw naturalnych. Za ważny proces uznano dążenie do liberalizacji handlu dwustronnego, stworzenia stosownego systemu wzajemnych rozliczeń, mechanizmu wspierania działalności eksportowej, importowej, inwestycyjnej oraz wymiany doświadczeń i wzajemnej pomocy w realizacji reform gospodarczych. Rzeczpospolita Polska będzie popierać dążenie Ukrainy do wejścia do Środkowoeuropejskiej Umowy o Wolnym Handlu – CEFTA.

6. Uznając nieodwracalność zmian, jakie miały miejsce w Europie w ostatnich latach, biorąc pod uwagę nowy układ sił oraz powstanie jakościowo nowego typu stosunków międzypaństwowych, przede wszystkim w Europie Środkowo-Wschodniej, Rzeczpospolita Polska i Ukraina uznają, że utworzenie efektywnego systemu bezpieczeństwa europejskiego w pewnym stopniu zależeć będzie od tego, jak praktycznie będzie realizowana idea partnerstwa polsko-ukraińskiego. Partnerstwo to, które we współczesnych warunkach opiera się na wspólnych interesach europejskich, będzie sprzyjało pogłębieniu i umocnieniu współpracy Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy ze wszystkimi państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Oba państwa będą nadawały szczególne znaczenie stosunkom z państwami regionu euroatlantyckiego, z którymi mają stosunki bliskiego partnerstwa.

7. Rzeczpospolita Polska i Ukraina będą sobie udzielały wzajemnego poparcia w dążeniu do jak najszybszej integracji z gospodarczymi i politycznymi instytucjami europejskimi oraz strukturami bezpieczeństwa, z uwzględnieniem swoich interesów państwowych.

8. Oba kraje opowiadają się za równoprawnymi stosunkami między państwami i nie ingerencją w sprawy wewnętrzne innych krajów, a także będą przeciwdziałać powstawaniu podziału kontynentu na „strefy wpływu".

9. Rzeczpospolita Polska i Ukraina uznają prawo każdego państwa do wstępowania do międzynarodowych struktur politycznych, gospodarczych i obronnych. Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy odnieśli się ze zrozumieniem do wzajemnie zadeklarowanych stanowisk w kwestii rozszerzenia NATO. Uznali oni, że żadne państwo nie ma prawa weta wobec suwerennych decyzji innego kraju o przyłączeniu się do wybranego przez siebie sojuszu obronnego. Proces rozszerzenia NATO powinien być ewolucyjny i otwarty oraz przyczyniać się do umocnienia politycznej stabilności i bezpieczeństwa w Europie. Prezydenci uzgodnili, że ważną kwestią jest aktywne wprowadzanie w życie programu „Partnerstwo dla Pokoju", który jest istotnym wkładem w umocnienie regionalnej stabilności i bezpieczeństwa oraz porozumieli się co do koordynacji wysiłków obu państw w tej kwestii. Rzeczpospolita Polska i Ukraina będą, w duchu dobrego sąsiedztwa, wymieniać informacje i doświadczenia w tych sprawach. W powyższym celu Komitet Konsultacyjny prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy będzie się spotykał przynajmniej 4 razy w roku.

10. Stwierdzając, iż nastąpiła aktywizacja wojskowej współpracy między Rzecząpospolitą Polską i Ukrainą, Prezydenci uważają za szczególnie ważne prace nad utworzeniem wspólnego polsko-ukraińskiego pododdziału wojskowego dla udziału w operacjach pokojowych ONZ i innych struktur bezpieczeństwa. Strony uważają za konieczny rozwój współpracy między przygranicznymi okręgami wojskowymi oraz kontynuowanie wspólnych ćwiczeń wojskowych.

11. Strony uznają za perspektywiczną polsko-ukraińską współpracę wojskowo-techniczną, w tym wspólne prace nad nowymi rodzajami współczesnej techniki wojskowej i uzbrojenia dla potrzeb sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy. Szczególną uwagę oba państwa będą zwracać na współpracę w dziedzinie konwersji produkcji wojskowej.

12. Kształtując stosunki w sferze społecznej oba państwa konsekwentnie będą przestrzegać zasad demokracji oraz wartości uznanych przez społeczność międzynarodową, a także zapewniać przestrzeganie podstawowych praw i wolności człowieka.

Strony dołożą starań dla zaspokojenia duchowych, oświatowych i kulturalnych potrzeb ukraińskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej i polskiej mniejszości narodowej w Ukrainie, w kontekście funkcjonowania wolnych, demokratycznych społeczeństw obywatelskich. Strony przywiązują szczególne znaczenie do wzajemnego poznania się i zrozumienia obu narodów. W tym celu zostaną powołane: Instytut Kultury Polskiej w Ukrainie i Instytut Kultury Ukraińskiej w Polsce. Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej

i Ukrainy będą popierali działalność organizacji pozarządowych i społecznych, skierowaną na pogłębienie procesu porozumienia między naszymi narodami.

13. Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy uznają, że ważnym czynnikiem zbliżenia polsko-ukraińskiego jest poszerzenie kontaktów międzyludzkich, a także współpracy transgranicznej w dziedzinach gospodarczej, społecznej, kulturalnej i ekologicznej. Strony będą działać na rzecz rozbudowy i modernizacji infrastruktury przejść granicznych związku z powyższym Prezydenci będą działać na rzecz dalszego rozwoju współpracy w ramach Euroregionów „Bug" i „Karpaty". Sporządzono w Warszawie dnia 25 czerwca 1996 r., w dwóch egzemplarzach, każdy w języku polskim i ukraińskim, przy czym oba teksty są autentyczne.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1996, nr 2.

Wspólne oświadczenie prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy o porozumieniu i pojednaniu

Kijów, 21 maja 1997 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Prezydent Ukrainy,

Świadomi historycznej odpowiedzialności wobec dzisiejszych i przyszłych pokoleń Polaków i Ukraińców oraz roli Polski i Ukrainy w umacnianiu bezpieczeństwa i stabilności w Europie Środkowo-Wschodniej, a także doceniając wagę strategicznego partnerstwa obu krajów, kierując się postanowieniami Traktatu o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z dnia 18 maja 1992 r. pewni, że przyszłość stosunków polsko-ukraińskich należy budować na prawdzie i sprawiedliwości oraz głębokim i szczerym porozumieniu i pojednaniu, pragnąc wspólnie przezwyciężyć skomplikowane dziedzictwo polsko-ukraińskich losów, aby cienie przeszłości nie kładły się na dzisiejsze, przyjazne i partnerskie więzi między obydwoma krajami i narodami, niniejszym oświadczają:

W wielowiekowych dziejach polsko-ukraińskiego sąsiedztwa jest wiele wzruszających przykładów szczerej przyjaźni, wzajemnej pomocy i współpracy między oboma narodami. Są w niej wątki braterstwa broni, wzajemnych wpływów kulturowych, wzbogacających oba narody, i sąsiedzka życzliwość.

Nie powinno się jednak pomijać także wątków tragicznych, takich jak dziesięciolecia wojen w wieku XVII i XVIII, przejawy antyukraińskiej polityki władz polskich w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku, prześladowania ludności polskiej na Ukrainie radzieckiej w okresie represji stalinowskich. Nie można zapominać o krwi Polaków przelanej na Wołyniu zwłaszcza w latach 1942–1943, o okrucieństwie polsko-ukraińskich konfliktów w pierwszych latach powojennych. Oddzielną, dramatyczną kartą w historii naszych stosunków była akcja „Wisła", uderzająca w ogół społeczności ukraińskiej w Polsce. Przemilczanie lub jednostronne naświetlanie tych wszystkich faktów nie łagodzi bólu pokrzywdzonych i ich bliskich, nie sprzyja pogłębieniu zrozumienia między naszymi narodami.

Droga do autentycznej przyjaźni wiedzie przede wszystkim przez prawdę i wzajemne zrozumienie. Uznajemy, że żaden cel nie może stanowić usprawiedliwienia dla zbrodni, przemocy i zastosowania odpowiedzialności zbiorowej. Pamiętamy jednocześnie, że niekiedy źródła tych konfliktów były poza Polską i Ukrainą, że były one uwarunkowane przez niezależne od Polaków i Ukraińców okoliczności oraz przez niedemokratyczne systemy polityczne, narzucone naszym narodom wbrew ich woli. Składamy hołd niewinnym – pomordowanym, poległym i przymusowo przesiedlanym Polakom i Ukraińcom. Potępiamy sprawców ich cierpień. Wyrażamy jednocześnie wdzięczność wszystkim, którzy w ciągu tych trudnych lat działali na rzecz zbliżenia naszych narodów.

Obecnie Polska i Ukraina są państwami suwerennymi, dobrymi sąsiadami i strategicznymi partnerami. Dlatego też tak szczególnie ważne jest przezwyciężenie goryczy pozostałej w pamięci wielu Polaków i Ukraińców. Do tego skłania nas nie tylko poszanowanie wartości demokratycznych, szacunek dla praw człowieka, podstawowych zasad i norm prawa międzynarodowego, lecz również życzenie zobaczenia Polski i Ukrainy w zjednoczonej Europie.Interpretacją naszej wspólnej przeszłości, jej złożonych okresów, powinni zająć się specjaliści, którzy w atmosferze otwartości rzetelnie zbadają fakty oraz przygotują ich obiektywne oceny.

Dla lepszego wzajemnego zrozumienia między narodami polskim i ukraińskim pobudzać należy dialog środowisk opiniotwórczych. Należy szerzej wykorzystywać możliwości obywateli polskich pochodzenia ukraińskiego i ukraińskich pochodzenia polskiego, którzy poprzez swoją pracę wnoszą liczący się wkład do kulturalnego i gospodarczego rozwoju naszych państw. Powinni oni być animatorami ścisłej współpracy Polski i Ukrainy. Oba państwa ze swej strony powinny opiekować się nimi i wspierać rozwój polskiej mniejszości w Ukrainie i ukraińskiej mniejszości w Polsce.

Rzeczpospolita Polska i Ukraina dołożą starań, aby świadomość młodych Polaków i Ukraińców nie była obciążona wspomnieniami tragicznych kart historii. Niech przyszłe pokolenia żyją we wspólnym europejskim domu, w którym nie będzie miejsca dla uprzedzeń i nieufności!

W tym przekonaniu, my, Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy, postanawiamy wspólnie objąć patronat nad utrwaleniem idei porozumienia i pojednania polsko-ukraińskiego. W dawnych wiekach nasi przodkowie wylewali wodę na szable na znak pokoju, przymierza i braterstwa. I dzisiaj my, Ukraińcy i Polacy, chcemy wlać w nasze serca uczucia przyjaźni i solidarności.

Na progu XXI wieku pamiętajmy o przeszłości, ale myślmy o przyszłości!

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1997, nr 2.

Wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka wygłoszony w Kijowskim Instytucie Stosunków Międzynarodowych

Kijów, 16 września 1998 r.

Panie i Panowie, Drodzy Przyjaciele!

(...)

Od czasu deklaracji niepodległości Ukrainy Polska niezachwianie stoi na stanowisku, że istnienie niepodległej Ukrainy ma żywotne znaczenie zarówno dla Polski, jak i dla Europy. W polskiej myśli politycznej jest znane twierdzenie marszałka Józefa Piłsudskiego, że nie ma wolności Polski bez wolnej Ukrainy. Dlatego właśnie Polska była pierwszym krajem na świecie, który uznał niepodległość Ukrainy. Francuski historyk Marc Bloc powiedział kiedyś, że „historia jest jak nóż; nożem można ukroić chleb, ale można też zabić". Nasza historia, nasze wspólne polsko-ukraińskie stosunki mogą być albo wielkim ciężarem, albo podstawą do zbudowania rokującej nadzieje przyszłości. Moim gorącym pragnieniem jest, by oba nasze narody okazały się zdolne do wyciągnięcia ze wspólnej historii lekcji na przyszłość zarówno z konfliktów, jak z przyjaznego współistnienia. Można powiedzieć, że nasze narody nigdy nie były sobie obojętne, że nasze stosunki były zawsze naznaczone silnymi emocjami – czasem wrogością, czasem przyjaźnią. Dla nas bardzo duże znaczenie ma zdolność przekształcenia zarówno jednego, jak i drugiego w tworzywo nowych stosunków między naszymi krajami. Polska i Ukraina są w szczególnej sytuacji, jeśli chodzi o cywilizację i to nie tylko w geograficznym sensie. Ta szczególna cecha polega na tym, że tworzą one most, na którym spotykają się cywilizacje łacińska i grecka. Obu krajom, obu cywilizacjom stwarza to możliwości otwarcia się na europejską tradycję, tradycję wyłaniającej się Europy. Powinniśmy mieć świadomość wspólnoty naszego historycznego losu sięgającego czasów, gdy kształtowały się narodowe kultury Polski i Ukrainy, a oba nasze narody formowały się. Spójrzmy także na zbieżność historycznego losu Ukrainy z sytuacją Europy jako całości (...).

Teraz zadaniem historyków jest podjęcie dialogu między Polską i Ukrainą, umożliwiającego poznanie całej prawdy. Należy dać wyraz przekonaniu, iż bez względu na to, jak tragiczne były losy Polaków i Ukraińców, prawda o nich powinna służyć obu narodom.

Współcześnie Polskę i Ukrainę łączy zarówno niedawne doświadczenie historyczne, jak i wspólne interesy. W 1989 r. Europa Środkowa odzyskała wolność. Dwa lata później Ukraina i inne kraje, podległe Związkowi Radzieckiemu, uzyskały niepodległość. Komunizm został obalony – jak powiedział kiedyś Wacław Havel – dzięki potędze ducha, sile poczucia ludzkiej godności. Podstawę zmian, które się dokonały tworzył zespół wartości zakorzenionych w europejskiej tradycji. Wśród nich szczególnie miejsce zajmują poczucie państwa prawa, zasady prywatnej własności i gospodarki rynkowej. Inną bardzo cenioną wartością, należącą do europejskiej tradycji politycznej było przekonanie, że swobody obywatelskie mają fundamentalne znaczenie dla pomyślności narodu. Ta zasada odnosi się do wszystkich państw Środkowej i Wschodniej Europy wyzwolonych spod komunizmu.

Patrząc dziś na mapę Europy, nie wystarczy myśleć w kategoriach położenia geograficznego. Tym, co łączy Polskę i Ukrainę, jest nie dążenie do połączenia się z Zachodem, ale poczucie przynależności do świata wartości politycznych. Wśród tych wartości podstawowe znaczenie mają szacunek dla praw człowieka, wolności obywatelskie, zasady demokracji.

Od lat stosunki polsko-ukraińskie określane są mianem partnerstwa strategicznego. Jednakowóż trzeba zdawać sobie sprawę z odrębności i różnic w sytuacji obu krajów. Dotyczy to członkostwa w traktatach międzynarodowych, sojuszach wojskowych i związkach politycznych. Jesteśmy przekonani, że nasze partnerstwo jest oparte na wspólnocie interesów wyrażających się także w potrzebie stabilizacji regionu. Z tego punktu widzenia Polska chciałaby, by Ukraina znalazła się we wszystkich organizacjach i sojuszach międzynarodowych, do których ona sama należy. Zawsze, gdy Ukraina będzie oczekiwała od Polski pomocy w uzyskaniu członkostwa w tych organizacjach, pomożemy jej. W interesie Polski jest, by demokratyczna Ukraina była zdolna do przeprowadzenia głębokich reform politycznych i gospodarczych. Mamy wrażenie, że Ukraina posuwa się w tym kierunku, ale że najtrudniejsze decyzje są jeszcze przed nią. Polska jest gotowa do udzielenia pomocy w przekształceniach ukraińskiej gospodarki. Taki charakter ma proponowana współpraca amerykańsko-polsko-ukraińska (...).

Jestem przekonany, że każdy może powtórzyć za prezydentem Ukrainy, iż kryzys ten pokazał, jak odmienny jest w tym momencie los Ukrainy. Ale trzeba także zdawać sobie sprawę, że żaden kraj nie jest uodporniony na skutki takiego kryzysu. Zadaniem współpracy obu naszych krajów – Polski i Ukrainy – jest działanie na rzecz stabilizacji regionu. Akceptacja roli, jaką mogą odegrać Polska i Ukraina, nie przychodzi łatwo. Polska liczy, że na początku przyszłego roku stanie się pełnoprawnym członkiem NATO. Polskie aspiracje do członkostwa w NATO znajdują na Ukrainie zrozumienie i poparcie, za które jesteśmy wdzięczni. Nie uzyskaliśmy takiego zrozumienia ze strony Rosji, która jest przekonana, że rozszerzenie NATO stworzy niebezpieczeństwo dla całego regionu Europy Wschodniej. Takie przekonanie wyrażane przez prasę rosyjską podsumował jeden z dziennikarzy zdaniem, że Warszawa „trzyma proch w pogotowiu". Ale Warszawa nie chce sporu. Warszawa nie chce wstępować do NATO przeciwko komukolwiek, a jedynie chce mieć poczucie bezpieczeństwa. Polska chce mieć poczucie, że ma gwarancje dla swej suwerenności i niepodległości. Jesteśmy przekonani, że granica polsko-ukraińska, która wkrótce stanie się granicą Ukrainy z Sojuszem Północnoatlantyckim, będzie dla Ukrainy granicą korzystną. Polska ma także nadzieję, że w niedalekiej przyszłości zostanie członkiem Unii Europejskiej. Rokowania w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej mają rozpocząć się za dwa miesiące. Liczymy, że pod koniec 2002 r. zostanie zakończony zarówno proces negocjacji, jak i procedury ratyfikacyjne. Powstaje pytanie: czy przystąpienie Polski do Unii Europejskiej oddzieli Ukrainę od UE? Pragnę podkreślić tak mocno, jak potrafię, że Polska nie chce „żelaznej kurtyny" na swej wschodniej granicy; Polska nie chce zamknięcia obu krajów. Chcemy, by granica ta była „przyjazna ludziom". Dokonamy tego nie tylko przez deklaracje polityczne, ale w działaniach policjantów, służb granicznych, urzędników celnych i władz lokalnych. Powinniśmy rozumieć to zagadnienie tak, by granica ta stała się „granicą życzliwą ludziom". Jednakowóż musimy także mieć na uwadze, że przystępując do Unii Europejskiej Polska przyjmie na siebie obowiązki sformułowane w porozumieniu z Schengen. Wszystkie wymagania zawarte w porozumieniu z Schengen zostały włączone do Traktatu Amsterdamskiego. Musimy wziąć pod uwagę co to oznacza dla stosunków polsko-ukraińskich. To nie znaczy, że trzeba będzie zamknąć granicę, ale że od obu państw będzie się wymagać kontrolowania granicy. Widmo strachu przed zorganizowaną przestępczością i organizacjami mafijnymi może ogarnąć całą Europę. Musimy podjąć takie działania, które zapewnią, że granice – w tym także zachodnia i południowa granica Ukrainy – będą granicami pod kontrolą. Musimy to zrobić, jeśli beneficjentami zasady „otwartych granic" mają nie być handlarze bronią i narkotykami (...).

Można powiedzieć, że Ukraina, kraj nad Morzem Czarnym, jest położona na obszarze szczególnie wrażliwym, sąsiadującym z regionem dotkniętym konfliktami zbrojnymi. Jest

to jednocześnie wyzwanie dla Ukrainy - wielkiego państwa w tym regionie. Wyzwanie, jakie stoi przed Ukrainą w odniesieniu do przestrzeni poradzieckiej, dotyczy jej działania jako państwa, które rozwiązuje istniejące tam problemy. Prezydent Leonid Kuczma powiedział kiedyś, że trzeba zapobiec „bałkanizacji" Kaukazu. Jestem przekonany, że pod tym wzg!ędem Ukraina może odegrać kluczową rolę. Konflikty na terenie Naddniestrza, Górnego Karabachu i Abchazji mogą wymagać od Ukrainy podjęcia bardzo pilnych działań. Polska, która w tym roku przewodniczy OBWE, oczekuje, że Ukraina taką właśnie rolę odegra w wysiłkach na rzecz światowego pokoju. Jednocześnie współczesny świat osiągnął etap, w którym ważne geopolityczne przemiany następują w dziedzinie eksploatacji najważniejszych surowców energetycznych, w szczególności ropy naftowej i gazu. Wkład Ukrainy w te procesy może być znaczący. Polsko-ukraiński projekt łączący Odessę z Gdańskiem w sprawie transportu ropy naftowej jest ważną częścią programu nowej europejskiej geopolityki. Chciałbym, by polsko-ukraińska współpraca w tej dziedzinie szybko przyniosła konkretne rezultaty (...).

Wielkie zadanie Polski i Ukrainy polega na udowodnieniu, że Europa nie może powstać bez przekraczalnych podziałów wzdłuż linii etnicznych, religijnych i cywilizacyjnych. A zatem nasze państwa nie tylko powinny nalegać na wejście do struktur europejskich, ale i postawić przed nimi istotne wyzwanie.

Kończąc chciałbym powiedzieć, że dla Polski współpraca z Ukrainą ma olbrzymie znaczenie. Oczywiście, doświadczenia obu krajów są odmienne i Ukraina musiała żyć pod rządami totalitarnymi znacznie dłużej niż Polska. To powoduje, że wychodzenie Ukrainy z totalitaryzmu jest znacznie trudniejsze. Ale Polska może być pomocna w przekształcaniu się Ukrainy w państwo nowoczesne i pomyślnie rozwijające się. Polskie doświadczenia mogą być użyteczne dla Ukrainy. Chcielibyśmy zaproponować podzielenie się naszymi doświadczeniami. Chcemy także zapewnić Ukrainę, że nasze wstąpienie do NATO i Unii Europejskiej jest całkowicie zgodne z interesami obu naszych państw. Chcę także wyrazić nadzieję, że stosunki między Polską i Ukrainą nadal będą się pogłębiać i polepszać. Pragnę wyrazić przekonanie, że los tych stosunków zależy teraz od młodego pokolenia Polaków i Ukraińców. Osobiście należę do generacji, której myślenie ukształtowały wojna i totalitaryzm. Jestem przekonany, że przekażemy młodemu pokoleniu znaczenie idei wolności. Ale to od was, młodego pokolenia Ukrainy i młodego pokolenia Polski zależy urzeczywistnienie takiego modelu współczesnej, zjednoczonej Europy, który jest przyjazny ludziom.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 3–4.

Wspólne oświadczenie w sprawie inicjatywy współpracy polsko-amerykańsko-ukraińskiej

Kijów, 29 października 1998 r.

Współpraca między Rzecząpospolitą Polską, Ukrainą i Stanami Zjednoczonymi Ameryki będzie służyła umocnieniu wyjątkowej atmosfery zaufania i zrozumienia między naszymi trzema państwami. Trzy kraje w pełni popierają rozwój otwartych gospodarek wolnorynkowych, będących środkiem zapewniającym dobrobyt i pomyślność ich narodów. Stosunki pomiędzy nimi opierają się na wzajemnym rozumieniu praw człowieka i wolności, demokracji, gospodarki wolnorynkowej oraz potrzebie rozwoju i zachowania wspólnych wartości. Opierając się na istniejących bogatych więziach historycznych, kulturalnych, politycznych i handlowych, trzy kraje uzgodniły, że utworzą nowy mechanizm w celu intensyfikacji trójstronnej współpracy gospodarczej. Zadaniem tego mechanizmu będzie dzielenie się wiedzą i doświadczeniem zdobytymi w procesie transformacji Polski do gospodarki wolnorynkowej w celu wspierania ukraińskich reform gospodarczych. Zasadniczym celem tej inicjatywy będzie usprawnienie i wspieranie już istniejących oraz rozwój nowych projektów współpracy z udziałem struktur rządowych, organizacji pozarządowych, firm prywatnych oraz obywateli wszystkich trzech krajów (...).

Współpraca polsko-ukraińsko-amerykańska w priorytetowych dziedzinach stworzy warunki pozwalające na rozwój współpracy.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 3–4.

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy

Warszawa, 23 czerwca 1992 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podaje do powszechnej wiadomości: W dniu 23 czerwca 1992 r. w Warszawie został podpisany między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy w następującym brzmieniu:

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś, zwane dalej „Umawiającymi się Stronami", kierując się celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karty dla Nowej Europy, jak również innych dokumentów współpracy europejskiej, świadome swej odpowiedzialności za pokój i bezpieczeństwo w świecie, pragnąc wnieść wkład w budowę sprawiedliwego i pokojowego ładu w Europie, potwierdzając poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasad demokracji, sprawiedliwości i tolerancji, stanowiących niezbywalny element dziedzictwa europejskiego, doceniając znaczenie przyjaznych stosunków polsko-białoruskich dla umocnienia zaufania i współpracy na kontynencie europejskim, a w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej, biorąc pod uwagę, że Polska i Białoruś mają w dużej mierze wspólną historię, której najlepszą tradycją jest współistnienie i wzajemne wzbogacanie kultur, uwzględniając etniczną i kulturową bliskość narodów polskiego i białoruskiego, uwzględniając fakt, że Polacy i Białorusini, mieszkający na terytoriach obydwu Umawiających się Stron, wnoszą istotny wkład w rozwój obu Państw i kultury obu narodów, dążąc do umocnienia podstaw dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś, a także do pogłębiania wzajemnego zrozumienia między narodami polskim i białoruskim, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Umawiające się Strony kształtują swoje stosunki jako zaprzyjaźnione Państwa w duchu wzajemnego szacunku, dobrosąsiedztwa i partnerstwa. Kierują się zasadami suwerennej równości, niestosowania siły lub groźby jej użycia, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, pokojowego rozstrzygania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód oraz prawa narodów do samostanowienia.

Artykuł 2

Umawiające się Strony potwierdzają istniejącą między nimi granicę, uważają tę granicę za nienaruszalną i stwierdzają, że nie mają i nie będą mieć w przyszłości wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych.

Artykuł 3

Umawiające się Strony zobowiązują się umacniać europejskie mechanizmy bezpieczeństwa, stabilności i współpracy na podstawie Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karty dla Nowej Europy, innych dokumentów

Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie.

Artykuł 4

Umawiające się Strony będą wspierać proces rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej. Będą one także dążyć do dalszego ograniczenia sił zbrojnych i zbrojeń w Europie do stopnia wystarczającego do obrony oraz umacniać środki budowy zaufania i bezpieczeństwa w sferze militarnej.

Artykuł 5

Zgodnie z Układem o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej Umawiające się Strony będą współpracować na rzecz nierozprzestrzeniania tej broni, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej. Będą one współdziałać w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni masowej zagłady.

Artykuł 6

Umawiające się Strony zobowiązują się, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, do rozstrzygania sporów mogących powstać między nimi wyłącznie środkami pokojowymi.

Artykuł 7

1. Umawiające się Strony wyrzekają się użycia siły lub groźby jej użycia we wzajemnych stosunkach.

2. Żadna z Umawiających się Stron nie pozwoli, aby jej terytorium było wykorzystywane przez państwo trzecie lub państwa trzecie w celach zbrojnej agresji lub wrogiej działalności przeciwko drugiej Umawiającej się Stronie.

3. W razie gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały napaści zbrojnej na jedną z Umawiających się Stron, druga Umawiająca się Strona zobowiązuje się do nie udzielania pomocy militarnej ani jakiegokolwiek poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

4. Wymienione wyżej zobowiązania nie naruszają praw i obowiązków Umawiających się Stron, wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 8

Umawiające się Strony będą przeprowadzać konsultacje w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego. Jeżeli jedna z Umawiających się Stron uzna, że powstała sytuacja lub konflikt zagraża pokojowi międzynarodowemu lub europejskiemu bezpieczeństwu bądź je narusza, Umawiające się Strony przeprowadzą bezzwłoczne konsultacje na temat możliwych sposobów przezwyciężenia zaistniałej sytuacji lub uregulowania konfliktu. Takie konsultacje będą prowadzone zgodnie z dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Artykuł 9

Umawiające się Strony będą, w razie potrzeby, przeprowadzać konsultacje w dziedzinie obrony w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.

Artykuł 10

1. Umawiające się Strony będą rozwijać regularne kontakty między organami władzy i administracji państwowej. Przywiązują one szczególne znaczenie do wzajemnych stosunków międzyparlamentarnych.

2. Spotkania i konsultacje na najwyższym szczeblu będą dokonywane w celu zapewnienia rozwoju stosunków dwustronnych i zharmonizowania stanowisk w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.

3. Ministrowie Spraw Zagranicznych będą odbywać regularne konsultacje przynajmniej raz w roku.

4. W zależności od potrzeb i na podstawie wzajemnego porozumienia Umawiające się Strony mogą tworzyć odpowiednie komisje mieszane.

Artykuł 11

1. Umawiające się Strony będą sprzyjać ustanowieniu i rozwojowi bezpośrednich kontaktów i współpracy między regionami, miastami i innymi jednostkami administracyjno-terytorialnymi Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białoruś. Szczególna uwaga będzie poświęcona współpracy na obszarach przygranicznych. W tych sprawach zostaną zawarte odrębne porozumienia oraz zostanie utworzona komisja międzyrządowa do spraw współpracy regionalnej i przygranicznej.

2. Umawiające się Strony zwiększą liczbę przejść granicznych, dokonają ich modernizacji zgodnie ze standardami międzynarodowymi oraz usprawnią kontrolę graniczną i celną, w tym podejmą stosowne kroki w celu uproszczenia postępowania w sprawach kontroli granicznej i celnej obywateli obu Państw.

Artykuł 12

1. Umawiające się Strony będą usilnie sprzyjać działaniom zmierzającym do kontynuowania pozytywnych tradycji stosunków między obu narodami. Stworzą one warunki do swobodnej wymiany rzetelnej informacji we wszystkich sferach życia społecznego i kulturalnego.

2. Umawiające się Strony będą aktywnie sprzyjać rozszerzaniu kontaktów między ich obywatelami. Będą tworzyć odpowiednie warunki do rozwijania stosunków między partiami politycznymi, ruchami społecznymi, związkami zawodowymi, stowarzyszeniami naukowymi i twórczymi, innymi organizacjami społecznymi, instytucjami wyznaniowymi, fundacjami i środkami masowego przekazu.

3. Umawiające się Strony uznają doniosłą rolę młodego pokolenia w kształtowaniu nowych stosunków między narodami i będą popierać rozwój przyjaznych związków między młodzieżą obu Państw.

4. Umawiające się Strony będą sprzyjać rozwojowi współpracy w dziedzinie sportu i turystyki.

Artykuł 13

Umawiające się Strony zobowiązują się do respektowania międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych, w szczególności zawartych w międzynarodowych paktach praw człowieka, Akcie końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Dokumencie spotkania kopenhaskiego w sprawie ludzkiego wymiaru oraz Paryskiej Karcie dla Nowej Europy.

Artykuł 14

1. Umawiające się Strony potwierdzają, że osoby należące do mniejszości polskiej w Republice Białoruś oraz mniejszości białoruskiej w Rzeczypospolitej Polskiej mają prawo, indywidualnie lub wespół z innymi członkami swojej grupy, do swobodnego zachowania, rozwijania i wyrażania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiejkolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa.

2. Umawiające się Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru dokonywanego przez osoby i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne negatywne następstwa.

Artykuł 15

Umawiające się Strony gwarantują, że osoby wymienione w artykule 14 mają w szczególności prawo, indywidualnie lub wespół z innymi członkami swej grupy, do: – swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznym, dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany, a także używania swych imion i nazwisk w brzmieniu przyjętym dla języka ojczystego, – zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i innych, które mogą ubiegać się o dobrowolną pomoc finansową lub inną, jak również o pomoc państwową, zgodnie z prawem krajowym, korzystać z dostępu do środków masowego przekazu, a także uczestniczyć w działalności międzynarodowych organizacji pozarządowych, – wyznawania i praktykowania swej religii, w tym nabywania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku ojczystym, – ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą na terytorium swego Państwa, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych państw, z którymi łączą je wspólne pochodzenie etniczne lub narodowe, dziedzictwo kulturalne lub przekonania religijne – korzystania ze środków prawnych, przewidzianych ustawodawstwem wewnętrznym Państwa zamieszkania, dla urzeczywistnienia i ochrony swych praw.

Artykuł 16

1. Umawiające się Strony będą rozwijać konstruktywną współpracę w zakresie ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych, traktując je jako czynnik wzmocnienia wzajemnego zrozumienia i dobrosąsiedzkich stosunków między narodami polskim i białoruskim.

2. Umawiające się Strony w trakcie realizacji rozwoju regionalnego będą uwzględniać społeczne i ekonomiczne interesy osób wymienionych w artykule 14 oraz ich organizacji lub stowarzyszeń.

3. Umawiające się Strony będą starać się zapewnić osobom, o których mowa w artykule 14, odpowiednie możliwości nauczania ich języka ojczystego lub nauczania w tym języku w placówkach oświatowych, a także, gdzie jest to możliwe i konieczne, posługiwania się językiem ojczystym wobec władz publicznych. W programach nauczania placówek oświatowych, do których uczęszczają wyżej wymienione osoby, będzie uwzględniona w szerszym zakresie historia i kultura mniejszości narodowych. 4. Umawiające się Strony będą szanować prawo osób, o których mowa w artykule 14, do uczestnictwa w sprawach publicznych, w szczególności dotyczących ochrony i umacniania ich tożsamości, a także w razie potrzeby przeprowadzać konsultacje z organizacjami lub stowarzyszeniami tych osób.

Artykuł 17

Umawiające się Strony są zgodne co do tego, że osoby, o których mowa w artykule 14, powinny przestrzegać ustawodawstwa Państwa swego zamieszkania.

Artykuł 18

1. Umawiające się Strony będą sprzyjać wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej, dążąc do zachowania i rozwoju tradycyjnych powiązań ekonomicznych i handlowych, z uwzględnieniem potrzeb i realnych możliwości obu Państw, w oparciu o zasady gospodarki rynkowej.

2. Umawiające się Strony będą tworzyć dogodne warunki ekonomiczne, finansowe, podatkowe i prawne dla działalności gospodarczej, w tym rozwoju przedsiębiorczości. Będą popierać i ochraniać inwestycje, przestrzegać norm prawa autorskiego i patentowego, a także ułatwiać przepływ przez granice towarów, usług, siły roboczej i kapitałów.

3. Umawiające się Strony będą ułatwiać rozwój bezpośredniej współpracy przedsiębiorstw państwowych, prywatnych oraz innych podmiotów gospodarczych, a także dokonywać wymiany doświadczeń oraz udzielać sobie pomocy szkoleniowej i innej w procesie tworzenia gospodarki rynkowej.

Artykuł 19

Umawiające się Strony będą rozszerzać współpracę w celu doskonalenia bezpośrednich i tranzytowych połączeń i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu, łącznie z transportem rurociągowym i liniami energetycznymi. Sprawy te będą przedmiotem odrębnych umów.

Artykuł 20

Umawiające się Strony będą podejmować właściwe kroki, w tym zawierając odpowiednie porozumienia, w celu modernizacji i zapewnienia kompatybilnej łączności telefonicznej, telegraficznej i pocztowej, a także rozwijać współpracę w dziedzinie elektronicznego przetwarzania danych.

Artykuł 21

1. Umawiające się Strony będą pogłębiać współpracę w dziedzinie ochrony i polepszania stanu środowiska, zapobiegania transgranicznym zanieczyszczeniom, w szczególności w dorzeczu rzeki Bug, zmniejszania i likwidacji następstw awarii i klęsk żywiołowych, racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych, rozszerzania sfery produkcji ekologicznie czystej i realizacji najbardziej efektywnych przedsięwzięć w zakresie ochrony i odtwarzania należytego stanu środowiska. Właściwe organy obu Państw będą w szczególności dokonywać wymiany informacji w tym zakresie oraz przeprowadzać regularne konsultacje.

2. Umawiające się Strony, świadome konsekwencji, które spowodowała czarnobylska katastrofa, dołożą szczególnych starań w celu minimalizacji i likwidacji jej skutków. Zobowiązują się one do bezzwłocznego wzajemnego informowania się w przypadkach powstania lub niebezpieczeństwa pojawienia się zagrożenia promieniotwórczego, chemicznego i biologicznego.

3. Umawiające się Strony zawrą odrębne porozumienia w sprawie bezpieczeństwa i współpracy ekologicznej, zgodne ze standardami międzynarodowymi.

4. Umawiające się Strony będą brać udział w tworzeniu skoordynowanej międzynarodowej strategii w dziedzinie ochrony środowiska, a także współpracować w rozwiązywaniu globalnych, w szczególności europejskich, problemów ekologicznych.

Artykuł 22

1. Nawiązując do pozytywnych wartości wielowiekowego dziedzictwa kulturowego narodów polskiego i białoruskiego oraz ich wkładu do cywilizacji europejskiej, Umawiają-

ce się Strony będą sprzyjać dalszej współpracy w dziedzinie kultury, nauki, oświaty i informacji. Wezmą one pod uwagę postanowienia Dokumentu krakowskiego sympozjum Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w sprawie europejskiego dziedzictwa kulturalnego.

2. W celu wzajemnego upowszechniania wiedzy o narodowym dorobku w dziedzinie kultury, nauki, oświaty i informacji każda z Umawiających się Stron powoła ośrodki kulturalne na terytorium drugiej Umawiającej się Strony, które będą korzystać z szerokiego poparcia Państwa siedziby.

3. Umawiające się Strony będą współdziałać w dziedzinie środków masowego przekazu, a także ułatwiać rozpowszechnianie książek, prasy i przekazów audiowizualnych drugiej Umawiającej się Strony.

4. Umawiające się Strony będą rozszerzać wymianę kulturalną w różnych formach, sprzyjać współpracy między instytucjami i organizacjami kulturalnymi, w tym związkami twórczymi, na szczeblu ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym, a także popierać bezpośrednie kontakty między twórcami kultury i sztuki. 5. Każda z Umawiających się Stron będzie zapewniać należytą ochronę prawną, materialną i inną znajdującym się na jej terytorium wartościom, zabytkom i obiektom związanym z dziedzictwem kulturalnym i historycznym drugiej Umawiającej się Strony lub wspólnym, jak również będzie działać na rzecz ich ujawnienia, zachowania, scalania i wprowadzania do obiegu kulturalnego, w tym tworzenia swobodnego dostępu do nich.

6. Zgodnie z międzynarodowymi normami i standardami, a także na podstawie dwustronnych porozumień, Umawiające się Strony podejmą i będą wspierać działania zmierzające do ujawnienia i zwrotu dóbr kulturalnych i historycznych, które zaginęły, zostały bezprawnie wywiezione lub w inny nielegalny sposób znalazły się na terytorium drugiej Umawiającej się Strony.

7. Umawiające się Strony będą rozszerzać współdziałanie w dziedzinie nauki, techniki i oświaty. Będą sprzyjać rozwojowi współpracy szkół, wyższych uczelni i innych instytucji naukowych, między innymi w zakresie wymiany studentów, pracowników naukowych i stypendystów, a także popierać nauczanie języka polskiego w Republice Białoruś oraz języka białoruskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 23

1. Umawiające się Strony będą popierać wszechstronną współpracę w dziedzinie ochrony zdrowia i higieny sanitarnej, w szczególności w zakresie zapobiegania oraz zwalczania chorób zakaźnych i związanych ze współczesną cywilizacją.

2. Umawiające się Strony będą dążyć do ścisłego współdziałania w dziedzinie pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej. W tym celu zawrą odpowiednie umowy.

Artykuł 24

1. Umawiające się Strony będą doskonalić stosunki konsularne, a także, na podstawie odrębnych umów, realizować obrót prawny w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych i administracyjnych.

2. Umawiające się Strony będą współdziałać w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, terroryzmu, przestępczości gospodarczej, nielegalnego handlu bronią, narkotykami i dziełami sztuki, bezprawnych aktów wymierzonych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego i żeglugi morskiej, przemytu, nielegalnej migracji, wytwarzania i wprowadzania do obiegu fałszywych środków płatniczych, a także innych rodzajów przestępstw. Warunki tej współpracy zostaną określone w odrębnych porozumieniach, które będą zawierać w szczególności postanowienia o wymianie doświadczeń i informacji w tych dziedzinach.

Artykuł 25

1. Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się do objęcia ochroną prawną, jak również utrzymywania – zgodnie z normami prawa międzynarodowego, w tym humanitarnego, oraz zwyczajami narodowymi i religijnymi – wojskowych i cywilnych cmentarzy, grobów i miejsc pochówku, znajdujących się obecnie lub odkrytych w przyszłości na jej terytorium, stanowiących przedmiot pamięci obywateli drugiej Umawiającej się Strony.

2. Obywatele każdej z Umawiających się Stron będą mieć zapewniony dostęp do znajdujących się na terytorium drugiej Umawiającej się Strony grobów i miejsc pochówku rodaków oraz możliwość opieki nad nimi.

3. Umawiające się Strony będą współdziałać w ustalaniu i rejestracji miejsc pochówku obywateli drugiej Umawiającej się Strony na swoim terytorium.

Artykuł 26

Postanowienia niniejszego traktatu nie naruszają praw i zobowiązań wynikających z dwustronnych i wielostronnych umów, obowiązujących w stosunkach każdej z Umawiających się Stron z innymi państwami.

Artykuł 27

Niniejszy traktat podlega ratyfikacji i wejdzie w życie w dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, która nastąpi w Mińsku.

Artykuł 28

Niniejszy traktat zostaje zawarty na okres 15 lat. Po tym terminie jego moc obowiązująca ulega automatycznie każdorazowo przedłużeniu na okres pięcioletni, jeżeli żadna z Umawiających się Stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu.

Artykuł 29

Niniejszy traktat, po jego wejściu w życie, zostanie zarejestrowany w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Sporządzono w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r. w dwóch egzemplarzach, każdy w językach polskim i białoruskim, przy czym obydwa teksty mają jednakową moc. Po zapoznaniu się z powyższym traktatem, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

– został on uznany za słuszny w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych,

– jest on przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony,

– będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 29 października 1992 r.

Źródło: DzU z 1993 r., nr 118, poz. 527.

Konwencja między rządem Rzeczypospolitej Polskiej, rządem Królestwa Danii i Rządem Republiki Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego

Szczecin, 5 września 1998 r.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, Rząd Królestwa Danii oraz Rząd Republiki Federalnej Niemiec: biorąc pod uwagę przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 4 kwietnia 1949 r., zmienionego dnia 17 października 1951 r., oraz do Umowy między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych (NATO SOFA) z dnia 19 czerwca 1951 r., mając na uwadze porozumienie zawarte między ich Ministerstwami Obrony z dnia 17 sierpnia 1995 r., powołując się na decyzję swych ministrów obrony z dnia 16 kwietnia 1998 r. w sprawie utworzenia Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego (zwanego dalej „Korpusem"), uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Cel konwencji

Celem niniejszej konwencji jest określenie zakresu odpowiedzialności Umawiających się Stron, zasad organizacji i współpracy w ramach Korpusu oraz statusu jego Kwatery Głównej.

Porozumienia wykonawcze do niniejszej konwencji zostaną zawarte przez ministerstwa obrony.

Artykuł 2

Definicje

W rozumieniu niniejszej konwencji poniższe pojęcia oznaczają:

a) „Korpus" – wszystkie elementy składowe wymienione w artykule 4 niniejszej konwencji, łącznie z personelem, sprzętem i towarami dostarczonymi przez Umawiające się Strony w celu współpracy w ramach wspólnie wytyczonych celów;

b) „Kwatera Główna" – wszystkie elementy składowe wymienione w artykule 4 ustęp 1 litery a) i b) oraz ustępach 2 i 3 niniejszej konwencji, łącznie z personelem, sprzętem i towarami dostarczonymi przez Umawiające się Strony w celu współpracy w ramach wspólnie wytyczonych celów;

c) „Porozumienie" – Porozumienie dotyczące działalności Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.

Artykuł 3

Zadania i misje

1. Zgodnie z konstytucjami narodowymi oraz z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych, jak również decyzjami podjętymi przez właściwe organy Państw uczestniczących, do zadań Korpusu będzie należeć:

a) planowanie i działanie na rzecz wspólnych celów obronnych zgodnie z artykułem 5 Traktatu Północnoatlantyckiego;

b) wnoszenie wkładu przez swoją Kwaterę Główną w wielonarodowe operacje mające na celu rozwiązywanie sytuacji kryzysowych, łącznie z misjami pokojowymi prowadzonymi w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego

bądź innych regionalnych porozumień na podstawie rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych, jak np. Dowództwo Sił Lądowych w Połączonych Siłach do Zadań Specjalnych (CJTF) lub jak Dowództwo Wojsk; operacje te mogą być przeprowadzane wraz z wojskami podległymi lub oddelegowanymi do Korpusu do tych celów;

c) planowanie i przygotowywanie przez swą Kwaterę Główną, a na wezwanie – również prowadzenie misji humanitarnych i ratowniczych, łącznie z misjami realizowanymi w czasie klęsk żywiołowych.

2. Korpus zostanie podporządkowany NATO i jako taki zostanie w pierwszej kolejności wcielony do Sojuszniczych Sił Obszaru Cieśnin Bałtyku (BALTAP) Połączonego Dowództwa Północno-Wschodniego (JHQ NE) celem wspólnego szkolenia i ćwiczeń. Korpus może być wykorzystywany przez inne odpowiednie organizacje po każdorazowym uprzednim uzgodnieniu przez właściwe organy państwowe.

3. Narodowe wkłady do Korpusu będą również dostępne dla celów narodowych.

Artykuł 4

Struktura organizacyjna Korpusu

1. Korpus będzie się składać z:

a) wielonarodowej Kwatery Głównej, tzn. Sztabu Korpusu, w tym wielonarodowego Plutonu Centrum Systemów Łączności i Informacji (CISC) oraz Kompanii przy Kwaterze Głównej, zapewnionych przez Polskę;

b) wielonarodowej Brygady Wspomagania Dowodzenia przy Kwaterze Głównej, zintegrowanej w czasie pokoju z głównym zespołem Sztabu Korpusu (G6); oraz innych wkładów narodowych wyznaczonych do Korpusu zgodnie z Porozumieniem lub udostępnianych Korpusowi przez Umawiające się Strony w poszczególnych przypadkach.

2. Korpus będzie wspomagany przez wspólnie z nim stacjonujące Centrum Koordynacji Działań Powietrznych (AOCC) i Morską Komórkę Łącznikową (MLC).

3. Wkłady narodowe do Kwatery Głównej będą wspierane przez narodowe komponenty wspomagające (NSE).

Artykuł 5

Język

Język angielski będzie oficjalnym językiem roboczym Korpusu.

Artykuł 6

Status prawny

1. Postanowienia Umowy NATO SOFA będą mieć zastosowanie do Kwatery Głównej oraz do jej personelu wojskowego i cywilnego, a także do członków ich rodzin. W odniesieniu do personelu oraz sprzętu Korpusu postanowienia Umowy NATO SOFA, a także innych obowiązujących umów dotyczących wizytujących sił zbrojnych stosuje się uzupełniająco do postanowień niniejszej konwencji; w innych sytuacjach postanowienia te stosować się będzie bez zmian.

2. W celu zastosowania postanowień Umowy NATO SOFA do Kwatery Głównej pojęcia: „siły zbrojne", „personel cywilny" oraz „członek rodziny", ilekroć występują w Umowie NATO SOFA, będą oznaczać:

a) „siły zbrojne" – przydzielony Kwaterze Głównej personel, który wchodzi w skład wojsk lądowych, morskich lub powietrznych którejkolwiek z Umawiających się Stron;

b) „personel cywilny" – pracowników cywilnych nie będących bezpaństwowcami ani obywatelami jakiegokolwiek Państwa, które nie jest Umawiającą się Stroną niniejszej konwencji, ani też obywatelami bądź osobami zamieszkałymi na stałe w Państwie przyj-

mującym, przydzielonych do Kwatery Głównej i zatrudnionych w służbach sił zbrojnych Państwa uczestniczącego.

c) „członek rodziny" – współmałżonka lub współmałżonkę członka sił zbrojnych lub personelu cywilnego, o którym mowa w literach a) i b) niniejszego ustępu, albo dziecko będące na jego lub jej utrzymaniu.

3. Kwatera Główna oznacza siły zbrojne dla celów artykułu II, artykułu V ustęp 2, artykułu VII ustęp 10, artykułu VIII ustęp 5, artykułu IX ustępy 2, 3, 4, 7 i 8 oraz artykułu XIII Umowy NATO SOFA.

Artykuł 7

Wypłata roszczeń

Roszczenia stron trzecich, inne niż roszczenia umowne, wynikające z czynów bądź zaniechań popełnionych lub spowodowanych przez członków Korpusu wymienionych w artykule 4 ustęp 1 litera a) (z wyłączeniem części Kompanii przy Kwaterze Głównej odpowiedzialnych za administrację, ochronę oraz zarządzanie koszarami), ustęp 1 litera b) oraz ustęp 2, podczas pełnienia obowiązków służbowych lub służbowego korzystania z dowolnego sprzętu przez wyżej wymienione osoby, powodujących szkody, będą ponoszone w równych częściach przez Umawiające się Strony oraz wypłacane całkowicie z Wielonarodowego Budżetu, określonego w artykule 10.

Artykuł 8

Zwolnienia podatkowe

1. Postanowienia artykułu X Umowy NATO SOFA w sprawie zwolnień z podatków od wynagrodzeń oraz uposażeń członków sił zbrojnych i personelu cywilnego mają zastosowanie do personelu Kwatery Głównej otrzymującego uposażenie lub wynagrodzenie od sił zbrojnych, w których pełnią służbę lub w których są zatrudnieni, z zastrzeżeniem że ustęp powyższy nie zwalnia wymienionych wyżej członków sił zbrojnych lub personelu cywilnego od podatków nałożonych przez Państwo wysyłające.

2. W celu ułatwienia ustanowienia, zbudowania, utrzymania oraz działalności Kwatery Głównej obciążenia z tytułu ceł i podatków od towarów i usług wykorzystywanych do tych celów zostaną zawieszone tak dalece, jak to możliwe. Szczegóły zostaną uregulowane w drodze porozumienia między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

3. Towary i usługi wwiezione przez personel Kwatery Głównej oraz członków rodzin na własne potrzeby będą zwolnione z ceł i podatków. Rodzaje i ilości tych towarów oraz usług zostaną określone w porozumieniu między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

4. Towary i usługi wwiezione przez Kwaterę Główną na jej potrzeby oraz sprzedawane w mesach, kantynach i barach Kwatery Głównej będą zwolnione z wszelkich ceł i podatków. Rodzaje i ilości tych towarów oraz usług zostaną określone w porozumieniu między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

5. Nadwyżka oraz zużyty sprzęt wwieziony lub dostarczany do Kwatery Głównej zwolniony z ceł i podatków może zostać sprzedany lub przekazany innym użytkownikom zgodnie z obowiązującymi przepisami Państwa przyjmującego.

6. Postanowienia zawarte w artykule XI ustępy 5 i 6 Umowy NATO SOFA nie mają zastosowania do obywateli Państwa przyjmującego, chyba że obywatele ci należą do sił zbrojnych Państwa uczestniczącego innego niż Państwo przyjmujące.

7. Pojęcie „cła i podatki" nie obejmuje opłat za wyświadczone usługi.

Artykuł 9

Rachunki bankowe

1. W celu ułatwienia wykonywania Wielonarodowego Budżetu Kwatera Główna może posiadać dowolne waluty, a także prowadzić rachunki w dowolnej walucie.

2. Umawiające się Strony ułatwią przelew środków Kwatery Głównej z jednego kraju do drugiego oraz wymianę dowolnej waluty, będącej w posiadaniu Kwatery Głównej, na dowolną inną walutę, ilekroć zajdzie potrzeba zaspokojenia potrzeb Kwatery Głównej w tym zakresie.

3. Konta bankowe Kwatery Głównej mogą być zwolnione z wewnętrznych przepisów dewizowych oraz z wszelkich krajowych środków bezpieczeństwa dotyczących kont bankowych zgodnie z porozumieniem zawartym między bankiem a Kwaterą Główną.

Artykuł 10

Wielonarodowy Budżet

1. Dla elementów składowych Korpusu wymienionych w ustępie 2 niniejszego artykułu zostanie utworzony Wielonarodowy Budżet o równych udziałach. Zakres i finansowanie Wielonarodowego Budżetu będzie uzgadniane corocznie przez Ministerstwa Obrony zgodnie z przepisami wewnętrznymi.

2. Elementy składowe Korpusu, które mają być finansowane w równych częściach przez Umawiające się Strony, określa Artykuł 4 ustęp 1 litera a) (z wyłączeniem części Kompanii przy Kwaterze Głównej odpowiedzialnych za administrację, ochronę i zarządzanie koszarami), ustęp 1 litera b) oraz ustęp 2.

3. Do administracji i gospodarki finansowej Korpusu będą mieć zastosowanie przepisy obowiązujące w NATO, chyba że Umawiające się Strony postanowią inaczej.

4. Wykonanie Wielonarodowego Budżetu i wielonarodowych rozliczeń będzie corocznie kontrolowane przez właściwe krajowe instytucje kontrolne na zasadzie rotacji. Czynności te będą obejmować aspekty finansowe i wykonawcze i oparte będą na wzajemnie przyjętych procedurach.

5. Niezależnie od corocznej kontroli na zasadzie rotacji, krajowe instytucje kontrolne mają prawo zażądać wszelkich informacji i zbadać wszystkie dokumenty, które uznają za konieczne dla dokonania kontroli udziałów narodowych, oraz poinformować o wynikach kontroli swoje rządy i parlamenty. Wnioski takie powinny być kierowane do Dowódcy Korpusu.

Artykuł 11

Zdolność do zawierania umów

1. W imieniu Państw uczestniczących Kwatera Główna będzie miała zdolność do:

a) zawierania umów;

b) nabywania i sprzedawania rzeczy ruchomych oraz

c) wnoszenia, rozważania i rozpatrywania lub rozstrzygania roszczeń.

2. Umowy dotyczące wspólnych celów obciążające Wielonarodowy Budżet będą zawierane, wraz z wynikającymi z nich skutkami prawnymi, w imieniu Państw uczestniczących. W oparciu o potrzeby przedstawione przez Dowódcę Korpusu uprawnione organy narodowe będą współpracować w tym zakresie za wspólną zgodą.

3. Wszelkie aktywa finansowane z Wielonarodowego Budżetu staną się wspólną własnością Państw uczestniczących. Przepisy i procedury, regulujące zbywanie wspólnej własności, zostaną ustanowione w drodze oddzielnych porozumień.

4. W razie wszczęcia procedur prawnych w związku z umowami, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, Państwo przyjmujące będzie odpowiedzialne za repre-

zentację prawną. W państwach trzecich Państwo, którego obywatelem jest osoba upoważniona do zawierania umów, przyjmie na siebie powyższą odpowiedzialność. Koszty postępowania będą pokrywane z Wielonarodowego Budżetu.

5. Wszelkie koszty wynikające z lub powstałe w związku z umowami wymienionymi w ustępie 1 niniejszego artykułu będą pokrywane z Wielonarodowego Budżetu.

Artykuł 12

Nietykalność dokumentów służbowych

Archiwa oraz inne służbowe dokumenty Kwatery Głównej przechowywane w siedzibie Kwatery Głównej lub będące w posiadaniu każdego, odpowiednio do tego upoważnionego, członka Kwatery Głównej powinny być nietykalne, chyba że Kwatera Główna zrzecze się tego prawa. Kwatera Główna powinna, na wniosek Państwa przyjmującego i w obecności jego przedstawiciela, sprawdzić charakter wszelkich dokumentów dla potwierdzenia, iż są one nietykalne na mocy niniejszego artykułu.

Artykuł 13

Nietykalność siedziby

1. Przepisy Państwa przyjmującego mają zastosowanie na terenie siedziby Kwatery Głównej. Czyny, transakcje lub zaniechania mające miejsce na terenie siedziby Kwatery Głównej podlegają jurysdykcji sądów lub innych właściwych organów Państwa przyjmującego, zgodnie z odpowiednimi przepisami, z uwzględnieniem postanowień Umowy NATO SOFA.

2. Siedziba Kwatery Głównej jest nietykalna zgodnie z poniższymi postanowieniami:

a) urzędnicy, w tym celnicy i inspektorzy urzędów pracy, którzy zgodnie z prawem Państwa przyjmującego są uprawnieni do wchodzenia na teren siedziby w celu wykonania swoich czynności służbowych, mogą skorzystać z tego prawa po uprzednim uzyskaniu upoważnienia od Dowódcy bądź jego przedstawiciela;

b) w nagłych przypadkach lub na podstawie decyzji wydanej przez właściwy organ prowadzący dochodzenie upoważnienie takie może być wydane osobom, które mają prawo do wejścia na teren pomieszczeń lub instalacji w takich przypadkach.

3. Kwatera Główna podejmie wszelkie możliwe działania, aby chronić swoją siedzibę przed użyciem jej jako miejsca schronienia osób unikających aresztowania zgodnie z prawem Państwa przyjmującego, w stosunku do których Państwo przyjmujące wydało nakaz ekstradycji bądź wydalenia do innego kraju lub które uchylają się od wyroku sądowego.

Artykuł 14

Łączność

1. W porozumieniu z właściwymi organami Państwa przyjmującego w odniesieniu do lokalizacji i parametrów technicznych sprzętu Kwatera Główna ma prawo wwozić, tworzyć, mieć dostęp do, eksploatować oraz utrzymywać, tymczasowo bądź na stałe, na terenie lub poza terenem swojej siedziby, wszelkie obiekty telekomunikacyjne oraz wojskowe stacje radiowe niezbędne do pełnienia funkcji operacyjnych, prowadzenia ćwiczeń wojskowych, manewrów lub potrzebne w sytuacjach wyjątkowych.

2. Używane pasma częstotliwości zostaną uzgodnione z organami Państwa przyjmującego. Organy Państwa przyjmującego oraz Kwatera Główna podejmą działania w celu uniknięcia lub wyeliminowania interferencji z urządzeniami łączności wojskowej i cywilnej oraz elektrycznymi.

3. Wojskowe stacje radiowe oraz telekomunikacyjne należące do Kwatery Głównej mogą być używane wyłącznie w celach służbowych.

4. Kryteria, przepisy i stawki wynagrodzenia za pracę oraz usługi operatorów telekomunikacyjnych nie powinny być mniej korzystne niż stosowane do Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego.

5. Przy tworzeniu i eksploatacji obiektów telekomunikacyjnych Kwatera Główna powinna przestrzegać postanowień Międzynarodowej Konstytucji Telekomunikacyjnej oraz Konwencji z dnia 22 grudnia 1992 r., jak również wszelkich innych międzynarodowych przepisów dotyczących telekomunikacji obowiązujących w Państwie przyjmującym. Kwatera Główna będzie zwolniona z tych przepisów w takim samym zakresie jak Siły Zbrojne Państwa przyjmującego.

6. Kwatera Główna będzie mieć prawo do wysyłania i otrzymywania zaszyfrowanych wiadomości.

Artykuł 15

Usługi pocztowe

1. Korespondencja służbowa Kwatery Głównej może być wysyłana za pośrednictwem placówek pocztowych lub usług kurierskich bądź też przy użyciu wewnętrznych kanałów wojskowych. O ile jest to konieczne, korespondencja ta powinna być zwolniona z opłaty pocztowej na tej samej zasadzie co korespondencja Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego.

2. Wszelka korespondencja wysyłana pocztą oraz przesyłki kurierskie oznaczone jako służbowe, zarówno otrzymywane, jak i wysyłane przez Kwaterę Główną, powinny być zwolnione z kontroli celnej oraz cenzury. Tego typu korespondencja lub materiały muszą być oznakowane w następujący sposób: „Korespondencja służbowa Kwatery Głównej Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego". Przesyłki kurierskie nie będą wysyłane za pośrednictwem cywilnych urzędów pocztowych Państwa przyjmującego.

Artykuł 16

Transport oraz pojazdy

1. Przepisy dotyczące ruchu drogowego Państwa przyjmującego będą mieć zastosowanie do służbowych pojazdów i przyczep należących do Kwatery Głównej oraz do prywatnych pojazdów i przyczep sił zbrojnych, personelu cywilnego oraz członków rodzin, z zastrzeżeniem poniższych postanowień.

2. Tablice rejestracyjne na pojazdach i przyczepach służbowych należących do Kwatery Głównej powinny być wystawiane przez Kwaterę Główną. Powyższe pojazdy i przyczepy służbowe nie podlegają przepisom Państwa przyjmującego odnośnie do obowiązkowego ubezpieczenia pojazdów samochodowych przez ich właścicieli.

3. Pojazdy i przyczepy służbowe należące do Kwatery Głównej będą traktowane tak samo jak pojazdy Polskich Sił Zbrojnych pod względem opłat za korzystanie z dróg.

4. Właściwe organy państwa przyjmującego powinny zwolnić pojazdy samochodowe i przyczepy należące do Kwatery Głównej z obowiązku przestrzegania przepisów obowiązujących w Państwie przyjmującym w sprawie konstrukcji, projektowania i wyposażenia pojazdów samochodowych i przyczep, z odpowiednim poszanowaniem bezpieczeństwa i porządku publicznego, jeśli takie zwolnienie jest niezbędne do pełnienia funkcji przez Kwaterę Główną.

5. Kwatera Główna ma prawo do odstępstw od przepisów o ruchu drogowym w zakresie i stopniu dozwolonym dla Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego, jeśli pojazdy i przyczepy zostaną wyraźnie oznakowane przez Kwaterę Główną.

Artykuł 17

Bezpieczeństwo danych

1. Tajne dokumenty NATO będące w posiadaniu Korpusu powinny być traktowane i chronione zgodnie z odpowiednimi przepisami NATO w sprawie bezpieczeństwa danych.

2. Kwatera Główna opracuje wspólne przepisy wykonawcze w zakresie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa informatycznego (IT Security), które będą podlegać zatwierdzeniu przez właściwe organy państwowe.

3. Umawiające się Strony będą współ- pracować przy wprowadzaniu w życie postanowień niniejszego artykułu oraz wspomagać się nawzajem w przestrzeganiu ich stosowania.

Artykuł 18

Ochrona danych osobowych

1. Dane osobowe będą przekazywane i przetwarzane wyłącznie w celach przewidzianych w Umowie NATO SOFA oraz w niniejszej konwencji. Należy przestrzegać prawodawstwie Umawiającej się Strony dostarczającej informacji. Umawiające się Strony uzgodnią wspólne przepisy w sprawie zbierania, przetwarzania i używania danych osobowych.

2. Niniejszy Artykuł nie będzie stanowić zobowiązania dla którejkolwiek z Umawiających się Stron, polegającego na podjęciu działań będących w sprzeczności z jej prawem lub jej żywotnymi interesami w sferze bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa publicznego

Artykuł 19

Rozstrzyganie sporów

Wszelkie spory dotyczące interpretacji lub stosowania postanowień niniejszej konwencji powinny być rozstrzygane w drodze negocjacji między Umawiającymi się Stronami bez odwoływania się do stron trzecich. Wspólne doświadczenia i praktyka wynikające ze stosowania postanowień Protokołu w sprawie statusu międzynarodowych dowództw wojskowych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 28 sierpnia 1952 r., będą odpowiednio stosowane do interpretacji niniejszej konwencji.

Artykuł 20

Przystąpienie innych państw

Inne Państwa-Strony Traktatu Północnoatlantyckiego mogą przystąpić do niniejszej konwencji na podstawie zaproszenia Umawiających się Stron tej konwencji na uzgodnionych szczegółowych warunkach.

Artykuł 21

Wejście w życie, rejestracja w ONZ, poprawki i przegląd konwencji

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie trzydziestu dni od dnia otrzymania ostatniej noty stwierdzającej, iż zostały spełnione niezbędne do tego wymogi wewnętrzne.

2. Po wejściu w życie niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej poinformuje Rząd Królestwa Danii oraz Rząd Republiki Federalnej Niemiec o fakcie rejestracji oraz o numerze rejestracyjnym, gdy tylko zostanie o tym powiadomiony przez Sekretariat.

3. Niniejsza konwencja może być zmieniana lub uzupełniana w każdym czasie za wspólną pisemną zgodą Umawiających się Stron oraz zgodnie z wymogami procedur wewnętrznych.

4. Niniejsza konwencja może być poddana przeglądowi na wniosek każdej z Umawiających się Stron.

5. Niniejsza konwencja może być wypowiedziana przez każdą z Umawiających się Stron, z zachowaniem pisemnego terminu wypowiedzenia wynoszącego dwanaście miesięcy, o czym powinny być powiadomione pozostałe Strony. Umawiające się Strony powinny się skonsultować ze sobą w celu uzgodnienia warunków wypowiedzenia, które byłyby do przyjęcia dla wszystkich Stron.

Sporządzono w Szczecinie dnia 5 września 1998 r. w trzech egzemplarzach, w języku angielskim.

Źródło: DzU z 2000 r., nr 21, poz. 259.

Wystąpienie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego podczas uroczystej inauguracji Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego

Szczecin, 18 września 1999 r.

(*Fragmenty*)

Szanowni Państwo!

Inaugurujemy działanie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w nowym składzie i w nowej siedzibie dowództwa. Ma to dla Polski i NATO ogromne znaczenie. Znaczenie praktyczne, bo wzmocniona została północno-wschodnia flanka sił Sojuszu. I symboliczne, bo stanowi dowód zasypywania historycznych podziałów. Polska, Niemcy i Dania są dzisiaj sojusznikami. Bezpieczeństwo własne traktują jako część bezpieczeństwa kontynentu. To powód do dumy i satysfakcji dla tych wszystkich, którzy ten sojusz budowali i budują. Którzy wierzyli, że pojałtański ład można zburzyć (...).

Panie i Panowie! Żołnierze!

Po latach złej passy w naszych dziejach, znaczonych utratą niepodległości i wojnami, przed Polską otworzył się nowy rozdział historii. Po raz pierwszy od wieków nasz kraj ma dobrze ułożone stosunki ze wszystkimi sąsiadami. Opierają się one na zasadach przyjaznego sąsiedztwa, partnerstwa, wzajemnego szacunku i zaufania. Stosunki polsko-niemieckie są dzisiaj najlepsze w historii. Jesteśmy sojusznikami, stajemy się przyjaciółmi. Tradycyjnie bliskie i serdeczne więzi utrzymujemy z Czechami i Węgrami. Ze Słowacją i Litwą łączą nas wspólne cele, a Ukraina to nasz wielki partner strategiczny. Temu dobremu układowi towarzyszy również utrzymywanie ścisłych kontaktów wojskowych z wieloma innymi państwami. Z dniem dzisiejszym rozpocznie swoją działalność w służbie pokoju kolejna międzynarodowa jednostka wojskowa. Przekonany jestem, że to nie koniec naszej aktywności na tym polu. Wszędzie tam, gdzie naczelną dewizą jest „pokój i pojednanie" będziemy dążyć do wspólnego budowania przyszłości, do umacniania stabilizacji w Europie. Polska stara się być nie tylko konsumentem europejskiego bezpieczeństwa, ale i jego współtwórcą. Będziemy też zabiegać, aby granice NATO stopniowo rozszerzać, powiększając w ten sposób obszar bezpieczeństwa na naszym kontynencie (...).

Panowie Oficerowie!

To co jeszcze wczoraj wydawało się niemożliwe, dzisiaj stało się faktem. Czasy, kiedy staliście odwróceni do siebie plecami i kreśliliście na mapach jak osiągnąć diametralnie różne cele militarne, minęły bezpowrotnie. Dziś będziecie planować i podejmować decyzje o wspólnych operacjach.

Dla naszych Sił Zbrojnych, a szczególnie dla żołnierzy 12 Dywizji Zmechanizowanej współtworzenie wielonarodowej jednostki wojskowej przeznaczonej do działania w ramach struktur wojskowych NATO, to nie tylko wspaniała możliwość doskonalenia w praktyce procedur natowskich oraz języka angielskiego. To przede wszystkim wielkie wyzwanie, praktyczny sprawdzian przygotowania do wspólnych operacji.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1999, nr 3.

Deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego i Republiki Czeskiej Vaclava Havla w sprawie konfliktu w Kosowie

Warszawa, 9 marca 1998 r.

Z wielką troską obserwujemy wydarzenia w Kosowie. Znowu Region Bałkański jest punktem zapalnym w Europie. Siła argumentów przeciwstawia się argumentowi siły.

Kiedy zaczęła się wojna w byłej Jugosławii nikt nie oczekiwał, że taka tragedia może się wydarzyć w Bośni i Hercegowinie. Obecnie jest już najwyższa pora, aby powstrzymać eskalację nacjonalistycznego szaleństwa i zbrodni.

Wspólnie potępiamy wszelkie akty przemocy, terroru, prowokacje i użycie siły. Ze względu na swą współczesną historię, Polska i Republika Czeska są szczególnie wyczulone na wszelkie akty łamania praw człowieka. Jesteśmy przekonani, że obecnie prawa te, ich przestrzeganie i ochrona, w tym prawa mniejszości narodowych, nie są jedynie wewnętrzną sprawą poszczególnych państw. Takie są obecne standardy demokratycznej, jednoczącej się i współpracującej Europy, a także Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Obrona tych praw leży w interesie całej międzynarodowej społeczności. Apelujemy do władz Federalnej Republiki Jugosławii, aby rozpoczęły konstruktywne rozmowy z reprezentantami mniejszości albańskiej.

Należy uczynić wszystko, aby pokojowo rozwiązać konflikt w Kosowie – na mocy porozumienia, z poszanowaniem wolności, swobód obywatelskich i praw grup etnicznych.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 1.

Umowa o Związku Białorusi i Rosji

Moskwa, 2 kwietnia 1997 r.

Federacja Rosyjska i Republika Białoruś, biorąc za podstawę duchową bliskość i wspólnotę historycznego losu swoich narodów, opierając się na ich woli dalszego zjednoczenia, dążąc do efektywnego wykorzystania materialnego i intelektualnego potencjałów Rosji i Białorusi w celu społecznego i gospodarczego rozwoju tych państw, działając w zgodzie z podstawami konstytucyjnego ustroju państw i powszechnie uznawanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego, na podstawie Umowy o utworzeniu Stowarzyszenia Rosji i Białorusi z 2 kwietnia 1996 r. i rozwijając jej zasady w celu osiągnięcia efektywnej integracji w gospodarce i w innych sferach życia społecznego, uzgodniły, co następuje.

Artykuł 1

Stowarzyszenie Rosji i Białorusi przekształca się w Związek z nadaniem mu pełnomocnictw zgodnie ze Statutem Związku. Każde państwo-członek Związku zachowuje państwową suwerenność, niezawisłość i terytorialną integralność, konstytucję, flagę państwową, godło i inne atrybuty państwowości.

Artykuł 2

Celami Związku są: wzmocnienie stosunków braterstwa, przyjaźni i wszechstronnej współpracy między Federacją Rosyjską i Republiką Białoruś w dziedzinach: politycznej, ekonomicznej, społecznej, wojskowej, naukowej, kulturalnej i innych; podniesienie poziomu życia narodów i stworzenie sprzyjających warunków wszechstronnego harmonijnego rozwoju jednostki; stały społeczno-gospodarczy rozwój państw-członków Związku na podstawie zjednoczenia ich materialnych i intelektualnych potencjałów, wykorzystania rynkowego mechanizmu funkcjonowania gospodarki; zbliżenie narodowych systemów prawnych, stworzenie systemu prawnego Związku; zapewnienie bezpieczeństwa i podtrzymywanie wysokiej zdolności do obrony, wspólna walka z przestępczością; wspieranie zapewnienia ogólnoeuropejskiego bezpieczeństwa i rozwoju wzajemnie korzystnej współpracy w Europie i świecie.

Artykuł 3

Nieodłączną częścią niniejszej Umowy jest Statut Związku.

Artykuł 4

Do niniejszej Umowy i Statutu Związku mogą być wnoszone, za zgodą obu Stron, zmiany i uzupełnienia, które podlegają ratyfikacji.

Artykuł 5

Niniejsza Umowa nie narusza praw i obowiązków Stron wynikających z innych międzynarodowych umów, których są one uczestnikami, i nie jest skierowana przeciw państwom trzecim.

Artykuł 6

Umowa o utworzeniu Stowarzyszenia Rosji i Białorusi z 2 kwietnia 1996 r., wcześniej przyjęte przez organy Stowarzyszenia normatywne akty prawne są nadal obowiązujące w części nie sprzecznej z niniejszą Umową.

Artykuł 7

Niniejsza Umowa jest otwarta i mogą do niej przystąpić inne państwa, będące podmiotami prawa międzynarodowego, podzielające cele i zasady Związku i biorące na siebie w pełnym zakresie obowiązki wynikające z Umowy i Statutu. Przystąpienie dokonuje się za zgodą państw-członków.

Artykuł 8

Niniejsza Umowa i Statut Związku, podpisane przez głowy państw-członków, podlegają ratyfikacji i wchodzą w życie w dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Niniejsza Umowa jest bezterminowa. Każda ze Stron może z niej wystąpić powiadomiwszy o tym, w formie pisemnej, drugie państwo-członka na dwanaście miesięcy przed wystąpieniem.

Artykuł 9

Niniejszą Umowę zawiera się zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Sporządzono w Moskwie dnia 2 kwietnia 1997 roku w dwóch egzemplarzach, każdy w językach rosyjskim i białoruskim, przy czym obydwy teksty mają taką samą moc prawną. Borys Jelcyn Prezydent Federacji Rosyjskiej Aleksandr Łukaszenko Prezydent Republiki Białoruś

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1997, nr 2.

CZĘŚĆ PIĄTA

BEZPIECZEŃSTWO ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Polska a bezpieczeństwo europejskie – przemówienie ministra spraw zagranicznych RP Krzysztofa Skubiszewskiego do Zgromadzenia Północnoatlantyckiego

Londyn, 29 listopada 1990 r.

Polska geopolityka

Do niedawna Europa była jednym z głównych obszarów współzawodnictwa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a ZSRR. Dziś ich wzajemne bezpieczeństwo strategiczne posiada nową treść: przejście od konfliktu do współpracy. Niemniej Europa zachowała swe znaczenie w strategii globalnej. A Polska, jako kraj europejski miała, i jak sądzę ciągle ma do odegrania kluczową rolę. Wypływa to z jej geopolitycznego położenia w regionie oraz geostrategicznego usytuowania pomiędzy Niemcami a Związkiem Radzieckim. Stąd miejsce Polski jest zarówno politycznie jak militarnie znaczące. Rzutuje to na całą Europę Środkową i Wschodnią. Pozycja Polski jest faktem obiektywnym, który we współczesnej historii najczęściej stawiał ją w niekorzystnej sytuacji. Mam nadzieję, że w zmienionej sytuacji w Europie – sytuacji do której ruch wolnościowy w Polsce znacznie się przyczynił – geopolityczne i geostrategiczne znaczenie Polski mogłoby i powinno być obrócone w atut dla samego kraju i Europy jako całości.

Polska wita z zadowoleniem wyeliminowanie czynnika ideologicznego ze stosunków pomiędzy państwami Europy i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, co nie oznacza, że odrzucamy moralność międzynarodową jako czynnik w polityce europejskiej i światowej. Ideologia i moralność to dwie różne rzeczy. Moralność, szacunek dla osoby ludzkiej oraz zachowanie demokracji stanowią nasze najwyższe wartości.

Sojusze w Europie

Najpierw chciałbym się zająć systemem sojuszy w Europie.

Cechą charakterystyczną obecnej sytuacji w Europie jest brak symetrii jeśli chodzi o sojusze: podczas gdy Sojusz Północnoatlantycki przetrwał próbę czasu, Układ Warszawski został dotknięty kryzysem i zmierza do rozwiązania. Ta asymetria jednakże, nie jest destabilizująca politycznie, będąc nieuniknionym rezultatem zmian zachodzących w Europie Środkowej i Wschodniej. Układ Warszawski nie pełni już od dawna, w odniesieniu do mniejszych Państw członkowskich, swej funkcji w sferze bezpieczeństwa, jeśli w ogóle kiedykolwiek ją pełnił. Należy tu rozróżnić pomiędzy rolą przywiązywaną do Układu przez rządzące ówcześnie elity komunistyczne z jednej strony, a przez narody i ludy rządzone przez te elity, z drugiej.

Mówiąc krótko, Układ Warszawski jako wytwór i element przeszłości nie należy do teraźniejszości. Utracił on już jedno z państw członkowskich, które było uważane za ważne z militarnego punktu widzenia. Chodzi tu o nieistniejącą już Niemiecką Republikę Demokratyczną.

Dla Polski Układ przestał służyć jako platforma współpracy z państwami stronami tego Układu. Z niektórymi z nich intensywnie współpracujemy. Lecz istnienie Układu Warszawskiego nie jest warunkiem koniecznym takiej współpracy. Ustabilizowanie się sytuacji w Europie Środkowej i Wschodniej oraz wzmocnienie więzi państw tego regionu z Europą zachodnią spowodowało stopniowe obumieranie Układu, który przeżywa głęboki kryzys. Rozwiązanie struktury militarnej Układu Warszawskiego jest kwestią stosunkowo krótkie-

go czasu. Przestanie on wówczas istnieć z każdego praktycznego punktu widzenia. I chciałbym powiedzieć, że zniknięcie Układu Warszawskiego, jako fakt sam w sobie, nie spowoduje powstania próżni bezpieczeństwa w tym regionie.

Równe bezpieczeństwo dla wszystkich

Jednakże jedna rzecz jest istotna. Jeśli chodzi o bezpieczeństwo, cała Europa, włączając regiony środkowe i wschodnie, powinna być traktowana jako jeden obszar. Nie ma miejsca na selektywne traktowanie europejskiego bezpieczeństwa. Paryska Karta Nowej Europy (1990) mówi o „jednakowym bezpieczeństwie dla wszystkich naszych krajów" (preambuła do części zatytułowanej „Nowa era demokracji, pokoju i jedności") i stwierdza, że „bezpieczeństwo jest niepodzielne i bezpieczeństwo każdego Państwa uczestniczącego jest nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem wszystkich pozostałych" (ta sama część, rozdział zatytułowany „Przyjazne stosunki między Państwami uczestniczącymi").

Te ważne deklaracje muszą zostać zrealizowane. Wiąże się to z dwoma sprawami. Pierwsza, to unikanie pewnych partykularnych regulacji odnoszących się, do bezpieczeństwa. Druga, i to jest znacznie poważniejsze zagadnienie to rola Sojuszu Północnoatlantyckiego w, oraz w związku z obecnym stanem bezpieczeństwa europejskiego i jego przyszłym rozwojem dzięki Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Chciałbym najpierw zająć się krótko sprawą nieselektywnego podejścia do bezpieczeństwa w Europie.

Jestem przeciwny wszelkim projektom opartym na koncepcji jakichś stref szarych lub buforowych, jak również neutralnych, które zazwyczaj stają się polem rywalizacji, szczególnie łatwo ulegając też wpływom potężnych państw lub mocarstw. Byłoby to zwłaszcza prawdziwe w odniesieniu do Polski, z jej usytuowaniem między Niemcami a Związkiem Radzieckim.

Zatem konieczne jest budowanie bezpieczeństwa kontynentu jako całości, choć nie oznacza to wykluczenia środków regionalnych czy bilateralnych. Należy zwłaszcza dalej rozwinąć koncepcję konkretnych ograniczeń dla określonych obszarów, tak jak zostało to uzgodnione w Traktacie o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie. Nie ma wątpliwości, że Europa Środkowa zasługuje na szczególną uwagę ze względu na jej właściwości jeśli chodzi o sferę militarną i polityczną.

Bezpieczeństwo i współpraca ogólnoeuropejska

Zanim przejdę do kwestii relacji pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a KBWE i jej przyszłym systemem ogólnoeuropejskiego bezpieczeństwa, chciałbym poczynić kilka uwag o samej KBWE.

Moim zdaniem, skuteczność bezpieczeństwa ogólnoeuropejskiego wymaga działań w dwóch kierunkach.

Pierwszy z nich to dążenie do bardziej intensywnej współpracy i wysiłków na rzecz utrzymania stabilności, z myślą o stworzeniu funkcjonalnego systemu kooperatywnego bezpieczeństwa. Celem tych działań jest oczywiście zapobieganie agresji lub groźbie agresji, jednak główne zadanie to eliminacja napięć i popieranie współpracy. Działania te powinny objąć redukcję, kontrolę oraz weryfikację zbrojeń, środki budowy zaufania i bezpieczeństwa, mechanizmy na wypadek sytuacji wyjątkowych oraz pokojowe, rozwiązywanie sporów.

Drugi, bardziej odległy cel, to stworzenie systemu bezpieczeństwa zbiorowego, w tym być może kolektywnej obrony, obejmującego całą Europę. System ten mógłby zostać stworzony w momencie gdy zostanie ustanowiony zdrowy system bezpieczeństwa kooperatywnego. Nie można wykluczyć możliwości, że w przyszłości NATO odegra tu pewną rolę.

Jeśli chodzi o pierwszy kierunek działań, to KBWE po szczycie paryskim przewiduje podjęcie różnorodnych kroków skierowanych na utworzenie ogólnoeuropejskiej infrastruktury politycznej bezpieczeństwa i współpracy. Nie przytaczając tu treści Karty Paryskiej, dodam jedynie kilka uwag.

Kontynuowanie rokowań w sprawie konwencjonalnych sił w Europie jest konieczne.

Kolejnym priorytetem jest pełne wykorzystanie instytucjonalnego urządzenia KBWE, jak postanowiono w Karcie Paryskiej. Podkreśliłbym tu zwłaszcza znaczenie Centrum Zapobiegania Konfliktom. Z satysfakcją odnotowuję, że Londyńska deklaracja o przeobrażonym Sojuszu Północnoatlantyckim również mówiła o Centrum Zapobiegania Konfliktom KBWE. Dziś mamy pełne porozumienie w sprawie tego projektu.

Na koniec, potrzebne będą nowe umowy dwu- i wielostronne o współpracy w różnych dziedzinach, także. w dziedzinie środków budowy zaufania.

Jeśli chodzi o umowy dwustronne, widziałbym tu układ pomiędzy Polską a Niemcami o współpracy i dobrosąsiedzkich stosunkach, rewizję dwustronnych sojuszy w Europie Środkowej i Wschodniej, które ciągle jeszcze pozostają w mocy (z myślą o przystosowaniu ich do zmienionej sytuacji politycznej); w tym nowy układ o współpracy i dobrym sąsiedztwie pomiędzy Polską a Związkiem Radzieckim. A na koniec przewidujemy nie mniej ważną umowę o współpracy pomiędzy Polską a Francją, jak również innymi państwami. Z naszego punktu widzenia Francja jest dla Polski bardzo ważnym partnerem politycznym w Europie zachodniej. Nie nawołuję do powrotu do systemu sojuszy z lat dwudziestych i trzydziestych. Byłoby to zbędne i świadczyłoby o braku poczucia rzeczywistości. Niemniej, więzi regionalne i dwustronne powinny wspierać i uzupełniać wysiłki ogólno kontynentalne. Polska przywiązuje olbrzymią wagę do współpracy w trójkącie Budapeszt-Praga-Warszawa, do nowych inicjatyw służących zbliżeniu Państw regionu bałtyckiego oraz do swych powiązań z grupą pentagonalną.

W płaszczyźnie wielostronnej powracamy w końcu do szwajcarskiej propozycji sprzed wielu lat dotyczącej pokojowego rozstrzygania sporów. Ten cenny tekst, przedstawiony obecnie w zmienionej wersji, będzie teraz uzupełniony mechanizmem zapobiegania konfliktom, a w sytuacji zaistnienia sporu, przez mechanizm umożliwiający przynajmniej przygotowanie rozstrzygnięcia lub zapobieganie pogorszeniu się sytuacji.

Drugi kierunek naszych wysiłków zmierzających do zbudowania podstaw nowego systemu bezpieczeństwa jest bardziej odległy w czasie i trudniejszy do powzięcia i realizacji, jako że dotyczy bezpieczeństwa zbiorowego, w tym być może wzajemnej obrony wobec groźby inwazji lub faktycznego ataku. Prace nad odpowiednimi propozycjami nie powinny być odkładane. Propozycje te mogą zostać zrealizowane dopiero wtedy, gdy będziemy bardziej zaawansowani w naszym dążeniu do większej stabilności i szerszej współpracy na kontynencie.

W każdym razie, nowy porządek europejski powinien być budowany w taki sposób, aby wykluczyć możliwość dominacji militarnej jakiegokolwiek państwa lub grupy państw, jak również posiadanie potencjału umożliwiającego dokonanie niespodziewanego ataku. Zawarcie Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (1990) stanowi pierwszy krok w tym kierunku. Będzie ich jednak potrzeba więcej. Było zatem rzeczą niezwykle ważną, aby szczyt europejski przesadził podjęcie kolejnych negocjacji, prowadzących do dalszego obniżenia narodowych pułapów potencjałów militarnych wszystkich państw uczestniczących i nadania ich siłom zbrojnym charakteru wyłącznie obronnego. Priorytet stanowią tu kompleksowe rokowania w sprawie ograniczenia konwencjonalnych sił zbrojnych w aspekcie ich stanu osobowego.

Proces KBWE wymaga uczestnictwa Stanów Zjednoczonych i Kanady. Do zalet KBWE należy zaliczyć znaczącą siłę polityczną, czasem wręcz moralną, jej rezolucji, pełne posza-

nowanie suwerenności państw uczestniczących oraz włączenie dwóch potęg militarnych w dążenie do rozwiązania problemów ogólnoeuropejskich. Niemniej, Wspólnota Europejska pozostanie trzonem jedności europejskiej. Ale musi istnieć perspektywa zwiększenia liczby jej członków. Właśnie w tym Polska upatruje swój żywotny interes. Obecnie dążymy do zawarcia ze Wspólnotą umowy o stowarzyszeniu, lecz naszym celem długofalowym jest włączenie się do Wspólnoty i stanie się jednym z jej członków. Niebawem, po wolnych wyborach parlamentarnych, Polska ma nadzieję zostać przyjęta do Rady Europy, gdzie mamy już status gościa.

Sojusz Północnoatlantycki, KBWE a Europa Środkowa i Wschodnia

Wszystko to prowadzi mnie do kwestii, w jaki sposób Polska postrzega miejsce i rolę Sojuszu Północnoatlantyckiego w wyłaniającym się systemie bezpieczeństwa europejskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Europy Środkowej i Wschodniej.

Na wstępie chciałbym zauważyć, że nie istnieje żadne współzawodnictwo, ani tym bardziej sprzeczność czy opozycja pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a ogólnoeuropejskim systemem bezpieczeństwa budowanym w ramach KBWE. Ten brak elementu rywalizacji, sprzeczności czy opozycji ma swe źródło nie tylko w odpowiednich instrumentach, ostatnio jest to Karta Paryska, ale przede, wszystkim w politycznej konstelacji Europy i Ameryki Północnej.

Proces KBWE – to kwestia czasu, skierowany jest ku przyszłości, podczas gdy Sojusz Północnoatlantycki, choć w przededniu pewnych zmian, jest żywym i prężnym organizmem. W miarę rozwoju ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa te dwa systemy będą istniały obok siebie i będą się nawzajem uzupełniały. Nie istnieje problem dokonywania wyboru. System KBWE będzie tworzony stopniowo i dopiero z czasem wyłoni się w wyniku łączenia poszczególnych ogniw.

W każdym razie, taka musi być diagnoza dla obecnego, wstępnego okresu budowy systemu bezpieczeństwa europejskiego. Jednakże, nawet w bardziej odległej przyszłości gdy system ten wypełni się treścią i tak będzie dosyć miejsca dla obydwu. Powinny być tak wzajemnie powiązane aby zagwarantować polityczne uczestnictwo i faktyczną obecność militarną Ameryki Północnej. Ta obecność stanowi czynnik europejskiej stabilności, zwłaszcza obecnie, w okresie przemian, które niosą z sobą pewne zagrożenia.

W interesie bezpieczeństwa europejskiego Sojusz Północnoatlantycki ma do spełnienia szereg funkcji na całym obszarze KBWE. Nie oznacza to jakiejkolwiek rewizji ściśle wytyczonych granic geograficznych, określonych w Traktacie z 1949 r. ani nie pociąga za sobą faktycznego wykraczania poza te granice. Pod tym względem nie wolno robić niczego co wywołałoby poczucie obawy lub podejrzliwości ze strony Związku Radzieckiego. Jest to kwestia delikatna, wymagająca dużego stopnia zaufania i zręcznej dyplomacji. Zamiast poczucia zagrożenia, nawet jeśli jest ono znikome, musi istnieć poczucie bezpieczeństwa. Polityka Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Europy Środkowej i Wschodniej powinna pójść w tym kierunku.

Sojusz oraz system bezpieczeństwa KBWE powinny wspólnie zmierzać do „denacjonalizacji" bezpieczeństwa i uczynienia go wspólnym dla wszystkich. istotnym potwierdzeniem faktu, iż do bezpieczeństwa należy dążyć poprzez zbiorowe porozumienia (które uwzględniają interesy wszystkich państw zainteresowanych) jest sposób, w jaki rozwiązano problem jedności Niemiec. Jedność ta stanowi część jedności europejskiej, a co za tym idzie, bezpieczeństwa europejskiego. Innymi słowy, nie powinno się brać pod uwagę żadnych odrębnych rozwiązań narodowych, gdyż z reguły prowadzą one do odżycia mocarstwowych i nacjonalistycznych metod realizowania interesów państwowych.

Koordynacja wysiłków KBWE i Sojuszu Północnoatlantyckiego powinna przebiegać w sposób gwarantujący, aby funkcja rozległego obszaru pomiędzy Niemcami a Związkiem Radzieckim nie została sprowadzona do roli strategicznego przedpola czy wysuniętych pozycji. Chciałbym w tym miejscu przypomnieć, że odrzuciłem myśl o jakiejkolwiek selektywności w budowaniu bezpieczeństwa europejskiego.

Trwałe bezpieczeństwo i niezależność jest niezbędne wszystkim państwom europejskim i państwom Ameryki Północnej. Będąc niepodzielnym, nasze bezpieczeństwo staje się wspólne, a jego charakter kooperatywny.

Jeśli powyższe warunki zostaną spełnione, można oczekiwać wzrostu zainteresowania konstruktywną a równocześnie bardziej czynną postawą Sojuszu Północnoatlantyckiego. Biorąc pod uwagę niepodzielność bezpieczeństwa oraz fakt, że Sojusz Północnoatlantycki stanowi część bezpieczeństwa europejskiego, nie może on pozostać obojętny wobec zagrożenia czy naruszenia bezpieczeństwa, bez względu na to w jakim zakątku kontynentu miałoby to miejsce. Takie podejście nie wymaga rozszerzenia obowiązków wynikających z Sojuszu Północnoatlantyckiego ani poszerzenia obszaru podlegającego jego kompetencji. Koncepcja niepodzielności bezpieczeństwa europejskiego w sposób nieuchronny przybliża Sojusz do Europy jako całości i pozwala aby stabilność Europy zachodniej pozytywnie oddziaływała na ciągle jeszcze płynną sytuację w Europie Środkowej i Wschodniej i rzutowała na istniejące tu potencjalne zagrożenia.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1991, nr 4.

Sejmowe exposé premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jana Krzysztofa Bieleckiego

Warszawa, 5 stycznia 1991 r.

(*fragmenty dotyczące polityki zagranicznej*)

Kapitałowi zagranicznemu chcemy udowodnić, że Polska jest i będzie krajem politycznie stabilnym, gdzie można bezpiecznie i korzystnie inwestować. Że wśród krajów Wschodniej Europy jesteśmy najbardziej zaawansowani w przechodzeniu do gospodarki rynkowej, dzięki czemu właśnie u nas jest najlepszy klimat do inwestycji zagranicznych. Deklarujemy pełne poszanowanie własności podmiotów zagranicznych i traktowanie ich na równi z kapitałem krajowym. Gwarantować będziemy swobodę przepływu zysku i wycofywania kapitału.

Od Zachodu oczekujemy radykalnego zmniejszenia naszego zadłużenia. Liczymy, że dla naszego kraju otworzą się nowe szanse eksportowe, że uzyskamy łatwiejszy dostęp do zagranicznych rynków zbytu (...).

Rząd będzie nadal prowadził politykę zagraniczną wzmacniającą niepodległość państwa. Rząd realizować będzie polską rację stanu i interes państwowy. Tym samym kontynuować będzie, politykę ogólnonarodową, tak jak ukształtowała się ona w ostatnich piętnastu miesiącach, czyli politykę wychodzącą poza i ponad nasze wewnętrzne różnice dzielące stronnictwa i grupy polityczne.

Nasze bezpieczeństwo opierać będziemy na dobrych stosunkach z państwami sąsiedzkimi i innymi państwami regionu, na tworzącym się ogólnoeuropejskim systemie bezpieczeństwa oraz na utrzymywaniu kontaktów z tymi instytucjami bezpieczeństwa w Europie, które wykazały swą trwałość i zdolność adaptacji do nowej sytuacji europejskiej.

Będziemy bardzo aktywnie uczestniczyć w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz w wiedeńskich rokowaniach rozbrojeniowych.

Biorąc pod uwagę nasze wielorakie interesy pragniemy bliskiej i owocnej współpracy ze wszystkimi sąsiadami.

Dobre sąsiedztwo będzie nas łączyć zarówno z ZSRR jak republikami, zwłaszcza sąsiadującymi z nami Federacją Rosyjską, Ukrainą i Białorusią. Pielęgnować będziemy stosunki w tych dwóch kierunkach – Związek jako całość i republiki – nie ingerując w przemiany wewnętrzne za naszą wschodnią granicą. Dążymy do zawarcia nowego traktatu z ZSRR normującego całokształt naszych relacji. Do pomyślnego rezultatu chcemy doprowadzić zaawansowane rokowania nad układem o wycofaniu wojsk radzieckich stacjonujących na naszym terytorium.

Z sąsiadem niemieckim mamy daleko posunięte negocjacje nad traktatem o współpracy i dobrym sąsiedztwie. Traktat ten umocni powstająca wspólnota interesów polsko-niemieckich. Współpraca ze zjednoczonymi Niemcami musi być intensywna i prowadzona na wielu obszarach. Jej celem będzie również ułatwienie naszej integracji ze Wspólnotami Europejskimi.

Czeska i Słowacka Republika Federacyjna pozostaje naszym bliskim i ważnym partnerem zarówno na płaszczyźnie stosunków dwustronnych, regionalnych.

Przywiązujemy dużą wagę do nowego regionalizmu w naszej części Europy. Mam na myśli współdziałanie trzech państw – Polski, Czechosłowacji i Węgier, współpracę bałtycką oraz związki z tak zwaną grupą pentagonalną.

Będziemy rozwijać stosunki z republikami bałtyckimi, mając szczególnie na uwadze współpracę z naszym sąsiadem – Litwą.

Pozostajemy zaangażowani w budowę jedności europejskiej. Liczymy na pomyślny wynik prowadzonych aktualnie rokowań nad układem o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi. Układ ten wymagać będzie daleko idących adaptacji naszej gospodarki i naszego prawodawstwa do wzorów i wymogów wspólnotowych. Naszym celem strategicznym pozostaje pełne członkostwo we Wspólnotach. Rada Europy w Strasburgu nadal będzie dla nas miejscem intensywnego współdziałania z państwami naszego kontynentu. Przynależność do Rady zależy wyłącznie od odbycia wolnych wyborów parlamentarnych. Intensyfikować, będziemy nasze kontakty z innymi organizacjami europejskimi.

Zależy nam na dalszej rozbudowie naszych stosunków z państwami Europy Zachodniej, co pozostaje częścią naszej polityki europejskiej. Doniosłe znaczenie ma dla nas partnerstwo z Francją. Wielkie znaczenie przywiązujemy do rozwoju stosunków ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą. Jesteśmy świadomi istotnej roli w naszej polityce zagranicznej współpracy z państwami Ameryki Łacińskiej, w szczególności z państwami „grupy z Rio", krajami arabskimi, Izraelem, Japonią, Australią, państwami Azji, Afryki i rejonu Pacyfiku.

Wraz z innymi państwami nie będziemy szczędzić wysiłków, aby eliminować wojnę i przemoc ze stosunków międzynarodowych. Nadal na czołowym miejscu pozostaje nasze uczestnictwo w rozlicznych pracach Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych. Mamy świadomość wynikających stąd naszych zadań i obowiązków.

Naszą politykę zagraniczną prowadzić będziemy szanując moralność i prawo międzynarodowe (...).

Źródło: „Rzeczpospolita", 7 stycznia 1991 r.

Problemy polityki zagranicznej u progu roku 1991 – wystąpienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego w Sejmie

Warszawa, 14 listopada 1991 r.

Panie Prezydencie!

Panie Marszałku! Wysoka Izbo!

Mam wypowiedzieć się przed Sejmem o problemach naszej polityki zagranicznej u progu 1991 roku. Jest ich wiele i pewien wybór staje się nieunikniony. Zastosuję się więc do życzenia wyrażonego w tej Izbie, aby skoncentrować się na obawach i zagrożeniach wynikających z ostatnich zmian w koniunkturze międzynarodowej i w naszym bezpośrednim sąsiedztwie. Będę. więc mówił przede wszystkim o głównych kwestiach dotyczących bezpieczeństwa Polski.

Szeroko pojęte bezpieczeństwo Polski i bezpieczeństwo w naszym regionie Europy trzeba budować od podstaw. Sojusze, dwustronne, sięgające swymi korzeniami lat czterdziestych, następnie Układ Warszawski z 1955 roku należą do minionej epoki. Likwidacja Układu Warszawskiego jest bliska. Dążymy do tego, aby wygasł on za zgodą wszystkich jego stron. Sojusze dwustronne na skutek swej treści, w znacznej mierze ideologicznej, przestały odpowiadać, podobnie zresztą jak Układ Warszawski, dzisiejszym okolicznościom. Będą one zastąpione nowymi układami.

Bezpieczeństwo Polski kształtuje się na różnych płaszczyznach. Na początku bieżącego roku obserwujemy istotne zmiany rzutujące na nasze bezpieczeństwo. Mam na myśli, po pierwsze, wymiar globalny, po drugie, wymiar kontynentalny, po trzecie, porozumienia regionalne i po czwarte, stosunki dwustronne, zwłaszcza z sąsiadami.

Wysoki Sejmie!

Mówiąc o sferze globalnej, trzeba dziś skoncentrować się na konflikcie w Zatoce Perskiej. Geograficznie rzecz biorąc, działania zbrojne toczą się daleko od Polski, lecz w regionie ważnym dla interesów Polski, zwłaszcza gospodarczych. Z wieloma państwami tego regionu utrzymujemy wzajemnie korzystną współpracę. Podobnie jak inne państwa, mieliśmy rozbudowane stosunki gospodarcze. z Irakiem i Kuwejtezn.

Polityczna i prawnomiędzynarodowa ocena konfliktu w Zatoce Perskiej nie może budzić wątpliwości. Irak zaatakował Kuwejt i dokonał aneksji jego terytorium, odmówił podporządkowania się rezolucjom Rady Bezpieczeństwa ONZ. Agresja należy do wielkich naruszeń prawa międzynarodowego i dobrze się stało, że tym razem spotkała się nie tylko ze słownym potępieniem, lecz także. z akcją ONZ i państw działających na mocy upoważnienia ONZ. Ma to szczególne znaczenie obecnie, gdy budowane są zręby nowych stosunków międzynarodowych opartych na poszanowaniu prawa międzynarodowego, suwerenności i równości państw. Nie chodzi o wojnę. przeciwko Irakowi jako państwu, o jego zniszczenie lub podział. Celem obecnej operacji zbrojnej jest wyzwolenie Kuwejtu i eliminacja polityki podboju. Ujmowanie konfliktu jako wojny różnych kultur i cywilizacji nie odpowiada faktom i przynosi szkodę nie tylko przyszłym perspektywom pokojowym, lecz także przyszłej, szeroko pojętej współpracy.

W tym miejscu wskażę na pewną jednostronność i dogmatyczność niektórych postaw u nas, także w środkach masowego przekazu, na wychodzenie poza słuszne, potępienie agresji i totalitaryzmu. Z naciskiem stwierdzam, że w polityce, polskiej nie ma miejsca na

postawę antyarabską. W interesie Polski, Europy i państw arabskich leżą jak najlepsze stosunki. Polska od początku potępiła agresję, zastosowała się do rezolucji Rady Bezpiecze.l5stwa, które są dla Polski wiążące. Od początku współdziałaliśmy w ich wykonaniu i nadal będziemy tak postępować. Wyrazem naszej czynnej solidarności ze społecznością międzynarodową jest udział Polski w siłach wielonarodowych. W rejon Zatoki skierowaliśmy okręt szpitalny i okręt ratowniczy, do Arabii Saudyjskiej wysłaliśmy blisko 200 osób jest to personel medyczny. Rząd polski ubolewa nad faktem, że Irak nie zmienił swego stanowiska i nie wycofał się z Kuwejtu. Działania wojenne nadal trwają, przynosząc coraz większe ofiary ludzkie i straty materialne. Rząd polski domaga się przestrzegania prawa międzynarodowego, odnoszącego się do konfliktów zbrojnych, zwłaszcza do konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny, w tym jeńców i osób cywilnych. Sprzeczne. z prawem jest stwarzanie zagrożenia ekologicznego i stosowanie terroryzmu. Ewentualne użycie broni masowego rażenia będzie bardzo ciężkim naruszeniem prawa. Jesteśmy zaniepokojeni możliwością rozszerzenia się konfliktu zbrojnego na inne państwa. Z uznaniem odnosimy się do powściągliwości Izraela w reagowaniu na irackie uderzenia rakietowe. Pragniemy, aby konflikt zakończył się jak najprędzej z poszanowaniem prawa i sprawiedliwości. Będziemy wspierać realistyczne inicjatywy pokojowego uregulowania, ale warunkiem ich powodzenia jest przywrócenie suwerenności Kuwejtu.

Konflikt z całą ostrością pokazał, iż konieczne jest wypracowanie stabilnej i dalekowzrocznej polityki wobec państw arabskich i – generalnie – islamskich, zarówno przez poszczególne państwa europejskie, w tym Polskę, jak przez uczestników KBWE wziętych jako pewna całość. Dla osiągnięcia trwałego pokoju na Bliskim Wschodzie konieczne jest szersze spojrzenie na istniejące tam problemy. Region ten potrzebuje zasad, reguł i mechanizmów podobnych do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Doświadczenia europejskie mogą być bardzo przydatne bez narzucania czegokolwiek bezpośrednio zainteresowanym państwom regionu. Po przywróceniu niepodległości Kuwejtu na wokandzie międzynarodowej znajdzie się sprawa palestyńska. Społeczności międzynarodowej nie wolno także zapominać, o tragicznym losie Libanu, gdzie dokonuje się systematycznie śmierć narodu.

W sferze bilateralnej działamy na rzecz rozbudowy stosunków z państwami regionu. Nawiązaliśmy stosunki dyplomatyczne ze Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi, z Omanem i z Katarem. Nawiązaliśmy pierwsze kontakty z Arabią Saudyjską, oczekujemy, że w tym roku dojdzie także do nawiązania stosunków dyplomatycznych. Otwieramy placówki w emiratach i Jemenie. Bezpośrednio po zakończeniu działań zbrojnych wznowimy działalność ambasad Rzeczypospolitej Polskiej w Bagdadzie i Kuwejcie. Przystąpimy do przywracania naruszonych konfliktem więzi gospodarczych i rozwoju stosunków z Irakiem i Kuwejtem. Jesteśmy gotowi do udziału w pokojowych siłach ONZ, jeśli zostałyby powołane w procesie regulowania konfliktu. Mamy tu pewne doświadczenia. Od początku konfliktu, czyli od sierpnia ubiegłego roku dochodzimy strat poniesionych na skutek zastosowania się do embarga ONZ, a także strat poniesionych przez naszych obywateli, w szczególności w Kuwejcie.

Wysoka Izbo!

Przechodzę, do europejskiego, czyli kontynentalnego wymiaru bezpieczeństwa państwa polskiego. Bezpieczeństwo musi być pojmowane szeroko, nie tylko w kategoriach wojskowych i obrony. Nie będzie ustabilizowania naszej niepodległości i wolności bez jednoczesnej równowagi gospodarczej, ekologicznej i społecznej. Jeden wymóg jest szczególnie istotny – cała Europa winna być traktowana jako jednolity obszar bezpieczeństwa. Tak rzecz ujmuje przyjęta na ostatnim szczycie KBWE Paryska Karta Nowej Europy. W szczególności Europa Środkowa nie może stać się z punktu widzenia bezpieczeństwa

strefą szarą, buforową lub neutralną. Obszar o takiej pozycji, ze względu na swe położenie, łatwo stanie się przedmiotem rywalizacji państw silniejszych. Jest to ważne założenie naszej polityki bezpieczeństwa, zważywszy nasze położenie między Niemcami a ZSRR. Bezpieczeństwo w Europie nie może być selektywne. W rzeczywistości jednak jest różnica między zachodnią a środkową i południowo-wschodnią częścią kontynentu. Rzecz w znacznej mierze sprowadza się do ogólnoeuropejskiej roli Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wskazać tu trzeba na Londyńską Deklarację o przekształconym Sojuszu Północnoatlantyckim z 6 lipca 1990 r., przede wszystkim zaś na Wspólną Deklarację z 19 listopada 1990 r. państw należących do tego sojuszu oraz do sojuszu warszawskiego. To, że sojusz warszawski schodzi ze sceny europejskiej, nie osłabia waloru tego dokumentu. Formułuje on bowiem polityczne stanowisko i zobowiązania indywidualnych państw, nie zaś Układu Warszawskiego jako zbiorowego kontrahenta.

Traktat Północnoatlantycki stał się częścią bezpieczeństwa europejskiego. Z tego względu Sojusz nie może pozostawać obojętnym wobec groźby dla bezpieczeństwa międzynarodowego lub naruszenia tego bezpieczeństwa w jakiejkolwiek, podkreślam, w jakiejkolwiek części kontynentu. Europa potrzebuje stabilizacji przy zapewnieniu bezpieczeństwa oraz niepodległości. Będąc niepodzielnym, bezpieczeństwo staje się w swej istocie wspólną sprawą wszystkich państw KBWE i przedmiotem ich współpracy, i dodam – ich wspólnej troski. Jest to swoista, jeśli mogę się tak wyrazić, denacjonalizacja bezpieczeństwa, czyli uczynienie z niego wspólnej sprawy. Jedność Niemiec była dobrym przykładem poszukiwania bezpieczeństwa poprzez zbiorowe decyzje, uwzględniające interesy wszystkich zainteresowanych państw. Dodajmy, że elementem stabilizacji jest obecność wojskowa Stanów Zjednoczonych w Europie. Wszystko to sprawia, że Sojusz Północnoatlantycki nabiera znaczenia ogólnoeuropejskiego. Tymi celami i względami kieruje się Polska, współpracując od blisko roku z Sojuszem Północnoatlantyckim oraz Unią Zachodnioeuropejską.

Jeszcze kilka słów o Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Dążymy do stworzenia i rozwoju pierwszego etapu systemu bezpieczeństwa w ramach KBWE. Jest nim bezpieczeństwo kooperatywne, obejmujące szeroki wachlarz różnorodnych kroków. Oto najważniejsze z nich: rozbrojenie, rozrzedzenie zbrojeń, zmniejszenie stanu gotowości bojowej wojsk, rozwijanie środków stabilizacyjnych, środków budowy bezpieczeństwa i zaufania, funkcjonowanie ośrodka zapobiegania konfliktom, który ma powstać niebawem w Wiedniu, obowiązkowy system pokojowego rozstrzygania sporów, rozwój kontroli i weryfikacji, współdziałanie z NATO i Unią Zachodnioeuropejską, ustanowienie skutecznego mechanizmu obowiązkowego działania w sytuacjach kryzysowych. Z biegiem czasu trzeba dążyć do pewnej fuzji systemu KBWE z NATO. Tym działaniom powinny towarzyszyć wysiłki na rzecz umacniania prawa międzynarodowego i roli organizacji międzynarodowych. Dla Polski rola KBWE będzie znaczna szczególnie w okresie najbliższych 10–15 lat, to jest do czasu ustabilizowania się sytuacji w regionie i naszego zbliżenia do instytucji zachodnioeuropejskich. W sytuacjach kryzysowych i napięć rola KBWE może rosnąć. Natomiast drugi etap systemu bezpieczeństwa KBWE jest dziś celem bardziej odległym. Mam na myśli zbiorowe bezpieczeństwo w Europie, a zwłaszcza jego jądro – zbiorową obronę, to znaczy, że wszyscy przychodzą z pomocą, także wojskową, każdemu, pojedynczemu państwu, które zostało zaatakowane. Otóż zbiorowe bezpieczeństwo stanie się osiągalne wówczas, gdy nastąpi pełne zbliżenie ustrojowe, gospodarcze i cywilizacyjne naszym kontynencie. Do tego dążymy. Osobną kwestią jest rozbrojenie. Polityka w dziedzinie rozbrojenia powinna być ściśle zintegrowana z polityką kooperatywnego bezpieczeństwa. Polska powinna dążyć do stabilizowania ilościowych wyznaczników sytuacji militarnej na niższym poziomie oraz do szerokiego otwarcia potencjałów wojskowych na wgląd ze strony innych

państw. Oprócz zwiększenia bezpieczeństwa, pozwoli to nam w spokojny sposób restrukturyzować nasze siły zbrojne i dostosowywać potencjał wojskowy naszego państwa do nowych założeń naszej doktryny obronnej.

Osiągnięcia europejskich rokowań rozbrojeniowych w ostatnich latach nie mają równych sobie w historii naszego kontynentu. Istnieją możliwości dalszego postępu, dlatego wierzymy – i to jest przedmiot pewnej troski dzisiejszej u progu tego roku – że zagrożenia, jakie pojawiły się dla wyników i perspektyw tych negocjacji, zostaną szybko usunięte. Mamy nadzieję, że realizacja Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, podpisanego w listopadzie, ubiegać będzie w pełnej zgodzie z jego literą i duchem. Jesteśmy przekonani, że żadne państwo nie zdecyduje się podważyć tego, co jest wielkim wkładem do budowy zarówno bezpieczeństwa europejskiego, jak i bezpieczeństwa każdego państwa na tym kontynencie.

W interesie Polski jest coraz ściślejsze wiązanie różnych elementów europejskiego bezpieczeństwa. O Sojuszu Atlantyckim już mówiłem. Z biegiem czasu mógłby on poszerzać swoje funkcje polityczne. Kooperatywny system KBWE będzie, umacniać stabilizację, hamować politykę, harmonizować politykę bezpieczeństwa w Europie oraz zapewni europejskiemu supermocarstwu militarnemu – ZSRR – udział w ogólnoeuropejskich rozwiązaniach. Odrębną rolę spełniać będzie system nowych układów dwustronnych. Do tego jeszcze wrócę. Układ o stowarzyszeniu ze wspólnotami europejskimi da Polsce uczestnictwo w Europejskiej Współpracy Politycznej 12 państw. Wymienić też należy możliwość wzrastającej pozycji Unii Zachodnioeuropejskiej. W przyszłości więc może okazać się wskazane, aby Polska podjęła inicjatywę zwołania ogólnoeuropejskiej konferencji bezpieczeństwa poświęconej rozpatrzeniu współdziałania tych wszystkich elementów. Nie muszę osobno dodawać, że wchodzenie Polski do różnych organizacji europejskich i nasz udział, w rozmaitym stopniu, w integracji europejskiej jest bardzo istotnym czynnikiem naszego bezpieczeństwa. Im więcej powiązań na różnych płaszczyznach, tym lepiej. Mówię o realnych powiązaniach i rzeczywistej współpracy, nie zaś o werbalnej stronie dyplomacji i polityki zagranicznej. Wysoka Izba doskonale wiemy, że mamy zaawansowany udział w pracach Rady Europy, a nasze członkostwo w tej ważnej organizacji zależy wyłącznie od przeprowadzenia wyborów parlamentarnych. Zabiegamy o pewien status w Organizacji Gospodarczej Współpracy i Rozwoju (OECD) i nie zaniedbujemy kontaktów z Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (EFTA). Strategicznym celem naszej polityki jest wejście do Wspólnot Europejskich. Cel ten można realizować jedynie etapami. Mamy już w praktyce różne powiązania i współpracę, a w tej chwili negocjujemy układ o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi. Rokowania postępują dobrze. Związanie się ze Wspólnotami będzie faktem o fundamentalnym znaczeniu dla naszego nowego miejsca w Europie. Jeżeli tylko gospodarczo damy sobie radę, możemy z ufnością patrzeć w przyszłość.

Wysoka Izbo!

Przechodzę do stojących u progu bieżącego roku problemów w skali naszego regionu. Nieraz mówiłem już w tej Izbie o nowym regionalizmie wykształcającym się w Europie Środkowo-Wschodniej. Jesteśmy współtwórcą związku trójstronnego Polska–Czechosłowacja–Węgry oraz Konferencji Bałtyckiej współorganizowanej ze Szwecją – współdziałanie bałtyckie ma duże tradycje i zawsze kierowało naszą uwagę także, ku trzem republikom bałtyckim. W naszym regionie Polska jest zwornikiem łuku łączącego Północ z Południem, stąd żywe jest nasze zainteresowanie grupą określoną mianem Pentagonale: Austria, Czechosłowacja, Jugosławia, Węgry i Włochy. Pewną współpracę już rozwijamy, a przyjęcie nas do tej grupy ma w bieżącym roku wszelkie widoki powodzenia. Póki co, chcemy uzyskać mandat uczestników Konferencji Bałtyckiej do reprezentowania ich na Pentagonale w Dubrowniku w tym roku. W grupie pentagonalnej od początku widzieliśmy nie tylko na-

rzędzie realizacji konkretnych projektów lokalnego współdziałania, lecz czynnik stabilizacyjny wzdłuż osi północ-południe naszego regionu. Polska, jako nie uwikłana w tarcia na tym kierunku, staje się, jak przypuszczam, partnerem pożądanym. Ten nowy regionalizm, w szczególności współdziałanie z Pragą i Budapesztem, uważamy za element bezpieczeństwa w naszej części Europy. Jest to działanie konstruktywne, przeciwne wszelkim nowym podziałom. Ma ono kroczyć dla dobra wspólnego, dobra Europy, nie zaś organizować cokolwiek przeciwko komukolwiek. Nie chodzi o kordon separujący kogokolwiek. Europa jest całością, a pewne związki regionalne tę całość wzmacniają i jej służą. Cechą Europy jest rozmaitość.

Przed Polską, Czechosłowacją i Węgrami stanęły wielkie problemy pojawiające się przy odzyskiwaniu niepodległości, budowaniu demokracji i tworzeniu gospodarki rynkowej. Pojawia się tożsamość celów oraz daleko posunięta identyczność metod. Trzy państwa mają przed sobą ogromne wspólne pole działania; to działanie potrzebne jest trzem państwom, lecz ma ono także swoistą wagę – również dla świata zewnętrznego – jako dowód konstruktywnych umiejętności organizowania własnego regionu. Jutro w Wyszehradzie trzy państwa podpiszą Deklarację o współpracy w dążeniu do integracji europejskiej. Od spotkania w Bratysławie (9 kwietnia 1990 r.) przeszliśmy już wspólnie długą drogę.

Wysoka Izbo!

Przechodzę do problemów, jakie dziś pojawiają się w stosunkach dwustronnych, zwłaszcza z naszymi sąsiadami. Mają one podstawowe znaczenie dla naszego bezpieczeństwa. Różne wydarzenia w ZSRR oraz w stosunkach ZSRR – Polska sprawiają, że kierunek wschodni ma u progu roku 1991 duży ciężar gatunkowy w naszej polityce i zapewne ten ciężar przez cały rok zachowa.

Istotnym dylematem naszej polityki jest pozycja Polski między Niemcami a ZSRR. Niemcy są gigantem gospodarczym, co ma lub może mieć swe konsekwencje w innych sferach. ZSRR, dotknięty zapaścią ekonomiczną, pozostaje potęgą wojskową, a jego wielki arsenał militarny może być źródłem różnych komplikacji w zależności od rozwoju wewnętrznej sytuacji w ZSRR. Wobec obu potężnych sąsiadów prowadzimy politykę bliskich i intensywnych stosunków. Odrzucamy uprzedzenia, dystansowanie się, skończyliśmy też ze spuścizną powojennego 45-lecia, to jest satelickim oparciem się o ZSRR kosztem suwerenności. Postulat bliskości z jednym i drugim sąsiadem rozwijamy konkretnie; nie ma tu równoważenia intensywności związków. Związki z Niemcami mogą i prawdopodobnie będą kształtować się w sposób szczególny z uwagi na nasze dążenie do uczestnictwa we Wspólnocie Europejskiej, lecz tym samym poprzez nasze związki z Zachodem powinniśmy tak prowadzić politykę wschodnią, aby stawać się atrakcyjnymi dla Wschodu, co z kolei intensyfikować będzie stosunki na tym kierunku.

Aktywna polityka wschodnia jest jednym z głównych składników naszej strategii państwowej, a w obrębie polityki wschodniej współpraca i dobre sąsiedztwo z ZSRR mają miejsce trwałe, niezależne od takich lub innych wahań koniunktury. Dotychczasowy układ sojuszniczy z ZSRR w swej wersji z roku 1965 przestał odpowiadać dzisiejszym okolicznościom. Uzgodniłem z ministrem spraw zagranicznych ZSRR, iż podpiszemy nowy traktat, który w szerokim zakresie regulowałby naszą współpracę i dobre sąsiedztwo. Ministerstwo Spraw Zagranicznych ma zawansowane prace md projektem nowego traktów. Fakt, że blok wschodni już nie istnieje, nie oznacza, że zamierzamy osłabiać związki ze Wschodem i zmniejszać naszą otwartość na Wschód. Wprost przeciwnie – przynależność do zorganizowanej Europy i jednoczesne podtrzymywanie związków ze Wschodem jest rolą jaką Polsce wyznacza jej geostrategiczne i geopolityczne położenie. To położenie dotąd nam szkodziło, teraz zaś chcemy je obrócić na naszą korzyść i korzyść Europy. Jest to długofalowe zadane naszej polityki. Wobec narodów ZSRR Polska ma korzystne położenie geograficzne

i kulturowe, sprzyjające szerokiemu rozwojowi współpracy i te czynniki nasza polityka musi wykorzystywać. Bliskość i zrozumienie na poziomie narodów i społeczeństw uważamy za fundament prawdziwego zbliżenia. Jest to również źródło potencjalnych korzyści ekonomicznych. Musimy mieć wizję stosunków gospodarczych, która wychodzi poza obecny kryzys ekonomiczny w ZSRR i poza aktualne niejasności dotyczące kompetencji republik w sferze handlu, współpracy przemysłowej oraz stosunków bankowych i płatności. Polska winna czynić więcej jako ogniwo między ZSRR a Europą Zachodnią, zwłaszcza w sferze wspólnych projektów gospodarczych. Związek Radziecki przechodzi głęboką transformację, i silne wstrząsy. Polska nie miesza się do tych przemian, ani do kształtowania się nowych stosunków pomiędzy częściami składowymi ZSRR i narodami, które chcą go opuścić. Sądzę, że taka jest również postawa innych państw. Jednocześnie jesteśmy zainteresowani pokojowym przebiegiem procesów rozwijających się w ZSRR. To zainteresowanie wynika zarówno z sąsiedztwa, jak i z wielowiekowych ludzkich związków. Musimy reagować na fakty. Odzyskiwanie przez poszczególne republiki suwerenności wymagało od Polski nowego podejścia do stosunków z tymi republikami. Przypuszczam, że poziom pluralizacji naszych stosunków ze Związkiem Radzieckim powinien w przybliżeniu być dostosowany do poziomu wewnętrznej pluralizacji ZSRR. W praktyce nasze stosunki z poszczególnymi republikami radzieckimi w wielu dziedzinach częściowo już są i coraz bardziej stawać się będą niemal takie same, jak z innymi suwerennymi państwami, oprócz sfery militarnej i pewnych zagadnień tzw. wielkiej polityki. Naszym celem jest stopniowe budowanie między Polską a każdą republiką zainteresowaną relacjami z nami kompleksowego systemu stosunków. Dlatego kontynuować będziemy politykę dwutorową, zapoczątkowaną w ubiegłym roku zaraz po zadeklarowaniu przez niektóre republiki suwerenności. Jest to polityka utrzymania i rozwijania stosunków zarówno z ZSRR, jak z poszczególnymi republikami pozostającymi w obrębie ZSRR, lecz aspirującymi do pewnej samodzielności w kontaktach ze światem zewnętrznym. Dodam jeszcze, że interes stosunków polsko-radzieckich wymaga oczyszczenia ich z problemów przeszłości. Postępem w tej dziedzinie było oświadczenie ZSRR przyznające odpowiedzialność radziecką za zbrodnie wojenne popełnione na oficerach polskich, zwłaszcza za – zbrodnię katyńską. Wszelkie próby odejścia od takiego stanowiska są sprzeczne z prawdą historyczną i nie służą dobrym stosunkom. Ważna jest także opieka nad Polakami w ZSRR i pomoc w realizacji ich praw jako mniejszości narodowej tu także jest postęp, choć wiele ,jeszcze pozostaje do zrobienia. Są też różne sprawy rewindykacyjne, jednak ruszają one z miejsca zbyt wolno.

Od dłuższego czasu Polska prowadzi rozmowy i rokowania poświęcone z jednej strony wycofaniu wojsk ZSRR z Polski, z drugiej zaś tranzytowi przez Polskę wojsk radzieckich opuszczających Niemcy. Umowa o zakończeniu stacjonowania wojsk u nas powinna być zawarta jednoczenie z umową o tranzycie. Rozmiary tranzytu i inne okoliczności, także natury praktycznej, sprawiają, że wojsko radzieckie winno opuścić Polskę przed szczytem tranzytowym z Niemiec. Ze strony ZSRR jest zgoda na wycofanie wojska z Polski, lecz wciąż nie uznamy uzgodnionego terminu. Zamknięcie całego problemu leży w wyższym interesie dobrych stosunków między dwoma państwami. Problem ten ma także swoją stronę europejską. Rychłe porozumienie się jest drogą najlepszą. Niemniej przypomnę, że pobyt obcego wojska na naszym terytorium wymaga zgody państwa polskiego. Obowiązujące między Polską a ZSRR umowy międzynarodowe potwierdzaj taki stan prawny. Określają one stacjonowanie wojsk jako „czasowe", przy czym stacjonowanie to – cytuję art. umowy z 17 grudnia 1956 r. – „w niczym nie może naruszyć suwerenności" państwa polskiego. Innymi słowy, potrzebna jest nasza stała i nieprzerwana zgoda. Polska decyduje o czasokresie stacjonowania. Powtarzam jednak: chcemy porozumienia, lecz jego odkładanie przez ZSRR nie jest właściwą metodą.

Kilka słów o tranzycie wojska z Niemiec do ZSRR. Tranzyt ten będzie ogromną operacją. Jest on odmienny od tranzytu, jaki dotąd odbywał się. i nadal bez przeszkody ma miejsce. Podstawa prawna tranzytu ma istotne luki i niejasności. Dlatego konieczne jest wynegocjowanie szczegółowej umowy dającej precyzyjną i bezpieczną regulację tranzytowi wszelkiego typu. Jest to konieczne dla Polski jako kraju tranzytowego. W ubiegłym roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych przedłożyło stronie radzieckiej projekt takiej umowy. Jest ona przedmiotem rokowań. Sądzę, że jej rychłe podpisanie leży w interesie nie tylko ZSRR, lecz także Niemiec i Europy. Polska jest gotowa podpisać umowę niezwłocznie. W sprawach tranzytu, zwłaszcza kolejowego, mamy wielkie doświadczenie i możemy zapewnić, że przebiegnie on gładko. Jednak nie może być chaosu i forsowania transportów bez uzgodnienia z nami. Jednocześnie wyjaśniam, że w sprawie tranzytu nie chodzi nam o zyski pieniężne. Nasza gotowość do zezwolenia na tranzyt z Niemiec jest jednym z dowodów na nasze poparcie dla jedności Niemiec i eliminowania z Niemiec pozostałości wojennych. Jest dowodem na nasze konstruktywne podejście, do konsekwencji tej jedności jako wydarzenia europejskiego. Co się zaś tyczy różnych szczegółów tranzytu, pozostajemy elastyczni i gotowi do rozpatrzenia różnych rozwiązań.

Wysoka Izbo!

Przechodzę do naszych stosunków z Niemcami. Minione półtora roku był to czas szczególnie owocny, dobrze wykorzystany. Po Wspólnym oświadczeniu i układach lat 1989 i 1990, które dały pożądany przełom, droga do budowy polsko-niemieckiej wspólnoty interesów jest otwarta. Rokowania nad dużym traktatem o współpracy i dobrym sąsiedztwie znajdują się w fazie końcowej. Przesunięcie terminu czwartej rundy tych rokowań spowodowane było czynnikami niezależnymi od substancji spraw polsko-niemieckich. Mam na myśli zmianę. rządów w obu państwach oraz zmiany w składzie delegacji niemieckiej. Nie podzielam podnoszonych niekiedy obaw, że połączenie procedur ratyfikacyjnych traktatu o potwierdzeniu granicy i traktatu o współpracy niesie ze sobą jakieś zagrożenia. Oba rządy jednoznacznie wyraziły wolę zawarcia tych traktatów, negocjacje prowadzone są konstruktywnie.

W związku z traktatem o współpracy i dobrym sąsiedztwie chciałbym poruszyć dwie sprawy, szczególnie interesujące polską opinię publiczną. Mam na myśli odszkodowania dla polskich ofiar zbrodni nazistowskich oraz położenie mniejszości niemieckiej w Polsce. Stanowisko rządu w sprawie odszkodowań znane jest Wysokiej Izbie, kilkakrotnie je przedstawiałem. Godne rozwiązanie tego problemu jest jedną z przesłanek porozumienia i pojednania między Polakami a Niemcami. Brak takiego rozwiązania zaciążyłby nad stosunkami polsko-niemieckimi. Równocześnie z zawarciem traktatu o współpracy i dobrym sąsiedztwie oba państwa powinny znaleźć właściwe rozstrzygnięcie. Jesteśmy w tej sprawie w kontakcie z Niemieckim Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

W kwestii mniejszości rząd odrzuca podejście konfrontacyjne i jednocześnie eliminuje możliwość wszelkiej ingerencji w nasze sprawy wewnętrzne. Z zadowoleniem stwierdzam, że podobne a stanowisko reprezentuje też niemiecki rząd federalny. Niemniej ze strony niektórych organizacji w Niemczech – przede wszystkim Związku Wypędzonych – oraz niektórych organizacji mniejszości niemieckiej w Polsce zgłaszane są roszczenia do nadania mniejszości niemieckiej pozycji specjalnej. Różnego rodzaju żądania niekiedy wzmagają napięcia i rodzą niebezpieczne iluzje. W swym postępowaniu wobec mniejszości niemieckiej państwo polskie kieruje się powszechnym prawem międzynarodowym i postanowieniami polsko-niemieckiego Wspólnego oświadczenia z 14 listopada 1989 r. Zobowiązuje ono do umożliwienia osobom i grupom ludności pochodzenia niemieckiego oraz osobom przyznającym się do języka, kultury lub tradycji niemieckich zachowanie ich tożsamości w oparciu o obowiązujące standardy międzynarodowe. Standardy te zostały ostatnio

skonkretyzowane w Dokumencie, kopenhaskim KBWE z 29 czerwca 1990 roku. Rząd RP zamierza w pełni realizować postanowienia tego dokumentu w stosunku do mniejszości niemieckiej, jak i innych mniejszości żyjących w Polsce, lecz korzystanie z uprawnień musi być zgodne z prawem międzynarodowym i prawem polskim oraz winno służyć umocnieniu dobrego współżycia Polaków i Niemców. Wszelkie mniejszości winny przestrzegać zasady lojalności wobec państwa zamieszkania. Chciałbym podkreślić, że wspólna polityka obu rządów zmierza do tego, aby mniejszość niemiecka w Polsce stała się ważnym pomostem w porozumieniu i pojednaniu polsko-niemieckim. Takim samym pomostem mogą stać się Niemcy, którzy w przeszłości zostali zmuszeni do opuszczenia swoich stron rodzinnych.

Panie Marszałku!

Nasz południowy sąsiad – Czeska i Słowacka Republika Federacyjna – jest państwem, z którym mamy rozbudowaną współpracę w różnych dziedzinach, ostatnio zwłaszcza współdziałanie i dialog polityczny. Wprawdzie istnieją między nami pewne sprawy – myślę szczególnie o czechosłowackich ograniczeniach dotyczących ruchu osobowego – lecz trzeba i można znaleźć tu rozwiązanie, mamy bowiem wiele wspólnych i wielkich celów przed sobą. Sprawy tak szczegółowe nie powinny ich przesłaniać. Czeska i Słowacka Republika Federalna jest w naszej wizji bardzo ważnym partnerem porozumień regionalnych, o czym już mówiłem.

Wysoka Izbo!

Od początku otwarcia kwestii niepodległości naszego sąsiada Litwy oraz Łotwy i Estonii kwestia ta przyciąga naszą uwagę. Rząd nie trzyma się na uboczu tego, co dzieje się w strzech republikach. Istotne dla nas i, jak sądzę, dla całej Europy jest powodzenie międzynarodowych i ustrojowych zmian w tej części kontynentu. Warunkiem zaś ich sukcesu jest zarówno pewna stabilność w naszym regionie, jak wola kontynuowania zmian. Wszyscy zainteresowani winni tu działać w taki sposób, aby był dalszy postęp w tym wszystkim, co dotąd w Europie Środkowo-Wschodniej, łącznie z Litwą, już dobrego stworzono i nadal się tworzy. Działania i reakcje państw trzecich, w tym Polski są ważne i potrzebne, lecz istota rzeczy wciąż leży w rozmowach między Moskwą a republikami. Żadne uciekanie się do siły, żadne sankcje gospodarcze nie przyniosą trwałego rozwiązania. Aspiracje narodów bałtyckich winny zostać spełnione. Niedawne użycie siły w Wilnie i Rydze wywołało z naszej strony protest i zaniepokojenie. Nic da się wyeliminować legalnie i demokratycznie wybranych władz poprzez sięgnięcie do siły wojskowej. Padły ofiary, polała się krew. Ta próba zatrzymania procesu przemian okazała się nieudana, lecz rodzą się pytania: Czy nie będą podejmowane dalsze kroki militarne? Czy i jaka jest ich granica? Należy pamiętać, że zaufanie. jest fundamentem nowej polityki w Europie. W sprawie tragicznych wydarzeń w Wilnie i Rydze Sejm, Senat i rząd Rzeczypospolitej Polskiej zajęły jasne stanowisko. Pozostaje ono aktualne. Nadal uważamy, że żadnego z trudnych problemów pomiędzy republikami bałtyckimi a rządem ZSRR nie uda się rozwiązać siłą i z pominięciem wielokrotnie wyrażanych dążeń niepodległościowych mieszkańców republik. Sfera kontaktów parlamentarnych i rządowych jest bardzo ożywiona. Będziemy intensyfikować stosunki z republikami bałtyckimi. Popieramy dążenie tych republik do uczestnictwa w konferencjach i gremiach międzynarodowych, szczególnie co się tyczy KBWE i współpracy w basenie Morza Bałtyckiego.

Wysoki Sejmie!

Starałem się wykazać, jak ważne są relacje bilateralne. Dzięki nim powstaje sieć powiązań dających pewne bezpieczeństwo. Trudno nie docenić ważności tych powiązań. One stwarzają pewną sytuację, z której potem praktycznie może nie być odwrotu, albo będzie on już trudny i to jest dobre. Mówiłem już o przygotowaniu nowych traktatów z naszymi potężnymi sąsiadami. Kontynuować będziemy rozmowy o istotnych elementach nowych

układów z Czechosłowacją i Węgrami. Bliski jest moment podpisania umowy o współpracy z Francją, umowy oryginalnej, w toku są prace nad umową z Włochami. W przygotowaniu są dalsze posunięcia. Zacieśniamy stosunki ze. Stanami Zjednoczonymi – dalszą intensyfikację przyniesie tegoroczna wizyta prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Niewątpliwie współpraca polsko-amerykańska wymaga modernizacji.

Kończąc moje przemówienie, nie muszę dodawać, że żyjemy w czasach trudnych, w których fortuna polityczna jest zmienna. Polska nie angażuje się w konflikty, lecz interesów naszych bronimy i bronić będziemy. Sądzę, że przedstawiłem Wysokiej Izbie realistyczną ocenę układu sił oraz polskich możliwości. Szanse naszego oddziaływania na różne dotyczące nas sytuacje z natury rzeczy mają swe ograniczenia, lecz doświadczenia minionego roku nie uzasadniają w tej mierze pesymistycznej postawy. Winna być ona w każdym razie trzeźwa. Rząd taką postawę zajmuje. Nasza polityka zagraniczna ani nie może być, ani nie jest statyczna. Prowadząc ją uwzględniamy wysoką dynamikę zmian w sytuacji międzynarodowej oraz konieczność stałego harmonizowania bieżących celów polityki z fluktuacjami na scenie międzynarodowej, zwłaszcza ostatnio z dużym stopniem zmienności u naszej ściany wschodniej. Priorytety polityki przypomniane przez prezesa Rady Ministrów w expose z 5 stycznia br. pozostają nie zmienione. Konieczna jest jednak ciągła adaptacja środków i działań te priorytety realizujących. Pod tym względem wsparcie ze strony Wysokiej Izby, opiniowanie polityki rządu, dawanie nam pewnych impulsów – to wszystko jest niezbędne.

Źródło: Sprawozdanie stenograficzne z 51. Posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 1991, s. 15–27.

Przemówienie ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Władysława Bartoszewskiego w debacie generalnej na 50. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych

Nowy Jork, 3 października 1995 r.

Panie Przewodniczący, Szanowni Delegaci!

Na wstępie chciałbym wyrazić gorące gratulacje Przewodniczącemu Zgromadzenia Ogólnego, Jego Ekscelencji Panu Diogo Freitas do Amaral, wybitemu mężowi stanu i znawcy prawa międzynarodowego z zaprzyjaźnionej Portugalii.

Ze szczególnym uznaniem śledzimy także działania Sekretarza Generalnego Boutrosa Boutrosa-Ghali, którego zaangażowanie, zwłaszcza w sprawy umocnienia pokoju oraz rozwoju gospodarczego i społecznego, cieszy się powszechną aprobatą.

Panie Przewodniczący,

Trzy miesiące temu spotkaniem noblistów w San Francisco zainaugurowane zostały obchody 50-lecia naszej Organizacji. Upłynęło również 50 lat od zakończenia II wojny światowej, rozpoczętej agresją sił III Rzeszy na Polskę rankiem 1 września 1939 roku. Jako historyk i zarazem świadek tych dni, mam moralne prawo przypomnieć z tej trybuny, że to właśnie Polska położyła tamę prowadzącej donikąd – także dzisiaj – polityce appeasement.

Polityce, która nigdy i nigdzie, przynajmniej na dłuższą metę, nie popłaca. Dla Polski – pierwszej ofiary II wojny światowej - trwała ona najdłużej: 5 lat, 8 miesięcy i 8 dni. Zakończyła się zwycięstwem, które nie przyniosło jednak pełnej wolności narodowi polskiemu. Dopiero 45 lat później osiągnęliśmy cel, o który z takim poświęceniem walczyły zastępy polskich patriotów: wolne i suwerenne państwo w nowej, demokratycznej Europie.

Już w trakcie tej najstraszliwszej, jak dotąd, wojny myślano o pokoju i sposobach zapewnienia jego trwałości. Pomne tragicznych doświadczeń wojennych narody i państwa pragnęły uwolnić wreszcie świat od wojen i cierpień, jakie one przynoszą. Tak narodziła się ONZ. Polska, jej członek-założyciel, od pierwszych chwil aktywnie uczestniczyła w pracach tej Organizacji, której nadrzędnymi celami były utrzymanie i konsolidacja pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, zapewnienie pokojowego rozwoju społeczno-gospodarczego, prawa do godziwej egzystencji oraz respektowanie praw człowieka.

Zimna wojna i bipolaryzm Wschód-Zachód rychło pokrzyżowały narodzone nadzieje na odprężenie i pokój, nie zakłócony przez polityczne bądź ideologiczne spory i waśnie. Chociaż szczęśliwie nie doszło do globalnego, atomowego kataklizmu, w czym bezsporna zasługa również ONZ, powojenna historia obfitowała w napięcia, ludzkość niejednokrotnie otarła się o zagrożenie wojną totalną.

Zamiast na odbudowę zniszczeń wojennych i poprawę ludzkiego bytowania rosnące środki przeznaczano na podtrzymywanie osobliwej równowagi, równowagi strachu przez wyścig zbrojeń. Świat został podzielony w Jałcie na dwa wrogie obozy. Wiele państw, na przykład Europy Środkowej, wbrew woli swych narodów znalazło się w bloku wschodnim. Nie dlatego wspominam o Jałcie, aby wypominać ten haniebny wobec Polski układ. Czynię to, aby przestrzec przed następnymi „Jałtami", gdziekolwiek miałyby zaistnieć i komukolwiek mogłyby zagrażać. Chcemy Europy bez podziałów politycznych. Ani innych, im równoważnych.

Panie Przewodniczący,

Po zapoczątkowanej przez Polskę w latach 80. fali przemian geopolitycznych, która okazała się nie do powstrzymania wobec wolnościowych aspiracji ludów tej części Europy i Azji, świat stał się bez porównania bezpieczniejszy. Oddaliła się na dobre – miejmy nadzieję, że na zawsze – konfrontacja Wschód-Zachód, a samo pojęcie Wschodu i Zachodu nabrało cech, jak ongiś, geograficznych. Świat – już nie dwubiegunowy – nie został wszelako uwolniony od konfliktów. Drzemiące lub przytłumione do tej pory nacjonalizmy dały o sobie znać z nową siłą, często podgrzewane nietolerancją, waśniami etniczno-religijnymi czy wręcz rasizmem.

Sześć lat po rozpoczęciu, w 1989 r., wielkich przemian na politycznej mapie świata, nie powstał jeszcze oczekiwany nowy porządek międzynarodowy. Organizacja Narodów Zjednoczonych i wszyscy jej członkowie nadal aktywnie poszukują skutecznych i sprawiedliwych rozwiązań dla nowych problemów, które pojawiły się po zakończeniu zimnej wojny. Zmiany polityczne, jakie wówczas nastąpiły, stwarzają niepowtarzalną szansę budowy nowego systemu pokojowej współpracy – nie tylko współistnienia. Pragniemy stworzyć – w sposób ewolucyjny i racjonalnie wspomagany – nowy ład światowy, który gwarantowałby wszystkim państwom pełne bezpieczeństwo, zapewniał warunki szybkiego, solidarnego rozwoju społecznego i gospodarczego, a równocześnie stwarzał wszystkim jednostkom możliwość pełnego korzystania z przysługujących im praw człowieka. W takim świecie nie byłoby miejsca dla nietolerancji, dla żadnych przejawów nienawiści na tle narodowym, religijnym czy rasowym, w tym haniebnego antysemityzmu.

Panie Przewodniczący,

Polska dostrzega i uznaje wielką rolę ONZ w realizacji tych celów. Organizacja, skupiająca w dniu założenia 51 państw, stała się dziś strukturą obejmującą niemal wszystkie państwa naszego globu. Zmieniła się nie tylko liczba jej członków. Systematycznie rosły też jej zadania. Domeną ONZ była początkowo głównie sfera polityczno-wojskowa i dekolonizacja; z czasem poszerzał się obszar jej zainteresowań i dziś trudno wymienić dziedzinę życia, w którą nie byłby zaangażowany system Narodów Zjednoczonych.

Rosły też oczekiwania wobec ONZ. Często nadmierne, gdyż nie towarzyszyła im wystarczająca wola polityczna, aby wyposażyć Organizację w odpowiednie instrumenty, które pozwoliłyby jej sprostać tym oczekiwaniom. Myślę tu o jednej z podstawowych dziedzin aktywności ONZ – przeciwdziałaniu konfliktom i ich rozwiązywaniu. ONZ jest tu dziś dosyć łatwym obiektem ataku. Zapomina się przy tym jednakże, jak bardzo zmienił się charakter konfliktów, z którymi konfrontowana jest dziś społeczność międzynarodowa. Klasyczne konflikty między państwami ustępują dziś coraz częściej miejsca konfliktom wewnętrznym. Przykładem mogą być Rwanda czy Somalia, po części także konflikty w byłej Jugosławii. Tradycyjna rozjemcza rola sił pokojowych ONZ, sprawowana za zgodą stron konfliktu, w dzisiejszych warunkach jest często niemożliwa. W wielu wypadkach misje pokojowe ONZ stają przed koniecznością łamania zasady nieingerowania w sprawy wewnętrzne państwa, w którym toczy się wojna domowa. Czy w tej sytuacji należy pozostać obojętnym i przejść do porządku nad ludzkim cierpieniem? To nam, państwom-członkom ONZ, przychodzi nieraz dać jednoznaczną odpowiedź na to pytanie i nie zawsze jesteśmy w stanie to uczynić. Musi to się później odbić na powodzeniu operacji, za co jakże często i jakże łatwo obciąża się winą ONZ, zapominając, że ONZ – to przecież my.

Polska wychodzi z założenia, że w sytuacjach zagrożenia światowego pokoju i bezpieczeństwa, ONZ – jeżeli ma być sprawnym instrumentem zbiorowego bezpieczeństwa, zgodnie z zasadami Karty – musi być przygotowana do wywiązania się ze swej roli. Można długo wyliczać konflikty i wojny, które dzięki wysiłkom Narodów Zjednoczonych udało się zakończyć. Miliony istnień ludzkich zdołano uratować dzięki pomocy humanitarnej

organizowanej przez ONZ. Można wszakże przedstawić nie mniej długą listę przedsięwzięć, które zakończyły się niepowodzeniem.

50. rocznica powinna stać się okazją do krytycznej analizy. Porażki i błędy nie mogą prowadzić do zaniechania wysiłków. Powinny stanowić bodziec do podejmowania starań, aby to, co niezbędne, reformować i poddawać przekształceniom, tak by ONZ stała się w pełni nowoczesną organizacją, przystosowaną do nowych warunków na miarę wymagań nadchodzących czasów i niesionych przez nie wyzwań cywilizacyjnych. W dzisiejszym, wzajemnie powiązanym i współzależnym świecie nawet najpotężniejsze państwa nie zdołają same uporać się z niektórymi problemami o charakterze globalnym. Za przykład niech posłuży walka z rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia i narkotyków, z głodem i ubóstwem, z zanieczyszczaniem naszego wspólnego środowiska, z AIDS, z panoszącym się coraz bardziej terroryzmem – słowem, z wszelkim złem niesionym przez rzeczywistość końca stulecia. Dlatego też powinniśmy popierać tendencję do wzmacniania instytucji wielostronnych, w tym ONZ i jej systemu.

W tym duchu wypowiedział się – po krytyce niedomagań Organizacji – w San Francisco w czerwcu tego roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Wałęsa.

Panie Przewodniczący,

Polska nie tylko w pełni uczestniczy w tym procesie; tworzenie nowego porządku międzynarodowego jest punktem centralnym jej polityki zagranicznej w skali subregionalnej, regionalnej i globalnej. W pełni suwerenna i niezależna, jest dziś jednym z największych i najludniejszych krajów w Europie Środkowo-Wschodniej i stara się przyczyniać do zapewnienia stabilizacji w tym ważnym dla Europy regionie, stanowiącym naturalny geograficzny, kulturowy i gospodarczy pomost między jej historycznie ukształtowanymi częściami. Stąd też podstawowym zadaniem polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej jest czynny udział i twórczy wkład w budowanie nowej Europy, bez podziałów i bez konfliktów, zapewniającej wszystkim jej mieszkańcom dobrobyt i bezpieczeństwo. W praktyce polityka ta wyraża się w nieustających zabiegach o włączenie Polski do europejskich i atlantyckich struktur integracyjnych, w uznaniu ich roli jako gwaranta bezpieczeństwa, stabilności, demokracji i rozwoju gospodarczego naszego kontynentu.

Priorytetowym celem naszej polityki zagranicznej jest przystąpienie do Unii Europejskiej. Geneza Unii sięga czasów wprowadzania w życie planu Marshalla, do którego Polska zgłosiła swój akces, wycofany następnie pod presją zewnętrzną. Narosłe od tego czasu różnice systemowe oraz opóźnienie w rozwoju gospodarczym i społecznym sprawiają, że proces przystosowawczy jest trudny, kosztowny i długotrwały. Jesteśmy jednak przekonani, że nie jest to zbyt wysoka cena za przystąpienie do organizacji regionalnej, która – jak żadna inna dotychczas – potrafiła zapewnić swym członkom dobrobyt materialny, wysoki poziom bezpieczeństwa socjalnego oraz najwyższy standard gwarancji praw i wolności jednostki, a zarazem integrację polityczną. Rozszerzanie na Wschód NATO i UE jest równoznaczne z umacnianiem strefy stabilności w tym konfliktogennym w przeszłości regionie.

W *exposé* na temat polityki zagranicznej wygłoszonym w polskim parlamencie przed czterema miesiącami stwierdziłem, że Polska nie prowadzi i nie będzie prowadzić dwóch różnych polityk zagranicznych: zachodniej i wschodniej. Oznacza to, że zabiegając o przystąpienie do struktur powstałych w Europie Zachodniej, przywiązujemy ogromną wagę do rozwijania przyjaznych stosunków i wszechstronnej współpracy z naszymi bezpośrednimi i dalszymi sąsiadami. Rozwijamy z nimi współpracę w ramach istniejących organizacji subreginalnych i zabiegamy o rozszerzanie tych organizacji. Ze wszystkimi sąsiadami wiążą nas umowy o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy. Nie szczędzimy wysiłków, by jak najszybciej przezwyciężyć istniejące w naszych społeczeństwach wzajemne uprzedzenia i urazy.

Polska przywiązuje też ogromną wagę do umacniania i rozwoju istniejących organizacji ogólnoeuropejskich, takich jak OBWE, Rada Europy czy Europejska Komisja Gospodarcza ONZ. Popierajmy rolę OBWE w rozwiązywaniu – we współpracy z ONZ – zbrojnych konfliktów w naszej części świata. Należy w związku z tym powitać z zadowoleniem ustanowienie w maju tego roku Trybunału Koncyliacyjno-Arbitrażowego, powołanego w ramach tej organizacji. Nasz aktywny udział w pracach Rady Europy, wynika z przekonania o ich ogromnym znaczeniu w procesie upowszechniania, umacniania i rozwoju na naszym kontynencie instytucji demokratycznych i mechanizmów ochrony praw człowieka.

Nie można wreszcie pominąć tutaj wkładu Polski w prace Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ. Jesteśmy przeświadczeni, że dzięki wieloletniemu doświadczeniu w przezwyciężaniu podziałów w dziedzinie gospodarczej, które nasz kontynent odziedziczył z niedawnej przeszłości, Komisja ta ma do odegrania w swym regionie istotną rolę w procesie integrowania Europy pod względem gospodarczym. Jednocześnie chcę wyrazić poparcie Polski dla pożytecznej działalności komisji regionalnych w ogóle. Powinny one – w każdym regionie – między innymi koordynować lokalne poczynania ogniw systemu NZ, zwłaszcza agencji wyspecjalizowanych, i stać się regionalnymi ośrodkami krzewienie zrównoważonego i zorientowanego na człowieka rozwoju. To samo odnosi się do inicjatyw subregionalnych w rodzaju ISE, Rady Państw Morza Bałtyckiego czy CEFTA.

Panie Przewodniczący,

mimo zrozumiałego skądinąd skoncentrowania się na własnych problemach, wynikających z przebudowy systemu polityczno-gospodarczego, Polska z należną uwagą śledzi procesy i trendy rozwojowe w świecie. Systematycznie rozbudowujemy nasze kontakty gospodarcze i polityczne z państwami z innych kontynentów. Nasze zaniepokojenie budzi skala problemów ekonomicznych występujących na osi stosunków Północ-Południe. Nierównomierność rozwoju i kontrasty tam występujące wymagają zintensyfikowania wysiłków całego świata, a szczególnie jego bardziej rozwiniętej części. Nie zawsze możemy udzielić krajom rozwijającym się pomocy na miarę ich oczekiwań, ale będziemy jej udzielać na miarę naszych możliwości.

Z uznaniem odnotowujemy aktywność Ruchu Państw Niezaangażowanych, współdziałającego od wielu już lat z ONZ, i niezmiennie, mimo tylu przemian, aktywnego na arenie międzynarodowej. Ruch ten odegrał doniosłą rolę w zamknięciu ery kolonializmu, wydatnie pomógł młodym państwom w uzyskaniu należnej im pozycji w świecie, obecnie zaś kładzie podwaliny pod nową erę pozimnowojennych stosunków między państwami, wolną od globalnej konfrontacji. W ostatnich trzech latach, pod przewodnictwem Indonezji, Ruch Państw Niezaangażowanych umiejętnie przeorientował swe priorytety, kierując uwagę na sprawy rozwoju gospodarczego, podjął w tej dziedzinie skuteczny dialog z państwami rozwiniętymi i walnie przyczynił się do zmniejszenia dystansu dzielącego kraje przezeń reprezentowane od rozwiniętych. Z uznaniem obserwujemy zwłaszcza procesy spektakularnego postępu cywilizacyjnego w krajach ASEAN, a także ich wysiłki na rzecz wygaszania starych konfliktów i zapobiegania nowym, budowy zaufania i poszukiwań nowych formuł bezpieczeństwa. Polska jest zainteresowana dialogiem politycznym i współpracą gospodarczą z tą grupą państw zarówno na płaszczyźnie dwustronnej, jak i w szerokiej formule Europa-Azja. Europę Środkową łączy również wiele wspólnych cech i interesów z państwami Ameryki Łacińskiej i ich ugrupowaniami. Na ostatniej sesji Rady Gospodarczo-Społecznej daliśmy też dobitny wyraz naszej solidarności z Afryką. Uważamy, że współpraca z tym kontynentem i udzielanie mu pomocy leży w interesie społeczności międzynarodowej.

Panie Przewodniczący,

Polska jest świadoma swych obowiązków wobec społeczności światowej. Wyraża się to między innymi w naszym aktywnym udziale w pracach Organizacji Narodów Zjednoczonych organizacji, w której państwa wielkie, małe i średnie, jak Polska, demokratycznie, na miarę swych możliwości, współuczestniczą w solidarnej przebudowie świata. Gotowi jesteśmy przyjąć na siebie dodatkowe obowiązki w sferze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Dlatego wysunęliśmy naszą kandydaturę na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa w wyborach w czasie obecnej sesji Zgromadzenia Ogólnego.

Zgodnie z zobowiązaniami zapisanymi w Karcie NZ, utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa jest podstawowym celem polskiej polityki zagranicznej. Dowodnym przykładem naszego zaangażowania w tej dziedzinie jest, zapoczątkowane w latach pięćdziesiątych, uczestnictwo polskich żołnierzy i oficerów w operacjach pokojowych ONZ, a ostatnio również OBWE. Od wielu lat Polska tradycyjnie należy do grupy dziesięciu państw wystawiających największe kontyngenty w operacjach pokojowych ONZ, mimo narastających ostatnio kłopotów finansowych z racji stale wzrastających opóźnień w refundacji kosztów ponoszonych z tego tytułu. Nasz niepokój budzą mnożące się przypadki braku poszanowania statusu personelu zaangażowanego w operacje pokojowe, ataki na żołnierzy w błękitnych hełmach, czy wręcz wykorzystywanie ich w charakterze „żywych tarcz", czego ofiarą padli także obserwatorzy wojskowi ONZ z Polski. Dlatego istotne znaczenie ma jak najszybsze wejście w życie stosownej konwencji i zapewnienie jej przestrzegania. Niezbędne jest też usprawnienie funkcjonowania operacji pokojowych. Z uznaniem odnotowujemy osiągnięty już postęp w tej dziedzinie, jednakże ostatnie wydarzenia w byłej Jugosławii wskazują na potrzebę dalszych działań w celu zapewnienia skuteczności działania, zwłaszcza w sytuacjach nadzwyczajnych.

Jest to szczególnie istotne z uwagi na mnożenie się niezwykle krwawych i niebezpiecznych zbrojnych konfliktów wewnętrznych. Jawna bezradność społeczności międzynarodowej w takich sytuacjach wynika stąd, że organizacje międzypaństwowe są z natury swej nie przystosowane do aktywnej ingerencji w konflikty rozgrywające się wewnątrz państw, jak o tym świadczą liczne przykłady z ostatnich kilku lat. Przykłady te dowodzą również, że jedyną możliwą podstawą zakończenia konfliktu wewnętrznego jest porozumienie zawarte między jego stronami. Stąd też, w naszym przekonaniu, Organizacja powinna przede wszystkim niestrudzenie zabiegać – jak to wielokrotnie i skutecznie czyniła w przeszłości – o doprowadzenie do negocjacji między stronami konfliktu, a następnie, po zawarciu między nimi porozumienia, zapewnienie nadzoru nad jego wykonywaniem. Dyplomacja prewencyjna ma także doniosłe znaczenie w wypadku konfliktów międzypaństwowych: ONZ, odpowiednio przygotowana, może tu odegrać ważną rolę. Zwrócił na to słusznie uwagę mój australijski kolega, senator Gareth Evans.

Panie Przewodniczący,

innym ważnym aspektem bezpieczeństwa międzynarodowego są problemy rozbrojenia. W tej dziedzinie należy z radością i ulgą odnotować bezterminowe przedłużenie w maju tego roku Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, osiągnięte w drodze konsensusu. Trzeba w związku z tym wyrazić wielkie uznanie dla rozwagi i dalekowzroczności, którą wykazali wszyscy bez wyjątku uczestnicy konferencji nowojorskiej.

Droga, która doprowadziła świat do niewiarygodnej wprost rozbudowy arsenałów nuklearnych, była długa i kosztowna. Dziś zdajemy sobie sprawę, że przemierzenie tej samej drogi, ale w przeciwnym kierunku, tzn. ku rozbrojeniu, będzie równie długotrwałe, kosztowne i nie mniej skomplikowane. Przedłużenie NPT było aktem o ogromnym znaczeniu. Następnym, nie mniej trudnym, ale też i nie mniej ważnym zadaniem będzie zawarcie traktatu o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową, co powinno nastąpić nie później niż w 1996 r. Ważne będzie również wejście w życie i praktyczna implementacja konwencji

w sprawie broni chemicznej, ratyfikowanej w lipcu tego roku przez Polskę. We wszystkich tych kwestiach polska dyplomacja odgrywała i nadal odgrywać będzie aktywną rolę.

Postępom rozbrojenia w sferze broni masowej zagłady powinien towarzyszyć równoczesny i równie znaczący wysiłek społeczności międzynarodowej w dziedzinie broni konwencjonalnych, a więc tych, które w ostatnim półwieczu przyniosły dziesiątki milionów ofiar w niezliczonych konfliktach regionalnych i wewnętrznych. Nasuwa się nieodparty wniosek, iż ONZ powinna wyjść poza ograniczone cele Rejestru Uzbrojenia Konwencjonalnego, a problem kontroli zbrojeń i rozbrojenia konwencjonalnego powinien stać się przedmiotem rozważań Konferencji Rozbrojeniowej. Jest to istotne nie tylko ze względu na specyfikę większości współczesnych konfliktów, jakimi przyszło się zajmować ONZ, ale również z uwagi na konieczność pohamowania narastającej w coraz większej liczbie państw fali terroryzmu krajowego i międzynarodowego. Nie ulega wątpliwości, że terroryzm i generalnie przestępczość zorganizowana, podobnie jak przemyt materiałów radioaktywnych i narkotyków, stanowią dziś nie lada zagrożenie dla bezpieczeństwa. Niezbędne są zatem zdecydowane działania, a warunkiem ich powodzenia jest szeroka współpraca międzynarodowa w systemie NZ – mam tu na myśli instytucje wiedeńskie – i poza nim.

Panie Przewodniczący,

niezwykle ważnym i nabierającym w ostatnich latach znaczenia polem działalności organizacji systemu NZ jest rozwój gospodarczy. Kwestiom tym, jak również problematyce społecznej, poświęconych było kilka wielkich konferencji międzynarodowych. Tematyka tych i zaplanowanych na najbliższe dwa lata konferencji obejmuje praktycznie wszystkie istotne dla rozwoju problemy. Teraz niezbędne jegt skoncentrowanie wysiłków na rzetelnej i skoordynowanej realizacji ich postanowień, co powinna uwzględniać także planowana reforma systemu Narodów Zjednoczonych.

Doceniamy zapoczątkowaną zmianę stanowiska instytucji Bretton Woods w sprawie tzw. społecznego wymiaru procesów rozwojowych, a zwłaszcza walki z ubóstwem i bezrobociem. Szczyt społeczny w Kopenhadze oraz tegoroczne obrady ECOSOC w Genewie dały temu dobitny wyraz. Stwarza to nadzieję, że wysiłki podejmowane przez biedniejsze kraje na rzecz sprostania wymogom rozwoju społeczno-gospodarczego zyskają finansowe wsparcie z zewnątrz. Nie podzielamy poglądu, że kraje rozwijające się, podobnie zresztą poddawane – jak Polska – procesom transformacji, przyczyniają się do zmniejszenia zatrudnienia w wyżej od nas rozwiniętej części świata oraz że handel z państwami o niższych płacach może zagrażać jej gospodarczej stabilności. Odwołuję się tu do wyników najnowszych badań OECD. Mniej rozwinięte kraje – to przede wszystkim nowe rynki zbytu, którymi interesują się wielonarodowe korporacje. Przypomnę, że Polska została ostatnio zaliczona do 10 „najbardziej obiecujących rynków świata".

Określone szanse stwarza też zakończenie Rundy Urugwajskiej i ustanowienie Światowej Organizacji Handlu. Liberalizacja międzynarodowego handlu może jednak w krótkim okresie stanowić zbyt duże wyzwanie dla najsłabszych partnerów, zwłaszcza z Afryki. Opowiadamy się za rozwiązaniami osłonowymi dla tej kategorii krajów.

Dostrzegamy też paradoks rozwojowy naszych czasów, wyrażający się w ograniczeniu produkcji rolnej w jednych częściach świata – z uwagi na nadmierne zapasy żywności oraz w celu zahamowania spadku jej cen – i w jednoczesnym występowaniu endemicznych obszarów głodu w innych częściach globu. We wzajemnie uzależnionym świecie, w jakim żyjemy, jest w tej sytuacji coś niezrozumiałego. ONZ stanowiłaby właściwe forum do podjęcia tej niełatwej, ale jakże bolesnej kwestii. Problem nie sprowadza się do redystrybucji. Sprawą podstawową jest pomóc tym krajom, by zdołały dopomóc sobie same; stymulować zdolność polegania na sobie zamiast utrwalać zależności.

Trzecią wreszcie dziedziną decydującą o pomyślności przyszłych pokoleń, w do której Polska przywiązuje ogromne znaczenie, jest ochrona praw człowieka. Dziś, po upływie sześciu lat od początku przemian demokratycznych, Polska może się poszczycić systemem prawnym odpowiadającym najbardziej wymagającym międzynarodowym standardom w zakresie poszanowania i wszechstronnej ochrony praw człowieka.

Polska nie ograniczyła się jedynie do troski o swe wewnętrzne problemy, lecz w ciągu ostatnich lat rozwinęła szeroką działalność w organach naszej Organizacji powołanych do zajmowania się prawami człowieka i rozwijaniem międzynarodowych mechanizmów ich ochrony. Wydarzeniem historycznym w tej dziedzinie była niewątpliwie wiedeńska konferencja na temat praw człowieka z 1993 roku. Zarówno w jej przygotowaniu, jak i w toku jej prac polską dyplomacja była niezwykle aktywna*. Od początku też poparliśmy koncepcję ustanowienia Urzędu Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka, co stało się jednym z głównych osiągnięć Konferencji Wiedeńskiej. Od czasu objęcia tej ważnej funkcji przez ambasadora Ayala Lasso udzielamy mu pełnego poparcia.

ONZ z natury swej nie dysponuje środkami pozwalającymi na wymuszenie czy to na państwach, czy to na zbrojnych grupach poszanowania praw obywateli i przestrzegania zobowiązań międzynarodowych w tej dziedzinie, mnożą się naruszenia prawa humanitarnego i wojennego. Nikły odzew na systematycznie sygnalizowane przez byłego premiera Polski, Tadeusza Mazowieckiego, jako specjalnego sprawozdawcy Komisji Praw Człowieka, drastyczne naruszenia praw człowieka na terenie byłej Jugosławii spowodował jego rezygnację z tej funkcji. Z satysfakcją odnotowujemy głosy z tej trybuny, które dały wyraz uznaniu dla jego pracy. Niezbędne jest zwiększenie rangi praw człowieka w strukturze organów ONZ, nie wyłączając naszego Zgromadzenia. Podstawowymi zadaniami naszej Organizacji w tej dziedzinie powinny być: rozwijanie stałego dialogu międzynarodowego na temat ich ochrony, rozbudowa mechanizmów nadzoru nad wypełnianiem przyjętych zobowiązań międzynarodowych oraz zwiększenie pomocy technicznej, świadczonej przez państwa bogate i doświadczone na rzecz tych, które są pozbawione odpowiednich środków i możliwości. Stosowne środki na ten cel powinny być przyznane Wysokiemu Komisarzowi i Centrum Praw Człowieka w Genewie.

Panie Przewodniczący,

od czasu powstania przed pięćdziesięciu laty naszej Organizacji zadania przed nią stojące z roku na rok stają się coraz liczniejsze i coraz trudniejsze. Stale też zmieniają się warunki polityczne i gospodarcze, w których zadania te trzeba wypełniać. Świadczą o tym wymownie uchwały ostatnich wielkich konferencji: w Kairze, Kopenhadze i Pekinie. Wymaga to stałego przystosowywania struktur organizacyjnych i metod działania do nowych zadań i zmieniającej się rzeczywistości. Potrzebne jest doskonalenie metod współdziałania Organizacji z organizacjami regionalnymi, jak Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacja Jedności Afrykańskiej, Organizacja Państw Amerykańskich, Konferencja Państw Islamskich. Równie ważny jest wysiłek zmierzający do rozwoju systemu prawa międzynarodowego, tak aby coraz precyzyjniej regulował prawa i obowiązki jego podmiotów w coraz liczniejszych dziedzinach ich wzajemnych stosunków. Docenia wagę tych problemów, w tym reformy ONZ, Sekretarz Generalny Boutros Boutros-Ghali.

Reforma ONZ jest więc pilnym zadaniem. Wymagają jej zarówno główne organy, przede wszystkim Rada Bezpieczeństwa i Rada Gospodarczo-Społeczna, jak również ich niezliczone organy pomocnicze. Doceniamy rezultaty dotychczasowych działań zmierzają-

* Zob.: Przemówienie ministra spraw zagranicznych RP Krzysztofa Skubiszewskiego ma światowej konferencji poświęconej prawom człowieka (Wiedeń, 15 czerwca 1993 r.) – „Zbiór Dokumentów" 1993, nr 2, s. 157–163.

cych do usprawnienia pracy Rady Bezpieczeństwa. Mamy obecnie Radę pracującą bardziej efektywnie i bardziej niż poprzednio dbającą o przejrzystość swych prac. Polska opowiada się za przyspieszeniem działań zmierzających do rozsądnego zwiększenia składu Rady Bezpieczeństwa, aby uczynić ją bardziej reprezentatywną bez utraty skuteczności. Reforma Organizacji.zmierzać musi do zwiększenia efektywności jej działania, również poprzez uzdrowienie jej finansów, nie naruszając równocześnie podstawowej zasady suwerennej równości wszystkich jej członków. Najważniejsze jest jednak, by poszukując skuteczności działania Organizacji nie zapominać, że jako organizacja międzypaństwowa ma ona za podstawowe zadanie zacieśnianie partnerskiej współpracy między jej członkami i że może działać jedynie z ich upoważnienia. Ostateczne powodzenie tej reformy będzie naszym najlepszym wkładem w obchody 50-lecia Organizacji.

Panie Przewodniczący,

chciałbym, aby głos Polski z tej trybuny w roku 50-lecia ONZ zabrzmiał jako jednoznaczny wyraz wiary w przyszłość naszej Organizacji, w jej zdolność do stawienia czoła wyzwaniom współczesności, a także nadchodzącego wieku. Ze swej strony Polska będzie współuczestniczyć w tych wysiłkach dla dobra przyszłych pokoleń, aby – w przeciwieństwie do mojej generacji nie zaznały żadnych odmian wojny. Aby mogły żyć w świecie opartym na zasadach współpracy, dobrego sąsiedztwa i zaufania.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1995, nr 4.

Polska w wymiarze euroatlantyckim – wykład ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Dariusza Rosatiego w Audytorium Cadieux

Ottawa, 27 maja 1996 r.

Szanowni Państwo,

Chciałbym przede wszystkim powiedzieć, że czuję się wielce zaszczycony mogąc przemawiać w CADIEUX na Państwa zaproszenie. Zasłużona sława tej szacownej instytucji sprawia, że wymiana poglądów w jej murach jest intelektualną przyjemnością. Cieszę się także niezmiernie przemawiając do kanadyjskich słuchaczy, obywateli kraju, który stał się ojczyzną z wyboru wielu moich rodaków. Troska, z jaką administracja Kanady tradycyjnie traktuje wszelkie wieloetniczne zagadnienia, sprawiła, że kraj ten jest nie tylko miejscem nadziei i wolności dla wielu emigrantów z Europy Środkowej, ale też takim miejscem, gdzie mogą oni kultywować bez przeszkód swą narodową tożsamość kulturową.

Wszyscy pamiętamy, oczywiście, że nasze państwa były sojusznikami w tragicznych czasach drugiej wojny światowej. Dziś także jesteśmy sojusznikami i byliśmy nimi od dawna – sojusznikami czyniącymi wiele na rzecz utrzymania kruchego pokoju w różnych częściach świata. To właśnie w tym państwie powstała w głównej mierze koncepcja pokojowego współistnienia. Oddziały kanadyjskie brały udział w większości operacji pokojowych, tak jak od 1973 r. biorą w nich udział oddziały polskie. Wspieramy wasz pomysł utrzymywania przez Narody Zjednoczone sił pokojowych. Dwie jednostki naszej armii już zostały wyznaczone do takich sił, a jedna z nich – batalion piechoty – służy obecnie w Bośni-Hercegowinie w kontyngencie sił IFOR.

Pragnę dziś mówić o Polsce w wymiarze euroatlantyckim. Od kiedy na kontynencie amerykańskim rozpoczęła się historia państwowości, Polska zawsze była blisko związana z Europą. Fale emigracji sukcesywnie zapewniały kontynuację tego związku o wielu obliczach. W migracjach brali udział Polacy, dlatego w tym sensie od dawna jesteśmy częścią tych euroatlantyckich więzi. Tragiczne konsekwencje drugiej wojny światowej przyniosły podział Europy, konfrontacyjną politykę zimnej wojny, a w pewnym sensie także wykluczenie mojego kraju z euroatlantyckiej przestrzeni. Tę przestrzeń w dużym stopniu określał Sojusz Północnoatlantycki, obejmujący również inne państwa. Obejmował także państwa takie jak Szwecja czy Irlandia, które nie będąc członkami NATO korzystały de facto z ochrony systemu obronnego takiego, z jakiego korzystały Szwecja czy Finlandia.

To bardzo ważne aby pamiętać, że NATO jest organizacją suwerennych państw, których obywatele korzystają z demokracji i praw indywidualnych, w tym także z ochrony własności prywatnej. Wszystkie te wartości zostały wyraźnie potwierdzone w preambule do Traktatu Waszyngtońskiego. Dlatego też wielkim nieporozumieniem byłoby upraszczanie historii Sojuszu sprzed 1989 r. i sprowadzanie jej do konfrontacji z totalitarnym imperium. Dzięki wspólnocie wartości powstało NATO i została określona euroatlantycka przestrzeń. W świetle takich przesłanek Sojuszu możemy wyjaśnić logiczną podstawę procesu helsińskiego. Wspólnota narodów Zachodu, uczestnicząca w byłej KBWE, mając na względzie sowiecką strefę wpływów, próbowała za pomocą trzeciego koszyka szerzyć tymczasem zachodnie wartości na wschodzie. Od początku lat siedemdziesiątych prawa człowieka stały się prawnie uzasadnioną podstawą międzynarodowego zaangażowania.

Od tej pory byliśmy świadkami olbrzymich zmian w byłych państwach komunistycznych. Obecnie nie ma ideologicznych podziałów pomiędzy Vancouver a Władywostokiem. Wszystkie narody są pod tym względem albo demokracjami o długiej tradycji, albo państwami, które przynajmniej nominalnie budują trwałe demokratyczne systemy i kwitnące gospodarki rynkowe. Nie oznacza to jednak, że ta przestrzeń jest jednorodna. Nadal występują olbrzymie dysproporcje pomiędzy standardem życia w byłych krajach komunistycznych i na Zachodzie oraz zauważalne różnice stopnia zaawansowania reform w nowych demokracjach. Jest to jeden z głównych wyznaczników euroatlantyckiego wymiaru. Pomimo to nowe demokracje pragną dołączyć do instytucji europejskich.

W tym kontekście mogą się pojawić pytania o to, czy NATO potrafi sprostać wymaganiom w nowych okolicznościach. Niektórzy mogą dowodzić, że Sojusz jest produktem zimnej wojny, a więc wraz z zakończeniem konfrontacji powinien być rozwiązany. Inni powiedzą, że NATO zbyt wysoko sięga, a forum Północnoatlantyckiej Rady Współpracy oraz program Partnerstwo dla Pokoju to wystarczająco adekwatne odpowiedzi na obecne wyzwania. Obserwatorowi międzynarodowego rozwoju, który nie przygląda się zbyt blisko polityce państw Europy Środkowej i Wschodniej, Polska może się wydawać krajem desperacko i niecierpliwie zabiegającym o członkostwo w NATO. Nasza polityka zagraniczna jest znacznie bardziej rozległa. Jeśli na początku mojego przemówienia robiłem aluzję do naszego zaangażowania w operacjach pokojowych, to chciałem pokazać, że Polska jest zdecydowana być aktywnym partnerem międzynarodowej społeczności.

Złożona z natury polska polityka zagraniczna ma za podstawę trzy priorytety: 1) integrację z zachodnioeuropejskimi oraz euroatlantyckimi instytucjami; 2) rozwój dobrosąsiedzkich stosunków; 3) współpracę regionalną, zwiększającą stabilność i międzynarodową pozycję Polski. Nasza polityka zagraniczna musi oczywiście odpowiedzieć na wyzwania, przed którymi stajemy, i sprostać potrzebom strategii, którą staramy się wprowadzić. Dla Polski po 1989 r. sprowadza się to do trzech, ściśle ze sobą powiązanych elementów; są nimi: 1) konsolidacja naszej demokracji; 2) dalszy rozwój gospodarki rynkowej; 3) silne usadowienie się w systemie zachodniej integracji (NATO, UE).

Taka strategia pojawiła się po raz pierwszy w 1989 r. podczas rozmów Okrągłego Stołu i została „wysubtelniona", aby pasowała do gwałtownego rozwoju środowiska międzynarodowego. Do chwili obecnej stosując taką strategię osiągamy sukcesy. Sprawdza się wprowadzona demokracja. Nasza gospodarka już od czterech lat stale się poprawia, a osiągnięty przez nas w 1995 r. 7-procentowy wskaźnik wzrostu PKB był najwyższy w Europie. Także nasze związki z Unią Europejską i NATO są stale rozwijane – jako członek stowarzyszony z Unią przygotowujemy się intensywnie do rozpoczęcia negocjacji w sprawie pełnego uczestnictwa, miejmy nadzieję, że już w 1997 r. Obecnie Komisja Europejska ustala, które z krajów ubiegających się o członkostwo w Unii spełniają po temu warunki. Znajdujemy się w czołówce aktywnych partnerów NATO Partnerstwa dla Pokoju, restrukturyzujemy nasze siły zbrojne, aby sprostać wymaganiom przyszłego członkostwa w Sojuszu. Nasze aktywne uczestnictwo w siłach IFOR oraz to, że wnosimy ważny wkład w utrzymanie pokoju w Bośni-Hercegowinie, także dają nam sposobność rozwoju zdolności współpracy razem z siłami NATO. Ostatnio przedstawiliśmy Program Indywidualny w sprawie poszerzenia NATO, który oznacza początek wymiany poglądów – dotyczącej przyjęcia nowych członków – między Polską a szesnastoma państwami Sojuszu.

Polska w pełni zintegrowana z Unią Europejską uzyska szansę napływu olbrzymiej ilości dóbr. Stworzy to wiele wyzwań dla naszej gospodarki, ale jeśli sobie z nimi poradzimy to możliwości otwierające się dla naszego rozwoju będą ogromne. Z drugiej strony, Polska stowarzyszona z NATO uzyska stabilizację i bezpieczeństwo w środowisku międzynarodowym, co jest nieodzowne dla naszej transformacji. Stabilizacja i postęp w tworzeniu go-

spodarki rynkowej już przyciągnęły zagranicznych inwestorów. Polska jako członek NATO zapewne jeszcze bardziej zainteresuje zachodni kapitał.

W warunkach, jakie powstały po 1989 r., w interesie „starych" demokracji leżało oczywiście wspieranie transformacji na terytorium byłego imperium sowieckiego. Przyjęcie nowych członków do NATO i do Unii Europejskiej jest, co logiczne, następnym krokiem, koniecznym do podtrzymania nadziei i wspierania demokratycznej transformacji. Gdyby jednak stało się najgorsze i poszerzenie nie nastąpiło, stare podziały będą się utrzymywały – nie między zadowolonymi z siebie siłami, ale między lepszymi i gorszymi demokracjami. Stałoby się to pożywką rozczarowania i zasadniczych różnic, które doprowadziłyby w konsekwencji do niestabilności i konfliktów.

Włączenie wszystkich nowych demokracji za jednym zamachem jest jednak niewykonalne, albowiem zagroziłoby to spoistości zachodnich instytucji. Jest mniej prawdopodobne, by niektóre z przekształcających się państw zostały wkrótce członkami NATO i Unii Europejskiej z powodu ich geograficznego położenia i rozmiarów. To, jak sądzimy, jest powodem rozszerzenia partnerstwa z niektórymi bardziej odległymi państwami. Unia Europejska zawarła podobne układy o partnerstwie i współpracy z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Mołdawią, Kazachstanem i Kyrgystanem. Z powodu niezwykle dużego znaczenia Rosji i Ukrainy we wszecheuropejskim systemie bezpieczeństwa NATO rozważa rozwój strategicznego partnerstwa z Rosją i poszerzenie stosunków z Ukrainą.

My nie tylko tego oczekujemy, ale staramy się też aktywnie uczestniczyć w tej strategii. Mówiłem już wcześniej, że kultywowanie dobrych stosunków ze wszystkimi naszymi sąsiadami jest jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej. Powodzenie tych wysiłków nie tylko służy poważnemu umocnieniu naszego bezpieczeństwa, ale jest też naszym wkładem w rozwój nowego i bardziej cywilizowanego porządku w Europie. Nie było to łatwe, biorąc choćby pod uwagę fakt, że u wszystkich naszych sąsiadów zaszły olbrzymie zmiany: rozpadły się Związek Radziecki i Czechosłowacja, a Niemcy się zjednoczyli. Dzisiejsze stosunki polsko-niemieckie są przykładem pozytywnego wykorzenienia animozji będących plagą naszej wspólnej historii. Nasze stosunki ze wschodnimi sąsiadami są dobre. Jesteśmy świadomi, że trzeba je starannie pielęgnować, toteż wkładamy wiele wysiłku, by stopniowo je poprawiać. Rządy Polski i Rosji zgodnie uważają, że brak jednolitego stanowiska w sprawie poszerzenia NATO to temat, który powinien być traktowany oddzielnie od naszych stosunków bilateralnych. Ostatnie wizyty ministra spraw zagranicznych Primakowa w Warszawie i prezydenta Kwaśniewskiego w Moskwie świadczą o tym, że został nawiązany pożyteczny dialog. Jesteśmy dumni, że Polska była pierwszym krajem, który uznał niepodległą Ukrainę. Wierzymy, że zwiększająca się polityczna i ekonomiczna współpraca z tą wyłaniającą się nową regionalną potęgą ma szczególnie duże znaczenie dla nas i dla międzynarodowej stabilizacji. Po olbrzymim załamaniu się znów powoli odradza się nasz handel z państwami WNP. Na tej podstawie wierzymy, że kiedy wejdziemy do NATO i Unii Europejskiej nie przyniesiemy ze sobą bagażu konfliktów regionalnych.

Nasze działanie na rzecz wszelkich form regionalnej współpracy i instytucji, będące jednym z priorytetów polityki zagranicznej, które wyliczyłem, choć jest wartością samą w sobie, odgrywa również ważną rolę w całokształcie naszej strategii europejskiej. Bardzo pozytywnym znakiem jest przyjęcie nowych członków przez Radę Europy i OECD, instytucje, które do 1989 r. były wyłącznie zachodnie. Jesteśmy zadowoleni widząc, że Ukraina i Rosja zostały naszymi nowymi partnerami w Radzie Europy, a OECD przyjęła ostatnio Republikę Czeską i Węgry. Mamy nadzieję, że wkrótce wejdziemy do tej organizacji. Aktywnie uczestniczymy w takich organizacjach jak CEFTA, Rada Państw Morza Bałtyckiego i Inicjatywa Środkowoeuropejska. Wspieramy poszerzenie Inicjatywy Środkowoeuropejskiej o Białoruś, Ukrainę, Rumunię, Bułgarię i Albanię i mamy nadzieję, że stanie się to

już pod koniec tego roku. Tym samym współpraca w naszej części Europy powinna się nadal rozwijać.

Immanuel Kant uważałby pokój, jaki mieliśmy w Europie przed 1989 r., raczej za chwilowe zawieszenie wrogich działań niż za prawdziwy pokój. Dziś możemy mieć nadzieję na osiągnięcie trwałego pokoju, czyli takiego, którego podstawą są cywilizowane relacje międzynarodowe. Nie ma instrumentu nadającego się lepiej na strażnika nowego ładu w Europie niż Sojusz Północnoatlantycki. Chciałbym tu podkreślić, że nie prosimy Ameryki, aby była policjantem Europy, ani nie oczekujemy, że będzie wykonywała tę funkcję razem z Rosją. Właśnie dlatego rosyjskie propozycje gwarancji krzyżowych na rzecz państw Europy Środkowej są źle pomyślane. Instrument potrzebny to wspólnota państw wyróżniających się umiejętnościami wojskowymi.

Nowa sytuacja w Europie będzie nieodwracalna z dniem poszerzenia NATO. Mamy nadzieję, że znajdziemy się pośród nowo wstępujących. Zwiększymy wartość bezpieczeństwa innych członków NATO przez wkład rzeczowy, w tym przez naszą armię – która jest znaczącą wojskową siłą w tej części świata – i przez naszą politykę zagraniczną, politykę rozwoju dobrych stosunków ze wszystkimi naszymi sąsiadami. Chcemy być pełnoprawnym członkiem Sojuszu, mającym wszelkie prawa i w pełni odpowiedzialnym. Na rzecz osiągnięcia takiego stanu obecny rząd jest zaangażowany nie mniej stanowczo niż jego poprzednicy od 1989 r. Takie stanowisko popiera 80% polskiego społeczeństwa.

Mamy już zarys stabilnej i bezpiecznej Europy. Dwa główne komponenty tego zarysu to poszerzenie NATO i Unii Europejskiej. Celem będzie nie tylko pokój i stabilność w Europie, ale także utworzenie międzynarodowego środowiska, w którym sukces w przekształceniu jednego kraju będzie zachęcał do wysiłków reformatorów w innych krajach i w którym zapobiega się ewentualnym niepowodzeniom.

Elity polityczne Rosji są przeciwne powiększeniu NATO. Są w Rosji także ludzie mający skłonność do przestarzałego myślenia i używania koncepcji politycznych sprzed 1989 r. Dla nich poszerzenie NATO stanowi problem. Nie jest to problem dla demokratycznej Rosji. Dlatego mogę tylko zawtórować Javierowi Solanie, sekretarzowi generalnemu NATO, i powtórzyć to, co powiedział podczas ostatniej wizyty w Moskwie: „Jeśli Rosja będzie się rozwijała idąc ścieżką demokracji, a wszyscy mamy nadzieję, że tak będzie, i jeśli będziemy razem pracowali, to w obszarze euroatlantyckim nie będzie żadnego problemu bezpieczeństwa, z którym nie dalibyśmy sobie rady".

Wschodnia ekspansja zachodnich instytucji oznacza w efekcie ekspansję stabilności. Rozwój stosunków wielostronnych w dużym stopniu redukuje możliwość wybuchów narodowego egoizmu i potęguje rozwój ekonomiczny. Zarówno w interesie Rosji, Kanady jak i innych państw regionu euroatlantyckiego leży współpraca ze stabilną i dobrze prosperującą Europą. Polityka NATO i poszerzenie Unii Europejskiej stwarzają dalsze perspektywy dla przestrzeni między Vancouver a Władywostokiem, określane stabilnymi społeczeństwami, państwami rządzonymi zgodnie z zasadami prawa i wspólnego szacunku dla praw człowieka i prywatnej własności. Stoimy w obliczu wyjątkowych możliwości po temu, aby osiągnąć taki ład. Mamy środki i odpowiednią strategię, aby to zapewnić. Potrzeba nam odwagi, zdecydowania i uporu, aby iść naprzód.

Dziękuję.

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1996, nr 2.

Sejmowe exposé ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka na temat podstawowych kierunków polityki zagranicznej Polski w 1998 r.

Warszawa, 5 marca 1998 r.

Panie Prezydencie! Panie Marszałku! Wysoka Izbo!

W polskiej polityce zagranicznej rok 1998 będzie okresem kluczowych decyzji. Przybliża się w szybkim tempie perspektywa osiągnięcia strategicznych celów, jakie dawna opozycja demokratyczna sformułowała w latach nowych rządów 1989–1993. Cele te stanowią już od wielu lat przedmiot narodowego porozumienia. „Co dalekie było – blisko" można by powtórzyć za Stanisławem Wyspiańskim.

Po pierwsze, wchodzimy w ostatnią fazę naszych starań o członkostwo w NATO, starań o instytucjonalne potwierdzenie i ubezpieczenie rezultatów demokratycznej rewolucji 1989 r.

Po drugie, już za kilka tygodni nastąpi zapoczątkowanie negocjacji w sprawie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Ta decyzja Unii Europejskiej wieńczy nasze kilkuletnie starania dyplomatyczne, stanowi także pozytywną ocenę skuteczności wysiłku Polaków związanego z przeprowadzeniem wewnętrznych zmian gospodarczych, z modernizacją struktur społecznych i państwa. Jest to zarówno powód do satysfakcji dla wszystkich, którzy przyczynili się do osiągnięcia dobrego rezultatu, jak i wyzwanie.

W obu bowiem wypadkach rok 1998 będzie okresem weryfikacji i trudnych negocjacji w sprawach szczegółowych, a zarazem decydujących o sukcesie naszych zamierzeń i koncepcji strategicznych. Będzie to niezwykle trudny test, jakiemu zostanie poddana cała nasza struktura państwowa – dyplomacja, administracja rządowa, samorządy terytorialne, związki zawodowe, partie polityczne. I w takim wymiarze należy postrzegać te wyzwania i szanse sprostania im. Na wyzwania te nakładać się będą zadania zogniskowane na budowaniu nowej pozycji politycznej i strategicznej kraju – w Europie i w regionie. To zaś nasuwa pytanie o sprawy zasadnicze, skłania do krótkiej choćby refleksji, w jakim szerszym kontekście należy sytuować zadania oczekujące nas w 1998 r. i w nadchodzących latach. Geografii nie można zmienić, powiedział swego czasu generał de Gaulle, można natomiast zmienić geopolitykę. Dwaj dyktatorzy, Hitler i Stalin, zmienili nam geografię, natomiast geopolitykę zmieniliśmy w ostatnich latach sami, ze wsparciem instytucji demokratycznych Zachodu i dzięki demokratycznemu odrodzeniu na Wschodzie. Nasze obecne starania o członkostwo w NATO i Unii Europejskiej, nasze wysiłki, by stworzyć zarysy nowej polityki regionalnej należy postrzegać jako istotne, ale tylko fragmenty konstruowania nowego, sprawiedliwszego i umocowanego na trwalszym fundamencie porządku europejskiego. W istocie powinniśmy już dziś myśleć w kategoriach rzeczywistości politycznej, jaka powstanie po rozszerzeniu NATO o trzy kraje i w trakcie negocjacji dotyczących rozszerzenia Unii Europejskiej.

Jaką rolę i miejsce chcemy zapewnić Polsce w tym nowym, kształtującym się na naszych oczach i kształtowanym przez nas samych porządku? Jaki będzie nasz stosunek do sąsiadów, zwłaszcza tych na wschodzie? Jaką rolę wyznaczymy w naszym myśleniu i działaniach kwestiom regionalnym? Jaką rolę chcemy odgrywać w NATO i w Unii Europejskiej? Są to pytania, które właśnie w wyniku rozszerzenia europejskich i euroatlantyckich instytucji pojawią się ze zdwojoną mocą. Nasze wejście do NATO i Unii Europejskiej nie jest i nie będzie bowiem ucieczką na Zachód, odwróceniem się od spraw regionu, bliż-

szych i dalszych partnerów na wschodzie czy na północnym i południowym wschodzie. Przeciwnie, zwracamy się ku Zachodowi i jego instytucjom, mając na uwadze osiągnięcie co najmniej czterech celów: po pierwsze, wewnętrzne wzmocnienie samych siebie, po drugie, wprowadzenie do zachodnioeuropejskiej debaty i zachodnioeuropejskiego rozumienia Europy nowej wrażliwości i odmiennego doświadczenia historycznego, po trzecie, wzmocnienie NATO i Unii Europejskiej nie tylko poprzez dodanie do ich siły własnego potencjału, ale również poprzez ukazanie nowych perspektyw i nowych wyzwań oraz, po czwarte, wzmocnienie i przyśpieszenie procesów demokratycznej rekonstrukcji regionu i budowy nowego porządku europejskiego. To poczwórne zadanie stanowi istotę nowej geopolityki, jaką w tej części Europy zapoczątkowaliśmy przed niemal dziewięciu laty.

Chciałbym, aby Wysoka Izba zechciała przyjąć przedstawioną przeze mnie informację o głównych kierunkach polityki zagranicznej Polski w 1998 r., mając na uwadze te – w największym skrócie zasygnalizowane – zasadnicze pytania. Główne zadania polityki zagranicznej w 1998 r. wynikają z polskiej racji stanu, której zasadnicze rysy nakreślone zostały po 1989 r. przez pierwsze rządy znowu wolnej i niepodległej Polski. Zadania te należy sytuować w szerszym kontekście tworzenia nowego ładu międzynarodowego, którego istotnymi składnikami są, w wymiarze globalnym, system Narodów Zjednoczonych, natomiast w wymiarze europejskim – tworzący się w Europie system bezpieczeństwa. Jego podstawę stanowi współpraca NATO, UE, UZE, OBWE i Rady Europy. W 1998 r. MSZ skoncentruje szczególną uwagę na wykonaniu następujących priorytetowych zadań:

Po pierwsze, wspomożenie procesu ratyfikacji przez państwa członkowskie NATO protokołu o przystąpieniu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz kontynuacja procesu polityczno-wojskowej integracji z Sojuszem.

Po drugie, rozpoczęcie i sprawny przebieg negocjacji w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Po trzecie, utrzymanie i dalszy rozwój wszechstronnych bilateralnych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, Niemcami, Francją i Wielką Brytanią, jako głównymi partnerami Polski w stosunkach międzynarodowych w ich wymiarze ogólnoeuropejskim i euroatlantyckim, a także pogłębienie więzi z innymi państwami, z którymi już wkrótce będą nas łączyć więzy sojusznicze i więzy europejskiego partnerstwa.

Po czwarte, rozwój dobrych stosunków opartych na zasadach równości i wzajemnych korzyści z Rosją i z innymi krajami Europy Wschodniej i Środkowej. Pogłębianie strategicznego partnerstwa z Ukrainą i Litwą oraz budowanie, tam gdzie to jest możliwe i pożądane, podstaw wspólnoty interesów z naszymi partnerami i sąsiadami na południu, zwłaszcza z Republiką Czeską i Węgrami.

Po piąte, aktywny udział we współpracy regionalnej, nadanie jej nowych, silnych impulsów, zwłaszcza w najbliższym Polsce otoczeniu, i w ten sposób zapewnienie krajowi pozycji odpowiadającej jego potencjałowi politycznemu, gospodarczemu i wojskowemu.

Po szóste, skuteczne, z punktu widzenia interesów Polski i europejskiego bezpieczeństwa, sprawowanie przewodnictwa w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Po siódme, zachowanie specjalnych, wykraczających poza tradycyjnie rozumiane dwustronne stosunki dyplomatyczne, więzi ze Stolicą Apostolską.

Po ósme, promowanie w praktyce międzynarodowej zasady państwa prawa, ochrony praw człowieka i podstawowych wolności. Po dziewiąte, utrzymywanie więzi z Polakami na całym świecie.

Wśród priorytetowych zadań, jakie podejmie MSZ w 1998 r. we współpracy z innymi ministerstwami i organizacjami pozarządowymi, znajdą się również promowanie kultury polskiej, wspieranie działaniami politycznymi i dyplomatycznymi naszej obecności gospodarczej w ważnych z punktu widzenia naszych interesów krajach europejskich i pozaeuro-

pejskich, na miarę możliwości państwa aktywny wkład w działalność ONZ, organizacji wyspecjalizowanych systemu Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych.

Wysoka Izbo!

Z przyczyn, których nie muszę w tym miejscu rozwijać i szczegółowo uzasadniać, problematyka bezpieczeństwa międzynarodowego zajmuje eksponowane miejsce na liście polskich priorytetów (...).

Znaczna część wysiłków MSZ związanych z zapewnieniem Polsce członkostwa w NATO będzie się koncentrować na wpływaniu, w ramach naszych możliwości i we współpracy z Węgrami i Czechami, na korzystny przebieg procesów ratyfikacyjnych. Musimy jednak patrzeć i działać z pewnym wyprzedzeniem, z perspektywą podejmowania kolejnych zadań, przybliżając w ten sposób osiągnięcie celów zasadniczych.

Po pierwsze, wydaje się uzasadnione rozpoczęcie prac przygotowawczych do ratyfikacji przez Polskę Traktatu Północnoatlantyckiego. Obejmuje to przygotowanie w 1998 r. dokumentów umożliwiających – po otrzymaniu zaproszenia do przyłączenia się do Sojuszu – szybką ratyfikację Traktatu przez polski parlament. Potrzebna jest także analiza innych dokumentów prawno międzynarodowych związanych z członkostwem w NATO – pod kątem ich skutków dla polskiego systemu prawnego, przygotowania się, tam gdzie to okaże się konieczne, do ich ratyfikacji.

Po drugie, niezbędne jest prowadzenie przez MSZ i MON działań zapewniających przygotowanie Polski do członkostwa w Sojuszu. Dotyczy to zarówno płaszczyzny politycznej, jak i wojskowej oraz organizacyjnej. Na pierwszym miejscu należałoby tu postawić szybkie włączenie się do prac komisji i agend NATO na podstawie podjętej przez Radę Północnoatlantycką decyzji o stopniowym „otwieraniu" struktur Sojuszu dla państw zaproszonych. Wiąże się to z kadrowym i organizacyjnym wzmocnieniem komórek zajmujących się bezpośrednio i pośrednio współpracą z NATO w centrali, z jednoczesną budową nowoczesnej polskiej misji w Kwaterze Głównej. W dziedzinie przygotowania kadr cywilnych i wojskowych zdolnych do skutecznego działania zarówno w centralach (MSZ i MON), jak i na placówkach w NATO (między innymi w Kwaterze Głównej i w SHAPE) zaniedbania są w chwili obecnej dotkliwe.

Kolejne, prowadzone równolegle działania obejmować będą konkretyzowanie form i charakteru naszego przyszłego udziału w strukturach politycznych i wojskowych NATO. Nastąpić musi także określenie w ramach Planowania Obronnego NATO celów dla polskich sił zbrojnych w najbliższych latach oraz przyśpieszenie prac nad osiągnięciem standardów NATO, w takich kwestiach jak w zakresie ochrony i wymiany informacji niejawnych, opracowania diagnozy stanu interoperacyjności i prognozy jej rozwoju, a także zapewnienie w jak najszybszym czasie odpowiedniego minimalnego poziomu interoperacyjności z siłami zbrojnymi NATO. Nie leży w naszym dobrze rozumianym interesie osłabienie jakiekolwiek naszego udziału w rozszerzonym Partnerstwie dla Pokoju. Stąd planowane jest kontynuowanie współpracy wojskowej w ramach PdP i Procesu Planowania i Oceny oraz w ramach współpracy dwustronnej z państwami NATO. Będziemy aktywni na forum Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa, w celu silnego zaakcentowania pozycji Polski jako państwa kluczowego w zapewnieniu polityczno-wojskowej stabilizacji w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, państwa gotowego do ścisłej współpracy politycznej i wojskowej z sąsiadami, a także do przygotowania i zaproponowania programu współpracy z państwami nie zaproszonymi w chwili obecnej do członkostwa w NATO.

Działania podejmowane dzisiaj warunkują i w znacznym stopniu również określają przyszłe miejsce Polski w Sojuszu. Wynika stąd konieczność jak najszybszego skonkretyzowania zakresu i form naszego dalszego udziału w tak ważnej operacji jak ta, która ma

miejsce w Bośni i Hercegowinie. W 1998 r. chcemy rozszerzyć współpracę z Unią Zachodnioeuropejską i w ten sposób umożliwić jak najszersze włączenie Polski do procesu formowania wspólnej polityki obronnej Europy. Przewidujemy aktywny udział w pracach wszystkich dostępnych nam struktur organizacyjnych UZE. Większego znaczenia nabierze w 1998 r. kwestia naszego uczestnictwa w inicjatywach bilateralnych i multilateralnych związanych z rozwojem Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony. Sprawa harmonijnego połączenia naszego rychłego już członkostwa w NATO z udziałem w dyskusjach i działaniach zmierzających do określenia modelu Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony stanie się w 1998 r. bieżącego jednym z kluczowych punktów zainteresowania resortu spraw zagranicznych. Oczekujemy w tym zakresie partnerskich dyskusji i praktycznych przedsięwzięć. Dotychczasowe formy i zakres dialogu z Unią Europejską w tej dziedzinie uważamy za niewystarczające. Na Polsce, jako kraju sprawującym w 1998 r. przewodnictwo w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, spoczywa obowiązek pełnienia roli inicjatora i koordynatora poczynań politycznych tej organizacji jako całości. Szczegółowy zarys programu polskiego przewodnictwa przedstawiłem 15 stycznia na spotkaniu ze Stałą Radą OBWE. Chcę w tym miejscu podkreślić, że pierwsze dwa miesiące sprawowania przez Polskę przewodnictwa OBWE okazały się pomyślne. Stanowi to dobry prognostyk dla naszych dalszych działań i budowania autorytetu Polski jako ważnego czynnika stabilizacji w skali regionu i w skali Europy.

W pracach nad dokumentem-kartą bezpieczeństwa europejskiego będziemy podkreślać rolę organizacji w zapobieganiu konfliktom, w umacnianiu jej „ludzkiego wymiaru" i wspieraniu procesów demokratycznej przebudowy państw do niedawna autorytarnych bądź nadal rządzonych w sposób dyktatorski oraz w utrwalaniu systemu współdziałających ze sobą organizacji bezpieczeństwa. W zakresie kontroli zbrojeń i rozbrojenia działania Polski w 1998 r. skoncentrują się w pierwszym rzędzie na uczestnictwie w pracach nad adaptacją Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (CFE) oraz na negocjacjach nad modernizacją Dokumentu Wiedeńskiego z 1994 r. Zamierzamy także wspierać rozbudowę regionalnych środków zaufania i bezpieczeństwa. Kwestia zmian w Traktacie CFE ma bez wątpienia znaczenie kluczowe dla utrzymania pod międzynarodową kontrolą zbrojeń konwencjonalnych. Potrzeba adaptacji Traktatu jest rezultatem zasadniczych zmian geopolitycznych, jakie zaszły w Europie w ostatnich latach. Uczestnicząc aktywnie w podjętych przez państwa-strony Traktatu pracach adaptacyjnych, będziemy zmierzać do wprowadzenia do zmienionego Traktatu tylko takich zapisów, które nie będą utrudniać procesu rozszerzania NATO i nie przeszkodzą w uzyskaniu przez Polskę statusu pełnoprawnego członka Sojuszu Północnoatlantyckiego. Ewentualne nowe regulacje traktatowe nie mogą wszak blokować zdolności Sojuszu do zastosowania artykułu 5 Traktatu, mającego tak zasadnicze znaczenie dla polskiego bezpieczeństwa i dla polskich aspiracji wejścia do Sojuszu. Nie mogą też osłabiać narodowej siły obronnej.

Jeśli chodzi o Dokument Wiedeński, dążymy do tego, aby zmiany w nim przyczyniły się do zwiększenia przejrzystości, stabilności i przewidywalności sytuacji w naszym bezpośrednim sąsiedztwie. Wspierać będziemy rozbudowę regionalnych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, między innymi w basenie Morza Bałtyckiego. Jednym z ważnych wymiarów polityki zagranicznej związanym z problematyką bezpieczeństwa, a także z zadaniami w sferze gospodarczej, jest coraz ściślejsza współpraca z przemysłami obronnymi innych państw, w szczególności członków NATO i Unii Europejskiej. Rozwijając taką współpracę będziemy zarazem aktywnie wspomagać promocję produktów naszego przemysłu obronnego, uwzględniając polską rację stanu oraz istniejące uwarunkowania i regulacje międzynarodowe.

Przechodząc teraz do omówienia zadań związanych z integracją europejską, wydaje mi się istotnym powiedzieć rzecz prostą i może nawet banalną, że do Unii Europejskiej wejdziemy tylko dlatego, że jest to zgodne z naszym interesem narodowym, potrzebne nam samym, a nie dlatego, jak to czasem słyszymy, że odrabiamy abstrakcyjne zadanie domowe zlecone przez brukselskich technokratów. Wizycie delegacji Episkopatu Polski w Brukseli przed kilku miesiącami przypisuję tu szczególne znaczenie. Wskazała ona na zaangażowanie Kościoła w integrację europejską, przypominając o fundamentalnych wartościach, które stanowią dziedzictwo Europy i leżą u podstaw idei europejskiej.

Polska jako członek Unii Europejskiej wniesie do niej swoją wrażliwość, swoje doświadczenia i ambicje. Obserwując Unię Europejską i jej kraje członkowskie wiemy, że jest w niej miejsce nie tylko na zgodę w sprawach zasadniczych, ale również na różnorodność, na tożsamość kulturową i polityczną narodów. Pamiętamy o tym właśnie dlatego, że Polska nie jest i nie będzie jedynie rynkiem złożonym z 40 milionów potencjalnych klientów. Polska jest również producentem i rynkiem europejskiej myśli wytwarzanej i konsumowanej przez te 40 milionów obywateli Rzeczypospolitej. Zaangażowaniu społecznemu w integrację europejską dobrze służy szeroki ruch organizacji pozarządowych. Rola tych organizacji będzie rosła w miarę rozwoju debaty europejskiej w naszym kraju.

Priorytetem wśród zadań naszej polityki w dziedzinie integracji europejskiej będzie zakończenie, we współpracy z Komitetem Integracji Europejskiej oraz wszystkimi ministerstwami i urzędami centralnymi, działań przygotowujących rokowania akcesyjne (...).

Chcemy rozszerzyć, o czym już wspomniałem, dialog polityczny Polski z Unią Europejską w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, stanowiącej kluczowy element budowy Europejskiej Tożsamości obronnej. Naturalne i w pełni zrozumiałe dążenie Europejczyków do przejmowania coraz szerszego zakresu odpowiedzialności za bezpieczeństwo kontynentu nie stoi w sprzeczności ze wzmacnianiem roli NATO i więzi transatlantyckich. Polska udzieli poparcia tym dążeniom.

Istnieje pilna potrzeba kontynuowania współpracy z Unią Europejską w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Do priorytetowych należeć będą sprawy dotyczące zwiększenia skuteczności zwalczania przestępczości zorganizowanej i przemytu narkotyków oraz broni. Wiąże się to ściśle z koniecznością dostosowania się do zasad konwencji z Schengen, włączonej teraz do Traktatu Amsterdamskiego. Wyrażamy nadzieję, że te problemy będą przedmiotem debat Stałej Konferencji Europejskiej, której pierwsze posiedzenie odbędzie się 12 marca.

Współdziałanie z Unią Europejską w ramach tak zwanego III filaru wiąże się z modernizacją infrastruktury kontrolnej na wschodniej granicy Polski. Ustanowienie nowych zasad kontroli granicznej nie może być postrzegane jako problem angażujący wyłącznie Polskę i jej sąsiadów, bez związku z szerszą, europejską polityką wobec migracji, a także walki z nowymi rodzajami zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Dlatego też oczekujemy w tym zakresie wsparcia politycznego i materialnego ze strony Unii Europejskiej. Przecież granica wschodnia Rzeczypospolitej stać się ma najdłuższą granicą Unii Europejskiej po jej rozszerzeniu. Konieczne jest również stałe analizowanie skutków politycznych, gospodarczych i społecznych po wprowadzeniu nowego systemu kontroli na granicy wschodniej.

Właściwe wykonanie tej trudnej z politycznego, gospodarczego, a przede wszystkim psychologicznego punktu widzenia operacji wymaga również szybkiej adaptacji wewnętrznej, zgodnej z międzynarodowymi standardami, odpowiadającej pojawiającemu się wyzwaniu. W tej dziedzinie MSZ będzie ściśle współpracować z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości i z Komitetem Integracji Europejskiej. Pragnę jednocześnie z całą mocą podkreślić, że Polska, zarówno jako kandydat

do Unii Europejskiej i NATO, a następnie jako ich członek, powinna czynić wszystko co możliwe, aby nasze wschodnie i północne granice nie były barierami cywilizacyjnymi, gospodarczymi czy militarnymi, ale żeby były otwarte na współpracę, żeby były otwarte na dobre sąsiedztwo. Należy to przecież do solidarnościowej tradycji.

Nie osłabimy swojej obecności i aktywności w Radzie Europy (...) i ugrupowaniach regionalnych, takich zwłaszcza jak Inicjatywa Środkowoeuropejska i Rada Państw Morza Bałtyckiego, Polska będzie wykorzystywać przede wszystkim do promowania nowych form współpracy państw regionu i ich zbliżenia do Unii Europejskiej. Działania te mogą stać się również tworzywem szerokiej sieci współpracy między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym. Powiązaniu naszego regionu z Unią Europejską służyć będzie także rozwój współpracy transgranicznej. Ministerstwo będzie udzielało wszelkiej możliwej pomocy samorządom terytorialnym i wojewodom regionów nadgranicznych w urzeczywistnianiu ich lokalnych zadań mających wymiar międzynarodowy (w tym zwłaszcza działalności euroregionów). Traktujemy tę aktywność samorządów nie jako interferencję czy przejmowanie prerogatyw rządu lub resortu spraw zagranicznych, lecz jako naturalne uzupełnienie korzystnych dla kraju procesów integracyjnych. Wzmocnimy naszą pomoc dla inicjatyw regionalnych i lokalnych. Oczekujemy jednak ze strony lokalnych władz samorządowych i rządowych coraz większej odpowiedzialności w podejmowaniu problemów o charakterze międzynarodowym lub mających implikację międzynarodową. Istnieje bowiem tylko jedna polska polityka zagraniczna. Przechodzę teraz do przedstawienia uwag na temat stosunków z naszymi głównymi partnerami w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej. Demokratyczne Niemcy, silnie zakotwiczone w Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckim, zainteresowane rozwojem dobrosąsiedzkich stosunków, stanowią niezwykle ważny czynnik stabilizujący sytuację w Europie.

Potwierdzamy po raz kolejny konieczność utrzymywania z Republiką Federalną Niemiec kontaktów politycznych na jak najwyższym szczeblu, rozwijania współpracy resortowej i współpracy regionalnej. Kształtująca się krok po kroku polsko-niemiecka wspólnota interesów jest zjawiskiem nowym i ze wszech miar dla Polski i Europy korzystnym. Decyzja o utworzeniu korpusu duńsko-niemiecko-polskiego z siedzibą dowództwa w Szczecinie jest dobrym tego przykładem (...).

Zakładamy, że stanowisko Francji w sprawach związanych z przystąpieniem Polski do instytucji europejskich – w szczególności Unii Europejskiej – będzie w tym roku nadal podlegało korzystnej ewolucji. Są ku temu podstawy, wśród nich zwłaszcza rosnąca bardzo szybko francuska obecność gospodarcza w Polsce. Uważamy za potrzebne i zgodne z naszymi interesami umacnianie francuskiego zainteresowania rozwojem współpracy politycznej i gospodarczej z Polską. Więcej niż do tej pory należy poświęcić uwagi zacieśnieniu polsko-francuskiej współpracy międzyparlamentarnej i międzyrządowej, stwarzającej nam możliwości uczestniczenia (przynajmniej pośrednio) w dyskusjach o przyszłym kształcie Unii Europejskiej. Z większą otwartością zamierzamy podchodzić do głosu Francji w sprawach reform instytucjonalnych Unii Europejskiej, ze zrozumieniem i zainteresowaniem dla wielkiego wysiłku intelektualnego, jaki za nim stoi. Współpraca Polski, Francji i Niemiec w ramach Trójkąta Weimarskiego będzie odgrywała dużą rolę w procesie wstępowania naszego kraju do NATO i Unii Europejskiej, choć zarazem działalność tej inicjatywy nie powinna być redukowana tylko do tego wymiaru. O Trójkącie Weimarskim myślimy w znacznie szerszej i bardziej długofalowej perspektywie. Trójkąt może zwiększać szanse Polski na dołączenie do czołowych państw Unii Europejskiej, tworząc wraz z Francją i Niemcami „kręgosłup" Europy, cytuję zdanie z exposé premiera Buzka, a jednocześnie może on stanowić dogodną płaszczyznę dyskutowania i współtworzenia polityki wschodniej rozszerzającej się Unii Europejskiej. Ten kierunek myślenia jest akceptowany

przez naszych partnerów w Trójkącie, czego świadectwem są wyniki ostatnich rozmów prezydenta Polski, prezydenta Francji i kanclerza RFN na szczycie w Poznaniu 21 lutego, gdzie Trójkąt Weimarski został określony jako prolog przyszłego współdziałania w zjednoczonej Europie. Musimy dobrze przygotować kolejne spotkania w ramach Trójkąta Weimarskiego, tak aby nadały one współpracy trójstronnej nową dynamikę. Uważamy za rzecz ważną utrzymanie regularności i efektywności spotkań ministrów spraw zagranicznych i obrony, rozszerzenie praktycznej współpracy trójstronnej na inne dziedziny (takie jak dziedzina gospodarki, ochrony środowiska, problemy pracy).

Wielka Brytania, tradycyjny sojusznik Polski, powraca na pierwszy plan w procesie integracji europejskiej, w tym również w dziedzinie kształtowania koncepcji i struktur bezpieczeństwa europejskiego. Jest to fakt pozytywnie odbierany w Polsce. Polska jest i będzie zainteresowana coraz mocniejszym zaangażowaniem Zjednoczonego Królestwa w sprawy regionu środkowoeuropejskiego.

Umacnianie pozycji Polski jako głównego partnera Wielkiej Brytanii w Europie Środkowej jest tym ważniejsze, że w okresie brytyjskiego przewodnictwa w Unii, w pierwszej połowie tego roku, rozpoczną się właśnie rokowania akcesyjne w sprawie przyjęcia Polski. Brytyjskie silne poparcie dla rozszerzenia Unii ma dla Polski duże znaczenie. Przychylny stosunek rządu brytyjskiego do idei rozszerzenia NATO jest znany i doceniany w Polsce.

Konieczne jest utrzymanie kontaktów bilateralnych na wysokim szczeblu tym bardziej, że nabierają one coraz bardziej partnerskiego charakteru, potrzebna jest intensyfikacja kontaktów politycznych, kontynuacja współpracy wojskowej, zwiększenie wysiłków na rzecz promocji polskiego eksportu i przyciągania brytyjskich inwestycji do Polski. Również w stosunkach z pozostałymi krajami europejskimi, należącymi zarówno do NATO, jak i do Unii, podstawowe zadania polskiej polityki zagranicznej to pozyskanie i umocnienie ich przychylności dla naszych dążeń związanych z uzyskaniem członkostwa w Unii Europejskiej i w NATO. Ze szczególną wdzięcznością odnosimy się do parlamentów i rządów Kanady, Danii i Norwegii, pierwszych krajów, które ratyfikowały Protokół Akcesyjny, otwierający nam drogę do członkostwa w NATO (...).

Miejsce, jakie zajmować będziemy w polityce regionalnej, zadecyduje w kolejnych latach również o rzeczywistym znaczeniu Polski jako partnera i sojusznika w ramach NATO i Unii Europejskiej. Jest naszym zamiarem, aby wyraźne od ubiegłego roku ożywienie – w związku z przybliżaniem się członkostwa w obu tych strukturach – trójstronnej współpracy Polski, Czech i Węgier przekształcić w zjawisko trwałe. Polska jest już obecnie postrzegana jako najważniejszy partner Republiki Czeskiej w Europie Środkowej. Mając na uwadze przyśpieszenie rytmu zmian politycznych w Pradze, nasze działania w 1998 r. wobec Czech podejmować będziemy z myślą o długiej perspektywie. Zamierzamy konsekwentnie podkreślać potrzebę tworzenia coraz silniejszej wspólnoty interesów i wspólnej, wraz z Węgrami, odpowiedzialności za problemy regionu. Będziemy dążyć do tego, aby w stosunkach polsko-węgierskich została utrzymana w tym roku dotychczasowa wysoka dynamika. W stosunkach z obu krajami będziemy zmierzać do jak największej konkretyzacji dotychczasowych deklaracji o współpracy i koordynacji działań.

W kontaktach ze Słowacją Polska pragnie wykorzystywać swe możliwości pozytywnego oddziaływania na politykę tego kraju, a w szczególności działać na rzecz nieskrępowanego rozwoju instytucji i procedur demokratycznych. Podejmując inicjatywy w tym zakresie, będziemy starać się o włączenie do nich demokratycznych instytucji europejskich i państw Europy. Nie jest w naszym interesie izolowanie Bratysławy, a tendencje Słowacji do izolowania się uważamy za niekorzystne dla niej, dla Polski i dla regionu. Polska nie uchyli się od odegrania aktywnej roli w przybliżaniu Słowacji – po spełnieniu niezbędnych warunków – do NATO i do Unii Europejskiej.

W kontaktach z Litwą, Łotwą i Estonią zamierzamy utrzymać nasze poparcie dla ich starań o integrację ze strukturami europejskimi i euroatlantyckimi. Kwestią zasadniczą będzie w tym roku połączenie dotychczasowego wsparcia moralnego i politycznego z bardziej praktycznymi, długofalowymi działaniami. Dotyczy to nie tylko tych trzech państw, ale całego basenu Bałtyku. Konieczne jest przygotowanie koncepcji i operatywnego planu polskiej polityki bałtyckiej. Oparcie współdziałania na szerszej podstawie zwartej i realistycznie zarysowanej polityki bałtyckiej może także ułatwić rozwiązywanie niektórych trudnych problemów w stosunkach dwustronnych.

W stosunkach z Rumunią i Bułgarią główne zadania będą polegały na wspieraniu demokratycznych nurtów i euroatlantyckich aspiracji tych państw, przekazywaniu im polskich doświadczeń w dziedzinie transformacji ustrojowej przy jednoczesnym rozwijaniu wymiany gospodarczej i handlowej.

Rozwijanie i konkretyzowanie polityki wobec państw Europy Wschodniej będzie przedmiotem szczególnego zainteresowania i wysiłków ze strony rządu.

Polityka dobrego sąsiedztwa z Federacją Rosyjską oraz strategicznego partnerstwa z Ukrainą to stałe elementy naszego podejścia do Europy Wschodniej. Rozwijanie dobrosąsiedzkiej współpracy z Federacją Rosyjską traktujemy jako cel autonomiczny, a nie tylko jako pochodną naszych działań, które mają osłabić rosyjski sprzeciw w sprawie rozszerzenia NATO. W interesie Polski leżą dobre stosunki z Rosją. Mając to na uwadze zakładamy, że również Rosja jest dzisiaj zainteresowana rozwojem dobrosąsiedzkiej, wzajemnie korzystnej współpracy z Polską. Dostrzegamy przejawy realizmu w polityce rosyjskiej, aczkolwiek nadal w odniesieniu do Europy Środkowej jest to tendencja jeszcze słaba, wymagająca starannego kultywowania. Chcemy ją wzmocnić naszymi działaniami konsekwentnie przybliżającymi Polskę do struktur europejskich i euroatlantyckich i dzięki temu poszerzającymi możliwości naszego konstruktywnego działania w regionie. Jesteśmy przekonani, że wejście Polski do NATO będzie służyło właściwemu ułożeniu stosunków między Polską a Rosją. Wyrażamy też nadzieję na pożyteczny dialog z Rosją o bezpieczeństwie europejskim, wspierać będziemy współpracę NATO i Unii Europejskiej z Rosją. Nie możemy jednak nie dostrzegać, że od czasu do czasu pojawiają się w polityce rosyjskiej tendencje do przedmiotowego traktowania zarówno Polski, jak i innych państw regionu. Przyjmujemy te działania i wypowiedzi ze spokojem. Staje się coraz bardziej oczywiste, że w ostatecznym rezultacie przedmiotowe podejście do państw małych i średnich czyni szkodę nie nam, lecz samej Rosji. Jednym z ważnych kierunków w naszych stosunkach z Federacją Rosyjską jest rozwój bezpośrednich kontaktów z jej podmiotami, republikami i innymi jednostkami administracyjnymi. Zależy nam zwłaszcza na zbliżeniu z podmiotami, które wytworzyły już pewną tradycję kontaktów z naszym krajem. Pragniemy, aby szczególne miejsce w naszych stosunkach z Federacją Rosyjską zajęła współpraca z obwodem kaliningradzkim. Obwód kaliningradzki, jako jedyna część terytorium Rosji, bezpośrednio sąsiaduje z Polską. Będziemy dążyć do rozwoju współpracy gospodarczej z tym obwodem, a także do rozwoju jak najszerszych stosunków kulturalnych. Pragniemy również skłonić władze Federacji Rosyjskiej do zmniejszenia roli czynnika militarnego w obwodzie, między innymi poprzez rokowania CFE. Jest pożądane, aby obwód kaliningradzki uczestniczył w coraz szerszej skali we współpracy regionalnej. Polska jest gotowa rozważyć z całą przychylnością propozycje takich inicjatyw, podobnie jak życzliwie przyjęłaby gotowość włączenia Kaliningradu i innych obszarów nadbałtyckich Rosji do współpracy w dziedzinie operacji ratunkowych, działalności euroregionów i we wszelkich inicjatywach regionalnych. Niezbędnym elementem dobrosąsiedzkich stosunków są kontakty gospodarcze. Ich rozwój wymaga ograniczenia istniejących barier dzięki poszerzeniu sieci powiązań bankowych, w dziedzinie ubezpieczeń operacji handlowych, w dziedzinie inwestycji. Dużą wagę

będziemy także przykładać do rozwoju wymiany kulturalnej i młodzieżowej oraz współpracy między mediami.

W stosunkach z Ukrainą będziemy dążyć zarówno do rozszerzenia dialogu politycznego, jak i jego szerokiego uspołecznienia przy pomocy organizacji pozarządowych. Podstawowe znaczenie mają kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego oraz wsparcie ukraińskich starań o zbliżenie ze strukturami europejskimi. W obu dziedzinach musimy być gotowi do udzielenia Ukrainie konkretnej pomocy, samodzielnie lub we współpracy z innymi zainteresowanymi krajami, wspierającej jej własne wysiłki. Rozwój współpracy gospodarczej ma tu strategiczne wręcz znaczenie. Dlatego też tak dużą wagę przywiązujemy do zintensyfikowania działalności Polsko-Ukraińskiej Komisji Mieszanej do spraw Współpracy Gospodarczej i Handlu, do zapewnienia bezpieczeństwa finansowego w dziedzinie wspólnych inwestycji i współpracy produkcyjnej, a także rozbudowy infrastruktury przejść granicznych. To ostatnie zadanie staje się niezwykle pilne z uwagi na nasze negocjacje z Unią Europejską. Trzeba też podkreślić, że umowa o readmisji, podpisana wcześniej przez Ukrainę, ułatwia niepomiernie rozwiązywanie tych problemów. Chcemy, stwarzając jak najlepszy klimat w stosunkach polsko-ukraińskich, przezwyciężać bolesne dziedzictwo przeszłości. W związku z tym będziemy konsekwentnie dążyć do uporządkowania spraw związanych z ochroną oraz upamiętnieniem miejsc pamięci i spoczynku ofiar wojen i represji. Oczekujemy też takich działań ze strony władz ukraińskich. Liczymy na dobrą wolę w sprawie zwrotu dóbr kultury i taką dobrą wolę deklarujemy. Chcemy sprzyjać rozwiązywaniu tych spraw na szczeblu regionalnym, tam gdzie są one żywo odbierane i odczuwane. Nasz ogląd stosunków polsko-ukraińskich jest konsekwentny: niepodległa Ukraina ma kluczowe, strategiczne znaczenie dla Polski i jej bezpieczeństwa oraz dla stabilności w całym regionie. Stąd utrzymanie uprzywilejowanych stosunków z Ukrainą leży w interesie obu krajów i sprzyja wzmocnieniu bezpieczeństwa europejskiego.

Zakres i charakter naszych stosunków z Białorusią będzie zależał od rozwoju sytuacji w tym kraju i jej stanowiska w ważnych kwestiach międzynarodowych.

Polska, która niezmiennie podkreśla znaczenie niepodległej i demokratycznej Białorusi dla stabilności naszego kontynentu, będzie współdziałać z Unią Europejską i z OBWE w sprawie przywrócenia w życiu politycznym tego kraju demokratycznych zasad. Ważną rolę w tym zakresie ma do odegrania utworzona w Mińsku Grupa Doradczo-Obserwacyjna OBWE. Jednocześnie będziemy się starać o utrzymanie – w szerokim zakresie – bilateralnych stosunków gospodarczych, kulturalnych i społecznych (...).

Źródło: „Zbiór Dokumentów" 1998, nr 1.

Informacja ministra spraw zagranicznych RP Włodzimierza Cimoszewicza o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej

(przedstawiona na 16. Posiedzeniu Sejmu w dniu 14 marca 2002 r.)

Panie Prezydencie, Panie Marszałku, Panie Premierze, Wysoka Izbo, Rok 2001 był przełomowy nie tylko dla świata, ale także dla Polski. Zachwiane zostało poczucie bezpieczeństwa, jakie niosły ze sobą lata 90. Była to dekada burzliwa, ale wniosła duży ładunek nadziei i optymizmu – wystarczy bodaj wspomnieć ówczesny ekonomiczny postęp Polski i uzyskanie członkostwa NATO, nobilitujące nasz kraj na arenie międzynarodowej. Zamachy terrorystyczne dokonane w dniu 11 września 2001 na Waszyngton i Nowy Jork podważyły dotychczasowy model bezpieczeństwa międzynarodowego oraz wpłynęły na kondycję gospodarki światowej. Sprawiły, że społeczność międzynarodowa uznała terroryzm za najważniejsze wyzwanie dla bezpieczeństwa światowego oraz poszczególnych państw. Pojawiła się konieczność nowego podejścia do kwestii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, przede wszystkim w aspekcie zapobiegania i reagowania.

Walka z terroryzmem stała się najważniejszym przedmiotem stosunków międzynarodowych i przesunęła na plan dalszy wiele innych problemów. Zjawisko terroryzmu odsłoniło zarazem słabości istniejącego porządku międzynarodowego. Obserwujemy pewną erozję dotychczasowego systemu międzynarodowego jako całości. Dynamika zmian niektórych zasad, norm oraz mechanizmów tego systemu stwarza duże szanse, ale nieuchronnie pociąga też za sobą pewne niepokojące konsekwencje i skutki uboczne. W minionym roku pogorszyła się kondycja gospodarcza Polski, będąca wynikiem błędów polityki wewnętrznej, na które nałożyły się niekorzystne tendencje międzynarodowe. Zmniejszyła się stopa wzrostu PKB, wzrosło bezrobocie. Pojawiły się symptomy kryzysu finansów publicznych oraz zagrożenie stagnacją gospodarczą.

Te negatywne zjawiska wywarły wpływ na nastroje społeczne, na wybory polityczne ludzi, a zwłaszcza na ich cierpliwość i gotowość do dalszych wyrzeczeń. Znalazło to odzwierciedlenie w wynikach ubiegłorocznych wyborów parlamentarnych. Wynik tych wyborów sprawił, że polska polityka zagraniczna w 2002 roku będzie realizowana w oparciu o nowy układ na krajowej scenie politycznej. Zwycięstwo centrolewicowej koalicji umożliwiło stworzenie rządu, który dysponuje większością we władzach ustawodawczych i wykonawczych. Dla realizacji trudnych i ambitnych zadań, które stoją przed nami w polityce zagranicznej niezbędna jest współpraca wszystkich właściwych organów państwowych i urzędów administracji publicznej.

Wielka rola przypada tu Prezydentowi RP. Jego dotychczasowa działalność na niwie polityki zagranicznej, zharmonizowana z odpowiedzialnością i wysiłkiem Rządu i resortu spraw zagranicznych, pozwala liczyć zarówno na kontynuację, jak i na nowe inicjatywy służące polskiej racji stanu. W świetle zmieniających się uwarunkowań polityka zagraniczna nowego rządu RP będzie uwzględniać w programie na rok 2002 i następne lata:

1. Potrzebę kontynuacji w odniesieniu do strategicznych priorytetów tej polityki w zakresie zagadnień euroatlanyckich oraz integracji z Unią Europejską;

2. Konieczność zdynamizowania polskiej polityki w zakresie promocji polskiej gospodarki;

3. Wymóg kreatywności i inicjatywy, szczególnie wobec wyzwań wynikających z globalizacji oraz szans stwarzanych przez współpracę z państwami pozaeuropejskimi.

Po raz kolejny Polska, wraz z innymi państwami, staje wobec fundamentalnych decyzji i wyborów. Niektóre z nich wynikają z wcześniej obranej drogi. I tak, ostatnie kroki do uzyskania członkostwa w UE są logiczną konsekwencją działań politycznych i gospodarczych sprzed 10 lat, działań, które doprowadziły wtedy do stowarzyszenia naszego kraju ze Wspólnotami Europejskimi. Inne są skutkiem wydarzeń nieoczekiwanych.

Atak terrorystyczny z 11 września, będący w gruncie rzeczy świadomym i zaplanowanym uderzeniem w cywilizację demokratycznego Zachodu, a więc także w nas, postawił na porządku dnia konieczność skutecznego zagwarantowania bezpieczeństwa setkom milionów ludzi. Niewybaczalną pomyłką mogłoby okazać się uznanie, że zagrożenie ze strony wyjątkowo bezwzględnego terroryzmu międzynarodowego już minęło. Panie Marszałku, Wysoka Izbo, W świetle tego co powiedziałem, podstawowe priorytety naszej polityki zagranicznej pozostają niezmienne – zapewnienie Polsce bezpieczeństwa i należytego miejsca w Unii Europejskiej. Należą do tych priorytetów również wybrane stosunki dwustronne i zwiększenie udziału polityki zagranicznej w polityce gospodarczej państwa. Głównym celem polskiej polityki jest uzyskanie do roku 2004 członkostwa naszego kraju w Unii Europejskiej, na korzystnych warunkach, uwzględniających nasze realia historyczne i społeczne. Kilka pokoleń Polaków marzyło o zlikwidowaniu podziału Europy.

Teraz jesteśmy blisko pełnej realizacji tego marzenia. Europa jest cywilizacyjną, gospodarczą i polityczną koniecznością. Nie ma dla niej alternatywy. Niezmiennym celem polskiej polityki zagranicznej w 2002 r. jest zakończenie negocjacji w sprawie członkostwa naszego kraju w UE, tak aby Polska mogła stać się jej członkiem w roku 2004.

Działania prowadzone w najbliższym miesiącu rozstrzygną o tym, czy zostaniemy objęci pierwszą rundą rozszerzenia Unii. Realizacja tego zadania wymaga dynamicznie prowadzonych rokowań i podejmowania decyzji w kwestiach delikatnych z politycznego i społecznego punktu widzenia. Rada Ministrów przyjęła strategię europejską, zmierzającą do jak najlepszego przygotowania naszego kraju do członkostwa i skutecznego współkształtowania działalności UE od pierwszego dnia po akcesji. Obok działań polegających na uchwalaniu i wdrażaniu aktów prawa wspólnotowego, dokonane zostaną zmiany instytucjonalne niezbędne do przygotowania polskiej administracji do warunków członkostwa w UE. Naszym celem w bieżącym półroczu jest jak najszybsze zakończenie negocjacji w obszarach: „Swobodny przepływ kapitału", „Podatki", „Polityka transportowa", „Rybołówstwo", „Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne" oraz „Polityka konkurencji". Wzmocni to naszą pozycję w czasie ostatecznego ustalania finansowych zasad rozszerzenia, w tym dotyczących takich istotnych obszarów jak „Rolnictwo", „Polityka regionalna" oraz „Finanse i budżet". Należy za wszelką cenę uniknąć wrażenia, że to jedynie prezydent, rząd, parlament i elity wchodzą do UE. Jest to szansa i wyzwanie dla nas wszystkich. Dlatego rząd dąży do zapewnienia społeczeństwu szerokiego udziału w procesie przystępowania Polski do UE.

Za niezwykle ważne uważam rozszerzenie dialogu społecznego i konsultowanie działań rządu z przedstawicielami wszystkich grup społecznych. Służyć temu będą spotkania przedstawicieli Sekretariatu Europejskiego MSZ-UKIE z partnerami społecznymi – samorządami lokalnymi, związkami zawodowymi, organizacjami pracodawców, rolnikami, konsumentami oraz innymi organizacjami pozarządowymi. Utrzymywane będą stałe kontakty z prezydentem i Parlamentem. Kampania ta będzie również służyć międzynarodowej promocji Polski jako przyszłego, ważnego członka Unii. Polska dyplomacja z wielką uwagą obserwuje ewolucję dokonującą się w łonie Unii Europejskiej. Jest ona przez nas oceniana pozytywnie. Optymizm budzi stopniowe, lecz systematyczne, reformowanie unijnych

struktur, stwarzające instytucjonalną przesłankę rozszerzenia Unii. Polska weźmie aktywny i konstruktywny udział w debacie na temat przyszłości integracji europejskiej, która obecnie, po przyjęciu w Laeken deklaracji nt. przyszłości UE, wchodzi w nową jakościowo fazę. Rozwiązania, które zostaną przyjęte w wyniku tej debaty, będą dotyczyć Polski jako przyszłego członka Unii. Rząd zmierza do zapewnienia naszemu krajowi takich warunków, w których Polska, jako członek UE, będzie mogła odgrywać rolę odpowiednią do jej położenia i znaczenia w Europie Środkowej.

Będziemy robić wszystko co w naszej mocy, aby Europa po poszerzeniu UE nie była podzielona na lepszych i gorszych, na tych, którzy są w środku i na wykluczonych. Dlatego będziemy sprzyjać pogłębianiu powiązań Unii z państwami leżącymi na wschód od naszego kraju. Wynikające z ustaleń negocjacyjnych wprowadzenie obowiązku wizowego dla obywateli Białorusi, Rosji i Ukrainy odbędzie się w sposób jak najmniej utrudniający wzajemne kontakty. Rozszerzenie UE to ogromne zadanie dla wszystkich. Państwa kandydujące, rozumiejąc, że ich fundamentalne interesy wiążą się z udziałem w zintegrowanych strukturach i instytucjach europejskich, muszą kontynuować wielki wysiłek związany z przygotowaniami do członkostwa.

To konieczność dalszej modernizacji gospodarki, dostosowywanie systemów prawnych i organizacyjnych, to wreszcie upowszechnianie wiedzy o Unii i jej zasadach działania umożliwiające wykorzystanie nowych możliwości, jakie stworzy członkostwo. To także uświadomienie nam wszystkim, że nowa i trochę nieznana przyszłość to nie powód do obaw, to szansa na pełne spożytkowanie talentów i umiejętności adaptacyjnych naszego narodu. Jest to również wielki egzamin dla 15 obecnych członków UE. Jest to egzamin z wyobraźni, solidarności i determinacji w przygotowaniu warunków do sprawnego funkcjonowania poszerzonej Unii.

W ciągu najbliższych miesięcy mamy niepowtarzalną okazję do definitywnego wymazania z europejskiej rzeczywistości ostatnich śladów pojałtańskiego podziału naszego kontynentu. Dla realizacji tych celów nie zabraknie nam konsekwencji. Intensyfikujemy kontakty z państwami członkowskimi UE, zwłaszcza tymi, które w latach 2002 i 2003 będą przewodniczyć Unii, oraz z Komisją Europejską, a także innymi państwami kandydującymi. Polska zamierza aktywnie uczestniczyć już na etapie przedakcesyjnym, we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz we współpracy służącej zwalczaniu terroryzmu. Będziemy także sprawnie realizować strategię przedczłonkowską, wdrażając Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa, w tym działać na rzecz zwiększenia możliwości absorpcji przyszłych funduszy strukturalnych UE.

Wysoka Izbo,

Sekwencja wydarzeń zapoczątkowana 11 września ub. roku dramatycznie pokazała, jak głęboko nasz świat podminowany jest problemami natury globalnej, których groźnego charakteru nie uświadamialiśmy sobie dotąd w pełni. Problemy te leżą u podłoża konfliktów, niestabilności i patologii w rodzaju terroryzmu i zorganizowanej przestępczości międzynarodowej. Walka z tymi zagrożeniami będzie długotrwała, nie pozbawiona elementów ryzyka i niepewności. Wiedza zgromadzona w ostatnich miesiącach dzięki energicznej współpracy szerokiej koalicji antyterrorystycznej dowodzi, że sieć organizacji i ruchów terrorystycznych jest bardzo szeroka. Wiadomo też, że wiele z tych organizacji podejmowało liczne próby wejścia w posiadanie broni masowego rażenia, w tym broni nuklearnej. Dlatego należy zrobić wszystko aby skutecznie kontynuować działania zmierzające do zniszczenia źródeł zagrożenia. Dlatego niezwykle ważne jest utrzymanie współdziałania ogólnoświatowej koalicji antyterrorystycznej.

Nowa sytuacja stawia zasadnicze pytania przed nami wszystkimi. Czy traktujemy terroryzm jako wspólnego wroga? Czy gotowi jesteśmy ponosić koszty solidarnego współ-

działania? Czy wystarczy nam determinacji, by walczyć z tą ponurą groźbą XXI wieku wszędzie, także w krajach, z którymi łączyły lub łączą nas szczególne interesy?

Groźba jaką jest możliwość wykorzystania broni masowego rażenia nadaje nowy wymiar walce o nierozprzestrzenianie tych broni, o zakaz jej produkcji, wreszcie o obowiązek jej zniszczenia. Broń chemiczna i bakteriologiczna powinny być całkowicie zlikwidowane. Należy też stworzyć wiarygodne mechanizmy niezbędnej kontroli. Redukcja zasobów broni nuklearnej połączona z jednoczesnym i nieodwracalnym niszczeniem jej elementów składowych ułatwiałaby skuteczną kontrolę, będącą niezbędnym zabezpieczeniem przed dostaniem się tej broni w ręce terrorystów. Ważne pytania stają dziś przed Paktem Północnoatlantyckim. Czy dotychczasowa doktryna i zdolności obronne państw członkowskich Sojuszu są dostosowane do nowej sytuacji? Ocena musi być, niestety, dalece niesatysfakcjonująca. Koncepcje, struktury organizacyjne, rodzaje broni i wyposażenia odpowiadają zupełnie innej wizji zagrożeń. Od dziesięcioleci przygotowywano się do obrony przed rakietami, samolotami lub czołgami użytymi przez inne państwa. Brutalna rzeczywistość uzmysłowiła nam, że zagrożeniem mogą być własne samoloty pasażerskie, własne laboratoria chemiczne, przesyłki pocztowe itd.

Czy w tej sytuacji można bezsilnie rozłożyć ręce? Miarą odpowiedzialności i umiejętności polityków, dyplomatów, urzędników i dowódców wojskowych jest dostosowanie naszych zdolności obronnych do nowych zagrożeń. Także Sojusz Północno-Atlantycki musi sprostać temu wyzwaniu. Każde z państw członkowskich, także te, które obecnie ubiegają się o przyjęcie do NATO muszą udzielić odpowiedzi na pytania o rolę jaką mogą i gotowe są odegrać w nowych warunkach. Każdy może zrobić coś pozytywnego. Polska niezmiennie wpisuje swoje bezpieczeństwo w logikę wynikającą z naszego członkostwa w NATO oraz – w najbliższej perspektywie – udziału w stworzonej z inicjatywy USA koalicji antyterrorystycznej.

Bieżące zadania stąd wynikające, sprowadzają się przede wszystkim do umacniania pozycji Sojuszu oraz podnoszenia w nim roli i znaczenia naszego kraju. Zależy nam na utrzymaniu przez NATO podstawowych zadań i misji związanych z zapewnieniem obrony i bezpieczeństwa jego członków, w tym na rozwinięciu mechanizmów współpracy wywiadowczej i reagowania w razie groźby użycia broni masowego rażenia. Polska będzie aktywnie uczestniczyć – razem z innymi sojusznikami – w zwalczaniu terroryzmu i budowie pokojowego ładu w Afganistanie. Utrzymamy nasze zaangażowanie w operacjach NATO na Bałkanach, jak również w operacjach policyjnych organizacji międzynarodowych prowadzonych na tym obszarze. Będziemy realizowali wytyczne zawarte w Deklaracji w sprawie Zwalczania Terroryzmu, przyjętej w trakcie Konferencji Warszawskiej z 6 listopada 2001 roku. Polska już teraz uczestniczy aktywnie w przygotowaniach do szczytu NATO w Pradze, który odbędzie się w listopadzie tego roku.

Szczególnie zależy nam, aby podczas tego szczytu doszło do zaproszenia kolejnych państw kandydackich do członkostwa w Sojuszu. Sprawą kluczową w roku 2002 jest modyfikacja mechanizmów współpracy NATO-Rosja, prowadząca do ukonstytuowania się wspólnego ciała jednoczącego 20 partnerów. Jesteśmy świadomi historycznej wagi zbliżenia oraz partnerstwa między Sojuszem a Rosją. Partnerstwo to także leży w naszym żywotnym interesie. Jednocześnie zależy nam, by proces w tym kierunku wiodący odpowiadał rzeczywistym możliwościom współpracy sojuszników z NATO oraz Rosji.

W ramach budowania tego partnerstwa popieramy takie propozycje, które umacniałyby podstawowe funkcje i zdolności Sojuszu, a zarazem sprzyjałyby jego rozwojowi jako instytucji zdolnej przeciwstawić się wyzwaniom i zagrożeniom nowego typu. Istotnym elementem partnerstwa łączącego NATO i Federację Rosyjską jest i będzie dialog oraz współpraca Rosji z Polską jako członkiem Sojuszu. Powtórzę raz jeszcze: Polska jest głęboko

zainteresowana w zacieśnianiu tego partnerstwa. Wynika to z oczywistych przyczyn: naszego położenia i związanej z nimi międzynarodowej oraz regionalnej roli Polski, całego kontekstu historycznego stosunków polsko-rosyjskich, więzi kulturowych, a zwłaszcza pozytywnych trendów zarysowujących się ostatnio w kontaktach dwustronnych. Szczególnie ważne są w tym kontekście działania na rzecz integracji Ukrainy z instytucjami euroatlantyckimi oraz służące temu celowi mechanizmy współpracy. Dążymy do zachowania odpowiedniej rangi w relacjach między NATO a Ukrainą. Oczekujemy zaproszenia Ukrainy na szczyt w Pradze. Jednym z zadań naszej polityki zagranicznej - zarówno w kontaktach bilateralnych, jak i na forum NATO – jest harmonijny rozwój Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony w ramach NATO i Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony w ramach Unii Europejskiej. Zakładamy przy tym, że Sojusz zachowa wiodącą rolę w zakresie polityki bezpieczeństwa. Wespół z innymi sojusznikami i partnerami z Unii dołożymy niezbędnych starań do osiągnięcia pełnego porozumienia dotyczącego zasad i struktury współpracy NATO-UE, szczególnie w kwestii dostępu Unii do potencjału wojskowego, jakim dysponuje Sojusz.

W 2002 r. przewidywana jest debata o reformie OBWE. Stanowisko Polski zmierza do nadania większej skuteczności tej Organizacji. Włączymy się w prace służące rozwijaniu zdolności tej Organizacji do przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu oraz zapobiegania sytuacjom kryzysowym. W zakresie rozbrojenia konwencjonalnego podejmujemy działania na rzecz ratyfikacji i wejścia w życie porozumienia o Adaptacji Traktatu ws. Konwencjonalnych Sił Zbrojnych w Europie. Przystąpimy też do wdrożenia postanowień Traktatu o Otwartych Przestworzach. We współpracy przemysłów obronnych będziemy nadal wspierać działania restrukturyzacyjne i modernizacyjne w celu tworzenia trwałych związków przemysłowych i kapitałowych z partnerami zagranicznymi. Będziemy dążyć, na ile to możliwe, do włączenia polskich przedsiębiorstw działających w branży zbrojeniowo-obronnej w struktury konsorcjów zbrojeniowo-lotniczych w UE i USA. W świetle zmienionej sytuacji w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego uważamy za celowe i konieczne dokonanie w 2002 r. przeglądu dotychczasowej strategii bezpieczeństwa Polski. Premier zaakceptował w styczniu br. inicjatywę MSZ zmierzającą w tym kierunku.

Wysoka Izbo,

Nowoczesna dyplomacja to w mniejszym stopniu cylinder i frak, w większym zaś – przetargi, kontrakty i kredyty. Dla realizacji celów w dziedzinie polityki gospodarczej naszego kraju konieczne jest pełne wykorzystanie potencjału służby zagranicznej. Chodzi tu zwłaszcza o włączenie polskiej dyplomacji do promowania wizerunku Polski jako jednej z najbardziej stabilnych i perspektywicznych „gospodarek wschodzących". Będziemy szeroko informować o możliwościach, jakie oferuje gospodarka polska w zakresie kredytów i inwestycji. Konieczne też staną się odpowiednie działania w odniesieniu do Unii Europejskiej, które doprowadzą do zgodności zagranicznej polityki gospodarczej Polski z polityką unijną na forum międzynarodowych organizacji gospodarczych, w tym w Światowej Organizacji Handlu. Już dziś analizujemy przyszłe skutki akcesji Polski do UE dla naszej polityki w odniesieniu do państw trzecich. Wiąże się z tym potrzeba wypracowania koncepcji „wymiaru wschodniego" UE i podjęcia konsultacji z państwami regionu w celu pozyskania ich poparcia. Wynika to także z konieczności tworzenia alternatywnych rozwiązań w zakresie zaopatrzenia Polski w ropę i gaz.

Równocześnie Polska sprzyjać będzie rozwijaniu regionalnej i subregionalnej współpracy gospodarczej w Europie, m.in. w ramach porozumienia CEFTA i współpracy bałtyckiej. Polska będzie, w miarę swych możliwości, nadal uczestniczyć w wysiłkach społeczności międzynarodowej zmierzających do rozwiązywania problemów globalnych i zwiększenia efektywnej pomocy rozwojowej.

Zależy nam również na zwiększeniu udziału podmiotów gospodarczych z Polski w realizacji projektów Paktu Stabilności dla Europy Południowo-Wschodniej. Wysoki Sejmie, Aktywne stosunki dwustronne pozostają kluczową płaszczyzną realizacji zadań polskiej polityki zagranicznej. Za pierwszorzędne uważamy kontakty z krajami strefy euroatlantyckiej. Mając na uwadze priorytety wynikające z kwestii szeroko pojętego bezpieczeństwa, Stany Zjednoczone pozostają naszym głównym partnerem i sojusznikiem. W 2002 r. polsko-amerykańska współpraca polityczna będzie w dużej mierze podporządkowana realizacji zadań wynikających ze współdziałania obu państw w ramach koalicji antyterrorystycznej. Na plan pierwszy wysuną się kwestie współpracy wojskowej (bilateralnej i w ramach NATO), gospodarczej i finansowej, w tym blokada źródeł finansowania grup terrorystycznych, zapobieganie „praniu brudnych pieniędzy" oraz kontrola przepływu osób. Udział Polski w koalicji antyterrorystycznej, a zwłaszcza planowany w najbliższych dniach udział polskich oddziałów w operacji w Afganistanie, przyczyni się do ugruntowania obrazu naszego kraju jako wiarygodnego sojusznika i aktywnego członka NATO. Celowi temu będą służyć także wizyty na najwyższym szczeblu. Wespół ze Stanami Zjednoczonymi będziemy przyczyniać się do zapewnienia skuteczności i spójności NATO, m.in. dzięki utrzymaniu aktywnej politycznej i militarnej obecności USA w Europie. Przez współpracę i dialog z USA będziemy dążyć do uzyskania odpowiedniego wpływu na decyzje dotyczące polityki NATO wobec państw Europy Środkowej i Wschodniej, zwłaszcza w kwestii dalszego rozszerzenia Sojuszu oraz jego partnerstwa z Rosją. Chcemy w ten sposób utrwalić wizerunek Polski jako głównego partnera Stanów Zjednoczonych w regionie i jednego z ważniejszych partnerów USA w Europie.

W dziedzinie stosunków gospodarczych podstawowym zadaniem jest zwiększenie obecności polskich producentów na rynku amerykańskim dzięki możliwościom płynącym z amerykańskich preferencyjnych stawek celnych. Będziemy też zabiegać o podpisanie z Izbą Handlową USA porozumienia w sprawie ułatwienia małym i średnim polskim przedsiębiorstwom dostępu do rynku amerykańskiego. Strona amerykańska wyraża gotowość podpisania z Polską Memorandum of Understanding, które umożliwiłoby Polsce dostęp do zamówień publicznych Departamentu Obrony.

Będziemy dążyć do aktywniejszego przezwyciężania wzajemnych, negatywnych stereotypów oraz uprzedzeń między częścią społeczeństwa polskiego i Amerykanami polskiego pochodzenia a amerykańskimi środowiskami żydowskimi. W ramach tych działań będziemy m.in. intensyfikować program wzajemnych wizyt i podróży studyjnych; popularyzować wiedzę o stosunkach polsko-żydowskich i dorobku cywilizacyjnym Żydów w Polsce; podejmować działania na rzecz rozwiązania kwestii spornych. Współpraca bilateralna z państwami Europy Zachodniej, zwłaszcza należącymi do UE, ma dla nas najwyższą rangę. W tym roku będzie ona podporządkowana realizacji celów negocjacyjnych i działań dostosowawczych związanych z akcesją Polski do Unii oraz naszym interesom gospodarczym. Szczególną wagę będziemy przywiązywać do zapewnienia aktywnego udziału Polski w procesie tworzenia powiązań energetycznych i infrastrukturalnych w skali regionalnej i kontynentalnej.

Do głównych partnerów Polski w Europie należy Republika Federalna Niemiec ze względu na sąsiedzkie położenie, swój potencjał oraz poparcie udzielane Polsce w dążeniu do członkostwa w Unii Europejskiej. Trwałym fundamentem budowy polsko-niemieckiej wspólnoty interesów pozostaje nadal proces integracji europejskiej. Otwiera on przed Polską perspektywy przyspieszonego rozwoju, a przed Niemcami większe możliwości rozwijania współpracy ze wschodnią częścią Europy. Do priorytetów zaliczamy intensyfikację wymiany młodzieży, współpracy transgranicznej, między samorządami i w sferze nauko-

wo-technicznej. Istotne znaczenie mają prace odnowionego Forum Polska-Niemcy oraz inicjatywy pozarządowe.

Wśród kwestii pozostających do rozwiązania znajdują się m.in.: problemy restytucji dóbr kultury przemieszczonych w wyniku wojny, nowe formy działania Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, uzyskanie dostępu przez organizacje polonijne do właściwych niemieckich środków finansowych, a także wynegocjowanie umowy o opiece nad grobami wojennymi. W stosunkach Polski z Francją potrzebne są nowe impulsy, czerpiące z tradycyjnych więzi oraz wspólnego pojmowania wielu problemów europejskich i globalnych. Najważniejszym zadaniem polskiej polityki wobec Francji w tym roku będzie utrwalanie przychylności Paryża dla Polski w jej dążeniach prointegracyjnych, zwłaszcza w trudnych obszarach negocjacyjnych.

W odniesieniu do Wielkiej Brytanii Polska powinna zmierzać do lepszego wykorzystywania przesłanek partnerstwa, jakimi są zbliżona wizja przyszłości Unii Europejskiej oraz systemu bezpieczeństwa europejskiego. Powinniśmy dążyć do utrzymania pozycji Zjednoczonego Królestwa jako jednego z najważniejszych partnerów gospodarczo-handlowych Polski. Konkretyzowane będą projekty współpracy polsko-brytyjskiej w zakresie wspierania sił reformatorskich i demokratycznych w Europie wschodniej.

W stosunkach z Włochami będziemy dążyć do utrzymania wysokiego poziomu współpracy politycznej, w tym włoskiego poparcia dla naszego członkostwa w UE. Utrwaleniu pozycji Włoch jako partnera Polski służyć będą wspólne działania sprzyjające zmniejszaniu ujemnego salda w obrotach bieżących, przyciąganiu włoskiego kapitału, a także zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Stosunki Polski ze Stolicą Apostolską kształtowane będą w myśl postanowień Konkordatu, a także poprzez współpracę na arenie międzynarodowej. Istotne znaczenie dla polskiej polityki zagranicznej ma utrzymująca się przychylność Stolicy Apostolskiej dla naszej akcesji do Unii Europejskiej. Z radością będziemy gościli w kraju papieża Jana Pawła II. Polska będzie się starać wykorzystać przewodnictwo Hiszpanii w UE w pierwszej połowie 2002 r. do pomyślnego przebiegu negocjacji akcesyjnych.

Ważnym kierunkiem rozwoju współpracy polsko-hiszpańskiej będą aktywniejsze kontakty ze wspólnotami autonomicznymi Hiszpanii. W roku 2002 będziemy rozwijać intensywne kontakty z państwami nordyckimi, wykorzystując współpracę dwustronną przede wszystkim do zapewnienia szybkiego i sprawnego przebiegu procesu integracji RP z Unią Europejską. W tym kontekście dążyć będziemy do zacieśnienia współpracy z państwami członkowskimi UE: Szwecją, Finlandią oraz w szczególności z Danią, pełniącą w drugim półroczu tego roku przewodnictwo w Unii.

Będziemy także umacniać sojusznicze stosunki z Norwegią. W stosunkach gospodarczych ze Skandynawią musimy uwzględniać i wykorzystać fakt, iż kraje tego regionu stały się obszarem rozwoju zaawansowanej technologii. Niezmiennie przywiązujemy wielką uwagę do kontaktów z państwami Beneluksu. Zamierzamy kontynuować intensywną współpracę z Litwą, Łotwą i Estonią, wspierając aspiracje integracyjne tych krajów wobec NATO i dzieląc się naszymi doświadczeniami z procesu dochodzenia do członkostwa w Sojuszu. Równocześnie w stosunkach z Litwą będziemy dbać o skuteczne zabezpieczenie ważnych i uzasadnionych interesów polskiej mniejszości w tym kraju. Europa Środkowa i Środkowo-Wschodnia stanowi tę strefę naszego bliskiego sąsiedztwa, z którą łączy nas nie tylko wspólna przeszłość, ale także wspólna droga do członkostwa w Unii Europejskiej. Mimo sporów i przejawów braku lojalności, jakich jesteśmy świadkami wewnątrz Grupy Wyszehradzkiej, pozostaje ona ważnym kierunkiem naszej polityki w regionie środkowoeuropejskim. Wymiana poglądów w kwestiach bezpieczeństwa i integracji europejskiej pozostanie istotnym elementem współpracy Polski, Czech, Słowacji i Węgier.

Będziemy także poszukiwać możliwości zdynamizowania stosunków z innymi państwami regionu. Należy do nich Rumunia. Zamierzamy wspierać działania służące trwałemu rozwiązaniu konfliktów oraz umocnieniu procesów demokratyzacji w państwach regionu bałkańskiego. Polska będzie kontynuować swoją obecność w wojskowych operacjach pod auspicjami NATO oraz w siłach policyjnych w Bośni, Kosowie i Macedonii. Istotnym priorytetem w stosunkach dwustronnych z państwami regionu będzie rozwijanie współpracy z Jugosławią i wspomaganie jej w demokratycznych przemianach i integrowaniu się z Europą. W stosunkach z Chorwacją zamierzamy wspierać jej dążenia integracyjne realizowane na podstawie Umowy Stabilizacyjno-Stowarzyszeniowej z UE.

Panie Marszałku, Wysoka Izbo,

Europa Wschodnia stanowi nie tylko obszar naszego bliskiego sąsiedztwa, ale i znaczących zmian jakie tu zachodzą. Polska będzie traktować swoją aktywność dyplomatyczną, gospodarczą i kulturalną na Wschodzie jako samoistny cel, a zarazem atut stanowiący o naszej pozycji międzynarodowej. Nasz kraj już wykorzystuje na tym kierunku szanse wynikające z naszego udziału w NATO i OBWE, jednak dopiero wejście do UE pozwoli na realizację bardziej złożonych interesów na Wschodzie. Umożliwi ono wpisanie polskich interesów w ramy dopiero powstającej koncepcji stosunków Unii z Rosją, Ukrainą i Białorusią oraz pozostałymi krajami byłego ZSRR. W roku 2002 aktualizacji wymagają dokumenty Rady Ministrów RP dotyczące założeń polityki zagranicznej wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi. Powinny one lepiej uwzględniać konieczność jej zdynamizowania i pełniejszego wykorzystania prozachodniego zwrotu w polityce FR. Długofalowe cele polityki RP na kierunku wschodnim obejmują zapewnienie bezpieczeństwa kraju; rozwój stosunków dobrosąsiedztwa, w tym współpracy gospodarczej zwłaszcza na szczeblu międzyregionalnym i transgranicznym, a także promowanie kontaktów międzyludzkich i odbudowę więzi kulturalnych; wreszcie ochronę mniejszości polskiej. Polska polityka wobec Rosji będzie stawiała sobie za cel dalsze dynamizowanie dwustronnych stosunków partnerstwa i współpracy. Tempo polsko-rosyjskiego dialogu politycznego wyznaczą między innymi regularne, organizowane co pół roku, spotkania robocze premierów RP i FR, a także działania Komitetu ds. Strategii Współpracy Polsko-Rosyjskiej kierowanego przez szefów MSZ.

Duże znaczenie mieć będzie działalność Polsko-Rosyjskiego Forum Gospodarczego. Szybkiego urzeczywistnienia wymaga idea Forum Dialogu Polsko-Rosyjskiego z udziałem elit politycznych, społecznych i kulturalnych obu krajów. Umiemy mówić do siebie, uczmy się rozmawiać ze sobą. Styczniowa wizyta prezydenta Rosji wskazała na pozytywne przewartościowania w podejściu strony rosyjskiej do trudnych kwestii, w tym w szczególności historycznych. Zarysowana została perspektywa wspólnego ich rozwiązywania. Deklaracja prezydenta Putina w sprawie skorzystania przez Polaków z rosyjskiej ustawy o rehabilitacji osób poszkodowanych przez stalinizm wymagać będzie określenia faktycznych możliwości wykorzystania tej oferty. Zasadniczo ważną sprawą będzie wyhamowanie niekorzystnych tendencji we współpracy gospodarczej i likwidowanie istniejącej asymetrii w wymianie handlowej. Chcemy zmierzać do uporządkowania współpracy energetycznej z uwzględnieniem bezpieczeństwa kraju i weryfikacji wcześniejszych porozumień gazowych, a także pełnego wykorzystania znaczenia RP jako kraju tranzytowego.

Chcemy uczestniczyć w opracowaniu i realizacji programów energetycznych, transportowych oraz rozwoju infrastruktury pomiędzy Unią a Rosją. Ze względu na przybliżanie się daty akcesji do UE większego dynamizmu po obu stronach będzie wymagała współpraca transgraniczna, zwłaszcza z Obwodem Kaliningradzkim. Szczególną rolę w polityce wschodniej RP odgrywać będzie rozwój strategicznego partnerstwa polsko-ukraińskiego. W tym zakresie przywiązujemy dużą wagę do możliwości współdziałania z USA i UE na rzecz ugruntowywania prozachodniego wyboru Ukrainy. Priorytetowym zadaniem będzie

pogłębianie tego partnerstwa, wyrażającego się dotychczas głównie w dobrym dialogu na najwyższym szczeblu, jednak w niedostatecznej mierze przekładającego się na współpracę regionalną i przygraniczną.

Widzimy potrzebę i pełną możliwość wyraźnego wzmocnienia współpracy obu krajów. Na stan stosunków z Białorusią wpływa jej sytuacja wewnętrzna i będąca jej skutkiem międzynarodowa samoizolacja tego kraju. Przy aktualizacji założeń polityki RP wobec Białorusi potrzebna będzie ocena jej dotychczasowych zasad i rezultatów, zwłaszcza odnosząca się do współpracy społecznej, przygranicznej i gospodarczej. Zadanie to będzie uwzględniać szersze konsultacje z UE i innymi partnerami zachodnimi. W odniesieniu do krajów Zakaukazia i Azji Środkowej zadaniem ogólnym pozostanie wspieranie ich suwerenności i transformacji wewnętrznej.

Duże znaczenie mają dla nas związki, które łączą polskie losy z tymi krajami, szczególnie z Kazachstanem. Dotychczasowy stan stosunków dwustronnych i rosnące znaczenie obu tych regionów dla bezpieczeństwa militarnego i energetycznego Europy i Azji powodują potrzebę opracowania nowych założeń naszej polityki wobec tych państw. W dokumentach i działaniach praktycznych będziemy kłaść nacisk na kwestie gospodarcze. Wysoki Sejmie, Stosunki Polski z krajami pozaeuropejskimi w ostatnich latach uległy pewnemu osłabieniu. Nie przestaliśmy jednak doceniać roli tych państw. Nasza polityka zagraniczna będzie w rosnącym stopniu uwzględniać strategiczne znaczenie regionów pozaeuropejskich, a tym samym ukierunkowywać nasz kraj na współpracę z nimi. W tym zakresie będziemy zmierzać przede wszystkim do prezentacji wizerunku Polski jako kraju stabilnego, oferującego atrakcyjną propozycję współpracy gospodarczej, a także naukowej i kulturalnej.

Ukazując nasz kraj jako odpowiedzialnego i wiarygodnego partnera, odgrywającego coraz ważniejszą rolę w polityce międzynarodowej, będziemy przypominać, że Polska może się poszczycić niemałym wkładem w rozwiązywanie konfliktów regionalnych, w tym także na obszarach pozaeuropejskich. Polska współuczestniczy w budowaniu takich stosunków międzynarodowych na linii Północ-Południe, które zakładają funkcjonowanie mechanizmów współpracy globalnej sprzyjających procesom modernizacyjnym w krajach Południa, rozwojowi demokracji oraz obronie praw człowieka. Naszym atutem będzie eksponowanie w kontaktach z państwami pozaeuropejskimi – tradycyjnego w Polsce – szacunku oraz tolerancji dla odmiennych kultur, religii i systemów wartości. Odrzucamy koncepcję „starć cywilizacji".

Dalecy jesteśmy od utożsamiania fundamentalizmu i terroryzmu z całokształtem dominujących w strefie Południa kultur i wyznań religijnych, zwłaszcza zaś z islamem. Działając na rzecz upowszechniania demokracji i praw człowieka jako wartości uniwersalnych, Polska postrzega proces wdrażania tych wartości jako zjawisko długofalowe, posiadające swoje uwarunkowania oraz ograniczenia kulturowe i historyczne. Polska będzie zabiegać zarazem o to, aby wartości te nie były marginalizowane pod pretekstem walki z terroryzmem i fundamentalizmem. Konkretyzując te zamierzenia, Polska będzie włączać się do istniejących form współpracy UE z Bliskim Wschodem i Afryką, z Azją oraz Ameryką Łacińską.

Dokonując wyboru priorytetowych partnerów Polski w strefie Południa będziemy kierować się m in. takimi kryteriami jak związki z Polską i tradycje współpracy oraz ewentualna obecność w tych krajach Polonii. W roku bieżącym będziemy utrzymywać z partnerami w Azji dialog polityczny na takim szczeblu, który pozwoli na efektywną promocję naszych interesów, przede wszystkim gospodarczych, a także tworzenie sprzyjającego nam klimatu politycznego. Temu będą służyć kontakty i wizyty na wysokim i najwyższym szczeblu, planowane m.in. w naszych stosunkach z Chinami, Indiami, Japonią, Koreą i Pakistanem, a także Australią, Singapurem i Wietnamem.

Mimo znanych trudności budżetowych zamierzamy kontynuować, w miarę możliwości, pomoc humanitarną i dla kilku wybranych partnerów w Azji, takich jak Afganistan, Mongolia, Wietnam i KRLD. Nasze interesy polityczne w Afryce i na Bliskim Wschodzie zbieżne są z założeniami polityki Unii Europejskiej i innych naszych sojuszników. Będziemy wypracowywać koncepcję selektywnej aktywności Polski na kierunku afrykańskim i bliskowschodnim, dostosowaną do naszych możliwości i interesów oraz tradycyjnych związków. Kontynuować będziemy wymianę wizyt oraz konsultacji politycznych, a także dbać o rozwój wzajemnie korzystnych stosunków gospodarczych z naszymi partnerami z Afryki i Bliskiego Wschodu, zwłaszcza reprezentującymi znaczący potencjał polityczny i gospodarczy, takimi jak Egipt, Nigeria oraz RPA.

W stosunkach z krajami Afryki Subsaharyjskiej koncentrować się będziemy także na promowaniu idei demokracji, zasad dobrego rządzenia oraz reform gospodarczych. Konsekwentnie będziemy wspierać działania na rzecz uregulowania konfliktu bliskowschodniego. Powrót do procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie stanowi jedną z istotnych przesłanek powodzenia koalicji antyterrorystycznej. Ostatnie tragiczne zaostrzenie konfliktu potwierdza beznadziejność posługiwania się siłą i unaocznia jeszcze wyraźniej, że pozostaje tylko droga rozmów i kompromisu. Apelujemy o natychmiastowe zaprzestanie walk. Zamachy terrorystyczne z jednej strony i użycie armii przeciwko ludności cywilnej z drugiej, są nie do zaakceptowania. Pokój musi opierać się na wzajemnym uznaniu prawa Izraelczyków i Palestyńczyków do życia we własnych państwach.

W stosunkach ze społecznością żydowską w Izraelu i całą diasporą zmierzamy do dalszej ich poprawy przez kontynuowanie rozpoczętych wcześniej inicjatyw i nowe działania, jak np. wsparcie budowy Muzeum Historii Żydów w Polsce. Pomimo trudności gospodarczych odnotowywanych w niektórych państwach Ameryki Łacińskiej, region ten jest nadal atrakcyjnym partnerem gospodarczym dla Polski. Naszym głównym partnerem gospodarczym i politycznym na tamtym obszarze pozostają Brazylia oraz Meksyk i Chile. Liczymy, że bieżący rok przyczyni się do intensyfikacji naszych stosunków, zwłaszcza na polu gospodarczym. Służyć temu będzie planowana w kwietniu wizyta Prezydenta RP z udziałem Ministra Spraw Zagranicznych w krajach Ameryki Południowej. Polska dyplomacja będzie wspierała w miarę swoich możliwości działalność naszych przedsiębiorców zainteresowanych rozwojem współpracy gospodarczej i inwestycjami na tym kontynencie.

Wysoka Izbo,

niezmiennie wielkie znaczenie przypisujemy naszej aktywności w strukturach regionalnych. W Radzie Europy uczestniczyć będziemy w działaniach wspierających budowę demokracji i postępy transformacji oraz umacniających stabilizację w Europie Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Chodzi nam także o działania zapobiegające międzynarodowemu terroryzmowi. W Radzie Państw Morza Bałtyckiego widzimy wielką szansę rozwoju współpracy samorządowej i pozarządowej, udziału w Związku Miast Bałtyckich i Subregionalnej Współpracy Państw Morza Bałtyckiego. Ważnym wymiarem współpracy będzie poszukiwanie sposobów bardziej racjonalnego wykorzystywania środków pomocowych oraz opracowanie mechanizmów instytucjonalnego wsparcia dla współpracy międzyregionalnej i transgranicznej.

szczególną uwagę poświęcimy zainicjowanym przez Polskę programom: trójstronnej polsko-litewsko-rosyjskiej inicjatywie w zakresie szkoleń dla kadr administracji i biznesu oraz działaniom w dziedzinie bezpieczeństwa cywilnego. W ramach Inicjatywy Środkowoeuropejskiej postaramy się wykorzystać obecność Polski w tzw. „trójce" IŚE w 2002 r. dla opracowania merytorycznego oraz finansowo-organizacyjnego programu naszego przewodnictwa w IŚE w 2003 roku. We współpracy transgranicznej Polski należne miejsce zajmie podtrzymanie przez nas aktywności euroregionów w rozwoju współpracy z krajami

sąsiedzkimi, zwłaszcza wzdłuż wschodniej granicy RP oraz w procesie integracji europejskiej. Wymaga to równocześnie przeciwdziałania ewentualnym negatywnym skutkom akcesji Polski do UE dla współpracy ze wschodnimi partnerami. Wspierać będziemy współpracę samorządu terytorialnego z partnerami zagranicznymi oraz inicjatywy mające na celu przygotowanie samorządu do aktywności w warunkach członkostwa Polski w UE.

Z kolei, w odniesieniu do sąsiadów wschodnich, propagować będziemy polskie doświadczenia związane z budową samorządności na szczeblu lokalnym i regionalnym. Panie Marszałku, Wysoki Sejmie, Nasz kraj w pełni uznaje centralną rolę ONZ jako forum wspólnego przeciwdziałania zagrożeniom i wyzwaniom stojącym przed społecznością międzynarodową. Dlatego będziemy aktywnie uczestniczyć w przedsięwzięciach antyterrorystycznych inicjowanych i realizowanych przez Organizację.

Walka z terroryzmem musi objąć wiele obszarów, składają się na nią rozmaite działania, w tym wojskowe. Byłaby ona jednak beznadziejna, jeżeli nie towarzyszyłoby jej usuwanie przyczyn tak powszechnego w świecie radykalizmu politycznego wzmacnianego niekiedy pierwiastkiem religijnym. Radykalizm ten jest glebą, z której wyrasta terroryzm. Radykalizm najczęściej wynika z poczucia krzywdy, rozwija się tam, gdzie trwają waśnie i konflikty, tam gdzie nędza, brak jakichkolwiek szans na godne życie przeradzają rozpacz w nienawiść i agresję. Obojętność, niezrozumienie bądź lekceważenie tych zjawisk oznaczałoby de facto lekkomyślne pogodzenie się z perspektywą trwałego zakorzenienia się terroryzmu we współczesnym świecie. Gdy faza militarna operacji antyterrorystycznej zostanie zakończona, celem zasadniczym wspólnoty międzynarodowej powinno stać się usuwanie źródeł radykalizmu i ekstremizmu politycznego i religijnego.

Nikt nie wyręczy w tym dziele ONZ. Polska będzie też uczestniczyć na forum NZ w wypracowywaniu rozwiązań w zakresie zagrożeń niemilitarnych, takich jak przestępczość zorganizowana, handel narkotykami, czy też zjawiska patologiczne w gospodarce globalnej w rodzaju korupcji, prania brudnych pieniędzy czy nielegalnych operacji finansowych. Polska uważa za swój obowiązek wobec społeczności międzynarodowej kontynuowanie uczestnictwa w operacjach pokojowych pod egidą ONZ.

Należy podkreślić, że polscy oficerowie i żołnierze otrzymują najwyższe oceny ze strony dowództwa tych operacji. Obecnie istotnym zadaniem będzie wypracowanie w Polsce nowego modelu naboru i szkolenia personelu do działań służących zwalczaniu nietradycyjnych zagrożeń. Polska podpisze porozumienie z ONZ ws. udziału w systemie szybkiego rozmieszczenia wojsk NZ. Polska jest zdecydowana konsekwentnie kontynuować działania na rzecz ochrony i promocji praw człowieka. Niedopuszczalne jest, aby problematyka ta została zepchnięta na dalszy plan wskutek priorytetowego traktowania walki z terroryzmem. W obliczu konfrontacji postaw i stanowisk wokół praw człowieka naszym zadaniem będzie poszukiwanie kompromisu między racjami państw rozwiniętych i rozwijających się oraz budowanie jednej, wspólnej kultury praw człowieka. Służyć temu będzie roczne przewodnictwo naszego kraju w Komisji Praw Człowieka NZ, które obejmujemy w najbliższy poniedziałek. Przewodnictwo w Komisji powinniśmy wykorzystać do nadania szczególnej roli problemom praw człowieka w naszej polityce zagranicznej.

Jednocześnie, przewodnictwo to obejmujemy z zamiarem poszukiwania możliwie najszerszego konsensu, nie podlegającego koniunkturalnym okolicznościom i zapobiegającego instrumentalnemu traktowaniu praw i wolności człowieka. Nadal będziemy uczestniczyć w międzynarodowej koalicji Wspólnota Demokracji, wnosząc wkład do drugiej – po warszawskiej – światowej konferencji ministerialnej Wspólnoty, która odbędzie się w listopadzie br. w Seulu. Udział w Międzynarodowej Konferencji ws. finansowania rozwoju w meksykańskim Monterrey, która odbędzie się już za kilka dni przyczyni się do określenia efektywnych metod finansowania rozwoju przez organizacje pomocy wielostronnej i mię-

dzynarodowy system finansowy. Polska, jako strona konsultatywna Układu w sprawie Antarktyki podjęła się zorganizowania i goszczenia we wrześniu bieżącego roku jubileuszowego XXV spotkania państw-stron tego układu. Podkreśli ono dorobek i wkład polskich ekspertów w badanie tego regionu, ponadto podejmie zagadnienia ochrony i dostępu do bogactw Antarktyki.

Wysoki Sejmie!

Truizmem na tej sali jest twierdzenie, iż polityka zagraniczna nie ogranicza się do substancji merytorycznej, słusznego programu i politycznej determinacji jego wdrażania. Jej skuteczność zależy w niemal takim samym stopniu od pozostających w naszej dyspozycji zasobów i środków, co od trafności diagnozy i obranych kierunków działania. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają instrumenty promocji Polski. Ważna jest nie tylko ich różnorodność, ale i zsynchronizowane użycie w odniesieniu do krajów priorytetowych dla naszej polityki zagranicznej. Konieczne jest scalenie wysiłków organizacyjnych wszystkich podmiotów rządowych, samorządowych i organizacji pozarządowych na rzecz realizacji projektów promocyjnych. Urzeczywistnieniem tej formuły będą przedsięwzięcia organizowane w roku 2002 pod hasłami Rok Polski w Hiszpanii i Rok Polski w Austrii. Będziemy kontynuować starania na rzecz utworzenia instytucji umożliwiającej wymianę doświadczeń oraz koordynację działań w sferze promocji Polski.

Będziemy dążyć do dalszego dostosowywania pracy Instytutu Adama Mickiewicza do potrzeb promocji polskiej kultury. Jednocześnie podjęte zostaną działania wspierające polonistykę zagraniczną i katedry studiów polskich, aktywizujące współpracę z zagranicznymi absolwentami polskich uczelni oraz ze środowiskami polonijnymi. MSZ podejmie starania, aby został opracowany i przyjęty przez rząd dokument programowy Strategia dyplomacji publicznej na lata 2002–2005, który modyfikowałby i aktualizował wytyczne dla podmiotów zaangażowanych w zagraniczną promocję Polski. Dla realizacji zadań promocyjnych za granicą niezbędne jest otwarte i odważne przeanalizowanie koncepcji działania Instytutów Polskich, w szczególności w krajach, w których powinniśmy wzmocnić społeczne poparcie dla naszych dążeń akcesyjnych.

Chodzi także o to, aby skromne środki wydawane na promocję Polski wykorzystywane były na rzeczywistą działalność, a nie na czynsze na rozrzutny wynajem rzadko wykorzystywanych obiektów. Polska polityka w odniesieniu do Polonii tradycyjnie obejmuje szeroki wachlarz działań. Dążymy do zapewnienia Polonii prawa i możliwości kultywowania polskości w krajach ich zamieszkania i rozwijania kontaktów z Polską, do rozszerzenia dostępu Polaków za granicą do nauczania i doskonalenia znajomości języka polskiego. Staramy się zapewnić naszym rodakom rzetelną informację o Polsce oraz jak najszerszy dostęp do dóbr polskiej kultury narodowej.

Staramy się inspirować ich do wspierania polskich interesów narodowych i udziału w realizacji ważnych zadań polskiej polityki zagranicznej. W miarę naszych możliwości sprzyjamy podnoszeniu rangi i znaczenia Polonii i mniejszości polskiej za granicą w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym krajów zamieszkania. Szczególną wagę ma udzielanie pomocy Polakom na Wschodzie, również przez przyciąganie do działalności pomocowej środowisk polonijnych na Zachodzie.

Polska będzie wspierać działania organizacji polonijnych występując zarazem z ofertą współpracy i pomocy do innych środowisk. Brak należytej reprezentacji Polonii światowej wobec kraju utrudnia kształtowanie pożądanych relacji między Polską a wychodźstwem. Działalność organów władzy i instytucji pozarządowych w odniesieniu do Polonii powinna być – naszym zdaniem – koordynowana przez Ministra Spraw Zagranicznych, w gestii którego – ze względu na jego ustawową rolę w tym zakresie – w przyszłości powinny się znaleźć większe środki finansowe. Katalog najpilniejszych zadań w polityce wobec Polonii

i Polaków za granicą obejmuje m.in. opracowanie długofalowego, odpowiadającego aktualnym warunkom i potrzebom rządowego programu współpracy z Polonią oraz powołanie przez Prezesa Rady Ministrów kierowanej przez Ministra Spraw Zagranicznych Międzyresortowej Komisji ds. Polonii i Polaków za Granicą.

W zadaniach służby konsularnej priorytetem będzie zasadnicze przyspieszenie procesu adaptacji do wymogów Unii Europejskiej w dziedzinie polityki wizowej i migracyjnej. Chodzi tu zwłaszcza o przygotowanie kadr i wyposażenia sieci urzędów konsularnych i tworzenie nowych placówek, szczególnie na wschodzie Europy. Głównym zadaniem konsulów pozostanie ochrona interesów obywateli i instytucji polskich oraz sprawowanie opieki konsularnej. Placówki konsularne nasilą działania promujące rozwój stosunków dwustronnych z państwami swego działania, w tym w sferze współpracy gospodarczej, oraz będą prowadziły wszechstronną promocję Polski.

Wysoki Sejmie!

Mamy świadomość szczupłości zasobów pozostających w naszej dyspozycji. Dlatego wielką wagę przywiązujemy do pozabudżetowej poprawy warunków realizacji polityki zagranicznej RP i do zapewnienia jej właściwej koordynacji. Niezbędne jest tu wyciągnięcie odpowiednich wniosków ze wzrostu aktywności międzynarodowej wszystkich władz i urzędów Rzeczypospolitej Polskiej, a także z dalszego umacniania tendencji do uspołeczniania stosunków zewnętrznych państwa. Materia współpracy międzynarodowej polskich podmiotów państwowych, samorządowych, pozarządowych i innych staje się coraz bardziej posegmentowana i skomplikowana.

W ocenie MSZ osadzenie tej współpracy w ogólnych ramach polityki zagranicznej państwa wymaga szerokiego przedyskutowania i przyjęcia stosownych ustaleń. Wymaga to też wzmocnienia koordynacyjnej roli Ministra Spraw Zagranicznych. Służyć temu będzie również zwiększenie zadań służby dyplomatycznej w sferze gospodarki, w zakresie ściśle związanym z podstawami prawnymi regulującymi kompetencje Ministra Spraw Zagranicznych. Dla pełni obrazu trzeba odnotować, że już z obecnej perspektywy uwidacznia się trafność decyzji o koordynacji (także instytucjonalnej) prac MSZ i UKIE oraz nowym usytuowaniu Pełnomocnika Rządu do Spraw Negocjacji z UE. Wchodząca w życie w maju 2002 roku Ustawa o Służbie Zagranicznej umożliwia lepsze programowanie rozwoju kadr zatrudnionych w tej służbie. Ministerstwo poświęci znacznie więcej uwagi programowi i skuteczności szkoleń pracowników służby dyplomatycznej i konsularnej. Wchodzące w życie regulacje prawne będą sprzyjać stabilizacji kadr i podnoszeniu ich profesjonalizmu dzięki przejrzystości reguł polityki kadrowej i ustawicznemu kształceniu dostosowanemu do specyfiki i zmienności potrzeb w tej dziedzinie. Temu celowi będzie służyło m.in. powołanie Akademii Dyplomatycznej.

Realizacja tych zadań w bieżącym roku musi uwzględniać niesprzyjające uwarunkowania finansowe. Szczupłość środków budżetowych przewidzianych w projekcie budżetu MSZ na rok 2002 zmuszać będzie do przeglądu priorytetów i dokonywania selekcji zadań. Limit wydatków bieżących MSZ w 2002 r. jest mniejszy od wydatków przewidzianych w poprzedniej ustawie budżetowej. Przy racjonalnym gospodarowaniu i zachowaniu znacznej dyscypliny budżetowej realizacja zadań statutowych MSZ będzie możliwa pod warunkiem, że w tym roku nie wzrośnie średnioroczny kurs walutowy przyjęty w projekcie ustawy budżetowej.

Limit wydatków na 2002 r., przyznany ministerstwu, nie pozwala niestety na opłacenie całości bieżących i zaległych składek, jakie Polska jest zobowiązana uiścić z tytułu członkostwa w organizacjach i uczestnictwa w programach międzynarodowych. Zadłużenie Polski z tytułu płatności składek do organizacji międzynarodowych na koniec tego roku szacujemy na ponad 60 mln zł. Wspomniana konieczność określenia priorytetów w zakresie

wydatkowania środków budżetowych odnosić się będzie również do inwestycji i remontów kapitalnych na placówkach zagranicznych. Są one konieczne, aby nie dopuścić do dekapitalizacji majątku oraz uzupełnić starzejący się sprzęt i oprogramowanie informatyczne.

Niezbędne będzie np. znalezienie dodatkowych środków finansowych na dostosowanie placówek RP do standardów bezpieczeństwa NATO, wdrożenie krajowego systemu informatycznego, współpracującego z systemem informatycznym państw członkowskich grupy Schengen. Panie Marszałku, Wysoki Sejmie, Nie po raz pierwszy w dziejach najnowszych nasz kraj stoi w obliczu historycznego wyzwania.

Wydarzenia 11 września i ich międzynarodowe konsekwencje, imperatyw zakończenia negocjacji akcesyjnych, aby znaleźć się w UE w pierwszej turze rozszerzenia, trudna sytuacja społeczna i gospodarcza w Polsce przekonują aż nadto dobitnie, iż tak właśnie jest. Podstawowym instrumentem sprostania temu wyzwaniu musi być sprawne i nowoczesne państwo. Żaden naród nie dysponuje lepszym instrumentem.

Bezpieczeństwa i przyszłości narodu nie da się skomercjalizować, ani oprzeć na regułach wolnego rynku. Świat przekonał się o tym po raz kolejny pół roku temu. Sprawne i silne państwo – wewnętrznie i zewnętrznie – nie oznacza, jak niektórzy chcą to rozumieć, jego omnipotencji. Oznacza skuteczność i odpowiedzialność jego organów i instytucji, zarządzanych przez demokratycznie wyłanianą większość polityczną, która kieruje się ideą dobra wspólnego. Sprawne państwo bierze swą siłę z dobrze wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego, dynamicznej gospodarki, zdrowych finansów publicznych, a także – o czym nie wolno zapominać – szerokiej, wybiegającej poza sformalizowane procedury demokracji, legitymizacji społecznej.

Źródłem społecznej akceptacji państwa jest nie tylko respektowanie zasady rządów prawa i poszanowanie praw człowieka, lecz także zwalczanie nierówności, niesprawiedliwości i innych sytuacji, w których określone grupy społeczne mają poczucie upośledzenia czy marginalizacji.

Dysponujący stabilną większością parlamentarną rząd Pana Leszka Millera jest zdecydowany budować takie państwo. Naszym sojusznikiem w tym dziele jest Prezydent RP.

W urzeczywistnianiu takiego zamierzenia, w realizacji przedstawionych dzisiaj celów i zadań chcielibyśmy móc liczyć na współdziałanie ze wszystkimi odpowiedzialnymi siłami politycznymi w naszym kraju, także z tymi, których zabrakło w Sejmie IV Kadencji. Poniechanie takiego wysiłku, niemożność takiego współdziałania narażałoby nawę Rzeczypospolitej na ryzyko dryfu. W tym szczególnym momencie historycznym na takie ryzyko nie możemy sobie pozwolić. Dziękuję za uwagę.

Źródło: www.msz.gov.pl

Ustawa o stanie wyjątkowym z 21 czerwca 2002 r.

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Artykuł 1

Ustawa określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu wyjątkowego, a także zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres, w jakim mogą być ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie stanu wyjątkowego.

Artykuł 2

W sytuacji szczególnego zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, które nie może być usunięte poprzez użycie zwykłych środków konstytucyjnych, Rada Ministrów może podjąć uchwałę o skierowaniu do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o wprowadzenie stanu wyjątkowego.

We wniosku, o którym mowa w ust. 1, Rada Ministrów określa przyczyny prowadzenia i niezbędny czas trwania stanu wyjątkowego oraz obszar, na jakim stan wyjątkowy powinien być wprowadzony, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Artykuł 3

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, o którym mowa wart. 2 ust. 1, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na czas oznaczony nie dłuższy niż 90 dni lub postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania.

W rozporządzeniu o wprowadzeniu stanu wyjątkowego określa się przyczyny wprowadzenia, czas trwania i obszar, na jakim wprowadza się stan wyjątkowy, oraz, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Artykuł 4

Stan wyjątkowy obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3 ust. 1, w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

W przypadku uchylenia rozporządzenia, o którym mowa wart. 3 ust. 1, przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, uchwałę Sejmu w tej sprawie niezwłocznie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wyjątkowego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

Artykuł 5

Jeżeli pomimo zbliżającego się upływu czasu, na jaki został wprowadzony stan wyjątkowy, nie ustały przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz nie zostało przywrócone nor-

malne funkcjonowanie państwa, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, w drodze rozporządzenia, przedłużyć czas trwania stanu wyjątkowego na okres nie dłuższy niż 60 dni.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wyjątkowy przed upływem czasu, na jaki został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

Przepisy art. 2–4 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust. 1.

Przepisy art. 4 ust. 1 i 3 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust.2.

Artykuł 6

Redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani do niezwłocznego, nieodpłatnego podania do publicznej wiadomości rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wyjątkowego i innych aktów prawnych dotyczących tego stanu, przekazanych im przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę redakcji lub nadawcy.

Artykuł 7

Minister właściwy do spraw zagranicznych notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wprowadzenie i zniesienie stanu wyjątkowego.

Rozdział 2
Zasady działania organów władzy publicznej

Artykuł 8

W czasie stanu wyjątkowego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Artykuł 9

Działania przywracające konstytucyjny ustrój państwa, bezpieczeństwo obywateli lub porządek publiczny, a w szczególności koordynację i kontrolę funkcjonowania administracji rządowej i samorządowej wykonują:

Prezes Rady Ministrów – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze większym niż obszar jednego województwa, właściwy wojewoda – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze lub części obszaru jednego województwa.

Artykuł 10

Prezes Rady Ministrów jest obowiązany do informowania na bieżąco Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o skutkach wprowadzenia stanu wyjątkowego oraz o rodzaju i rezultatach działań podejmowanych w celu przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

Artykuł 11

W czasie stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może postanowić o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane.

Użycie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, o którym mowa w ust. 1, nie może zagrozić ich zdolności do realizacji zadań wynikających z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ratyfikowanych umów międzynarodowych.

W przypadku, o którym mowa w ust. 1, oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pozostają pod dowództwem przełożonych służbowych i wykonują zadania wyznaczone przez Ministra Obrony Narodowej w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych. Żołnierzom wyznaczonym do tych oddziałów i pododdziałów przysługują, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, uprawnienia policjantów określone w art. 15–17 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (DzU z 2002 r., nr 7, poz. 58, nr 19, poz. 185, nr 74, poz. 676, nr 81, poz. 731 i nr 113, poz. 984).

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowe zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego, uwzględniając stopień i rodzaj zagrożeń stanowiących przyczyny wprowadzenia i trwania stanu wyjątkowego.

Artykuł 12

Jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wyjątkowego, Prezes Rady Ministrów, na

wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wyjątkowego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego.

Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

Komisarz rządowy z dniem powołania przejmuje wykonywanie zadań i kompetencji zawieszonych organów gminy, powiatu lub samorządu województwa.

Stan zawieszenia organów gminy, powiatu lub samorządu województwa ustaje z upływem czasu określonego przez Prezesa Rady Ministrów oraz z mocy prawa z dniem zniesienia stanu wyjątkowego.

Artykuł 13

W czasie stanu wyjątkowego organy porządku i bezpieczeństwa publicznego mogą w celu przywrócenia porządku publicznego wkroczyć na teren szkoły wyższej bez wezwania przez rektora, którego należy niezwłocznie o tym zawiadomić.

Artykuł 14

Decyzje wydane przez organy władzy publicznej na podstawie niniejszej ustawy lub przepisów wykonawczych podlegają natychmiastowemu wykonaniu. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji stosuje się odpowiednio.

Rozdział 3
Zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela

Artykuł 15

Na obszarze, na którym został wprowadzony stan wyjątkowy, ograniczeniom wolności i praw człowieka i obywatela podlegają wszystkie osoby fizyczne zamieszkałe lub przebywające tam chociażby czasowo, a także ograniczenia te stosuje się odpowiednio wobec osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej, mających siedzibę lub prowadzących działalność na obszarze objętym stanem wyjątkowym. Na

podmioty te mogą być nałożone również dodatkowe obowiązki zależnie od przyczyny wprowadzenia stanu wyjątkowego.

Rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela określone w rozporządzeniach, o których mowa w art. 3 ust. 1 i art. 5 ust. l, powinny odpowiadać charakterowi oraz intensywności zagrożeń stanowiących przyczyny wprowadzenia stanu wyjątkowego, a także zapewniać skuteczne przywrócenie normalnego funkcjonowania państwa.

Artykuł 16

l. W czasie stanu wyjątkowego mogą być zawieszone prawa do:

organizowania i przeprowadzania wszelkiego rodzaju zgromadzeń,

organizowania i przeprowadzania imprez masowych oraz prowadzonych w ramach działalności kulturalnej imprez artystycznych i rozrywkowych, niebędących imprezami masowymi,

strajków pracowniczych i innych form protestu w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach,

strajków i innych niż strajki form akcji protestacyjnych rolników,

akcji protestacyjnych studentów organizowanych przez studenckie samorządy, stowarzyszenia lub organizacje,

zrzeszania się poprzez:

ustanowienie zakazu tworzenia i rejestracji nowych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji,

nakazanie okresowego zaniechania działalności zarejestrowanych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji, których działalność może zwiększyć zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Przepis ust. 1 pkt 1 nie dotyczy zgromadzeń organizowanych przez kościoły i inne związki wyznaniowe oraz organizacje religijne działające w obrębie świątyń, budynków kościelnych, w innych pomieszczeniach służących organizowaniu i publicznemu sprawowaniu kultu, a także zgromadzeń organizowanych przez organy państwa lub organy samorządu terytorialnego.

Pozwolenia na zbiórki publiczne na obszarze, na którym wprowadzono stan wyjątkowy, mogą być udzielane tylko wówczas, gdy w ocenie organu właściwego do udzielenia pozwolenia przeprowadzenie zbiórki nie utrudni realizacji celów wprowadzenia stanu wyjątkowego.

Artykuł 17

W czasie stanu wyjątkowego może być odosobniona osoba mająca ukończone 18 lat, w stosunku do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że pozostając na wolności będzie prowadziła działalność zagrażającą konstytucyjnemu ustrojowi państwa, bezpieczeństwu obywateli lub porządkowi publicznemu albo gdy odosobnienie jest niezbędne dla zapobieżenia popełnienia czynu karalnego lub uniemożliwienia ucieczki po jego popełnieniu. Nie narusza to immunitetów wynikających z odrębnych przepisów.

Odosobniona może być również osoba, która ukończyła 17 lat, jeżeli przeprowadzona uprzednio z nią rozmowa ostrzegawcza okazała się nieskuteczna.

Odosobnienie następuje na podstawie decyzji wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego lub czasowego osoby odosobnionej i jest wykonywane przez wła-

ściwego komendanta wojewódzkiego Policji, w drodze zatrzymania tej osoby i przymusowego doprowadzenia do ośrodka odosobnienia podległego Ministrowi Sprawiedliwości.

Wojewoda, o którym mowa w ust. 3, wszczyna postępowanie w sprawach odosobnienia na wniosek właściwych organów prokuratury, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej lub Wojskowych Służb Informacyjnych.

Decyzję w sprawie odosobnienia doręcza się osobie odosobnionej niezwłocznie, nie później niż w ciągu 48 godzin od chwili jej wydania. Decyzję tę uchyla się niezwłocznie, jeżeli ustaną przyczyny uzasadniające odosobnienie.

Decyzje w sprawach odosobnienia są ostateczne i mogą być zaskarżone bezpośrednio do Naczelnego Sądu Administracyjnego w trybie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach, z tym że sąd wyznacza rozprawę w terminie 7 dni od daty otrzymania skargi. Nie stosuje się przepisu art. 34 ust. 3 ustawy z dnia 11 maja 1995 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym (DzU nr 74, poz. 368 i nr 104, poz. 515, z 1997 r. nr 75, poz. 471, nr 106, poz. 679, nr 114, poz. 739 i nr 144, poz. 971, z 1998 r. nr 162, poz. 1126, z 1999 r., nr 75, poz. 853, z 2000 r. nr 2, poz. 5, nr 48, poz. 552, nr 60, poz. 704 i nr 91, poz. 1008, z 2001 r., nr 49, poz. 508 i 509, nr 98, poz. 1070 i nr 101, poz. 1113 oraz z 2002 r. nr 113, poz. 984).

W czasie odosobnienia nie może być rozwiązany stosunek pracy z osobą odosobnioną, chyba że przed odosobnieniem zaistniały z jej winy okoliczności uzasadniające rozwiązanie stosunku pracy bez wypowiedzenia. Termin do wniesienia środków prawnych przeciwko rozwiązaniu stosunku pracy liczy się w tych przypadkach od dnia zakończenia odosobnienia.

Do pobytu osób odosobnionych w ośrodkach odosobnienia stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu karnego wykonawczego dotyczące praw i obowiązków tymczasowo aresztowanych, wykonywania tymczasowego aresztowania oraz nadzoru penitencjarnego.

Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, w drodze rozporządzenia, tworzy i znosi ośrodki odosobnienia z uwzględnieniem odpowiedniego stopnia zabezpieczenia ośrodków oraz izolacji odosobnionych.

Artykuł 18

Na obszarze obowiązywania stanu wyjątkowego na osobę, która ukończyła 18 lat, przebywającą w miejscu publicznym może być nałożony obowiązek posiadania przy sobie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, a na osobę uczącą się, która nie ukończyła 18 lat – legitymacji szkolnej.

W czasie stanu wyjątkowego mogą być wprowadzone nakazy lub zakazy:

przebywania lub opuszczania w ustalonym czasie oznaczonych miejsc, obiektów i obszarów,

uzyskania zezwolenia organów administracji publicznej na zmianę miejsca pobytu stałego i czasowego,

zgłoszenia w ustalonym terminie organom ewidencji ludności lub Policji przybycia do określonej miejscowości,

utrwalania za pomocą środków technicznych wyglądu lub innych cech określonych miejsc, obiektów lub obszarów.

Artykuł 19

W czasie stanu wyjątkowego na wezwanie organów prokuratury, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej lub Wojskowych służb Informacyjnych, osoba mająca ukończone 17 lat jest obowiązana do udziału we

wskazanym miejscu w rozmowie ostrzegawczej. Wezwanie to może być przekazane w dowolnej udokumentowanej formie.

Do udziału w rozmowie ostrzegawczej można wezwać tylko taką osobę, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że nie będzie przestrzegać porządku prawnego.

Jeżeli osoba wezwana na rozmowę ostrzegawczą nie zgłosi się dobrowolnie na wskazane miejsce, a fakt otrzymania wezwania nie budzi wątpliwości, może być przymusowo doprowadzona przez organ wzywający.

Jeżeli podejrzenie, o którym mowa w ust. 2, dotyczy osoby nie mającej ukończonych 17 lat, wezwanie przekazuje się i przeprowadza rozmowę ostrzegawczą z rodzicami lub rodzicem albo opiekunem prawnym tej osoby. Przepis ust. 3 stosuje się odpowiednio.

Rozmowa ostrzegawcza polega na udzieleniu pouczenia o prawnych i osobistych skutkach nieprzestrzegania porządku prawnego oraz niestosowania się do ustalonych na czas stanu wyjątkowego ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Osoby obecne przy rozmowie potwierdzają przebieg rozmowy podpisami na protokóle.

W przypadku określonym w ust. 4, rozmowa ostrzegawcza odbywa się w obecności osoby, której podejrzenie dotyczy, jeżeli takie jest życzenie rodzica lub opiekuna prawnego tej osoby.

Artykuł 20

W czasie stanu wyjątkowego może być wprowadzona:

cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu obejmująca materiały prasowe w rozumieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (DzU nr 5, poz. 24, z 1988 r., nr 41, poz. 324, z 1989 r., nr 34, poz. 187, z 1990 r., nr 29, poz. 173, z 1991 r., nr 100, poz. 442, z 1996 r., nr 114, poz. 542, z 1997 r., nr 88, poz. 554 i nr 121, poz. 770, z 1999 r., nr 90, poz. 999 i z 2001r., nr 112, poz. 1198), z zastrzeżeniem ust. 7,

kontrola zawartości przesyłek, listów, paczek i przekazów przekazywanych w ramach usług pocztowych o charakterze powszechnym lub usług kurierskich,

kontrola treści korespondencji telekomunikacyjnej i rozmów telefonicznych lub sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych,

emisja sygnałów uniemożliwiających nadawanie lub odbiór przekazów radiowych, telewizyjnych lub dokonywanych poprzez urządzenia i sieci telekomunikacyjne, których treść może zwiększyć zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Funkcję organów cenzury i kontroli pełnią właściwi wojewodowie, którzy mogą nakazać organom administracji publicznej działającym na obszarze województwa wykonywanie czynności technicznych, niezbędnych do prowadzenia cenzury lub kontroli.

Organy cenzury i kontroli są uprawnione do zatrzymywania w całości lub w części publikacji, przesyłek pocztowych i kurierskich oraz korespondencji telekomunikacyjnej, a także do przerywania rozmów telefonicznych i transmisji sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych, jeżeli ich zawartość lub treść może zwiększyć zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Zatrzymane publikacje, przesyłki lub korespondencję telekomunikacyjną doręcza się adresatom po zniesieniu stanu wyjątkowego, z zastrzeżeniem ust. 5.

Zatrzymane publikacje, przesyłki pocztowe i kurierskie oraz korespondencję telekomunikacyjną, których treść lub zawartość pochodzi z przestępstwa, była przeznaczona do popełnienia przestępstwa albo została objęta zakazem posiadania, organ cenzury i kontroli przekazuje, niezwłocznie a najpóźniej bezpośrednio po zniesieniu stanu wyjątkowego, organom właściwym do prowadzenia postępowania karnego lub orzeczenia przepadku rzeczy.

Decyzje organów cenzury i kontroli są ostateczne i mogą być zaskarżone bezpośrednio do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Nie stosuje się przepisu art. 34 ust. 3, ustawy z dnia 11 maja 1995 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym.

Cenzura prewencyjna nie obejmuje należących do kościołów i innych związków wyznaniowych środków społecznego przekazu, stanowiących źródła informacji na temat religii i służących wypełnianiu funkcji religijnych.

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi:

tryb postępowania organów cenzury i kontroli, uwzględniając potrzebę zapewnienia sprawności i szybkości działania,

organy właściwe w sprawach, o których mowa w ust. 1 pkt 4, oraz tryb postępowania tych organów, uwzględniając potrzebę zapewnienia niejawności stosowanych metod i technik działania.

Artykuł 21

W czasie stanu wyjątkowego mogą być wprowadzone ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela w zakresie:

dostępu do towarów konsumpcyjnych, poprzez całkowitą lub częściową reglamentację zaopatrzenia ludności,

wolności działalności gospodarczej, poprzez nakazanie okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo ustanowienie obowiązku uzyskania zezwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej określonego rodzaju,

działalności edukacyjnej, poprzez okresowe zawieszenie zajęć dydaktycznych w szkołach włącznie ze szkołami wyższymi, z wyjątkiem szkół duchownych i seminariów duchownych,

obrotu krajowymi środkami płatniczymi, obrotu dewizowego oraz działalności kantorowej,

transportu drogowego, kolejowego i lotniczego oraz w ruchu jednostek pływających na morskich wodach wewnętrznych i na morzu terytorialnym, a także na śródlądowych drogach wodnych,

funkcjonowania systemów łączności oraz działalności telekomunikacyjnej i pocztowej, poprzez nakazanie wyłączenia urządzeń łączności lub zawieszenia świadczenia usług, na czas określony, a także poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej radiowych i telewizyjnych urządzeń nadawczych i nadawczo-odbiorczych lub ustalenie innego sposobu ich zabezpieczenia przed wykorzystaniem w sposób zagrażający konstytucyjnemu ustrojowi państwa, bezpieczeństwu obywateli albo porządkowi publicznemu,

prawa posiadania broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych oraz innych rodzajów broni lub określonych przedmiotów, poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej albo zakazanie noszenia,

dostępu do informacji publicznej.

Artykuł 22

Rada Ministrów, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, określa, w drodze rozporządzeń, szczegółowy tryb i sposoby oraz obszarowy, podmiotowy i przedmiotowy zakres wprowadzenia i stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela ustalonych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniach, o których mowa wart. 3 ust. 1 i art. 5 ust. 1, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Jeżeli stan wyjątkowy został wprowadzony na obszarze jednego województwa lub jego części, określone w ust. 1 kompetencje Rady Ministrów przejmuje właściwy wojewoda.

Określone wart. 21 ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela ustalone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniach, o których mowa w art. 3 ust. 1 i art. 5 ust. 1, wprowadza się i stosuje w drodze rozporządzeń wydawanych przez:

właściwego ministra – w przypadku jeżeli ograniczenie określone w art. 21 pkt 3 dotyczy szkół jemu podległych,

ministra właściwego do spraw finansów publicznych po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego – w przypadku ograniczenia określonego w art. 21 pkt 4,

ministrów właściwych do spraw transportu i gospodarki morskiej działających w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej oraz ministrem właściwym do spraw wewnętrznych – w przypadku ograniczeń określonych w art. 21 pkt 5,

ministra właściwego do spraw łączności działającego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, Ministrem Obrony Narodowej i ministrem właściwym do spraw finansów publicznych oraz po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego w odniesieniu do bankowych systemów telekomunikacyjnych – w przypadku ograniczeń określonych w art. 21, pkt 6,

ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Ministra Obrony Narodowej w odniesieniu do żołnierzy zawodowych – w przypadku ograniczeń określonych w art. 21 pkt 7,

właściwego wojewodę – w przypadku stosowania ograniczenia określonego wart. 21 pkt 3 do szkół, z wyłączeniem szkół wyższych, oraz stosowania ograniczeń określonych wart. 21 pkt l, 2 i 5, jeżeli stan wyjątkowy wprowadzono na obszarze jednego województwa lub jego części.

W rozporządzeniach, o których mowa w ust. 3, określa się szczegółowy tryb i sposoby oraz obszarowy, podmiotowy i przedmiotowy zakres wprowadzenia i stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Rozdział 4
Przepisy karne

Artykuł 23

Kto w czasie stanu wyjątkowego:

wbrew zakazowi określonemu w art. 16 ust. I pkt 1 organizuje lub przeprowadza zgromadzenie,

wbrew zakazowi określonemu w art. 16 ust. 1 pkt 2 organizuje lub przeprowadza imprezę masową albo inną imprezę artystyczną lub rozrywkową, niebędącą imprezą masową,

wbrew zakazowi określonemu w art. 16 ust. I pkt 3-5 uczestniczy w strajku lub innej akcji protestacyjnej pracowników lub rolników, albo akcji protestacyjnej studentów zorganizowanej przez studenckie samorządy, stowarzyszenia lub organizacje,

wbrew zakazowi określonemu w art. 16 ust. I pkt 6 lit. a) tworzy stowarzyszenie, partię polityczną, związek zawodowy, organizację społeczno-zawodową rolników, organizację pracodawców, ruch obywatelski, dobrowolne zrzeszenie lub fundację,

wbrew nakazowi określonemu w art. 16 ust. I pkt 6 lit. b) uczestniczy w działalności zarejestrowanego stowarzyszenia, partii politycznej, związku zawodowego, organizacji społeczno-zawodowej rolników, organizacji pracodawców, ruchu obywatelskiego, dobrowolnego zrzeszenia lub fundacji,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 18 ust. 1 nie posiada przy sobie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość,

wbrew nakazowi lub zakazowi określonemu w art. 18 ust. 2 pkt 1 przebywa lub nie opuszcza w ustalonym czasie oznaczonego miejsca, obiektu lub obszaru,

wbrew nakazowi określonemu w art. 18 ust. 2 pkt 2 zmienia miejsce pobytu stałego lub czasowego bez wymaganego zezwolenia,

wbrew nakazowi określonemu w art. 18 ust. 2 pkt 3 nie zgłasza w ustalonym terminie organowi ewidencji ludności lub Policji przybycia do określonej miejscowości,

wbrew zakazowi określonemu w art. 18 ust. 2 pkt 4 utrwala za pomocą środków technicznych wygląd lub inną cechę określonego miejsca, obiektu lub obszaru,

wbrew nakazowi określonemu w art. 21 pkt I narusza zasady reglamentacji zaopatrzenia ludności,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 21 pkt 2 nie stosuje się do nakazu zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju, albo bez wymaganego zezwolenia rozpoczyna działalność gospodarczą określonego rodzaju,

wbrew zakazowi określonemu w art. 21 pkt 3 organizuje lub przeprowadza zajęcia dydaktyczne w szkołach,

wbrew zakazowi określonemu w art. 21 pkt 4 nie stosuje się do wprowadzonych ograniczeń w obrocie krajowymi środkami płatniczymi, obrocie dewizowym oraz działalności kantorowej,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 21 pkt 5 nie stosuje się do ograniczeń w transporcie drogowym, kolejowym lub lotniczym, albo w ruchu jednostek pływających na morskich wodach wewnętrznych, morzu terytorialnym lub na śródlądowych drogach wodnych,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 21 pkt 6 nie stosuje się do nakazu wyłączenia na czas określony urządzeń łączności lub zawieszenia świadczenia usług, albo nakazu niezwłocznego złożenia do depozytu radiowych i telewizyjnych urządzeń nadawczych i nadawczo-odbiorczych lub innego sposobu ich zabezpieczenia,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 21 pkt 7 nie stosuje się do nakazu niezwłocznego złożenia do depozytu broni palnej, amunicji, materiałów wybuchowych, innych rodzajów broni lub określonych przedmiotów, albo zakazu ich noszenia,

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 21 pkt 8 nie stosuje się do wprowadzonych ograniczeń w dostępie do informacji publicznej podlega karze aresztu albo grzywny.

Rozpoznawanie spraw, określonych w ust. l, następuje w trybie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia w postępowaniu przyśpieszonym.

Artykuł 24

l. Niewykonane w całości lub w części do dnia zniesienia stanu wyjątkowego lub uchylenia odpowiednich ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela kary za wykroczenia wymierzone na podstawie przepisów ustawy podlegają wykonaniu.

Postępowania w sprawach o wykroczenia określone w niniejszej ustawie, wszczęte i nie zakończone orzeczeniem kończącym postępowanie do dnia zniesienia stanu wyjątkowego lub uchylenia odpowiednich ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, prowadzi się na podstawie przepisów ustawy, a wymierzone kary podlegają wykonaniu.

Po zniesieniu stanu wyjątkowego postępowanie w sprawach o wykroczenia określone w niniejszej ustawie prowadzi się na zasadach ogólnych.

Rozdział 5
Zmiany w przepisach obowiązujących i przepisy końcowe

Artykuł 25

W ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 21, poz. 205, nr 74, poz. 676, nr 81, poz. 732 i nr 113, poz. 984) w art. 174 dodaje się ust. 4 w brzmieniu:

Jednostki organizacyjne, o których mowa w ust. 1 i 2, Rada Ministrów może objąć militaryzacją również w razie wprowadzenia stanu wyjątkowego na całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 26

Traci moc ustawa z dnia 5 grudnia 1983 r. o stanie wyjątkowym (DzU nr 66, poz. 297, z 1989 r., nr 34, poz. 178 oraz z 1997 r., nr 81, poz. 512 i nr 88, poz. 554).

Artykuł 27

Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

Źródło: DzU z 2002 r., nr 113, poz. 985.

Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej z 29 sierpnia 2002 r.

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Artykuł 1

Ustawa określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu wojennego, zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego, a także kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 2

1. W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa.

2. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, Rada Ministrów określa przyczyny i obszar, na którym ma być wprowadzony stan wojenny, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Artykuł 3

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, o którym mowa w art. 2 ust. 1, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego albo postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania.

2. W rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 1, określa się przyczyny wprowadzenia oraz obszar, na którym wprowadza się stan wojenny, a także – w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą – rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Artykuł 4

1. Stan wojenny obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3 ust. 1, w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W przypadku uchylenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3 ust. 1, przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwałę Sejmu w tej sprawie niezwłocznie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

Artykuł 5

Redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani do niezwłocznego, nieodpłatnego podania do publicznej wiadomości rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego i innych aktów prawnych dotyczących tego stanu przekazanych im przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę redakcji lub nadawcy.

Artykuł 6

Minister właściwy do spraw zagranicznych notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wprowadzenie i przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, a także jego zniesienie.

Artykuł 7

1. Wprowadzenie stanu wojennego wywołuje skutki określone w niniejszej ustawie i w innych przepisach dotyczących stanu wojennego w stosunku do organów władzy publicznej, obywateli polskich zamieszkałych lub czasowo przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej mających siedzibę lub prowadzących działalność gospodarczą na obszarze objętym stanem wojennym.

2. W przypadku gdy niniejsza ustawa, a także inne ustawy albo ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej oraz nie zabrania tego powszechnie uznany zwyczaj międzynarodowy, przepis ust. 1 stosuje się również do cudzoziemców przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, oraz do ich mienia, jak również mienia innych państw.

Artykuł 8

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wojenny, jeżeli ustaną przyczyny, dla których stan wojenny został wprowadzony, oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

2. Przepisy art. 4 ust. 1 i 3 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust. 1.

Rozdział 2
Zasady działania organów władzy publicznej

Artykuł 9

W czasie stanu wojennego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Artykuł 10

1. Jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej we współdziałaniu z Radą Ministrów.

2. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wojennego w szczególności: postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o przejściu organów władzy publicznej na określone stanowiska kierowania;

postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o stanach gotowości bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych dalej „Siłami Zbrojnymi";

określa, na wniosek Rady Ministrów, zadania Sił Zbrojnych w czasie stanu wojennego;

może mianować, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych;

zatwierdza, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, plany operacyjnego użycia Sił Zbrojnych;

uznaje, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, określone obszary Rzeczypospolitej Polskiej za strefy bezpośrednich działań wojennych.

Artykuł 11

1. Rada Ministrów w czasie stanu wojennego w szczególności:

zarządza uruchomienie systemu kierowania obroną państwa;

zarządza przejście na wojenne, określone w odrębnych przepisach, zasady działania organów władzy publicznej;

określa, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, zasady działania organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych;

może zawiesić funkcjonowanie organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych;

może przekazać organom wojskowym określone kompetencje organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych.

2. Jeżeli w czasie stanu wojennego Rada Ministrów nie może zebrać się na posiedzenie, konstytucyjne kompetencje Rady Ministrów wykonuje Prezes Rady Ministrów.

Artykuł 12

Minister Obrony Narodowej w czasie stanu wojennego w szczególności:

dokonuje oceny zagrożeń wojennych i możliwości obronnych oraz formułuje i przedstawia właściwym organom propozycje dotyczące obrony państwa;

koordynuje realizację zadań organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego wynikających z zadań dotyczących obrony państwa;

przedstawia właściwym organom potrzeby w zakresie świadczeń organów państwowych i jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych, na rzecz Sił Zbrojnych i obrony państwa;

sprawuje ogólny nadzór nad realizacją zadań obronnych wykonywanych przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego;

organizuje mobilizacyjne rozwinięcie, uzupełnienie i wyposażanie Sił Zbrojnych;

współdziała z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych w zakresie świadczeń, o których mowa w pkt 3;

koordynuje realizację zadań państwa-gospodarza wynikających z umów międzynarodowych.

Artykuł 13

1. W czasie stanu wojennego wojewoda kieruje realizacją zadań obronnych i obroną cywilną na terenie województwa.

2. Wojewoda w czasie stanu wojennego w szczególności:

ocenia zagrożenia;

wprowadza, w zakresie nie należącym do właściwości innych organów, ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela oraz łagodzi i uchyla te ograniczenia;

występuje z wnioskami do właściwych organów o wprowadzenie ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, jak również o ich złagodzenie lub uchylenie;

określa zadania wynikające z przepisów stanu wojennego;

koordynuje i kontroluje działalność organów władzy publicznej, przedsiębiorców oraz innych jednostek organizacyjnych działających na obszarze województwa;

może nakładać zadania i nakazywać jednostkom samorządu terytorialnego dokonywanie określonych wydatków, na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

3. W zakresie działań, o których mowa w ust. 2, wojewodzie są podporządkowane wszystkie jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządowej działające na obszarze województwa oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do wykonywania zadań związanych z obroną państwa i województwa, a także związanych z obroną cywilną.

Artykuł 14

1. Jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wojennego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wojennego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego.

Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

Komisarz rządowy z dniem powołania przejmuje wykonywanie zadań i kompetencji zawieszonych organów gminy, powiatu lub samorządu województwa.

Stan zawieszenia organów gminy, powiatu lub samorządu województwa ustaje z upływem czasu określonego przez Prezesa Rady Ministrów oraz z mocy prawa z dniem zniesienia stanu wojennego.

Artykuł 15

Decyzje wydane przez organy władzy publicznej na podstawie niniejszej ustawy lub przepisów wykonawczych podlegają natychmiastowemu wykonaniu. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji stosuje się odpowiednio.

Rozdział 3
Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych

Artykuł 16

1. Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych podlega Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych dowodzi Siłami Zbrojnymi oraz innymi podporządkowanymi jednostkami organizacyjnymi.

Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w szczególności:

dowodzi siłami, o których mowa w ust. 2, w celu odparcia zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

zapewnia współdziałanie podległych mu Sił Zbrojnych z siłami sojuszniczymi w planowaniu i prowadzeniu działań wojennych;

określa, w ramach swojej właściwości, potrzeby Sił Zbrojnych w zakresie wsparcia ich przez pozamilitarną część systemu obronnego państwa,

wyznacza organy wojskowe do realizacji zadań administracji rządowej i samorządowej w strefie bezpośrednich działań wojennych oraz określa, z wyjątkiem postanowień Rady Ministrów, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 5, ich zadania i kompetencje.

Artykuł 17

Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych przejmuje dowodzenie siłami, o których mowa w art. 16 ust. 2, z chwilą jego mianowania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, o ile Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie określi innego terminu przejęcia dowodzenia.

Rozdział 4
Zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela

Artykuł 18

1. Na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, ograniczeniom wolności i praw człowieka i obywatela podlegają wszystkie osoby fizyczne zamieszkałe lub przebywające tam chociażby czasowo, a także ograniczenia te stosuje się odpowiednio wobec osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej mających siedzibę lub prowadzących działalność na obszarze objętym stanem wojennym.

2. Rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela określone w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 3 ust. l, powinny odpowiadać charakterowi oraz intensywności zagrożeń stanowiących przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, a także zapewniać skuteczne przywrócenie normalnego funkcjonowania państwa.

Artykuł 19

W czasie stanu wojennego można zawiesić prawo do:

strajków pracowniczych i innych form protestu w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach;

strajków i innych niż strajki form akcji protestacyjnych rolników;

akcji protestacyjnych studentów organizowanych przez studenckie samorządy, stowarzyszenia lub organizacje.

Artykuł 20

1. W czasie stanu wojennego w przypadku osób, których działalność zagraża bezpieczeństwu lub obronności państwa, można dokonać przeszukania tych osób lub przeszukania ich mieszkania, a także zajęcia przedmiotów wykorzystywanych do prowadzenia tej działalności.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio da przeszukania innych pomieszczeń, pojazdów, statków powietrznych oraz jednostek pływających, należących do osób, o których mowa w ust. 1.

Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, organy właściwe do stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, o których mowa w ust. 1 i 2, a także tryb postępowania w tych sprawach, mając na względzie potrzeby obronne Rzeczypospolitej Polskiej oraz poszanowanie godności osób, o których mowa w ust. 1.

Artykuł 21

1. W czasie stanu wojennego może być wprowadzona:

cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu obejmująca materiały prasowe w rozumieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (DzU nr 5, poz. 24, z 1988 r., nr 41, poz. 324, z 1989 r., nr 34, poz. 187, z 1990 r., nr 29, poz. 173, z 1991 r., nr 100, poz. 442, z 1996 r., nr 114, poz. 542, z 1997 r., nr 88, poz. 554 i nr 121, poz. 770, z 1999 r., nr 90, poz. 999, z 2001 r., nr 112, poz. 1198 oraz z 2002 r., nr 153, poz. 1271), z zastrzeżeniem ust. 7;

kontrola zawartości przesyłek, listów, paczek i przekazów przekazywanych w ramach usług pocztowych o charakterze powszechnym lub usług kurierskich;

kontrola treści korespondencji telekomunikacyjnej i rozmów telefonicznych lub sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych;

emisja sygnałów uniemożliwiających nadawanie lub odbiór przekazów radiowych, telewizyjnych lub dokonywanych poprzez urządzenia i sieci telekomunikacyjne, których treść może zwiększyć zagrożenie bezpieczeństwa lub obronności państwa.

Funkcję organów cenzury i kontroli pełnią właściwi wojewodowie, którzy mogą nakazać organom administracji publicznej działającym na obszarze województwa wykonywanie czynności technicznych niezbędnych do prowadzenia cenzury lub kontroli.

Organy cenzury i kontroli są uprawnione do zatrzymywania w całości lub w części publikacji, przesyłek pocztowych i kurierskich oraz korespondencji telekomunikacyjnej, a także do przerywania rozmów telefonicznych i transmisji sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych, jeżeli ich zawartość lub treść może zwiększyć zagrożenie bezpieczeństwa lub obronności państwa.

Zatrzymane publikacje, przesyłki lub korespondencję telekomunikacyjną doręcza się adresatom po zniesieniu stanu wojennego, z zastrzeżeniem ust. 5.

Zatrzymane publikacje, przesyłki pocztowe i kurierskie oraz korespondencję telekomunikacyjną, których treść lub zawartość pochodzi z przestępstwa, była przeznaczona do popełnienia przestępstwa albo została objęta zakazem posiadania, organ cenzury i kontroli przekazuje niezwłocznie, a najpóźniej bezpośrednio po zniesieniu stanu wojennego, organom właściwym do prowadzenia postępowania karnego lub orzeczenia przepadku rzeczy.

Decyzje organów cenzury i kontroli są ostateczne i mogą być zaskarżone bezpośrednio do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Nie stosuje się przepisu art. 34 ust. 3 ustawy z dnia 11 maja 1995 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym (DzU nr 74, poz. 368 i nr 104, poz. 515, z 1997 r., nr 75, poz. 471, nr 106, poz. 679, nr 114, poz. 739 i nr 144, poz. 971, z 1998 r., nr 162, poz. 1 126, z 1999 r., nr 75, poz. 853, z 2000 r., nr 2, poz. 5, nr 48, poz. 552, nr 60, poz. 704 i nr 91, poz. 1008, z 2001 r., nr 49, poz. 508 i 509, nr 98, poz. 1070 i nr 101, poz. 1113 oraz z 2002 r., nr 113, poz. 984 i nr 141, poz. 1177).

Cenzura prewencyjna nie obejmuje należących do kościołów i innych związków wyznaniowych środków społecznego przekazu stanowiących źródła informacji na temat religii i służących wypełnianiu funkcji religijnych.

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi:

tryb postępowania organów cenzury i kontroli, uwzględniając potrzebę zapewnienia sprawności i szybkości działania;

organy właściwe w sprawach, o których mowa w ust. 1 pkt 4, oraz tryb postępowania tych organów, uwzględniając potrzebę zapewnienia niejawności stosowanych metod i technik działania.

Artykuł 22

1. W czasie stanu wojennego mogą być zawieszone prawa do:

organizowania i przeprowadzania wszelkiego rodzaju zgromadzeń;

organizowania i przeprowadzania imprez masowych oraz prowadzonych w ramach działalności kulturalnej imprez artystycznych i rozrywkowych nie będących imprezami masowymi;

zrzeszania się poprzez nakazanie okresowego zaniechania działalności zarejestrowanych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji, których działalność może utrudnić realizację zadań obronnych.

Przepis ust. 1 pkt 1 nie dotyczy zgromadzeń organizowanych przez kościoły i inne związki wyznaniowe oraz organizacje religijne działające w obrębie świątyń, budynków kościelnych, w innych pomieszczeniach służących organizowaniu i publicznemu sprawowaniu kultu, a także zgromadzeń organizowanych przez organy państwa lub organy samorządu terytorialnego.

Pozwolenia na zbiórki publiczne na obszarze, na którym wprowadzono stan wojenny, mogą być udzielane tylko wówczas, gdy w ocenie organu właściwego do udzielenia pozwolenia przeprowadzenie zbiórki nie utrudni realizacji celów wprowadzenia stanu wojennego.

Artykuł 23

1. Na obszarze obowiązywania stanu wojennego na osobę, która ukończyła 18 lat, przebywającą w miejscu publicznym może być nałożony obowiązek posiadania przy sobie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, a na osobę uczącą się, która nie ukończyła 18 lat - legitymacji szkolnej.

W czasie stanu wojennego mogą być wprowadzone nakazy lub zakazy:

przebywania lub opuszczania w ustalonym czasie oznaczonych miejsc, obiektów i obszarów;

uzyskania zezwolenia organów administracji publicznej na zmianę miejsca pobytu stałego i czasowego;

zgłoszenia w ustalonym terminie organom ewidencji ludności lub Policji przybycia do określonej miejscowości;

utrwalania przy pomocy środków technicznych wyglądu lub innych cech określonych miejsc, obiektów lub obszarów.

Artykuł 24

1. W czasie stanu wojennego mogą być wprowadzone ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela w zakresie:

dostępu do towarów konsumpcyjnych, poprzez całkowitą lub częściową reglamentację zaopatrzenia ludności;

wolności działalności gospodarczej, poprzez nakazanie okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo ustanowienie obowiązku uzyskania zezwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej określonego rodzaju;

działalności edukacyjnej, poprzez okresowe zawieszenie zajęć dydaktycznych w szkołach, włącznie ze szkołami wyższymi, z wyjątkiem szkól duchownych i seminariów duchownych;

obrotu krajowymi środkami płatniczymi, obrotu dewizowego oraz działalności kantorowej;

funkcjonowania systemów łączności oraz działalności telekomunikacyjnej i pocztowej, poprzez nakazanie wyłączenia urządzeń łączności lub zawieszenia świadczenia usług, na czas określony, a także poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej radiowych i telewizyjnych urządzeń nadawczych i nadawczo-odbiorczych lub ustalenie innego sposobu ich zabezpieczenia przed wykorzystaniem w sposób zagrażający bezpieczeństwu lub obronności państwa;

prawa posiadania broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych oraz innych rodzajów broni lub określonych przedmiotów, poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej albo zakazanie noszenia;

dostępu do informacji publicznej.

Określone w ust. 1 ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela ustalone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 3 ust. 1, wprowadza się i stosuje w drodze rozporządzeń wydawanych przez:

Radę Ministrów – w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 1, 2 i 7;

właściwego ministra – w przypadku jeżeli ograniczenie określone w ust. 1 pkt 3 dotyczy szkół jemu podległych;

ministra właściwego do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego - w przypadku ograniczenia określonego w ust. 1 pkt 4;

ministra właściwego do spraw łączności, działającego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, Ministrem Obrony Narodowej i ministrem właściwym do spraw finansów publicznych oraz po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego w odniesieniu do bankowych systemów telekomunikacyjnych – w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 5;

ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Ministra Obrony Narodowej w odniesieniu do żołnierzy zawodowych - w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 6;

właściwego wojewodę - w przypadku stosowania ograniczenia określonego w ust. 1 pkt 3 do szkół, z wyłączeniem szkół wyższych.

W rozporządzeniach, o których mowa w ust. 2, określa się szczegółowy tryb i sposoby oraz obszarowy, podmiotowy i przedmiotowy zakres wprowadzenia i stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Artykuł 25

1. W czasie stanu wojennego można:

nakładać na przedsiębiorców dodatkowe zadania, których realizacja jest niezbędna dla bezpieczeństwa lub obronności państwa oraz zapewnienia zaopatrzenia ludności;

wprowadzić zarząd komisaryczny, o którym mowa w odrębnych przepisach, dla przedsiębiorców, w tym z udziałem kapitału zagranicznego, jeżeli przedmiotem ich działalności jest wytwarzanie wyrobów lub świadczenie usług o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa lub obronności państwa;

nałożyć na osoby fizyczne i osoby prawne prowadzące gospodarstwa rolne obowiązek wykonywania świadczeń polegających na dostawach na rzecz określonych podmiotów produktów rolno-spożywczych oraz na uprawie określonych gatunków roślin i hodowli zwierząt;

wprowadzić najem lokali i budynków na podstawie decyzji administracyjnej o przydziale w stosunku do wszystkich lokali i budynków, a w uzasadnionych przypadkach także dokwaterowywanie osób do lokalu mieszkalnego lub budynku;

wprowadzić zajęcie nieruchomości niezbędnych dla Sił Zbrojnych lub obrony państwa.

Określone w ust. 1 ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela ustalone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 3 ust. 1, wprowadza się i stosuje w drodze:

rozporządzeń Rady Ministrów – w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 3–5;

decyzji organów administracji rządowej – w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 1 i 2.

W rozporządzeniach, o których mowa w ust. 2 pkt 1, określa się szczegółowy tryb i sposoby oraz obszarowy, podmiotowy i przedmiotowy zakres wprowadzenia i stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Artykuł 26

1. W czasie stanu wojennego może być wprowadzony:

całkowity albo częściowy zakaz lub ograniczenie przewozu osób i rzeczy w transporcie drogowym, kolejowym, lotniczym, morskim i żegludze śródlądowej;

całkowity albo częściowy zakaz lotów polskich i obcych statków powietrznych nad terytorium lądowym i morzem terytorialnym Rzeczypospolitej Polskiej;

całkowity albo częściowy zakaz lub ograniczenie ruchu polskich i obcych jednostek pływających na morskich wodach wewnętrznych, na morzu terytorialnym i na śródlądowych drogach wodnych;

całkowity albo częściowy zakaz lub ograniczenie ruchu wszelkich pojazdów na drogach publicznych;

obowiązek wykonywania przez przewoźników przewozu na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa.

Określone w ust. 1 ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela ustalone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 3 ust. 1, wprowadza się i stosuje w drodze rozporządzeń wydawanych przez:

ministrów właściwych do spraw transportu i gospodarki morskiej, w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej i ministrem właściwym do spraw wewnętrznych – w przypadku ograniczeń określonych w ust. 1 pkt 1 i 3–5;

Ministra Obrony Narodowej, w porozumieniu z ministrami właściwymi do spraw transportu i gospodarki morskiej – w przypadku ograniczenia określonego w ust. 1 pkt 2.

W rozporządzeniach, o których mowa w ust. 2, określa się szczegółowy tryb i sposoby oraz obszarowy, podmiotowy i przedmiotowy zakres wprowadzenia i stosowania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Artykuł 27

1. W czasie stanu wojennego można zająć lub zarekwirować na potrzeby obronne państwa środki transportu drogowego, kolejowego, lotniczego oraz statki morskie i żeglugi śródlądowej.

Ministrowie właściwi do spraw transportu i gospodarki morskiej, w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej i ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, w drodze rozporządzenia, określą tryb zajmowania lub rekwirowania oraz zwrotu środków transportu, o których mowa w ust. 1, a także organy właściwe w tych sprawach, z uwzględnieniem konieczności udokumentowania przeprowadzonej czynności i wydania stosownego potwierdzenia posiadaczowi środka transportu, a także pouczenia o możliwości ubiegania się o odszkodowanie za szkody wynikłe z wprowadzonego ograniczenia.

Artykuł 28

1. W czasie stanu wojennego można:

zamykać lub ograniczać ruch osobowy i towarowy przez przejścia graniczne;

wprowadzić szczególne zasady wydawania dokumentów uprawniających obywateli polskich do przekraczania granicy państwowej;

wprowadzić szczególne zasady wydawania dokumentów uprawniających cudzoziemców do przekraczania granicy państwowej oraz przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Określone w ust. 1 ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela ustalone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 3 ust. 1, wprowadza i stosuje, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw wewnętrznych,

w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zagranicznych i Ministrem Obrony Narodowej, uwzględniając w możliwym stopniu minimalizację indywidualnych i społecznych uciążliwości wynikających ze stosowania tych ograniczeń.

Artykuł 29

1. W czasie stanu wojennego może być wprowadzony powszechny obowiązek wykonywania pracy przez osoby, które ukończyły 16 lat, a nie przekroczyły 65 lat i są zdolne do wykonywania pracy ze względu na stan zdrowia oraz warunki osobiste i rodzinne.

Ograniczenie, o którym mowa w ust. l, wprowadza Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określając kategorie osób nie podlegających powszechnemu obowiązkowi wykonywania pracy oraz tryb i warunki dokonywania przeniesień osób do pracy w innych miejscowościach, uwzględniając minimalizację uciążliwości wynikających dla tych osób ze stosowania tego ograniczenia.

Artykuł 30

W czasie stanu wojennego redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani, na żądanie organów administracji publicznej, do nieodpłatnego, niezwłocznego publikowania lub zamieszczania komunikatów, decyzji i postanowień tych organów związanych z obronnością państwa i bezpieczeństwem obywateli.

Rozdział 5
Przepisy karne

Artykuł 31

Kto w czasie stanu wojennego, będąc członkiem stowarzyszenia, partii politycznej, związku zawodowego, organizacji społeczno-zawodowej rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich lub innych dobrowolnych zrzeszeń lub fundacji, których działalność została zawieszona, nie zaprzestał udziału w ich działalności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Artykuł 32

1. Kto w czasie stanu wojennego organizuje strajk, akcję protestacyjną lub inną formę protestu, o których mowa w art. 19 pkt 1–3, albo nimi kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

2. Kto w czasie stanu wojennego w celu przeprowadzenia strajku, akcji protestacyjnej lub innej formy protestu, o których mowa w ust. 1, albo w czasie ich trwania przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem zmusza inną osobę do zaniechania wykonywania pracy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

3. Kto w czasie stanu wojennego w celu przeprowadzenia strajku, akcji protestacyjnej lub innej formy protestu, o których mowa w ust. 1, niszczy, uszkadza lub czyni niezdatnymi do użytku obiekty lub urządzenia przedsiębiorców, instytucji lub innych jednostek organizacyjnych albo uniemożliwia lub utrudnia prawidłowe ich funkcjonowanie, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Artykuł 33

1. Kto w czasie stanu wojennego:

wbrew zakazowi określonemu w art. 22 ust. 1 pkt 1 organizuje lub przeprowadza zgromadzenie;

wbrew zakazowi określonemu w art. 22 ust. 1 pkt 2 organizuje lub przeprowadza imprezę masową albo inną imprezę artystyczną lub rozrywkową, niebędącą imprezą masową;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 23 ust. 1 nie posiada przy sobie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość;

wbrew nakazowi lub zakazowi określonemu w art. 23 ust. 2 pkt 1 przebywa lub nie opuszcza w ustalonym czasie oznaczonego miejsca, obiektu lub obszaru;

wbrew nakazowi określonemu w art. 23 ust. 2 pkt 2 zmienia miejsce pobytu stałego lub czasowego bez wymaganego zezwolenia;

wbrew nakazowi określonemu w art. 23 ust. 2 pkt 3 nie zgłasza w ustalonym terminie organowi ewidencji ludności lub Policji przybycia do określonej miejscowości;

wbrew zakazowi określonemu w art. 23 ust. 2 pkt 4 utrwala przy pomocy środków technicznych wygląd lub inną cechę określonego miejsca, obiektu lub obszaru;

wbrew nakazowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 1 narusza. zasady reglamentacji żywności;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 2 nie stosuje się do nakazu okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo bez wymaganego zezwolenia rozpoczyna działalność gospodarczą określonego rodzaju;

wbrew zakazowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 3 organizuje lub przeprowadza zajęcia dydaktyczne w szkołach;

wbrew zakazowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 4 nie stosuje się do wprowadzonych ograniczeń w obrocie krajowymi środkami płatniczymi, obrocie dewizowym oraz działalności kantorowej;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 5 nie stosuje się do nakazu wyłączenia na czas określony urządzeń łączności lub zawieszenia usług albo nakazu niezwłocznego złożenia do depozytu radiowych i telewizyjnych urządzeń nadawczych i nadawczo-odbiorczych lub innego sposobu ich zabezpieczenia;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 6 nie stosuje się do nakazu niezwłocznego złożenia do depozytu broni palnej, amunicji, materiałów wybuchowych, innych rodzajów broni lub określonych przedmiotów albo zakazu ich noszenia;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 24 ust. 1 pkt 7 nie stosuje się do wprowadzonych ograniczeń w dostępie do informacji publicznej;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 25 ust. 1 pkt 1 uchyla się od wykonania dodatkowego zadania gospodarczego;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 25 ust. 1 pkt 3 nie wykonuje świadczenia polegającego na dostawie na rzecz określonego podmiotu produktów rolno-spożywczych, nie uprawia określonego gatunku roślin lub nie hoduje określonego gatunku zwierząt albo utrudnia lub udaremnia wykonywanie tego obowiązku przez osobę do tego zobowiązaną;

w warunkach określonych w art. 25 ust. 1 pkt 4 uniemożliwia osobie uprawnionej zajęcie przydzielonego lokalu lub budynku albo uporczywie utrudnia korzystanie z przydzielonej części lokalu mieszkalnego lub budynku;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 26 ust. 1 pkt 1 nie stosuje się do całkowitego lub częściowego zakazu przewozu osób lub rzeczy w transporcie drogowym, kolejowym, lotniczym, morskim lub żegludze śródlądowej albo do ograniczenia w tym przewozie;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 26 ust. 1 pkt 2 nie stosuje się do całkowitego albo częściowego zakazu lotów polskich i obcych statków powietrznych nad terytorium lądowym lub morzem terytorialnym Rzeczypospolitej Polskiej;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 26 ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do całkowitego albo częściowego zakazu ruchu polskich i obcych jednostek pływających na morskich wo-

dach wewnętrznych, morzu terytorialnym lub na śródlądowych drogach wodnych albo do ograniczenia w tym ruchu;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 26 ust. 1 pkt 4 nie stosuje się do całkowitego albo częściowego zakazu ruchu pojazdów na drodze publicznej, albo do ograniczenia w tym ruchu;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 26 ust. 1 pkt 5 nie wykonuje przewozu na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa;

wbrew obowiązkowi określonemu w art. 29 ust. 1 uchyla się od wykonywania pracy podlega karze aresztu albo grzywny.

Rozpoznawanie spraw określonych w ust. 1 następuje w trybie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia w postępowaniu przyśpieszonym.

Artykuł 34

1. Niewykonane w całości lub w części do dnia zniesienia stanu wojennego lub uchylenia odpowiednich ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela kary za przestępstwa i wykroczenia wymierzone na podstawie przepisów ustawy podlegają wykonaniu.

2. Postępowania w sprawach, o których mowa w art. 31–33, wszczęte i nie zakończone orzeczeniem kończącym postępowanie do dnia zniesienia stanu wojennego lub uchylenia odpowiednich ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, prowadzi się na podstawie przepisów ustawy, a wymierzone kary podlegają wykonaniu.

3. Po zniesieniu stanu wojennego postępowanie w sprawach o wykroczenia określone w niniejszej ustawie prowadzi się na zasadach ogólnych.

Rozdział 6
Zmiany w przepisach obowiązujących i przepisy końcowe

Artykuł 35

W ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 21, poz. 205, nr 74, poz. 676, nr 81, poz. 732 i nr 113, poz. 984 i 985) wprowadza się następujące zmiany:

po art. 4 dodaje się art. 4a w brzmieniu:

„Art. 4a. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, stojąc na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, w szczególności:

zatwierdza, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, strategię bezpieczeństwa narodowego,

wydaje, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, w drodze postanowienia, Polityczno-Strategiczną Dyrektywę Obronną Rzeczypospolitej Polskiej oraz inne dokumenty wykonawcze do strategii bezpieczeństwa narodowego,

zatwierdza, na wniosek Rady Ministrów, plany krajowych ćwiczeń systemu obronnego i kieruje ich przebiegiem,

postanawia, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, o wprowadzeniu albo zmianie określonego stanu gotowości obronnej państwa,

może zwracać się do wszystkich organów władzy publicznej, administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorców, kierowników innych jednostek organizacyjnych oraz organizacji społecznych o informacje mające znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności państwa,

inicjuje i patronuje przedsięwzięciom ukierunkowanym na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych w społeczeństwie.

Informacje, o których mowa w ust. 1 pkt 5, przekazywane są bezzwłocznie";

art. 5 otrzymuje brzmienie:

„Art. 5. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, sprawując zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności:

określa, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa,

uczestniczy w odprawach kierowniczej kadry Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i może je zwoływać.";

art. 6 otrzymuje brzmienie:

Do zadań Rady Ministrów wykonywanych w ramach zapewniania zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju należy w szczególności:

opracowywanie projektów strategii bezpieczeństwa narodowego,

planowanie i realizacja przygotowań obronnych państwa zapewniających jego funkcjonowanie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, w tym planowanie przedsięwzięć gospodarczo-obronnych oraz zadań wykonywanych na rzecz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i wojsk sojuszniczych,

przygotowywanie systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, i organów władzy publicznej do funkcjonowania na stanowiskach kierowania,

utrzymywanie stałej gotowości obronnej państwa, wnioskowanie do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o jej podwyższanie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny oraz o jej obniżanie stosownie do zmniejszania stopnia zagrożenia,

określanie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności, oraz przygotowywanie ich szczególnej ochrony,

przygotowanie na potrzeby obronne państwa i utrzymywanie w stałej gotowości jednolitych systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania,

przygotowanie systemu stałych dyżurów na czas zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny,

określanie zasad wykorzystania służby zdrowia i infrastruktury technicznej państwa na potrzeby obronne, w tym sposobu zabezpieczania przestrzeni powietrznej i wód terytorialnych w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny,

zapewnianie funkcjonowania systemu szkolenia obronnego w państwie,

prowadzenie kontroli stanu przygotowań obronnych w państwie.

2. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, tryb realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

warunki i tryb planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa realizowanych przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego, sposób ich nakładania oraz właściwość organów w tych sprawach, w tym ujętych w planowaniu operacyjnym i programach obronnych,

organizację i tryb przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, oraz warunki funkcjonowania organów władzy publicznej na stanowiskach kierowania,

stany gotowości obronnej państwa, ich rodzaje, warunki wprowadzania, zadania związane z podwyższaniem gotowości obronnej państwa i tryb ich realizacji, organizację i zadania w zakresie tworzenia systemu stałych dyżurów na potrzeby podwyższania gotowości obronnej państwa oraz właściwość organów w tych sprawach,

obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa i obronności państwa, ich kategorie, a także zadania w zakresie ich szczególnej ochrony oraz właściwość organów w tych sprawach,

organizację i warunki przygotowania oraz funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach promieniotwórczych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz właściwość organów w tych sprawach,

warunki i sposób przygotowania i wykorzystania transportu morskiego, samochodowego, lotniczego, żeglugi śródlądowej oraz drogownictwa na potrzeby obronne państwa, a także ich ochrony w czasie wojny oraz właściwość organów w tych sprawach,

warunki i sposób przygotowania i wykorzystania systemów łączności na potrzeby obronne państwa oraz właściwość organów w tych sprawach,

warunki i sposób przygotowania i wykorzystania publicznej i niepublicznej służby zdrowia na potrzeby obronnepaństwa oraz właściwość organów w tych sprawach, organizację szkolenia obronnego w państwie, podmioty objęte tym szkoleniem, zadania w zakresie planowania irealizacji szkolenia obronnego oraz właściwość organów w tych sprawach,

zakres i sposób prowadzenia przez organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego kontroli realizacji zadań obronnych wykonywanych przez jednostki organizacyjne i przedsiębiorców.";

skreśla się art. 7–10;

w art. 11:

ust. 1 otrzymuje brzmienie: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wykonuje zadania w zakresie bezpieczeństwa i obronności przy pomocy Biura Bezpieczeństwa Narodowego.",

ust. 3 otrzymuje brzmienie: Biurem Bezpieczeństwa Narodowego kieruje sekretarz stanu wyznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.";

w art. 18 w ust. 2 po wyrazie „określa" dodaje się przecinek i wyrazy „w drodze rozporządzenia,";

art. 20 otrzymuje brzmienie: Kierowanie sprawami obronności w województwie należy do wojewody. Wojewoda w ramach kierowania, o którym mowa w ust. l, wykonuje zadania w zakresie i na zasadach określonych w ustawach, a w szczególności:

określa szczegółowe kierunki działania dla kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży, organów administracji nie zespolonej oraz jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań obronnych,

kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z podwyższaniem gotowości obronnej państwa wykonywanych przez starostów, wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast), przedsiębiorców oraz inne jednostki organizacyjne i organizacje społeczne mające swoją siedzibę na terenie województwa,

koordynuje przedsięwzięcia niezbędne dla zabezpieczenia mobilizacji jednostek wojskowych i wykonywania świadczeń na rzecz obrony,

kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z przygotowaniem stanowisk kierowania dla organów terenowych,

organizuje wykorzystanie miejscowych sił i środków na potrzeby obronności państwa i obszaru województwa, w tym ochrony ludności oraz dóbr materialnych i kultury przed środkami rażenia, jak również niesienia pomocy poszkodowanym,

kontroluje i ocenia wykonywanie zadań obronnych przez organy, podmioty, jednostki organizacyjne i organizacje, o których mowa w pkt. 1 i 2,

organizuje edukację społeczeństwa dotyczącą przygotowania obronnego oraz prowadzi szkolenia i ćwiczenia obronne."

skreśla się art. 21.

W ustawie z dnia 31 stycznia 1989 r. o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych (DzU z 1992 r., nr 6, poz. 2i, z 1993 r., nr 18, poz. 82, z 1994 r., nr 121, poz. 591 i z 1995 r., nr 154, poz. 791) w art. 10 skreśla się wyrazy „i Komitet Obrony Kraju".

W ustawie z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (DzU z 1996 r., nr 10, poz. 56 i nr 102, poz. 474, z 1997 r., nr 121, poz. 770 i nr 141, poz. 944, z 1999 r., nr 1 l, poz. 95 oraz z 2001 r., nr 123, poz. 1353 i nr 154, poz. 1800) dotychczasową treść art. 8 oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2 w brzmieniu:

Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego odpowiada za organizację i przygotowanie do działań organu dowodzenia i stanowiska dowodzenia Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych".

Tracą moc:

Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (DzU nr 29, poz. 154, z 1982 r., nr 3, poz. 18 oraz z 1989 r., nr 34, poz. 178);

Ustawa z dnia 25 stycznia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie stanu wojennego (DzU nr 3, poz. 18 i nr 41, poz. 272 oraz z 1983 r., nr 66, poz. 297);

Ustawa z dnia 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego (DzU nr 41, poz. 273 oraz z 1983 r., nr 66, poz. 297).

Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

Źródło: DzU z 2002 r., nr 156, poz. 1301.

ANEKS

Ważniejsze traktaty i porozumienia w dziedzinie kontroli zbrojeń (1963–1997)

Podczas szczytu w Brukseli w 1994 roku szefowie państw i rządów zadeklarowali, że przywiązują ogromną wagę do pełnej i terminowej realizacji istniejących porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń i rozbrojenia, jak również do osiągnięcia dalszych postępów w takich kluczowych kwestiach kontroli zbrojeń i rozbrojenia, jak:

– bezterminowe i bezwarunkowe przedłużenie „Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej" oraz działania na rzecz wzmocnienia reżimu weryfikacji;

– rychłe wejście w życie „Konwencji o zakazie broni chemicznej" oraz przyjęcie nowych środków wzmacniających „Konwencję o zakazie broni biologicznej i toksycznej";

– wynegocjowanie powszechnego i weryfikowalnego „Układu o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową";

– problemy dyskutowane na Forum Współpracy KBWE (obecnie OBWE) w Dziedzinie Bezpieczeństwa;

– zapewnienie nienaruszalności „Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie" (CFE) i pełnego przestrzegania wszystkich jego postanowień.

Wiele z tych zadań jest obecnie w trakcie realizacji, a niektóre już zostały zrealizowane. Poniżej przytaczamy chronologiczny wykaz ważniejszych traktatów i porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń, najbardziej istotnych z punktu widzenia państw członkowskich NATO i krajów partnerskich.

1963. Układ o częściowym zakazie prób z bronią jądrową (PTBT)

Układ o zakazie prób z bronią jądrową w atmosferze, przestrzeni kosmicznej oraz pod wodą. Strony Układu zgadzają się przeprowadzać próby z bronią jądrową oraz wszelkie inne eksplozje jądrowe wyłącznie pod ziemią. Podpisany 5 sierpnia 1963 r., wszedł w życie 10 października 1963 r.

1967. Układ o przestrzeni kosmicznej

Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i wykorzystywania przestrzeni kosmicznej, włącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi. Zakazuje umieszczania broni jądrowej lub innych broni masowej zagłady na orbicie okołoziemskiej, na Księżycu i innych ciałach niebieskich oraz gdziekolwiek indziej w przestrzeni kosmicznej. Podpisany 27 stycznia 1967 r., wszedł w życie 10 października 1967 r.

1968. Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (NPT)

Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. Opracowany w celu zapobieżenia rozpowszechnianiu broni jądrowej, jednocześnie wspiera pokojowe wykorzystanie energii jądrowej. Podpisany 1 lipca 1968 r., wszedł w życie 5 marca 1970 r. Układ miał pierwotnie dwudziestopięcioletni okres ważności. Jego bezwarunkowe i bezterminowe przedłużenie nastąpiło w maju 1995 r. podczas Konferencji Przeglądowej i Przedłużeniowej Układu NPT.

1971. Układ o denuklearyzacji dna mórz i oceanów

Układ w sprawie zakazu umieszczania broni jądrowej i innej broni masowego rażenia na dnie mórz i oceanów oraz we wnętrzu ziemi pod tym dnem. Podpisany 11 lutego 1971 r., wszedł w życie 18 maja 1972 r.

1972. Konwencja o zakazie broni biologicznej i toksycznej (BTWC)

Konwencja o zakazie badań, produkcji i magazynowania broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu. Strony Konwencji zobowiązują się do niebadania, nieprodukowania, niemagazynowania i nienabywania środków biologicznych i toksyn „jakiegokolwiek rodzaju i w ilościach nie mających profilaktycznego, ochronnego lub innego pokojowego uzasadnienia", jak również związanych z nimi broni i środków przenoszenia. Podpisana 10 kwietnia 1972 r., weszła w życie 26 marca 1975 r.

1972. Porozumienie tymczasowe SALT I

Porozumienie tymczasowe między USA i ZSRR o niektórych środkach w zakresie ograniczenia strategicznych zbrojeń ofensywnych. Zamraża istniejące wysokości pułapów amerykańskich i radzieckich wyrzutni strategicznych rakiet jądrowych i okrętów podwodnych do czasu osiągnięcia porozumienia w sprawie bardziej kompleksowych środków. Podpisane 26 maja 1972 r., weszło w życie 3 października 1972 r.

1972. Układ ABM

Układ między USA i ZSRR o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej. Ogranicza rozmieszczenie radzieckich i amerykańskich systemów obrony przeciwrakietowej ABM. Podpisany 26 maja 1972 r., wszedł w życie 3 października 1972 r. (Protokół w sprawie ograniczenia systemów obrony przeciwrakietowej, nakładający na każdą ze stron dalsze ograniczenie rozmieszczenia systemu ABM tylko na jednym obszarze, został podpisany 3 lipca 1974 i wszedł w życie 24 maja 1976 r.)

1974. Układ progowy o ograniczeniu podziemnych prób z bronią jądrową (TTBT)

Układ między USA i ZSRR o ograniczeniu podziemnych prób z bronią jądrową. Zakazuje podziemnych prób z bronią jądrową o sile powyżej 150 kiloton. Podpisany 3 lipca 1974 r., wszedł w życie 11 grudnia 1990 r.

1975. Akt końcowy KBWE z Helsinek

Akt końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE). Podpisany przez 35 państw. Zawiera m.in. wymóg powiadamiania o dużych manewrach wojskowych, w których bierze udział ponad 25 tysięcy żołnierzy, oraz postanowienia o innych środkach budowy zaufania. Został podpisany i wszedł w życie 1 sierpnia 1975 r.

1976. Układ o pokojowych eksplozjach jądrowych (PNET)

Układ między USA i ZSRR o podziemnych eksplozjach jądrowych w celach pokojowych. Ogranicza do 150 kiloton wszelkie pojedyncze eksplozje jądrowe dokonywane przez strony Układu poza obszarem amerykańskich i radzieckich poligonów prób z bronią jądrową. Podpisany 28 maja 1976 r., wszedł w życie 11 grudnia 1990 r.

1977. Konwencja o zakazie modyfikacji środowiska (ENMOD)

Konwencja o zakazie stosowania technik modyfikacji środowiska w militarnych lub innych wrogich celach. Zakazuje szkodliwego dla środowiska stosowania określonych

technik jego modyfikacji, mających szerokie, długotrwałe i poważne skutki. Podpisana 18 maja 1977 r., weszła w życie 5 października 1978 r.

1979. Układ SALT II

Układ między USA i ZSRR o ograniczeniu strategicznych zbrojeń ofensywnych. Zastąpił Porozumienie tymczasowe SALT I. Podpisany 18 lipca 1979 r., Układ nigdy nie wszedł w życie; został zastąpiony przez Układ START I w 1991 r.

1981. Konwencja o broniach szczególnie niehumanitarnych

Konwencja o zakazie i ograniczeniach stosowania pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uznane za nadmiernie szkodliwe lub powodujące masowe skutki. Podpisana przez 35 państw, zawiera trzy protokoły. Podpisana 10 kwietnia 1981 r., weszła w życie 2 grudnia 1983 r.

1986. Dokument sztokholmski

Dokument Konferencji sztokholmskiej w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia w Europie. Zawiera zestaw sześciu konkretnych i wzajemnie uzupełniających się środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, w tym obowiązkowe powietrzne lub lądowe inspekcje działalności wojskowej. Rozwija środki zawarte w Akcie końcowym KBWE z Helsinek. Przyjęty 19 września 1986 r., wszedł w życie 1 stycznia 1987 r.

1987. Układ INF

Układ między USA i ZSRR o likwidacji rakiet średniego i krótszego zasięgu. Przewiduje zniszczenie i zakaz wszystkich (amerykańskich i radzieckich) rakiet balistycznych oraz rakiet typu „Cruise", wystrzeliwanych z wyrzutni naziemnych o zasięgu od 500 do 5500 km. Podpisany 8 grudnia 1987 r., wszedł w życie 1 czerwca 1988 r. W pełni zrealizowany 1 czerwca 1991 r.

1990. Dokument wiedeński z 1990 r.

Dokument wiedeński z 1990 r., z rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, przeprowadzonych zgodnie z odpowiednimi postanowieniami Dokumentu końcowego spotkania wiedeńskiego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Włącza Dokument sztokholmski z 1986 r., dodając do niego środki służące przejrzystości sił zbrojnych i działań wojskowych, poprawie zdolności porozumiewania się i rozwijania kontaktów wojskowych, a także środki weryfikacji. Przyjęty 17 listopada 1990 r., wszedł w życie 1 stycznia 1991 r. Zastąpiony następnie przez Dokument wiedeński z 1992 r.

1990. Traktat CFE

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie. Ustanawia na obszarze od Atlantyku po Ural pułapy na główne rodzaje uzbrojenia konwencjonalnego, niezbędnego do przeprowadzenia nagłego natarcia oraz rozpoczęcia operacji ofensywnych na wielką skalę. Podpisany 19 listopada 1990 r. przez 22 państwa NATO i Układu Warszawskiego; stosowany prowizorycznie od 17 lipca 1992 r. Wszedł w życie 9 listopada 1992 r. W dniu 16 listopada 1995 r. okres redukcji uzbrojenia w ramach Traktatu dobiegł końca; objęto nią zweryfikowaną likwidację ponad 50 tysięcy sztuk sprzętu konwencjonalnego. Po 120-dniowym okresie zatwierdzania poziomów pozostałego uzbrojenia, zorganizowano w Wiedniu w 1996 r. konferencję przeglądową w celu oceny funkcjonowania Traktatu. W wyniku tej konferencji powstało porozumienie flankowe, które weszło w życie 15 maja 1997 r. Trwają nadal prace

nad przekształceniem Traktatu CFE, tak aby jak najlepiej uwzględniał zmienioną sytuację polityczną i wojskową w Europie. Dokument końcowy konferencji nadzwyczajnej państw-stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (Dokument końcowy z Oslo). Umożliwia realizację Traktatu CFE w nowej sytuacji międzynarodowej, powstałej po rozwiązaniu Układu Warszawskiego i upadku Związku Radzieckiego. Odnotowano w nim Porozumienie taszkienckie z 15 maja 1992 r. między państwami będącymi sukcesorami ZSRR na obszarze stosowania Traktatu CFE, w którym dokonano podziału między te państwa zobowiązań i praw ZSRR, w wyniku czego stały się one stronami Traktatu CFE. Podpisany i wszedł w życie 5 lipca 1992 r.

1991. START I

Układ między USA i ZSRR o redukcji i ograniczeniu strategicznych broni ofensywnych. Ustanawia znacznie zmniejszone limity międzykontynentalnych rakiet balistycznych oraz ich wyrzutni i głowic; wyrzutni i głowic rakiet balistycznych wystrzeliwanych z okrętów podwodnych; ciężkich bombowców i ich uzbrojenia, włącznie z rakietami dalekiego zasięgu typu „Cruise" wystrzeliwanymi z powietrza. Podpisany 31 lipca 1991 r., wszedł w życie 5 grudnia 1994 r. Protokół do Układu między USA i ZSRR o redukcji i ograniczeniu strategicznych broni ofensywnych (Protokół lizboński z 28 maja 1992 r.). Umożliwia wykonanie Układu START I w nowej sytuacji międzynarodowej, powstałej po upadku Związku Radzieckiego. Protokół stanowi poprawkę do Układu i jest jego integralną częścią. Przewiduje przejęcie przez Rosję, Białoruś, Ukrainę i Kazachstan zobowiązań Związku Radzieckiego wynikających z Układu. Ponadto Białoruś, Kazachstan i Ukraina zobowiązują się do przystąpienia w możliwie najkrótszym czasie do Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (NPT) jako państwa nie posiadające broni jądrowej. W towarzyszących Protokołowi listach państwa te zobowiązały się do likwidacji całej broni jądrowej na swym terytorium w ciągu siedmiu lat. Białoruś przystąpiła do NPT w lipcu 1993 r., Kazachstan w lutym 1994 r., a Ukraina w grudniu 1994 r.

1991. Rejestr ONZ transferu uzbrojenia konwencjonalnego

Wprowadza większą jawność oraz upraszcza nadzór nad nieuzasadnionym zwiększaniem uzbrojenia w jakimkolwiek państwie. W Rejestrze, utworzonym na mocy Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 10 grudnia 1991 r., prosi się wszystkie uczestniczące państwa o rejestrowanie dokonywanych przez nie transakcji eksportu i importu określonych głównych systemów uzbrojenia oraz o przekazywanie tych informacji do 30 kwietnia roku następnego. Obecnie informacji tych dostarcza ponad 90 państw.

1992. Dokument wiedeński z 1992 r.

Dokument wiedeński z 1992 r. z rokowań w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, zwołanych zgodnie z odpowiednimi postanowieniami Dokumentu końcowego Spotkania wiedeńskiego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Włącza Dokument wiedeński z 1990 r., dodając do niego kolejne środki związane z przejrzystością sił zbrojnych i działalności wojskowej oraz wprowadza nowe ograniczenia w działalności wojskowej. Rozszerza strefę stosowania środków budowy zaufania, tak aby obejmowała ona także terytoria państw będących sukcesorami ZSRR, które leżą poza Europą (tzn. całość terytoriów Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu). Przyjęty 4 marca 1992 r., wszedł w życie 1 maja 1992 r.

1992. Traktat o otwartych przestworzach

Zobowiązuje państwa członkowskie w Euroazji i Ameryce Północnej do otwarcia, na zasadzie wzajemności, ich przestrzeni powietrznej przez umożliwienie przelotów nad ich terytoriami przez nie uzbrojone samoloty obserwacyjne, w celu zwiększenia zaufania i przejrzystości w odniesieniu do ich działalności wojskowej. Podpisany 24 marca 1992 r. i od tej daty stosowany prowizorycznie. Wejdzie w życie po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez 20 państw.

1992. CFE 1A

Akt zamykający rokowania w sprawie stanów osobowych konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie. Państwa-strony Traktatu CFE zadeklarowały narodowe pułapy stanu osobowego swoich konwencjonalnych sił zbrojnych na obszarze od Atlantyku po Ural. Podpisany 10 lipca 1992 r., wszedł z życie 17 lipca 1992 r. Realizowany jednocześnie z Traktatem CFE.

1993. Konwencja o zakazie broni chemicznej (CWC)

Konwencja o zakazie prowadzenia prac badawczych, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz jej zniszczeniu. Porozumienie opracowane przez 39 państw-uczestników Konferencji rozbrojeniowej w celu ogólnoświatowego zakazu broni chemicznej. Wyłożone do podpisu 13 stycznia 1993 r. w Paryżu (podpisane dotychczas przez ponad 150 państw). Wejdzie w życie po upływie 180 dni od daty złożenia 65. dokumentu ratyfikacyjnego.

1993. START II

Układ między Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Federacją Rosyjską o dalszej redukcji i ograniczeniu strategicznych broni ofensywnych. Przewiduje dalszą redukcję amerykańskich i rosyjskich strategicznych broni ofensywnych poprzez likwidację wszystkich MIRV ICBM - międzykontynentalnych rakiet balistycznych z wieloma niezależnie naprowadzanymi na cel głowicami (w tym wszystkich „ciężkich" ICBM) oraz redukcję całkowitego pułapu głowic każdej ze stron do ok. 3000–3500. Podpisany 3 stycznia 1993 r.; wejdzie w życie po ratyfikacji przez USA i Rosję. Senat Stanów Zjednoczonych ratyfikował Układ w dniu 26 stycznia 1996 r.

1994. Trójstronne porozumienie jądrowe

Oświadczenie trójstronne prezydentów USA, Rosji i Ukrainy. Określa szczegółowo procedury przekazania Rosji ukraińskich głowic jądrowych oraz towarzyszące temu rekompensaty i gwarancje bezpieczeństwa. Przewiduje jednoczesne działania związane z przekazaniem Rosji przez Ukrainę głowic SS-19 i SS-4 w celu ich demontażu oraz dostarczeniem Ukrainie – jako rekompensaty – paliwa dla elektrowni jądrowych; zapowiada również gwarancje bezpieczeństwa dla Ukrainy po wejściu w życie START I i przystąpieniu Ukrainy jako państwa nie posiadającego broni jądrowej do Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (NPT). Podpisane w Moskwie 14 stycznia 1994 r.

1994. Dokument wiedeński z 1994 r.

Włącza Dokument wiedeński z 1992 r., dodając do niego informacje na temat planowania obrony, poprawy współpracy wojskowej i innych środków. Przyjęty 28 marca 1994 r., wszedł w życie 1 stycznia 1995 r.

1994. Dokument budapeszteński z 1994 r.

Powyższy dokument KBWE/OBWE dotyczy przyjęcia środków związanych z globalną wymianą informacji, zasad transferu broni konwencjonalnej oraz środków stabilizujących lokalne sytuacje kryzysowe, wynegocjowanych przez Forum Współpracy OBWE w Dziedzinie Bezpieczeństwa pomiędzy wrześniem 1992 a grudniem 1994 r.

1996. Układ o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową (CTBT)

W 1996 r. w Genewie zakończono negocjacje na temat Układu o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową. Tekst Układu został przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ i podpisany przez olbrzymią większość krajów.

1997. Układ o zakazie produkcji i używania min przeciwpiechotnych

Tekst Układu przyjęto w Oslo w dniu 18 września 1997 roku. Układ ma być podpisany w grudniu 1997 r. w Ottawie.

Źródło: *„Bliżej NATO"*, Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej, Rok 1, zeszyt 5 (październik 1997).

Weryfikacja i realizacja porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń

Pokoju i stabilności w Europie nie sposób byłoby utrzymać bez skutecznych i weryfikowalnych porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń. Kontrola zbrojeń i weryfikacja już od dłuższego czasu stanowią integralną część podejścia NATO do zagadnienia bezpieczeństwa. Od czasu radykalnych zmian politycznych 1989 roku, kraje członkowskie NATO zawarły nowe, długofalowe porozumienia na temat weryfikowalnej redukcji oraz geograficznych ograniczeń w dziedzinie sił zbrojnych i systemów broni konwencjonalnej z państwami poprzednio uznawanymi za wrogie. Dwa elementy w sposób szczególny przyczyniły się do fundamentalnej poprawy w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego, a mianowicie udana realizacja, począwszy od roku 1992, *Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* (Traktatu CFE) oraz stosowanie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, wprowadzone przez *Dokumenty wiedeńskie* z 1992 i 1994 r. Porozumienia te opierają się na szerokiej wymianie informacji oraz zawierają szczegółowe ustalenia na temat sposobu weryfikacji.

Cel i środki weryfikacji

„Weryfikacja" i „budowa zaufania" to terminy, które nie są rozumiane powszechnie. Ogólnie rzecz biorąc, weryfikacja oznacza ustalenie za pomocą naocznej inspekcji lub logicznego wnioskowania, czy pewne fakty lub założenia są prawdziwe lub dokładne. W dzisiejszym środowisku politycznym weryfikację można zdefiniować jako wzajemne monitorowanie przez poszczególne państwa porozumień, które zawarły, dotyczących ich sił zbrojnych lub ich uzbrojenia i działań. Środki weryfikacji służą sprawdzeniu, czy strony stosują się do tych porozumień. W szczególności dzięki nim możliwe jest ustalenie, czy wielkość sił podana organom odpowiedzialnym za monitorowanie jest prawidłowa, czy przestrzegane są uzgodnione redukcje i ograniczenia uzbrojenia oraz czy działania wojskowe, np. ćwiczenia wojskowe, nie stanowią zagrożenia dla innych państw.

Głównym celem środków weryfikacji jest więc jak najszybciej zapobiec lub wykryć wszelkie naruszenia traktatu lub porozumienia oraz zapobiec temu, aby stały się problemem politycznym lub nabrały dużego znaczenia. Wzajemne monitorowanie zwiększa również przejrzystość i służy wzajemnemu zrozumieniu i zaufaniu co do intencji różnych państw-stron porozumienia.

Dlatego też weryfikacja nie jest celem samym w sobie, lecz raczej integralną częścią i niezbędnym instrumentem kontroli zbrojeń opartej na współpracy. Jest prowadzona w sposób otwarty, dane państwo musi wyrazić na nią zgodę oraz okazać gotowość dostarczania informacji i wolę współpracy. Sieć nakładających się na siebie, podobnych środków weryfikacji umacnia zaufanie w to, że siła wojskowa nie będzie nadużywana. Dlatego weryfikacja stała się przybierającym na znaczeniu zadaniem w dziedzinie polityki bezpieczeństwa oraz niezastąpionym elementem w politycznym procesie budowy zaufania i bezpieczeństwa.

W praktyce weryfikacja zawsze oznacza empiryczne porównywanie danych podawanych przez strony porozumienia (np. na temat potencjału wojskowego i działań wojskowych, rozmieszczenia sił oraz planowania wojskowego) z rzeczywistą sytuacją na miejscu. Porównanie przeprowadzane jest za pomocą naocznej kontroli w trakcie rutynowych wizyt oceniających lub inspekcji na miejscu typu „challenge" oraz za pomocą stałej oceny i mo-

nitorowania zmian. Dlatego też traktaty lub porozumienia w dziedzinie kontroli zbrojeń dotyczą m.in. kompleksowych zobowiązań co do powiadamiania o działalności wojskowej stron, praw inspekcji oraz procedur weryfikacyjnych.

Postanowienia na temat weryfikacji

Postanowienia na temat weryfikacji są na ogół dostosowane do charakteru oraz cech danego porozumienia. Różnią się między sobą zakresem i dokładnością. Zasada weryfikacji zgodności z porozumieniami w dziedzinie kontroli zbrojeń została wstępnie uznana w *Dokumencie sztokholmskim* z 1986 roku na temat środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Wiele traktatów i porozumień zawartych wcześniej nie zawierało jasno określonych zasad lub postanowień na temat weryfikacji. Pierwszym porozumieniem w dziedzinie kontroli zbrojeń, w którym państwa-strony poddały się rygorystycznym procedurom monitorowania, był *Układ między Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o eliminacji rakiet średniego i krótszego zasięgu* (Układ INF), który wszedł w życie 1 czerwca 1988 r. W wyniku udowodnionej skuteczności reżimu weryfikacyjnego wbudowanego w ten układ, posłużył on jako wzór dla postanowień na temat weryfikacji w *Dokumentach wiedeńskich* i Traktacie CFE.

Weryfikacja Traktatu CFE

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z dnia 19 listopada 1990 roku (Traktat CFE) jest najbardziej kompleksowym ze wszystkich, kiedykolwiek dotąd wprowadzonych, prawnie obowiązującym porozumieniem na temat konwencjonalnych sił zbrojnych. Jego celem jest zredukowanie istniejącej nierównowagi pomiędzy głównymi systemami broni konwencjonalnej w Europie, tak aby ewentualność niespodziewanej napaści lub ofensywy na dużą skalę w Europie została wyeliminowana. Z uwagi na swe daleko idące postanowienia na temat redukcji zbrojeń, górne pułapy na uzbrojenie konwencjonalne oraz reguły weryfikacji oparte na praktycznym i szczegółowym systemie udostępniania potrzebnych informacji, Traktat ten w ciągu 5 lat od wejścia w życie zapewnił przejrzystość o niespotykanej dotąd skali. Powszechnie uważa się, że stał się kamieniem węgielnym nowej architektury bezpieczeństwa w Europie.

Traktat CFE został podpisany 19 listopada 1990 roku, a wszedł w życie 9 listopada 1992 roku, po ratyfikowaniu przez wszystkie państwa-sygnatariuszy. W rzeczywistości Traktat był stosowany prowizorycznie od lipca 1992 roku, właśnie po to, aby umożliwić realizację procedur weryfikacji. Traktat CFE został podpisany przez 22 państwa — każde z nich będące wówczas członkiem NATO lub Układu Warszawskiego. Po zmianach politycznych, jakie wkrótce w Europie zaszły, liczba państw-sygnatariuszy wzrosła do trzydziestu. Dla obu grup państw Traktat CFE ustanowił równe pułapy na określone rodzaje sprzętu wojskowego. Całkowite poziomy wyposażenia dla każdej grupy zostały ograniczone do 20 tys. czołgów, 30 tys. pojazdów opancerzonych, 20 tys. sztuk artylerii, 6800 samolotów bojowych oraz 2 tys. helikopterów bojowych. Dodatkowo ustalono podlimity regionalne. Celem było osiągnięcie równowagi sił, szczególnie na linii Wschód-Zachód, lecz również wzdłuż północnych i południowych regionów granicznych lub tzw. „flank" NATO. Dowolny sprzęt w pięciu wymienionych kategoriach, stanowiący nadwyżkę w stosunku do ogólnego lub regionalnego pułapu musi być „zredukowany", tzn. zniszczony, wycofany z użycia lub przeniesiony poza obszar obowiązywania Traktatu.

Weryfikacja Traktatu CFE opiera się na trzech głównych filarach. Są to wymiana informacji, podleganie redukcji oraz reżim weryfikacji. Wszystkich 30 państw-stron Traktatu jest zobowiązanych do corocznego podawania wszystkim innym państwom-stronom danych na temat swych zasobów ograniczonych Traktatem systemów broni (tzn. pokazania,

gdzie są one rozmieszczone oraz jaka jest ich ilość i typ). W ciągu 40 miesięcy od wejścia w życie, każde państwo-strona zobowiązane jest do zredukowania wszelkich zasobów systemów broni przekraczających uzgodnione pułapy. Każdy kraj ma prawo prowadzić inspekcje i jest zobowiązany do przyjmowania inspekcji na zasadzie wzajemności.

Na podstawie dokumentu, który zawiera szczegółowe ustalenia dotyczące inspekcji, znanego jako *Protokół inspekcji*, inspektorzy z państw-sygnatariuszy mają prawo przeprowadzać inspekcje obiektów, na których terenie znajdują się główne systemy broni; przeprowadzać inspekcje typu „challenge" na całym obszarze obowiązywania Traktatu, w tym inspekcje instalacji niewojskowych; oraz przeprowadzać inspekcje w celu monitorowania redukcji systemów broni stanowiących nadwyżkę w stosunku do ograniczeń Traktatu. Częstotliwość inspekcji, których dane państwo-sygnatariusz ma się spodziewać, zależy od liczby jednostek, składów lub miejsc redukcji (zwanych ogólnie „obiektami weryfikacji") znajdujących się na jego terytorium, w których przechowywany jest sprzęt podlegający ograniczeniom traktatowym.

W trakcie inspekcji na miejscu zespół inspektorów, składający się z 9 osób, porównuje zadeklarowany stan sprzętu w danym miejscu lub obiekcie ze stanem sprzętu aktualnie się tam znajdującego. Zespoły inspektorów ujawniają miejsce, w którym inspekcja ma być przeprowadzona, zaledwie na kilka godzin wcześniej. Dlatego też można wykluczyć próby ukrycia celowego niestosowania się do Traktatu lub obchodzenia jego postanowień.

Od chwili wprowadzenia inspekcji kraje NATO zatrudniają zespoły inspektorów z szeregu krajów, których pracę koordynuje NATO-wska Sekcja Koordynacji w zakresie Weryfikacji i Realizacji Porozumień (VICS). Te wielonarodowe zespoły odwiedzają miejsce redukcji dwukrotnie, na początku procesu redukcji, aby przygotować inwentarz sprzętu przeznaczonego do eliminacji, a następnie pod koniec tego procesu, gdy eliminacja nadmiarowego sprzętu zostanie zakończona.

Inspekcje narodowych obiektów weryfikacji, inspekcje typu „challenge" oraz monitorowanie redukcji – wszystko to odbywa się równolegle. Jak dotąd, żadna z tych inspekcji nie ujawniła istotnych rozbieżności pomiędzy podawaną informacją a faktycznym stanem sprzętu, które wskazywałyby na celowe obchodzenie lub naruszanie postanowień Traktatu CFE.

Reżim weryfikacyjny *Dokumentu wiedeńskiego*

Udaną realizację Traktatu CFE uzupełniają środki budowy zaufania i bezpieczeństwa ustanowione w *Dokumencie sztokholmskim* z 1986 r. Rozwinięto je dalej w *Dokumentach wiedeńskich* z 1992 i 1994 r. w świetle fundamentalnych zmian politycznych w Europie na przełomie lat 80. i 90. i również poddano weryfikacji. *Dokument wiedeński na temat środków budowy zaufania i bezpieczeństwa* z roku 1994 ustanawia komplementarny zbiór środków dla 54 krajów członkowskich OBWE, wspierający i uzupełniający bardziej rygorystyczny reżim weryfikacji Traktatu CFE. *Dokument wiedeński* jest idealnym instrumentem budowy zaufania. Organizowane konferencje służące jego stałemu przeglądowi i ocenie oraz adaptacji postanowień do zmieniających się warunków spowodowały, że *Dokument* ten stał się jednym z najbardziej dynamicznych i istotnych porozumień. Umożliwia przeprowadzenie poważnej oceny jakościowych aspektów potencjału sił zbrojnych i dlatego też wnosi znaczący wkład w otwartość i przejrzystość.

Środki ustanowione w *Dokumencie wiedeńskim* są zarówno znaczące pod względem militarnym, jak i wiążące pod względem politycznym oraz są wzmocnione odpowiednimi rozwiązaniami w zakresie weryfikacji. Obejmują one:

a) kompleksową doroczną wymianę informacji. Wymiana ta dotyczy informacji na temat sił zbrojnych i ich organizacji, głównych systemów broni, sprzętu oraz planowanych

rozmieszczeń, jak też planowania obronnego, budżetu wojskowego oraz stanu osobowego wojska;

b) losową weryfikację powyższych informacji za pomocą „wizyt oceniających" w odpowiednich jednostkach;

c) inspekcje działań wojskowych, o których należy obowiązkowo powiadamiać; oraz

d) wizyty obserwatorów, których rolą jest stwierdzenie, czy powyższe środki zostały rzeczywiście zrealizowane.

Działania przeprowadzone dotychczas zgodnie z postanowieniami *Dokumentu wiedeńskiego* z 1994 r. miały przede wszystkim za zadanie budowę zaufania. Chodzi więc głównie nie o dokładne liczenie systemów broni lub inspekcje na miejscu w koszarach wojskowych. W związku z tym można korzystać z mniejszej liczby inspektorów, a okres ich pobytu, odstęp pomiędzy powiadomieniem a inspekcją oraz sama inspekcja mogą być krótsze niż w ramach postanowień Traktatu CFE. Jednak zadania i obowiązki inspektorów w tym przypadku są nie mniej ważne niż zadania i obowiązki, jakie nakłada reżim weryfikacyjny wynikający z Traktatu CFE.

Perspektywy *Traktatu o otwartych przestworzach*

Innym ważnym elementem przyczyniającym się do większej otwartości i budowy zaufania w dziedzinie wojskowej są postanowienia *Traktatu o otwartych przestworzach* z marca 1992 roku. Przewiduje on, na zasadzie wzajemności, możliwość przelotów nad terytorium państw podpisujących Traktat. *Traktat o otwartych przestworzach* ma na celu wzmocnienie budowy zaufania, ułatwienie monitorowania zgodności z istniejącymi lub przyszłymi porozumieniami w dziedzinie kontroli zbrojeń oraz wzmocnienie potencjału wczesnego rozpoznawania, a następnie opanowywania kryzysów.

Traktat, który jeszcze nie wszedł w życie, nie jest ani porozumieniem w dziedzinie kontroli zbrojeń, ani nawet instrumentem weryfikacji, który ma zapewnić skuteczność innych porozumień. Jego podstawowym celem jest zapewnienie, by na terytorium żadnego z państw objętych Traktatem nie odbywały się działania wojskowe szkodzące bezpieczeństwu innego państwa. Realizacji tego celu służyć mają loty obserwacyjne. Traktat umożliwi dokonywanie przelotów nad całym terytorium każdego z państw-stron kilka razy w roku, stosownie do ustalonej liczby przelotów, przy wykorzystaniu różnego typu mierników obserwacji przewidzianych Traktatem.

Traktat o otwartych przestworzach jest pierwszym porozumieniem, które w pełni odzwierciedla zmienione warunki polityczne w Europie. Nadaje prawdziwe znaczenie idei euroatlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa rozciągającej się „od Vancouver do Władywostoku". Wprowadza, po raz pierwszy, proces weryfikacji obejmujący całe terytorium wszystkich państw-stron. Pozwala poszczególnym państwom na prowadzenie przelotów obserwacyjnych nad kontynentem północnoamerykańskim i europejskim, jak też nad częścią Azji i terytorium byłego Związku Radzieckiego za Uralem. Po wejściu w życie będzie stanowić istotną część całego procesu weryfikacji i realizacji układów w dziedzinie kontroli zbrojeń. Przyczyni się w sposób istotny do swoistego synergizmu wszystkich elementów procesu weryfikacji i realizacji układów w dziedzinie kontroli zbrojeń.

Koordynacja weryfikacji

Realizacja postanowień dotyczących weryfikacji oraz ocena zgodności z układami i porozumieniami to obowiązki każdego suwerennego państwa, które podpisuje porozumienie. Lecz skala i złożoność procesów weryfikacji jest tego rodzaju, że nie mogą one być realizowane przez każde państwo indywidualnie. Jest to zadanie trudne, jeżeli nie niemożliwe, aby jeden kraj nie powiązany z innymi mógł samodzielnie upewnić się, że wszystkie

kraje stosują się do postanowień odpowiednich porozumień. Jednak dzięki wymianie informacji i koordynacji działań w taki sposób, aby każdy kraj uzyskał pełen obraz wszystkich środków weryfikacji stosowanych przez inne państwa, powstaje znacznie lepsza możliwość dokonywania takich ocen. Ponadto procedura ta umożliwia krajom partnerskim osiągnięcie maksymalnych korzyści z weryfikacji. Warto też wspomnieć, że stosowanie istniejących ram i potencjału prowadzenia weryfikacji w sposób oparty na współpracy i skoordynowany ma uzasadnienie ekonomiczne.

Taka też była motywacja podjętej przez Radę Północnoatlantycką w roku 1990 decyzji, by ustanowić Komitet Koordynacyjny do spraw Weryfikacji (VCC), odpowiadający za wysiłki wszystkich członków Sojuszu związane z weryfikacją i realizacją porozumień w dziedzinie kontroli zbrojeń konwencjonalnych w ogóle, a Traktatu CFE w szczególności. Komitet dba o to, aby zachodziła skuteczna wymiana informacji pomiędzy członkami Sojuszu na temat ich planów inspekcji lub innych zagadnień związanych z weryfikacją i realizacją porozumień. Odpowiada również za rozwój i funkcjonowanie centralnej bazy danych weryfikacji w Kwaterze Głównej NATO. Znajdują się w niej dane zebrane w ramach CFE na temat faktycznych i stwierdzonych redukcji zbrojeń oraz raportów z przeprowadzanych inspekcji. Dodatkowo Komitet nadzoruje działania prowadzone przez władze wojskowe NATO, wspierające działania w zakresie inspekcji, np. opracowywanie wspólnych procedur lub prowadzenie NATO-wskich kursów na temat weryfikacji. Komitet służy również jako forum konsultacji sojuszników na temat kwestii odnoszących się do zgodności z Traktatem. Komitet Koordynacyjny do spraw Weryfikacji (VCC) pełni też rolę forum konsultacji, koordynacji i wymiany doświadczeń pomiędzy sojusznikami na temat działań odnoszących się do realizacji *Dokumentu wiedeńskiego*.

W realizacji swych zadań VCC wspierany jest przez Sekcję Koordynacji w zakresie Weryfikacji i Realizacji Porozumień (VICS), która jest częścią Sekretariatu Międzynarodowego NATO. VICS składa się ze stałego personelu cywilnego, oficerów wojskowych oddelegowanych do pracy w nim przez kraje NATO oraz ekspertów ds. technologii informacyjnych. Zakres ich działania obejmuje zadania od udzielania pomocy po realizację procedur koordynacji i informacji zatwierdzonych przez VCC. Sekcja prowadzi również bazę danych NATO na temat weryfikacji i przyczynia się do jej dalszego rozwoju. Ponadto VICS realizuje również zadania na zasadzie *ad hoc*, w tym udziela pomocy krajom partnerskim oraz wspiera realizację postanowień na temat kontroli zbrojeń zawartych w porozumieniu pokojowym z Dayton.

Jeżeli chodzi o pomoc dla krajów partnerskich, to od roku 1992 VCC rozszerza współpracę z krajami Europy Środkowej i Wschodniej w dziedzinie realizacji Traktatu CFE. Sponsorowane przez VCC seminaria z partnerami w Kwaterze Głównej NATO umożliwiły znalezienie różnych form współpracy. W rezultacie wiele działań prowadzonych jest dzisiaj wspólnie. Obejmuje to inspekcje w obiektach wojskowych, jak też monitorowanie oraz stwierdzanie redukcji przez wielonarodowe zespoły ekspertów. Komitet Koordynacyjny do spraw Weryfikacji sponsoruje również kursy weryfikacji dla partnerów, a na początku 1994 roku zgodził się udostępnić im bazę danych NATO na temat weryfikacji (VERITY).

Współpraca przy weryfikacji

Choć pierwotne negocjacje na temat weryfikacji odbywały się w okresie konfrontacji pomiędzy Wschodem a Zachodem, typową cechą weryfikacji jest współpraca. Zależy ona od chęci poszczególnych stron, aby „zastąpić konfrontację militarną nowym modelem stosunków w dziedzinie bezpieczeństwa opartym na pokojowej współpracy", zgodnie z deklaracją zawartą w preambule Traktatu CFE. Chęć ta znajduje swe potwierdzenie w bliskiej współpracy pomiędzy organami weryfikacji poszczególnych krajów, jaka przez lata się

ukształtowała. Ważną rolę odgrywa również pomoc w ramach Programu Poszerzonej Współpracy NATO (NATO's Enhanced Cooperation Programme).

Tenże Program Poszerzonej Współpracy NATO, uruchomiony w roku 1993, ma na celu stworzyć wschodnioeuropejskim krajom CFE lub krajom partnerskim możliwość koordynacji działań, współpracy i praktycznego uczestnictwa wraz z krajami NATO w realizacji Traktatu. Podczas seminarium z krajami partnerskimi w styczniu 1993 roku w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli kraje sojusznicze zaprosiły swych partnerów do uczestnictwa w szeregu wspólnych, wielonarodowych zespołów inspekcyjnych kierowanych przez kraje członkowskie NATO. Aby zagwarantować stosowanie postanowień Traktatu wszędzie na tych samych zasadach, kraje partnerskie zostały również zaproszone do uczestnictwa w kursach dla inspektorów, organizowanych przez NATO. Zaproszenia do udziału we wspólnych inspekcjach są teraz wystosowywane przez VICS, który działa w imieniu sojuszników.

Sukces osiągnięty dotychczas w procesie weryfikacji i realizacji Traktatu CFE dobrze wróży przyszłej nienaruszalności oraz żywotności Traktatu. Biorąc pod uwagę działania w pierwszym roku okresu implementacji (roku, który nastąpił bezpośrednio po pierwszym 40-miesięcznym okresie redukcji), zespoły inspektorów Sojuszu przeprowadziły ponad 1000 inspekcji w celu sprawdzenia zadeklarowanych stanów sprzętu podlegającego ograniczeniom traktatowym. Stworzono około 1000 zespołów i grup ekspertów Sojuszu w celu monitorowania procesu redukcji. Inspektorzy ze wszystkich 14 krajów partnerskich CFE uczestniczyli w ponad jednej czwartej tych inspekcji. Inspektorzy z krajów NATO uczestniczyli w ponad 100 inspekcjach w Europie Środkowej i Wschodniej w zespołach kierowanych przez kraje partnerskie. Pod kierunkiem VCC ponad 200 inspektorów z krajów sojuszniczych i partnerskich uczestniczyło w kursach dla inspektorów i osób towarzyszących w Szkole NATO w Oberammergau. VCC była również organizatorem 7 seminariów i 8 warsztatów na temat weryfikacji (5 z nich było przewidzianych dla użytkowników VERITY – bazy danych CFE, która jest szeroko wykorzystywana).

Droga przed nami

Mimo trudności, jakie stają przed państwami uczestniczącymi w powyższych porozumieniach w związku z procesem redukcji i ograniczania zbrojeń, główne cele Traktatu CFE oraz Dokumentu wiedeńskiego są realizowane. Wprowadzanie w życie tych porozumień stworzyło system zasad, który stanowi prawdziwy wkład w utrzymanie stabilności. Porozumienia w dziedzinie kontroli zbrojeń ustanowiły nowe standardy analizy działalności wojskowej państw w nich uczestniczących, przyczyniając się tym samym do osiągnięcia przejrzystości działań i współpracy, i dlatego też służąc poprawie stabilności. Dysponujemy teraz nie tylko właściwymi, ale również skutecznymi instrumentami.

Odkąd Traktat CFE wszedł w życie, ok. 60 tys. czołgów, pojazdów opancerzonych, sztuk artylerii, helikopterów bojowych oraz samolotów bojowych zostało usuniętych z obszaru obowiązywania Traktatu i zostało zniszczonych. Ustalanie stanu faktycznego na podstawie przedkładanych danych i informacji uzyskiwanej w drodze działań weryfikacyjnych w połączeniu ze współpracą przy wprowadzaniu w życie środków budowy zaufania spowodowało, że rozmieszczenia oraz działania sił zbrojnych pomiędzy Atlantykiem a Uralem stały się bardziej przejrzyste i przewidywalne, niż mógłby kiedyś prognozować nawet najbardziej optymistyczny ekspert do spraw kontroli zbrojeń. Dane liczbowe na temat ilości zredukowanego sprzętu oraz osiągnięty poziom przejrzystości powodują, że rzeczą niepojętą byłoby zrezygnowanie kiedykolwiek z korzyści wynikających z porozumień.

Mimo to, monitorowanie sił zbrojnych oraz systemów broni na zasadzie wzajemności pozostaje kwestią kluczową. Osiągnięcia weryfikacji oraz realizacji porozumień o kontroli

zbrojeń nie zostały jeszcze w pełni zagwarantowane. Układy i porozumienia mają charakter dynamiczny. Będą wymagały dalszej adaptacji. Proces adaptacji Traktatu CFE do zmienionych warunków w dziedzinie bezpieczeństwa już się rozpoczął. Dostosowania oraz udoskonalenia będą wymagały również poszczególne środki weryfikacji. Owoce wspólnych politycznych wysiłków w dziedzinie kontroli zbrojeń można zbierać dopiero, gdy realizacja różnych układów i porozumień jest już tak dobrze ugruntowana, że może funkcjonować skutecznie nawet w przypadku kryzysu. W efekcie końcowym postęp w dziedzinie budowy zaufania może prowadzić do adaptacji działań weryfikacyjnych oraz stopnia ich dociekliwości. Jednakże potrzeba utrzymania środków realizacji i weryfikacji porozumień na miejscu pozostanie istotnym czynnikiem służącym zagwarantowaniu przyszłego bezpieczeństwa Europy.

Źródło: *„Bliżej NATO"*, Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej, Rok 1, zeszyt 5 (październik 1997).

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 56120
Akademii Obrony Narodowej

Publikacje
Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A, Radomyski – **Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP**
- M. Cieślarczyk (red.) – **Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeganie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- T. Compa – **Zarządzanie przestrzenią powietrzną**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych** (praca zbiorowa)
- W. Drążczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone.** Materiały z konferencji naukowej
- M. Gąska – **Kompetencje organów władzy wykonawczej w dziedzinie obronności państwa i sił zbrojnych**
- M. Gąska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- Cz. Jarecki – **Użycie wojsk rakietowych i artylerii w operacji**
- T. Jemioło – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemioło, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas, K. Loranty – **Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji**
- C. Kącki – **Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- **Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych – część I-III** (praca zbiorowa)
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System** (rozprawa habilitacyjna)
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kochański – **Logistyka międzynarodowa**
- K. Koliński – **Dowodzenie siłami powietrznymi**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Koziński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie**
- J. Kręcikij – **Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia**
- J. Kręcikij – **Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego**
- R. Kwećka – **Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń**
- R. Kwećka, M. Gryga – **Informacja w walce zbrojnej**
- K. Kubiak – **Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych**

- L. Łukaszuk – **Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego**
- T. Majewski – **Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych**
- T. Majewski – **Kierownik – dowódca w organizacji**
- K. Malak – **Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi**
- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- M. Marszałek, A. Radomyski – **Metodyka pracy zespołów funkcjonalnych na SD brygady rakietowej sił powietrznych**
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – **Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego**
- Z. Maślak – **Podstawy teorii informacji obrony powietrznej**
- Z. Maślak (oprac.) – **Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia.** Materiały z sympozjum nauk.
- J. Michniak (red.) – **Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)**
- G. Nowacki – **Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego**
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- G. Nowacki – **Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej**
- G. Nowacki (red.) – **Militaryzacja kosmosu**
- E. Nowak – **Gospodarowanie zasobami majątkowymi**
- I. Nowak – **Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- A. Polak – **Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)**
- A. Polak – **Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego**
- **Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów** (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – **Ewakuacja jako sposób ochrony ludności**
- A. Radomyski – **Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej**
- A. Radomyski – **Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej**
- S. Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- P. Sienkiewicz – **5 wykładów**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- J. Skrzyp (red.) – **Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Skrzyp, Z. Lach – **Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO**
- Z. Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- **Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego** (praca zbiorowa)
- **Słownik terminów z zakresu psychologii** (praca zbiorowa)
- **Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej** – (praca zbiorowa)
- M. Sołoducha, P. Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- H. Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Z. Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – **Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa**
- R. Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- M. Strzoda, N. Prusiński – **System dowodzenia. Terminologia. Część I**
- M. Strzoda (red.) – **Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania**
- R. Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- B. Szulc, T. Majewski (red.) – **Rozwój kompetencji kierowniczych**
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – **Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo**
- J. Wołejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- J. Wołejszo – **Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia SD brygady zmechaniz.**
- J. Wołejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu**
- **Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy** (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasik (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- E. Zabłocki – **Współczesne siły powietrzne**
- S. Zalewski – **Służby specjalne w państwie demokratycznym**
- **Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych** – (praca zbiorowa)
- L. Zapała – **W rembertowskiej Alma Mater**
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – **Operacje pozawojenne sił powietrznych**
- J. Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- J. Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie